

สุตตanuttipiṇṇe bhuttanikāyassu jhulanitṭheso

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมพุทฺธสฺส ฯ

ปารายนวกุโธ

วตฺตคฺคาถา

- [๑] โกสลานํ ปุรา รมฺมา อคฺมา ทกฺขิณาปถํ
อาภิชฺฌณฺณํ ปตฺตยาโน พุราหุมนฺโณ มนฺตปารคฺชฺส ฯ
- [๒] โส อสฺสทสฺส วิสเย มุพฺกสฺส ๑ สมฺมาสเน
วสี ๒ โคธาวรีกุเล อฺญเณน จ ผลเณน จ ฯ
- [๓] ตสฺเสว อฺปนีสฺสาย คามิ จ วิปฺโล อหุ
ตโต ชาเตน อาเยน มหฺยณฺณํ อกปฺปยิ ฯ
- [๔] มหฺยณฺณํ ชชิตฺวาน ปุณ ปาวิสิ อสฺสมํ
ตสฺมี ปฺภิปวิญฺจมฺหิ อญฺโล อากณฺณิ พุราหุมนฺโณ ฯ
- [๕] อฺกมฺภฺญาปาโท ตสิโต ปจฺกทฺนุโต รชฺสสิโร

#๑ ม. มพกสฺส ฯ ขุ. อพกสฺส ฯ ๒ ม. วสี ฯ

โส จ นั อุปสงกมม สทานิ ปญจ ยาจติ ฯ
[๖] ตเมนนั พาวรี ทิสฺวา อาสเนน นิมนฺตยิ
สุขญจ กุสลํ ปุจฺฉิ อิทํ วจนมพฺรวิ ฯ
[๗] ยั โข มมึ เทยฺยชมมึ สพฺพํ วิสซฺชิตํ มยา
อนุชานาหิ เม พฺรหฺเม นคฺฉิ ปญจ สทานิ เม ฯ
[๘] สเจ เม ยาจมานสฺส ภวํ นานุปฺปทสฺสติ
สตุตฺตเม ทิวเส ตฺยฺหิ มฺหุชา ผลตฺถ สตุตฺตชา ฯ
[๙] อภิสงฺขริตฺวา กุหโก เกรวํ โส อภิตฺตยิ
ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา พาวรี ทฺถจฺฉิโต อหุ ฯ
[๑๐] อุตฺตสฺสติ อนาหาโร โสกลลสมปฺปิโต
อโถปี เหวจิตฺตสฺส ชหฺวาน ๑ น รมติ มโน ฯ
[๑๑] อุตฺตรสฺสํ ทฺถจฺฉิตํ ทิสฺวา เทวตา อตฺถกามินี
พาวรี อุปสงกมม อิทํ วจนมพฺรวิ ฯ
[๑๒] น โส มฺหุทฺธํ ปชานาติ กุหโก โส ชนคฺฉิโก
มฺหุทฺธนิ มฺหุทฺธาธิปาเต ๒ วา ถาณํ ตสฺส น วิชฺชติ ฯ
[๑๓] ปโหตี ๓ จรหิ ชานาติ ตมฺเม อกฺขาหิ ปุจฺฉิตา
มฺหุทฺธํ มฺหุทฺธาธิปาตญฺจ ตํ สฺสโณม วโจ ตว ฯ
[๑๔] อหฺมเปตํ น ชานามิ ถาณมฺเมตถ ๔ น วิชฺชติ
มฺหุทฺธํ มฺหุทฺธาธิปาโต ๕ จ ชินานํ เหตุ ทสฺสนํ ๖ ฯ

#๑ ม. ฌาเน ฯ ๒ ม. มฺหุทฺธปาเต ฯ ๓ ม. ยฺ. โภตี ฯ ๔ ม. ถาณํ เมตถ ฯ

#๕ ม. มฺหุทฺธาธิปาเต จ ฯ ๖ ม. เหตุท ทสฺสนํ ฯ

- [๑๕] อถ โภจโรหิ ชานาติ อสมิ ปจวิมณฑเล ๑
มูทธี มูทธาธิปาดถจ ตมเม อุกาหิ เทเวเต ฯ
- [๑๖] ปุรา กปิตวตถุมหา นิกขนโต โลกนายโก
อปจโจ โอกกากรราชสส สกยปุตโต ปภงกโร ฯ
- [๑๗] โส หิ พุราหุณ สมพุทโธ สพพชมมาน ปารค
สพพากิณณาพลปุตโต สพพชมเมสุ จกขุมา
สพพชมมกขย์ ๒ ปุตโต วิมุตโต อุปธิกขเย ฯ
- [๑๘] พุทโธ โส ภควา โลเก ชมมึ เทเสติ จกขุมา
ตํ ตวั คนตวาน ปุจจสสุ โส เต ตํ พุยากริสสตี ฯ
- [๑๙] สมพุทโธติ วโจ สุตวา อุทคโค พาวรี อห
โสภสส ตนุโก อาสิ ปิตินจ วิปลั ลภี ฯ
- [๒๐] โส พาวรี อตตมโน อุทคโค
ตํ เทเวตํ ปุจจติ เวทชาโต
กตมมฺหิ คามะ นิคมมฺหิ วา ปนจ
กตมมฺหิ วา ชนปเท โลกนาโถ
ยตถ คนตวา นมสฺเสมุ ๑
สมพุทธี ทิปุตตมํ ๔ ฯ
- [๒๑] สาวตถิยิ โภสลมฺนฺทิเร ชิโน
ปหุตปญฺโถ วรรณิเมธโส
โส สกยปุตโต วิฐโร อนาสโว

#๑ ม. ปถวิมณฑเล ฯ ส. ปถวิมณฑเล ฯ ๒ ม. สพพชมมกขย์ ฯ

#๓ ม. ปสฺเสมุ ฯ ๔ ม. สพพตถ ทวิปุตตมํ ฯ

มุทรฐาธิปาดสส วิทู นรสาโก ฯ

[๒๒] ตโต อามนุตยิ สิสเส พุราหุมนเณ มนุตปารเก ๑

เอถ มาณวา อุกขิสลั สฺโณถ วจัน มม ฯ

[๒๓] ยสเสโส ทุลลโก โลเก ปาดุภาโว อภินฺโหโส

สุวาชช โลกมฺหิ อุปฺปนฺโน สมฺพุทฺโธ อิติ วิสฺสุโต

จิปฺปี คนฺตุวาน สาวตฺถิ ปสฺสโวห ทิปฺพุตฺตมฺ ฯ

[๒๔] ถถิ จรฺหิ ชาเนมฺ ทิสฺวา พุทฺโธติ พุราหุมน

อชานตฺ โน ปฺพุทฺธิ ยถา ชาเนมฺ ตฺ มยฺ ฯ

[๒๕] อากตานิ หิ มนฺเตสุ มหาปฺริสฺลกฺขณา

ทวตฺตีสา จ พฺยาขุยาตา ๒ สมตฺตา อนฺุพฺพุโส ฯ

[๒๖] ยสเสเต โหนฺติ กตฺเตสุ มหาปฺริสฺลกฺขณา

ทเวว ๓ ตสฺส กติโย ตติยา หิ น วิชฺชติ ฯ

[๒๗] สเจ อการิ อาวสฺติ วิเชยฺย ปจฺวี อิมิ

อทณฺเฑน อสฺตเถน ฐมฺเมนมนฺุสาสฺติ ๔ ฯ

[๒๘] สเจ จ โส ปฺพุทฺชติ อการา อนการิย

วิวฺญฺจฺนฺโท ๕ สมฺพุทฺโธ อรฺหา ภวฺติ อนฺุตฺตโร ฯ

[๒๙] ชาตี โคตฺตณฺจ ลกฺขณิ มนฺเต สิสฺเส ปฺนาปเร

มฺุทฺธ มฺุทฺฐาธิปาดณฺจ มนฺสาเยว ปฺุจฺจถ ฯ

[๓๐] อนาวรณทสฺสาวิ ยทิ พุทฺโธ ภวิสฺสติ

มนฺสา ปฺุจฺจิตฺเต ปฺเณห วาจา ย วิสฺสเชสฺสตี ๖ ฯ

#๑ ม. มนุตปารกุ ฯ ๒ ม. ทวตฺตีธานี จ พฺยาขุยาตา ฯ ๓ ม. เทวเยว ฯ

#๔ ม. ฐมฺเมน อนฺุสาสฺติ ฯ ๕ ส. วิวตฺตจฺจฺนฺโท ฯ ม. วิวฺญฺจฺนฺโท ฯ

#๖ ม. วิสฺชชิสฺสตี ฯ

- [๓๑] พาวริสสุ วโจ สุตวา สีสสา โสฬส พุราหุมน
อชิตุ ติสฺสเมตฺเตยโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคฺคฺฯ
- [๓๒] โชตโก อุปสึโว จ นนุโท จ อถ เหมโก
โตเทยฺยกปฺปา ทุภโย ชตุกณฺณิ จ ปณฺชิตฺโต ฯ
- [๓๓] ภทฺราวุโร อุทโย จ โปสาโล จาปี พุราหุมน
โมฆราชา จ เมธาวิ ปิงฺกโย จ มหาอิสิ ฯ
- [๓๔] ปจฺเจกคณฺโณ สพุเพ สพุพลอกฺกสฺส วิสฺสุตา
ณายี ฆานรตา ธีรา ปุพฺพวาสนวาสิตา ฯ
- [๓๕] พาวรี อภิวาเทตฺวา กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณฺ
ชฎาชินฺชรา สพุเพ ปกุกามม อุตฺตรามุขา ฯ
- [๓๖] มุพฺกสฺส ๑ ปตฺติฏฺจานํ ปุริมํ มาหิสฺสตี ๒ ตทา
อุชฺเชนฺณฺจจาปี โคนทฺธํ เวทิสํ วนสฺวหฺยํ ฯ
- [๓๗] โกสมฺพิณฺจจาปี สาเกตฺติ สาวตฺถิณฺจ ปุรฺตตมํ
เสตฺพุยฺม กปิลวตฺถุ กุสินารณฺจ มนฺทิริ ฯ
- [๓๘] ปาวณฺจ โภคนคริ เวสาลี มาคฺชํ ปุริ
ปาสาณกํ เจตฺติยณฺจ รมณฺธิยํ มโนรมํ ฯ
- [๓๙] ตสิโต วุทฺถํ สิตํ มหาลาภํ วาณิโช
ณายํ ฆมฺมาภิตฺตฺโตว ตฺริตา ปพฺพตฺมารุหุํ ฯ
- [๔๐] ภควา จ ๓ ตมฺหิ สมเย ภิกฺขุสงฺฆปฺรภฺขโต
ภิกฺขุณํ ฆมฺมํ เทเสติ สีโหว นทตี วเน ฯ

#๑ ม. มพฺกสฺส ฯ ๒ ม. ปุรฺมาหิสฺสตี ฯ ๓ ม. จสฺสทโท นตฺถิ ฯ

[๔๑] อชิตอ อททส สมพุทฺธ ๑ วีตฺรสีว ๒ ภาณุมํ
จนฺทํ ยถา ปณฺณรเส ปารีปฺรึ ๓ อุปากคํ ฯ
[๔๒] อตฺตส คตฺเต ทิสฺวาน ปรีปฺรญจ พุณฺชนํ
เอกมนฺตํ จิตฺตํ หญฺโจ มโนปฺเญห อปฺจจฺจ ๑
[๔๓] อาทิสฺส ชมฺมนํ พุทฺธิ โคตฺตํ พุทฺธิ สลกฺขณํ
มนฺเตสฺส ปารมี พุทฺธิ กติ วาเจติ พุราหุมนฺ ๑
[๔๔] วิตํ วตฺตสฺสํ อายุ โส จ โคตฺเตน พาวรี
ตีณฺสฺส ๔ ลกฺขณา คตฺเต ตีณฺณํ เวทาน ปารคฺ ๑
[๔๕] ลกฺขณเณ อิติหาเส จ สนิชฺฌนฺตฺสเกญฺเญ
ปฺลยจฺสทานิ วาเจติ สชฺมเม ปารมี คโต ๑
[๔๖] ลกฺขณานํ ปวีจยํ พาวรีสฺส นรุตฺตม
ตณฺหจฺฉลิท ปกาเสหิ มา โน กงฺขายิตฺ อหุ ๑
[๔๗] มุขํ ชิวฺหาย ฉาเทติ อุณฺณาตฺส รมฺกนฺตเร
โกโสหิตํ วตฺตคฺคฺยหํ เอวฺ ชานาหิ มาณว ๑
[๔๘] ปฺจจฺจํ หิ กณฺจ ๕ อสฺสนฺโต สุตฺวา ปฺเญห วิยาเกต
วิจฺจฺนเตติ ชโน สพฺโพ เวทชาโต กตฺตชฺฉลิ ๖ ๑
[๔๙] โก นฺ เตโวว ๗ พุทฺธมา วา อินฺโท วาปี สฺชมฺปติ
มนฺสา ปฺจจฺจเต ปฺเญห กเมตํ ปฏฺฐิภาสตี ๑
[๕๐] มุทฺธํ มุทฺธาธิปาทญจ พาวรี ปรีปฺจจฺจติ
ตํ พุยากรโหหิ ภควา กงฺขํ วินย โน อีเส ๑

#๑ ม. พุทฺธ ๑ ๒ ม. ปิตฺรสีว ๑ ๓ ม. ปรีปฺรึ ๑ ๔ ม. ตีณฺสฺส ๑

#๕ ม. กิณฺจ ๑ ๖ ม. กตฺตชฺฉลิ ๑ ๗ ม. เทโว วา ๑

[๕๑] อวิชชา มุทฺธาติ ชานาหิ วิชชา มุทฺธาธิปาดินิ

สทฺฐาสติสมาธิหิ จฺนุทวิริเยน ๑ สัยฺดา ฯ

[๕๒] ตโต เวเทน มหตา สฺนถมฺภิตฺวาน ๒ มาณโว

เอกํสํ อชินํ กตฺวา ปาเทสุ สิริสา ปติ ฯ

[๕๓] พาวรี พุราหุมนโณ โกโต สห สิสฺเสหิ มาริต

อุทฺทกฺจิตฺโต สุมโน ปาเท วนฺทติ จกฺขุม ฯ

[๕๔] สุจิตฺโต พาวรี โหตุ สห สิสฺเสหิ พุราหุมนโณ

ตฺวณฺจาปี สุจิตฺโต โหหิ จิริ ชีวาหิ มาณว ฯ

[๕๕] พาวริสฺสจ ตฺยหํ วา สพฺเพสํ สพฺพลํสย

กตฺวากาสา ปุจฺฉโวห ยงฺกิลฺลิจิ มนสิจฺฉนฺน ฯ

[๕๖] สมฺพุทฺเธน กโตกาโส นิสีทิตฺวาน ปฺลชฺลิติ ๓

อชิโต ปจฺมํ ปฺลหํ ตตฺถ ปุจฺฉิตฺตา คตฺถ ฯ

วตฺถุคฺคาถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๔]

#๑ ม. สพุทฺถจ จ ตฺยหํ วา สพฺเพสํ สพฺพลํสย

#๔ ม. เอตฺถนฺตเร อชิตฺมาณวปุจฺฉาย ปุจฺฉาย ยาว ปฺรายนานุกีตฺติคฺคาถาปริโยสานา สพุเพสํ

#มาณวกานญฺเจว พุทฺธสฺสจ ปฺลหาปุจฺฉาวิสฺซชนํ อตฺถิ ฯ สฺยามโปฏฺฐเก ปเนตํ นตฺถิ ฯ

อชิตมาณวกปญหานิทเทศ ๑

[๕๑] เกนสสุ นิวุโต โลโก (อิจายสุมมา อชิต)

เกนสสุ นปฺปกาสติ

กิสฺสาภิลปนํ พฺรุหิ ๒

กิสฺ ตสฺส มหพฺภยํ ฯ

[๕๒] เกนสสุ นิวุโต โลโกติ นิรยโลโก ตีรจฺฉานโลโก

ปิตฺตวิสยโลโก ๓ มนุสฺสโลโก เทวโลโก ขนฺธโลโก ธาตุโลโก

อายตฺนโลโก อโย โลโก ปโร โลโก พุรหุมนโลโก สเทวโลโก ๔

อโย วุจฺจติ โลโก ฯ อโย โลโก เกน อาวุโต นิวุโต โอสฺสุ ๕

ปฺหิโต ปฏฺิจฺฉนฺโน ปฏฺิกุชฺชิตฺติ เกนสสุ นิวุโต โลโก ฯ

[๕๓] อิจายสุมมา อชิตฺติ อิจาติ ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค

ปทปาริปุริ ๖ อกฺขรสมวาโย พยฺยชนสฺติฏฺจตา ปทานุปฺพุทฺกเมตฺติ ๗

อิจาติ ฯ อายสุมมาติ ปิยวณฺํ ครุกวณฺํ สคารวสฺสปฺปติสฺสาธิวณเมตฺติ

อายสุมมาติ ฯ อชิตฺติ ตสฺส พุราหุมนสฺส นามํ สงฺขา

สมณฺญา ปญฺจตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิรุตฺติ

พฺยฺยชนํ อภิลาโปติ อิจายสุมมา อชิต ฯ

[๖๐] เกนสสุ นปฺปกาสตีติ เกน โลโก นปฺปกาสติ น ภาสติ

น ตปฺติ น วิโรจติ น สณฺญาตติ ๘ น ปญฺญาตติ เกนสสุ

#๑ ม. มาณวจุฉานิทเทศ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. ย. พฺรุหิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

#๓ ม. สพุทฺถ เปตฺตวิสยโลโก ฯ ๔ ม. เทวโลโก ฯ ๕ ม. โอวุโต ฯ

#๖ ม. ปทปาริปุริ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๗ ม. ปทานุปฺพุทฺตาเปตฺติ ฯ

#๘ ม. ญาตติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

นปฺปกาสติ ฯ

[๖๑] กิสุสากิเลปนํ พุรุหิตี ก็ อสุส ๑ โลกสุส อภิเลปนํ ๒ ลคฺคนํ
พนฺธนํ อุปกฺกิลเโส ฯ เกน โลโก ลิตฺโต [๑] ปลิตฺโต ๔ กิลฺกฺโจ
สงฺกิลฺกฺโจ มกฺขิตฺโต สํสฺกฺโจ ลคฺโค ลคฺคิตฺโต ปลิพฺพุโธ พุรุหิ
อจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิจฺชาหิ
อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตี กิสุสากิเลปนํ พุรุหิ ฯ

[๖๒] กิสุ ตสุส มหพฺภยฺนติ ก็ ตสุส ๕ โลกสุส [๖] มหพฺภยํ
ปีพนํ ฌณฺณนํ อุปทฺทโว อุปสคฺโคติ กิสุ ตสุส มหพฺภยํ ฯ
เตนาห โส พฺราหฺมโณ

เกนสฺสุ นิวุโต โลโก (อิจฺจายสุมา อชิตฺโต)

เกนสฺสุ นปฺปกาสติ

กิสุสากิเลปนํ พุรุหิ

กิสุ ตสุส มหพฺภยฺนติ ฯ

[๖๓] อวิชฺชาย นิวุโต โลโก (อชิตาติ ภควา)

เววิจฺจนา (ปมาทา) นปฺปกาสติ

ชปฺปากิเลปนํ พุรุหิ

ทฺฤกฺขมสฺส มหพฺภยํ ฯ

[๖๔] อวิชฺชาย นิวุโต โลโกติ อวิชฺชาติ ทฺฤกฺเข อณฺาณํ
ทฺฤกฺขสมฺมุทฺথে อณฺาณํ ทฺฤกฺขนิโรธฺเ อณฺาณํ ทฺฤกฺขนิโรธคามินิยา
ปฺปฏิปทาเย อณฺาณํ ปุพฺพพฺนฺเต อณฺาณํ อปรนฺนฺเต อณฺาณํ
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. เลปนํ ฯ ๓ ม. สํลิตฺโต ฯ ๔ ม. อุปลิตฺโต ฯ
#๕ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๖ ม. ภยํ ฯ

ปุพฺพนตาปรนเต อณานิ อิทปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺส ชมฺเมสฺส
อณานิ ยํ เอวรูปํ อณานิ อทฺสสนํ อนภิสมโย
อนนุโพโธ อสมฺโพโธ อปฺปฏฺวิโร อสงฺคาหนา อปฺริโยคาหนา
อสมเปกฺขนา อปฺจฺเจกฺขนา อปฺจฺเจกฺขณมฺมํ ๑ ทุมฺเมชฺฉณิ พาลยํ
อสมฺปชฺฉณิ [๒] ปโมโห สมฺปโมโห ๓ [๔] อวิชฺโชโฆ อวิชฺชาโยโค
อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปฺริยฺญฺจํ อวิชฺชาชาลํ ๕ โมโห อกฺุสฺสมฺมํ อยํ
วฺจฺจติ อวิชฺชา ฯ โลโกติ นีรยโลโก ตีรจฺฉานโลโก ปิตฺติวีสยโลโก
มนุสฺสโลโก เทวโลโก ขนฺธโลโก ธาตุโลโก อายตฺนโลโก
อัย โลโก ปโร โลโก พุรหฺมโลโก สเทวโลโก อัย วฺจฺจติ
โลโก ฯ [๖] อิมาย อวิชฺชาย อาวฺโต นีวฺโต โอสฺสุโณ ปิหิตो
ปฏิจฺจนฺโน ปฏิกฺขชฺชิตฺติ อวิชฺชาย นีวฺโต โลโก ฯ

[๖๕] อชิตาติ ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามเนน อาลปติ ฯ
ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ฯ อปิจ ภคฺคฺราโกติ ภควา ฯ
ภคฺคฺโทสฺติติ ภควา ฯ ภคฺคฺโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคฺมานนฺติ ภควา ฯ
ภคฺคฺทิกฺกฺจฺติติ ภควา ฯ ภคฺคฺกณฺณโกติ ภควา ฯ ภคฺคฺกิลฺโสติ
ภควา ฯ ภชฺช วิภชฺช ปฏฺวิภชฺช ชมฺมรตฺนนฺติ ภควา ฯ ภวานํ
อนฺตฺกโรติ ภควา ฯ ภาวิตกาโยติ ภควา ฯ ภาวิตสฺสีโลติ
ภาวิตจฺจิตฺติติ ภาวิตปฺลฺโยติ ๗ ภควา ฯ ภชฺช วา ภควา
อรณฺณวนปฺตฺถานิ ปนฺตฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺททานิ อปฺปนิกฺโขสานิ
วิชฺชนวาทานิ มนุสฺสสฺราหเสยฺยกานิ ๘ ปฏฺิสลฺลานสฺสารูปานีติ ภควา ฯ
#๑ ม. อปฺจฺเจกฺขณา อปฺจฺเจกฺขณกมฺมํ ๑ ๒ ม. โมโห ๑ ๓ ม. สมฺปโมโห ๑
#๔ ม. อวิชฺชา ๑ ๕ ม. อวิชฺชาลํ ๑ ๖ ม. อัย โลโก ๑ ๗ ม. ภาวิตกาโย, ภาวิตสฺสีโล,
#ภาวิตจฺจิตฺโต, ภาวิตปฺลฺโยติ ๑ ๘ ม. มนุสฺสสฺราหเสยฺยกานิ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

ภาคี วา ภควา จีวรปีณฑปาดเสนาสนคิลานปัจจุยเภสัชชุปริภุขารานนฺติ
 ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อตุถรสฺสฺส ฐมฺมรสฺสฺส วิมฺตฺตฺตฺส
 อธิสฺสฺสฺส อธิจิตฺตฺสฺส อธิปฺลฺลฺลยฺยติ ภควา ฯ ภาคี
 วา ภควา จตฺนฺนํ ฌานานํ จตฺนฺนํ อปฺปมฺมฺมณานํ จตฺนฺนํ
 อรฺุสฺสมาปฺตฺตฺตฺนฺนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อฏฺฏจฺนฺนํ วิโมกฺกฺขานํ
 อฏฺฏจฺนฺนํ อภิกายตฺนานํ นวฺนฺนํ อนนฺุพฺพวិหารสฺมาปฺตฺตฺตฺนฺนฺติ ๑ ภควา ฯ
 ภาคี วา ภควา ทสฺนฺนํ สลฺลฺลยฺยภาวานานํ ทสฺนฺนํ กสฺสิณฺสฺมาปฺตฺตฺตฺนํ
 อนาปานสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อสุภสฺมาปฺตฺตฺตฺยฺยติ ภควา ฯ ภาคี วา
 ภควา จตฺนฺนํ สติปฺภฺุจฺจานานํ จตฺนฺนํ สมฺมปฺปฺรฺชานานํ จตฺนฺนํ
 อิทฺธิปาทานํ ปฺลฺลจฺนฺนํ อินฺุทฺธิรฺยฺยานํ ปฺลฺลจฺนฺนํ พฺลานํ สตฺตฺตฺนฺนํ
 โปชฺฌงฺกานํ อริยสฺสฺส อฏฺฏจฺงฺกิกสฺสฺส มคฺคสฺสฺสฺสฺสฺส ภควา ฯ ภาคี
 วา ภควา ทสฺนฺนํ ตถาคตฺพฺลานํ จตฺนฺนํ เวสฺสฺสฺสชฺชานํ จตฺนฺนํ
 ปฺภฺุสฺสฺมฺกิทานํ ฌนฺนํ อภิลฺลยฺยานํ ฌนฺนํ พุทฺธชฺชมฺมานนฺนฺติ ภควา ฯ
 ภควาติ เนตฺตํ นามํ มาตฺรา กตฺตํ น ปิตฺรา กตฺตํ น ภฺาตฺรา กตฺตํ
 น ภคินียฺย กตฺตํ น มิตฺตฺตามจฺเจหิ กตฺตํ น ฌาตฺตฺตฺสฺสฺสโลหิตฺเตหิ กตฺตํ
 น สมฺมพฺุรฺราหุเมหิ กตฺตํ น เทวตฺตฺตฺตฺหิ กตฺตํ วิโมกฺกฺขนฺนฺติกเมตฺตํ
 พุทฺธฺชานํ ภควนฺนฺตฺนํ โปธิยฺย มฺูเล สห สพฺุพฺลฺลยฺยตฺตฺตฺตฺตฺส
 ปฺภฺุสฺสฺสภฺา สจฺฉิกฺกา ปฺลฺลยฺยตฺตฺตฺตฺยฺยทิตฺถํ ภควาติ อชิตฺตฺตฺตฺติ ภควา ฯ

[๖๖] เววิจฺจนา ปมฺาทา นปฺปกาสฺสฺสฺสฺสฺส เววิจฺจํ วุจฺจนฺนฺติ
 ปฺลฺลยฺย มจฺฉฺฉริยฺยนิ อวฺวาสมจฺฉฺฉริยฺยํ กุลฺลมจฺฉฺฉริยฺยํ ลากมจฺฉฺฉริยฺยํ
 #๑ ม. อนนฺุพฺพสฺมาปฺตฺตฺตฺนฺนฺติ ฯ

วณฺณมจฺจริยํ ฌมฺมมจฺจริยํ ยํ เอวรูปี มจฺจริยํ ๑ มจฺจรายนา
มจฺจรายิตตฺตํ เววิจฺจํ กทริยํ กญฺจกญฺจกตา ๒ อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ
วฺจฺจติ มจฺจริยํ ๑ อปีจ ขนฺธมจฺจริยํปี มจฺจริยํ ชาติมจฺจริยํปี
มจฺจริยํ อายตนมจฺจริยํปี มจฺจริยํ คาโห วฺจฺจติ มจฺจริยํ ๑
ปมาโท วตฺตพฺโพ กายทฺจฺจริเต वा วจิตฺจฺจริเต वा มโนทฺจฺจริเต
วา ปลฺจฺจสุ वा กามคฺเชสุ จิตฺตสฺส โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ ๓
กฺุสลานํ वा ฌมฺมานํ ภาวนา ย อสฺกกฺจฺจกิริยตา
อสาตจฺจกิริยตา อนญฺจิตฺตา ๔ โอตีนวตฺติตฺตา นิกฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิกฺขิตฺตจฺจรฺรตา
อนาเสวนา อภาวนา อพฺหุติกมฺมํ อนชฺชิจฺจานํ อนนฺนโยโค
ปมาโท โย เอวรูโป ปมาโท ปมชฺชชา ปมชฺชิตตฺตํ อยํ วฺจฺจติ
ปมาโท ๑ เววิจฺจา ปมาทา นปฺปกาสตีติ อิมินา มจฺจริเยน อิมินา
ปมาเทน โลโก นปฺปกาสติ น ภาสติ น ตปติ น วิโรจติ น
สญฺญาติ น ปญฺญาตีติ เววิจฺจา ปมาทา นปฺปกาสติ ๑

[๖๗] ขปฺปากิเลปนํ พฺรุมฺมิตฺติ ขปฺปา วฺจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค อนนฺนโย อนฺนโรโร นนฺทิตฺติ ๕ นนฺทิตฺติราโค จิตฺตสฺส
สาราโค อิจฺจา มฺจฺจนา อชฺชโฆसानํ เคโธ ปฺลิตฺติเคโธ สงฺโก
ปฺงฺโก เอชา มายา ชนิกา สญฺชนนํ สิปฺพิณํ ชาลิตฺติ สริตา
วิสตฺตติกา โสตฺตํ วิสฺตวา ๖ อายฺุหนํ ทฺติยา ปณฺธิ ภวเนตฺติ วนํ
วนโถ สนฺถโว สินฺโห อเปกฺขา ปฏฺิพฺพธา ๗ อาสา อาสีสนา ๘
อาสีสิตตฺตํ รุปาสา สทฺททาสา คณฺธาสา รสาสา โฝฏฺจพฺพทาสา
#๑ ม. มจฺจเรริ ๑ ๒ ม. กญฺจกญฺจกตา ๑ ๓ ม. โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ ๑
#๔ ม. อนญฺจิตฺตกิริยตา ๑ ๕ ม. นนฺทิตฺติ ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๖ ม. สุตฺตํ วิสฺฐา ๑
#๗ ม. ปฏฺิพฺพนฺธ ๑ ๘ ม. สพฺพตฺถ อาสีส ... ๑

ลาภสา ธนาสา ปุตุตาสา ชีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา
ชปฺปนา ชปฺปิตตฺตํ โลสุปฺปา ๑ โลสุปฺปายนา โลสุปฺปายิตตฺตํ
ปุจฺจณฺจิกตา ๒ สาธุกมฺยตา อธมฺมราโค วิสมโลโก นิกนฺติ
นิกามนา ปตฺตนา ปินา สมฺปตฺตนา กามตฺตนา ภวตฺตนา
วิภวตฺตนา รูปตฺตนา อรูปตฺตนา นิโรธตฺตนา รูปตฺตนา
สทฺทตฺตนา คนฺธตฺตนา รสตฺตนา โสภฺตฺตนา พุทฺตนา ธรรมตฺตนา
โอโฆ โยโค คนฺโถ อุปาทานํ อวารณํ นีวรณํ ฉทนต์ พนฺธนํ
อุปกฺกิลโส อนฺตโย ปริยฺภูจฺจัน ลตา เวจฺจัน ทุกฺขมฺมุตฺตํ ทุกฺขนิทานํ
ทุกฺขปฺปกโว มารปาโส มารพพิสฺส [๓] มารวิสโย [๔] มารโคจโร
มารพนฺธนํ ตณฺหานทฺติ ตณฺหาชาลํ ตณฺหากทฺทลํ ๕ ตณฺหาสมฺมทฺโท
อภิชฺมา โลโก อกุสลมฺมุตฺตํ อโย วุจฺจติ ชปฺปา ๑ โลกสฺส เลปนํ
ลคฺคณํ พนฺธนํ อุปกฺกิลโส อิมาย ชปฺปาย โลโก ลิตฺโต [๖] ปลิตฺโต ๗
กิลฺลิจฺจํ สกฺกิลฺลิจฺจํ มกฺขิตฺโต สฺสญฺจิจฺจํ ลคฺโค ลคฺคิตฺโต ปลิตฺตฺตํ ๑
พฺรุมิ อจฺจิกขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิภขามิ
อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมิติ ชปฺปาภิเลปนํ พฺรุมิ ๑

[๖๘] ทุกฺขมสฺส มหพฺภยฺนฺติ ทุกฺขนฺติ ชาติทุกฺขํ ชราทุกฺขํ
พฺยาธิทุกฺขํ มรณทุกฺขํ โสภฺตฺตนาทุกฺขํ โทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เนรยิกํ ทุกฺขํ ตฺริจฺจานโยนิกํ ทุกฺขํ ปิตฺติวิสยิกํ ทุกฺขํ มานุสิกํ ทุกฺขํ
คพฺโปกฺกนฺตฺติมุลกํ ทุกฺขํ คพฺเภจฺติมูลกํ ๘ ทุกฺขํ คพฺภวฺจฺจานมฺมุลกํ
ทุกฺขํ ชาตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ปฺราเชยฺยํ ทุกฺขํ อตฺตฺตฺตฺตํ
#๑ ม. โลสุปฺปํ ๑ ๒ ม. ปุจฺจณฺจิกตา ๑ ๓ ม. มารามิสฺส ๑ ๔ ม. มารนิวาโส ๑
#๕ ม. ตณฺหากทฺทลํ ๑ ๖ ม. สฺลิตฺโต ๑ ๗ ม. อุปฺลิตฺโต ๑ เอวมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
#๘ ม. คพฺภวฺจฺจานมฺมุลกํ ๑

ทุกข์ ปรูปทุกมัม ทุกข์ ทุกขทุกข์ ๑ สัสารทุกข์ วิปริณามทุกข์
จกขุโรโค โสตรโรโค ฆานโรโค จิวหาโรโค กายโรโค
สีสโรโค กณณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค กาโส สาส โปนาโส
ทโท ๒ ชโร กุจฺฉโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺตिका สุตา ๓ วิสุจิกา กุจฺฉิ
คณฺโฑ กิตาโส โสโส อปฺมาโร ททฺทุ กณฺฑุ กจฺฉุ รชสา
วิตฺตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตฺตํ มธฺเมโห อํสา ปิพฺภา ภคฺชนฺทลา
ปิตฺตสมฺภูจฺฉานา อาพาธา เสฆฺมสมฺภูจฺฉานา อาพาธา วาตสมฺภูจฺฉานา
อาพาธา สนนฺนิปาตिका อาพาธา อุตฺตฺตปริณามชา อาพาธา
วิสมฺปฺริหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา
สีตํ อุณฺ्हํ ชิมฺจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสฺวาตาทปฺตีรีสฺป-
สมฺพสฺสทุกข์ มาตฺมมรณํ ทุกข์ ปิตฺมมรณํ ทุกข์ ภาตฺมมรณํ
ทุกข์ ภคินิมรณํ ทุกข์ ปุตฺตมรณํ ทุกข์ ธีตฺมมรณํ ทุกข์
ฌาตฺตพฺยสนํ ทุกข์ โภคพฺยสนํ ทุกข์ โรคพฺยสนํ ทุกข์ สีลพฺยสนํ ทุกข์
ทิกฺขจฺฉิพฺยสนํ ทุกข์ เยสํ ฌมฺมานํ อาทิตฺโต สมฺมทาคมนํ ปญฺญาตฺติ
อตุลฺลจฺฉมโต นิโรโร ปญฺญาตฺติ กมฺมสนฺนินฺตฺติโต วิปาโก
วิปากสนฺนินฺตฺติตํ กมฺมํ นามสนฺนินฺตฺติตํ รูปํ รูปสนฺนินฺตฺติตํ นามํ ชาตฺติยา
อนฺนคตํ ฆราย อนฺนสฺสํ พฺยาธินา อภิกฺขตํ มรณฺเนน อพฺภาหตํ ทุกฺเข
ปตฺติจฺฉิตํ อตฺถณฺ อเลณฺ อสรณฺ อสรณฺนิฏฺฏํ อิทํ วุจฺจติ ทุกฺข์ ๑ [๕]
อสฺส ๖ โลกสฺส ทุกฺข์ ๗ มหพฺภยํ ๘ ปิพฺพนํ ฌญฺญนํ อุปทฺทโว
อุปสฺสคฺโคตฺติ ทุกฺขมสฺส มหพฺภยํ ๑ เตนาห ภคฺวา
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺติ ๑ ๒ ม. ทาโท ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๓ ม. สุตา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑
#๔ ม. สพฺพตฺถ - สรีสฺป- ๑ ๕ ม. อิทํ ทุกฺข์ ๑ ๖ ม. อัย ปาโจ นตฺติ ๑
#๗-๘ ม. ภยํ มหภยํ ๑

อวิชชา นิวุโต โลโก (อชิตาติ ภควา)

เวริจฺฉา (ปมาทา) นปรฺปกาสติ

ชปรฺปากิเลปนํ พุริมิ

ทุกฺขมสฺส มหพฺภยฺนฺติ ฯ

[๖๕] สวฺนฺติ สพฺพธิ โสตา (อิจฺจายสฺมา อชิตฺ)

โสตานํ กิณฺนิวารณํ

โสตานํ สํวรํ พุริหิ

เคน โสตา ปิถิยเร ๑ ฯ

[๗๐] สวฺนฺติ สพฺพธิ โสตาติ โสตาติ ตณฺหาโสโต ทิฏฺฐิโสโต
กิเลสโสโต ทุจฺจริตโสโต อวิชฺชาโสโต ฯ สพฺพธิติ สพฺพเส
อายตเนสุ ฯ สวฺนฺตีติ สวฺนฺติ อาสวฺนฺติ สนฺทฺนฺติ ปวตฺตฺนฺติ
จกฺขุโต รูเป สวฺนฺติ อาสวฺนฺติ สนฺทฺนฺติ ปวตฺตฺนฺติ โสโตโต
สทฺเท สวฺนฺติ ฆานโต กนฺเช สวฺนฺติ ชิวฺหาโต รเส สวฺนฺติ
กายโต โฝฏฺฐพฺเพ สวฺนฺติ มนฺโต ฌมฺเม สวฺนฺติ อาสวฺนฺติ
สนฺทฺนฺติ ปวตฺตฺนฺติ จกฺขุโต รูปรตณฺหา สวฺนฺติ อาสวฺนฺติ
สนฺทฺนฺติ ปวตฺตฺนฺติ โสโตโต สทฺทตณฺหา สวฺนฺติ อาสวฺนฺติ สนฺทฺนฺติ
ปวตฺตฺนฺติ ฆานโต กนฺชตณฺหา สวฺนฺติ ชิวฺหาโต รสตณฺหา
สวฺนฺติ กายโต โฝฏฺฐพฺพตณฺหา สวฺนฺติ มนฺโต ฌมฺมตณฺหา
สวฺนฺติ อาสวฺนฺติ สนฺทฺนฺติ ปวตฺตฺนฺตีติ สวฺนฺติ สพฺพธิ โสตา ฯ

[๗๑] อิจฺจายสฺมา อชิตฺติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ปทสฺสกุโ

#๑ สฺ. ปิถิยเร ฯ ม. ปิธียเร ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

ปทปารีปรี อกฺขรสมวาโย พุณฺณสนธิภูจฺตา ปทานุปฺพกเมตฺติ
อิจฺจาติ ฯ อายสฺมาติ ปิยวณฺํ คุรวณฺํ สคารวสฺปติสฺสาธิวณฺเมตฺติ
อายสฺมาติ ฯ อชิโตติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ สงฺขา สมณฺณา
ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิรุตฺติ พุณฺณํ
อภิลาโปติ อิจฺจาตฺสฺมา อชิโต ฯ

[๗๒] โสทานํ กิณฺนิวารณฺนติ โสทานํ กิ อวารณฺํ นีวารณฺํ
สํวารณฺํ รกฺขนํ โคปนฺนติ โสทานํ กิณฺนิวารณฺํ ฯ

[๗๓] โสทานํ สํวาริ พุริหิติ โสทานํ อวารณฺํ นีวารณฺํ
สํวารณฺํ รกฺขนํ โคปนํ พุริหิ อจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปณฺณเปหิ
วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิติ โสทานํ สํวาริ พุริหิ ฯ

[๗๔] เกน โสตา ปิถิยเรติ เกน โสตา ปิถิยณฺนติ
ปจฺฉิษฺชนฺนติ น สวณฺนติ น อาสวณฺนติ น สนฺนทฺนติ นปฺปวตฺตณฺนติ
เกน โสตา ปิถิยเร ฯ เตนานฺโ ส พุราหฺมโณ

สวณฺนติ สพฺพหิ โสตา (อิจฺจาตฺสฺมา อชิโต)

โสทานํ กิณฺนิวารณฺํ

โสทานํ สํวาริ พุริหิ

เกน โสตา ปิถิยเรติ ฯ

[๗๕] ยานิ โสทานิ โลกสฺมี (อชิตาติ ภควา)

สตี เตสํ นีวารณฺํ

โสทานํ สํวาริ พุริหิ

ปณฺญาเยเต ปิถียเร ฯ

[๗๖] ยานิ โสทานิ โลกสุมินฺติ ยานิ เอตานิ โสทานิ มยา
กิตฺติตานิ [๑] อาจิกฺขิตานิ เทสิตานิ ปณฺณปีตานิ ปญฺจปีตานิ วิวริตานิ
วิกฺชิตานิ อุตฺตานิ กตานิ ปกาสิตานิ เสยฺยถิทํ ตณฺหาโสโต
ทิกฺกุสิโสโต กิเลสโสโต ทุจฺจริตโสโต อวิชฺชาโสโต ฯ โลกสุมินฺติ
อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ชาติโลเก
อายตฺนโลเกติ ยานิ โสทานิ โลกสุมี ฯ อชิตาติ ภควา ตํ
พฺรหฺมาหฺมณํ นามเณ อาลปฺติ ฯ

[๗๗] สติ เตสํ นิวารณฺนฺติ สตีติ ยา สติ อนุสฺสตี ปฏฺฐิสฺสตี
สตี สรณฺตา ธารณฺตา อปีลาปนฺตา อสมฺมุสฺสนฺตา สติ สตินฺทุริยํ [๒]
สตีสมฺโพชฺฆงฺโก เอกายนฺมกฺโก อยํ วุจฺจติ สติ ฯ นิวารณฺนฺติ
อวารณํ นีวรณํ สํวรณํ รกฺขณํ โคปนฺนฺติ สติ เตสํ นิวารณํ ฯ

[๗๘] โสทานํ สํวรํ พุรฺรมิตี โสทานํ อวารณํ นีวรณํ
สํวรณํ รกฺขณํ โคปนํ พุรฺรมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ
วิวรามิ วิกฺชามิ อุตฺตานิ กโรมิ ปกาเสมิตี โสทานํ สํวรํ พุรฺรมิ ฯ

[๗๙] ปณฺญาเยเต ปิถียเรติ ปณฺญาติ ยา ปณฺญา
ปชานนา ฯ เปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิกฺกุสิ ฯ ปณฺญาเยเต
ปิถียเรติ ปณฺญาเย เอเต โสตา ปิถียนฺติ ปจฺฉิชนฺติ น สวณฺติ
น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ น ปฺปวตฺตนฺติ ฯ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
ชานโต ปสฺสโต ปณฺญาเย เอเต โสตา ปิถียนฺติ ปจฺฉิชนฺติ
#๑ ม. ปกิตฺติตานิ ฯ ๒ ม. สตีพลํ สมฺมาสตี ฯ

น สนวนติ น อาสนวนติ น สนุทนต์ิ นปฺวตฺตนต์ิ ฯ สพฺเพ สงฺขารา
ทุกฺขาติ ชาเนโต ปสฺสโต ปญฺญาเย เตเต โสตา ปิถียุณฺติ
ปจฺฉิซฺชนฺติ น สนวนติ น อาสนวนติ น สนุทนต์ิ นปฺวตฺตนต์ิ ฯ
สพฺเพ ชมฺมา อนตฺตาติ ชาเนโต ปสฺสโต ปญฺญาเย เตเต โสตา
ปิถียุณฺติ ปจฺฉิซฺชนฺติ น สนวนติ น อาสนวนติ น สนุทนต์ิ
นปฺวตฺตนต์ิ ฯ อวิซฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ชาเนโต ปสฺสโต ปญฺญาเย
เตเต โสตา ปิถียุณฺติ ปจฺฉิซฺชนฺติ น สนวนติ น อาสนวนติ น
สนุทนต์ิ นปฺวตฺตนต์ิ ฯ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนต์ิ วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปนต์ิ นามรูปจฺจยา สพฺยาตเนนต์ิ สพฺยาตเนปจฺจยา
ผลฺลสฺสตี ผลฺลสฺสปจฺจยา เวทนาติ เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนต์ิ อุปาทานปจฺจยา ภโวติ ภวปจฺจยา
ชาติติ ชาติปจฺจยา ชรามรณนต์ิ ชาเนโต ปสฺสโต ปญฺญาเย
เตเต โสตา ปิถียุณฺติ ปจฺฉิซฺชนฺติ น สนวนติ น อาสนวนติ น
สนุทนต์ิ นปฺวตฺตนต์ิ ฯ อวิซฺขานิโรธา สงฺขารนิโรธติ สงฺขารนิโรธา
วิญฺญาณนิโรธติ วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรธติ
นามรูปนิโรธา สพฺยาตเนนิโรธติ สพฺยาตเนนิโรธา ผลฺลสฺสนิโรธติ
ผลฺลสฺสนิโรธา เวทนานิโรธติ เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรธติ ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรธติ อุปาทานนิโรธา ภวานิโรธติ ภวานิโรธา
ชาตินิโรธติ ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรธติ ชาเนโต ปสฺสโต
ปญฺญาเย เตเต โสตา ปิถียุณฺติ ปจฺฉิซฺชนฺติ น สนวนติ น

อาสวุนติ น สนฺทุนติ นปฺปวตฺตุนติ ฯ อิทํ ทุกฺขุนติ อัย
ทุกฺขสมฺภโยติ อัย ทุกฺขนิโรธติ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี
ปฏฺิพฺพาทิ ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาเย เอเต โสตา ปิถฺยุนฺติ
ปจฺฉิขฺชนฺติ น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น สนฺทุนติ นปฺปวตฺตุนติ ฯ
อิเม [๑] อาสวฺติ อัย อาสวสมฺภโยติ อัย อาสวนิโรธติ อัย
อาสวนิโรธคามินี ปฏฺิพฺพาทิ ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาเย เอเต
โสตา ปิถฺยุนฺติ ปจฺฉิขฺชนฺติ น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น สนฺทุนติ
นปฺปวตฺตุนติ ฯ อิเม ชมฺมา อภิลลฺเขยฺยาติ อิเม ชมฺมา
ปริยฺลลฺเขยฺยาติ อิเม ชมฺมา ปหฺตพฺพาทิ อิเม ชมฺมา ภเวตฺตพฺพาทิ
อิเม ชมฺมา สจฺฉนิกาทพฺพาทิ ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาเย
เอเต โสตา ปิถฺยุนฺติ ปจฺฉิขฺชนฺติ น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น
สนฺทุนติ นปฺปวตฺตุนติ ฯ ฉนฺนํ สสฺสายตฺตนาํ สมฺภวญฺจ อตฺถงฺกมฺมญฺจ
อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ชานโต ปสฺสโต
ปญฺญาเย เอเต โสตา ปิถฺยุนฺติ ปจฺฉิขฺชนฺติ น สวฺนฺติ น
อาสวฺนฺติ น สนฺทุนติ นปฺปวตฺตุนติ ฯ ปญฺจนฺนํ อูปาทานกฺขณฺธาํ
สมฺภวญฺจ อตฺถงฺกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ชานโต ปสฺสโต จตฺตุนฺนํ มหาภูตฺตนาํ สมฺภวญฺจ อตฺถงฺกมฺมญฺจ
อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ชานโต ปสฺสโต ยงฺกิลฺลิจิ
สมฺภวชฺมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺมมฺนฺติ ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาเย
เอเต โสตา ปิถฺยุนฺติ ปจฺฉิขฺชนฺติ น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น
#๑ ม. ชมฺมา ฯ

สนทนุติ นปวัตตุนุติติ ปณณาย เอเต โสตา ปิถียเร ฯ

เดนาห ภควา

ยานิ โสตานิ โลกสุมี (อชิตาติ ภควา)

สติ เตสํ นิวารณํ

โสตานํ สํวรํ พุริมิ

ปณณายเอเต ปิถียเรติ ฯ

[๘๐] ปณณาย เจว สติ จาปี (อิจฺจายสุมา อชิตโต)

นามรฺรูปญจ มาริส

เอตมฺเม ปุณฺโณ ปพฺพุหิ

กตฺเถตํ อุปรุชฺฌติ ฯ

[๘๑] ปณณาย เจว สติ จาปีติ ปณณายติ ยา ปณณาย

ปชานนา วิจโย ปวิจโย [๑] สลฺลกขณา อุปลกขณา ปจฺจุปลกขณา

ปณฺฑิฑฺจํ โกสลฺลํ เนปฺปณฺณํ เวภพฺยา จินฺตา อุปริกฺขา ฐริ เมธา

ปริณายิกา วิปสฺสนา สมฺปชณฺณํ ปโตโท ปณณาย ปณฺณินฺนุทฺริยํ

ปณณายพลํ ปณณายสตุถิ ปณณายปาสาโท ปณณายอาโลโก ปณณายโอภาโส

ปณณายปชฺโชโต ปณณายารตนํ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ

สตีติ ยา สติ อนุสฺสตี ฯเปฯ สมฺมาสตีติ ปณณาย

เจว สติ จาปี อิจฺจายสุมา อชิตโต ฯ

[๘๒] นามรฺรูปญจ มาริสติ นามนฺติ จตฺตาโร อรูปิโน

ขนฺธา ฯ รูปนฺติ จตฺตาโร จ มหาภูตา จตฺนฺนญจ มหาภูตานิ

#๑ ม. ฐมฺมวิจโย ฯ

อุปาทายรูปี ฯ มาริสติ ปิยวงนํ ครุวงนํ สคารวสปฏิสฐาธิวงนเมตํ
มาริสติ นามรูปญจ มาริส ฯ

[๘๓] เอตมเม ปุญฺโโจ ปพฺรหฺมิตฺติ เอตมเมตฺติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ
ยาจามิ ยํ อชฺฌेमสํมิ ยํ ปสฺสาทมิ ฯ ปุญฺโจติ ปุจฺฉิตฺโต ยาจิตฺโต
อชฺฌเอสฺสิตฺโต ปสฺสาทิตฺโต ฯ ปพฺรหฺมิตฺติ พฺรหฺมิ อัจฺจุขาหิ เทเสหิ
ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตฺติ
เอตมเม ปุญฺโโจ ปพฺรหฺมิ ฯ

[๘๔] กตฺถเอตํ อุปฺรุชฺฌตฺติติ กตฺถเอตํ นิรุชฺฌตฺติ ฐปฺสम्मตฺติ อตฺถํ
คจฺฉตฺติ ปฏฺฐิปปฺสฺสम्मกฺตฺติติ กตฺถเอตํ อุปฺรุชฺฌตฺติ ฯ เตนนาห โส
พฺรามาหุมนโณ

ปญฺญา เจว สติ จาปี (อิจฺจายสฺมา อชิโต)

นามรูปญจ มาริส

เอตมเม ปุญฺโโจ ปพฺรหฺมิ

กตฺถเอตํ อุปฺรุชฺฌตฺติติ ฯ

[๘๕] ยเมตํ ปญฺหํ อปุจฺฉิตฺติ อชิตํ ตํ วทามิ เต

ยตฺถ นามญจ รูปญจ อเสตํ อุปฺรุชฺฌตฺติ

วิญฺญาณสฺส นโรเรน เอตฺถเอตํ อุปฺรุชฺฌตฺติ ฯ

[๘๖] ยเมตํ ปญฺหํ อปุจฺฉิตฺติ ยเมตฺตุนฺติ ปญฺญญจ สติญจ
นามรูปญจ ฯ อปุจฺฉิตฺติ อปุจฺฉิตฺติ อายาจสิ อชฺฌเอสฺสิตฺติ ปสฺสาทเอสฺสิตฺติ
ยเมตํ ปญฺหํ อปุจฺฉิตฺติ ฯ

[๘๗] อชิต ตั วทามิ เตติ อชิตาติ ภควา ตั พุราหุณัน
นามน อาลปติ ฯ ตนุติ ปณฺณจ สติณจ นามรูปณจ ฯ
วทามิติ ตั วทามิ อาจิกขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ
วิขามิ อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมิติ อชิต ตั วทามิ เต ฯ

[๘๘] ยตฺถ นามณจ รูปณจ อเสถิ อฺปรุชฺชตฺติติ นามนฺติ
จตฺตาริ อรุปีโน ขนฺธา ฯ รูปนฺติ จตฺตาริ จ มหาภูตา
จตฺนฺณจ มหาภูตานํ อฺปาทายรูปํ ฯ อเสสนฺติ สพฺเพน สพฺพํ
สพฺพตา สพฺพํ อเสถิ นิสฺเสถิ ปริยาทายวจนเมตํ ๑ อเสสนฺติ ฯ
อฺปรุชฺชตฺติติ นิรุชฺชตฺติ วุสสมฺมตฺติ อตฺถํ กจฺจนฺติ ปฏฺฐิปฺปสฺสสมฺภตฺติติ
ยตฺถ นามณจ รูปณจ อเสถิ อฺปรุชฺชตฺติ ฯ

[๘๙] วิญฺญาณสฺส นิโรเชน เอตฺถตฺถ อฺปรุชฺชตฺติติ
โสตาปตฺติมกฺคณาณน อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺส นิโรเชน สตฺต ภเว
จเปตฺวา อนมตฺตคฺเค สํสारे เย อฺปฺปชฺเชยฺยํ นามณจ รูปณจ
เอตฺถเตเต นิรุชฺชนฺติ วุสสมฺนฺติ อตฺถํ กจฺจนฺติ ปฏฺฐิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ฯ
สททาคามิมกฺคณาณน อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺส นิโรเชน เทว ภเว
จเปตฺวา ปณฺจสุ ภเวสุ เย อฺปฺปชฺเชยฺยํ นามณจ รูปณจ
เอตฺถเตเต นิรุชฺชนฺติ วุสสมฺนฺติ อตฺถํ กจฺจนฺติ ปฏฺฐิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ฯ
อนาคามิมกฺคณาณน อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺส นิโรเชน เอกํ ภวํ
จเปตฺวา กามธาคฺยา ๒ วา รูปธาคฺยา วา อรูปธาคฺยา วา เย
อฺปฺปชฺเชยฺยํ นามณจ รูปณจ เอตฺถเตเต นิรุชฺชนฺติ วุสสมฺนฺติ
#๑ ม. ปริยาทียนวจนเมตํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

อตถิ คจฺจนฺติ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ ฯ อรหตฺตมคฺคณาณน
อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺส นโรเรนฺ เย อูปฺปะชฺเชยฺยํ นามญจ รูปญจ
เอตฺถเต นโรชฺชนฺติ วุปฺสมนฺติ อตถิ คจฺจนฺติ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ ฯ
อรหโต อนุปาทิสฺสาย ปรีนิพฺพานชาตฺยา ๑ ปรีนิพฺพายนฺตสฺส
ปรีมวิญฺญาณสฺส ๒ นโรเรนฺ ปญฺญา จ สติ จ นามญจ รูปญจ
เอตฺถเต นโรชฺชนฺติ วุปฺสมนฺติ อตถิ คจฺจนฺติ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺตีติ
วิญฺญาณสฺส นโรเรนฺ เอตฺถตํ อูปฺรุชฺชติ ฯ เตนาห ภควา

ยเมตํ ปญฺหํ อปฺจฺฉิ อชิตํ ตํ วทามิ เต
ยตฺถ นามญจ รูปญจ อเสถํ อูปฺรุชฺชติ
วิญฺญาณสฺส นโรเรนฺ เอตฺถตํ อูปฺรุชฺชตีติ ฯ

[๕๐] เย จ สงฺขาตฺตมฺมาเส เย จ เสกฺขา ๓ ปุญฺ อธิ
เตสํ เม นปิโก อิริยํ ปุญฺโจ ปพฺรุหิ มาริส ฯ

[๕๑] เย จ สงฺขาตฺตมฺมาเสติ สงฺขาตฺตมฺมา วุจฺจนฺติ
อรหฺนฺโต จินฺนสฺวา ฯ กิการณา สงฺขาตฺตมฺมา วุจฺจนฺติ อรหฺนฺโต
จินฺนสฺวา ฯ เต สงฺขาตฺตมฺมา ฅาตฺตมฺมา ตฺถิตฺตมฺมา ตีริตฺตมฺมา ๔
วิญฺจฺตมฺมา วิภาวิตฺตมฺมา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สงฺขาตฺตมฺมา
ฅาตฺตมฺมา ตฺถิตฺตมฺมา ตีริตฺตมฺมา วิญฺจฺตมฺมา วิภาวิตฺตมฺมา
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สงฺขาตฺตมฺมา ฯเปฯ สพฺเพ ตมฺมา อนตฺตาติ
สงฺขาตฺตมฺมา อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขาราติ สงฺขาตฺตมฺมา ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยตมฺมํ สพฺพนฺตํ นโรชฺชนฺติ สงฺขาตฺตมฺมา
#๑ ม. นินฺพฺพานชาตฺยา ฯ ๒ ม. จรีมวิญฺญาณสฺส ฯ ๓ ม. เสขา ฯ เอวมิตฺทิสฺส ปฺเทสฺ ฯ
#๔ ม. ตีริตฺตมฺมา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

ฌาตธมมา ตุติตธมมา ติริตธมมา วิภูตธมมา วิภาวิตธมมา ฯ อถวา
เตสั ขนุชา สงฺขาทา ชาติโย สงฺขาทา आयตनानि สงฺขาทानि คติโย
สงฺขาทา อุปฺตติโย สงฺขาทา ปฏิสนฺธิโย สงฺขาทา ภาวา สงฺขาทา
สัสารา สงฺขาทา วฏฺฏา สงฺขาทา ฯ อถวา เต ขนุชฺชปรियนฺเต
จิตฺตา ชาติปรियนฺเต จิตฺตา आयตनปรियนฺเต จิตฺตา คติปรियนฺเต จิตฺตา
อุปฺตติปรियนฺเต จิตฺตา ปฏิสนฺธิปรियนฺเต จิตฺตา ภาวปรियนฺเต จิตฺตา
สัสารปรियนฺเต จิตฺตา วฏฺฏปรियนฺเต จิตฺตา อนฺติมภเว จิตฺตา
อนฺติมสมฺมุสฺสเย จิตฺตา อนฺติมเทหฺชรา อรหนฺโต ฯ

เตสั จายั ปจฺฉิมโก จริโมยฺ สมฺมุสฺสโย

ชาติมรณสัสารो नत्ति नेसु पुनपुण्वोति ฯ

ตังการณา สงฺขาทธมมา วุจฺจนฺติ อรหนฺโต จินฺนํสวาตี เย
จ สงฺขาทธมมาเส ฯ

[๕๒] เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อธิชาตี เสกฺขาตี กิการณา
วุจฺจนฺติ เสกฺขา ฯ สิกฺขนฺตีตี เสกฺขา ฯ กิ สิกฺขนฺติ ฯ
อธิสึลมฺปิ สิกฺขนฺติ อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขนฺติ อธิปญฺณมฺปิ สิกฺขนฺติ ฯ

กตมา จ ๑ อธิสึลสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ สึลวา โหตี ปาฏิโมกฺข-
สัวรสัวุโต วิหฺรตี อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺ วชฺเชสฺ
ภยทสฺสาวิ สมหาทย สิกฺขตี สิกฺขาปเทสฺ ขุทฺทโกปิ ๒ สึลกฺขนฺโร
มหนฺโตปิ ๓ สึลกฺขนฺโร สึลํ ปตฺติจฺจา อวารณํ ๔ สัยโม สัวโร มุขํ
ปมุขํ กุสฺถานํ ฐมฺมานํ สมฺมาปฺตฺติยา ๕ อยฺ อธิสึลสิกฺขา ฯ

#๑ ม. จสทฺโท นตฺติ ฯ เอวมิทธิเสสฺ จาเนสฺ ฯ ๒-๓ ม. ปีสทฺโท นตฺติ ฯ

#๔ ม. จรณํ ฯ ๕ ม. สมฺมาปฺตฺติยา ฯ

กตมา จ อธิจิตตสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ วิวิจเจว กามะหิ วิวิจจ
อกุสเลหิ ฆมเมหิ สวิตกัม สวิจาร์ วิเวกัม ปิติสุขัม ปจम्म ฆานัน
ทุติยัม ฆานัน ตติยัม ฆานัน จตุตถัม ฆานัน อุปสมุปชช วิหริ
อัย อธิจิตตสิกขา ฯ

กตมา จ อธิปญญาสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ ปญญา โหติ
อุยยตุลลคามินิยา ปญญา ย สมนนาคโต อริยาย นิพเพชกาย
สมมาทุกขกขยคามินิยา โส อิทํ ทุกขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ
อัย ทุกขสมุทโยติ อัย ทุกขนิโรธติ อัย ทุกขนิโรธคามินี
ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิมะ อาสวาติ อัย อาสวสมุทโยติ
อัย อาสวนิโรธติ อัย อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ
ปชานาติ อัย อธิปญญาสิกขา ฯ

อิมะ ทิสฺโส สิกขา อวชฺเชนฺตา สิกขนฺติ ชานนฺตา สิกขนฺติ [๑]
จิตฺตํ อธิภฺจฺจนฺตา สิกขนฺติ สทฺธาย อธิมฺจฺจนฺตา สิกขนฺติ วิริยํ ๒
ปคฺคณฺหนฺตา สิกขนฺติ สตี อฺปภฺจฺเพนฺตา สิกขนฺติ จิตฺตํ
สมาทนฺตา สิกขนฺติ ปญญา ย ปชานนฺตา สิกขนฺติ อภิญฺเญยฺย
อภิขานนฺตา สิกขนฺติ ปริญฺเญยฺย ปริขานนฺตา สิกขนฺติ ปหาตพฺพ
ปชนฺตา สิกขนฺติ ภาเวตพฺพ ภาเวนฺตา สิกขนฺติ สจฺฉิกาทพฺพ
สจฺฉิกโรนฺตา สิกขนฺติ จรณฺติ ๓ อจรณฺติ สมจรณฺติ สมาทาย
วตฺตนฺติ ตํการณา วุจฺจนฺติ เสกฺขา ฯ ปุณฺณํ พหุกา เอเต
เสกฺขา โสตาปนฺนา จ ปฏฺิปนฺนา จ สกทาคามิโน จ ปฏฺิปนฺนา
#๑ ม. ปสฺสนฺตา สิกขนฺติ ฯ ๒ ม. วิริยํ ฯ เอวมฺหิเสสฺส ปเทสฺส ฯ ๓ ม. อัย ปาโจ
#นตฺถิ ฯ

จ อนาคามิโน จ ปฏิปนฺนา จ อรหฺนฺตา จ ปฏิปนฺนา จ ฯ
อิธาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺยา อิมิสฺมี
อาทาเย อิมิสฺมี วินเย อิมิสฺมี ฌมฺเม อิมิสฺมี ฌมฺมวินเย อิมิสฺมี
ปาวจเน อิมิสฺมี พุรฺหมจฺริเย อิมิสฺมี สตฺตฺตฺสฺสเน อิมิสฺมี
อตฺตภาเว อิมิสฺมี มนฺุสฺสโลเกติ เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อิทฺ ฯ

[๕๓] เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุณฺโณ ปพฺรุหิ มาริสฺสํ ตฺวํปี
นิปโก ปณฺฑิตฺโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวี เตสํ
สงฺฆาตฺตมฺมานญจ เสกฺขานญจ อิริยํ จริยํ วุคฺคิ อจฺจริ โคจฺริ
วิหารี ปฏิปทํ ฯ ปุณฺโณติ ปุณฺโณ ๑ ปุจฺฉิตฺโต ยาจิโต อชฺฌเอสิโต
ปสาทิตฺโต ฯ ปพฺรุหิตี พฺรุหิ อจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ
ปณฺณเปหิ วิวราหิ วิกฺขาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิ ฯ มาริสฺสํ
ปิยวจฺนํ คุรวจฺนํ สการวสฺสํ ปติสฺสํ สวจฺนเมตฺตํ มาริสฺสํ เตสํ เม
นิปโก อิริยํ ปุณฺโณ ปพฺรุหิ มาริสฺสํ ฯ เตนานฺโ ส ปุราหฺมโณ

เย จ สงฺฆาตฺตมฺมาเส เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อิทฺ
เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุณฺโณ ปพฺรุหิ มาริสฺสํ ฯ

[๕๔] กามสฺสุ นาทิกฺขณฺณเยยฺย มนฺสานาวิโล สียา
กุสโล สพุทฺทมฺมานํ สโต ภิกฺขุ ปริพุทฺเช ฯ

[๕๕] กามสฺสุ นาทิกฺขณฺณเยยฺยติ กามาติ อุตฺตทานโต เทว
กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกา มา จ ฯ

กตเม วตฺตูกามา ฯ มนาปีกา รูปา มนาปีกา สทฺทา มนาปีกา-
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

คนฺธา มนาปีกา รสา มนาปีกา โฝฏฐพฺพา อตฺถรณฺา ปาปุรณฺา ๑
 ทาสีทาสา อเชพกา กุกฺกุฏสุกรา หตฺถิควาสฺสวพฺวา เขตฺตํ
 วตฺถุ หิริณฺ์ สุวณฺ์ คามนิกมราชธานีโย รฏฺฐณฺจ ชนปฺโท
 จ โกโส จ โกฏฺฐาคารณฺจ ยงฺกิลฺจิจิ รชณฺียวตฺถุ วตฺถุกามา ฯ
 อปีจ อตีตา กามา อนาคตา กามา ปจฺจุปฺปนฺนา กามา
 อชฺฌตฺตา กามา พหิทฺธา กามา อชฺฌตฺตพหิทฺธา กามา หีนา
 กามา มชฺฌิมมา กามา ปณีตา กามา อาปายิกา กามา
 มานุสิกา กามา ทิพฺพา กามา ปจฺจุปฺปฏฺฐิตา กามา นิมนฺมิตา กามา
 ปรมนิมนฺมิตา กามา ปรีคฺคหิตา กามา อปรีคฺคหิตา กามา
 มมายิตา กามา อมมายิตา กามา สพฺเพปี กามา วจฺรา ชมฺมา
 สพฺเพปี รุปาวจฺรา ชมฺมา สพฺเพปี อรูปาวจฺรา ชมฺมา
 ตณฺฺหาหวตฺถุกา ตณฺฺหารมฺมณฺา กามนฺียญฺเณ รชณฺียญฺเณ มทนฺียญฺเณ
 [๒] กามา อิมะ วุจฺจนฺฺติ วตฺถุกามา ฯ

กตเม กิลฺลสกาма ฯ ฉนฺฺโท กาโม ราโค กาโม ฉนฺฺทราโค
 กาโม สงฺกปฺโป กาโม ราโค กาโม สงฺกปฺปฺราโค กาโม โย
 กามะสุ กามจฺฉนฺฺโท กามราโค กามนฺฺนุทฺธิ ๓ กามตณฺฺหา กามสิเนโห
 กามปีปาสา กามปริพาโห กามเคโธ กามมจฺฉา กามชฺโฆสํ
 กาโมโฆ กามโยโค กามุปาทานํ กามจฺฉนฺฺทนีวฺรณฺ์ ฯ

อทฺทสํ กาม เต มฺลํ สงฺกปฺปา กาม ชายสิ
 น ตํ สงฺกปฺปยิสฺสามิ เอวํ กาม น เหหิสฺสตี ฯ

#๑ ม. ปาวุรณฺา ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๒ ม. รณฺณฺียญฺเณ ฯ ๓ ม. สพฺพตฺถ กามนฺฺนุทฺธิ ฯ
 #เอวมฺฺปริปี ฯ

อิเม วุจจนฺติ กิเลสกาма ฯ เกโร วุจจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโก อกุสลมฺลํ ฯ กามesu นากิขุเมยฺยาติ
กิเลสกาเมsu วตฺถุกาเมsu นากิขุเมยฺย น ปลิพฺพเมยฺย ๑
อทิโร อคติโต อมฺจฺฉิตโต อนชฺโฆปนฺโน ๒ วิตเคโร [๓] จตฺตเคโร
วณฺตเคโร มุตฺตเคโร ปหีนเคโร ปฏฺนิสฺสฏฺจเคโร วิตราโค [๔]
จตฺตราโค วณฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏฺนิสฺสฏฺจราโค
นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สิตฺถิโต สุขปฏฺฐิเสวตี พุรหฺมภูเตน อตฺตนา
วิหเรยฺยาติ กามesu นากิขุเมยฺย ฯ

[๕๖] มนसानาวิโล สียาติ มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ
หทยํ ปณฺฑริ [๕] มนายตฺนํ มนินฺทุริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโร
[๖] มโนวิญฺญาณธาตุ ฯ กายทฺวจฺริเตน จิตฺตํ อาวิทํ โหติ ลฺลพิตํ
เอริตํ อมฺภูฏิตํ จลิตํ ฆนฺตํ อวฺปสนฺตํ วจฺิทฺวจฺริเตน มโนทฺวจฺริเตน
ราเคน โทเสน โมเหน โกะเรน อฺปนาเหน มกฺเขน
ปพาเสน อิสฺสาเยน มจฺฉริเยน มายาย สาเจยฺเยน ฌมฺเภน สารมฺเภน
มานเนน อติมานเนน มเทเน ปมาเทเน สพฺพกิเลสเหสิ สพฺพทฺวจฺริเตหิ
สพฺพทรเถหิ ๗ สพฺพปริพาเหหิ สพฺพสนฺดาเปหิ สพฺพากุสลาภิสฺงฺขารเหหิ
จิตฺตํ อาวิทํ โหติ ลฺลพิตํ เอริตํ อมฺภูฏิตํ จลิตํ
ฆนฺตํ อวฺปสนฺตํ ฯ มนसानาวิโล สียาติ จิตฺเตน อนาวิโล สียา
อลฺลพิตโต อนเริโต อมฺภูฏิตโต อจลิตโต อฆนฺโต อวฺปสนฺโต
อวิทฺกเร กิเลสে ชฺเหยฺย ปชฺเหยฺย วินฺเทยฺย พุยนฺตฺกเรยฺย
#๑ ม. ปลิพฺพเมยฺย ฯ ๒ ม. อนชฺฉาปนฺโน ฯ ๓ ม. วิตเคโร ฯ ๔ ม. วิตราโค ฯ
#๕ ม. มโน ฯ ๖ ตชฺชา ฯ ๗ ม. สพฺพทาเหหิ ฯ

อนภาวคเมยฺย อาวิทเกรหิ กิเลสหิ จ อารโต วิรโต ปฏิวิรโต
นิกุขนโต นิสฺสฏฺโฐ ฐปนโต วิปฺปมุตโต วิสณฺณุตโต
วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ มนसानาวิโล สียา ฯ

[๕๗] กุสโล สพฺพชฺรมฺมานนฺติ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ กุสโล
สพฺพชฺรมฺมานํ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ กุสโล สพฺพชฺรมฺมานํ สพฺเพ
ชฺรมฺมา อนตฺตาติ กุสโล สพฺพชฺรมฺมานํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ
กุสโล สพฺพชฺรมฺมานํ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุตฺตมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺรมฺมฺนฺติ
กุสโล สพฺพชฺรมฺมานํ เอวมฺปิ กุสโล สพฺพชฺรมฺมานํ ฯ
อถวา อนิจฺจโต กุสโล สพฺพชฺรมฺมานํ ทุกฺขโต โรคโต คณฺหาโต
สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต อีติโต อุปทฺทวโต
อสาตโต ๑ ภยโต อุปสคฺคโต จลโต ปภงฺกโต อทฺฐวโต อตาณโต
อเลณโต อสรณโต อสรณฺภูตโต วิตฺตโต ตฺวจฺจนโต สฺสณฺณโต
อนตฺตโต อาทีนวโต วิปริณามชฺรมฺมโต อสารถโต อฆมฺมโต
วรกโต วิภวโต สาสวโต สงฺขตโต มาราหิตโต ชาตฺตชฺรมฺมโต ชราชฺรมฺมโต
พฺยาธิชฺรมฺมโต มรณชฺรมฺมโต โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สงฺกิลฺลชฺรมฺมโต สมฺมุตฺตโต อตฺถงฺกมโต อนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อาทีนวโต อนิสฺสรณโต ๓ กุสโล สพฺพชฺรมฺมานํ เอวมฺปิ กุสโล
สพฺพชฺรมฺมานํ ฯ อถวา ขนฺธกุสโล ธาตฺตกุสโล อายตฺนกุสโล
ปฏฺธิจฺจสมฺมปฺปาทกุสโล สติปฏฺฐานกุสโล สมฺมปฺปชฺชานกุสโล อิทฺธิปฺปาทกุสโล
อินฺทฺริยกุสโล พลกุสโล โพชฺฌงฺกกุสโล มคฺคกุสโล
#๑ ม. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ ๒ ม. อสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
#เอวมฺปิเทสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

ผลกุสโล นิพพานกุสโล เอวมปี กุสโล สัพพชมมานัน ๑ อถวา
สัพพชมา วุจจนติ ทูวาทสายตนาณิ จกขุ เจว รูปา จ โสตถจ
สททา จ ฆานถจ คนธา จ ชิวหา จ รสา จ กาโยจ โผฏฐพพา
จ มโน จ ฐมา จ ๑ ยโต จ อชฏตติกาหิเรสุ
อายตเนสุ ราโค ๑ ปหีนो โหติ อัจฉินนมูลิ ตาลาวตถกโต
อนถาวจกโต อายตีอนุปปาทฐโม เอตถาวตปิ กุสโล
สัพพชมมานนติ กุสโล สัพพชมมานัน ๑

[๕๘] สโต ภิกขุ ปริพพเชติ สโตติ จตุหิ การณหิ สโต
กาย กายานุปัสสนาสติปฏิจัน ภาวนโต สโต เวทนาสุ
เวทนานุปัสสนาสติปฏิจัน ภาวนโต สโต จิตเต จิตตานุปัสสนาสติปฏิจัน
ภาวนโต สโต ฐมเมสุ ฐมมานุปัสสนาสติปฏิจัน ภาวนโต
สโต ๑ อปรหิปี จตุหิ การณหิ สโต อสติปริวชชนาย
สโต สติกรณียานัน ฐมมานัน กตตตทา สโต สติปฏิปกขานัน ๒
ฐมมานัน หตตตทา สโต สตินิมิตตทานัน ฐมมานัน อปฺปมฏฐตตทา ๓ สโต ๑
อปรหิปี จตุหิ การณหิ สโต สติยา สมมฺนาคตตตทา สโต
สติยา วสิตตตทา สโต สติยา ปาคุณฺณตตทา ๔ สโต สติยา
อปฺปจโจโรหตตตทา สโต ๑ อปรหิปี จตุหิ การณหิ สโต สตตตตทา ๕
สโต สนตตตตทา สโต สมิตตตตทา สโต สนตฐมมสมมฺนาคตตตตทา
สโต ๑ พุทธานุสฺสติยา สโต ฐมมานุสฺสติยา สโต สจฺจมานุสฺสติยา
สโต สีถานุสฺสติยา สโต จาคานุสฺสติยา สโต เทวตานุสฺสติยา
#๑ ม. จนนฺทราโค ๑ ๒ ม. สติปริพพชานัน ๑ ๓ ม. อสมมฺมฏฐตตทา ๑ ๔ ม. ปาคุณฺณ
#สมมฺนาคตตตตทา ๑ ๕ ม. สติยา สมมฺนาคตตตตทา ๑

สโต อานาปานสุสติยา สโต มรณานุสุสติยา ๑ สโต กายคตาสติยา
สโต อุปสมานุสุสติยา สโต ๑ ยา สติ ๑เป๑ สมมาสติ
สติสมโพชฌงโค เอกายนมกโค อัย วุจติ สติ ๑ อิมาย อุเปโต
โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปากโต อุปปนโน สมุปนโน
สมนุณาคโต โส วุจติ สโต ๑ ภิกขุติ สตุตุนัน ฌมมานัน
ภินุนตตะ ภิกขุ ๑ สกกายทิกฺขุติ ภินุณา โหติ วิจิจจนา ภินุณา
โหติ สีลพุดตปรามาส โภโน โหติ ราโค ภินุโน โหติ โทโส
ภินุโน โหติ โมโห ภินุโน โหติ มาโน ภินุโน โหติ ภินุนสส ๒
โหนติ ปาปกกา อกุตลา ฌมมา สงฺกิลเสกกา โปโนภวีกา ๑ สทรา
ทุกขวิปากา आयตฺติชาตฺติชรามรณียา ๑

ปชฺเชน กเตน อตุตตะนา (สภียาติ ภควา)
ปรีนิพพานคโต วิตฺติณณกงฺโข
วิภวญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาย
วุตฺติวา ชินฺนปฺนพฺภโว ส ภิกขุติ ๑

สโต ภิกขุ ปรีพฺพเชติ สโต ภิกขุ ปรีพฺพเช สโต คจฺเจยฺย
สโต ติกฺขุเจยฺย สโต นิสฺสีเทยฺย สโต เสยฺย กปฺเปยฺย สโต อภิกฺกเมยฺย
สโต ปฏิกฺกเมยฺย สโต อาโลเกยฺย สโต วิโลเกยฺย สโต
สมฺมิณฺณเจยฺย ๔ สโต ปสาเรยฺย สโต สงฺฆาภิปฺตตจิวรี ฐาเรยฺย
สโต จเรยฺย สโต ๕ วิหเรยฺย วตฺเตยฺย อิริเยยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย
ยาเปยฺยยาติ สโต ภิกขุ ปรีพฺพเช ๑ เตนาห ภควา

#๑ ม. มรณสุสติยา ๑ ๒ ม. ภินุณา ๑ ๓ ม. โปโนภวีกา ๑ ๔ ม. สมฺมิณฺณเจยฺย ๑
#๕ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑

กามะสุ นากิทธิขุเมยฺย มนसानาวิโล สียา

กุสโล สพุพรมมานํ สโต ภิกขุ ปริพฺพเชติ ฯ

[๕๕] สห คาทาปริโยसानา เตน ๑ พุราหุมนณ สทฺธิ เอกจฺจนฺทา
เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา เตสํ อนนฺกปาณสทฺธานํ
วิรัชํ วิตมถํ ฆมฺมจกฺขุํ อุทปาที ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ
สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺตํ ตสฺส จ พุราหุมนฺตสฺส อนฺุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิจิ ฯ สห อรหตฺตปฺปตฺตา อชินฺชฎาวากจิริทณฺทกมณฺทลฺลเกสา □
จ มสฺสฺสุ จ อนฺตรหิตา ฯ ภาณฺทกาสาวยตฺถวสโน ๓
สงฺฆาฎิปตฺตจิวรรโ ภิกขุ ๔ อนฺวตฺถปฺปฺปตฺติยา ปณฺชลิโก
ภควนฺตํ นมสฺสฺมาโน นิสินฺโน โหติ สตฺถา เม ภาณฺเต ภควา
สาวโกหฺมสฺมีติ ฯ

อชิตมาณวกปญฺหานิทฺเทโส ปจฺโม ฯ

#๑ ม. เย เต ฯ ๒ ม.-ติทณฺทก .. ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๓ ม. ภาณฺท .. ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

#๔ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวกปญฺหานิทฺเทโส

[๑๐๐] โภธ สนฺตุสฺสิตฺโต โลก (อิจฺจา ยสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย)

กสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตา

โก อุกฺกนฺตมภิญฺญา

มชฺเฌ มนฺตานิ ลิมฺปติ ๑

กํ พุรฺุสฺสิ มหาปฺุริสฺสตี

โก อธิ สัพฺพนิมฺจจฺกาตี ๒ ๗

[๑๐๑] โภธ สนฺตุสฺสิตฺโต โลกตี [๓] สนฺตุสฺสิจฺจ อตฺตมโน
ปฺริยฺญณฺสงกปโปตี โภธ สนฺตุสฺสิตฺโต โลก ๗ อิจฺจา ยสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโยตี
อิจฺจาตี ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค ปทปารีปฺุริ อกฺขรสมวาโย
พฺยณฺชนสฺสิทฺธิจฺจตา ปทานุปฺุพฺพกเมตฺติ ๔ อิจฺจาตี ๗ อายสฺมาตี ปิยวจฺนํ
กรวจฺนํ สคารวสปฺปติสฺสธาวิจฺจนเมตฺติ อายสฺมาตี ๗ ติสฺสาตี ๕ ตสฺส
พฺุราหฺมณฺสฺส นามํ สงฺขา สมณฺญา ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ
นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิรุตฺติ พฺยณฺชนํ อภิลาโป ๗ เมตฺเตยฺยาตี ๖
ตสฺส พฺุราหฺมณฺสฺส โคตฺตํ สงฺขา สมณฺญา ปณฺณตฺติ โวหาโรตี
อิจฺจา ยสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย ๗

[๑๐๒] กสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตาตี ตณฺหิณฺชิตฺติ ทิฏฺฐิณฺชิตฺติ
มานิณฺชิตฺติ กิเลสิณฺชิตฺติ กมฺมิณฺชิตฺติ กสฺสิเม อิญฺชิตา นตฺถิ น
สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺุณฺติ ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา วุปลสนฺตา
#๑ น. ลิปฺปติ ๗ ๒ ม. สพฺพนิมฺจจฺกา ๗ เอมฺมุปฺริปี ๗ ๓ ตฺุฏฺฐิจฺจ ๗ ๔ ม.
#ปทานุปฺุพฺพตาเมตฺติ ๗ เอมฺมุปฺริปี ๗ ๕ ม. ติสฺสิสฺสตี ๗ ๖ เมตฺเตยฺโยตี ๗

ปฏิปุตฺตสุทฺธา อภพฺพุตฺตติกา ฅาณคฺคินา ททฺฐมาติ กสฺส โน
สนฺติ อธิชิตา ฯ

[๑๐๓] โก อุกฺกนฺตมภิญญาตฺติ โก อุโก อนฺเต อภิญญา
ชานิตฺวา ตฺถยิตฺวา ตฺริยิตฺวา ๑ วิภาวยิตฺวา วิญฺตํ กตฺวาติ โก
อุกฺกนฺตมภิญญา ฯ

[๑๐๔] มชฺฅมฺ มนฺตา นลิมฺปตฺติติ [๑] อลิตฺโต อนฺุปลิตฺโต
นิกฺกนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสฺขุตฺโต วิมฺริยาทิกฺเคน เจตฺสา
วิหฺรตฺติติ มชฺฅมฺ มนฺตา น ลิมฺปติ ฯ

[๑๐๕] กํ พฺรุสฺสิ มหาปฺุริสฺสติ มหาปฺุริสฺส อคฺคปฺุริสฺส เสฏฺฐปฺุริสฺส
วิเสฏฺฐปฺุริสฺส ปาโมกฺขปฺุริสฺส อุตฺตมปฺุริสฺส [๓] ปวฺรปฺุริสฺสติ กํ
พฺรุสฺสิ กํ กเถสิ กํ มณฺเฑสิ กํ ภณฺสิ กํ ปสฺสสิ กํ โวหาเรสิติ ๔
กํ พฺรุสฺสิ มหาปฺุริสฺสติ ฯ

[๑๐๖] โก อธิ สิปฺพนิมจฺจกาติ โก สิปฺพณี ๕ ตณฺหํ อจฺจกา
อฺุปจฺจกา อติกฺกนฺโต สมตฺกนฺโต วิตฺวตฺโตติ โก อธิ สิปฺพนิมจฺจกา ฯ
เตนาหฺ โส พฺราหฺมโณ

โกธฺ สนฺตฺสิโต โลเก (อจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย)

กสฺส โน สนฺติ อธิชิตา

โก อุกฺกนฺตมภิญญา

มชฺฅมฺ มนฺตา น ลิมฺปติ

กํ พฺรุสฺสิ มหาปฺุริสฺสติ

#๑ ม. ตฺริยิตฺวา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. มชฺฅมฺ มนฺตฺย นลิมฺปติ ฯ ๓ ม. ปชานปฺุริสฺส ฯ

#๔ ม. โวหฺรสิติ ฯ ๕ ม. สิปฺพณี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

โก อิธ สัพพนิมจฺจกาตี ฯ

[๑๐๗] กามเมสุ พุรหุมาจริยวา (เมตเตยฺยาตี ภควา)

วืตตโณห สทา สโต

สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ

ตสฺส โน สนฺติ อิลฺลชิตา

โส อุกฺกนฺตมภิลฺลณาย

มชฺฌेम มนฺตานิ ทิมฺปติ

ตํ พุรฺรัมมิ มหาปุริโสติ

โส อิธ สัพพนิมจฺจกาตี ฯ

[๑๐๘] กามเมสุ พุรหุมาจริยวาตี กามาตี อุทฺททานโต เทว

กามา วตฺตูกามา จ กิลฺลสกา มา จ ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา

ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ กิลฺลสกา มา ฯ พุรหุมาจริยวาตี ๑ พุรหุมาจริย

วุจฺจติ อสฺสทฺทฺสมฺมาปตฺติยา อารตี วิรตี ปฏฺฏิวิรตี เวรณิ

อภิกิริยา อภกรณํ อนชฺฌมาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม ฯ อปฺปิจ นิปฺปปริยาเยน

พุรหุมาจริยํ วุจฺจติ อริโย อฏฺฐจฺจกิกโก มคฺคโค เสยฺยถิทำ

สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนโต สมฺมาอาชีโว

สมฺมาวาจาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ ฯ โย อิมินา

อริเยน อฏฺฐจฺจกิกเกน มคฺคเกน อุเปโต สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต

อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจติ พุรหุมาจริยวา ฯ

ยถา จ ฐเนน ฐนฺวาตี วุจฺจติ โภเกน โภคฺวาตี วุจฺจติ ยเสน

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

ยสวาทิ วุจติ สิปเปน สิปปวาทิ วุจติ สีเลน สีลวาทิ
วุจติ วิริเยน วิริยวาทิ วุจติ ปณณาย ปณณวาทิ วุจติ
วิชชาย วิชชวาทิ วุจติ เอวเมว โย อิมินา อริเยน อฏฺงกิกเณ
มกฺเคน อุเปโต สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน
สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต โส วุจติ พุรหุมฺจริยวาทิ กามเส
พุรหุมฺจริยว ๗ เมตฺเตยฺยชาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ โคตฺเตน
อาลปติ ๗ ภควาติ การวาทิวนเมตํ ๗เป๗ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ
ยทิตํ ภควาติ เมตฺเตยฺยชาติ ภควา ๗

[๑๐๕] วิตตโณห สทา สโตติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
คณฺชตณฺหา รสตณฺหา โสภฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ๗
ยสฺเสสา ตณฺหา ปหีนา สมฺจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณกฺคิณา ททฺธมา โส วุจติ วิตตโณห
จตฺตตโณห วนฺตตโณห มุตฺตตโณห ปหีนตโณห ปฏฺินิสฺสฏฺจตโณห
วิตฺตราโค จตฺตราโค วนฺตฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนฺตราโค
ปฏฺินิสฺสฏฺจฺจราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สตีฏฺโต สุขปฏฺิสฺเวที พุรหุมฺภูเตน
อตุตฺตนา วิหฺรติ ๗ สทาติ สทา สพฺพทา สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ
ฐวกาลํ สตฺตํ สมิตํ อพฺโพกิณฺณํ โปขานฺุโปขํ ๑ อวิจฺจ สมงฺกิ
สทิตํ ผุสฺสิตํ ปุเรภตฺตํ ปจฺฉาภตฺตํ ปุริมฺยามํ มชฺฉิมฺยามํ ปจฺฉิมฺยามํ
กาเพ ชุณฺเฬห วสฺเส เหมนฺเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺุเช มชฺฉิเม
วโยชนฺุเช ปจฺฉิเม วโยชนฺุเช ๗ สโตติ จตฺตฺติ การเณหิ สโต
#๑-๒ ม. โปขานฺุโปขํ อุตฺถมิกฺขาตํ อวิจฺจสนฺฺตตฺติสทิตํ ผุสฺสิตํ ๗ เอวมฺปฺริปี ๗

กาเย กายานุปัสสนาสติปัญจานานํ ภาวิตตฺตา ๑ สโต เวทนาสุ
เวทนานุปัสสนาสติปัญจานานํ ภาวิตตฺตา สโต จิตฺเต จิตฺตานุปัสสนา-
สติปัญจานานํ ภาวิตตฺตา สโต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปัสสนาสติปัญจานานํ
ภาวิตตฺตา สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโตติ
วืตตโณห สทา สโต ฯ

[๑๑๐] สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุติ สงฺขาทิ ๒ ฃาณํ ยา ปญฺญา
ปฺชานนา วิจโย ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ สงฺขายาติ
สงฺขาย ฆานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สงฺขาย ฆานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา
วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สพฺเพ ฌมฺมา
อนตฺตาติ อวิขฺชาปฺจฺจยา สงฺขาราติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยฌมฺมํ
สพฺพนฺตํ นิโรธฌมฺมนฺติ สงฺขาย ฆานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา
วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ อถวา อนิจฺจโต สงฺขาย ฆานิตฺวา
ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ทุกฺขโต โโรคโต
คณฺหาโต สลฺลโต ฯเปฯ อนิสฺสรณฺโต สงฺขาย ฆานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ นิพฺพุโตติ รากฺสฺส นิพฺพาปิตฺตฺตา
นิพฺพุโต โทสฺสฺส นิพฺพาปิตฺตฺตา นิพฺพุโต โมหฺสฺส นิพฺพาปิตฺตฺตา
นิพฺพุโต โภทฺสฺส อฺปนาหฺสฺส มกฺขฺสฺส ปฺพาสฺสฺส อิสฺสาย
มจฺจฺริยฺสฺส มายาย สาเจยฺยฺสฺส ฃมฺภฺสฺส สारมฺภฺสฺส มานฺสฺส
อติมานฺสฺส มทฺสฺส ปฺมาทฺสฺส สพฺพกิลฺลสถานํ สพฺพทฺวจฺจิตานํ
#๑ ม. ... สติปัญจานํ ภาวเนโต ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒ ม. สงฺขา วุจฺจติ ฃาณํ ฯ

สพฺพทรณํ สพฺพปริพาหณํ สพฺพสนฺตาปนํ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพุโต ๆ ภิกฺขุติ สดฺตุนํ ชมฺมานํ ภินฺนตฺตา
ภิกฺขุ ๆเปฯ วุสฺตวา ชีณฺปนฺนุภาโว ส ภิกฺขุติ สงฺขาย นิพฺพุโต
ภิกฺขุ ๆ

[๑๑๑] ตสฺส โน สนฺติ อิลฺลชิตาติ ตสฺสาติ อรหฺโต
ชีณาสวสฺส อิลฺลชิตา ตณฺหิลฺลชิตํ ทิฏฺฐิลฺลชิตํ มานิลฺลชิตํ กิเลสิลฺลชิตํ
กมฺมิลฺลชิตํ ๆ ตสฺสิเม อิลฺลชิตา นตฺถิ น สนฺติ น ตํวิชฺชนฺติ
นฺนุปลพฺภนฺติ ปหีณา สมฺจุณฺณินา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตติกา
ถาณคฺคินา ททฺฐาติ ตสฺส โน สนฺติ อิลฺลชิตา ๆ

[๑๑๒] โส อุภนฺตมภิลฺลยาย มชฺเฌ มนฺตา น ทิมฺปตีติ
อนฺโตติ ผสฺโส เอโก อนฺโต ผสฺสสมฺทโย ทฺติโย อนฺโต ผสฺสนิโรโร
มชฺเฌ อตีติ เอโก อนฺโต อนาคตี ทฺติโย อนฺโต
ปจฺจุปฺปนํ มชฺเฌ สุขา เวทนา เอโก อนฺโต ทฺทฺขา เวทนา
ทฺติโย อนฺโต อทฺทฺขมฺสุขา เวทนา มชฺเฌ นามิ เอโก อนฺโต
รูปํ ทฺติโย อนฺโต วิญฺญาณํ มชฺเฌ จ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺตานิ
เอโก อนฺโต จ พาหิรานิ อายตฺตานิ ทฺติโย อนฺโต วิญฺญาณํ
มชฺเฌ สกฺกาโย เอโก อนฺโต สกฺกายสมฺทโย ทฺติโย
อนฺโต สกฺกายนิโรโร มชฺเฌ ๆ มนฺตา วุจฺจติ ปญฺญา ยา
ปญฺญา ปชานนา ๆเปฯ อโมโห ชมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ๆ
เลปาติ เทว เลปา ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป จ ๆ กตฺโม

ตณฺหาเลโป ๑ ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ มริยาทิกตํ ๑ โอชิกตํ
 ปริยฺนตฺกตํ ๒ ปริศฺคหิตํ มมายิตํ อิทํ มมฺ เอตํ มมฺ เอตฺตํ
 มมฺ เอตฺตาวตา มมฺ มม รุปา สทฺทา คนฺธา รสา โฝฏฺจพฺพา
 อตฺตธฺรนา ปาปฺรนา ทาสีทาสา อเชพฺภา กุกฺกฏฺสูกรา
 หตฺถิกฺวาสุสวพฺวา เขตฺตํ วตฺตุ หิรณฺณํ สุวณฺณํ คามนิกมฺราชธานีโย
 รฏฺจลฺยจ ชนปฺโท จ โกโส จ โกฏฺจาการณฺจ เกวลมฺปิ
 มหาปจฺวี ตณฺหาเวเสน มมายติ ยาวตา อฏฺจสตตณฺหาวิปริตํ
 อยํ ตณฺหาเลโป ๑ กตโม ทิฏฺฐิเลโป ๑ วิสตีวตฺตฺกา
 สกฺกายทิฏฺฐิ ทสวตฺตฺกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทสวตฺตฺกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ
 ยา เอวรฺูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคนฺ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสุกฺายิกํ
 ทิฏฺฐิวิปฺสนฺทิตํ ทิฏฺฐิสลฺโยชนํ คาโห ปฏฺิคฺคาโห อภินเวโส
 ปฺรามาสฺ โกมฺมคฺโค มิจฺฉापฺโถ มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ
 วิปริยฺตคฺคาโห ๓ วิปริตคฺคาโห วิปลฺลตฺสคฺคาโห มิจฺฉาคาโห
 อยาถาวกสฺมี ยถาวกนฺติ คาโห ยาวตา ทฺวาสฏฺฐิ ทิฏฺฐิกตานิ
 อยํ ทิฏฺฐิเลโป ๑ โส อฺกนฺตมภินฺถาย มชฺเฌ มนฺตา น ลิมฺปตี
 โส อฺโภ จ อนฺเต มชฺฉณฺจ มนฺตายน อภินฺถาย ชานิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตฺริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิฏฺฏิตํ กตฺวา น ลิมฺปตี [๔]
 นฺอุปฺลิมฺปตี อลิตฺโต [๕] อนฺอุปฺลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺฐโ จ วิปฺปมฺตฺโต
 วิสฺตฺตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ โส อฺกนฺตมภินฺถาย
 มชฺเฌ มนฺตา น ลิมฺปตี ๑

#๑ ม. อยํ ปาโ จ นตฺถิ ๑ ๒ ม. ปริยฺนตฺกตํ ๑ ๓ ม. ปริยาสคฺคาโห ... ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

#๔ ม. น ปฺลปฺปตี ๑ ๕ ม. อลิตฺโต ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

[๑๑๓] ตัม พุรัมมิ มหาปุริโสติ มหาปุริโส อคคปุริโส เสฏฐปุริโส
วิเสฏฐปุริโส ปาโมกขปุริโส อุตตมปุริโส ปวรปุริโสติ ตัม
พุรัมมิ ตัม กถมิ ตัม มลลณามิ ตัม ภณามิ ตัม ปสฺสามิ ตัม โวหาเรมิ ฯ
อายุสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตัม เอตทโวจ มหาปุริโสติ ๑ ภนฺเต
วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นฺุ โข ภนฺเต มหาปุริโส โหตีติ ฯ วิมุตฺตจิตฺตตฺตา
ขวาทิ สาริปุตฺต มหาปุริโสติ วทามิ อธิมุตฺตจิตฺตตฺตา
โน มหาปุริโสติ วทามิ กถณฺจ สาริปุตฺต วิมุตฺตจิตฺโต โหติ
อิธ สาริปุตฺต ภิกฺขุ อชฺฉตฺตํ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปิ
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ตสฺส กาย
กายานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ อนุปาทาย
อาสเวหิ เวทนาสุ จิตฺเต ชฺมเมสุ ชฺมมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปิ
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ตสฺส ชฺมเมสุ
ชฺมมานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ อนุปาทาย
อาสเวหิ เอวํ โข สาริปุตฺต ภิกฺขุ วิมุตฺตจิตฺโต วิมุตฺตจิตฺตตฺตา
ขวาทิ สาริปุตฺต มหาปุริโสติ วทามิ อธิมุตฺตจิตฺตตฺตา
โน มหาปุริโสติ วทามิติ ตัม พุรัมมิ มหาปุริโสติ ฯ

[๑๑๔] โส อิธ สัพฺพนิมจฺจคาคิ สัพฺพณี วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌา โลโก อกุสลมฺมัลลํ ฯ ยสฺเสสา
สัพฺพณี ตณฺหา ปหีนา สมฺมุจฺจินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา
อภพฺพุปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา โส สัพฺพณี ตณฺหํ อจฺจกา
#๑ ม. มหาปุริโส มหาปุริโสติ ฯ

อุปัจจกา อติกกนุโต สมตีกกนุโต วีติวตุโตติ โส อีธ

สัพพนิมจจกา ฯ เตนาห ภควา

กาเมสุ พุรัมมจริยวา (เมตเตยยาติ ภควา)

วีตตโณห สทา สโต

สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ

ตสฺส โน สนฺติ อธิชิตา

โส อุกนฺตมภิญญา

มชฺเฌ มนฺตา น ทิมฺปติ

ตํ พุรัมมิ มหาปุริโสติ

โส อีธ สัพพนิมจจกาติ ฯ

[๑๑๕] สห คาทาปริโยसानา เตน พุราหุมนฺน สทฺธิ เอกจฺจนฺทา
เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา เตสํ อนกปาณสทฺธานํ
วิรัชํ วีตมถิ ฌมฺมจกฺขุ อุตฺปาที ยงฺกิญฺจิ สมฺทยชฺมมํ
สพฺพนฺตํ นิโรธชฺมมฺนฺติ ตสฺส จ พุราหุมนฺสฺส อนฺุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิ ฯ สห อรหตฺตปฺปตฺตา อชินชฺญาวกจิริทณฺฑกมณฺฑลฺลเกสา
จ มสฺสุ จ อนฺุตรหิตา ฯ ภณฺฑกาสายวตฺถวสโน
สงฺฆาปฏิปตฺตจิวรรโ อฺนฺวตฺถปฺปฏิปตฺติยา ปญฺชลิโก
ภควนฺตํ นมสฺสฺมาโน นิสินฺโน โหติ สตุถา เม ภนฺเต ภควา
สาวโกหฺมสมฺมิตี ฯ

ติสฺสเมตเตยฺยมาณวกปญฺหานิเทศฺโต ทฺติโย ฯ

ปุณณกมมาณวกปญหานิทเทโส

[๑๑๖] อนเนชํ มุลทสฺสาวี (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)

อตฺถิ ปญฺเหน อากมํ

กึ นิสฺสิตา อิสโย มนุชา

ขตฺติยา พุราหฺมณา เทวตานํ

ขณฺณมกปฺปีสุ ๑ ปุณฺธ โลเก

ปฺจุณฺนามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ ฯ

[๑๑๗] อนเนชํ มุลทสฺสาวินฺติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกุสลมฺลํ ฯ สว เอชา
ตณฺหา พุทฺทสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมฺลตา ตาลาวตฺถกตา
อนภาวฺกตา आयตี อนุปฺปาทรมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อนเนโช ฯ
เอชาย ปหีนตฺตา อนเนโช ฯ ภควา ลาภปี น อิลฺลชฺติ อลาภปี
น อิลฺลชฺติ ยเสปี น อิลฺลชฺติ อยเสปี น อิลฺลชฺติ ปสฺสายปี น
อิลฺลชฺติ นินฺทายปี น อิลฺลชฺติ สฺสขปี น อิลฺลชฺติ ทฺกฺเขปี น อิลฺลชฺติ
น จลติ น เวชติ นปฺปเวชตีติ อนเนชํ ฯ มุลทสฺสาวินฺติ ภควา
มุลทสฺสาวี เหตุทสฺสาวี นินฺทานทสฺสาวี สมฺภวทสฺสาวี [๒] สมฺภูจฺจานทสฺสาวี
อาหารทสฺสาวี อารมฺมณทสฺสาวี ปจฺจยทสฺสาวี สมฺมุตฺตทสฺสาวี ฯ
ตีณิ อกุสลมฺลานิ โลโก อกุสลมฺลํ โทโส อกุสลมฺลํ
โมโห อกุสลมฺลํ ฯ วุตฺตญฺเหดํ ภควตา ตีณิมานิ ภิกฺขเว
#๑ ม. ขณฺณมกปฺปีสุ ฯ ๒ ม. ปภวทสฺสาวี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

นิทานานิ กมฺมานํ สมุทฺทาย [๑] โลโก นิทานํ กมฺมานํ สมุทฺทาย
โทโส นิทานํ กมฺมานํ สมุทฺทาย โมโห นิทานํ กมฺมานํ
สมุทฺทาย น ภิกฺขเว โลภเชน กมฺเมน โทสเชน กมฺเมน โมหเชน
กมฺเมน ทเวา ปญฺญาณนฺติ มนุสฺสา ปญฺญาณนฺติ ยา วา ปนญฺญาปึ
กาจึ สุกฺคิโย อถโข ภิกฺขเว โลภเชน กมฺเมน โทสเชน
กมฺเมน โมหเชน กมฺเมน นิริโย ปญฺญาติ ตีรจฺฉานโยนิ ปญฺญาติ
ปิตฺติวิสโย ปญฺญาติ ยา วา ปนญฺญาปึ กาจึ ทุกฺคิโย
นิริเย ตีรจฺฉานโยนินิยํ ปิตฺติวิสเย อตฺตภาวาทินิพฺพตฺติยา อิมานิ ตีณิ
อกุสลมฺูลานินิ ตีณิ ภควา ชานาติ ปสฺสตี ฯ เอวมฺปิ ภควา
มฺูลทสฺสาวิ ฯเปฯ สมุทฺททสฺสาวิ ฯ ตีณิ กุสลมฺูลานิ อโลโก
กุสลมฺูลํ อโทโส กุสลมฺูลํ อโมโห กุสลมฺูลํ ฯ วุคฺตญฺเหยหํ
ภควตา ตีณิมานิ ฯเปฯ น ภิกฺขเว อโลภเชน กมฺเมน อโทสเชน
กมฺเมน อโมหเชน กมฺเมน นิริโย ปญฺญาติ ตีรจฺฉานโยนิ
ปญฺญาติ ปิตฺติวิสโย ปญฺญาติ ยา วา ปนญฺญาปึ กาจึ
ทุกฺคิโย อถโข ภิกฺขเว อโลภเชน กมฺเมน อโทสเชน กมฺเมน
อโมหเชน กมฺเมน ทเวา ปญฺญาณนฺติ มนุสฺสา ปญฺญาณนฺติ ยา
วา ปนญฺญาปึ กาจึ สุกฺคิโย เทเว จ มนุสฺเส จ อตฺตภาวาทินิพฺพตฺติยา
อิมานิ ตีณิ กุสลมฺูลานินิ ตีณิ ภควา ชานาติ ปสฺสตี ฯ
เอวมฺปิ ภควา มฺูลทสฺสาวิ ฯเปฯ สมุทฺททสฺสาวิ ฯ วุคฺตญฺเหยหํ
ภควตา เยเกจึ ภิกฺขเว ฐมฺมา อกุสลา อกุสลภาคิยา อกุสลปกฺกิกา
#๑ ม. กตมานิ ตีณิ ฯ

ปกฺขิกา สพฺเพ เต อวิชฺชามูลกา อวิชฺชาสโมสฺรณา อวิชฺชาสมุคฺฆาตา
สพฺเพ เต สมุคฺฆาติ คจฺจนฺตฺติ ภาควา ชานาติ
ปฺสฺสติ ฯ เอวมฺปิ ภาควา มูลทสฺสาวิ ฯเปฯ สมุทฺยทสฺสาวิ ฯ
วฺตุตฺตฺเตหฺติ ภาควา เยเกจิ ภิกฺขเว ชมฺมา กุสฺลา กุสฺลภาคิยา
กุสฺลปกฺขิกา สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา
อปฺปมาโท เตสฺส ชมฺมานํ อคฺคฺมกฺขายตฺติ ภาควา ชานาติ ปฺสฺสติ ฯ
เอวมฺปิ ภาควา มูลทสฺสาวิ ฯเปฯ สมุทฺยทสฺสาวิ ฯ อถวา ภาควา
ชานาติ ปฺสฺสติ อวิชฺชา มฺลํ สงฺขารานํ สงฺขารา มฺลํ วิญฺญาณสฺส
วิญฺญาณํ มฺลํ นามรูปสฺส นามรูปํ มฺลํ สพฺยตฺนสฺส
สพฺยตฺนํ มฺลํ ผสฺสสฺส ผสฺโส มฺลํ เวทนาย เวทนา
มฺลํ ตณฺหา ตณฺหา มฺลํ อุปาทานสฺส อุปาทานํ มฺลํ ภาวสฺส
ภาโว มฺลํ ชาตฺยา ชาติ มฺลํ ชรามฺรณสฺสาติ ภาควา ชานาติ
ปฺสฺสติ ฯ เอวมฺปิ ภาควา มูลทสฺสาวิ ฯเปฯ สมุทฺยทสฺสาวิ ฯ
วฺตุตฺตฺเตหฺติ ๑ ภาควา เยเกจิ ภิกฺขเว ชมฺมา อกุสฺลา อกุสฺลภาคิยา
อกุสฺลปกฺขิกา สพฺเพ เต อวิชฺชามูลกา อวิชฺชาสโมสฺรณา
อวิชฺชาสมุคฺฆาตา สพฺเพ เต สมุคฺฆาติ คจฺจนฺตฺติ ๒ ภาควา ชานาติ
ปฺสฺสติ ฯ เอวมฺปิ ภาควา มูลทสฺสาวิ เหตุทสฺสาวิ นิทานทสฺสาวิ
สมุทฺยทสฺสาวิ สมุจฺจานทสฺสาวิ อาหารทสฺสาวิ อารมฺมณทสฺสาวิ
ปฺจฺจยทสฺสาวิ สมุทฺยทสฺสาวิตฺติ อนนฺธํ มูลทสฺสาวิ ฯ อิจฺจายสฺมา
ปฺนฺณโกติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯ आयสฺมาติ ปิยวจฺนํ ฯ
#๑-๒ ม. อถวา ภาควา ชานาติ ปฺสฺสติ จกฺขุ มฺลํ จกฺขุโรคานํ โสตํ มฺลํ โสตโรคานํ
#มานํ มฺลํ ฆานโรคานํ ชิวฺหา มฺลํ ชิวฺหาโรคานํ กาโย มฺลํ กาโยโรคานํ มโน มฺลํ
#เจตฺตฺตานํ ทฺกฺขานนฺติ ฯ

ปฺณณโกติ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นามํ ฯ

[๑๑๘] อตฺถิ ปฺณฺเณน อากมนฺติ ปฺณฺหตฺถิกมฺหา ๑ อากตา
ปฺณฺหํ ปฺจฺฉิตฺตฺกามมฺหา อากตา ปฺณฺหํ โสตฺตฺกามา อากตมฺหาติ ๒
เอวมฺปิ อตฺถิ ปฺณฺเณน อากมํ ฯ อถฺวา ปฺณฺหตฺถิกานํ ปฺณฺหํ ปฺจฺฉิตฺตฺกามานํ
ปฺณฺหํ โสตฺตฺกามานํ อากมํ อภิกฺกมมํ อฺปฺสํกมมํ ปฺยิรฺุปฺาสนํ
อตฺถิตฺติ เอวมฺปิ อตฺถิ ปฺณฺเณน อากมํ ฯ อถฺวา ปฺณฺหาคโม
ตฺยํ อตฺถิ ตฺวมฺปิ ปฺหุ วิสฺวี อลฺมตฺโต มยา ปฺจฺฉิตฺตํ ๓ กเถตฺถุ
วิสฺซเชตฺถุ สนฺทฺสเสตฺถุ ๔ ภณฺติตฺนฺติ ๕ เอวมฺปิ อตฺถิ ปฺณฺเณน อากมํ ฯ

[๑๑๙] กีนฺิสฺสิตฺตา อิตฺโธ มนฺุชาติ กีนฺิสฺสิตฺตาติ กิ นฺิสฺสิตฺตา
อาสีตา อลฺลีนฺา อฺปฺกตา อชฺโณสีตา อชฺิมฺตฺตา ฯ อิตฺโธติ
อิตฺินามกา เยเกจิ อิตฺิปฺพพฺชฺชํ ปฺพพฺชิตฺตา อาชีวกา นิกฺคณฺธา ชฺฉฺฉิตฺตา
ตาปฺสา ฯ มนฺุชาติ มนฺุสฺสา วุจฺฉนฺฺติติ กีนฺิสฺสิตฺตา อิตฺโธ มนฺุชา ฯ

[๑๒๐] ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตानนฺติ ขตฺติยาติ เยเกจิ
ขตฺติยชาติกา ฯ พฺราหฺมณาติ เยเกจิ โภวาทิกา ฯ เทวตานนฺติ
อาชีวกสาวกานํ อาชีวกา เทวตา นิกฺคณฺธสาวกานํ นิกฺคณฺธา
เทวตา ชฺฉฺฉิตฺตสาวกานํ ชฺฉฺฉิตฺตา เทวตา ปฺริพฺพาชกสาวกานํ
ปฺริพฺพาชกา เทวตา อวฺรทฺชกสาวกานํ ๖ อวฺรทฺชกา ๗ เทวตา
หตฺถิวตฺติกาณํ หตฺถิ เทวตา อสฺสวตฺติกาณํ อสฺสา เทวตา โควตฺติกาณํ
คาโว เทวตา กุญฺจรวตฺติกาณํ กุญฺจรฺา เทวตา กากวตฺติกาณํ
กากา เทวตา วาสฺุเทวตฺติกาณํ วาสฺุเทโว เทวตา พลเทวตฺติกาณํ

#๑-๒ ม. ปฺณฺเณน อตฺถิโก อากโตมฺหิ ปฺณฺหํ ปฺจฺฉิตฺตฺกามา อากโตมฺหิ ปฺณฺหํ โสตฺตฺกามา

#อากโตมฺหิตฺติ ฯ ๓ ม. ปฺจฺฉิตฺตํ ฯ ๔-๕ ม. วสฺุเสตฺถุ ภารนฺติ ฯ ๖-๗ ม. อวฺรทฺช ... ฯ

พลเทโว เทวดา ปุณณภททวติกานํ ปุณณภทโท เทวดา
มณิกททวติกานํ มณิกทโท เทวดา อคฺคิวกทิกานํ อคฺคิ เทวดา
นาควติกานํ นาคา เทวดา สุปณณวติกานํ สุปณณา เทวดา
ยภขวติกานํ ยภขา เทวดา อสุรวติกานํ อสุรา เทวดา
คณฺฐพฺพวติกานํ คณฺฐพฺพา เทวดา มหาราชวติกานํ มหาราชา เทวดา
จนฺทวติกานํ จนฺโท เทวดา สุริยวติกานํ สุริโย เทวดา อินฺทวติกานํ
อินฺโท เทวดา พุรหุมวติกานํ พุรหุมา เทวดา เทววติกานํ
เทวา เทวดา ทิสาวติกานํ ทิสา เทวดา เย เยถํ ทกฺขิณฺเอยฺยา
เต เตถํ เทวตฺตาติ ขตฺติยา พุราหุมนฺนา เทวตฺตานํ ฯ

[๑๒๑] ขณฺณมกปฺปิสฺสุ ปุณฺฐ โลเกติ ขณฺโณ ๑ วุจฺจติ
เทยฺยธมฺโม จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภเสชฺชปริกฺขาริ
อนฺนํ ปานํ วตฺถิ ยานํ มาลาคนฺธิ วิเลปนํ เสยฺยวสถิ
ปทีเปยฺยิ ฯ ขณฺณมกปฺปิสฺสูติ เยปิ ขณฺณํ เอสนฺนติ คเวสนฺนติ
ปริเยสนฺนติ จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภเสชฺชปริกฺขาริ
อนฺนํ ปานํ วตฺถิ ยานํ มาลาคนฺธิ วิเลปนํ เสยฺยวสถิ ปทีเปยฺยิ
เตปิ ขณฺณํ กปฺเปนฺติ ฯ เยปิ ขณฺณํ อภิสงฺขโรนฺติ
จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภเสชฺชปริกฺขาริ อนฺนํ ปานํ
วตฺถิ ยานํ มาลาคนฺธิ วิเลปนํ เสยฺยวสถิ ปทีเปยฺยิ เตปิ
ขณฺณํ กปฺเปนฺติ ฯ เยปิ ขณฺณํ เทนฺติ ยชนฺติ ปริจฺจชนฺติ
จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภเสชฺชปริกฺขาริ อนฺนํ ปานํ
#๑ ม. ขณฺณํ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

วตุถิ ยานัน มาลาคนุธิ วิเลปนัน เสยยาวสถิ ปทีเปยฺย เตปิ
ยณฺถิ กปฺเปนฺติ ฯ ปุณฺธิ ยณฺธา วา เอเต ปุณฺธิ ยณฺถยชกา ๑
วา เอเต ปุณฺธิ ทกฺขิณฺเยยฺยา วา เอเต ปุณฺธิ ฯ กถิ ยณฺธา
วา เอเต ปุณฺธิ ฯ เอเต ยณฺธา ปุณฺธิ ๒ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสน-
คิลาณปฺจยเกสชฺชปริกุขารานอนฺนํ ปานํ วตุถิ ยานัน มาลาคนุธิ
วิเลปนัน เสยยาวสถิ ปทีเปยฺย เอวิ ยณฺธา วา เอเต ปุณฺธิ ฯ
กถิ ยณฺถยชกา วา เอเต ปุณฺธิ ฯ [๓] เอเต ยณฺถยชกา ปุณฺธิ จตุตฺติยา
จ พุราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุตฺทา จ กหฺนฺจา จ ปพฺพิชิตา
จ เทวา จ มนุสฺสา จ เอวิ ยณฺถยชกา วา เอเต ปุณฺธิ ฯ
กถิ ทกฺขิณฺเยยฺยา วา เอเต ปุณฺธิ ฯ ๔ เอเต ทกฺขิณฺเยยฺยา ปุณฺธิ
สมณฺพุราหฺมณา ยาจก วณฺิพฺพก สาวกา ๕ เอวิ ทกฺขิณฺเยยฺยา วา เอเต
ปุณฺธิ ฯ อิธ โลกเกติ มนุสฺสโลกเกติ ยณฺถมกปฺปิตฺส ปุณฺธฺร โลกเก ฯ

[๑๒๒] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉาติ ติสฺโส
ปุจฺฉา อทฺธิจฺจโชนา ปุจฺฉา ทฺธิจฺจสฺสนฺทนา ปุจฺฉา วิมตฺติจฺเจทนา
ปุจฺฉา ฯ

กตมา อทฺธิจฺจโชนา ปุจฺฉา ฯ ปกตฺติยา ลกฺขณํ อณฺาตํ โหติ
อทฺธิจฺจํ อตุลิตํ อตฺริตํ อวิภาวิตํ อวิภูตํ ตสฺส ณาณาย ทสฺสนาย
ตุลนายน ตฺริณายน วิภาวนตฺถาย วิภูตตฺถาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ อยํ
อทฺธิจฺจโชนา ปุจฺฉา ฯ

กตมา ทฺธิจฺจสฺสนฺทนา ปุจฺฉา ฯ ปกตฺติยา ลกฺขณํ ณาตํ โหติ

#๑ ม. ยณฺถยชกา ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒ ม. พหุگانัน เอเต ยณฺธา ฯ ๓-๔ ม. พหุกา ฯ

#๕ ม. กปณฺทฺธิกวนิพฺพกยาจกา ฯ

ทัญจํ ตูลิตํ ติริตํ วิภาวิตํ วิภูตํ อญฺเณหิ ปณฺฑิตฺเตหิ สทฺธิ
สัสนฺทนฺตถาย ปณฺหิ ปุจฺจนฺติ อัยฺ ทัญฺจสัสนฺทนา ปุจฺจนา ฯ

กตมา วิมฺติจฺเจตนา ปุจฺจนา ฯ ปกฺคิยา สัสมิ ปกฺขนฺโน ๑ โหติ
วิมฺตี ปกฺขนฺโน ๒ เทวพฺพหฺกชาโต เอวํ นฺน โข น นฺน โข กิณฺนุ
โย กถฺนุ โขติ โส วิมฺติจฺเจตนาตถาย ปณฺหิ ปุจฺจนฺติ อัยฺ
วิมฺติจฺเจตนา ปุจฺจนา ฯ อิมํ ติสฺโส ปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา มนุสฺสปุจฺจนา อมฺนุสฺสปุจฺจนา นิมฺมิตฺตปุจฺจนา ฯ

กตมา มนุสฺสปุจฺจนา ฯ มนุสฺสสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
ปณฺหิ ๑ ปุจฺจนฺติ ภิกฺขุ ปุจฺจนฺติ ภิกฺขุณฺิโย ปุจฺจนฺติ อุปาสกา
ปุจฺจนฺติ อุปาสิกาโย ปุจฺจนฺติ ราชานो ปุจฺจนฺติ ขตฺติยา
ปุจฺจนฺติ พฺราหฺมณา ปุจฺจนฺติ เวสฺสา ปุจฺจนฺติ สุทฺธา
ปุจฺจนฺติ คหฺภูจฺจา ปุจฺจนฺติ ปพฺพชิตา ปุจฺจนฺติ อัยฺ
มนุสฺสปุจฺจนา ฯ

กตมา อมฺนุสฺสปุจฺจนา ฯ อมฺนุสฺสสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
ปณฺหิ ปุจฺจนฺติ นาคา ปุจฺจนฺติ สุปฺณฺณา ปุจฺจนฺติ
ยกฺขา ปุจฺจนฺติ อสุรา ปุจฺจนฺติ คณฺฐพฺพา ปุจฺจนฺติ มหาราชาโน
ปุจฺจนฺติ อินฺทา ปุจฺจนฺติ พฺรหฺมาโน ปุจฺจนฺติ
เทวตาโย ปุจฺจนฺติ อัยฺ อมฺนุสฺสปุจฺจนา ฯ

กตมา นิมฺมิตฺตปุจฺจนา ฯ ยํ ภควา รูปี อภินิมฺมิณาติ มโนมยํ
สพฺพพงฺคปจฺจํคํ อหิณฺนทฺริยํ โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
#๑-๒ ม. ปกฺขนฺโนโท ฯ ๑ ม. อัยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ

ปณฺหิ ปุจฺจติ ภควา วิสขฺเขติ อัย นิมนิตปุจฺจนา ฯ

อิมํ ติสฺโส ปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา อตฺตตฺตปุจฺจนา ปฺรตฺตปุจฺจนา

อุภยตฺตปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา ทิฏฺฐธมฺมิกตฺตปุจฺจนา สมนฺปฺรายิกตฺตปุจฺจนา

ปฺรมตฺตปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา อนวชฺชตฺตปุจฺจนา นิกฺกิลฺลตฺตปุจฺจนา

โวทานตฺตปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา อตฺตปุจฺจนา อนาคตปุจฺจนา ปจฺจุปฺปนฺนปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา อชฺฌตฺตปุจฺจนา พหิทฺธาปุจฺจนา

อชฺฌตฺตพหิทฺธาปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา กุสฺลปุจฺจนา อกุสฺลปุจฺจนา อพฺยาगतปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา ขนฺธปุจฺจนา ธาตฺตปุจฺจนา อายตฺนปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา สติปญฺ्ञานปุจฺจนา สมนฺปฺปฺรชานปุจฺจนา

อิทฺธิปาทปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา อินฺทฺริยปุจฺจนา พลปุจฺจนา โพชฌงฺกปุจฺจนา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจนา มกฺคปุจฺจนา ผลปุจฺจนา นิพฺพานปุจฺจนา ฯ

ปฺจุณามิ ตฺนฺติ ปฺจุณามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌณฺสํมิ ตํ
ปสาเทมิ ตํ กถสฺสุ เมติ ปฺจุณามิ ตํ ฯ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ
ฯเปฯ สจฺจิกา ปญฺณตฺติ ยทิตฺ ภควาติ ฯ พฺรุหิ เม
ตฺนฺติ พฺรุหิ อจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปญฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิภาหิ
อฺตุตฺตานีกรโหหิ ปกาเสหิติ ปฺจุณามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ ฯ
เตนาห โส พฺร่าหฺมโณ

อนนฺชฺ มฺลทสฺสาวี (อิจฺจายสฺมา ปฺญฺณโก)

อตฺถิ ปญฺเหน อากมฺ

กีนิสฺสิตา อิสโย มนฺชา

ขตฺติยา พฺร่าหฺมณา เทวตานํ

ยญฺณมกปฺปิสฺสุ ปฺญฺจ โลก

ปฺจุณามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตฺนฺติ ฯ

[๑๒๓] เยเกจิเม อิสโย มนฺชา (ปฺญฺณกาติ ภควา)

ขตฺติยา พฺร่าหฺมณา เทวตานํ

ยญฺณมกปฺปิสฺสุ ปฺญฺจ โลก

อาสีสมานา ๑ ปฺญฺณก อิตฺถตํ ๒

ขริ สิตา ยญฺณมกปฺปิสฺสุ ฯ

[๑๒๔] เยเกจิเม อิสโย มนฺชาติ เยเกจิเมติ สพฺเพน สพฺพิ

สพฺพธา สพฺพิ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทายวจนเมตํ เยเกจิเมติ ฯ

อิสโยติ อิตินามกา เยเกจิ อิติปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตา อาชีวกา

#๑ ม. อาสีสมานา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒ ม. อิตฺถตฺตํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

นิกคณฺธา ชฎิลลา ตาปสา ฯ มนุชชาติ มนุสฺสา วุจฺจนฺตํติ เยเกจิเม
อิสโย มนุชา ฯ ปุณฺณกาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามน
อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทิวจนเมตํ ฯเปฯ สจฺจนิกา ปณฺณตฺติ
ยทิตํ ภควาติ ปุณฺณกาติ ภควา ฯ

[๑๒๕] ขตฺติยา พุราหุมนฺนา เทวตานนฺติ ขตฺติยาติ เยเกจิ
ขตฺติยชาติกา ฯ พุราหุมนฺนาติ เยเกจิ โภวาทิกา ฯ เทวตานนฺติ
อาชีวกสาวกานํ อาชีวกา เทวตา ฯเปฯ ทิสาวตีกานํ ทิสา
เทวตา เย เยถํ ทกฺขิณฺเอยยา เต เตถํ เทวตาติ ขตฺติยา
พุราหุมนฺนา เทวตานํ ฯ

[๑๒๖] ยลฺลวมกปฺปิสฺส ปุณฺธ โลเกติ ยลฺลโณ วุจฺจติ เทยฺยธมฺโม
จิวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภสฺสชฺชปริกฺขารํ อนฺนํ
ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยวาสถํ ปทิตฺเพยฺยํ ฯ
ยลฺลวมกปฺปิสฺสติ เยปี ยลฺลณํ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ
จิวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภสฺสชฺชปริกฺขารํ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ
ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยวาสถํ ปทิตฺเพยฺยํ เตปี ยลฺลณํ
กปฺเปนฺติ ฯ ปุณฺธิติ ยลฺลณา วา เอเต ปุณฺธ ยลฺลนฺชกา วา
เอเต ปุณฺธ ทกฺขิณฺเอยยา วา เอเต ปุณฺธ ฯ กถํ ยลฺลณา วา
เอเต ปุณฺธ ฯเปฯ เอวํ ทกฺขิณฺเอยยา วา เอเต ปุณฺธ ฯ อิทฺ โลเกติ
มนุสฺสโลเกติ ยลฺลวมกปฺปิสฺส ปุณฺธ โลเก ฯ

[๑๒๗] อาสีสมานา ปุณฺณก อิตฺถตฺนฺติ อาสีสมานาติ

รูปปฏิลาภ อาสีสมานา สหุทปฏิลาภ อาสีสมานา คนุชปฏิลาภ
อาสีสมานา รสปฏิลาภ อาสีสมานา โฝฏฐพุปปฏิลาภ อาสีสมานา
ปุตตปฏิลาภ อาสีสมานา ทารปฏิลาภ อาสีสมานา ฐนปฏิลาภ
อาสีสมานา ยสปฏิลาภ อาสีสมานา อิตุสริยปฏิลาภ อาสีสมานา
ขตุติยมहासालकुले अत्तुत्तवापुलिता असीसमाना पुराहुम्महासालकुले
अत्तुत्तवापुलिता असीसमाना कल्पतिमहासालकुले अत्तुत्तवापुलिता
असीसमाना जातुम्महाराशिगेषु तेषु अत्तुत्तवापुलिता
असीसमाना दावतीसेषु तेषु यामेषु तेषु
कुलिसेषु तेषु निम्मानरतीषु तेषु प्रनिमित्तवसवतीषु तेषु
पुरहुम्कायिगेषु तेषु अत्तुत्तवापुलिता असीसमाना अिज्जमाना
साथियमाना पत्तयमाना पीह्यमाना अगिषप्पमानाति असीसमाना ५
पुण्णक अित्तुत्तनुत्ति अेतुत्त अत्तुत्तवागिनिपुत्तुत्ति असीसमाना
अेतुत्त खत्तुติยมहासालकुले अत्तुत्तवागिनिपुत्तुत्ति असीसमाना
अेतुत्त पुराहुम्महासालकुले अत्तुत्तवागिनिपुत्तुत्ति असीसमाना
अेतुत्त कल्पतिमहासालकुले अत्तुत्तवागिनिपुत्तुत्ति असीसमाना अेतुत्त
जातुम्महाराशिगेषु तेषु अत्तुत्तवागिनिपुत्तुत्ति असीसमाना अेतुत्त
दावतीसेषु तेषु अेतुत्त यामेषु तेषु अेतुत्त कुलिसेषु तेषु
अेतुत्त निम्मानरतीषु तेषु अेतुत्त प्रनिमित्तवसवतीषु तेषु
अेतुत्त पुरहुम्कायिगेषु तेषु अत्तुत्तवागिनिपुत्तुत्ति असीसमाना
अिज्जमाना साथियमाना पत्तयमाना पीह्यमाना अगिषप्पमानाति

อาสีสมานา ปุณณก อิตถติ ฯ

[๑๒๘] ชรั สิตา ยถมกปปีสูติ ชรั สิตาติ ชรนิสูติตา
 พุยาธิสูติตา มรณนิสูติตา โสภปริเทวทุกขโทมนสูสุปายาสนิสูติตา
 เทเวเต ๑ ชาตินิสูติตาย เทเวเต ชาตินิสูติตา วา เทเวเต
 ชรนิสูติตาย เทเวเต ชรนิสูติตา วา เทเวเต พุยาธิสูติตาย เทเวเต
 พุยาธิสูติตา วา เทเวเต มรณนิสูติตาย เทเวเต มรณนิสูติตา
 วา เทเวเต โสภปริเทวทุกขโทมนสูสุปายาสนิสูติตาย เทเวเต
 โสภปริเทวทุกขโทมนสูสุปายาสนิสูติตา วา เทเวเต กตินิสูติตาย
 เทเวเต กตินิสูติตา วา เทเวเต อุปปตฺตินิสูติตาย เทเวเต อุปปตฺตินิสูติตา
 วา เทเวเต ปฎิสนฺธิสูติตาย เทเวเต ปฎิสนฺธิสูติตา วา
 เทเวเต ภาวนิสูติตาย เทเวเต ภาวนิสูติตา วา เทเวเต ตัสมารนิสูติตาย
 เทเวเต ตัสมารนิสูติตา วา เทเวเต วฏฺฏนิสูติตาย เทเวเต วฏฺฏนิสูติตา
 วา อาสีตา อลลิตินา อุปคตา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตาทิ
 ชรั สิตา ยถมกปปีสู ฯ เตเนาห ภควา

เยเกจิเม อีสโย มนุชา (ปุณณกาติ ภควา)
 ขตุคิยา พุราหุมนา เทเวตานัน
 ยถมกปปีสู ปุณฺธ โลก
 อาสีสมานา ปุณณก อิตถติ
 ชรั สิตา ยถมกปปีสูติ ฯ

[๑๒๙] เยเกจิเม อีสโย มนุชา (อิจฺจายสุมา ปุณฺณโก)

#๑ ม. ยเทเว เต ชาตินิสูติตา ฯ ตเทเว เต ชรานิสูติตา ฯ ยเทเว เต ชรานิสูติตา ฯ
 #ตเทเว เต พุยาธิสูติตา ... ฯ เอวมุปริปี ฯ

ขตุติยา พุราหุมน ทเวตานิ=

ยถมกปปีสุ ปุณฺฐ โลก

กจฺจิสฺสุ ๑ เต ภควา ยถมปเถ อปฺปมตฺตา

อตารุ ๒ ชาตฺถจฺจ ชรณฺจ มารีส

ปฺจฺจณามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ ฯ

[๑๓๐] เยเกจิเม อิตฺโย มนุชาติ เยเกจิเมติ ฯเปฯ กจฺจิสฺสุ
 เต ภควา ยถมปเถ อปฺปมตฺตาติ กจฺจิสฺสุติ สํสยปฺจฺจนา
 วมติปฺจฺจนา เทวพฺพหกปฺจฺจนา อนนฺกสปฺจฺจนา เอวํ นฺโห น นฺโห โข กิณฺนุ
 โข กถํ นฺโหติ กจฺจิสฺสุ ฯ เตติ ยถมยชกา [๓] ฯ ภควาติ
 การวาทิจวนเมตํ ฯเปฯ สจฺจณิกา ปณฺณตฺติ ยทิตํ ภควาติ กจฺจิสฺสุ เต
 ภควา ฯ ยถมปเถ อปฺปมตฺตาติ ยถมโยเยว วุจฺจติ ยถมปโถ ฯ
 ยถา อริยมคฺโค อริยปโถ เทวมคฺโค เทวปโถ พุรหุम्मคฺโค
 พุรหุมปโถ เอวเมว ยถมโยเยว วุจฺจติ ยถมปโถ ฯ อปฺปมตฺตาติ
 ยถมปเถ อปฺปมตฺตา ลกฺกจฺจการิโน สาทจฺจการิโน อญฺจิตการิโน
 อนนฺตฺตจฺจการิโน อนนฺกจฺจจฺจจฺจนา อนนฺกจฺจจฺจจฺจนา ตจฺจจฺจนา
 ตพฺพพฺพลา ตคฺคจฺจกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺพการา ตททิมฺมตฺตา
 ตทาทิปเตยฺยาติ [๔] ยถมปเถ อปฺปมตฺตา ฯ ยถม ยถม เอสนฺติ
 คเวสนฺติ ปรีเยสนฺติ จิวรปฺปทปาทเสนาสนคฺคิลาณปฺจฺจยเมสชชปฺปการิ
 อนนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ
 ปทฺธิเปยฺยํ สกฺกจฺจการิโน ฯเปฯ ตทาทิปเตยฺยา เตปิ ยถมปเถ
 #๑ ม. กจฺจิสฺสุ ฯ เอวมฺปรี ฯ ๒ ม. อตารุ ฯ ๓ ม. วุจฺจติ ฯ ๔ ม. เตปิ ฯ

อปฐมตตา ฯ เยปี ยลณํ อภิสงฺขโรนฺติ จีวรปิณฑปาตเสนาสน-
คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาริ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ
วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ สกฺกจฺจการิโน ฯเปฯ ตทาธิปเตยฺยา
ปเตปี ยลณฺแปล อปฐมตตา ฯ เยปี ยลณํ เทนฺติ
ยชนฺติ ปริิจฺจนฺติ จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาริ
อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ
ปทีเปยฺยํ สกฺกจฺจการิโน ฯเปฯ ตทาธิปเตยฺยา เตปี ยลณฺแปล
อปฐมตตาดิ กจฺจิสฺสุ เต ภควา ยลณฺแปล อปฐมตตา ฯ

[๑๓๑] อตารุํ ชาติญฺจ ชรณฺจ มาริสฺสาดิ ชาติชฺรามรณฺ
อตาริํสุ อุตฺตริํสุ ปตริํสุ สมตฺติกมฺมีสุ วิตฺตวตฺตีสุ ฯ มาริสฺสาดิ
ปิยวณฺํ กรวณฺํ สการวสฺปตฺติสฺสชาติวณฺเมตฺติ มาริสฺสาดิ อตารุํ
ชาติญฺจ ชรณฺจ มาริสฺส ฯ

[๑๓๒] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุริํหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉามิ ตนฺติ
ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌณฺสามิ ตํ ปสาเทมิ ตํ กถสฺสุ เมติ
ปุจฺฉามิ ตํ ฯ ภควาติ การวาทิ วณฺเมตฺติ ฯเปฯ สจฺฉนิกา
ปญฺญตฺติ ยทิตฺติ ภควาติ ฯ พุริํหิ เม ตนฺติ พุริํหิ อาจิกฺขาหิ เทเสหิ
ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราหิ วิภขาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิติ
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุริํหิ เม ตํ ฯ เตนาห โส พุราหุมนโณ

เยเกจิม อีสโย มนุชา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)

ขตฺติยา พุราหุณา เทวตานํ

ขณณมกปปีสุ ปุณฺฐ โลก

กจฺจิสฺสุ เต ภควา ขณณปเถ อปฺปมตฺตา

อตารุ ชาติยฺจ ชรณฺจ มาริส

ปุจฺจามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เมตฺตุนฺติ ฯ

[๑๓๓] อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ (อภิขปฺปนฺติ) ชุหนฺติ (ปุณฺณกาติ ภควา)

กามาภิขปฺปนฺติ ปฺปฏิจฺจ ลากํ

เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา

นาตริสฺสุ ชาติชรนฺติ พฺรุมิ ฯ

[๑๓๔] อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ อภิขปฺปนฺติ ชุหนฺตฺติ อาสีสนฺตฺติ
รูปปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ สทฺทปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ กนฺธปฺปฏิลาภํ
อาสีสนฺติ รสปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ โสณฺจพฺพปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ
ปุคฺตปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ ทารปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ ธนปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ
ยสฺปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ อิศฺสริยปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ ขตฺติยมหาสาลกฺุเล
อตฺตภาวปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ พฺรหฺมณฺณมหาสาลกฺุเล คหปฺติมหาสาลกฺุเล
จาทุมุมหาราชิกฺุสฺ เทเวสฺสุ ฯเปฯ พฺรหฺมกายิกฺุสฺ
เทเวสฺสุ อตฺตภาวปฺปฏิลาภํ อาสีสนฺติ สาทิยฺนฺติ ปตฺตยฺนฺติ ปิหยฺนฺตฺติ
อาสีสนฺติ ฯ

โถมยฺนฺตฺติ ขณฺณํ วา โถเมนฺติ ผลํ วา โถเมนฺติ ทกฺุขิณฺณยฺยํ
วา โถเมนฺติ ฯ กถํ ขณฺณํ โถเมนฺติ ฯ ปิยํ ๑ ทินฺนํ มนาปี ทินฺนํ
ปณฺธิตํ ทินฺนํ กปฺปิยํ ทินฺนํ วิเจยฺยํ ทินฺนํ อนวชฺชํ ทินฺนํ อภิณฺ्हํ
#๑ ม. สฺจํ ฯ

ทินัน ทท จิตต์ ปสาทิตนติ โถเมนติ กิตเตนติ วณณนติ
ปลัสสนติ เอว ยณณ โถเมนติ ฯ กถิ ผลิ โถเมนติ ฯ อิตินิทานัน
รูปปฏิลาโก ภวิสสติ สททปฏิลาโก ภวิสสติ คนุชปฏิลาโก ภวิสสติ
รสปฏิลาโก ภวิสสติ โฝฏฐพพปฏิลาโก ภวิสสติ ขตติยมหาศาลกุเล
พุราหุมณมหาศาลกุเล ฯเปฯ พุรหุมกายิเกสุ เทเวสุ
อตุตทภาวปฏิลาโก ภวิสสตีติ โถเมนติ กิตเตนติ วณณนติ
ปลัสสนติ เอว ผลิ โถเมนติ ฯ กถิ ทกขิณเยยิ โถเมนติ ฯ
ทกขิณเยยา ชาตีสมฺปนฺนา โคตตสมฺปนฺนา อชฺฌายกา มนุตตรา
ติณณัน เวทานัน ปารกุ สนิมณฺณเกตุทานัน อกฺขรปฺเปทานัน
อิติหาสปญฺจมานัน ปทกา เวยฺยากรณา โลกายตนมหาปฺริสลกฺขณฺเส
อนวยา ๑ วิตรากา [๒] รากวินยาย วา ปฏฺิปนฺนา วิตโทสา
โทสวินยาย วา ปฏฺิปนฺนา วิตโมหา โมหวินยาย วา ปฏฺิปนฺนา
สทฺธาสมฺปนฺนา สีลสมฺปนฺนา สมาริสมฺปนฺนา ปญฺญาสมฺปนฺนา
วิมุตติสมฺปนฺนา วิมุตติลาณทสฺสนสมฺปนฺนาติ โถเมนติ กิตเตนติ
วณณนติ ปลัสสนติ เอว ทกขิณเยยิ โถเมนตีติ อาสีสนติ
โถมยฺนติ ฯ

อภิขปฺนตีติ รูปปฏิลาภํ อภิขปฺนติ สททปฏิลาภํ อภิขปฺนติ
คนุชปฏิลาภํ อภิขปฺนติ รสปฏิลาภํ อภิขปฺนติ โฝฏฐพพปฏิลาภํ
อภิขปฺนติ ขตติยมหาศาลกุเล อตุตทภาวปฏิลาภํ อภิขปฺนติ
ฯเปฯ พุรหุมกายิเกสุ เทเวสุ อตุตทภาวปฏิลาภํ อภิขปฺนตีติ
#๑ ม. อนวยาติ ฯ ๒ ม. วา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ อภิขปฺนฺติ ฯ

ชฺหฺนฺตฺติ ชฺหฺนฺติ เทนฺติ ยชฺนฺติ ปรฺิจฺจชฺนฺติ

จีวรปฺิณฺทปาทเสนาสนคฺิถานปฺุจฺยภฺเษชฺชปรฺิภฺขาริ อนฺนํ ปานํ วจฺฉํ ยานํ
มฺาลาคนฺธิ วิเลปนํ เสยฺยวสถํ ปทฺิเปยฺยชฺนฺติ อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ
อภิขปฺนฺติ ชฺหฺนฺติ ฯ ปุณฺณกฺาติ ภควาติ ปุณฺณกฺาติ ภควา
ตํ พุรฺาหุมนฺํ นามเนน อาลปฺติ ฯ ภควาติ คารวาทิวนเมตฺํ ฯเปฯ
ยทฺิทํ ภควาติ ปุณฺณกฺาติ ภควา ฯ

[๑๓๕] กามอภิขปฺนฺติ ปฺุจฺจ ลากฺนฺติ รูปปฺุทฺิลาภํ ปฺุจฺจ
กามे อภิขปฺนฺติ สทฺทปฺุทฺิลาภํ ปฺุจฺจ กามे อภิขปฺนฺติ ฯเปฯ
พุรฺุหมกฺายิเกสุ เทเวสุ อตฺตภาวปฺุทฺิลาภํ ปฺุจฺจ กามे อภิขปฺนฺติ
ชปฺนฺติ ปชปฺนฺตฺติ กามอภิขปฺนฺติ ปฺุจฺจ ลากํ ฯ

[๑๓๖] เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา นาตริสุ ชาติชฺรณฺติ
พุรมฺิติ เตติ ยณฺณยชกา [๑] ฯ ยาชโยคาติ ยาเคสุ ยุตฺตาอายุตฺตา
สมายุตฺตา ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตกฺกรุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา
ตปฺปพฺุภारा ตทมิมุตฺตา ตทาทิปเตยฺยาติ เต ยาชโยคา ฯ
ภวราครตฺตาติ ภวราโค วุจฺจติ ตณฺหา ๒ โย ภเวสุ ภวจฺฉนฺโท
ภวราโค ภวนนฺทิ ภวตณฺหา ภวสิเนโห ภวปีปาสา ภวปรฺิพาโห
ภวมุจฺฉา ภวชฺโฆसानํ ภวราเคน ภเวสุ รตฺตา คชิตา
มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา ลกฺคา ลกฺคิตา ปลิพฺุทฺธาติ เต ยาชโยคา
ภวราครตฺตา ฯ นาตริสุ ชาติชฺรณฺติ พุรมฺิติ เต ยาชโยคา
#๑ ม. วุจฺจนฺติ ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

ภวราครตฺตา ชาติชรามรณํ น ตริสฺสํ น อุตฺตริสฺสํ น ปตริสฺสํ น
สมตฺติกุมฺมิตฺสํ น วิตฺตวตฺตีสฺสํ ชาติชรามรณา อนิกฺขนฺตฺตา อนิสฺสฏฺฐา
อนตฺติกนฺตฺตา อสมตฺติกนฺตฺตา อวิทฺตวตฺตา อนฺโตชาติชรามรเณ
ปฺริวตฺตนฺตฺติ อนฺโตสํสฺตารปเถ ปฺริวตฺตนฺตฺติ ชาติยา อนฺนุคฺตา ชราย
อนฺนุสฺสฺสา พุยาธินา อภิภูตฺตา มรเณน อพฺภาหฺตา อตฺตภา อเลณา
อสรณา อสรณฺณิกฺกตฺติ พุรุมฺมิ อจฺจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญเปมิ
ปญฺญเปมิ วิวรามิ วิชามิ อุตฺตฺตานิกรอมิ ปกาเสมิติ เต ยาชโยคา
ภวราครตฺตา นาตริสฺสํ ชาติชฺรณฺตฺติ พุรุมฺมิ ฯ เตนาห ภควา

อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ (อภิขปฺปนฺติ) ชฺหนฺติ (ปฺญฺณกาติ ภควา)
กามาภิขปฺปนฺติ ปฺญฺิจจํ ลภํ
เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา
นาตริสฺสํ ชาติชฺรณฺตฺติ พุรุมฺมิติ ฯ

[๑๓๖] เต เจ นาตริสฺสํ ยาชโยคา (อิจฺจาเยสฺสฺมา ปฺญฺณโก)

ยญฺญเหติ ชาติญฺจ ชฺรณฺจ มารีส
อถ โภ จรฺหิ เทวมนฺนุสฺสฺสโลเก
อตฺตารี ชาติญฺจ ชฺรณฺจ มารีส
ปฺจฺจณฺนามิ ตํ ภควา พุรุมฺมิ เม ตํ ฯ

[๑๓๗] เต เจ นาตริสฺสํ ยาชโยคาติ เต ยญฺญชกา

ยาชโยคา ภวราครตฺตา ชาติชรามรณํ นาตริสฺสํ น อุตฺตริสฺสํ น
ปตริสฺสํ น สมตฺติกุมฺมิตฺสํ น วิตฺตวตฺตีสฺสํ ชาติชรามรณา อนิกฺขนฺตฺตา

อนิสฺสฏฺฐา อนตฺติกฺกนฺดา อสมตฺติกฺกนฺดา อวิตฺตฺตฺตา อนฺโตชาติชฺรามรณ
ปฺริวตฺตฺตฺตฺติ อนฺโตสํสํารปถ ปฺริวตฺตฺตฺตฺติ ชาตฺติยา
อนฺนคฺตา ชฺรย อนฺนสฺสฺสา พฺยาริณา อภิภูตฺตา มรณน อพฺภาหตา
อตาณา อเลณา อสรณา อสรณฺนิภูตฺตฺติ เต เจ นาตฺริสฺสุ
ยาชโยคฺคา ฯ อิจฺจายสฺสุมา ปุณฺณโกตฺติ อิจฺจาตฺติ ปทสฺนฺธิ ฯเปฯ
อายสฺสุมา ปุณฺณโกตฺติ ฯ

[๑๓๕] ยณฺเณหิ ชาตฺติยจ ชฺรยจ มารีสาตฺติ ยณฺเณหิ
ปฺหุเตหิ ยณฺเณหิ วิวิเชหิ ยณฺเณหิ ปุณฺณหิ ฯ มารีสาตฺติ ปิยวจฺนํ คฺรวจฺนํ
สคฺการวสฺปตฺติสฺสาชิวจฺนเมตฺตํ มารีสาตฺติ ยณฺเณหิ ชาตฺติยจ
ชฺรยจ มารีส ฯ

[๑๔๐] อถ โก จรฺหิ เทวมนฺนุสฺสโลเก อตฺตาริ ชาตฺติยจ ชฺรยจ
มารีสาตฺติ อถ โก เอโส สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก
สสฺสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนฺนุสฺสาย ชาตฺติชฺรามรณํ อตฺตาริ
อฺตุตฺตฺริ ปตฺติ สมตฺติกฺกมฺมิ วิตฺตฺตฺตฺตฺติ ฯ มารีสาตฺติ ปิยวจฺนํ คฺรวจฺนํ
สคฺการวสฺปตฺติสฺสาชิวจฺนเมตฺตํ มารีสาตฺติ อถ โก จรฺหิ เทวมนฺนุสฺสโลเก
อตฺตาริ ชาตฺติยจ ชฺรยจ มารีส ฯ

[๑๔๑] ปุจฺจฺจามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตนฺตฺติ ปุจฺจฺจามิ ตนฺตฺติ
ปุจฺจฺจามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺเณสํามิ ตํ ปสาเทมิ ตํ กถสฺสุ เมตฺติ ๑
ปุจฺจฺจามิ ตํ ฯ ภควาตฺติ สคฺการวาชิวจฺนเมตฺตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺตฺติ
ยทฺธิภํ ภควาตฺติ ฯ พฺรุหิ เม ตนฺตฺติ พฺรุหิ อัจฺจฺจาหิ เทเสหิ
#๑ ม. เมตฺตฺตฺติ ฯ

ปถุณเปหิ ปฏฐเปหิ วิวราหิ วิกขาหิ อุตตานิโกโรหิ ปกาเสหิติ

ปฺจุณามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ ฯ เตนาห โส พฺราหฺมณฺ

เต เจ นาตรีสุ ยาชโยคา (อิจฺจายสุมา ปุณฺณโก)

ยณฺเณหิ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริส

อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก

อตาริ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริส

ปฺจุณามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตนฺติ ฯ

[๑๔๒] สงฺขา ย โลกสฺมี ปโรปรานิ (ปุณฺณกาติ ภควา)

ยสฺสลิขิตํ นตฺถิ กุหิณฺจ โลก

สนฺโต วิฐฺโม อนิโฆ นิราโส

อตาริ โส ชาติชฺรณฺติ พฺรุหิ ฯ

[๑๔๓] สงฺขา ย โลกสฺมี ปโรปรานิติ สงฺขา วุจฺจติ ฌาณํ

ยา ปถุณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ

ปโรปรานิติ [๑] โอปาริ ๒ วุจฺจติ มนุสฺสโลโก ปาริ ๓ วุจฺจติ

เทวโลโก โอปาริ วุจฺจติ กามชาตฺ ปาริ วุจฺจติ รูปชาตฺ อรูปชาตฺ โอปาริ

วุจฺจติ กามชาตฺ รูปชาตฺ ปาริ วุจฺจติ อรูปชาตฺ ฯ สงฺขา ย โลกสฺมี

ปโรปรานิติ ปโรปรานิ อนิจฺจโต สงฺขา ย ทุกฺขโต โรคฺโต คณฺฑโต

สฺลฺลโต ฯเปฯ อนิสฺสรณฺโต สงฺขา ย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา

วิภาวยิตฺวา วิฆฺฏํ กตฺวาติ สงฺขา ย โลกสฺมี ปโรปรานิ ฯ

ปุณฺณกาติ ภควาติ ปุณฺณกาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณฺ นามน

#๑ ม. โอรุ วุจฺจติ สกตฺตภาโว ปริ วุจฺจติ ปฺรตฺตภาโว โอรุ วุจฺจติ

#สกรูปรเวทนาสณฺหาสงฺขารวิญฺญาณํ ปริ วุจฺจติ ปฺรรูปรเวทนาสณฺหาสงฺขารวิญฺญาณํ โอรุ

#วุจฺจติ ฌ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺนานิ ปริ วุจฺจติ ฌ พาหิรานิ อายตฺนานิ ฯ ๒ ม. โอรุ ฯ

#๓ ม. ปริ ฯ เหวมฺปฺริปิ ฯ

อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทิจเมตฺ ฯเปฯ ยทิตฺ ภควาติ
ปฺณณกาติ ภควา ฯ

[๑๔๔] ยสฺสึณฺชิตฺ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเกติ ยสฺสาติ อรหโต
จีณาสวสฺส ฯ อึณฺชิตนฺตฺติ ตณฺหิณฺชิตฺ ทิฏฺฐิณฺชิตฺ กิเลสิณฺชิตฺ
มานิณฺชิตฺ กมฺมิณฺชิตฺ ฯ ยสฺสึเม อึณฺชิตา นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชนฺตฺติ
นฺอุปฺลพฺภนฺตฺติ ปหีณา สมฺมจฺฉินฺนา วุปรสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา
อภพฺพุปรตฺตติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมา ฯ กุหิณฺจิตฺติ กุหิณฺจิ กิเมหิจิ
กตฺถจฺจิ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วา ฯ โลเกติ
อปายโลเก ฯเปฯ อายตฺนโลเกติ ยสฺสึณฺชิตฺ นตฺถิ กุหิณฺจิน
โลเก ฯ

[๑๔๕] สนฺโต วิฐฺโม อนิโฆ นิราโส อตาริ โส ชาติชฺรนฺตฺติ
พฺรุมีติ สนฺโตติ รากสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต โทสสฺส สนฺตตฺตา
สนฺโต โมหสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต โภชสฺส อุปรนาหสฺส มกฺขสฺส
ปพาสสฺส อิสฺสา ย มจฺฉริยสฺส มายาย สาเจยฺยสฺส ฉมฺภสฺส
สารมฺภสฺส มานสฺส อติมานสฺส มทสฺส ปมาทสฺส สพฺพกิเลसानํ
สพฺพทฺวจฺจิตานํ สพฺพทฺรณานํ สพฺพปริพาหานํ สพฺพสนฺตาปานํ
สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตฺตฺตา วุปรสมิตฺตฺตา วิชฺฌาตฺตฺตา
นิพฺพุตฺตฺตา วิคตฺตฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต อุปรสนฺโต
วุปรสนฺโต นิพฺพุโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธโรติ สนฺโต ฯ วิฐฺโมติ กายทฺวจฺจริตํ
วิฐฺมิตํ วิฐฺมิตํ [๒] วิโสสิตํ พุยนฺตีกตํ วจฺิทฺจฺจริตํ มโนทฺวจฺจริตํ วิฐฺมิตํ
#๑ ม. น สนฺติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. โสสิตํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

วิชมิติ วิโสติติ พุยนติกต ราโค วิฐมิติ วิฐมิติ วิโสติโต
พุยนติกโต โทโส โมโห โโกโร อุปนาโห มกุโข ปฟาโส อีสสา
มจฺจริยฺ มายา สาเจยฺย ฌมฺโภ สารมฺโภ มาโน อติมาโน มโ
ปมาโท วิฐมิติ วิฐมิติ วิโสติโต พุยนติกโต สพุเพ กิเลสา
สพุเพ ทุจฺจริตา สพุเพ ทรธา สพุเพ ปริพาหา สพุเพ สนฺดาปา
สพุพากุสลาภิสงฺขารา วิฐมิตา วิฐมิตา วิโสติตา พุยนติกตา ฯ
อปัจ โโกโร วุจฺจติ ฐโม

มาโน หิ เต พุราหุณฺณ ขาริภาโร
โกโร ฐโม กมฺมนิ ๑ โมสวชฺช
ชิวหา สุขา ตปฺปรสฺส ๒ โชติญฺจานํ
อตุตา สฺทหนฺโต ปฺริสฺสฺสชาติ ๓ ฯ

อปัจ ทสหาการหิ โโกโร ชายติ อนตุํ เม อจฺริติ โโกโร
ชายติ อนตุํ เม จรฺตีติ โโกโร ชายติ อนตุํ เม จริสฺสตีติ
โกโร ชายติ ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตุํ อจฺริติ อนตุํ
จรฺตีติ อนตุํ จริสฺสตีติ โโกโร ชายติ อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส
อตุํ อจฺริติ อตุํ จรฺตีติ อตุํ จริสฺสตีติ โโกโร ชายติ
อญฺจานเน วา ปน โโกโร ชายติ ฯ โย เอวฺรุโป จิตฺตสฺส อาฆาโต
ปฏฺิฆาโต ปฏฺิฆ ๔ ปฏฺิวิโรโร โโกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส
ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พุยาปฺตติ มโนปโทโส โโกโร กุชฺฌนา
กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ พุยาปฺตติ พุยาปชฺชนา
#๑ ม. ภสฺมนิ ฯ ๒ ม. หทยํ ฯ ๓ ม. โชติ ฯ ๔ ปฏฺิฆํ ฯ

พญาปชชิตตต วิโรธ ปฏิวิโรธ จณฺทิกกั อสุโรโป ๑ อนตตมมตา
จิตตสฺส อัย วุจฺจติ โภโธ ฯ อปฺจ โภทสฺส อธิมตฺตปริตฺตตา
เวทิตพฺพา ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ จิตฺตาวิลกรณมฺตฺโต โหติ
น จ ตาว มุขกฺุสถานวิกฺุลาโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ
มุขกฺุสถานวิกฺุลานมฺตฺโต โหติ น จ ตาว หนุสฺสญฺโจอปโน โหติ ฯ
อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ หนุสฺสญฺโจอปนมฺตฺโต โหติ น จ ตาว
ผรุสฺวาจนิจฺฉารโณ โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ ผรุสฺวาจนิจฺฉารณมฺตฺโต
โหติ น จ ตาว ทิสาวิทิสํ อนุวิโลกโน โหติ ฯ
อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ ทิสาวิทิสํ อนุวิโลกนมฺตฺโต โหติ น
จ ตาว ทณฺฑสฺตตฺตปรามสโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ
ทณฺฑสฺตตฺตปรามสนมฺตฺโต โหติ น จ ตาว ทณฺฑสฺตตฺตอพฺภุกฺุกรโณ
โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ ทณฺฑสฺตตฺตอพฺภุกฺุกรณมฺตฺโต
โหติ น จ ตาว ทณฺฑสฺตตฺตอภินิปาตโน โหติ ฯ อตฺถิ
กณฺจิ กาลํ โภโธ ทณฺฑสฺตตฺตอภินิปาตนมฺตฺโต โหติ น จ ตาว
ฉินฺทุทวิจฺฉินฺทุทกรโณ โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ ฉินฺทุทวิจฺฉินฺทุทกรณมฺตฺโต
โหติ น จ ตาว สมฺภณฺชนปริภณฺชนโน โหติ ฯ
อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ สมฺภณฺชนปริภณฺชนมฺตฺโต โหติ น
จ ตาว องฺกมฺงฺคฺาปกทฺุฒโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ
องฺกมฺงฺคฺาปกทฺุฒนมฺตฺโต โหติ น จ ตาว ชีวิทปนาสโน ๒ โหติ ฯ
อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ ชีวิทปนาสนมฺตฺโต โหติ น จ ตาว
#๑ ม. อสุโรโป ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. ชีวิตาโวโรโปโน ฯ

สพฺพจากปริจจาคสณฺธิโต โหติ ฯ ยโต โโกโธ ปริ ปุคฺคํ ฆาตเตวา
อตุตฺตานํ ฆาตเตติ เอตฺตาวตฺตา โโกโธ ปรมุสฺสทกฺโต ปรมเวปฺปุลลปฺปตฺโต
โหติ ฯ ยสฺเสโส โโกโธ ปหีนโน สมฺภูจฺฉินฺโน วุปฺสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธ
อภพฺพปฺปตฺติโก ฅาณคฺคินา ททฺโธ โส วุจฺจติ วิฐโม ฯ
โกธสฺส ปหีนตฺตา วิฐโม โภชวตฺตสฺส ปริยฺยวตฺตตฺตา วิฐโม
โกธเหตฺตสฺส อฺภูจฺฉินฺนตฺตา ๑ วิฐโมติ วิฐโม ฯ อนิโฆติ ราโค นีโฆ
โทโส นีโฆ โมโห นีโฆ โโกโธ นีโฆ อุปฺนาโห นีโฆ ฯเปฯ
สพฺพากุสลาภิสงฺขารา นีฆา ฯ ยสฺเสเต นีฆา ปหีนา สมฺภูจฺฉินฺนา
วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา
โส วุจฺจติ อนิโฆ ฯ นีราโสติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิขฺฆา โลโก อกุสฺสมุลํ ฯ ยสฺเสสา อาสา
ตณฺหา ปหีนา สมฺภูจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ นีราโส ฯ ชาตีติ ยา เตลํ
เตลํ สตุตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตฺตนิกาเย ชาตี สญฺชาตี โอกฺกนฺติ
นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ ปาตุภาโว อายตฺนानํ ปฏฺฐิลาโก ฯ
ชราตี ยา เตลํ เตลํ สตุตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตฺตนิกาเย
ชรา ชีรณฺตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลีจฺจํ วลิตฺตจฺจตา आयโน สํหानी
อินฺทฺริยานํ ปริปาโก ฯ สนฺโต วิฐโม อนิโฆ นีราโส
อตฺตาริ โส ชาตีชฺรณฺติ พุรฺรมิตี โย สนฺโต จ วิฐโม จ อนิโฆ
จ นีราโส จ โส ชาตีชฺรามรณฺํ อตฺตาริ อุตฺตาริ ปตฺริ สมตฺติกฺกมิ
#๑ ม. อุปฺภูจฺฉินฺนตฺตา ฯ

วีนวตตยตี พฐมิ อากิกขามิ เทเสมิ ปญญเปมิ ปญฺฐเปมิ วิวรามิ
วิภขามิ อุตตานิกรโรมิ ปกาเสมีติ สนฺโต วิฐโอม อนิโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาตฺชรรนฺติ พฐมิตี ฯ เตนหา ภควา

สงฺขาย โลกสฺมี ปโรปรานิ (ปฺนุณฺณกาติ ภควา)

ยสฺสึยฺชิตฺติ นตฺถิ กุหึยฺจึ โลกเ

สนฺโต วิฐโอม อนิโฆ นิราโส

อตาริ โส ชาตฺชรรนฺติ พฐมิตี ฯ

สหา คาถาปริโยสานา ฯเปฯ ปญฺชติโก ภควนฺตํ นมสฺสสมาโน8

นินฺนโน โหติ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สวาโกหฺมสฺมิตี ฯ

ปฺนุณฺณมาณวกปญฺหานิทุเทศ ตติโย ฯ

เมตตคฺคฺมาณวกปญฺหานิทฺเทโส

[๑๔๖] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺรหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา เมตตคฺคฺ)

มณฺเณวมิ ตํ เวทคฺ ๑ ภาวิทตฺตํ

กฺโธ นุ ทุกฺขา สมนฺปาตตาม ๒

เยเกจิ โลกสฺมี อนนฺกรูปา ฯ

[๑๔๗] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺรหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉาติ ๓ ติสฺโส

ปุจฺฉา อธิกฺขชฺชนา ปุจฺฉา ทิกฺขสฺสนฺหนา ปุจฺฉา วิมตฺติเจตฺหนา
ปุจฺฉา ฯ

กตมา อธิกฺขชฺชนา ปุจฺฉา ฯ ปกตฺยา ลกฺขณํ อณฺาตํ ๔ โหติ
อธิกฺขํ อตฺถิตํ อตฺธิริตํ อวิภาวิทํ อวิกฺกิตํ ตสฺส ฌานาย ทสฺสนาย
ตฺถนายน ตฺธิรณายน วิภาวนตฺถนายน วิกฺกตฺถนายน ปญฺหํ ปุจฺฉติ อัย
อธิกฺขชฺชนา ปุจฺฉา ฯ

กตมา ทิกฺขสฺสนฺหนา ปุจฺฉา ฯ ปกตฺยา ลกฺขณํ ฌาตํ โหติ
ทิกฺกขํ ตฺถิตํ ตฺธิริตํ วิภาวิทํ วิกฺกิตํ อณฺเณหิ ปณฺเฑเทหิ สทฺธิ
สฺสนฺหนตฺถนายน ปญฺหํ ปุจฺฉติ อัย ทิกฺกขสฺสนฺหนา ปุจฺฉา ฯ

กตมา วิมตฺติเจตฺหนา ปุจฺฉา ฯ ปกตฺยา สํสยํ ปกฺขนฺโน โหติ
วิมตฺติ ปกฺขนฺโน เทวพุทฺทกฺขาโต เอวํ นุโข น นุโข กิณฺนุโข
กถํ นุโขติ โส วิมตฺติเจตฺหนตฺถนายน ปญฺหํ ปุจฺฉติ อัย
วิมตฺติเจตฺหนา ปุจฺฉา ฯ อีมา ติสฺโส ปุจฺฉา ฯ

#๑ ม. เวทคฺ ฯ เอมฺปริปี ฯ ๒ ม. สมนฺปาตตา อีเม ฯ เอมฺปริปี ฯ ๓ ม. ปุจฺฉามิตฺติ ฯ

#๔ ม. อณฺเณวตํ ฯ เอมฺปริปี ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฉา มนุสฺสปุจฉา อมนุสฺสปุจฉา
นิมิตฺตปุจฉา ฯ

กตมา มนุสฺสปุจฉา ฯ มนุสฺสา พุทฺธ ภาควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
ปญฺหํ ปุจฺจนฺติ ภิกฺขุ ปุจฺจนฺติ ภิกฺขุณฺโณ ปุจฺจนฺติ อุปาสกา
ปุจฺจนฺติ อุปาสิกาโย ปุจฺจนฺติ ราชาโน ปุจฺจนฺติ ขตฺติยา
ปุจฺจนฺติ พฺราหฺมณา ปุจฺจนฺติ เวสฺสา ปุจฺจนฺติ สุทฺธา
ปุจฺจนฺติ คหฺภูจฺจา ปุจฺจนฺติ ปพฺพชิตา ปุจฺจนฺติ อัย
มนุสฺสปุจฉา ฯ

กตมา อมนุสฺสปุจฉา ฯ อมนุสฺสา พุทฺธ ภาควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
ปญฺหํ ปุจฺจนฺติ นาคา ปุจฺจนฺติ สฺวปฺณณา ปุจฺจนฺติ ยกฺขา
ปุจฺจนฺติ อสุรา ปุจฺจนฺติ คนฺธพฺพา ปุจฺจนฺติ มหาราชาโน
ปุจฺจนฺติ อินฺทา ปุจฺจนฺติ พฺรหฺมาโน ปุจฺจนฺติ เทวตาโย ๑
ปุจฺจนฺติ อัย อมนุสฺสปุจฉา ฯ

กตมา นิมิตฺตปุจฉา ฯ ยํ ๒ ภาควา รูปี อภินิมฺมิตฺตาติ มโนมยํ
สพฺพวงฺคปจฺจํ อหีนฺนทฺริยํ ฯ โส นิมิตฺโต พุทฺธ ภาควนฺตํ
อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺหํ ปุจฺจนฺติ ภาควา วิสขฺเชติ ฯ อัย นิมิตฺตปุจฉา ฯ
อิมา ติสโส ปุจฉา ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฉา อตฺตตฺตปุจฉา ปรตฺตปุจฉา อุกฺกตปุจฉา ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฉา ทิฏฺฐธมฺมิกตฺตปุจฉา สมฺปฺรายิกตฺตปุจฉา
#๑ ม. เทวา ฯ ๒ ม. อัย ปาโธ นตฺถิ ฯ

ปรมตถปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา อนวชชตถปุจฉา นิกกิเลตตถปุจฉา

โวทานตถปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา อตฺตปุจฉา อนาคตปุจฉา ปจฺจุปฺปนฺนปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา อชฺฌตฺตปุจฉา พหิทฺธาปุจฉา

อชฺฌตฺตพหิทฺธาปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา กุสฺลปุจฉา อกุสฺลปุจฉา อพฺยาคตปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา ขนฺธปุจฉา ธาตุปุจฉา आयตฺนปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา สติปฏฺฐานปุจฉา สมฺมปฺปชานปุจฉา

อิทฺธิปาทปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา อินฺทฺริยปุจฉา พฺลปุจฉา โปชฺฌงฺคปุจฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา มกฺคปุจฉา ผลปุจฉา นิพฺพานปุจฉา ฯ

ปุจฉามิ ตฺนฺติ ปุจฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเณสํมิ ตํ ปสาเทมิ

ตํ กถสฺสุ ๑ เมติ ปุจฉามิ ตํ ฯ ภควาติ คารวาทิ วจนเมตํ ฯเปฯ

สจฺฉิกขา ปณฺณตฺติ ยทิตฺ ภควาติ ฯ พฺรุหิ เม ตฺนฺติ พฺรุหิ

อาจิกฺขหาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปณฺณเปหิ วิวราหิ วิชฺชาหิ อุตานิกโรหิ

ปกาเสหิตฺติ ปุจฉามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ ฯ อิจฺจา ยสฺมา

เมตฺตคฺคฺติ อิจฺจาติ ปทสฺนฺธิ ฯเปฯ อิจฺจา ยสฺมา เมตฺตคฺคฺติ ฯ

[๑๔๘] มณฺณามิ ตํ เวทกฺุ ภาวิทฺตฺตฺนฺติ เวทคฺคฺติ ตํ มณฺณามิ

#๑ ม. กถยสฺสุ ฯ

ภาวิตตโตติ ตั มณฺณามิ เอว มณฺณามิ เอว ชานามิ เอว
อาชานามิ เอว วิชานามิ เอว ปฏิวิชานามิ เอว ปฏิวิชฌามิ
เวทกุ ภาวิตตโตติ ฯ

กถญจ ภควา เวทกุ ฯ เวโท ๑ วุจฺจติ จตุสุ มกุเคสุ ฌาณั
ปญฺญา ปญฺณินทฺริยํ ปญฺญาพลั ชมฺมุวิจฺยสมุโพชฺฌงฺโก วิมฺสา
วิปฺสฺสนา สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา เตหิ เวเทหิ ชาติชฺรามรณฺสฺส
อนฺตคฺโต อนฺตปฺปตฺโต โภกฺคฺโต โภกฺกฺปฺปตฺโต ปฺริยนฺตคฺโต
ปฺริยนฺตปฺปตฺโต โวसानคฺโต โวसानปฺปตฺโต ตาณคฺโต ตาณปฺปตฺโต
เลณคฺโต เลณปฺปตฺโต สรณคฺโต สรณปฺปตฺโต อภยคฺโต
อภยปฺปตฺโต อจฺจุตคฺโต อจฺจุตปฺปตฺโต อมตคฺโต อมตปฺปตฺโต
นิพฺพานคฺโต นิพฺพานปฺปตฺโต ฯ เวทนานํ วา อนฺตคฺโตติ เวทกุ ฯ
เวเทหิ วา อนฺตคฺโตติ เวทกุ ฯ สตฺตฺตฺนํ วา ชมฺมานํ วิทิตฺตฺตา
เวทกุ ฯ สกฺกายทิฏฺฐิ วิทิตฺตา โหติ วิจิจฺจฺณา วิทิตฺตา โหติ
สีลพฺพตฺปฺรามาสฺ วิทิตฺโต โหติ ราโค โทโส โมโห มาโน
วิทิตฺโต โหติ ฯ วิทิตฺตฺสฺส ๒ โหนฺติ ปาปกฺกา อกฺุสฺสา ชมฺมา สฺงฺกิเลสิกา
โปโนพฺภวิกา สทฺธา พุคฺขวิปากา आयตฺติชาติชฺรามรณฺนิยา ฯ

เวทานิ วิเจยฺย เภวลานิ (สภียาติ ภควา)

สมณานํ ยานิ ปตฺถิ ๓ พฺราหฺมณานํ

สพฺพเวทนาสุ วิตราคิ

สพฺพํ เวทมตฺติจฺจ เวทกุ โส ๔ ฯ

[๕]

#๑ ม. เวทา วุจฺจนฺติ ฯ ๒ ม. วิทิตฺตฺสฺส ฯ ๓ ม. ยานิรตฺถิ ฯ ๔ ม. โสติ ฯ

#๕ ม. เอว ภควา เวทกุ ฯ

กถั ภควา ภาวิตตุโต ฯ ภควา ภาวิตกาโย ภาวิตสีโล
ภาวิตจิตโต ภาวิตปลโย ภาวิตสติปฐจาโน ภาวิตสมมุปปชาโน
ภาวิตอิทธิปาโท ภาวิตินุทธิโย ภาวิตพลโล ภาวิตโพชฌงโค
ภาวิตมคฺโค ปหีนกิลโส ปฐวิทฐากุโป สจฺฉิกตนิโรโธ ฯ ทุกขั
ตสฺส ปริณฺณาคั สมฺภูโย ปหีนโน มคฺโค ภาวิตโต นิโรโธ
สจฺฉิกโต อภินฺณเยยฺย อภินฺณาคั ปริณฺณเยยฺย ปริณฺณาคั ปหาตพฺพิ
ปหีนั ภาเวตพฺพิ ภาวิตั สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกตั ฯ อปริตโต
มหนฺโต กมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทุปฺปปริโยคาโพห พหุรตโน สาครูปโม
ฉพฺงกุเปกฺขาย สมฺนฺนาคโต โหติ ฯ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา เนว
สุมนโน โหติ น ทุมฺมนโน อฺเปกฺขโก วิหฺรติ สโต สมฺปชาโน
โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน กนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวฺหาย รสํ
สายิตฺวา กายเณ โสณฺฺจพฺพิ ผุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญา
เนว สุมนโน โหติ น ทุมฺมนโน อฺเปกฺขโก วิหฺรติ สโต สมฺปชาโน ฯ
จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา มนาปํ [๑] นาภิกิञฺฉมติ นาภิปิหฺยติ ๒ น ราคั
ชเนติ ฯ ตสฺส จิโตว กาโย โหติ จิต्तํ จิตฺตํ อชฺฉตฺตํ สฺสณฺฺจจิต्तํ
สุวิมฺุตตํ ฯ จกฺขุณา โข ปเนตํ ๓ รูปี ทิสฺวา อมฺนาปํ น มงฺกุ
โหติ อปฺปติฏฺฐินฺจิจฺจโต อาทินมนฺโส ๔ อพฺยาปนฺนเจตฺโส ฯ ตสฺส
จิโตว กาโย โหติ จิต्तํ จิตฺตํ อชฺฉตฺตํ สฺสณฺฺจจิต्तํ สุวิมฺุตตํ ฯ
โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน กนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวฺหาย รสํ
สายิตฺวา กายเณ โสณฺฺจพฺพิ ผุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญา
#๑ ม. รูปี ฯ ๒ ม. นาภีหฺสติ ฯ เอมฺมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. ปเนว ฯ ๔ ม. อปฺปติฏฺฐิตฺจิจฺจโต
#อถินมนฺโส ฯ เอมฺมฺปฺริปี ฯ

มณาปี นากิทธิชฺชติ นากิปปิหยติ น รากํ ชเนติ ฯ ตสฺส จิโตว
กาโย โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ สฺสณฺณจิตํ สุวิมุตฺตํ ฯ มนสา ๑
โฆ ปเนตํ ๒ ฌมฺมํ วิญญาเย อมณาปี น มงฺกุ โหติ อปฺปติญฺจินฺนจิตฺโต
อาทินมนโส อพฺยาปนฺนเจตโส ฯ ตสฺส จิโตว กาโย โหติ
จิตํ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ สฺสณฺณจิตํ สุวิมุตฺตํ ฯ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา
มณาปามณาเปสฺส รูเปสฺส จิโตว กาโย โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ
สฺสณฺณจิตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฌานเนน กนฺธํ
ฌายิตฺวา ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา กายเนน โสณฺณจฺพฺพํ ผุสฺสิตฺวา
มนสา ฌมฺมํ วิญญาเย มณาปามณาเปสฺส ฌมฺเมสฺส จิโตว กาโย
โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ สฺสณฺณจิตํ สุวิมุตฺตํ ฯ จกฺขุณา รูปี
ทิสฺวา รชฺชนิเย น รชฺชติ โทสนิเย ๓ น ทุสฺสติ โมหนิเย น มุขฺหติ
โกปนฺนิเย น กุปฺปติ มทฺนิเย น มชฺชติ กิเลสฺนิเย น กิลิสฺสติ ฯ
โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฌานเนน กนฺธํ ฌายิตฺวา ชิวฺหาย รสํ
สายิตฺวา กายเนน โสณฺณจฺพฺพํ ผุสฺสิตฺวา มนสา ฌมฺมํ วิญญาเย
รชฺชนิเย น รชฺชติ โทสนิเย ๓ น ทุสฺสติ โมหนิเย น มุขฺหติ โกปนฺนิเย
น กุปฺปติ มทฺนิเย น มชฺชติ กิเลสฺนิเย น กิลิสฺสติ ฯ ทิฏฺฐเจ
ทิฏฺฐมตฺโต สฺส เต สฺส ตมตฺโต มุเต มุตมตฺโต วิญญาเต วิญญาตมตฺโต
ทิฏฺฐเจ น ลิมฺปติ สฺส เต น ลิมฺปติ มุเต น ลิมฺปติ
วิญญาเต น ลิมฺปติ ทิฏฺฐเจ อนฺอุปโย ๔ อนิสฺสโต อปฺปปฏิพฺพุโร
วิปฺปมตฺโต วิสฺสยตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหริติ สฺส เต
#๑ ม. มณาเยว ฯ ๒ ม. ปน ฯ ๓ ทุสฺสนิเย ฯ ๔ ม. อนฺอุปโย ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

มุต วิณฺณเต อนุปโย อนิสฺสโต อปฺปฏิพฺทฺโธ วิปฺปมุตฺโต
วิสฺสยฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรติ ฯ สํวิชฺชติ ภควโต
จกฺขุ ปสฺสติ ภควา จกฺขุณา รูปี ฉนฺทฺราโค ภควโต นตฺถิ
สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา ฯ สํวิชฺชติ ภควโต โสตํ สุณฺนติ ภควา
โสเตน สทฺทํ ฉนฺทฺราโค ภควโต นตฺถิ สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา ฯ
สํวิชฺชติ ภควโต ฆานํ ฆายติ ภควา ฆานเนน คนฺธํ ฉนฺทฺราโค
ภควโต นตฺถิ สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา ฯ สํวิชฺชติ ภควโต ชิวฺหา
สายติ ภควา ชิวฺหาย รสํ ฉนฺทฺราโค ภควโต นตฺถิ สุวิมุตฺตจิตฺโต
ภควา ฯ สํวิชฺชติ ภควโต กาโย ผุสฺสติ ภควา กาเยน
โผฏฺฐพฺพํ ฉนฺทฺราโค ภควโต นตฺถิ สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา ฯ
สํวิชฺชติ ภควโต มโน วิชานาติ ภควา มนฺสา ฌมฺมํ ฉนฺทฺราโค
ภควโต นตฺถิ สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา ฯ จกฺขุ รูปรามํ รูปรตํ
รูปรสมฺมุทิตํ ภควตา ๑ ทนฺตํ กุตฺตํ รกฺขิตํ สํวตํ ตสฺส จ สํวราย
ฌมฺมํ เทเสติ ฯ โสตํ สทฺทารามํ สทฺทฺรตํ ฆานํ คนฺธารามํ
คนฺธฺรตํ ชิวฺหา รสารามํ รสฺรตา รสสมฺมุทิตา [๒] ภควตา ทนฺตา
กุตฺตา รกฺขิตา สํวตา ตสฺส จ สํวราย ฌมฺมํ เทเสติ ฯ กาโย
โผฏฺฐพฺพารามํ มโน ฌมฺมารามํ ฌมฺมฺรโต ฌมฺมสมฺมุทิตอ
[๓] ภควตา ทนฺโต กุตฺโต รกฺขิตโต สํวโต ตสฺส จ สํวราย
ฌมฺมํ เทเสติ ฯ

ทนฺตํ นยฺนฺติ สมิตี ทนฺตํ ราชากิรฺุหฺติ

#๑ ม. ภควโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. ตา ฯ ๓ ม. โส ฯ

ทนุโต เสฏโฐ มนุสเสสสุ โยติวกุญฺญิตติกษติ ฯ
 วมสฺสตรา ทนุตา อาชานียาว ๑ สิ้นฐวา
 กุญฺชราว ๑ มหานาคา อุตฺตทนุโต ตโต วริ ฯ
 น หิ เอเตหิ ยานเหหิ กจฺเจยฺย อคตํ ทิสํ
 ยถาคตฺตนา สุทฺตทนุเตน ทนุโต ทนุเตน กจฺจติ ฯ
 วิชาสุน วิกรมฺปนฺติ วิปฺปมุตฺตา ปุณฺพกฺวา
 ทนฺตภูมึ อนุปฺปตฺตา เต โลเก วิชิตาวิโน ฯ
 ยสฺสสินฺทุริยานิ ภาวิตานิ
 อชฺฉตฺตตฺตจ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
 นิพฺพิชฺฉมิมฺ ปรณฺจ โลกํ
 กาลํ กงฺขติ ภาวิตอ สฺสทนุโตติ ๒ ฯ

เอวํ ภควา ภาวิตตฺโตติ มณฺณวามิ ตํ เวทกํ ภาวิตตฺตํ ฯ

[๑๔๕] กุโตนุ ทุกฺขา สมฺปาคตาเมติ กุโตนฺติ สํสยปฺจฺจนา
 วิมตฺติปฺจฺจนา เทวพุทฺทกปฺจฺจนา อนนฺทสปฺจฺจนา เอวํ นฺโฆ น นฺโฆ
 ก็ นฺโฆ กถํ นฺโฆติ กุโตนุ ฯ ทุกฺขาติ ชาตฺติทุกฺขํ ชราทุกฺขํ
 พุยาธิทุกฺขํ มรณทุกฺขํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺส [๑]
 เนรยิกํ ทุกฺขํ ตฺริจฺจ
 ทุกฺขํ คพฺโปกกฺกนฺตฺติมฺมฺลกํ ทุกฺขํ คพฺเพจฺจ
 ทุกฺขํ ชาตสฺส
 อตฺต
 #๑ ม. จ ฯ ๒ ม. ส ทนุโตติ ฯ ๓ ม. พุยสนํ ทุกฺขํ ฯ

วิปริณามทุกข์ จกขุโรโค โสตรโรโค ฆานโรโค ชิวหาโรโค กายโรโค
สีสโรโค กณณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค กาโส ตาโส ปินาโส
ทโห ๑ ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกา สุตา ๒ วิสฺสุจิกา กุจฺฉิ
คณฺโฑ กิตาโส โสโส อปฺมาโร ททฺทุ กณฺฑุ กจฺฉุ รชสา
วิตฺตจฺฉิกา โลหิตฺติ ปิตฺตํ มธฺเมโห อํสา ปิพฺภา ภคฺชนฺทลา
ปิตฺตสมฺภูจฺฉานา อาพาธา เสมฺหสมฺภูจฺฉานา อาพาธา วาตสมฺภูจฺฉานา
อาพาธา สนนฺธิปาดิกา อาพาธา อุตฺตปริณามชา อาพาธา วิสมฺปรีหารชา
อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา สีต
อุนฺหํ ชิมฺจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสฺวาตาดปฺลิริสฺส-
สมฺพสฺสทุกข์ มาตฺตมรณฺ ทุกฺข์ ปิตฺตมรณฺ ทุกฺข์
ภากฺตมรณฺ ทุกฺข์ ภคินฺนิมรณฺ ทุกฺข์ ปุตฺตมรณฺ ทุกฺข์ ธีตฺตมรณฺ ทุกฺข์
ฉาติพฺยสนฺ ทุกฺข์ โภคพฺยสนฺ ทุกฺข์ สีลพฺยสนฺ ทุกฺข์ ทิฏฺฐิพฺยสนฺ
ทุกฺข์ ฯ เยสํ ฌมฺมานํ อาทิตฺโต สมฺภูทาคมนํ ปญฺญาติ อตฺตณฺจกมฺโต
นิโรโร ปญฺญาติ ฯ กมฺมสนฺนินฺสฺสิตฺโต วิปาโก วิปากสนฺนินฺสฺสิตฺ
กมฺมํ นามสนฺนินฺสฺสิตฺติ รุปํ รุปสนฺนินฺสฺสิตฺติ นามํ ชาตฺติยา
อนฺนคฺติ ชฺราย อนฺนสฺสํ พฺยาธินา อภิกฺกิตฺติ มรณฺเนน อพฺภาหิตฺติ ทุกฺเข
ปติฏฺฐิตฺติ อตฺตณฺ อเลณฺ อสรณฺ อสรณฺนิฏฺฐิตฺติ อิมํ วุจฺจนฺติ
ทุกฺขา ฯ อิมํ ทุกฺขา กุโธ สมฺภูปาคตา กุโธ ชาตา กุโธ สลฺยชาตา
กุโธ นิพฺพตฺตา กุโธ อภินิพฺพตฺตา กุโธ ปาตฺตภูตา กิณฺนิตานา
กีสฺมฺพฺยา กีสฺปภาวติ อิมสํ ทุกฺขานํ มฺลํ ปุจฺจติ เหตุํ ปุจฺจติ
#๑ ม. ทาโห ฯ ๒ ม. สุตา ฯ เอมฺมปฺริปี ฯ

นิทานํ ปุจฉติ สมภวํ ปุจฉติ ปภวํ ปุจฉติ สมภูจันํ ปุจฉติ
อาหารํ ปุจฉติ อารมมณํ ปุจฉติ ปุจฉติ สมุทย์ ปุจฉติ [๑]
ยาจติ อชฺฌตติ ปสาเทตติ กุโตนุ ทุกฺขา สมุปากตามะ ฯ

[๑๕๐] เยเกจิ โลกสุมี อเนกรูปาติ เยเกจิติ สพุเพน สพุพ
สพุพธา สพุพ อเสถํ นิสฺเสถํ ปริยาทายวจนเมตํ ๒ เยเกจิติ ฯ
โลกสุมินฺติ อปายโลกะ มนุสฺสโลกะ เทวโลกะ ขนฺธโลกะ ธาตุโลกะ
อายตฺนโลกะ ฯ อเนกรูปาติ อเนกวิธา นานปฺปการา ทุกฺขาติ
เยเกจิ โลกสุมี อเนกรูปา ฯ เตนาห โส พุราหุมนโณ

ปุจฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ (อิจฺจายสุมา เมตฺตญฺ)

มณฺญามิ ตํ เวทฺตุ ภาวิตตฺตํ

กุโตนุ ทุกฺขา สมุปากตามะ

เยเกจิ โลกสุมี อเนกรูปาติ

[๑๕๑] ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปุจฉติ (เมตฺตญฺติ ภควา)

ตฺนุเต ปวกฺขามิ ยถา ปชานํ

อุปฺธินิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา

เยเกจิ โลกสุมี อเนกรูปา ฯ

[๑๕๒] ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปุจฉตีติ ทุกฺขสฺสชาติ ชาติทุกฺขสฺส
ชราทุกฺขสฺส พุยาธิทุกฺขสฺส มรณทุกฺขสฺส โสภปริเทวทุกฺข-
โทมนสฺสฺสฺสฺสฺสทุกฺขสฺสชาติ ๓ ฯ ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปุจฉตีติ
มํ ๔ ทุกฺขสฺส มฺลํ ปุจฉติ เหตุํ ปุจฉติ นิทานํ ปุจฉติ สมภวํ
#๑ ม. ปปุจฉติ ฯ ๒ ม. ปริยาทียวจนเมตํ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๓ ม. อติสทฺโท
#นตฺถิ ฯ ๔ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

ปุจฉา ปกั ปุจฉา สมุจจัน ปุจฉา อาหาร ปุจฉา อารมมณ
ปุจฉา ปจย ปุจฉา สมุทย ปุจฉา ยาจติ อชเมสสิ
ปสาเทสิติ ทุกขสส เว ม ปกั อปุจฉา ๗ เมตตคฺคฺติ ภควา ต
พฺราหฺมณ นามเน อาลปติ ๗ ภควาติ คารวาชิวจนเมต ๗เป
สจฺจิกา ปณฺณตฺติ ยทิท ภควาติ เมตตคฺคฺติ ภควา ๗

[๑๕๓] ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถา ปชานนฺติ ตนฺเต ๑ ปวกฺขามิตี
ต เต ทุกฺขสส มฺล ปวกฺขามิ เหตุ ปวกฺขามิ นิทาน ปวกฺขามิ
สมภว ปวกฺขามิ ปกั ปวกฺขามิ สมุจจัน ปวกฺขามิ อาหาร
ปวกฺขามิ อารมมณ ปวกฺขามิ ปจย ปวกฺขามิ สมุทย ปวกฺขามิ
อจฺจิกฺขิตฺตํ เทสิตฺตํ ปณฺณเปสฺสํ ปฏฺฐเปสฺสํ วิวริตฺตํ
วิกฺขิตฺตํ อุตฺตานิกริตฺตํ ปกาเสสฺสํตี ตนฺเต ปวกฺขามิ ๗
ยถา ปชานนฺติ ยถา ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต
ปฏฺฐิชานนฺโต ปฏฺฐิชณฺนฺโต น อิติหิตฺติ ๒ น อิติกราย น ปรมฺปราย
น ปิฏกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อการปริวิตกฺเคน
น ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา สามํ สยมภินฺณวตฺ อตฺตปจฺจกฺขํ ฌมฺม
[๓] กถยิตฺตํตี [๔] ยถา ปชานํ ๗

[๑๕๔] อฺปธินิทานา ปกวนฺติ ทุกฺขาติ อฺปธิตี ทส อฺปธิ
ตณฺหุปฺธิ ทิฏฺฐุปฺธิ กิเลสฺปฺธิ กมฺมุปฺธิ ทฺวจริตฺตฺปฺธิ อาหารุปฺธิ
ปฏฺฐุปฺธิ จตฺสฺส อฺปาทินฺนธาตฺโย อฺปธิ ๓ อชฺมตฺติกานิ อายตฺนानิ
อฺปธิ ๓ วิณฺณณกาเย อฺปธิ สพฺพิปี ทุกฺขํ ทุกฺขญฺเจน ๕ อฺปธิ
#๑ ม. ตนฺติ ๗ ๒ ม. อิติหิตฺติ ๗ เอวมฺปฺธิปี ๗ ๓ ม. ตํ ๗ ๔ ม. ต เต ปวกฺขามิ ๗
#๕ ม. ทุกฺขมนฺนญฺเจน ๗

อิเม วุจจนฺติ ทส อุปธี ๑ ทุกฺชาติ ชาติทุกฺข์ ชราทุกฺข์
พฺยชาติทุกฺข์ มรณทุกฺข์ โสภปริเทวทุกฺข์ โทมนสฺสุปายาสทุกฺข์ ๑เป๑
พฺยธินา อภิกฺกตํ มรณน อพฺภาหตํ ทุกฺเข ปติฏฺฐิตํ อตถํ
อเลณํ อสรณํ อสรณิกฺกตํ อิเม วุจจนฺติ ทุกฺขา ๑ อิเม ทุกฺขา
อุปฺธินิทานา อุปฺธิเหตุกา อุปฺธิปจฺจยา อุปฺธิการณา โหนฺติ
สมฺภวณฺติ ปภวณฺติ ชายนฺติ สลฺยชายนฺติ นิพฺพตฺตณฺติ ปาตฺตวณฺตีติ
อุปฺธินิทานา ปภวณฺติ ทุกฺขา ๑

[๑๕๕] เยเกจิ โลกสฺมี อนนฺกรูปาติ เยเกจิติ สพฺเพน สพฺพํ
สพฺพตา สพฺพํ อเสถํ นิสฺเสถํ ปรียาทายวจนเมตํ เยเกจิติ ๑
โลกสฺมินฺติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก
อายตฺนโลเก ๑ อนนฺกรูปาติ อนนฺกวิธา นานปฺปการา ทุกฺชาติ
เยเกจิ โลกสฺมี อนนฺกรูปา ๑ เตนหา ภควา

ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจฺจลฺลิติ (เมตฺตคฺคฺคฺติ ภควา)

ตฺนฺเต ปวทุกฺขามิ ยถา ปชานํ

อุปฺธินิทานา ปภวณฺติ ทุกฺขา

เยเกจิ โลกสฺมี อนนฺกรูปาติ ๑

[๑๕๖] โย เว อวิทฺวา อุปฺธี กโรติ

ปฺนปฺปนํ ทุกฺขมฺเบติ มนุโท

ตสฺมา ปชานํ อุปฺธี น กยิธา

ทุกฺขสฺส ชาติปฺปภวานุปฺสฺสึ ๑

[๑๕๗] โย เว อวิทวา อุปธี กโรตีติ โยติ โย ยาทีโส
ยถายุตโต ยถาวิหิตโต ยถาปกาโร ยังจานปุตโต ยัมมสมนุณาคโต
ขตุติโย วา พุราหุมนโณ วา เวสุโส วา สุตโต วา คหฺญโจ
วา ปพฺพชิตโต วา เทโว วา มนุสฺโส วา ฯ อวิทวาติ อวิทวา
อวิชฺชาคโต อณานิ อวิภาวี ทุปฺปญฺโณ ฯ อุปธี กโรตีติ
ตณฺหุปธี กโรติ ทิฏฺฐุปธี กโรติ กิเลสุปธี กโรติ กมฺมุปธี กโรติ
ทฺวจริตุปธี กโรติ อหารุปธี กโรติ ปญฺญุปธี กโรติ จตฺสฺโส
อุปาทีนฺธาคฺคฺโย อุปธี กโรติ ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺนานิ อุปธี
กโรติ ฉ วิญฺญาณกาเย อุปธี กโรติ ชเนติ สลฺยชเนติ
นิพฺพตฺเตตฺตีติ อวิทวา อุปธี กโรติ ฯ

[๑๕๘] ปฺนปฺปฺนํ ทฺกขมฺเปติ มนฺโทติ ปฺนปฺปฺนํ ทฺกขมฺเปตีติ
ปฺนปฺปฺนํ ชาตฺตฺกขํ ชราทฺกขํ พฺยาธฺตฺกขํ มรณฺทฺกขํ โสภปริเทว-
ทฺกขํ โทมนสฺสุปายาสทฺกขํ เอติ อุเปติ ๑ อุปกจฺจติ คณฺหาติ ปฺรามสฺติ
อภินิวิสตีติ ปฺนปฺปฺนํ ทฺกขมฺเปติ ฯ มนฺโทติ มนฺโท มุโฬห
อวิทวา อวิชฺชาคโต อณานิ อวิภาวี ทุปฺปญฺโณติ ปฺนปฺปฺนํ
ทฺกขมฺเปติ มนฺโท ฯ

[๑๕๙] ตสฺมา ปชานํ อุปธี น กยิราติ ตสฺมาติ ตสฺมา ๒
ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจา ตํนิทานา เอตํ อาทีนํ สฺมปฺสฺสมาโน
อุปธีสูติ ตสฺมา ฯ ปชานนฺติ ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต
ปฏฺวิชานนฺโต ปฏฺวิชณฺนฺโต สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ปชานนฺโต
#๑ ม. สฺมเปติ ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ

อาชานนุโต วิชาชนุโต ปฏิวิชาชนุโต ปฏิวิชฌนุโต สัพเพ
สงขารา ทุกชาติ สัพเพ ธมมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ
สมุทฺยธมฺมํ สัพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานนุโต อาชานนุโต
วิชาชนุโต ปฏิวิชาชนุโต ปฏิวิชฌนุโต ฯ อุปฺธิ น กยฺราติ ตณฺหุปรฺธิ
น กเรยฺย ทิฏฺฐุปรฺธิ น กเรยฺย กิเลสุปรฺธิ น กเรยฺย กมฺมุปรฺธิ ๑
น กเรยฺย ทุจฺจริตฺฐุปรฺธิ น กเรยฺย อหารุปรฺธิ น กเรยฺย ปฏฺิฏฺฐุปรฺธิ
น กเรยฺย จตฺสฺโส อุปาทินฺนชาตฺตฺโย อุปฺธิ น กเรยฺย ฉ
อชฺชตฺตฺติกาณิ อายตนาณิ อุปฺธิ น กเรยฺย [๒] น ชเนยฺย น
สลฺยชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺยชาติ ตสฺมา ปชานํ อุปฺธิ น กยฺรา ฯ

[๑๖๐] ทุกฺขสฺสชาติ ชาติทุกฺขสฺส ฆราทุกฺขสฺส พฺยาริทุกฺขสฺส
มรณทุกฺขสฺส โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสทุกฺขสฺส ปภวานุปรฺสฺสึ ๓
มฺลानุปรฺสฺสึ เหตุานุปรฺสฺสึ นิทานานุปรฺสฺสึ สมภวานุปรฺสฺสึ ปภวานุปรฺสฺสึ
สมภูจฺจานานุปรฺสฺสึ อหารานุปรฺสฺสึ อารมฺมณานุปรฺสฺสึ ปจฺจยานุปรฺสฺสึ
สมุทฺยานุปรฺสฺสึ ฯ อนุปรฺสฺสนา วุจฺจติ ปณฺญา ยา ปณฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวិจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ อิมาย
อนุปรฺสฺสนาย ปณฺญาย อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต
อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจติ อนุปรฺสฺสึติ
ทุกฺขสฺส ชาติปฺภวานุปรฺสฺสึ ฯ เตนาห ภควา

โย เว อวิทฺวา อุปฺธิ กโรติ

ปฺนปฺปฺนํ ทุกฺขมฺเปติ มนฺโท

#๑ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ฯ ๒ ม. ฉ วิญฺญาณกาเย อุปฺธิ น กเรยฺย ฯ

#๓ ม. ปภวานุปรฺสฺสึติ: ทุกฺขสฺส ฯ

ตสฺมา ปชานํ อปฐึ น กยิรา

ทุกฺขสฺส ชาตีปฺภวานุปฺสฺสึตี ฯ

[๑๖๑] ยนฺตํ อปฺจุณฺมิห อกิตฺตยึ โน

อณฺณํ ตํ ปฺจุณฺนํ ตทิงฺฆํ พฺรุหิ

กถํ นุ ธีรา วิตรนฺติ โอฆํ

ชาติชฺชริ ๑ โสกปริทฺทวณฺจ

ตมฺเม มฺนึ สาธุ วิยาโกโรหิ

ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโฆ ฯ

[๑๖๒] ยนฺตํ อปฺจุณฺมิห อกิตฺตยึ โนติ ยํ ตํ อปฺจุณฺมิห
อยาจิมฺห อชฺเฌสิมฺห ปฺสาทิมฺห ฯ อกิตฺตยึ โนติ โน ๒ อกิตฺติ ๓
ตํ อัจจิกฺขิ ตํ เทเสตี ตํ ปณฺณเปปี ตํ ปฏฺฐเปปี ตํ วิวริ ตํ วิภชิ
ตํ อุตฺตานิํกาสี ตํ ปกาสิ ตนฺติ ยนฺตํ อปฺจุณฺมิห อกิตฺตยึ โน ฯ

[๑๖๓] [๔] อณฺณํ ตํ ปฺจุณฺนํ ตทิงฺฆํ พฺรุหิ กถํ นุ ธีรา วิตรนฺติ
โอฆํ ชาติชฺชริ โสกปริทฺทวณฺจชาติ กถํนฺติ สํสยปฺจุณา วิมตีปฺจุณา
เทวพฺุทฺทปฺจุณา อนกํสปฺจุณา เอวํ นุ โข น นุ โข ก็ นุ
โข กถํนุ โขตี กถํนุ ฯ ธีราตี ธีรา ปณฺณทิตฺตา ปณฺณวนฺโต
พฺุทฺธิมฺนฺโต ฌาณินฺโน วิภาวินฺโน เมธาวินฺโน ฯ โอฆนฺติ กาโมฆํ
ภโวฆํ ทิฏฺฐโจฆํ อวิชฺโชฆํ ฯ ชาติตีติ ยา เตสํ เตสํ สุตฺตานิํ
ตมฺหิ ตมฺหิ สุตฺตนิํกาเย ชาตี สณฺชาตี โอกกนฺติ นิพฺพตฺติ
อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ ปาตุภาโว อายตฺนานิํ ปฏฺฐิตาโก ฯ ชฺราตี
#๑ ม. ชาติ ชฺริ ฯ ๒ ม. โนสทฺุโท นตฺถิ ฯ ๓ ม. อกิตฺตตีตํ ปกิตฺตตีตํ เทสตีตํ ฯ
#เอวมฺปริปี ฯ ๔ ม. อณฺณํ ตํ ปฺจุณฺนํ ตทิงฺฆํ พฺรุหิตี อณฺณํ ตํ ปฺจุณฺนํ อณฺณํ ตํ
#ยาจาม อณฺณํ ตํ อชฺเฌสาม อณฺณํ ตํ ปฺสาเทม อุตฺตริ ตํ ปฺจุณฺนํ ฯ ตทิงฺฆํ พฺรุหิตี
#อิงฺฆํ พฺรุหิ อัจจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิภชาหิ
#อุตฺตานิํกโรหิ ปกาเสหิตี ฯ

ยา เตลั เตลั สตุตถัน ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตถินกาเย ชรา ชีรณตา
ขณฺฑิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจตา อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก ฯ
โสโกติ ฌาติพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โภกพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
โรคพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส สึลพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน
วา สฺมุจฺจสฺส อณฺฺตรณฺฺตเรณ วา พฺยสเนน สมฺนฺนาคตฺสฺส
อณฺฺตรณฺฺตเรณ วา ทุกฺขมฺเมณ สฺมุจฺจสฺส โสโก โสจนา โสจิตฺตํ
อนฺฺโตโสโก อนฺฺโตปริโสโก อนฺฺโตทาโห อนฺฺโตปริทาโห เจตโส
ปริชฌายนา โทมนสฺสํ โสกสฺสํ ฯ ปรีเทโวติ ฌาติพฺยสเนน วา
สฺมุจฺจสฺส โภกพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
สึลพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส อณฺฺตรณฺฺตเรณ
วา พฺยสเนน สมฺนฺนาคตฺสฺส อณฺฺตรณฺฺตเรณ วา
ทุกฺขมฺเมณ สฺมุจฺจสฺส อาเทโว ปรีเทโว อาเทวนา ปรีเทวนา
อาเทวิตฺตํ ปรีเทวิตฺตํ ลาโป ปลาโป ๑ วิปฺปลาโป ลาลปฺโป
ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตฺตํ ๒ ฯ กถิ นฺุ ชีรา วิตรนฺฺติ โอฆํ
ชาติชฺชรํ โสกปรีทฺทวญฺจติ กถิ ชีรา โอฆณฺฺจ ชาติชฺชรณฺฺจ
โสกณฺฺจ ปรีทฺทวณฺฺจ ตฺรนฺฺติ อุตฺตรนฺฺติ ปตฺรนฺฺติ สมตฺติกฺกมฺนฺฺติ
วิตฺตวตฺตนฺฺตํ กถิ นฺุ ชีรา วิตรนฺฺติ โอฆํ ชาติชฺชรํ
โสกปรีทฺทวณฺฺจ ฯ

[๑๖๔] ตมฺเม มฺุณี สาธุ วียากโรหิติ ตนฺฺติ ยํ ปุจฺจามิ
ยํ ยาจามิ ยํ อชฺฌेमามิ ยํ ปสาเทมิ ฯ มฺุณฺฺติ โมนํ วุจฺจติ
#๑ ม. วาจา ปลาโป ฯ ๒ ม. ลาลปฺปิตฺตํ ฯ

ฌาณํ ยา ปญญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา เตน ฌาณน สมนฺนาคโต มุนิ
โมนปฺปคฺโต ฯ ตีณิ โมนฺยยานิ กายโมเนยฺย วจิโมเนยฺย
มโนโมเนยฺย ฯ

กตมํ กายโมเนยฺย ฯ ติวิธานํ กายทฺวจฺจิตานํ ปหานํ
กายโมเนยฺย ติวิธํ กายสุจฺจิตํ กายโมเนยฺย กายารมฺมณํ ๑ ฌาณํ
กายโมเนยฺย กายปริญฺญา กายโมเนยฺย ปริญฺญาสทฺคโต
มคฺโค กายโมเนยฺย กาย ฌนฺทราคสุส ปหานํ กายโมเนยฺย
กายสงฺขารนิโรธํ จตฺตชฺฌมานสมาปคฺติ กายโมเนยฺย อิทํ
กายโมเนยฺย ฯ

กตมํ วจิโมเนยฺย ฯ จตฺตพิธานํ วจิตฺตวจฺจิตานํ ปหานํ
วจิโมเนยฺย จตฺตพิธํ วจิตฺตจฺจิตํ วจิโมเนยฺย วาจารมฺมณํ ฌาณํ ๒
วจิโมเนยฺย วาจาปริญฺญา วจิโมเนยฺย ปริญฺญาสทฺคโต มคฺโค
วจิโมเนยฺย วาจา ฌนฺทราคสุส ปหานํ วจิโมเนยฺย วจิตฺตสงฺขารนิโรธํ
ทฺคิตชฺฌมานสมาปคฺติ วจิโมเนยฺย อิทํ วจิโมเนยฺย ฯ

กตมํ มโนโมเนยฺย ฯ ติวิธานํ มโนทฺวจฺจิตานํ ปหานํ
มโนโมเนยฺย ติวิธํ มโนสุจฺจิตํ มโนโมเนยฺย จิตฺตารมฺมณํ ๓ ฌาณํ
มโนโมเนยฺย จิตฺตปริญฺญา มโนโมเนยฺย ปริญฺญาสทฺคโต
มคฺโค มโนโมเนยฺย จิตฺเต ฌนฺทราคสุส ปหานํ มโนโมเนยฺย
จิตฺตสงฺขารนิโรธํ สลฺลยาเวทฺยิตฺตนิโรธสมาปคฺติ มโนโมเนยฺย อิทํ
#๑ ม. กายารมฺมณ ๑ ๒ ม. วาจารมฺมณ ๑ ๓ ม. จิตฺตารมฺมณ ๑

มโนโมเนยฺยํ ฯ

กายมุนี วาจามุนี ๑ มโนมุนิมนาสวํ
มุนี โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อากุ สพฺพปฺปหายินํ
กายมุนี วาจามุนี ๑ มโนมุนิมนาสวํ
มุนี โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อากุ นินฺหาตปฺปาปกนฺติ ฯ

อิเมหิ โมเนยฺเยหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคตา จ มฺนโย ๒ อาการมฺนโย
อนาคารมฺนโย เสกฺขมฺนโย อเสกฺขมฺนโย ปจฺเจกมฺนโย มฺนิมฺนโย ฯ
กตเม อาการมฺนโย ฯ เย เต อาการิกา ทิฏฺฐปฺปทา วิญฺญาตสาสนาพ
อิเม อาการมฺนโย ฯ กตเม อนาคารมฺนโย ฯ เย เต
ปพฺพชิตา ทิฏฺฐปฺปทา วิญฺญาตสาสนา อิเม อนาคารมฺนโย ฯ
สตุต เสกฺขา เสกฺขมฺนโย ฯ อรหฺนฺโต อเสกฺขมฺนโย ฯ
ปจฺเจกสมฺพุทฺธา ปจฺเจกมฺนโย ฯ ตถาคตา อรหฺนฺโต
สมฺมาสมฺพุทฺธา มฺนิมฺนโย ฯ

น โมเนน มฺนิ ๓ โหติ มุพฺพหฺรฺโป อวิทฺทสุ
โย จ ตฺลํว ปกฺคยฺห วรมาทาย ปณฺชิตโต
ปฺปาปานิ ปริวชฺเชติ ส มฺนิ ๓ เตน โส มฺนิ
โย มฺนาติ อุกฺโก โลเก มฺนิ เตน ปวฺจจฺติ ฯ

อสตถฺจ สตถฺจ ฌตฺวา ฌมฺมํ
อชฺฌตฺถถฺจ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
เทวมฺนุสฺเสหิ ปุชฺชิตโต ๔

#๑ ม. วจิมุนี ฯ ๒ ม. มุนิโน ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. มุนี ฯ ๔ ม. ปุชฺฉนฺนโย ฯ

โย ๑ โส ๒ สงคชาตมติจจ โส มุนีติ ฯ

สาธุ วียากโรหิติ สาธุ อาจิกขาหิ เทเสหิ ปญญเปหิ ปญฺจเปหิ
วิวราหิ วิฆาหิ อุตตานิกรโรหิ ปกาเสหิติ ตมฺเม มุนี สาธุ
วียากโรหิ ฯ

[๑๖๕] ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ฌมฺโมติ ตถา หิ เต
วิทิตโต ฌาโต ตฺลิตโต ตีริตโต วิภาวิทโต วิภูโต เอส ฌมฺโมติ
ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ฌมฺโม ฯ เตนาห โส พุราหุมนโณ

ยนฺตํ อปฺจฺฉิมฺห อกิตฺตยํ โน
อณฺณํ ตํ ปฺจฺฉาม ตทิงฺฆ พุรุหิ
กถํ นุ ชีรา วิตรนฺติ โอฆํ
ชาติชฺชรี โสกปริทฺทวณฺจ
ตมฺเม มุนี สาธุ วียากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ฌมฺโมติ ฯ

[๑๖๖] กิตฺตยิสฺสามิ เต ฌมฺมํ (เมตฺตลฺลุตติ ภควา)

ทิฏฺฐเจ ฌมฺเม อนีติหํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
ตเร โลเก วิสฺตฺตํ กํ ฯ

[๑๖๗] กิตฺตยิสฺสามิ เต ฌมฺมนฺติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ
ปรีโยसानกฺลฺยาณํ สาคฺถํ สพฺพยฺยชนํ เกวลปรีปฺณฺณํ ปรีสุทฺธํ
พุรหุมนฺจริยํ จตฺตารโ สติปฺญฺจาเน จตฺตารโ สมฺมปฺปฺชานเ จตฺตารโ
#๑-๒ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ฯ

อิทธิปาเท ปณฺจินุทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ สุตฺต โภชณฺจเค อริยํ
อฏฺฐจฺจกัํ มคฺคัํ นิพฺพานณฺจ นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺธิปทํ กิตฺตยิสฺสามิ [๑]
เทสิสฺสามิ ปณฺณเปสฺสามิ ปฏฺฐเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภิชิสฺสามิ
อตุตฺตานิกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามีติ กิตฺตยิสฺสามิ เต ชมมํ ฯ เมตฺตคฺคฺติ
ภควา ตํ พุราหุมนํ นามเนน อาลปติ ฯ

[๑๖๘] ทิฏฺฐเจ ชมฺเม อนินฺติหนฺติ ทิฏฺฐเจ ชมฺเมติ ทิฏฺฐเจ
ชมฺเม ฌาเต ชมฺเม ตฺลิตฺเต ชมฺเม ตีริเต ชมฺเม วิภาวิทฺเต ชมฺเม
วิภูเต ชมฺเม สพฺเพ สงฺขาราน อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุตฺตชมฺมํ
สพฺพนฺตํ นิโรธชมฺมนฺติ ทิฏฺฐเจ ชมฺเม ฌาเต ชมฺเม ตฺลิตฺเต
ชมฺเม ตีริเต ชมฺเม วิภาวิทฺเต ชมฺเม วิภูเต ชมฺเมติ เอวมฺปิ
ทิฏฺฐเจ ชมฺเม กถยิสฺสามิ ฯ อถวา ทฺกฺเข ทิฏฺฐเจ ทฺกฺขํ กถยิสฺสามิ
สมฺมุตฺเต ทิฏฺฐเจ สมฺมุตฺตํ กถยิสฺสามิ มคฺเค ทิฏฺฐเจ มคฺคํ
กถยิสฺสามิ นิโรเธ ทิฏฺฐเจ นิโรธํ กถยิสฺสามีติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ
ชมฺเม กถยิสฺสามิ ฯ อถวา ทิฏฺฐเจ ชมฺเม สนฺทิกฺกัํ อกาลิกํ
เอหิปสฺสัํ โอปนยิํ ๒ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหิตี เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ
ชมฺเม กถยิสฺสามีติ ทิฏฺฐเจ ชมฺเม ฯ อนินฺติหนฺติ น อิติหํ น
อิตฺทิกฺราย น ปรมฺปราย น ปิฏฺฐกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น
อาการปริวิตกฺเคน น ทิฏฺฐนิชฺฌานกฺขนฺติยา สามํ สยมภิลฺลวาทํ
อตุตฺตปจฺจกฺขํ ชมฺมํ กถยิสฺสามีติ ทิฏฺฐเจ ชมฺเม อนินฺติหํ ฯ

[๑๖๙] ยํ วิทิตฺวา สโต จรฺนติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
#๑ ม. อาจิกฺขิสฺสามิ ฯ ๒ ม. โอปนยฺยิํ ฯ

ศีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
ศีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเหหิ
สโต กายเ กายานุปสฺสนาสติปฺภูจฺานํ ภาเวนฺโต สโต ฯเปฯ
โส วุจฺจติ สโต ฯ จรฺนติ จรฺนฺโต วิจรฺนฺโต อิริยฺนฺโต
วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปฺนฺโต ยาเปฺนฺโตติยํ วิทิตฺวา สโต จริ ฯ

[๑๗๐] ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมฺมูถํ ฯ วิสตุตฺติกาติ
เกนตฺถเณ วิสตุตฺติกา ฯ วิสตาติ วิสตุตฺติกา ฯ วิสาลาติ วิสตุตฺติกา ฯ
วิสฎฺฐาติ วิสตุตฺติกา ๑ ฯ วิสกุกฺคิตฺติ วิสตุตฺติกา ฯ วิสัทรฺติตฺติ วิสตุตฺติกา ฯ
วิสัวาทิกาติ วิสตุตฺติกา ฯ วิสมฺมุลาติ วิสตุตฺติกา ฯ วิสผลาติ
วิสตุตฺติกา ฯ วิสปริโภกาติ วิสตุตฺติกา ฯ วิสาลา วา ปนฺ ส
ตณฺหา รูเป สทฺเท คนฺเช รเส โสภฺจพฺเพ กุเล คณฺเ อาวาเส
ลาเก ยเส ปัสเส ๒ สุขเ จิวเร ปิณฺทปาเต เสนาสเน
คิลานปฺจยฺเจสชฺชปฺริกฺขารเ กามธาตุยา รูปรฺธาตุยา อรูปธาตุยา
กามภเว รูปรฺภเว อรูปภเว สลฺยณภเว อสลฺยณภเว เนวสลฺยณานาสลฺยณภเว
เอกโวการภเว จตุโวการภเว ปญฺจโวการภเว
อตีเต อนาคเต ปฺจฺจุปฺปนฺเน ทิฏฺฐสฺสตุตฺตมฺมุตฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ
วิสฎฺฐา วิตฺถตฺตาติ วิสตุตฺติกา ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก
เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเก ฯ ตเร โลเก
#๑ ม. วิสมาติ วิสตุตฺติกา ฯ ๒ ม. ปัสสาย ฯ

วิสตติกนฺติ ยา สว โลเก วิสตติกา ๑ โลเก ตํ วิสตติกํ สโต
ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย สมตฺติกกเมยฺย วีตฺตเวตฺตยยาติ ตเร
โลเก วิสตติกํ ฯ เตนาห ภควา

กิตฺตยิสฺสามิ เต ชมฺมํ (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)

ทิกฺกุเจ ชมฺเม อนีติหิ

ยํ วิทิตฺวา สโต จริ

ตเร โลเก วิสตติกนฺติ ฯ

[๑๗๑] ตลฺยจําหํ อภินนฺทามิ มเหสี ๒ ชมฺมมุตฺตมํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จริ ตเร โลเก วิสตติกํ ฯ

[๑๗๒] ตลฺยจําหํ อภินนฺทามิ ตินฺนํ ตฺยํ วจันํ พุยฺยปถิ ๓
เทสนํ [๔] อนฺุสนฺุธิ ๕ ฯ อภินนฺทามิ นนฺทามิ อภินนฺทามิ โมทามิ
อนฺุโมทามิ อิจฺฉามิ สาทิยามิ ยาจามิ ปตฺตยยามิ ปิหยามิ
อภิขปฺปามีติ ตลฺยจําหํ อภินนฺทามิ ฯ

[๑๗๓] มเหสี ชมฺมมุตฺตมนฺติ มเหสีติ เกนตฺเถน มเหสี ๖ ฯ
ภควา มหฺนฺตํ สีลกฺขนฺธํ เอสี คเวสี ๗ ปริเยสีติ มเหสี ฯ มหฺนฺตํ
สมาริกฺขนฺธํ มหฺนฺตํ ปญฺญาภกฺขนฺธํ มหฺนฺตํ วิมุตฺติกฺขนฺธํ
มหฺนฺตํ วิมุตฺติลานทสฺสนกฺขนฺธํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มเหสี ฯ
มหโต วา ตโมกายสฺส ปทาลนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มเหสี ฯ
มหโต วิปฺปลุลาสฺส ปเกพนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มเหสี ฯ
มหโต ตณฺหาสฺส อพฺพหฺนํ ๘ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มเหสี ฯ
#๑ ม. โลเก เวสา วิสตติกา ฯ ๒ ม. มเหสี ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. พุยฺยปถิ ฯ
#๔ ม. อนฺุสาสนํ ฯ ๕ ม. อนฺุสติฏฺฐิ ฯ ๖ ม. ก็ มเหสี ฯ ๗ ม. เอสี คเวสี ฯ
#เอวมฺปริปี ฯ ๘ ม. อพฺพหฺนํ ฯ

มหโต ทิฏฐิสงฆาตสฺส วินิพฺเพชนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ
มหโต มานทฺชชสฺส ปาตํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ
มหโต อภิสงฺขารสฺส วุปสมํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ
มหโต โอฆสฺส นิตฺถรณํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ มหโต
การสฺส นิกฺขิปนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ มหโต สํสารวฏฺฏสฺส
อุจฺเจทํ ๑ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ มหโต สนฺตปาปสฺส
นิพฺพาปนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ มหโต ปริพาหสฺส
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ ๒ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ มหโต
ชมฺมทฺชชสฺส อุตฺสาปนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ มหฺนเต
สติปฺภูจฺานเน มหฺนเต สมฺมปฺปชฺานเน มหฺนเต อิทฺธิปาเท
มหฺนตฺตานี อินฺทฺริยานี มหฺนตฺตานี พลานี มหฺนเต โพชฺฌงฺเก
มหฺนตฺ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ มหฺนตฺ ปรมตฺถํ อมตฺ นิพฺพานํ
เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี ฯ มหเสกฺขเหสี วา สตฺเตเหสี เอสีโต
คเวสีโต ปริเยสีโต กหํ พุทฺโธ กหํ ภควา กหํ เทวเทโว
กหํ นราสฺสโกติ มहेสี ฯ ชมฺมมุตฺตมนฺติ ชมฺมมุตฺตมํ วุจฺจติ
อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺริปฺภินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ ฯ อุตฺตมนฺติ อคฺคํ เสฏฺฐํ
วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺริ ชมฺมนฺติ มहेสี ชมฺมมุตฺตมํ ฯ

[๑๗๔] ยํ ๓ วิทิตฺวา สโต จรฺนฺติ วิทิตฺ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภายิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ

#๑ ม. อุปฺจฺเจทํ ฯ ๒ ม. ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ ฯ ๓ ม. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ

ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ วิทิตํ กตฺวา
ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ สโตติ จตุหิ
การณฺเหหิ สโต กายเ กายานุปสฺสนาสติปฺภูจฺจํ ภาเวนฺโต สโต
ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโต ฯ จรฺนติ จรฺนฺโต วิจรฺนฺโต อิริยฺนฺโต
วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติยํ วิทิตฺวา สโต จริ ฯ

[๑๗๕] ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกุสลมฺมุตฺตํ ฯ วิสตุตฺติกาติ
เกนตฺเถน วิสตุตฺติกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตุตฺตาติ วิสตุตฺติกา ฯ
โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเก ฯ ตเร โลเก
วิสตุตฺติกนฺติ ยา सा โลเก วิสตุตฺติกา ๑ โลเก ตํ ๒ วิสตุตฺติกํ สโต
ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย สมตฺติกมเมยฺย วิทิวคฺเตยฺยาติ ตเร
โลเก วิสตุตฺติกํ ฯ เตนาห โส พุราหฺมโณ

ตลฺลจาหํ อภินนฺทามิ มเหสี ธมฺมมุตฺตมํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จริ ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ฯ

[๑๗๖] ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ตีรียญฺจาปี มชฺเณ

เอเตสุ นนฺทิลฺลจ นิเวสนญฺจ

ปนฺนุชฺช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺฐเจ ฯ

[๑๗๗] ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิติ ยงฺกิลฺลิจิ ปชานาสิ อาชานาสิ
วิชานาสิ ปฏฺวิชานาสิ ปฏฺวิชณฺสีติ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ ฯ

#๑ ม. โลเก เวสา วิสตุตฺติกา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒ ม. เอตํ ฯ

เมตตคฺคฺติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามเนน อาลปติ ฯ ภควาติ
การวาทิวงนเมตํ ฯเปฯ สจฺจิกา ปณฺณคฺคฺติ ยทิตํ ภควาติ
เมตตคฺคฺติ ภควา ฯ

[๑๗๘] อุทฺธํ อโธ ติริยญจาปี มชฺฌเมติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ ๑
อนาคตํ ฯ อโธติ อตฺตํ ฯ ติริยญจาปี มชฺฌเมติ ปจฺจุปฺปนํ ฯ
อุทฺธนฺติ วุจฺจติ ๑ เทวโลโก ฯ อโธติ นิรยโลโก ฯ ติริยญจาปี
มชฺฌเมติ มนุสฺสโลโก ฯ [๑๗] อุทฺธนฺติ กุสลา ฌมฺมา ฯ อโธติ อกุสลา
ฌมฺมา ฯ ติริยญจาปี มชฺฌเมติ อพฺยาคตา ฌมฺมา ฯ อุทฺธนฺติ
อรุปรชาตฺ ฯ อโธติ กามรชาตฺ ฯ ติริยญจาปี มชฺฌเมติ รูปรชาตฺ ฯ
อุทฺธนฺติ สุขา เวทนา ฯ อโธติ ทุกฺขา เวทนา ฯ ติริยญจาปี
มชฺฌเมติ อทุกฺขมสุขา เวทนา ฯ อุทฺธนฺติ อุทฺธํ ปาทตลา ฯ
อโธติ อโธ เกสมตฺตกา ฯ ติริยญจาปี มชฺฌเมติ เวมชฺฌเมติ
อุทฺธํ อโธ ติริยญจาปี มชฺฌเม ฯ

[๑๗๙] เอเตสฺ นนฺทิลฺลจฺ นิเวสนนฺจฺ ปนฺชชฺ วิญฺญาณํ ภเว
น ติฏฺฐเจติ เอเตสฺสุติ อาจิกฺขิตฺเตสฺ เทสิตฺเตสฺ ปณฺณปีเตสฺ ปญฺจปีเตสฺ
วิวริเตสฺ วิภิชิตฺเตสฺ อุตฺตทานิกเตสฺ ปกาสิเตสฺ ฯ นนฺทิ วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโก อกุสฺลมฺมุตํ ฯ
นิเวสนนฺติ เทว นิเวสนา ตณฺหานิเวสนา จ ทิฏฺฐินิเวสนา จ ฯ
กตมา ตณฺหานิเวสนา ฯ ยาวตา ตณฺหาสฺงฺขาเตน ฯเปฯ อัย
ตณฺหานิเวสนา ฯ กตมา ทิฏฺฐินิเวสนา ฯ วิสฺติวตฺตกา สกฺกายทิฏฺฐิ
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. อถวา ฯ

๑เป๑ อัย ทิฏฺฐินิเวสนา ๑ ปนุชฺช วิญญาณนฺติ ปุญฺญาภิสงฺขารสหคํ
 วิญญาณํ อปุญฺญาภิสงฺขารสหคํ วิญญาณํ
 อานนฺดาภิสงฺขารสหคํ วิญญาณํ ๑ เอเตสุ นนฺทิจฺจ นิเวสนนฺจ
 อภิสงฺขารสหคตฺถจ วิญญาณํ นุชฺช ปนุชฺช นฺท ปนฺท ชห ปชห
 วิโนเทหิ พุยนฺตฺกโรหิ อนภาวํกเมหิตฺติ เอเตสุ นนฺทิจฺจ
 นิเวสนนฺจ ปนุชฺช วิญญาณํ ๑ ภเว น ติฏฺฐเจติ ภวาติ เทว ภวา
 กมฺมภโว จ ปฏฺฐิสนฺธิโก จ ปุณฺพภโว ๑ กตโม กมฺมภโว ๑
 ปุญฺญาภิสงฺขารो อปุญฺญาภิสงฺขารो อานนฺดาภิสงฺขารो อัย
 กมฺมภโว ๑ กตโม ปฏฺฐิสนฺธิโก ปุณฺพภโว ๑ ปฏฺฐิสนฺธิกา รุปา ๑
 เวทนา สลฺลา สงฺขารา วิญญาณํ อัย ปฏฺฐิสนฺธิโก ปุณฺพภโว ๑
 ภเว น ติฏฺฐเจติ นนฺทิจฺจ นิเวสนนฺจ อภิสงฺขารสหคตฺถจ วิญญาณํ
 กมฺมภวตฺถจ ปฏฺฐิสนฺธิกตฺถจ ปุณฺพภวํ ปชหนฺโต วิโนเทนฺโต
 พุยนฺตฺกโรนฺโต อนภาวํกเมนฺโต กมฺมภเว น ติฏฺฐเจยฺย ปฏฺฐิสนฺธิเก
 ปุณฺพภเว น ติฏฺฐเจยฺย น สนฺตติฏฺฐเจยฺยตฺติ ปนุชฺช วิญญาณํ ภเว
 น ติฏฺฐเจ ๑ เตนานฺท ภควา

ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ (เมตฺตคฺคฺคฺติ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺเณ

เอเตสุ นนฺทิจฺจ นิเวสนนฺจ

ปนุชฺช วิญญาณํ ภเว น ติฏฺฐเจติ ๑

[๑๘๐] เอวํวิหารี สโต อปฺปมตฺโต

#๑ ม. รูป ๑

ภิกขุ จริ หิตวา มมายิตานิ

ชาติชฺชริ โสกปริททวณฺจ

อิเชว วิทฺวา ปชฺเหยย ทุกฺขํ ฯ

[๑๘๑] เอววิหารี สโต อปฺปมตฺโตติ เอววิหารีติ นนฺทิลฺลจ
 นิเวสนณฺจ อภิสงฺขารสหคตณฺจ วิญฺญาณํ กมฺมภวณฺจ ปฏฺิสนฺธิกณฺจ
 ปฺนพทฺวํ ปชฺหนฺโต วิโนเทนฺโต พุยนฺตฺกโรนฺโต อนภวณฺจเมนฺโตติ
 เอววิหารี ฯ สโตติ จตฺตฺติ การณฺเหติ สโต กาย
 กายานุสฺสสนาสติปฏฺุจฺจํ ภวณฺโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโต ฯ
 อปฺปมตฺโตติ สกกจฺจการี สาทจฺจการี อฏฺุจฺจการี อนนฺตฺนวุตฺติ
 อนิกฺขิตฺตจฺจณฺโท อนิกฺขิตฺตจฺจโร อปฺปมตฺโต กุสเลสุ ฐมฺเมสุ กทาทํ ๑
 อปริปฺปรี วา สิลกฺขณฺธํ ปริปฺปฺเรยฺยํ ปริปฺปรี วา สิลกฺขณฺธํ ตตฺถ
 ปณฺณาย อนุกฺกณฺเณหฺยณฺติ โย ตตฺถ ฌนฺโท จ วายาโม จ
 อุตฺตสาโห จ อุตฺตโสฬฺหี จ อปฺปฏฺิวานี จ สติ จ สมฺปชฺชณฺณจ
 อาตปฺปํ ปชฺฉานํ อธิฏฺุจฺจํ อนฺนโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ฐมฺเมสุ
 กทาทํ อปริปฺปรี วา สมาริกฺขณฺธํ วิมุตฺติกฺขณฺธํ วิมุตฺติฌานทสฺสนกฺขณฺธํ
 ปริปฺปฺเรยฺยํ ปริปฺปรี วา วิมุตฺติฌานทสฺสนกฺขณฺธํ
 ตตฺถ ปณฺณาย อนุกฺกณฺเณหฺยณฺติ โย ตตฺถ ฌนฺโท จ วายาโม
 จ อุตฺตสาโห จ อุตฺตโสฬฺหี จ อปฺปฏฺิวานี จ สติ จ สมฺปชฺชณฺณจ
 อาตปฺปํ ปชฺฉานํ อธิฏฺุจฺจํ อนฺนโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ฐมฺเมสุ
 กทาทํ อปริณฺณตํ วา ทุกฺขํ ปริชานฺเยยฺยํ อปฺปหีนฺเน วา กิเลเส
 #๑ ม. กทาทํ ฯ เอวมฺปฺปรี ฯ

ชเหยย อภาวิต วา มคฺค ภาเวยฺย อสจฺจิกตฺ วา นิโรธ
สจฺจิกเรยฺยนฺติ โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุตฺตาโห จ
อุตฺโตสพฺพิ จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชฌณณจ อาตปฺปี ปธานํ
อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ฌมฺเมสุติ เอวฺวิหารี
สโต อปฺปมตฺโต ฯ

[๑๘๒] ภิกฺขุ จริ หิตฺวา มมายิตานีติ ภิกฺขุติ กลฺยาณปฺปชฺชโน ๑
วา ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุ ฯ จรฺนติ จรฺนฺโต วิจรฺนฺโต
อิริยฺนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโต ฯ มมตฺตาติ
เทว มมตฺตา ตณฺหามมตฺตํ จ ทิฏฺฐิมมตฺตํ จ ฯเปฯ อิทํ
ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ ตณฺหามมตฺตํ ปหาย
ทิฏฺฐิมมตฺตํ ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา มมตฺเต หิตฺวา ปริจฺจชิตฺวา ๒ วิโนเทตฺวา
พฺยฺนตฺติกตฺวา อนภาวํกเมตฺวาติ ภิกฺขุ จริ หิตฺวา มมายิตานี ฯ

[๑๘๓] ชาตฺชชฺริ โสภปริตฺทวณฺจ อีเชว วิทฺวา ปชเหยย
ทฺถกฺขนฺติ ชาตฺตีติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตฺตฺนิกาเย
ชาติ สณฺชาติ โอกฺกนฺติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ ปาตฺฐภาโว
อายตฺนानํ ปฏฺิลลาโก ฯ ชราติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ
สตฺตฺตฺนิกาเย ชรา ชิรณฺตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจฺตา आयฺโน
สํหานี อินฺทฺริยานํ ปริปาโก ฯ โสโกติ ฌาติพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส
โภคพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส ลีลพฺยสเนน
วา ศุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส อณฺตรณฺตรณฺ วา
#๑ ม. ปฺปชฺชชนกลฺยาณโก ฯ ๒ ม. ชหิตฺวา จชิตฺวา ปชหิตฺวา ฯ

พยุสเนน สมณุนาคตสฺส อณฺตรณฺตเรน วา ทุกฺขมฺเมน ศุฏฺฐสฺส
โสโก โสจนา โสจิตตฺตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก อนฺโตทาโห
อนฺโตปริทาโห เจตโส ปริชฺฌายนา โทมนสฺสํ โสกสฺสํ ฯ ปรีเทโวติ
ณฺติพยุสเนน วา ศุฏฺฐสฺส โภคพยุสเนน วา ศุฏฺฐสฺส โรคพยุสเนน
วา ศุฏฺฐสฺส สีสพยุสเนน วา ศุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพยุสเนน วา ศุฏฺฐสฺส
อณฺตรณฺตเรน วา พยุสเนน สมณุนาคตสฺส อณฺตรณฺตเรน
วา ทุกฺขมฺเมน ศุฏฺฐสฺส อาเทโว ปรีเทโว อาเทวนา ปรีเทวนา
อาเทวิตตฺตํ ปรีเทวิตตฺตํ ลาโป ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลปโป
ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ ฯ อิธาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา ฯเปฯ
อิมสฺมี มนุสฺสโลเก ฯ วิทฺวาติ วิทฺวา ๑ วิชฺชาคโต ฌาณี วิภาวี
เมธาวี ฯ ทุกฺขนฺติ ชาติทุกฺข์ ฯเปฯ โสกปรีเทวทุกฺข์โทมนสฺสฺสฺสฺสฺสทุกฺข์ ฯ
ชาติชฺชรํ โสกปรีทฺทวณฺจ อีเชว วิทฺวา ปชฺเหยย
ทุกฺขนฺติ วิทฺวา วิชฺชาคโต ฌาณี วิภาวี เมธาวี อีเชว ชาติชฺชรณฺจ
โสกปรีเทวณฺจ ปชฺเหยย วิโนเทยฺย พุณฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺยชาติ
ชาติชฺชรํ โสกปรีทฺทวณฺจ อีเชว วิทฺวา ปชฺเหยย
ทุกฺข์ ฯ เตนานห ภควา

เอวฺวิทฺวาริ สโต อปฺปมตฺโต
ภิกฺขุ จริ หิตฺวา มมายิตานิ
ชาติชฺชรํ โสกปรีทฺทวณฺจ
อีเชว วิทฺวา ปชฺเหยย ทุกฺขนฺติ ฯ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

[๑๘๔] เอตาทินนุทามิ วโจ มहेสินโน

สุกิตติตัม โคตม นุปรีกัม

อทุธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกุขัม

ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ธมฺโม ฯ

[๑๘๕] เอตาทินนุทามิ วโจ มहेสินโนติ เอตนฺติ ตฺยหํ วจนัน
พฺยปลัง เทสนัน อนุสนฺธิ ฯ อทินนุทามิติ ๑ นนุทามิ อทินนุทามิ
โมทามิ อนุโมทามิ อิจฺฉามิ สาทิยามิ ยาจามิ ปตฺถยามิ ปิฬามิ
อภิชฺปฺปามิ ฯ มहेสินโนติ ๒ ภควา มหนฺตํ สีลกฺขนฺธํ เอสิ กเวสิ
ปริเยสีติ มहेสิ ฯเปฯ กหํ นราสโกติ มहेสีติ เอตาทินนุทามิ
วโจ มहेสินโน ฯ

[๑๘๖] สุกิตติตัม โคตม นุปรีกนฺติ สุกิตฺติตฺนฺติ สุกิตฺติตัม
สุวาทิจฺจิตัม สุเทสิตัม สฺปนฺนํปิตัม สฺปนฺนํปิตัม สุวิริตัม สุวิภิชิตัม
สุสุตฺตานิโกตัม สฺปกาสิตนฺติ สุกิตฺติตัม ฯ โคตม นุปรีกนฺติ อฺปฺริ
วฺจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ ฯ อฺปฺริปฺหานัน
อฺปฺริวฺปฺสมฺ อฺปฺริปฺภินิสฺสคฺคํ อฺปฺริปฺภิปฺปฺสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
สุกิตฺติตัม โคตม นุปรีกัม ฯ

[๑๘๗] อทฺธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกุขนฺติ อทฺธาติ
เอกํสวจนัน นิสฺสํสยวจนัน นิกฺกขววจฺจนัน อเทฺวชฺฉววจฺจนัน อเทฺวพฺุททววจฺจนัน
นินฺยฺยานววจฺจนัน ๓ อปฺนฺณกววจฺจนัน อวตฺถนววจฺจนเมตํ อทฺธาติ ฯ ภควาติ
คารวาทิววจฺจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉนิกา ปญฺญตฺติ ยทิตํ ภควาติ ฯ
#๑ ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. ก็ มहेสิ ภควา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. นิโรธวจนัน ฯ

ปหาสิ ทุกฺขนฺติ ชาตฺตฺกุกฺขํ ชราทุกฺขํ พฺยาธิตุกฺขํ มรณทุกฺขํ
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสทุกฺขํ ปหาสิ ปชหิ วิโนเทสิ
พฺยนฺตฺกโรสิ อนภาวํคเมสิตี อทฺธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกฺขํ ฯ

[๑๘๘] ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ตถา หิ เต วิทิตฺโต
ฉาโต ๑ ตฺถิตฺโต ตีริโต วิภาวิทิตฺโต วิภูโต เอส ฌมฺโมติ ตถา หิ
เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโม ฯ เตนาห โส พฺราหฺมโณ

เอตาทินนฺทามิ วโจ มहेสิโน

สุกิตฺตํ โคตม นฺุปรีถํ

อทฺธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกฺขํ

ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ฯ

[๑๘๙] เต จาปี นฺุณ ปชฺเหยยฺ ๒ ทุกฺขํ

เย ตฺวํ มฺุณี อญฺุจิตฺโต โอวเทยฺย

ตฺนฺุตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ

อปฺเปว มํ ภควา อญฺุจิตฺโต โอวเทยฺย ฯ

[๑๙๐] เต จาปี นฺุณ ปชฺเหยยฺ ทุกฺขนฺติ เต จาปีติ ขตฺติยา
จ พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺธา จ คหฺนฺุจฺจา จ ปพฺพชิตา
จ เทวา จ มนฺุสฺสา จ ปชฺเหยยฺ ฯ ทุกฺขนฺติ ชาตฺตฺกุกฺขํ ชราทุกฺขํ
พฺยาธิตุกฺขํ มรณทุกฺขํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสทุกฺขํ ปชฺเหยยฺ
วิโนเทยฺยํ พฺยนฺตฺกเรยฺยํ อนภาวํคเมยฺยนฺติ เต จาปี นฺุณ
ปชฺเหยยฺ ทุกฺขํ ฯ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. นนฺุ นปฺปชฺเหยยฺ ฯ

[๑๕๑] เย ตฺวํ มุนี อฏฺฐิตํ โอวเทยฺยาติ เยติ ขตฺติเย
จ พฺราหฺมणे จ เวสฺสเ จ สฺวทฺเต จ คหฺนฺเจ จ ปฺพชฺชิตฺเต จ
เทเว จ มนุสฺสเ จ ฯ ตฺวนฺติ ภควนฺตํ ภณฺติ ฯ มุนีติ โมนํ
วฺจฺจติ ฌานํ ฯเปฯ สงฺกชาลมตฺตฺจ โส มุนี ฯ อฏฺฐิตํ
โอวเทยฺยาติ สกฺกจฺจํ โอวเทยฺย อภินฺหํ โอวเทยฺย ปฺนปฺปํ
โอวเทยฺย อนุสาเสยฺยาติ เย ตฺวํ มุนี อฏฺฐิตํ โอวเทยฺย ฯ

[๑๕๒] ตนฺตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคนฺติ ตนฺติ ภควนฺตํ
ภณฺติ ฯ นมสฺสามิตี กาเยน วา นมสฺสามิ จิตฺเตน วา นมสฺสามิ
อนฺวตฺตปฺปฺปิตฺติยา วา นมสฺสามิ ฌมฺมานุฌมฺมปฺปฺปิตฺติยา วา
นมสฺสามิ สกฺกโรมิ ครุํโรมิ ๑ มาเนมิ ปฺมุเชมิ ฯ สเมจฺจาติ สเมจฺจ
อภิสมฺจฺจ สมากนฺตฺวา อภิสมากนฺตฺวา สมฺมุขา ตํ นมสฺสามิ ฯ
นาคนฺติ นาโค [๒] ฯ ภควา อากุํ น กโรตีติ นาโค ฯ น กจฺจตีติ
นาโค ฯ น อากจฺจตีติ นาโค ฯ

กถิ ภควา อากุํ น กโรตีติ นาโค ฯ อากุํ วฺจฺจนฺติ ปาปกา
อกุสลา ฌมฺมา สงฺกิลลสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทฺกฺขวิปากา
อายตีชาติชฺรามรณฺนิยา ฯ

อากุํ น กโรติ กิณฺจิ โลเก
สพฺพสํโยเค วิสชฺช พนฺธนาถิ
สพฺพตฺถ น สชฺชตี วิมฺตฺโต
นาโค ตาถิ ปวฺจฺจเต ตถตฺตาติ ฯ

#๑ ม. ครุํ กโรมิ ฯ เอวมิตฺติเสสุ ปเทสุ ฯ ๒ ม. จ ภควา ฯ

เอวํ ภควา อากุํ น กโรตีติ นาโค ฯ

กถํ ภควา น คจฺจตีติ นาโค ฯ ภควา น ฉนฺทาคตี คจฺจติ
น โทสาคตี คจฺจติ น โมหาคตี คจฺจติ น ภยาคตี คจฺจติ น
ราควเสน คจฺจติ น โทสวเสน คจฺจติ น โมหวเสน คจฺจติ น
ทิกฺขจิวเสน คจฺจติ น มานวเสน คจฺจติ น อุตฺตจฺจวเสน คจฺจติ น
วิจิกิจฺจวเสน คจฺจติ น อนุสยวเสน คจฺจติ น วคฺเคหิ ฌมฺเมหิ
ยายติ นิชฺยติ วุฑฺฒติ สํหริยติ ๑ เอวํ ภควา น คจฺจตีติ นาโค ฯ

กถํ ภควา น อากจฺจตีติ นาโค ฯ โสตาปตฺติมคฺเคน เย
กิลเสสา ปหีนา เต กิลเส น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ
สททาคามิมคฺเคน อนาคามิมคฺเคน เย กิลเสสา ปหีนา เต กิลเส
น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ อรหตฺตมคฺเคน เย กิลเสสา
ปหีนา เต กิลเส น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ เอวํ
ภควา น อากจฺจตีติ นาโคติ ตนฺตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ ฯ

[๑๕๗] อปฺเปว มํ ภควา อฏฺฐิตํ โอวเทยฺยาติ อปฺเปว มํ
ภควา อฏฺฐิตํ โอวเทยฺย สกุกจฺจํ โอวเทยฺย อภินฺนํ โอวเทยฺย
ปฺนปฺปนํ โอวเทยฺย อนุสาเสยฺยาติ อปฺเปว มํ ภควา อฏฺฐิตํ
โอวเทยฺย ฯ เตนาห โส พุราหฺมโณ

เต จาปี นฺน ปชฺเหยยฺย ทฺกจฺจํ
เย ตวํ มุนี อฏฺฐิตํ โอวเทยฺย
ตนฺตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ

#๑ ม. สํหริยติ ฯ

อปเปว มํ ภควา อฏฺฐิตํ โอมทฤษฎาติ ฯ

[๑๕๔] ยํ พุราหุณฺณํ เวทคํ อภิษณฺณา

อภิญฺจนํ กามภเว อสตุตํ

อทฺธา หิ โส โอมมิมํ อตาริ

ติณฺโณ จ ปาริ อชิล อกฺโข ฯ

[๑๕๕] ยํ พุราหุณฺณํ เวทคํ อภิษณฺณาติ พุราหุณฺณนฺติ

สตฺตนฺนํ ฆมฺมานํ พาหิตตฺตา พุราหุณฺโณ ฯ สกฺกายทิกฺขุจि พาหิตา

โหติ วิจิกฺกฺจฺญา พาหิตา โหติ สีลพฺพตปรามาโส พาหิตो

โหติ ราโค พาหิตो โหติ โทโส พาหิตो โหติ โมโห พาหิตो

โหติ มาโน พาหิตो โหติ ฯ พาหิตสฺส ๑ โหนฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฆมฺมา

สงฺกิลลสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทฺกฺขวิปากา आयตี ชาตฺชรามรณฺนียา ฯ

พาเหตุวา สพฺพปาปกานิ (สภียาติ ภควา)

ภควา วิมโล สาธุสมานฺหิตอ จิตฺตฺโต

สํสารมตฺตจฺจ เกวลี โส

อนิสฺสิโต ๒ ตาที ปวฺจฺจเต พุรฺหุมา ๓ ฯ

เวทคฺคฺนฺติ เวโท วุจฺจติ จตฺตฺสุ มกฺุคฺคฺสุ ฌานํ ฯเปฯ

สพฺพเวทมตฺตจฺจ ๔ เวทคฺุ โสตี ฯ อภิษณฺณาติ อภิษาเนยฺย อาชานเนยฺย

วิชาเนยฺย ปฏฺวิวิชาเนยฺย ปฏฺวิวิฆเนยฺยาติ ยํ พุราหุณฺณํ เวทคํ

อภิษณฺณา ฯ

#๑ ม. พาหิตา ตสฺส ฯ ๒ ม. อสิตฺโต ฯ ๓ ม. สพุรฺหุมา ฯ ๔ ม. สพฺพ เวทมตฺตจฺจ ฯ

[๑๕๖] อภิณฺจัน กามภเว อสตุตฺตฺติ อภิณฺจันนฺติ
รากลภิณฺจัน โทสภิณฺจัน โมหภิณฺจัน มานภิณฺจัน ทิฏฺฐิภิณฺจัน
กิเลสภิณฺจัน พุจฺจริตภิณฺจัน ฯ ยสฺเสเต กิณฺจนา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา
วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา
โส วุจฺจติ อภิณฺจโน ฯ กามาติ อุทฺธานโต เทว กามา วตฺตูกามา
จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ
อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ ภาวติ เทว ภาว กมฺมภโว จ
ปฏฺฐิสนฺธิโก จ ปฺนพฺภโว ฯเปฯ อัย กมฺมภโว ฯเปฯ อัย
ปฏฺฐิสนฺธิโก ปฺนพฺภโว ฯ อภิณฺจัน [๑] กามภเว อสตุตฺตฺติ อภิณฺจัน
กามภเว อสตุตฺ อลคฺคิ อลคฺคิตฺ อปฺลิตฺพุทฺธนฺติ [๒] อภิณฺจัน กามภเว
อสตุตฺ ฯ

[๑๕๗] อทฺธา หิ โส โอมมิมฺม อตาริตฺติ อทฺธาติ เอกํสวณฺ
ฯเปฯ อวตฺถานวจนเมตฺ ๓ อทฺธาติ ฯ โอมนฺติ กาโมหํ ภโวหํ
ทิฏฺฐโหหํ อวิชฺโชหํ ฯ อตาริตฺติ อตาริ อุตฺตริ ปตริ สมตฺถิกมฺมิ
วิตฺตวตฺติตฺติ อทฺธา หิ โส โอมมิมฺม อตาริ ฯ

[๑๕๘] ตินฺนุโณ จ ปาริ อจฺฉิโณ อกฺโขติ ตินฺนุโณติ
กาโมหํ ตินฺนุโณ ภโวหํ ตินฺนุโณ ทิฏฺฐโหหํ ตินฺนุโณ อวิชฺโชหํ
ตินฺนุโณ อุตฺตตินฺนุโณ นิตฺตตินฺนุโณ ๔ อตฺถิกนฺโต วิตฺตวตฺโต โส วุจฺจวาโส
จินฺณจฺรโณ คตฺตทฺโธ คตฺตทฺโธ คตฺตทฺโธ ปาลิตฺพุทฺธมฺจริโย
อุตฺตมทิฏฺฐิปฺปตฺโต ภาวิตฺตมคฺโค ปหีนกิลโส ปฏิวิทฺธาณูปโป
#๑ ม. ปุคฺคลํ ฯ ๒ ม. นิกฺขนฺตํ นิสฺสํ วิมุตฺตํ วิสณฺณตฺตํ วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา
#วิหรนฺตฺตํ ฯ ๓ ม. อวตฺถาปนวจนเมตฺ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๔ ม. นิตฺตตินฺนุโณ ฯ

สจฺฉิกตนิโรธ ๗ ทุกข์ ตสฺส ปริณฺหาตํ สมฺทโย ปหีนฺ มคฺโค
ภาวิทฺ นิโรธ สจฺฉิกโต อภิญฺเษยฺ อภิญฺหาตํ ปริณฺเษยฺ
ปริณฺหาตํ ปหาตพฺพํ ปหีนํ ภาเวตพฺพํ ภาวิทํ สจฺฉิกาทพฺพํ
สจฺฉิกตํ ๗ โส อุกฺขิตฺตปฺลิโฆ สงฺกิณฺณปฺริกฺโข อพฺพุเพหฺสิโก
นิรคฺคโผ อริโย ปนฺนทฺธโร ปนฺนภาโร วิสฺสุตฺโต ปญฺจควิปฺปหีน
ฉพฺงคสมนฺนาคโต เอการกฺโข จตฺตราปฺสเสโน ปนฺณณฺปะจฺเจกสจฺโจ
สมวยสฺสฺสเจสโน อนาวิตสฺงกฺโป ปสฺสทฺธกฺกายสฺงฆาโร สุวิมฺุตตจฺจิตฺโต
สุวิมฺุตตปฺลวโธ เกวลี วุสิตฺวา อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺปตฺติปฺปตฺโต ๗
โส เนว อัจฺฉินฺติ น อปฺฉินฺติ อปฺฉินฺตฺวา จิตฺ
เนว ปชฺหตี น อฺปาทยตี ปชฺหิตฺวา จิตฺ เนว วิสฺสินฺติ น
อฺสุสฺสินฺติ วิสฺสินฺตฺวา จิตฺ เนว วิฐฺเปตี น สนฺฐเปตี ฐฺเปตฺวา ๑
จิตฺ อเสกฺเขน สีสกฺขนฺเรน สมนฺนาคตฺตฺตา จิตฺ อเสกฺเขน
สมาริกฺขนฺเรน อเสกฺเขน ปญฺญาภฺขนฺเรน อเสกฺเขน วิมฺุตติภฺขนฺเรน
อเสกฺเขน วิมฺุตติธฺมาทสฺสนภฺขนฺเรน สมนฺนาคตฺตฺตา จิตฺ
สพฺพํ ปฏฺิปาทยิตฺวา ๒ จิตฺ เอว ๓ สมตฺติภฺกมิตฺวา จิตฺ กิเลสคฺคฺ
ปฺริยาทยิตฺวา จิตฺ อปฺริกมฺนตฺยา จิตฺ กญฺ ๔ สมาทาย จิตฺ
วิมฺุตติปฏฺิเสวณตฺยา จิตฺ เมตฺตตฺยา ปาริสฺสุทฺธิยา จิตฺ กรุณฺยา
มูทิตฺยา อฺเปกฺขาย ปาริสฺสุทฺธิยา จิตฺ อจฺจนฺตปาริสฺสุทฺธิยา จิตฺ
อกมฺมณฺตตฺยา จิตฺ วิมฺุตตฺตฺตา จิตฺ สนฺตจฺจิตฺตตฺยา จิตฺ
ขนฺธปฺริยฺนฺเต จิตฺ ธาตฺตฺปฺริยฺนฺเต จิตฺ อายตฺนปฺริยฺนฺเต จิตฺ
#๑ ม. วิฐฺเปตฺวา ๑ ๒ ม. สจฺจํ สมฺปฏฺิปาทยิตฺวา ๑ ๓ ม. เอหํ ๑ ๔ ม. กถํ ๑

คตปริยนเต จิต อุปตติปริยนเต จิต ปฏิสนธิปริยนเต จิต
ภวปริยนเต จิต สัสตปริยนเต จิต วัฏฏปริยนเต จิต
อนุตมภเว จิต อนุตมสมุสเสย จิต อนุตมเทหโร อรหา ฯ

ตสสายํ ปจฉิมโก ภโว จริโมยํ สมุสเสโย

ชาติชรามรณสัสตโร ๑ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพโกวติ ฯ

ติณฺโณ จ ปารนฺติ ปาริ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพุปฺธิปฏินิสฺสํคโค ตณฺหํขโย วิราโค นิโรธो
นิพฺพานํ ฯ โส ปารคโต ปารปฺตโต อนตคโต อนตปฺตโต
โกฏฺฐคโต โกฏฺฐปฺตโต ปริยนตคโต ปริยนตปฺตโต โวसानคโต
โวसानปฺตโต ตาณคโต ตาณปฺตโต เลณคโต เลณปฺตโต
สรณคโต สรณปฺตโต อภยคโต อภยปฺตโต อจฺจุตคโต
อจฺจุตปฺตโต อมตคโต อมตปฺตโต นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺตโต โส
วุฏฺฐวาโส จินฺนจฺรโณ ฯเปฯ ชาติชรามรณสัสตโร นตฺถิ ตสฺส
ปุณฺพโกวติ ติณฺโณ จ ปาริ ฯ อชิลฺลติ ราโค ชิลฺล โทโส
ชิลฺล โมโห ชิลฺล โโกธชิลฺล อุปฺนาโห ชิลฺล ฯเปฯ สพฺพากุสลภิสฺสงฺขารา
ชิลลา ฯ ยสฺเสเต ชิลลา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา
วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส
วุจฺจติ อชิลฺล ฯ อกฺโขติ ทุกฺเข กงฺขา ทุกฺขสมุทฺথে กงฺขา
ทุกฺขนิโรธํ กงฺขา ทุกฺขนิโรธคามินฺนียา ปฏิปฺทาย กงฺขา ปุพฺพนฺเต
กงฺขา อปรนฺเต กงฺขา ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงฺขา อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจุสมุปฺปนฺเนสุ
#๑ ม. ชาติมรณสัสตโร ฯ เอวมฺหิเสสุ ปเทสุ ฯ

ธมเมสุ กงฺขา ยา เอวรูปา กงฺขา กงฺขายนา
กงฺขายิตตตํ วิมติ วิจิจฺจนา เทวพฺพหํ เทวธาปโถ สํสโย
อนกํสกุคาโห อาสปรปนา ปริสปรปนา ปรีโยคาหนา นมฺภิตตตํ
จิตฺตสฺส มโนวิทฺโฆ ฯ ยสฺเสตา ๑ กงฺขา ปหีนา สมฺภุจฺฉินฺนา
วูปสนฺตา ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส
วฺจฺจติ อกงฺโขติ ตินฺนุโณ จ ปารี อจฺโถ อกงฺโข ฯ เตนาห
ภควา

ยํ พฺราหฺมณํ เวทคฺคํ อภิชณฺณา
อภิชณฺนํ กามภเว อสฺตตํ
อทฺธา หิ โส โอมมิมํ อตารี
ตินฺนุโณ จ ปารี อจฺโถ อกงฺโขติ ฯ

[๑๕๕] วิทฺวา จ โย เวทฺถุ นโร อิท
ภวาทเว สงฺกมิมํ วิสขฺช
โส วิตตฺตโนหฺ อนิโฆ นิราโส
อตฺตารี โส ชาตฺชเรตฺติ พฺรุมฺมิ ฯ

[๒๐๐] วิทฺวา จ โย เวทฺถุ นโร อิทาติ วิทฺวาติ วิชฺชาคโต
ฅาณิ วิภาวี เมธาวี ฯ โยติ โย ยาทีโส ฯเปฯ มนฺุสฺโส
วา ฯ เวทฺถุติ เวโท วฺจฺจติ จตฺตฺส มคฺเคสฺส ฅาณํ ฯเปฯ สพฺพเวทฺมตฺติจ
เวทฺถุ โสติ ๒ ฯ นโรติ สตฺโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโต
ชีโว ชาตฺ ๓ ชนฺตฺ อิทฺถุ มนฺุสฺ โย ฯ อิทาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา ฯเปฯ
#๑ ยสฺเสเตฯ ๒ ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิฯ ๓ ม. ชาคฺฯ เอวมฺปรีปี ฯ

อิมสมิ มนุสสโลเกติ วิทวา จ โย เวทกฺข นโร อิท ฯ

[๒๐๑] ภวภเว สงฺกมิมิ วิสชชาติ ภวภเวติ ภวภเว
กมฺภเว ปฺนพฺภเว กามภเว กมฺภเว กามภเว ปฺนพฺภเว
รฺภเว กมฺภเว รฺภเว ปฺนพฺภเว อรฺภเว กมฺภเว อรฺภเว
ปฺนพฺภเว ปฺนปฺปฺนํ ภเว ปฺนปฺปฺนํ คติยา ปฺนปฺปฺนํ อุปฺปตฺติยา
ปฺนปฺปฺนํ ปฺนฺนฺธิยา ปฺนปฺปฺนํ อตฺตภาวภินิพฺพตฺติยา ฯ สงฺกนฺติ
สฺตฺต สงฺกา รากสงฺโก โทสสงฺโก โมหสงฺโก มานสงฺโก ทิฏฺฐิสงฺโก
กิลฺลสงฺโก ทฺวจจฺริตสงฺโก ฯ วิสชชาติ สงฺเก โวสฺสชชิตฺวา वा
วิสชช ฯ อถวา สงฺเก พนฺเช อาพนฺเช ลกฺเค ลกฺกิตฺเต ปฺลิตฺพุทฺเช
พนฺชเน โมจยิตฺวา ๑ वा วิสชช ฯ ยถา จ ยานํ वा วยฺหํ वा
รถํ वा สกฺกํ वा สนฺทมานิกํ वा สชฺชํ วิสชฺชํ กโรนฺติ
วิโกเปนฺติ เอวเมว เต สงฺเก โวสฺสชชิตฺวา วิสชช อถวา
สงฺเก พนฺเช อาพนฺเช ลกฺเค ลกฺกิตฺเต ปฺลิตฺพุทฺเช พนฺชเน
โโมจยิตฺวา ๑ वा วิสชชาติ ภวภเว สงฺกมิมิ วิสชช ฯ

[๒๐๒] โส วีตตโณห อนฺโฆ นิราโส อตฺตาริ โส ชาติชฺรณฺติ
พฺรุมีติ ตณฺหาติ รฺภตณฺหา สทฺทตณฺหา กนฺชตณฺหา รสฺตณฺหา
โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ ยสฺเสสา ตณฺหา ปหฺินา สมฺจฺฉินฺนา
วฺปสนฺดา ปฺนฺธิปฺปฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅานฺคฺคินา ททฺธมา
โส วุจฺจติ วีตตโณห จตฺตตโณห วนฺตตโณห มุตฺตตโณห ปหฺินตโณห
#๑ ม. โผฏฺฐิตฺวา ฯ

ปฏินิสสภูจตโณห วิตตราโค จตตราโค วนตราโค มุตตราโค ปหีนราโค
ปฏินิสสภูจราโค นิจณาโต นิพพุโต สีติภูโต สุขปฏิสเวที
พฺรหฺมภูเตน อตตนา วิหรัตีโต โส วิตตโณห ๆ อนินฺโฆติ ราโค
นินฺโฆ โตโส นินฺโฆ โมโห นินฺโฆ โกะโร นินฺโฆ อุปนาโห
นินฺโฆ ๆเปฯ สพฺพากุสลาภิสฺขารานินฺฆา ๆ ยสฺเสเต นินฺฆา ปหีนาน
สมฺภูจินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา ฅาณคฺคินา
ททฺธมา โส วุจฺจติ อนินฺโฆ ๆ นินฺราโสติ อาสา วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๆเปฯ อภิขฺมา โลโก อกุสลมฺมฺลํ ๆ
ยสฺเสสา อาสา ตณฺหา ปหีนาน สมฺภูจินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
อภพฺพปฺตติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ นินฺราโส ๆ ชาตีติ
ยา เตสํ เตสํ สตฺตณฺํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาตี สณฺชาตี
โอกกนฺติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธณฺํ ปาตุภาโว อายตฺนณฺํ
ปฏฺฐิลาโก ๆ ชฺรชาติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตณฺํ ตมฺหิ ตมฺหิ
สตฺตนิกาเย ชฺรชาติ ชฺรณฺตา ขณฺฑิจฺจํ ปาติจฺจํ วลิตฺตจฺจตา
อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก ๆ มรณฺนฺติ ยา
เตสํ เตสํ สตฺตณฺํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย จฺติ จวณฺตา เกโท
อนฺตรชานํ มจฺจุ มรณฺํ กาลกิริยา ขนฺธณฺํ เกโท กเพวรสฺส นิกฺเขโป
ชีวิตฺตินฺทฺริยสฺส อุปฺจฺเจโท ๆ โส วิตตโณห อนินฺโฆ นินฺราโส อตฺตาริ
โส ชาตีชฺรณฺติ พุรฺรมิตี โย โส วิตตโณห จ อนินฺโฆ จ นินฺราโส
จ โส [๑] ชาตีชฺรณฺมณฺํ [๒] อตฺตาริ ปตฺริ สมตฺติกฺกมิ วิตฺตวตฺตีติ พุรฺรมิ
#๑ ม. โย ๆ ๒ อตฺตริ ๆ

อาจิขุขามิ เทเสมิ ปญฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิขามิ อุตฺตานิกรโรมิ

ปกาสสิมิตฺติ โส วิตฺตโณหฺ อนิโฆ นิราโส อุตฺตาริ โส

ชาติชฺรนฺตฺติ พุริมฺมิ ฯ เตนาห ภควา

วิทฺวา จ โย เวทฺถุ นโร อิทฺ

ภวาทเว สงฺกมิมฺมิ วิสชฺช

โส วิตฺตโณหฺ อนิโฆ นิราโส

อุตฺตาริ โส ชาติชฺรนฺตฺติ พุริมฺมิตฺติ ฯ

สทฺ คาทาปริโยसानา ฯเปฯ สตุถา เม ภนฺเต ภควา

สวาทโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ

เมตฺตคฺคฺคาณวทกปญฺหานิตฺเตโส จตฺตโถ ฯ

โศตกมาณวกปญหานิทเทโส

[๒๐๓] ปุจฉามี ตั ภาควา พุรุหิ เม ตั (อิจจายสุมา โศตโก)

วาจาภิกงขามิ มหเสติ คฺยุหิ

ตว สุตฺวาน นิกฺโขลั

สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน ฯ

[๒๐๔] ปุจฉามี ตั ภาควา พุรุหิ เม ตนฺติ ปุจฉามีติ

ติสฺโส ปุจฉา อธิกฺกุชฺโชตนา ปุจฉา ทิกฺกุชฺสสนฺทนา ปุจฉา วิมตฺติจฺเจตนา

ปุจฉา ฯเปฯ อีมา ติสฺโส ปุจฉา ฯเปฯ นิพฺพานปุจฉา ฯ

ปุจฉามี ตนฺติ ปุจฉามี ตั ยาจามิ ตั อชฺเฌสํมามิ ตั ปสฺสาทมิ

ตั กตฺตฺส เมติ ปุจฉามี ตั ฯ ภาควาติ การวาทิจจนเมตฺ

ฯเปฯ สจฺฉิกกา ปณฺณตฺติ ยทิตฺ ภาควาติ ฯ พุรุหิ เม ตนฺติ

พุรุหิ อัจฉิขาทิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิชฺชาหิ

อฺตุตฺตานิกโรหิ ปกาเสหิติ ปุจฉามี ตั ภาควา พุรุหิ เม

ตั ฯ อิจจายสุมา โศตโกติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯ อายสุมาติ

ปิยวณฺ ๑ โศตโกติ ตสฺส พุราหุมนฺตสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลลาโปติ

อิจจายสุมา โศตโก ฯ

[๒๐๕] วาจาภิกงขามิ มหเสติ คฺยุหฺนฺติ คฺยุหิ วณฺ พุยปลั

เทสนํ อนุสนฺธิ กงฺขามิ อภิกงขามิ อิจฉามิ สาทิยามิ ปตฺตยามิ

ปิหมิ ๑ อภิชปฺปามิ ฯ มหเสติ เณตฺเถน มหเสติ ฯ ภาควา มหฺนฺต

#๑ ม. ปิหยามิ ฯ

สีลกษณฺฐิ เอสี กเวสี ปรีเยสีติ มเหสี ฯเปฯ กหิ นราสโกติ
มเหสีติ วาจาภิกงฺขามิ มเหสี คฺยุหิ ฯ

[๒๐๖] ตว สุตฺวาน นิกฺโขสนฺติ คฺยุหิ วจันํ พฺยปถิ เทสนํ
อนุสนฺธี สุตฺวาน สุณฺติว อุกฺคณฺหิตฺวา ๑ อฺปรารยิตฺวา อฺปลกฺขยิตฺวาติ
ตว สุตฺวาน นิกฺโขสฺสิ ฯ

[๒๐๗] สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโนติ สิกฺเขติ ๒ ติสฺโส สิกฺขา
อริสีลสิกฺขา อริจิตฺตสิกฺขา อธิปฺลณฺวสิกฺขา ฯเปฯ อัย อธิปฺลณฺวสิกฺขา ฯ
นิพฺพานมตฺตโนติ [๗] รากสฺส นิพฺพาปนาย โทสสฺส นิพฺพาปนาย
โมหสฺส นิพฺพาปนาย โกรสฺส นิพฺพาปนาย อฺปนาหสฺส
นิพฺพาปนาย ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สมาย อฺปสมาย
วฺอุปสมาย นิพฺพาปนาย ปฏฺินิสฺสคฺคาย ปฏฺิปปฺสฺสทฺธิยา อริสีลมฺปิ
สิกฺเขยฺย อริจิตฺตมฺปิ สิกฺเขยฺย อธิปฺลณฺมฺปิ สิกฺเขยฺย อีมา
ติสฺโส สิกฺขา อวาชฺชนฺโต ๔ สิกฺเขยฺย ชานนฺโต สิกฺเขยฺย ปสฺสนฺโต
สิกฺเขยฺย ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺเขยฺย จิตฺตํ อธิภฺจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย
สทฺธา ย อธิมฺจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต สิกฺเขยฺย สตี
อฺปภฺจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย จิตฺตํ สมาทฺหนฺโต สิกฺเขยฺย ปฺลณฺวาย
ปฺชานนฺโต สิกฺเขยฺย อภินฺณาย ๕ อภิชานนฺโต สิกฺเขยฺย ปรีณฺวาย ๖
ปรีชานนฺโต สิกฺเขยฺย ปฺหาตพฺพิ ปฺชหนฺโต สิกฺเขยฺย ภาเวตพฺพิ
ภาเวนฺโต สิกฺเขยฺย สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย สมาทาย
จเรยฺย ๗ สมาทาย วตฺเตยฺยติ สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน ฯ เตนาห
#๑ ม. อุกฺคเหตฺวา ฯ ๒ ม. สิกฺขาติ ฯ ๓ ม. อตฺตโน ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๔ ม.
#อวาชฺชนฺโต ฯ ๕ ม. อภินฺณาย ฯ ๖ ม. ปรีณฺวาย ฯ ๗ ม. อจเรยฺย
#สมาจเรยฺย ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

โส พุราหุมนโณ

ปฺจุณฺณามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา โชตโก)

วาจาภิกงฺขามิ มเหสิ ตฺยหํ

ตว สุตฺวาน นิกฺโขมถํ

สิกฺขេ นิพฺพานมตฺตโนติ ฯ

[๒๐๘] เตนหาตปฺปํ กโรหิ (โชตกาติ ภควา)

อิเชว นิปโก สโต

อิโต สุตฺวาน นิกฺโขมถํ

สิกฺขេ นิพฺพานมตฺตโน ฯ

[๒๐๙] เตนหาตปฺปํ กโรหิตี อาตปฺปํ กโรหิ อุตฺสาหํ กโรหิ
อฺสุสอพฺหิ กโรหิ วายามํ กโรหิ ฐิตี กโรหิ วิริยํ กโรหิ ฉนฺทํ
ชเนหิ สณฺชเนหิ อฺปฏฺฐเปหิ ๑ นิพฺพตฺเตหิ อภินิพฺพตฺเตหิตี เตนหาตปฺปํ
กโรหิ ฯ โชตกาติ ภควาติ ๒ โชตกาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ
นามเนน อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทฺวจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉนิกา
ปฺลฺยตฺตติ ยทิตํ ภควาติ โชตกาติ ภควา ฯ

[๒๑๐] อิเชว นิปโก สโตติ อิธาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจฺยา

อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺยา อิมิสฺมี อาทาเย อิมิสฺมี ฐมฺเม
อิมิสฺมี วินเย อิมิสฺมี ฐมฺมวินเย อิมิสฺมี ปาวจเน อิมิสฺมี พฺรหฺมจฺริเย
อิมิสฺมี สตฺถุสฺสาสเน อิมิสฺมี อตฺตภาเว อิมิสฺมี มนฺุสฺสโลเก ฯ
นิปโกติ นิปโก ปฺลฺยทิตฺโต ปฺลฺยตฺวา พุทฺธมา ฌาณํ วิภาวี เมธาวี ฯ
#๑ ม. สมฺภูจฺเปหิ ฯ ๒ ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ

สโตติ จตุหิ การณหิ สโต กายะ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานัง
ภาเวนุโต สโต ๆเปฯ โส วุจติ สโตติ อีเชว นิโปโก สโต ๆ

[๒๑๑] อีโต สุตฺวาน นิคฺโขสนฺติ อีโต มยฺหิ วจันํ พุยปลิ
เทสนํ อนุสนฺธี สุตฺวาน สุณฺติวา ๑ อุกฺกหิตฺวา อุปรารยิตฺวา
อุปถกฺขยิตฺวาติ อีโต สุตฺวาน นิคฺโขสนฺติ ๆ

[๒๑๒] สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโนติ สิกฺเขติ ติสฺโส สิกฺขา อธิสึลสิกฺขา
อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา ๆเปฯ อัยํ อธิปญฺญาสิกฺขา ๆ
นิพฺพานมตฺตโนติ รากฺสฺส นิพฺพาปนาย โทสฺสฺส นิพฺพาปนาย โมหสฺส
นิพฺพาปนาย โกรสฺส นิพฺพาปนาย อุปฺนาหสฺส นิพฺพาปนาย ๆเปฯ
สพฺพากฺุสลาภิสงฺขารานํ สมาย อุปสมาย วุปรสมาย นิพฺพาปนาย
ปฏฺินิสฺสคฺกาย ปฏฺิปปสฺสทฺธิยา อธิสึลมฺปิ สิกฺเขยฺย อธิจิตฺตมฺปิ
สิกฺเขยฺย อธิปญฺจมฺปิ สิกฺเขยฺย อีมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต
สิกฺเขยฺย ชานนฺโต สิกฺเขยฺย ๆเปฯ สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกโรนฺโต
สิกฺเขยฺย สมาทาย จเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ สิกฺเข
นิพฺพานมตฺตโน ๆ เตนาห ภควา

เตนหตฺตปฺปี กโรหิ (โรตฺกาทิ ภควา)

อีเชว นิโปโก สโต

อีโต สุตฺวาน นิคฺโขสนฺติ

สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโนติ ๆ

[๒๑๓] ปสฺสามหิ เทว มนุสฺสโลเก

#๑ ม. สุตฺวา สุณฺติวา ๆ

อภิญจัน พุราหุณ อิริยมานัน

ตนุต นมสสามิ สมนุตจกขุ

ปมฺลจ มํ สกุก กถงกถาหิ ฯ

[๒๑๔] ปสสามหิ เทว มนุสฺสโลเกติ เทวาติ ตโย เทวา
 สมฺมตเทวา ๑ จ ๒ อุปตฺตเทวา จ ๒ วิสุทฺธิเทวา จ ๒ ฯ กตเม
 สมฺมตเทวา ฯ สมฺมตเทวา วุจฺจนฺติ ราชานอ จ ราชกุมารจ เทวियो
 จ ฯ [๓] กตเม อุปตฺตเทวา ฯ อุปตฺตเทวา วุจฺจนฺติ จาตุम्मหาราชิกา
 เทวา ดาวตีสํ เทวา ยามา เทวา ตฺสิตา เทวา นิมนฺนรตี
 เทวา ปฺรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา พุรหุณกาโยกา เทวา เย จ
 เทวา ตตฺรฺปริ ๔ ฯ [๕] กตเม วิสุทฺธิเทวา ฯ วิสุทฺธิเทวา วุจฺจนฺติ
 ตถาคตสาวกา อรหนฺโต ชินฺนสวา เย จ ปจฺเจกสมฺพุทฺธา ฯ [๖]
 ภควา สมฺมตเทวานนฺจ อุปตฺตเทวานนฺจ วิสุทฺธิเทวานนฺจ เทโว
 จ อติเทโว จ เทวาติเทโว จ สีสฺสโห นาคนาโค คณฺณคณฺนิ มุณฺนิ
 ราชราชา ฯ ปสสามหิ เทว มนุสฺสโลเกติ มนุสฺสโลเก เทว
 ปสสามิ อติเทวํ ปสสามิ เทวาติเทวํ ปสสามิ ทกฺขามิ โอลเกมิ
 นิชฺฌายามิ อุปฺปริกฺขามิติ ปสสามหิ เทว มนุสฺสโลเก ฯ

[๒๑๕] อภิญจัน พุราหุณ อิริยมานนฺติ อภิญจนนฺติ
 รากภิญจัน โทสภิญจัน โมหภิญจัน มานภิญจัน ทิฏฺฐิภิญจัน กิเลสภิญจัน
 ทุจฺจริตภิญจัน เต ภิญจนา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนาว
 อฺจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถกตา อนภาวงฺคตา อายตฺตฺอนุปฺปาทฐมา
 #๑ ม. สมฺมตเทวา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. จ สทฺโท นตฺถิ ฯ ๓ ม. อิเม วุจฺจนฺติ
 #สมฺมตเทวา ฯ ๔ ม. ตตฺตฺตฺริ ฯ ๕ ม. อิเม วุจฺจนฺติ อุปตฺตเทวา ฯ ๖ ม.
 #อิเม วุจฺจนฺติ วิสุทฺธิเทวา ฯ

ตสฺมา พุทฺโธ อภิณฺจโน ๑ พุราหุมนฺตํ ภควา สุตตฺถนํ ฌมฺมานํ
พาหิตตฺตา พุราหุมนฺโต สกฺกายทิกฺขุจฺจํ พาหิตา โหติ วิจิกฺขณา
พาหิตา โหติ สีสพฺพตปฺรามาโส พาหิตो โหติ ราโค พาหิตो
โหติ โทโส พาหิตो โหติ โมโห พาหิตो โหติ มาโน พาหิตो
โหติ พาหิตสฺส โหนฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา สํกิลฺลิกา
โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทฺวักขวิปากา อายตฺตชาตฺตชฺรามรณฺนิยา ๑

พาเหตุวา สพฺพปาปกาณิ (สภียาติ ภควา)

ภควา วิมฺโล สาธุสฺมาหิตो จิตฺตโต

สํสارมตฺตจฺจ เกวลี โส

อนิสฺสิตโต ตาติ ปวฺจจเต พุรฺหฺมา ๑ ๑

อิริยฺมานนฺตํ จรฺนตํ วิจรฺนตํ ๒ อิริยฺนตํ วตฺเตนตํ ปาเลนตํ ยเปนตํ
ยาเปนตฺตนฺตํ อภิณฺจนํ พุราหุมนฺตํ อิริยฺมานํ ๑

[๒๑๖] ตนฺตํ นมสฺสามิ สมนฺตจกฺขุติ ตนฺตํ ภควนฺตํ ภณฺตี ๑
นมสฺสามิตี กาเยน วา นมสฺสามิ วาจาเยน วา นมสฺสามิ จิตฺเตน
วา นมสฺสามิ อนฺวตฺตปฺปฏฺติปตฺติยา วา นมสฺสามิ ฌมฺมานุฌมฺมปฏฺติปตฺติยา
วา นมสฺสามิ สกฺกโรมิ กรุกฺโรมิ มาเนมิ ปุเชมิ ๑
สมนฺตจกฺขุติ สมนฺตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพญฺญตฺตวณฺณํ ๑ ภควา เตน ๓
สพฺพญฺญตฺตวณฺเนน อุเปโต สมนฺเปโต อุปาคโต สมนฺปาคโต
อุปปฺนโน สมนฺปปฺนโน สมนฺนาคโต ๑

น ตสฺส อทิกฺขมฺมิตฺตํ กิลฺลิจิ

#๑ ม. ส พุรฺหฺมาติ ๑ เอวฺมฺปริปี ๑ ๒ ม. วิจรฺนตํ ๑ ๓ ม. อโย ปาโจ นตฺติ ๑

อโธ อวิญญาตมชานิตพัพ
สพัพ อภิญญาสิ ยทตฺถิ เนยฺย
ตถาคโตะ เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ ฯ

ตนฺตํ นมสฺสํ สมิ สมฺนตฺตจกฺขุ ฯ

[๒๑๗] ปมฺลจ มํ สกฺก กถฺกถาหิตี สกฺกาทิ [๑] ภควา
สทฺถกฺกา ปพฺพชิตฺตปิ สกฺโก ฯ อถวา อทฺโธ มหทฺธโน ชนฺวาติปิ
สกฺโก ฯ ตสฺสิมานิ ชนานิ เสยฺยถิํ สทฺธชานํ สีลชนํ หิริชนํ
โธตฺตปฺปชนํ สุตฺชนํ จาคชนํ ปญฺญานํ สติปฺญจฺจานชนํ สมฺมปฺปชานชนํ
อิทฺธิปาทชนํ อินฺทฺริยชนํ พลชนํ โปชฺฌจฺจกฺกชนํ มคฺคชนํ
ผลชนํ นิพฺพานชนํ ฯ อิมฺหิ อนนฺทวิเชหิ ชนฺรตฺตเนหิ อทฺโธ มหทฺธโน
ชนฺวาติปิ สกฺโก ฯ อถวา สกฺโก ปหุ วิสฺวี อลฺมตฺโต สฺสูโร
วิโร วิกฺกนฺโต อภีรฺ ๒ อจฺจนฺมภี อนฺนตฺตราสี อปฺลาयी ปหิณฺทกฺกเฏโร
วิกฺตโลมฺหํ สติปิ สกฺโก ฯ กถฺกถา วุจฺจติ วิจิกิจฺจนา ทฺถกฺเข
กฺงฺขา ทฺถกฺขสมฺทฺทเข กฺงฺขา ทฺถกฺขนิโรเช กฺงฺขา ทฺถกฺขนิโรชคามินิยา
ปฺปฺปทฺทาย กฺงฺขา ปฺปพฺพนฺเต กฺงฺขา อปฺรนฺเต กฺงฺขา ปฺปพฺพนฺตาปฺรนฺเต
กฺงฺขา อิทฺตปฺปจฺจยตาปฺปฺปจฺจสมฺปฺปนฺเนสุ ชมฺเมสุ กฺงฺขา
ยา เอวฺรฺปา กฺงฺขา กฺงฺขายนา กฺงฺขายิตฺตตฺตํ วิมฺติ วิจิกิจฺจนา เทวพฺพหํ
เทวธาปฺโถ สํสโย อนนฺทสฺสคาโห อาสฺปฺปนา ปฺริสฺปฺปนา
อปฺริโยคาหนา จมฺภิตฺตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข ฯ ปมฺลจ มํ สกฺก
กถฺกถาหิตี มฺลจ มํ โมเจหิ มํ ปโมเจหิ มํ อุทฺธร มํ สมฺทฺธร
#๑ ม. สกฺโก ฯ ๒ ม. อภีรฺ ฯ เอวฺมฺปฺริปิ ฯ

มัม วุฏฐาเปหิ มัม กถงกถาสลโตติ ปมฺมุจ มัม สกุก กถงกถาหิ ฯ
เตนาห โส พุราหุมนโณ

ปสฺสามหิ เทว มนุสฺสโลเก
อกิณฺจันํ พุราหุมนํ อิริยมานํ
ตณฺหํ นมสฺสามิ สมนฺตจกฺขุ
ปมฺมุจ มัม สกุก กถงกถาหิติ ฯ

[๒๑๘] นานํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย
กถงกถิ โชตท กถจฺจ โลก
ชมฺมุจ เสฏฺฐํ อาชานมาโน
เอวํ ตฺวํ โอมมิมํ ตเรสิ ฯ

[๒๑๙] นานํ สมิสฺสามิ ปโมจนายาติ นานนฺหํ สกโกมิ
มฺมุจิจฺฐํ ปมฺมุจิจฺฐํ โมเจตฺฐํ ปโมเจตฺฐํ อุตฺถริตฺฐํ อุตฺถราเปตฺฐํ วุฏฐาเปตฺฐํ
กถงกถาสลโตติ เอวมุปี นานํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย ฯ อถวา
น อีหามิ น สหามิ น อุตฺสหามิ น วายมามิ น อุตฺสหาหิ กโรมิ
น อุตฺสโสฬฺหิ กโรมิ น ถามํ กโรมิ น ฐิตี กโรมิ น วิริยํ กโรมิ
น ฉนฺทํ ชเนมิ น สลฺยชเนมิ น นิพฺพตฺเตมิ น อภินิพฺพตฺเตมิ
อสฺสทฺเธ ปุคฺคเต อจฺฉนฺทิกเก กุสฺสีเต หินฺนวิริเย อปฺปฎฺธิปชฺชมานเ
ชมฺมุทสฺสนายาติ เอวมุปี นานํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย ฯ อถวา
นตฺถลโย โทจฺจ โมเจตฺฐํ ๑ เต ยถิ มฺมุจเยยฺยํ สเคน ถาเมน
#๑ กตฺถจฺจึ สยามโปตฺถเก โมเจตาติปิ ปาโธ ฯ ม. อีทิสเมว ฯ

สเกน พลน สเกน วิริเยน สเกน ปรกุกเมน สเกน ปุริสธามน
สเกน ปุริสพลน สเกน ปุริสวิริเยน สเกน ปุริสปรกุกเมน อตตนา
สมมาปฏิปทํ อนุโลมปฏิปทํ [๑] อนุวตถปฏิปทํ ฐมมานุฐมมปฏิปทํ
ปฏิปชชมานา มุญเจยฺยุนฺติ ๒ เอวมฺปิ นานํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย ฯ
วุตฺตญฺเหหํ ภควตา โส วัต จุนฺท อตตนา ปลิปลิปนฺโน
ปรี ปลิปลิปนฺนํ อุทฺทริสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ โส วัต จุนฺท
อตตนา อทฺโต อวินีโต อปรินิพฺพุโต ปรี ทเมสฺสตี วิเนสฺสตี
ปรินิพฺพาเปสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ฯ เอวมฺปิ นานํ สมิสฺสามิ
ปโมจนาย ฯ วุตฺตญฺเหหํ ภควตา

อตตนา ๓ กตํ ปาปํ อตตนา สงฺกิลิสฺสตี

อตตนา อกตํ ปาปํ อตตนา วิสฺซมฺมตี

สุทฺธิ ๔ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ นาลฺโย อณฺณํ วิโสชฺเชตี ๕ ฯ

เอวมฺปิ นานํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย ฯ วุตฺตญฺเหหํ ภควตา เอวมเว
โฆ พฺราหฺมณ ติฏฺฐเตว นิพฺพานํ ติฏฺฐตี นิพฺพานมฺกุโ
ติฏฺฐามหํ สมหาทเปตา อถ จปน มม สวากา มยา เอวํโวิทฺธิยมานา
เอวํอนุสาสิยมานา อปฺเปกฺจเจ อจฺจนตฺตนิฏฺฐํ นิพฺพานํ
อาธาเรนฺตี เอกฺจเจ นาราเรนฺตี ๖ เอตถ กุยาหํ พฺราหฺมณ กโรมิ
มคฺคกฺขาเย พฺราหฺมณ ตถาคโต มคฺคํ ปุณฺโง อจฺจกฺขตี อตตนา
ปฏิปชชมานา มุญเจยฺยุนฺติ ๗ ฯ เอวมฺปิ นานํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย ฯ
#๑ ม. อปฺจจฺนิกปฏิปทํ ฯ ๒ ม. โมเจยฺยุนฺติ ฯ ๓ ม. อตตนา หิ ฯ ๔ ม. สุทฺธิ ฯ
#๕ วิโมจเยตีปิ ปาโง ฯ ๖ ม. นาราธาเรนฺตีติ ฯ ๗ ม. มุญเจยฺยุนฺติ ฯ

[๒๒๐] กถงฺกถึ โธตถ กถฺจึ โลเกติ กถงฺกถึ ปุคฺคถึ สกงฺขํ
สขิลํ เทวพุทฺหํ สวิจฺจิจฺจํ ฯ กถฺจึติ กถฺจึ ขตฺติยํ วา พุราหุณฺณํ
วา เวสฺสํ วา สุทฺทํ วา คหณฺจํ วา ปพฺพชิตฺตํ วา เทวํ วา
มนุสฺสํ วา ฯ โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ อายตฺนโลเกติ กถงฺกถึ
โธตถ กถฺจึ โลเก ฯ

[๒๒๑] ฌมฺมณฺจ เสณฺจํ อาชานมาโนติ ฌมฺมํ เสณฺจํ วุจฺจติ
อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺธิปฺภินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ ฯ เสณฺจนฺติ อคฺคํ เสณฺจํ
วิเสณฺจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ ฌมฺมํ ฯ อาชานมาโนติ ๑ อาชานมาโน
วิชานมาโน ปฏฺวิวิชานมาโน ปฏฺวิวิชณฺมาโนติ ฌมฺมณฺจ
เสณฺจํ อาชานมาโน ฯ

[๒๒๒] เอวํ ตฺวํ โอมมิมํ ตเรตีติ เอวํ ตฺวํ กาโมจฺมํ ภโวจฺมํ
ทิณฺุโจจฺมํ อวิชฺโชจฺมํ ตเรยฺยาตี [๒] สมตฺติกฺกเมยฺยาตี วิตฺตวตฺเตยฺยาตีติ
เอวํ ตฺวํ โอมมิมํ ตเรตี ฯ เตนานห ภคฺวา

นาหํ สมิสฺสสามิ ปโมจฺนาย
กถงฺกถึ โธตถ กถฺจึ โลเก
ฌมฺมณฺจ เสณฺจํ อาชานมาโน
เอวํ ตฺวํ โอมมิมํ ตเรตีติ ฯ

[๒๒๓] อนุสาส พุรเหมฺม กรุณฺนายมาโน

วิเวกฌมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. อุตฺตเรยฺยาตี ปตเรยฺยาตี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

ยถาหิ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน ๑

อิเชว สฺนุโต อสีโต จเรยฺยิ ๑

[๒๒๔] อนุสาส พฺรหฺม กรุณายมาโนติ อนุสาส พฺรหฺมติ
อนุสาส พฺรหฺม อนุคฺคณฺห พฺรหฺม อนุกมฺป พฺรหฺมติ อนุสาส
พฺรหฺม ๑ กรุณายมาโนติ กรุณายมาโน อนุทฺทษมาโน
อนุรฺกษมาโน อนุคฺคณฺหมาโน อนุกมฺปมาโนติ อนุสาส พฺรหฺม
กรุณายมาโน ๑

[๒๒๕] วิเวกธมฺมํ ยมฺหิ วิชฺฌณฺนติ วิเวกธมฺมํ วุจฺจติ
อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปธิปฺปฏินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ ๑ ยมฺหิ วิชฺฌณฺนติ ยิ อหิ
ชานเยยฺย [๒] วิชานเยยฺย ปฺปฏิวิชานเยยฺย ปฺปฏิวิชเณยฺยณฺนติ [๓] วิเวกธมฺมํ
ยมฺหิ วิชฺฌณฺ ๑

[๒๒๖] ยถาหิ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโนติ ยถา อากาโส
นปฺปชฺชติ [๔] น พชฺชติ น ปลิพชฺชติ เอวํ อปชฺชมาโน [๕] อพชฺชมาโน
อปฺลิพชฺชมาโนติ เอวํ ๖ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน ๑
ยถา อากาโส น รชฺชติ ลาขาย วา หลิฑฺฑเณ วา นีเลน ๗ วา
มณฺเชฏฺฐาย วา เอวํ อรชฺชมาโน อทฺตสฺมาโน อมฺยุหฺมาโน
อกิลฺยมาโนติ ๘ เอวมฺปิ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน ๑ ยถา
อากาโส น กุปฺปติ น พฺยาปชฺชติ น ปฺปฏิสฺยติ น ปฺปฏิหฺนฺยติ
เอวํ อกุปฺปมาโน อพฺยาปชฺฌมาโน อปฺปฺปฏิสฺยมาโน อปฺปฺปฏิหฺนฺยมาโนติ ๑
#๑ ม.-อากาโสว อพฺยาปชฺชมาโน ๑ เอวมฺปิ ๑ ๒ ม. อาชานเยยฺย ๑ ๓ ม.
#อธิคฺจเณยฺย ผสฺเสยฺย สจฺฉนิกเรยฺยณฺนติ ๑ ๔ ม. น คณฺหติ ๑ ๕ ม. อคณฺหมาโน ๑
#๖ ม. เอวมฺปิ ๑ ๗ ม. หลิฑฺฑทฺธิยา วา นีลียาวา ๑ ๘ ม. อกิสฺสมาโนติ ๑

เอวมฺปิ อากาโส จ อพฺยาปชฌมาโน ฯ

[๒๒๗] อิเชว สฺนฺโต อสีโต จเรยฺยฺนฺติ อิเชว สฺนฺโตติ
 อิเชว สฺนฺโต [๒] สฺมาโน อิเชว นิสฺสํทฺโต สฺมาโน อิมสฺมึเวย
 อาสเน นิสฺสินฺโน สฺมาโน อิมิสฺสาเยว ปริสาย นิสฺสินฺโน สฺมาโนติ
 เอวมฺปิ อิเชว สฺนฺโต ฯ อถวา อิเชว สฺนฺโต อุปลฺนฺโต
 วุปลฺนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปฺปสฺสทฺโชติ เอวมฺปิ อิเชว สฺนฺโต ฯ
 อสีโตติ เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯเปฯ
 อยฺม ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อยฺม ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ ตณฺหานิสฺสยํ
 ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุ อนิสฺสํติโต โสตํ อนิสฺสํติโต
 ฌานํ อนิสฺสํติโต ชิวฺหํ อนิสฺสํติโต กายํ อนิสฺสํติโต มนํ อนิสฺสํติโต
 รูเป สทฺเท คนฺธเ รเส โสณฺฑจฺพุเพ กุลํ คณฺม อาวาสํ ตาภํ ยถํ
 ปสฺสํ สฺขํ จิวฺรํ ปิณฺฑปาตํ เสนาสนํ คิลานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารํ
 กามธาตุํ รูปธาตุํ อรูปธาตุํ กามภวํ รูปภวํ อรูปภวํ
 สลฺยณภวํ อสลฺยณภวํ เนวสลฺยณานาสลฺยณภวํ เอกโวการภวํ
 จตุโวการภวํ ปณฺจโวการภวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนํ
 ทิฏฺฐสฺสฺตมฺตวิญฺญาตพฺเพ ฐมฺเม [๑] อนิสฺสํติโต อนลฺลํสินฺโน อนุปกฺโต
 อนชฺโฆสิโต อนธมฺมฺตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสํญฺโจ ๔ วิปฺปมฺตฺโต
 วมิริยาทิกฺเคน เจตฺสา วิหฺรตีติ ๕ อสีโต ๕ ฯ จเรยฺยฺนฺติ จเรยฺยํ
 วิจเรยฺยํ ๖ อิริเยยฺยํ วตฺเตยฺยํ ปาเลยฺยํ ๗ ยเปยฺยํ ยาเปยฺยฺนฺติ อิเชว
 สฺนฺโต อสีโต จเรยฺยํ ฯ เตนาห โส พฺราหฺมโณ

#๑ ม. อปฺปฏิหตฺมาโนติ ฯ ๒ ม. อิเชว ฯ ๓ ม. อสีโต ฯ ๔ ม. นิสฺสํญฺโจ ฯ
 #เอวมฺปริ ฯ ๕ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ฯ ๖ ม. วิหเรยฺยํ ฯ ๗ ม. อยฺม
 #ปาโจ นตฺถิ ฯ

อนุสาส พุรหุเม กรุณายมาโน

วิเวกธมมัม ยมห์ วิชณฺณํ

ยถาหํ อากาโธ จ อพฺยาปชฺฌมาโน

อิเชว สนฺโต อสีโต จเรยฺยนฺติ ฯ

[๒๒๘] กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี (โธตกาติ ภควา)

ทิกฺกุเจ ธมฺเม อนีติหํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จริ

ตเร โลเก วิสฺตติกั ฯ

[๒๒๙] กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตินฺติ รากฺสฺส สนฺตี โทสฺสฺส
สนฺตี โมหสฺสฺส สนฺตี โภธสฺสฺส อุปฺนาหสฺสฺส มกฺขสฺสฺส ปฺพาสสฺส
อิสฺสาย มจฺจริยสฺสฺส มายาย สาเจยฺยสฺสฺส ธมฺภสฺสฺส สารมฺภสฺส
มานสฺสฺส อติมานสฺสฺส มทสฺสฺส ปฺมาทสฺสฺส สพฺพกิเลสํ สพฺพทฺตจฺจริตํ
สพฺพทฺตรณํ สพฺพปริพาหณํ สพฺพสนฺตาปํ สพฺพากุสลาภิสงฺขารณํ
สนฺตี อุปสนฺตี ฐปฺสนฺตี นิพฺพุตี ปฺฏิปฺปสฺสทฺธิ กิตฺตยิสฺสามิ [๑]
อาจิกฺขิสฺสามิ เทสิสฺสามิ ปฺลยฺยเปสฺสามิ ปฺญฺจเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ
วิภิชิสฺสามิ อุตฺตานิกริสฺสามิ ปฺกาสิสฺสามิ กิตฺตยิสฺสามิ เต
สนฺตี ฯ โธตกาติ ภควาติ โธตกาติ ภควา ตํ พุราหุณฺณํ
นามเณ อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทิวนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา
ปฺลยฺยตฺติ ยทิตฺ ภควาติ โธตกาติ ภควา ฯ

[๒๓๐] ทิกฺกุเจ ธมฺเม อนีติหนฺติ ทิกฺกุเจ ธมฺเมติ ทิกฺกุเจ

#๑ ม. ปกิตฺตยิสฺสามิ ฯ

ชฺมเม ฌาเต ชฺมเม ตฺลิตเต ชฺมเม ตีริเต ชฺมเม วิภาวิตเต ชฺมเม
วิภูเต ชฺมเม สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ
สมุทฺยชฺมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺมมฺนฺติ ทิฏฺฐเจ ชฺมเม ฌาเต ชฺมเม ตฺลิตเต
ชฺมเม ตีริเต ชฺมเม วิภาวิตเต ชฺมเม วิภูเต ชฺมเมติ เอวมฺปิ
ทิฏฺฐเจ ชฺมเม ฯ อถวา ทุกฺเข ทิฏฺฐเจ ทุกฺขํ กถยิสฺสามิ สมุทฺเย
ทิฏฺฐเจ สมุทฺยํ กถยิสฺสามิ มคฺเค ทิฏฺฐเจ มคฺคํ กถยิสฺสามิ
นิโรเธ ทิฏฺฐเจ นิโรธํ กถยิสฺสามิติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ ชฺมเม ฯ
อถวา ทิฏฺฐเจ ชฺมเม สนฺทิฏฺฐจิกํ อกาลิกํ เอหิปสฺสจิกํ โอปนยิกํ ๑
ปจฺจตุตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหีติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ ชฺมเมติ ทิฏฺฐเจ
ชฺมเม ฯ อนีติหนฺติ น อิติหํ น อิติกราย น ปรมฺปราย น
ปิฏกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อาการปริวิตกฺเกน น
ทิฏฺฐินิหฺมานกฺขนฺติยา สามํ สยมภิลฺลวตฺตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ชฺมมํ
กถยิสฺสามิติ ทิฏฺฐเจ ชฺมเม อนีติหํ ฯ

[๒๓๑] ยํ วิทิตฺวา สโต จรฺนฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตีริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยชฺมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺมมฺนฺติ วิทิตํ กตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ สโตติ จตฺตฺหิ
การณฺเห สโต กายเ กายานุสฺสนาสตีปฺภูจฺฉานํ ภาวนฺโต สโต ฯเปฯ
โส วุจฺจติ สโต ฯ จรฺนฺติ จรฺนฺโต วิจรฺนฺโต ๒ อิริยฺนฺโต
วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต
#๑ ม. โอปนยิกํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. วิหรนฺโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

จรั ฯ

[๒๓๒] ตเร โลก วิสตุตถิกนฺติ วิสตุตถิกา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโก อกุสลมฺลํ ฯ
วิสตุตถิกาทิ เกนตฺเถน วิสตุตถิกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตุตฺตาทิ วิสตุตถิกา ฯ
โลกเถ อปายโลก ฯเปฯ อายตนโลก ฯ ตเร โลก วิสตุตถิกนฺติ
ยา สา โลก วิสตุตถิกา โลก ตํ วิสตุตถิกํ สโต ตเรยฺย
อตุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย สมตฺติกฺกเมยฺย วิตีวตฺเตยฺยติ ตเร โลก
วิสตุตถิกํ ฯ เตนาห ภควา

กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี (โศตกาติ ภควา)

ทิกฺกุเจ ฐมฺเม อนีติหํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จรั

ตเร โลก วิสตุตถิกนฺติ ฯ

[๒๓๓] ตณฺจาทํ อภินนฺทามิ มเหสี สนฺติมุตฺตมํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จรั ตเร โลก วิสตุตถิกํ ฯ

[๒๓๔] ตณฺจาทํ อภินนฺทามิตี ตนฺติ ตฺยํหํ วจฺนํ พุยปลํ
เทสนํ อนฺุสนฺธิ ฯ อภินนฺทามิตี นนฺทามิ อภินนฺทามิ โมนามิ
อนฺุโมนามิ สาทิยามิ ปตฺถยามิ ปิฬยามิ อภิขปฺปามิตี ตณฺจาทํ
อภินนฺทามิ ฯ มเหสี สนฺติมุตฺตมนฺติ มเหสีตี [๑] ภควา มหนฺตํ
สีลฺกขณฺธิ เอสี คเวสี ปริเยสีตี มเหสี ฯ มหนฺตํ สมาริฏฺกขณฺธิ ฯเปฯ
กหํ เทวเทโว กหํ นราสโภติ มเหสี ฯ สนฺติมุตฺตมนฺติ สนฺติ
#๑ ม. ก็ มเหสี ภควา ฯ เอวมีทิสฺสุ จานฺนํสุ ฯ

วูจติ อมตํ นิพพานํ โย โส สัพพสงขารสมโถ สัพพุปธิปฏินิสสุคโค
ตณฺหกุขโย วิราโค นิโรธो นิพพานํ ฯ อุตฺตมฺมฺนฺติ
อํคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ มหฺสึ
สนฺติมุตฺตมํ ฯ

[๒๓๕] ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมฺนฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ สโตติ จตฺตฺหิ
การณฺเหสิ สโต กายเย กายานุปสฺสนาสติปฺภูจฺจํ ภาเวนฺโต
สโต ฯเปฯ โส วูจติ สโต ฯ จรณฺติ จรณฺโต วิจรณฺโต
อิริยนฺโต วคฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา
สโต จริ ฯ

[๒๓๖] ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วูจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุจฺจมา โลภो อกุสลมฺมูลํ ฯ วิสตุตฺติกาติ
เกนตฺถเนน วิสตุตฺติกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตฺถตฺตาติ วิสตุตฺติกา ฯ โลเกติ
อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเก ฯ ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ยา
สา โลเก วิสตุตฺติกา โลเก ตํ วิสตุตฺติกํ สโต ตเรยฺย ๑ อุตฺตเรยฺย
ปตฺเรยฺย สมตฺติกเมยฺย วิตฺติวคฺเตยฺยาติ ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ ฯ
เตนาห โส พุราหุมนฺโณ

ตถฺยจํา อภินฺนทามิ มหฺสึ สนฺติมุตฺตมํ

#๑ ม. ตเรยฺยํ ฯ เอวมีทิสฺเสสุ จาเนสุ ฯ

ยัม วิทิตฺวา สโต จรัม ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ฯ

[๒๓๓] ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ (โรตฺกาคิ ภควา)

อุทฺธัมมํ อโร ติริยญฺจาปี มชฺเฌ

เอตัม วิทิตฺวา สงฺโคตฺติ โลเก

ภาวาภวาย มากาสี ตณฺหํ ฯ

[๒๓๔] ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ ติ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ วิชานาสิ ๑
ปฏฺวิชานาสิ ปฏฺวิชณฺสีติ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ ฯ โรตฺกาคิ
ภควาติ โรตฺกาคิ ภควา ตัม พุราหุมนฺณํ นามเนน อาลปฺติ ฯ
ภควาติ คารวาทิ วจนเมตัม ฯ เป ฯ สจฺฉนิกา ปญฺจตฺตติ ยทิตฺถํ ภควาติ
โรตฺกาคิ ภควา ฯ

[๒๓๕] อุทฺธัมมํ อโร ติริยญฺจาปี มชฺเฌติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ
อนาคตัม อโรติ อตีตัม ติริยญฺจาปี มชฺเฌติ ปจฺจุปฺปนฺนํ ฯ
อถวา อุทฺธนฺติ สุขา เวทนา อโรติ ทุกฺขา เวทนา ติริยญฺจาปี
มชฺเฌติ อทุกฺขมสุขา เวทนา ฯ อุทฺธนฺติ กุสลา ฐมฺมา อโรติ
อกุสลา ฐมฺมา ติริยญฺจาปี มชฺเฌติ อพฺยาคตา ฐมฺมา ฯ
อุทฺธนฺติ เทวโลโก อโรติ อปายโลโก ติริยญฺจาปี มชฺเฌติ
มนุสฺสโลโก ฯ อุทฺธนฺติ อรูปธาตุ อโรติ กามธาตุ ติริยญฺจาปี
มชฺเฌติ รูปธาตุ ฯ อุทฺธนฺติ อุทฺธัมมํ ปาทตลา อโรติ อโร
เกสฺมตฺตกา ติริยญฺจาปี มชฺเฌติ เวมชฺเฌติ อุทฺธัมมํ อโรติ
ติริยญฺจาปี มชฺเฌ ฯ

#๑ ม. อาชานาสิ ฯ

[๒๔๐] เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลกฺติ สงฺโค เอโส ลกฺคนํ
เอตํ พนฺธนํ เอตํ ปฺลิโพโซ เอโสติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตฺริยิตฺวา วิภวญิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ
โลกฺ ๑

[๒๔๑] ภวภวาย มากาสิ ตณฺหนฺติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
คณฺชตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ๑ ภวภวายาติ
ภวภวาย กมฺมภวาย ปุณฺพภวาย กามภวาย กมฺมภวาย
กามภวาย ปุณฺพภวาย รูปภวาย กมฺมภวาย รูปภวาย ปุณฺพภวาย
อรูปรภวาย กมฺมภวาย อรูปรภวาย ปุณฺพภวาย ปุณฺปฺปุณฺนิ ภวาย
ปุณฺปฺปุณฺนิ คตฺติยา ปุณฺปฺปุณฺนิ อุปรตฺตติยา ปุณฺปฺปุณฺนิ ปฏฺฐิสนฺธิยา
ปุณฺปฺปุณฺนิ อตฺตภวาทินิพฺพตฺตติยา ตณฺหํ มากาสิ มา ชเนติ มา
สญฺชเนติ มา นิพฺพตฺเตติ มา อภินิพฺพตฺเตติ ปชฺหิ วิโนเทหิ
พฺยุนฺตฺติกโรหิ อนภววจฺจเมหิตฺติ ภวภวาย มากาสิ ตณฺหํ ๑
เตนาห ภควา

ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (โธตกาติ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ตฺริยญฺจาปี มชฺเฌ

เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลกฺ

ภวภวาย มากาสิ ตณฺหนฺติ ๑

สทฺ คธาปรีโยसानา ๑เป๑ สตุถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ ๑

โธตกมาณวกปญฺหานิทฺเทโส ปญฺจโม ๑

อุปสีวมาณวกปญหานิทเทโส

[๒๔๒] เอโก อหิ สกุก มหนุตโมฆัม (อิจฺจายสุมา อุปสีโว)

อนิสฺสโต โน วิสahami ตาริตฺตุ

อารมฺมณฺ์ พฺรุหิ สมนฺตจกฺขุ

ยํ นิสฺสโต โอมมิํ ตเรยฺยํ ฯ

[๒๔๓] เอโก อหิ สกุก มหนุตโมฆนฺตติ เอโกติ ปุคฺคโล

วา เม ทฺตโย นตฺถิ ฆมฺโม วา เม ทฺตโย นตฺถิ ยํ วา

ปุคฺคลํ นิสฺสาย ฆมฺมํ วา นิสฺสาย มหนุตํ กาโมฆํ ภโวฆํ ทิฏฺฐโฆฆํ

อวิชฺโฆฆํ ตเรยฺยํ อุตฺตเรยฺยํ ปตฺตเรยฺยํ สมนฺติกฺกเมยฺยํ วิตฺตเวตฺตยฺยนฺตติ

เอโก ๑ ฯ สกุกาติ สกุกो ฯ ภควา สกุกฺกุลา ปพฺพชฺชิตฺตปิ สกุกो ฯ

อถวา อทุโร ๒ มหฺตฺรโน ฆนฺวาตปิ สกุกो ฯ ตสฺสิมานิ ฆนฺานิ

เสยฺยถิํ สทฺธาณํ สีสฺธํ หิริณํ โอตฺตปฺปณํ สุตฺธํ จาณํ

ปญฺญานํ สติปญฺญานณํ ฯเปฯ นิพฺพานณํ ฯ อิมฺหิ อเนกวิเชหิ

ฆนฺรตเนหิ อทุโร มหฺตฺรโน ฆนฺวาตปิ สกุกอ ฯ อถวา

สกุกอ ปหุ วิสฺวี อลฺมตฺโต สฺวโร วิโร วิกฺกนฺโต อภฺรุ อจฺจมฺภิ

อนฺตฺราสี อปลาธิ ปหิณฺภยเถโร วิคฺตโลมฺหํสฺสตีปิ สกุกอติ เอโก

อหิ สกุก มหนุตโมฆํ ฯ อิจฺจายสุมา อุปสีโวติ อิจฺจาติ

ปทสนฺธิ ฯ आयสฺมาติ ปิยวณฺํ ฯ อุปสีโวติ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส

นํ ๑เปฯ อภิลาโปติ อิจฺจายสุมา อุปสีโว ฯ

#๑ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. สพฺพตฺถ อทุโร ฯ

[๒๔๔] อนิสฺสึโต โน วิสหามิ ตาริตฺตุนฺติ อนิสฺสึโตติ ปุคฺคํ
วา อนิสฺสึโต ฌมฺมํ วา อนิสฺสึโต ๆ โน วิสหาเมตี ๑ น อุตฺสหามิ
น สกโกมิ น ปฏฺวิโล ๆ ตาริตฺตุนฺติ ๒ มหนฺตํ กาโมจฺมํ ภาโวจฺมํ
ทิกฺกุโจจฺมํ อวิชฺโชจฺมํ ตาริตฺตํ ๓ อุตฺตริตฺตํ ปตฺตริตฺตํ สมตฺติกกมิตฺตํ วิตฺตวตฺติตฺตุนฺติ
อนิสฺสึโต โน วิสหามิ ตาริตฺตํ ๆ

[๒๔๕] อารมฺมณฺํ พฺรุหิ สมฺนตฺตจฺกฺขุติ อารมฺมณฺํ พฺรุหิติ ๔
อารมฺมณฺํ อาลมฺพณฺํ นิสฺสยํ อฺปนฺนิสฺสยํ พฺรุหิ อัจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ
ปฺลฺลฺลเปหิ ปฺกฺกฺกฺกเปหิ วิวราหิ วิภฺชาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิติ
อารมฺมณฺํ พฺรุหิ ๔ ๆ สมฺนตฺตจฺกฺขุติ สมฺนตฺตจฺกฺขุ วุจฺจติ สพฺพพฺลฺลฺลตฺตวณฺํ ๆ
ภควา เตน สพฺพพฺลฺลฺลตฺตวณฺเณน อฺเปโต สมฺเปโต อฺปาคโต
สมฺปาคโต อฺปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต ๆ

น ตสฺส อทิกฺกุจฺจมิชฺชติ กิลฺลจि
อโธ อวิญฺญาตมฺชานิตฺตพฺพิ
สพฺพิ อภิญฺญาสิ ยทฺตฺติ เนยฺยํ
ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจฺกฺขุติ ๆ

อารมฺมณฺํ พฺรุหิ สมฺนตฺตจฺกฺขุ ๆ

[๒๔๖] ยํ นิสฺสึโต โอมฺมิมํ ตเรยฺยุนฺติ ยํ นิสฺสึโตติ ยํ
วา ปุคฺคํ นิสฺสึโต ฌมฺมํ วา นิสฺสึโต ๆ โอมฺมิมํ ตเรยฺยุนฺติ ๕
มหนฺตํ กาโมจฺมํ ภาโวจฺมํ ทิกฺกุโจจฺมํ อวิชฺโชจฺมํ ตเรยฺยํ อุตฺตเรยฺยํ
ปตฺตเรยฺยํ สมตฺติกกเมยฺยํ วิตฺตวตฺตเตยฺยุนฺติ ยํ นิสฺสึโต โอมฺมิมํ
#๑ ม. อิตฺตฺสทฺโท นตฺติ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๓ ม. ตริตฺตํ ๔-๕ ม.
#อิม เทว ปาจา นตฺติ ๑

ตเรยฺยํ ๑ เตนาห โส พุราหุมนโณ

เอโก อหํ สกุก มหนตโมฆํ (อิจฺจาเยสุมา อุปสีโว)

อนิสฺสโต โน วิสหามิ ตาริตฺตํ

อารมฺมณํ พุรุหิ สมนุตฺตจกฺขุ

ยํ นิสฺสโต โอมมิมี ตเรยฺยนฺติ ๑

[๒๔๓] อากิญจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปสีวาติ ภควา)

นตฺถิติ นิสฺสาย ตรสฺสุ โอฆํ

กาเม ปฺหาย วิโรถ กถาหิ

ตณฺหกฺขยํ รตฺตมฺหาภิปฺสส ๑ ๑

[๒๔๔] อากิญจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมาติ โส พุราหุมนโณ

ปกฺติยา อากิญจณฺณายตนสฺมาปฺตฺตี ลากิเยว นิสฺสยํ น ชานาติ

อัย เม นิสฺสโยติ ๑ ตสฺส ภควา นิสฺสยณฺจ อากิณฺชติ อุตฺตรินฺจ

นियฺยานปถิ อากิณฺชติ ๒ เนวสณฺณานาสณฺณายตนสฺมาปฺตฺตี [๓]

สฺมาปฺชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐหิตฺวา ตคฺถ ชาเต จิตฺตเจตฺติเก ชฺมเม

อนิจฺจโต เปกฺขมาโน ทฺกฺขโต โรคฺโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต

อาพาธโต ปโลกฺโต อิติโต อุปทฺทวโต อสาคโต ๔ ภัยโต อุปสฺกฺคโต

จลโต ปภฺงฺคฺโต อทฺฐวโต อตฺถาณโต อเลณฺโต อสรณฺโต อสรณฺนิฏฺฏโต

ริตฺตโต ตฺวจฺจโต สฺยณฺโต อนตฺตโต อาทีนฺวโต วิปริณามชฺมมโต

อสารกฺโต อฆมฺมูลโต [๕] วิภวโต สาสวโต วรฺกโต สงฺขตโต

มารามิสโต ชาติชฺมมโต ชฺราชฺมมโต พฺยาธิชฺมมโต มรณชฺมมโต

#๑ ม. นตฺตมฺหาภิปฺสส ๑ เอวฺมฺปฺริปี ๑ ๒-๔ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๓ ม. สโต ๑

#๕ ม. ภวโต ๑

โศกปริเทวทุกขโทมนสสุปายาธรรมโต สมุทธรรมโต อตถงคมโต
อนสุสาทโต ๑ อาทีนวโต อนิสฺสรณโต ๒ เปกขมาโน โอลอกขมาโน
นิชฺฌายมาโน อุปริกขมาโน ฯ สติมาติ ยา สติ อนุสฺสตี ปฏิสฺสตี
ฯเปฯ สมุมาสติ อัย วุจฺจตี สตี ฯ อิมาย สติยา อุเปโต [๓]
สมุเปโต อุปาคโต สมุปากโต อุปปนฺโน สมุปนฺโน สมนฺนาคโต
โศ วุจฺจตี สติมาติ อากิญจณฺณํ เปกขมาโน สติมา ฯ
อุปสีวาตี ภควาตี อุปสีวาตี ภควา ตํ พุราหุณฺณํ นามน
อาลปตี ฯ ภควาตี การวาชิวจนเมตฺติ ฯเปฯ สจฺฉนิกา ปณฺณตฺติ
ยทิตฺถิ ภควาตี อุปสีวาตี ภควา ฯ

[๒๔๕] นตฺถิตฺติ นิสฺสาย ตรฺสฺสุ โอมฺนตฺติ นตฺถิ กิณฺจิตฺติ
อากิญจณฺณายตนสมฺมาปตฺติ ฯ กิการณฺนา นตฺถิ กิณฺจิตฺติ
อากิญจณฺณายตนสมฺมาปตฺติ ฯ วิญฺญาณณฺณายตนสมฺมาปตฺติ สโต }
สมฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วุจฺจหิตฺวา ตณฺณเวว วิญฺญาณํ อภาเวตี วิภาเวตี
อนตฺตราเปตี นตฺถิ กิณฺจิตฺติ ปสฺสตี ตํการณฺนา นตฺถิ กิณฺจิตฺติ
อากิญจณฺณายตนสมฺมาปตฺติ ฯ ตํ นิสฺสาย อุปนิสฺสาย อารมฺมณฺณํ ๔
อาลมฺพณฺณํ กริตฺวา กาโมณฺณํ ภโวณฺณํ ทิฏฺฐโชนฺณํ อวิชฺโชชนฺณํ ตรฺสฺสุ
อุตฺตรสฺสุ ปตฺตรสฺสุ สมตฺติกมฺมสฺสุ วิตีวตฺตสฺสุตฺติ นตฺถิตฺติ นิสฺสาย
ตฺตรสฺสุ โอมฺณํ ฯ

[๒๕๐] กามฺเม ปหาย วิโรโต กถาหิตฺติ กามเมตี อุทฺทานโต
เทว กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺตฺติ
#๑ ม. อสุสาทโต ฯ ๒ ม. นิสฺสรณโต ฯ ๓ ม. โหตี ฯ ๔ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

วตฺตูกามา ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ฯ กามे ปฺหายาติ
วตฺตูกาเม ปฺริชานิตฺวา กิเลสฺกामे ปฺหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
พฺยฺนฺตึกริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ กามे ปฺหาย ฯ วิรโต
กถาหิตฺติ กถงฺกถา วุจฺจติ วิจิจฺจฺญา ฯ ทฺกฺเข กงฺขา ฯเปฯ
ณฺมกิตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข ฯ กถงฺกถาย อารโต วิรโต
ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ วิปฺปมฺตฺโต วิสฺยตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
เจตฺสา วิหฺรตีติ เอวมฺปิ วิรโต กถาหิ ฯ อถฺวา ทฺวตฺตึสฺสาย
ติรฺจฺจนกถาย อารโต วิรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ
วิปฺปมฺตฺโต วิสฺยตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ เอวมฺปิ
วิรโต กถาหิตฺติ กามे ปฺหาย วิรโต กถาหิ ฯ

[๒๕๑] ตณฺหกฺขํ รตฺตมฺหาภิปฺสฺสาติ ตณฺหาติ รุปรตฺตฺหา
สทฺทตฺตฺหา กนฺธตฺตฺหา รสตฺตฺหา โผฏฺฐพฺพตฺตฺหา รมฺมตฺตฺหา ฯ
รตฺตฺนฺติ รตฺติ ๒ ฯ อโหติ ทิวโส ฯ รตฺตฺติยจ ทิวา จ ตณฺหกฺขํ
รากฺกฺขํ โทสฺกฺขํ โมหกฺขํ คตฺติกฺขํ อุปรตฺตฺติกฺขํ ปฏฺิสนฺธิกฺขํ
ภวฺกฺขํ สํสาร์กฺขํ วฏฺฏกฺขํ ปฺสฺส อภิปฺสฺส ทกฺข โอโลกย
นิชฺฌาย อุปริกฺขาติ ตณฺหกฺขํ รตฺตมฺหาภิปฺสฺส ฯ เตนาห
ภควา

อากิณฺจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปสีวาติ ภควา)

นคฺถิตฺติ นิสฺสาย ตฺรสฺสุ โธมํ

กามे ปฺหาย วิรโต กถาหิ

#๑ ม. รตฺตํ วุจฺจติ รตฺติ ฯ

ตณฺหกุขยํ รตฺตมहाภิปรุสชาติ ๑

[๒๕๒] สพฺเพสุ กามesu โย วิตราโค (อิจฺจายสุมา อุปสีโว)

อาภิญฺจนํ นิสฺสีโต หิตฺวมณฺณํ ๑

สณฺหาวิโมกฺเข ปรมฺชิตฺโต ๒'

ติฏฺเฐ นฺ โส ตตฺถ อนานฺยาเย ๑

[๒๕๓] สพฺเพสุ กามesu โย วิตราโคติ สพฺเพสุติ สพฺเพน
สพฺพิ สพฺพธา สพฺพิ อเสถํ นิสฺเสถํ ปรียาทายวจนเมตํ สพฺเพสุติ ๑
กามesuติ [๓] อุทฺทานโต เทว กามา วตฺถกามา จ กิลฺเสกามา จ
๑เป๑ อิม วุจฺจนฺติ วตฺถกามา ๑เป๑ อิม วุจฺจนฺติ กิลฺเสกามา ๑
สพฺเพสุ กามesu โย วิตราโคติ สพฺเพสุ กามesu โย วิตราโค
จตฺตราโค วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺนิสฺสฏฺจราโค
วิกฺขมฺภิตฺตราโคติ ๔ สพฺเพสุ กามesu โย วิตราโค ๑ อิจฺจายสุมา
อุปสีโวติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ๑ อายสุมาติ ปียวจนํ ๑ อุปสีโวติ
ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นามํ ๑เป๑ อภิลาโปติ อิจฺจายสุมาอุปสีโว ๑

[๒๕๔] อาภิญฺจนํ นิสฺสีโต หิตฺวมณฺณนฺติ เหฏฺฐิมา น
สมาปฺตติโย หิตฺวา วชฺเชตฺวา ๖ ปรีจฺจชิตฺวา อติกฺกมิตฺวา สมตฺกมิตฺวา
วิตฺตวตฺติตฺวา อาภิญฺจนฺยาตฺนสมาปฺตตี นิสฺสีโต อลฺลีน
อุปาคโต สมฺอุปาคโต อชฺโณสิโต อธิมฺตฺโตติ อาภิญฺจนํ
#๑ ม. หิตฺวา มณฺณํ ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๒ ย. วิมฺตฺโต ๑ ๓ ม. กามาติ ๑ เอวมฺปรีปี ๑
#๔ ม. วิกฺขมฺภนฺโตติ ๑ ๕ ม. จชิตฺวา ๑ เอวมฺปรีปี ๑

นิสฺสึโต หิตฺวามณฺณํ ฯ

[๒๕๕] สลฺลววิโมกฺเข ปรมฺชิตฺโตติ สลฺลววิโมกฺขา วุจฺจนฺติ
สฺตต สลฺลวสฺมาปฺตติโย ฯ ตาสึ สลฺลวสฺมาปฺตตินํ อากิณฺจณฺณายตฺนสฺมาปฺตติ
วิโมกฺขา อคฺคา จ เสฏฺฐา จ วิเสฏฺฐา จ
ปาโมกฺขา จ อุตฺตมา จ ปวฺรา จ ฯ ปรมฺ อคฺเค เสฏฺฐे
วิเสฏฺฐเ ปาโมกฺเข อุตฺตเม ปวเร อธิมฺตฺติวิโมกฺเขน อธิมฺตฺโต
ตฺตรฺธาธิมฺตฺโต ตฺทธิมฺตฺโต ตจฺจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน
ตปฺโปโณ ตปฺปพฺภาโร ตทาธิปเตยฺโยติ ๑ สลฺลววิโมกฺเข
ปรมฺชิตฺโต ฯ

[๒๕๖] ติณฺเฐ นฺุ โส ตตฺถ อนานฺุยาธิติ ติณฺเฐ นฺุติ
สํสยฺปฺจฺฉา [๒] เทวพฺพหกฺปฺจฺฉา อนนฺกํสยฺปฺจฺฉา เอวํ นฺุ โข น นฺุ
โข ก็ นฺุ โข กถํ นฺุ โขติ ติณฺเฐ นฺุ ฯ ตตฺถาติ อากิณฺจณฺณายตฺเน ฯ
อนานฺุยาธิติ อนานฺุยาธิ อเวธฺมาโน ๓ อวิจฺจฺฉมาโน
อนนฺตรธาณฺมาโน อปฺริหิณฺมาโน ๔ ฯ อถฺวา อรชฺชฺฉมาโน อทฺสุสฺมาโน
อมฺยุหฺมาโน อกิลิณฺมาโนติ ๕ ติณฺเฐ นฺุ โส ตตฺถ อนานฺุยาธิ ฯ
เตนาห โส พฺราหฺมโณ

สพฺเพสุ กามฺเสฺ โย วิตฺตราโค (อิจฺจายสฺมา อูปฺสิโว)

อากิณฺจณฺณํ นิสฺสึโต หิตฺวามณฺณํ

สลฺลววิโมกฺเข ปรมฺชิตฺโต

ติณฺเฐ นฺุ โส ตตฺถ อนานฺุยาธิติ ฯ

#๑ ม. ตทาธิปเตยฺโยติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. วิมฺติปฺจฺฉา ฯ ๓ ม. อวิจฺจมาโน ฯ

#เอวมฺปฺริปี ฯ ๔ ม. อปฺริหาณมาโน ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๕ ม. อกิลิสฺสมาโนติ ฯ

#เอวมฺปฺริปี ฯ

[๒๕๗] สพฺเพสุ กามสฺส โย วีตฺราโค (อุปสีวาติ ภควา)

อาภิกฺขจฺณณํ นิสฺสึโต หิตฺวมณฺณํ

สณฺณาวิโมกฺเข ปรมฺหิมุตฺโต

ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานูยาเยี ๑

[๒๕๘] สพฺเพสุ กามสฺส โย วีตฺราโคติ สพฺเพสุติ สพฺเพน
สพฺพิ สพฺพธา สพฺพิ อเสถํ นิสฺเสถํ ปฺริยาทายวจนเมตํ สพฺเพสุติ ๑
กามสฺสุติ อุทฺทานโต เทว กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ
๑เป๑ อิม วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ๑เป๑ อิม วุจฺจนฺติ
กิเลสกามา ๑ สพฺเพสุ กามสฺส โย วีตฺราโคติ สพฺเพสุ กามสฺส โย
วีตฺราโค จตฺตฺราโค วนฺตฺราโค มุตฺตฺราโค ปหีนฺราโค ปฏฺฐนิสฺสฏฺฐจฺราโค
วิกฺขมฺภิตฺราโคติ สพฺเพสุ กามสฺส โย วีตฺราโค ๑ อุปสีวาติ
ภควาติ อุปสีวาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นามฺน อาลปฺติ ๑
ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๑เป๑ สจฺฉิกา ปญฺจตฺติ ยทิทํ ภควาติ
อุปสีวาติ ภควา ๑

[๒๕๙] อาภิกฺขจฺณณํ นิสฺสึโต หิตฺวมณฺณนฺติ เหฏฺฐจฺจมา ฉ
สมาปฺตฺติโย หิตฺวา วชฺเชตฺวา ปฺริจฺจชิตฺวา อติกฺกมิตฺวา สมตฺติกฺกมิตฺวา
วิตฺติวตฺติตฺวา อาภิกฺขจฺณณายตนสมาปฺตฺตี นิสฺสึโต อลฺลึโน
อุปากโต สมฺปากโต อชฺโณสิโต อหิมุตฺโตติ อาภิกฺขจฺณณํ
นิสฺสึโต หิตฺวมณฺณ ๑

[๒๖๐] สณฺณาวิโมกฺเข ปรมฺหิมุตฺโตติ สณฺณาวิโมกฺขา วุจฺจนฺติ

สตุต สลฺลยสฺมาปตฺติโย ฯ ตาสฺ สลฺลยสฺมาปตฺตึนํ อากิลฺยจฺญณฺยตฺนสฺมาปตฺติ
วิโมกฺขา อคฺคา จ เสฏฺฐา จ วิเสฏฺฐา จ
ปาโมกฺขา จ อุตฺตมา จ ปวฺรา จ ฯ ปฺรเม อคฺเค เสฏฺฐे
วิเสฏฺฐे ปาโมกฺখে อุตฺตเม ปวเร อธิมุตฺติวิโมกฺขเณ อธิมุตฺโต
ตตฺรธาธิมุตฺโต ตทธิมุตฺโต ตจฺจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน
ตปฺโปโณ ตปฺปพฺภาริ ตทาธิปเตยฺโยติ สลฺลยวิโมกฺখে
ปฺรเมธิมุตฺโต ฯ

[๒๖๑] ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานูยายีติ ติฏฺฐเจยฺยติ ติฏฺฐเจยฺย
สฏฺฐิจฺจปฺปสทฺสฺตานิ ฯ ตตฺถาติ อากิลฺยจฺญณฺยตฺเน ฯ อนานูยายีติ
อนานูยายี อเวธมาโน อวิกจฺจมาโน อนนฺตรชายมาโน อปฺริหิยมาโน ฯ
อถวา อรชฺชมาโน อทฺสสฺมาโน อมฺยุหฺมาโน อกิลฺยมาโนติ
ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานูยายี ฯ เตนหา ภควา

สพฺเพสุ กามेषฺ โย วิตฺราโค (อุปฺสีวาติ ภควา)
อากิลฺยจฺญณฺํ นิสฺสีโต หิตฺวมณฺณํ
สลฺลยวิโมกฺখে ปฺรเมธิมุตฺโต
ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานูยายีติ ฯ

[๒๖๒] ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานูยายี
ปฺุคฺมปี วสฺสานํ ๑ สมนฺตจกฺขุ
ตตฺถเว โส สีสฺติสฺยา วิมุตฺโต

#๑ วสฺสานีตฺติปี ปาโง ฯ

ภเวถ ๑ วิญญาณํ ตถาวชิรสฺส ฯ

[๒๖๓] ติญฺเฐ เจ โส ตตฺถ อนานูยาธิบดี ติญฺเฐ เจ โสติ สเจ
โส ติญฺเฐยฺย สฏฺฐิโกปฺปสทฺสทานิ ฯ ตตฺถาติ อากิญจณฺณายตเน ฯ
อนานูยาธิบดี อนานูยาธี อเวรฺมานโน อวิกฺจณฺมาโน อนนฺตรชายมานโน
อปฺริหิยมานโน อถวา อรชฺชฺชมาโน อทฺสุสมานโน อมฺมุหฺมาโน
อกิลิยมานนฺติ ติญฺเฐ เจ โส ตตฺถ อนานูยาธี ฯ

[๒๖๔] ปุคฺคปิ วสฺถานํ สมฺนตฺตจกฺขุติ ปุคฺคปิ วสฺถานนฺติ
ปุคฺคปิ วสฺถานํ พหฺนุํ วสฺถานํ ๒ พหฺนุํ วสฺสทฺถานํ พหฺนุํ วสฺสทฺสทฺสทานํ
พหฺนุํ วสฺสทฺสทฺสทฺสทานํ พหฺนุํ กปฺปสทฺถานํ พหฺนุํ
กปฺปสทฺสทฺสทานํ พหฺนุํ กปฺปสทฺสทฺสทฺสทานํ ฯ สมฺนตฺตจกฺขุติ สมฺนตฺตจกฺขุ
วฺจจฺติ สพฺพพญฺญตฺตญาณํ ฯเปฯ ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ
ปุคฺคปิ วสฺถานํ สมฺนตฺตจกฺขุ ฯ

[๒๖๕] ตตฺถเว โส สීติลิยา วิมฺุตโต ภเวถ วิญญาณํ
ตถาวชิรสฺสาติ ตตฺถเว โส สීติลาวมนุปฺปตฺโต ชฺวโ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม
สสฺสทิสฺมํ ตตฺถเว ติญฺเฐยฺย ฯ อถวา ตสฺส
วิญญาณํ จเวยฺย อฺจฺฉิขฺเขยฺย [๓] วินสฺเสยฺย น ภเวยฺย ๔ น
ปฺปฏิสฺนฺธิวิญญาณํ นิพฺพตฺเตยฺย กามชาตฺยา วา รูปชาตฺยา วา อรูปชาตฺยา
วาติ อากิญจณฺณายตเน ๕ อฺปฺปนฺนสฺส สสฺสทฺตจฺจ อฺจฺฉทฺตจ
ปฺจฺจจฺติ อฺทาทุ ตตฺถเว อนฺปาทิสฺสาย นิพฺพานชาตฺยา
#๑ จเวถาติปิ ปาโ จ ๒ ม. วสฺทานิ พหฺนุํ วสฺทานิ ... ฯ เอวมฺิทธิเสสฺส ปเทสฺส ฯ
#๓ ม. นสฺเสยฺย ฯ ๔ ม. ภเวยฺยาติ ฯ ๕ ม. อากิญจณฺณายตนํ ฯ เอวมฺุปริปี ฯ

ปรีนิพพาเยยฺย ๑ อถวา ตสฺส วิญญาณํ จเวยฺย ปุณ
ปฏิสนฺธิวิญญาณํ นิพฺพตฺเตยฺย กามธาตฺยา वा รูปธาตฺยา वा
อรูปรธาตฺยา วาติ อากิญจณฺญาตเน อุปฺปนฺนสฺส ปรีนิพฺพานญจ
ปฏิสนฺธิญจ ปุจฺจติ ๑ ตถาวิชฺสฺสาติ ตถาวิชฺสฺส ตาทิสฺสฺส
ตสฺสณฺจิตสฺส ตปฺปรการสฺส ตปฺปฏิกาสฺส อากิญจณฺญาตเน
อุปฺปนฺนสฺสฺสาติ ตตฺถเว โส สีตฺติยา วิมฺตฺโต ภเวถ
วิญญาณํ ตถาวิชฺสฺส ๑ เตนานฺโ โส พุราหฺมโณ

ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานฺยูยิ
ปุคฺคฺมปี วสฺसानํ สมนตฺจกฺข
ตตฺถเว โส สีตฺติยา วิมฺตฺโต
ภเวถ วิญญาณํ ตถาวิชฺสฺสาติ ๑

[๒๖๖] อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ชิตฺตํ ๑ (อุปฺปสีวาติ ภควา)

อตฺถํ ปเลติ น อุปฺเปติ สงฺขํ
เอวํ มุณี นามกาเย วิมฺตฺโต
อตฺถํ ปเลติ น อุปฺเปติ สงฺขํ ๑

[๒๖๗] อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ชิตฺตฺนฺติ อจฺจิ วุจฺจติ ชาลสิขา ๑
วาตาคี ปุรฺตฺถิมา วาตา ปจฺจฺธิมา วาตา อุตฺตรา วาตา
ทกฺขิณา วาตา สรฺชา วาตา อปรฺชา ๒ วาตา สีตา วาตา อุณฺหา
วาตา อธิมฺตฺตา วาตา เวรมฺภวาตา ปกฺขวาตา สุปฺณฺณวาตา
ตาลปฺณฺณวาตา วิรูปฺนวาตา ๑ วาตเวเคน ชิตฺตฺนฺติ วาตเวเคน
#๑ ม. ชิตฺตา ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๒ ม. อรฺชา ๑ เอวมิทิเสสุ จานฺเส ๑

จิตต์ อุกุจิตต์ นุนัน ปนุนัน ขมกิต্ত วิกขมกิตตุนติ ๑ อจฺจิ ยถา
วาทเวเคน จิตต์ ๑ อุปสัิวาติ ภควาติ อุปสัิวาติ ภควา ตํ
พฺร่าหฺมณํ นามเณ อาลปติ ๑ ภควาติ การวาทิจจนเมตํ ๑เป๑
สจฺจิกปา ปณฺณตฺติ ยทิทํ ภควาติ อุปสัิวาติ ภควา ๑

[๒๖๘] อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขนฺติ อตฺถํ ปเลตฺติ
อตฺถํ ปเลติ อตฺถํ กเมติ อตฺถํ กจฺจติ นิรฺชฺชติ วุปสมติ
ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภติ ๑ อุเปติ สงฺขนฺติ อมุกํ ๒ นาม ทิสฺส คโตติ ๑ สงฺขํ
น อุเปติ อุทฺเทสํ น อุเปติ คณฺณํ น อุเปติ ปณฺณตฺติ น
อุเปตฺติติ [๔] อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ ๑

[๒๖๙] เอวํ มุนิ นามกาเย วิมุตฺโตติ เอวนฺติ โอปมฺมสมฺปฏฺธิปาพนํ ๑
มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ๑เป๑ สงฺกชาลมติจฺจ
โส มุนิ ๑ นามกาเย วิมุตฺโตติ โส มุนิ ปกฺคิยา ปุพฺเพ นามกาเย
วิมุตฺโต จ รูปกาเย วิมุตฺโต จ ตทงฺกสมตฺติกฺกมวิกฺขมฺภนปฺปหานเณ ๕
ปหิโน ตสฺส มุนิโน ภวนฺตํ อากมฺม จตฺตาโร
อริยมคฺคา ปฏฺธิทฺธา โหณฺติ จตฺนุนํ อริยมคฺคานํ ปฏฺธิทฺชตฺตา
นามกาโย จ รูปกาโย จ ปริณฺญาตา โหณฺติ นามกาเยสฺส
จ รูปกาเยสฺส จ ปริณฺญาตตฺตา นามกาเย จ รูปกาเย จ มุตฺโต
วิมุตฺโต [๖] อจฺจนฺตวิโมกฺเขนาติ ๗ เอวํ มุนิ นามกาเย วิมุตฺโต ๑ค

[๒๗๐] อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขนฺติ อตฺถํ ปเลตฺติ
อนฺุปาทิสฺสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพายติ อนฺุปาทิสฺสาย นิพฺพานชาตฺยา
#๑ ม. จิตฺตา ... วกฺขมฺภิตาติ ๑ เอวมฺุปรีปี ๑ ๒-๓ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑ ๔ ม.
#ปฺรตฺถิมํ ทิสฺส คตา ปจฺจิมํ วา ทิสฺส คตา อุตฺตรํ วา ทิสฺส คตา ทกฺขิณํ วา ทิสฺ
#คตา อุทฺธํ วา คตา อโธ วา คตา ติริยํ วา คตา วิทิสฺสํ วา คตาติ โส เหตุ นตฺถิ
#ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน สงฺขํ กจฺจเญยฺยาติ ๑ ๕ ม. ตทงฺกํ สมตฺติกฺกมา ๑ ๖ ม.
#สฺวิมุตฺโต ๑ ๗ ม. อจฺจนฺตอนฺุปาทาวิโมกฺเขนาติ ๑

ปรินิพพุโต ๑ ๆ น อุเปติ สงฺขนฺติ [๒] สงฺขํ น อุเปติ อุทฺเทสํ
น อุเปติ คณฺณํ น อุเปติ ปณฺณตฺตี น อุเปติ ขตฺติโยติ वा
พฺรหฺมโณติ वा เวสฺสโสติ वा สุทฺโทติ वा กหฺภูโจติ वा
ปพฺพชิตฺติ वा เทโวติ वा มนุสฺสโสติ वा รุปีติ वा อรุปีติ वा
สญฺญีติ वा อสญฺญีติ वा เนวสญฺญีนาสญฺญีติ वा โส เหตุ
นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน สงฺขํ กจฺเจยฺยาติ อตฺถํ
ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ ๆ เตนาห ภควา

อจฺฉิ ยถา วาตเวเคน จิตฺตํ (อุปสีวาติ ภควา)

อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ

เอวํ มุณี นามกาเย วิมุตฺโต

อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขนฺติ ๆ

[๒๗๑] อตฺถงฺกโต โส อุทฺวา โส นตฺถิ

อุทฺหาหุ เว สสฺสตีเย อโรโค

ตมฺเม มุณี สาธุ วียากโรหิ

ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฆมฺโม ๆ

[๒๗๒] อตฺถงฺกโต โส อุทฺวา โส นตฺถิตฺติ โส อตฺถงฺกโต
อุทฺหาหุ โส ๓ นตฺถิ โส นิรุทฺโธ อจฺฉินฺโน วินฺญฺโจติ อตฺถงฺกโต
โส อุทฺวา โส นตฺถิ ๆ

[๒๗๓] อุทฺหาหุ เว สสฺสตีเย อโรโคติ อุทฺหาหุ [๔] ชฺวโร สสฺสโต
อวิปริณามฆมฺโม สสฺสตีสมํ ตตฺถเวย ติฏฺฐเจยฺยาติ อุทฺหาหุ เว
#๑ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๆ ๒ ม. อนุปาทิสเสสาย นิพฺพานชาตฺถยา ปรินิพฺพุโต ๆ
#๓ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๆ ๔ ม. นิจฺโจ ๆ

สสุตติยา อโรโค ฯ

[๒๗๔] ตมฺเม มฺณี สาธุ วียากโรหิตี ตนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ
ยํ ยาจามิ ยํ อชฺฌेमฺสามิ ยํ ปสฺสามิ ฯ มฺณิตฺติ โมนํ วุจฺจติ
ณฺณํ ฯเปฯ สงฺกษาลมตฺติจฺจ โส มฺณิ ฯ สาธุ วียากโรหิตี สาธุ
อจฺจิกฺขามิ เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราหิ วิภวามิ อุตฺตานิกรโรหิ
ปกาสเสหิตฺติ ตมฺเม มฺณี สาธุ วียากโรหิ ฯ

[๒๗๕] ตถาหิ เต วิทิตฺเต เอส ชมฺโมติ ตถาหิ เต วิทิตฺเต
ณฺโณ ๑ ตฺถิตฺเต ตีริตฺเต วิภาวิทิตฺเต วิภูตฺเต เอส ชมฺโมติ ตถาหิ
เต วิทิตฺเต เอส ชมฺโม ฯ เตนาห โส พฺราหฺมโณ

อตุถฺงฺกตฺเต โส อุตฺวา โส นตฺถิ

อูทาหุ เว สสุตติยา อโรโค

ตมฺเม มฺณี สาธุ วียากโรหิ

ตถาหิ เต วิทิตฺเต เอส ชมฺโมติ ฯ

[๒๗๖] อตุถฺงฺกตฺตฺส น ปมาณมตฺถิ (อูปลิวาติ ภควา)

เยน นํ วชฺช ๒ ตํ ตฺตฺส นตฺถิ

สพฺเพสุ ชมฺเมสุ สมฺมเตสุ

สมฺมตฺตา วาทปถาปี สพฺเพ ฯ

[๒๗๗] อตุถฺงฺกตฺตฺส น ปมาณมตฺถิตฺติ อตุถฺงฺกตฺตฺส อญฺปาทิสเสสา
นินฺนุพพานธาตฺยา ปรีนินฺนุพพุตฺตฺส รูปปฺปมาณํ นตฺถิ เวทนาปฺปมาณํ
นตฺถิ สลฺยาปฺปมาณํ นตฺถิ สงฺขารปฺปมาณํ นตฺถิ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. วชฺชํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

วิญญาณุปปมาณํ นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชติ น อุปลพฺภติ ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ
วูปสนฺตํ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพูปฺปตฺตํ ฌาณคฺคินา ททฺฒนฺติ
อตุณฺจตฺสส น ปมาณมตฺถิ ฯ อุปสํวาทิ ภควาติ อุปสํวาทิ
ภควา ตํ พุราหุณฺณํ นามเณ อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทิจนเมตํ
ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ ยทฺธิภํ ภควาติ อุปสํวาทิ
ภควา ฯ

[๒๙๘] เยน นํ วชฺชุตํ ตฺสส นตฺถิตฺติ เยน [๒] ราเคน วเทยฺยํ
เยน โทเสน วเทยฺยํ เยน โมเหณ วเทยฺยํ เยน มาเนน วเทยฺยํ
ยาย ทิฏฺฐิจฺฉา วเทยฺยํ เยน อุทฺธจฺเจณ วเทยฺยํ ยาย วิจิจฺฉาย
วเทยฺยํ เยหิ อนฺุสเยหิ วเทยฺยํ รตฺโตติ วา ทฺฐุจฺฉิตฺติ วา มฺุโพหติ
วา วินิพฺนุโรติ วา ปฺรามญฺุจฺฉิตฺติ วา วิกฺเขปคฺโตติ วา อนิฏฺฐจฺฉคฺโตติ
วา ฌามคฺโตติ วา เต อภิสงฺขารา ปหีนา อภิสงฺขารานํ
ปหีนตฺตา คตฺติยา เยน [๒] วเทยฺยํ เนรยิโกติ วา ติรจฺฉานโยนิโกติ
วา ปิตฺตวิสยิโกติ วา มนฺุสฺโสติ วา เทโวติ วา รุปีติ
วา อรูปีติ วา สณฺุณฺนิตฺติ วา อสณฺุณฺนิตฺติ วา เนวสณฺุณฺนินาสณฺุณฺนิตฺติ
วา โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน วเทยฺยํ
กเถยฺยํ [๓] โวหเรยฺยนฺุติ เยน นํ วชฺชุตํ ตฺสส นตฺถิ ฯ

[๒๙๙] สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ สมฺมเหตุสุติ สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ สพฺเพสุ
ขณฺุเรสุ สพฺเพสุ อายตเนสุ สพฺพาสุ ธาตุสุ สพฺพาสุ คตฺติสุ สพฺพาสุ
อุปฺปตฺตีสฺสุ สพฺพาสุ ปฏฺฐิสนฺุธีสุ สพฺเพสุ ภเวสุ สพฺเพสุ สํสาราสุ
#๑ ม. น สติ ฯ เอวมฺิทธิเสสุ จาเนสุ ฯ ๒ ม. ตํ ฯ ๓ ม. ภณฺุณฺนิตฺติเปยฺยํ ฯ

สพเพสุ ฏญเฐสุ อุหเตสุ สมุหเตสุ อุทฐเตสุ สมุทฐเตสุ อุปฺปาติเตสุ
สมุปฺปาติเตสุ ปหีนเตสุ สมุจฺฉินฺเนสุ ฐปฺสนฺเตสุ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺฐเตสุ
อภพฺพปฺปตฺติเกสุ ฌาณคฺคินา ททฺฐเตสุติ สพเพสุ ฐมฺเมสุ
สมุหเตสุ ฯ

[๒๘๐] สมุหตา วาทปถาปี สพฺเพติ วาทปถา วุจฺจนฺติ กิเลสา
จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ ฯ ตสฺส วาทา จ วาทปถา จ
อริวจนานิ จ อริวจนปถา จ นินฺรุตฺติ จ นินฺรุตฺติปถา จ ปญฺจตฺติ
จ ปญฺจตฺติปถา จ อุหตา สมุหตา อุทฐตา สมุทฐตา อุปฺปาติตา
สมุปฺปาติตา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา ฐปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺฐา อภพฺพปฺปตฺติกา
ฌาณคฺคินา ททฺฐมาติ สมุหตา วาทปถาปี สพฺเพ ฯ
เตนาห ภควา

อตฺถงฺกตสฺส น ปมาณมตฺถิ (อุปฺสีวาติ ภควา)

เยน นํ วชฺช ตํ ตสฺส นตฺถิ

สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ สมุหเตสุ

สมุหตา วาทปถาปี สพฺเพติ ฯ

สท คาถาปริโยสานา ฯเปฯ สตุถา เม ภนฺเต ภควา สวาโกหฺสุมิตี ฯ

อุปฺสีวมาณวกปญฺหานิทฺเทโส ฌญฺโใจ ฯ

นนุทมาณวกปถหานิทุเทโศ

[๒๘๑] สนฺติ โลกเ มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนุโท)

ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํสุ

ถาณูปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ

อุทาหุ เว ชีวเเกนูปปนฺนํ ๑ ฯ

[๒๘๒] สนฺติ โลกเ มุนโยติ สนฺตํติ สนฺติ สํวิชฺชนฺติ [๒]
อุปลพฺภนฺติ ฯ โลกเถติ อปายโลกเ ฯเปฯ อายตนโลกเ ฯ
มุนโยติ มุนินามกา อาชีวกา นิกฺคนถา ชฎิลา ตาปสาติ สนฺติ
โลกเ มุนโย ฯ อิจฺจายสฺมา นนุโทติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯ
อายสฺมาติ ปยวจนํ ฯ นนุโทติ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นามํ ฯเปฯ
อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา นนุโท ฯ

[๒๘๓] ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํสูติ ชนาติ ขตฺติยา จ
พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สฺวทฺทา จ กหฺภูจฺจา จ ปพฺพชิตา จ
เทวา จ มนุสฺสา จ ฯ วทนฺตํติ กถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ
โวหรนฺติ ฯ ตยิทํ กถํสูติ สํสยปฺจฺจนา วิมตฺติปฺจฺจนา เทวพฺทกปฺจฺจนา
อนกํสยปฺจฺจนา เอวํ นฺุโข น นฺุโข ก็ นฺุโข กถํ นฺุโขติ
ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํสุ ฯ

[๒๘๔] ถาณูปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺตํติ อฏฺฐสฺมาปตฺติถาณน
วา ปถจาภิลถาณน วา อุเปตํ สมนฺเปตํ อุปากตํ สมนฺปากตํ
#๑ ม. ชีวเตนูปปนฺนํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. อตฺถิ ฯ

อุปปนฺนํ สมุปปนฺนํ สมนฺนาคตํ มุนี วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ
ทีปยฺนฺติ โวหฺรณฺตฺติ ฅาณฺอุปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ ฯ

[๒๘๕] อุทาหุ เว ชีวเณอุปปนฺนฺนฺติ อุทาหุ อนเกวิวิธอติปรม-
ทกฺกรการิกถฺวชีวิกานฺโยเคน อุเปตํ สมุเปตํ อุปาคตํ สมุปาคตํ
อุปปนฺนํ สมุปปนฺนํ สมนฺนาคตํ มุนี วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ
ทีปยฺนฺติ โวหฺรณฺตฺติ อุทาหุ เว ชีวเณอุปปนฺนํ ฯ เตนาห โส
พฺราหฺมโณ

สนฺติ โลเก มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํสุ
ฅาณฺอุปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ
อุทาหุ เว ชีวเณอุปปนฺนฺนฺติ ฯ

[๒๘๖] น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฅาณฺน
มุนิธ นนฺท กุสลา วทนฺติ
วิเสนิกตฺวา อนิฆา ๑ นิราสา
จรนฺติ เย เต มุนโยติ พฺรุมิ ฯ

[๒๘๗] น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฅาณฺนาติ น ทิฏฺฐิยาติ
น ทิฏฺฐิสฺสทฺธิยา ฯ น สุตฺติยาติ น สุตฺตฺสทฺธิยา ฯ น ฅาณฺนาติ
นปี อฏฺฐสฺมาปตฺติฅาณฺน [๒] นปี มิจฺจฅาณฺนาติ น ทิฏฺฐิยา
น สุตฺติยา น ฅาณฺน ฯ

[๒๘๘] มุนิธ นนฺท กุสลา วทนฺตฺติ กุสลาติ เย เต
#๑ ม. อนิฆา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. นปี ปญฺจาภิยฺฅาณฺน ฯ เอวมฺปริปี ฯ

ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตฺนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาตกุสลา สติปญฺจาน-
กุสลา สมมุปฺปชานกุสลา อิทธิปาตกุสลา อินฺทริยกุสลา
พลกุสลา โพชฺฌนฺคกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา
เต กุสลา ทิฏฺฐสุทฺธิยา वा สุตฺตสุทฺธิยา वा อญฺ्ञสมฺปาตฺตติธฺวาณเณ
วา มิจฺฉาธฺวาณเณ वा อุเปตฺติ สมฺเปตฺติ อุปาคตฺติ สมฺปาตฺติ อุปฺปนฺนํ
สมฺปฺปนฺนํ สมฺนฺนาตฺติ มฺนี น วทฺนฺติ น กเถนฺติ น ภณฺนฺติ น
ทึปฺยนฺติ น โวหฺรณฺตึตฺติ มฺนีชฺ นนฺท กุสลา วทฺนฺติ ฯ

[๒๘๕] วิเสณิกตฺวา อนิขฺมา นิราสา จรฺนฺติ เย เต มฺนโยติ
พฺรุมีติ เสนา วุจฺจติ มารฺเสนา ฯ กายทฺวจฺจริตฺติ มารฺเสนา
วจฺิทฺวจฺจริตฺติ มารฺเสนา มโนทฺวจฺจริตฺติ มารฺเสนา ราโค มารฺเสนา
โทโส มารฺเสนา โมหิ มารฺเสนา โกโร อุปฺนาโห มกฺโข
ปฺพาโส อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ธมฺโภ สารมฺโภ มาโน
อติมาโน มโท ปฺมาโท สพฺเพ กิเลสา สพฺเพ ทฺวจฺจริตา สพฺเพ
ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺดาปา สพฺพากุสลาภิสฺงฺขารา
มารฺเสนา ฯ วุจฺจตฺติ เหนฺติ ภควตา

กามาเต ปฺจมาเสนา ทฺุตติยารตี วุจฺจติ
ตติยา ขุปฺปิปาสาเต จตฺตฺถิ ตณฺหา ปฺวจฺจติ
ปฺลยจมฺ ถินมิทฺฐนฺเต ฉฺฉฺฉา ภีรฺว ปฺวจฺจติ
สจฺจตฺตมิ วิจิกิฉฺฉาเต มกฺโข ธมฺโภ เต อญฺ्ञโม
ลาภิ สิลโลโก สกฺกาโร มิจฺฉาลทฺโฆ จ โย ยโส

โย จตุตานัน สมุกกัเส ปเร จ อวชานติ ๑

เอสา เต นมุจิ เสนา ๒ กณฺหสุสาภิปปหาริณิ

น นํ อสูโร ชินาติ เขตฺวา จ ลภเต สุขนฺติ ฯ

ยโต จตุหิ อริยมกุคฺคหิ สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ [๑] กิเลสา
ชิตา ปราชิตา ปภฺยชิตา วิปฺปลุคฺคา ๔ ปรมฺมุขา เต ๕ วุจฺจนฺติ
วิเสนิกคฺวา ฯ อนิฆาติ ราโค นีโฆ โทโส นีโฆ โมโห นีโฆ
โกโร นีโฆ อุปนาโห นีโฆ ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา นีฆา ฯ
เยสํ เอเต นีฆา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
อกพฺพุปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา ททฺธมา เต วุจฺจนฺติ อนิฆา ฯ
นिरาสาติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
อภิชฺฆา โลโภ อกุสลมฺมฺลํ ฯ เยสํ เอสา อาสา ตณฺหา ปหีนา
สมุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อกพฺพุปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา
ททฺธมา เต วุจฺจนฺติ นีรสา ฯ [๖] วิเสนิกคฺวา อนิฆา นีรสา
จฺรณฺติ ye เต มฺนุโยติ พฺรุมฺมิติ ye เต อรหฺนฺโต ชีณาสวา ๗
วิเสนิกคฺวา จ อนิฆา จ นีรสา จ จฺรณฺติ อิริยฺนฺติ วคฺเตนฺติ
ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ เต โลเก มฺนุโยติ พฺรุมฺมิ อาจิกฺขามิ
เทเสมิ ปญฺญเปมิ ปญฺญเปมิ วิวรามิ วิภขามิ อุตฺตานิกรโรมิ
ปกาสเมมิติ วิเสนิกคฺวา อนิฆา นีรสา จฺรณฺติ ye เต มฺนุโยติ
พฺรุมฺมิ ฯ เตนาห ภควา

น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฅาณน

#๑ ม. อวชานาติ ฯ ๒ ม. เอสา นมุจิ เต เสนา ฯ ๓ ม. ปฏิเสนิกกรา ฯ ๔ ม. ชิตา

#จ ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุคฺคา ฯ ๕ ม. เตน ฯ ๖ ม. อรหฺนฺโต ชีณาสวา ฯ

#๗ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ฯ

มุนีธ นนท กุสลา วทนต์
วิเสนิกตฺวา อนิฆา นิราสา
จรนต์ฺย เต มุนโยติ พุรมิตี ฯ

[๒๕๐] เยเกจิเม สมณพฺรหฺมณา เส (อิจฺจายสุมา นนฺโท)

ทิกฺกุสฺสุเตนาปี ๑ วทนต์ฺย สฺวทฺธิ
สีลพฺพเตนาปี วทนต์ฺย สฺวทฺธิ
อนกรูเปณ วทนต์ฺย สฺวทฺธิ
กจฺจิสฺสุ เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรนต์ฺยา
อตารุ ชาตฺถยจ ชรณฺจ มาริส
ปฺจุณฺณามิ ตํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตํ ฯ

[๒๕๑] เยเกจิเม สมณพฺรหฺมณา เสติ เยเกจฺติ สพฺเพน
สพฺพิ สพฺพธา สพฺพิ อเสถํ นิสฺเสถํ ปฺริยาทายจฺนเมตฺติ เยเกจฺติ ฯ
สมณฺณาติ เยเกจิ อิตฺโต พหิทฺธา ปพฺพชฺชูปคตา ปฺริพฺพาชกสฺมาปฺนฺนา ฯ
พฺรหฺมณาติ เยเกจิ โภวาทิกาคฺติ เยเกจิเม สมณพฺรหฺมณา เส ฯ
อิจฺจายสุมา นนฺโทติ อิจฺจาติ ปทสฺนฺธิ ฯ อายสุมาติ ปิยวจฺนํ ฯ
นนฺโทติ ตสฺส พฺรหฺมณฺสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลลาโปติ อิจฺจายสุมา
นนฺโท ฯ

[๒๕๒] ทิกฺกุสฺสุเตนาปี วทนต์ฺย สฺวทฺธิ นฺติ ทิกฺกุเจเนปี สฺวทฺธิ วิสฺวทฺธิ
ปฺริสฺวทฺธิ มุคฺคฺติ วิมฺคฺคฺติ ปฺริมฺคฺคฺติ วทนต์ฺย กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
#๑ ย. ทิกฺกุเจเน สฺวเตนาปี ฯ

โฆหรนติ สฺเตนปี สฺทฺธิ วิสฺทฺธิ ปริสฺทฺธิ มฺตฺตี วิมฺตฺตี ปริมฺตฺตี
วทฺนติ กเถนติ ภาณนติ ทิปฺยนติ โฆหรนติ ทิฏฺฐสฺเตนปี สฺทฺธิ
วิสฺทฺธิ ปริสฺทฺธิ มฺตฺตี วิมฺตฺตี ปริมฺตฺตี วทฺนติ กเถนติ ภาณนติ
ทิปฺยนติ โฆหรนฺตฺติ ทิฏฺฐสฺเตนปี วทฺนติ สฺทฺธิ ฯ

[๒๕๓] สีสฺพพเตนปี วทฺนติ สฺทฺธินฺติ สีสฺเตนปี สฺทฺธิ วิสฺทฺธิ
ปริสฺทฺธิ มฺตฺตี วิมฺตฺตี ปริมฺตฺตี วทฺนติ กเถนติ ภาณนติ ทิปฺยนติ
โฆหรนติ วตฺเตนปี ๑ สฺทฺธิ วิสฺทฺธิ ปริสฺทฺธิ มฺตฺตี วิมฺตฺตี ปริมฺตฺตี
วทฺนติ กเถนติ ภาณนติ ทิปฺยนติ โฆหรนติ สีสฺพพเตนปี สฺทฺธิ
วิสฺทฺธิ ปริสฺทฺธิ มฺตฺตี วิมฺตฺตี ปริมฺตฺตี วทฺนติ กเถนติ ภาณนติ
ทิปฺยนติ โฆหรนฺตฺติ สีสฺพพเตนปี วทฺนติ สฺทฺธิ ฯ

[๒๕๔] อนฺนกรูเปณ วทฺนติ สฺทฺธินฺติ อนฺนกวิชฺวตฺตฺกฺตฺหฺลมฺงฺคฺเลน ๒
สฺทฺธิ วิสฺทฺธิ ปริสฺทฺธิ มฺตฺตี วิมฺตฺตี ปริมฺตฺตี วทฺนติ
กเถนติ ภาณนติ ทิปฺยนติ โฆหรนฺตฺติ อนฺนกรูเปณ วทฺนติ สฺทฺธิ ฯ

[๒๕๕] กจฺจิสฺสุ เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรฺนฺตฺตาติ กจฺจิสฺสุตฺติ
สํสฺยปฺจฺจฺจฺจ วิมฺติปฺจฺจฺจฺจ เทวพฺพหฺกปฺจฺจฺจ อนฺนํสฺยปฺจฺจฺจ เหว
นฺ โข นนฺ โข กิณฺนฺ โข กถิ นฺ โขติ กจฺจิสฺสุ ฯ
เตติ ทิฏฺฐจฺจฺจฺจ ฯ ภควาติ คารวาชฺวณเมตฺติ ฯเปฯ สจฺจฺจฺจ
ปญฺญตฺติ ยทฺธิ ภควาติ กจฺจิสฺสุ เต ภควา ฯ ตตฺถ ยตา
จรฺนฺตฺตาติ ตตฺถาติ สฺกาย ทิฏฺฐจฺจฺจฺจ สฺกาย ขนฺติยา สฺกาย รุจฺจฺจ
สฺกาย ลทฺธิยา ฯ ยตาติ ยตา ปฏฺยตา ๓ โคปีตา รกฺขิตา สํวตา ฯ

#๑ ม. วเตนปี ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. อนฺนกวิชฺวโกตฺหฺลมฺงฺคฺเลน ฯ เอวมฺปริปี ฯ

#๓ ม. ยตฺตา ปฏฺยตฺตา คตฺตา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

จรนฺดาติ จรฺนฺตา วิจรฺนฺตา อิริยฺนฺตา วตฺเตนฺตา ปาเลนฺตา ยเปนฺตา
ยาเปนฺตาติ กจฺจิสฺสุ เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรฺนฺตา ฯ

[๒๕๖] อตารุ ชาติณฺจ ชรณฺจ มารีสาติ ชาติชรามรณํ
อตรีสุ อุตฺตรีสุ ปตรีสุ สมตฺกมฺมีสุ วิตฺวตฺตีสุ ฯ มารีสาติ
ปิยวณฺํ [๑] สการวสปรปฺติสฺสาธิวจนเมตฺ มารีสาติ อตารุ ชาติณฺจ
ชรณฺจ มารีสา ฯ

[๒๕๗] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉามิ ตนฺติ
ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌेमฺสามิ ตํ ปสาเทมิ ๒ ตํ กถสฺสุเมติ
ปุจฺฉามิ ตํ ฯ ภควาติ การวาทิวจนเมตฺ ฯเปฯ สจฺฉนิกา
ปฺลยฺลตฺติ ยทิตฺ ภควาติ ฯ พุรุหิ เม ตนฺติ พุรุหิ อาจิกฺขาหิ
เทเสหิ ปฺลยฺลเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิกฺขาหิ อุตฺตานิกรโหหิ
ปกาสเหีติ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ ฯ เตนาห โส พุราหุมนฺโ

เยเกจิเม สมณพุราหุมนฺนาเส (อิจฺจาเยสฺมา นนฺโท)

ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปี วทฺนฺติ สฺสุทฺธี

สีลพฺพเตนาปี วทฺนฺติ สฺสุทฺธี

อนฺนกรูเปน วทฺนฺติ สฺสุทฺธี

กจฺจิสฺสุ เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรฺนฺตา

อตารุ ชาติณฺจ ชรณฺจ มารีสา

ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ ฯ

[๒๕๘] เยเกจิเม สมณพุราหุมนฺนาเส (นนฺทาติ ภควา)

#๑ ม. กรวณฺํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ฯ

ทัญญุสสุเตนปิ วทนต์ สุตฺธิ

สีลพพเตนปิ วทนต์ สุตฺธิ

อนนกรูเปณ วทนต์ สุตฺธิ

กัญจาปี เต ตตฺถ ยตา จรนต์

นาตริสุ ชาติชรนต์ พุริมิ ฯ

[๒๕๕] เยเกจฺติ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ
ปริยาทาทยจณเมตฺตํ เยเกจฺติ ฯ สมณฺณติ เยเกจฺ อิติ พหิทฺธา
ปพฺพชฺชูปคตา ปริพฺพชกสมมาปนฺนา ฯ พุราหุมนฺณติ เยเกจฺ
โกวาทิกาทิ เยเกจฺเม สมณฺณพุราหุมนฺนา เส ฯ นนฺทาทิ ภควาติ
นนฺทาทิ ภควา ตํ พุราหุมนฺณํ นามเนน อาลปติ ฯ ภควาติ
การวาทิวจณเมตฺตํ ฯเปฯ สจฺฉนิกา ปณฺณตฺติ ยทิตฺถํ ภควาติ
นนฺทาทิ ภควา ฯ

[๓๐๐] ทัญญุสสุเตนปิ วทนต์ สุตฺธินฺติ ทัญญุเจณปิ สุตฺธิ วิสฺสุทฺธิ
ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนต์ กเถนฺติ ภณฺนติ ทิปยนฺติ
โวหรนต์ สุตฺเตนปิ สุตฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี
ปริมุตฺตี วทนต์ กเถนฺติ ภณฺนติ ทิปยนฺติ โวหรนต์ ทัญญุสสุเตนปิ
สุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนต์ กเถนฺติ
ภณฺนติ ทิปยนฺติ โวหรนต์ติ ทัญญุสสุเตนปิ วทนต์ สุตฺธิ ฯ

[๓๐๑] สีลพพเตนปิ วทนต์ สุตฺธินฺติ สีเลนปิ สุตฺธิ วิสฺสุทฺธิ
ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนต์ กเถนฺติ ภณฺนติ ทิปยนฺติ

โวหรนฺติ วตฺเตนปี สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
วทฺนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ สีสัพพเตนปี สุทฺธิ
วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทฺนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ
ทิปยนฺติ โวหรนฺตฺติ สีสัพพเตนาปี วทฺนฺติ สุทฺธิ ฯ

[๓๐๒] อนนกรูเปณ วทฺนฺติ สุทฺธินฺติ อนนกวิชวตฺตกุฑฺดูลมมฺกเถน
สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทฺนฺติ
กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺตฺติ อนนกรูเปณ วทฺนฺติ สุทฺธิ ฯ

[๓๐๓] กิณฺจาปี เต ตตฺถ ยตา จรฺนฺตฺติ กิณฺจาปีติ
ปทสนฺธิ ปทสฺสโก ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนสฺติภูจฺตา
ปทานุปฺพุพกเมตฺ กิณฺจาปีติ ฯ เตติ ทิฏฺฐิจฺจติกา ฯ ตตฺถาติ
สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺยา สกาย ลทฺธิยา ฯ
ยตาติ ยตา ปฏฺยตา โคปีตา รกฺขิตา สํวฺตา ฯ จรฺนฺตฺติ จรฺนฺติ
วิจรฺนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺตฺติ กิณฺจาปี
เต ตตฺถ ยตา จรฺนฺติ ฯ

[๓๐๔] นาตฺรีสุ ชาตฺชิรฺนฺติ พุรฺรมิติ ชาตฺชิรามรณฺ น ตฺรีสุ
น อุตฺตฺรีสุ น ปตฺรีสุ น สมตฺติกมฺมีสุ น วิตฺตวตฺตฺตีสุ ชาตฺชิรามรณา
อนิกฺขนฺตา อนิสฺสฏฺฐา อนตฺติกนฺตา [๑] อวิตฺตวตฺตา อนฺโตชาตฺชิรามรณ
ปรีวตฺเตนฺติ อนฺโตสํสาร์ปเถ ปรีวตฺเตนฺติ ชาตฺธิยา
อนฺนคฺตา ชราย อนฺนสฺฐา พุยาธินา อภิภูตา มรณฺน อพฺภาหตา
อตาณา อเลณา อสรณา อสรณฺนีภูตาติ พุรฺรมิ อัจจิกฺขามิ
#๑ ม. สมตฺติกนฺตา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

เทเสมิ ปถุณเปมิ ปฏุจเปมิ วิวรามิ วิภขามิ อุตตานิกรโรมิ

ปกาสเมีติ นาครีสุ ชาติชรรนฺติ พุริมิ ฯ เตนาห ภควา

เยเกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (นฺนทาติ ภควา)

ทิฏฺฐสุเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ

สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ

อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธิ

กิลฺยาปี เต ตตฺถ ยตา จรณฺติ

นาครีสุ ชาติชรรนฺติ พุริมิติ ฯ

[๓๐๕] เยเกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (อิจฺจา ยสุมา นนฺโท)

ทิฏฺฐสุเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ

สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ

อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธิ

เต เจ มฺณี พุริสิ อโนมฺตนิณฺเณ

อถ โภ จรฺหิ เทวมนุสฺสโลเก

อตาริ ชาติญฺจ ชรณฺจ มาริส

ปฺจุจฺจามิ ตํ ภควา พุริหิ เม ตํ ฯ

[๓๐๖] เยเกจิเม สมณพฺราหฺมณา เสติ เยเกจิติ สพฺเพน

สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทา ยวจนเมตํ เยเกจิติ ฯ

สมณฺนาติ เยเกจิ อิตฺโต พหิทฺธา ปพฺพชฺชูปคตา ปรีพฺพาชกสฺมาปฺนฺนา ฯ

พฺราหฺมณาติ เยเกจิ โภวาทิกาติ เยเกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส ฯ

อิจฺจายสฺมา นนฺโทติ อิจฺจาติ ปทสฺนฺธิ ฯ आयसฺमाति पियवज्जं ฯ
นนฺโทติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามं ฯเปฯ อภิตาไปติ อิจฺจายสฺมา
นนฺโท ฯ

[๓๐๓] ทิฏฺฐสฺสเตนปิ วทนฺติ สฺสทฺธินฺติ ทิฏฺฐเจนปิ สฺสทฺธิ วิสฺสทฺธิ
ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ
โวหรนฺติ สฺสเตนปิ สฺสทฺธิ วิสฺสทฺธิ ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ ทิฏฺฐสฺสเตนปิ สฺสทฺธิ
วิสฺสทฺธิ ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ
ทิปยนฺติ โวหรนฺตีติ ทิฏฺฐสฺสเตนปิ วทนฺติ สฺสทฺธิ ฯ

[๓๐๔] สีสฺลพฺพเตนปิ วทนฺติ สฺสทฺธินฺติ สีสฺเลนปิ สฺสทฺธิ วิสฺสทฺธิ
ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ
โวหรนฺติ วตฺเตนปิ สฺสทฺธิ วิสฺสทฺธิ ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ สีสฺลพฺพเตนปิ สฺสทฺธิ
วิสฺสทฺธิ ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ
ทิปยนฺติ โวหรนฺตีติ สีสฺลพฺพเตนปิ วทนฺติ สฺสทฺธิ ฯ

[๓๐๕] อนนฺกรูเปน วทนฺติ สฺสทฺธินฺติ อนนฺกวิธวตฺตกฺกุหลมฺงฺกเลน
สฺสทฺธิ วิสฺสทฺธิ ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ
ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺตีติ อนนฺกรูเปน วทนฺติ สฺสทฺธิ ฯ

[๓๐๖] เต เจ มฺนฺนี พุรุสฺสี อนนฺชตฺตณฺเนติ เต เจติ ทิฏฺฐจฺจคฺคิเก ฯ
มฺนฺนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณं ฯเปฯ สํกฺขชาตมฺติจฺจ โส

มุนี ฯ พุรุสี อโนฆติณเณติ กาโมฆัง ภโวฆัง ทิฏฺฐโฆฆัง อวิชฺโชฆัง
อติณเณ อนุตฺติณเณ ๑ อนิตฺติณเณ ๒ อนตฺติกฺกนฺเต อสมตฺติกฺกนฺเต
อวิตฺตคฺเต อนฺโตชาติชฺรามรเณ ปรีวคฺตฺนฺเต อนฺโตสํสาร์ปเถ
ปรีวคฺตฺนฺเต ชาติยา อนุกฺเต ชฺราย อนฺสญฺญ พฺยาธินา อภิภูเต
มรเณน อพฺภาหเต อตาเณ อเถเณ อสรเณ อสรณฺนิภูเต ฯ พุรุสีติ
พุรุสี อัจฺจุขฺสี เทเสสิ ปฺลฺลฺลเปสิ ปฺญฺญเปสิ วิวรฺสี วิภฺชสิ
อฺตุตฺตานิกรฺโรสิ ปกาเสสิตีเต เจ มุนี พุรุสี อโนฆติณเณ ฯ

[๓๑๑] อถ โภ จรฺหิ เทวมฺนฺสฺสโลเก อตฺตาริ ชาติณฺจ
ชฺรณฺจ มารีสาติ อถ โภ เอโส สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก
สฺสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา ปชฺาย สเทวมฺนฺสฺสาย ชาติชฺรามรณฺ อตฺตาริ
อฺตุตฺตาริ ปตฺริ สมตฺติกฺกมิ วิตฺตคฺตฺติ ฯ มารีสาติ ปิยวณฺํ กรฺวณฺํ
สการวสฺปตฺติสฺสาชฺวณเมตฺ มารีสาติ อถ โภ จรฺหิ เทวมฺนฺสฺสโลเก
อตฺตาริ ชาติณฺจ ชฺรณฺจ มารีส ฯ

[๓๑๒] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตฺนฺติ ปุจฺฉามิ ตฺนฺติ
ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเณสํมิ ตํ ปสาเทมิ ตํ กถยฺสฺส
เมติ ปุจฺฉามิ ตํ ฯ ภควาติ คารวาชฺวณเมตฺ ฯเปฯ สจฺฉิกา
ปฺลฺลฺลคฺติ ยทฺธิ ภควาติ ฯ พุรุหิ เม ตฺนฺติ พุรุหิ อัจฺจุขฺหาหิ
เทเสหิ ปฺลฺลฺลเปหิ ปฺญฺญเปหิ วิวรฺหาหิ วิภฺชหาหิ อฺตุตฺตานิกรฺโรหิ
ปกาเสหิตี ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ ฯ เตนนาห โส พฺราหฺมโณ๔

เยเกจิม สมนฺพฺราหฺมณาเส (อิจฺจายสฺมา นฺนุโท)

#๑-๒ ม. อิม เทว ปาจา นตฺติ ฯ

ทิกฺขสุเตนปิ วทนฺติ สุทฺธิ
สีลพฺพเตนปิ วทนฺติ สุทฺธิ
อเนกรูเปณ วทนฺติ สุทฺธิ
เต เจ มุนี พุรุสึ อโนมตฺตินฺเณ
อถ โภ จรฺหิ เทวมนุสฺสโลเก
อตาริ ชาตฺตยจ ชรณฺจ มาริส
ปฺจุฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ ฯ

[๓๑๓] นานํ สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาทิ ภควา)

ชาติชราย นินฺวตฺตติ พุรุมิ
เยสิธ ทิกฺขจิวฺ สุตํ มุตํ วา
สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ
อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ
ตณฺหํ ปริณฺถาย อนาสวา เย ๑
เต เว นรา โอมตฺตินฺณตฺติ พุรุมิ ฯ

[๓๑๔] นานํ สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาทิ ภควา)

ชาติชราย นินฺวตฺตติ พุรุมีติ นานํ นนฺท สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา
ชาติชราย อาวุตา นินฺวตา โอมุฉฺฉา ๒ ปิหิตา ปฏฺิจฺจนฺนา ปฏฺิกฺขชฺชิตฺตติ
วทามิ อตฺถิ เต สมณพฺราหฺมณา เยสํ ชาติ จ ชรามรณฺนฺจ
ปหีนฺนา อุจฺฉินฺนฺมฺลตา ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวฺจฺจตา อายตี
อนุปฺปาทชฺมมาติ พุรุมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺุจเปมิ
#๑ ม. อนาสวา เส ฯ เอมฺปริปี ฯ ๒ ม. โอมุฉฺฉา ฯ เอมฺปริปี ฯ

วิวรามิ วิชามิ อุตตานิกรโรมิติ นาหิ สพเพ สมณพราหมณา เส
(นनुทาทิ ภควา) ชาติชราย นิวุตติ พุรัมมิ ฯ

[๑๑๕] เยสีช ทิฏฺฐิว สุตฺ มุตฺ วา สีลพุตฺ วาปี ปหาย
สพฺพนฺติ เย สพฺพา ทิฏฺฐสุทฺธิโย ปหาย [๑] ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา
พฺยนฺตีกฺริตฺวา อนภาวํคมตฺวา เย สพฺพา สุตฺสุทฺธิโย เย
สพฺพา ทิฏฺฐสุตฺสุทฺธิโย เย สพฺพา มุตฺสุทฺธิโย เย สพฺพา
สีลสุทฺธิโย เย สพฺพา วตฺตสุทฺธิโย เย สพฺพา สีลพุตฺตสุทฺธิโย
ปหาย ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยนฺตีกฺริตฺวา อนภาวํคมตฺวาติ
เยสีช ทิฏฺฐิว สุตฺ มุตฺ วา สีลพุตฺ วาปี ปหาย สพฺพํ ฯ

[๑๑๖] อนนฺกรูปมฺปี ปหาย สพฺพนฺติ อนนฺกวิธวตฺตกฺกุหลมํกเลน
สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปหาย
ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยนฺตีกฺริตฺวา อนภาวํคมตฺวาติ อนนฺกรูปมฺปี
ปหาย สพฺพํ ฯ

[๑๑๗] ตณฺหํ ปริณฺญา ย อนาสวา เย เต เว นรา โอฆตฺตินฺณาติ
พุรัมมิตฺติ ตณฺหนฺติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา กนฺชตณฺหา
รสตณฺหา โสภฺจพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ ปริณฺญา ยติ ตณฺหํ
ตีหิ ปริณฺญาหิ ปฺริชานิตฺวา ภาตปริณฺญา ย ตีรณฺปริณฺญา ย
ปหานปริณฺญา ย ฯ

กตมา ภาตปริณฺญา ฯ ตณฺหํ ปชานาติ ๒ อัย รูปตณฺหา อัย
สทฺทตณฺหา อัย กนฺชตณฺหา อัย รสตณฺหา อัย โสภฺจพฺพตณฺหา
#๑ ม. ชหิตฺวา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. ชานาติ ฯ

อัย ฐมมตณฺหาติ ปชานาติ ปสฺสตี อัย ฌาตปริยญา ฯ

กตมา ตีรณปริยญา ฯ เอวํ ฌาตํ กตฺวา ตณฺหํ ตีเรติ
อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต กณฺหาโต ฯเปฯ อนิสฺสรณโต ตีเรติ
อัย ตีรณปริยญา ฯ

กตมา ปหานปริยญา ฯ เอวํ ตีเรตฺวา ตณฺหํ ปชหติ
วิโนเทติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺกเมติ ฯ วุตฺตํ เหน้ ภาควตา โย
ภิกฺขเว ตณฺหาหย ฉนฺทราโค ตํ ปชหถ เอวํ สา ตณฺหา ปหีนา
ภวิสฺสตี อฺจุฉินฺนํมฺลา ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวงฺกตา आयตี
อนุปฺปาทฐมฺมาติ ฯ อัย ปหานปริยญา ฯ ตณฺหํ อิมahi ตีหิ
ปริยญาหิ ปรีชานิตฺวาติ ตณฺหํ ปริยญาหย ฯ

อนาสวาติ จตฺตารโ อาสวา กามาสโว ภวาสโว ทิฏฺฐาสาสโว
อวิชฺชาสาสโว เยสํ อิมเ อาสวา ปหีนา อฺจุฉินฺนํมฺลา ตาลาวตฺถกฺตา
อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทฐมฺมา เต วุจฺจนฺติ อนาสวา ฯ
येติ ๑ อรหนฺโต จีณาสวา ฯ

ตณฺหํ ปริยญาหย อนาสวา ये ते वे นรา โอมตฺติณฺณาติ
พฺรุมีติ ये ตณฺหํ ปริยญาหย อนาสวา เต กาโมจฺมํ ติณฺณา
ภโวจฺมํ ติณฺณา ทิฏฺฐโจจฺมํ ติณฺณา อวิชฺโชจฺมํ ติณฺณา สพฺพํ
สํสารปถํ ติณฺณา อุตฺตติณฺณา นิตฺตติณฺณา ๒ อตฺถิกกฺนฺตา สมตฺถิกกฺนฺตา
วितฺตวตฺตาคติ พฺรุมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญเปมิ ปญฺ्ञเปมิ
วิวรามิ วิชามิ อุตฺตทานิโกโรมิ ปกาเสมีติ ตณฺหํ ปริยญาหย
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. นิตฺถติณฺณา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

อนาสวา เย เต เว นรา โอมติณณาติ พุรัมมิ ฯ เตนาห ภควา

นาห สพุเพ สมณพราหฺมณา เส (นนาทาติ ภควา)

ชาติชราย นินฺวตาติ พุรัมมิ

เยสีธ ทิฏฺฐจิว สุตฺ มุตฺ วา

สีลพฺพตฺ วาปี ปหาย สพุพฺ

อนกรูปมฺปี ปหาย สพุพฺ

ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสวา เย

เต เว นรา โอมติณณาติ พุรัมมิติ ฯ

[๑๑๘] เอตาทินฺนทามิ วโจ มเหสีโน

สุกิตฺติตฺ โคตม นฺุปรีถิ

เยสีธ ทิฏฺฐจิว สุตฺ มุตฺ วา

สีลพฺพตฺ วาปี ปหาย สพุพฺ

อนกรูปมฺปี ปหาย สพุพฺ

ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสวา เย

อหฺมปี เต โอมติณณาติ พุรัมมิ ฯ

[๑๑๙] เอตาทินฺนทามิ วโจ มเหสีโนติ เอตฺนฺติ ตฺยฺหํ วจัน

พฺยปลฺถิ เทสํ อนฺุสนฺุธิ นฺุทามิ อทินฺนทามิ โมทามิ อนฺุโมทานิ อิจฺฉามิ

สาทิยามิ ปตฺถยามิ ปิฬามิ อภิขปฺปามิ ฯ มเหสีโนติ [๑] มเหสี

ภควา ฯ มหฺนฺตํ สีลกฺขนฺธํ เอสิ คเวสี ปริเยสีติ มเหสี ฯเปฯ กหํ

เทวเทโว กหํ นราสโกติ มเหสีติ เอตาทินฺนทามิ วโจ มเหสีโน ฯ

#๑ ม. ถี. ฯ

[๑๒๐] สุกิตติตัม โคตม นุปฐิกนฺติ สุกิตฺติตฺนฺติ สุอาจิกฺขิตํ
สุเทสิตํ สุปญฺณปิตํ สุปญฺจปิตํ สุวิริตํ สุวิกตฺตํ สฺสูตฺตานิกตํ
สุปกาสิตํ ฯ โคตม นุปฐิกนฺติ อุปฐิ วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ ขนฺธา
จ อภิสงฺขารํ จ ฯ อุปฐิปหานํ อุปฐิวุปสโม อุปฐิปญฺญินิสฺสคฺโค
อุปฐิปญฺญิปฺปสฺสทฺธิ ๑ อมตํ นิพฺพานนฺติ สุกิตฺติตัม โคตม นุปฐิกํ ฯ

[๑๒๑] เยสึช ธิญฺจิว สุตํ มุตํ วา สึลพฺพตํ วาปี ปหาย
สพฺพนฺติ เย สพฺพวา ธิญฺจิสฺสทฺธิโย ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
พฺยฺนฺตึกริตฺวา อนภาวงฺกเมตฺวา เย สพฺพวา สุตฺสทฺธิโย เย
สพฺพวา ธิญฺจิสฺสทฺธิโย เย สพฺพวา มุตฺสทฺธิโย เย สพฺพวา
สึลสฺสทฺธิโย เย สพฺพวา วตฺตสฺสทฺธิโย เย สพฺพวา สึลพฺพตฺตสฺสทฺธิโย
ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยฺนฺตึกริตฺวา อนภาวงฺกเมตฺวาติ
เยสึช ธิญฺจิว สุตํ มุตํ วา สึลพฺพตํ วาปี ปหาย
สพฺพํ ฯ

[๑๒๒] อนนฺกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพนฺติ อนนฺกวิธวตฺตกฺกุหลมฺงฺกเลน
สฺสทฺธิ วิสฺสทฺธิ ปริสฺสทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปหาย
ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยฺนฺตึกริตฺวา อนภาวงฺกเมตฺวาติ อนนฺกรูปมฺปิ
ปหาย สพฺพํ ฯ

[๑๒๓] ตณฺหํ ปริญฺญาเย อนาสวา เย อหฺมปิ เต โอมตฺติณฺณาติ
พฺรูมิติ ตณฺहनฺติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสตณฺหา
โผฏฺจพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหํ ปริญฺญาเยติ ตณฺหํ
#๑ ม. อุปฐิวุปสมํ อุปฐินิสฺสคฺคํ อุปฐิปญฺญิปฺปสฺสทฺธิ ฯ

ตีหิ ปริณฺหาหิ ปริชานิตฺวา ฌาตปริณฺหา ย ตีรณปริณฺหา
ปหานปริณฺหา ฯ

กตมา ฌาตปริณฺหา ฯ ตณฺหิ ปชานาติ อัย รูปตณฺหา อัย
สพฺพตณฺหา อัย กนฺธตณฺหา อัย รสตณฺหา อัย โสภณตณฺหา
อัย รมฺมตณฺหาติ ปชานาติ ปสฺสตี อัย ฌาตปริณฺหา ฯ

กตมา ตีรณปริณฺหา ฯ เอวํ ฌาตํ กตฺวา ตณฺหิ ตีเรตี
อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต กณฺฑโต สลฺลโต อมฺโต อาพาธโต ปรโต
ปโลกโต อีตีโต อุปทฺทวโต ภยโต อุปสฺสคฺโต จลโต ปภงฺกฺโต
อทฺฐวโต อตฺถนโต อเลณโต อสรณโต อสรณฺญตโต วิตฺตโต
ตฺวจฺฉโต สฺสญฺญโต อนตฺตโต อาทีนฺวโต วิปริณามธมฺมโต
อसारกโต อมฺมูลกโต วรรกโต สาสวโต ๑ สงฺขตโต มารามิสโต
ชาติธมฺมโต ฆราวธมฺมโต พฺยาธธมฺมโต มรณธมฺมโต
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺส
อาทีนฺวโต อนิสฺสรณโต ตีเรตี อัย ตีรณปริณฺหา ฯ

กตมา ปหานปริณฺหา ฯ เอวํ ตีเรตฺวา ตณฺหิ ปชหตี
วิโนเทตี พฺยณฺตีกโรตี อนภาวงฺกเมตี อัย ปหานปริณฺหา ฯ ตํ
ตณฺหิ อิมานิ ตีหิ ปริณฺหาหิ ปริชานิตฺวาติ ตณฺหิ ปริณฺหา ฯ

อนาสวตี จตฺตาโร อาสวา กามาสโว ภวาสโว ทิฏฺฐาสาโว
อวิชฺชาสาโว ฯ เยสํ อิมํ อาสวา ปหีนา อฺจุฉินฺนํมฺลา
ตฺถาลวตฺถกฺตา อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทธมฺมา เต วุจฺฉนฺตี
#๑ ม. วิภวโต ฯ ๒ ม. อสฺสาทโต ฯ เอวมฺปริปี ฯ

อนาสวา ฯ เยติ ๑ อรหฺนุโต ชีณาสวา ฯ

ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสวา เย อหฺมปิ เต โอฆตฺตณฺณาติ
พฺรุมฺมิตฺติ เย ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสวา อหฺมปิ เต กาโมฆํ
ตฺตณฺณา ภโวฆํ ตฺตณฺณา ทิฏฺฐโฆฆํ ตฺตณฺณา อวิชฺโชฆํ ตฺตณฺณา
สพฺพํ สํสารถฺตํ ตฺตณฺณา อุตฺตตฺตณฺณา นิตฺตตฺตณฺณา อตฺตทฺตณฺณา
สมตฺตทฺตณฺณา วิตฺตทฺตณฺณา พฺรุมฺมิ วทามฺมิตฺติ ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสวา
เย อหฺมปิ เต โอฆตฺตณฺณาติ พฺรุมฺมิ ฯ เตนาหฺ โส พฺราหฺมโณ

เอตาทินฺนทามิ วโจ มหฺลสิโน

สุกฺกิตฺตํ โคตม นฺุปรีถํ

เยสิธ ทิฏฺฐจฺจํ สุตํ มุตํ วา

สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ

อเนกรูปมปิ ปหาย สพฺพํ

ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสวา เย

อหฺมปิ เต โอฆตฺตณฺณาติ พฺรุมฺมิตฺติ ฯ

สห คาทาปริโยสานา ฯ เปฯ สตุถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ ๒ ฯ

นฺนทมาณวทปญฺหานิทฺตเทโส สตุตฺตโม ฯ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

หมกมณวคปลนหณทเทโส

[๑๒๔] เยเม ปุพเพ วียากัส (อิจจายสุมะ หมโก)

หุริ โคตมสสนน

อิจจาสี อติ ภวิสสตี

สพพนต อติหิตีห

สพพนต ตกกวทณน

นห ตตถ อกรมี ฯ

[๑๒๕] เยเม ปุพเพ วียากัสตี ยตี โย จ พาวรี พุราหมโน

เย จณเณ ตสส อจริยา เต สกั ทิฏฐี สกั ขนตี สกั รุจี

สกั ลทฐี สกั อชฌาสย สกั อธิปป์ายั พุยกรีส ๑ อจิกขีส

เทสยีส ปลณปีส ปฏฐปีส วิวีส วิกขีส อุตตานิหมกัส ปกาเสสนตี

เยเม ปุพเพ วียากัส ฯ อิจจายสุมะ หมโกตี อิจจตี

ปทสนธิ ฯเปฯ ปทานุปุพพกเมต อิจจตี ฯ อายสุมตี ปียจัน

กรจัน สการวสปลตีสสาธิวจันเมต อายสุมตี ฯ หมโกตี

นหม ฯเปฯ อภิลโปตี อิจจายสุมะ หมโก ฯ

[๑๒๖] หุริ โคตมสสนนตี หุริ โคตมสสนน ปรี โคตมสสนน

ปุเร โคตมสสนน ปจมตร โคตมสสนน พุทธสสนน ชินสสนน

ตถาคตสสนน อรหนตสสนนตี หุริ โคตมสสนน ฯ

[๑๒๗] อิจจาสี อติ ภวิสสตีติ เอว กิร อสิ เอว กิร

#๑ ม. พุยากัส ฯ

ภวิสฺสตีติ อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตี ฯ

[๓๒๘] สพฺพนฺตํ อิติหีติหนฺติ สพฺพนฺตํ อิติหีติหํ อิติกราย
ปรมฺปราย ปิฏกสมฺปทาย ตกฺกเหตุ นยเหตุ อาการปริวิตกฺกณ
ทิกฺกุณินิษฺฌานกฺขนฺติยา น สามํ สยมภิญฺญาตํ น อตฺตปจฺจกฺขํ
ธมฺมํ กถียีสฺสูติ สพฺพนฺตํ อิติหีติหํ ฯ

[๓๒๙] สพฺพนฺตํ ตกฺกาวทฺธมนฺติ สพฺพนฺตํ ตกฺกาวทฺธมนํ วิตกฺก-
วทฺธมนํ สงฺกปฺปวทฺธมนํ กามวิตกฺกาวทฺธมนํ พฺยาปาทวิตกฺกาวทฺธมนํ
วิหีสาวิตกฺกาวทฺธมนํ ฌาติวิตกฺกาวทฺธมนํ ชนปทวิตกฺกาวทฺธมนํ
อมรวิตกฺกาวทฺธมนํ ๑ ปรานุทฺทตฺตปฏฺฐิสฺสยฺตตวิตกฺกาวทฺธมนํ ลากสฺสการ-
สิโลกปฏฺฐิสฺสยฺตตวิตกฺกาวทฺธมนํ อนวณฺตตฺตปฏฺฐิสฺสยฺตตวิตกฺกาวทฺธมนนฺติ
สพฺพนฺตํ ตกฺกาวทฺธมนํ ฯ

[๓๓๐] นาทํ ตตฺถ อภิรมินฺติ น วินฺที นาธิกจฺฐิ น ปฏฺฐิภินฺติ
นาทํ ตตฺถ อภิรมี ฯ เตนาห โส พุราหุมนฺ

เยเม ปุพฺเพ วียากํสุ (อิจฺจาเยสฺมา เหมโก)

หุริ โภตมฺสาสนา

อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตี

สพฺพนฺตํ อิติหีติหํ

สพฺพนฺตํ ตกฺกาวทฺธมนํ

นาทํ ตตฺถ อภิรมินฺติ ฯ

[๓๓๑] ตฺวณฺจ เม ธมฺมมกฺขาหิ ตณฺหานิกฺขมาตํ มุนิ

#๑ ม. อมราวิตกฺกาวทฺธมนํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

ยัม วิทิตฺวา สโต จริ ตรี โลเก วิสตุตฺติกัม ฯ

[๓๓๒] ตฺวณฺจ เม ฌมฺมมกฺขาทิ ตฺวณฺติ ภควนฺตํ ภณฺติ ฯ
ฌมฺมมกฺขาทิ ฌมฺมนฺติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺเชกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ
สาตุถํ สพฺยณฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุรหฺมจริยํ
จตุตฺตารโ สติปฺภฺจฺจฺจเน จตุตฺตารโ สมนฺนปฺปชฺชานเ จตุตฺตารโ อิทฺธิปาทเ
ปฺลยฺจินฺนุทฺตริยานิ ปฺลยฺจ พฺลานิ สตุตฺต โปชฺฌณฺจเ อริยํ
อภฺยจฺจกฺกํ มคฺคํ นิพฺพานณฺจ นิพฺพานคามินิณฺจ ปฺภฺยิปทํ อกฺขาทิ
อาจิกฺขาทิ เทเสหิ ปฺลยฺนเปหิ ปฺภฺยฺนเปหิ วิวราหิ วิภฺชาทิ
อุตฺตฺตฺตฺนิกโรหิ ปกาเสหิ ตฺวณฺจ เม ฌมฺมมกฺขาทิ ฯ

[๓๓๓] ตณฺหานิกฺขมาตณฺ มุณีติ ตณฺหาติ รูปรตณฺหา
สทฺทตณฺหา กนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ฯ
ตณฺหานิกฺขมาตณฺนติ ตณฺหานิกฺขมาตณฺ ตณฺหาปฺหานํ ตณฺหาวิปฺสมํ
ตณฺหาปฺภฺยิปฺสสฺสกํ ตณฺหาปฺภฺยิปฺสสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานํ ฯ มุณีติ
โมณํ วุจฺจติ ฌาณํ ฯเปฯ สงฺกชฺชาลมตฺติจฺจ โส มุณีติ
ตณฺหานิกฺขมาตณฺ มุณี ฯ

[๓๓๔] ยัม วิทิตฺวา สโต จรณฺติ ยัม วิทิตํ กตฺวา ตฺลยฺยิตฺวา
ตีริยิตฺวา วิภฺวยิตฺวา วิภฺวตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
วิทิตํ กตฺวา ตฺลยฺยิตฺวา ตีริยิตฺวา วิภฺวยิตฺวา วิภฺวตํ กตฺวา สพฺเพ
สงฺขารา ทุกฺขาติ สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตฺตฺตฺติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺยฺจ
สมุทฺยฌมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธฌมฺมนฺติ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยฺยิตฺวา ตีริยิตฺวา

วิภาวิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ สโตติ จตฺตฺวาทเรหิ สโต กายเ
กายานุสฺสณาสติปฏฺจานํ ภาเวนฺโต สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ
สโต ฯ จรฺนติ จรฺนฺโต วิจรฺนฺโต อิริยนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต
ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติยํ วิทิตฺวา สโต จริ ฯ

[๑๓๕] ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิซฺฉมา โลโก อกุสลมฺมุตํ ฯ วิสตุตฺติกาติ
เคนตฺเถน วิสตุตฺติกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตุตฺตาติ วิสตุตฺติกา ฯ
โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ชาตุโลเก
อายตฺนโลเก ฯ ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ยา สว โลเก วิสตุตฺติกา
โลเก ตํ วิสตุตฺติกํ สโต ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺเรยฺย
สมตฺติกกเมยฺย วีตฺวิตฺเตยฺยาติ ๑ ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ ฯ เตนาห
โส พฺราหฺมโณ

ตฺวณฺจ เม ชมฺมมกฺขาหิ ตณฺหานิกฺขมาตฺนํ มุนิ
ยํ วิทิตฺวา สโต จริ ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ฯ

[๑๓๖] อธิ ทิฏฺฐสฺสตุตฺตํ (วิญฺญาเตสฺส) ปิยฺรูเปสฺส เหมก
ณฺทราควิโนทฺนํ นิพฺพานปทฺมจฺจุตํ ฯ

[๑๓๗] อธิ ทิฏฺฐสฺสตุตฺตํ วิญฺญาเตสฺสติ ทิฏฺฐนฺติ จกฺขุณา.
ทิฏฺฐิํ ฯ สุตฺนฺติ โสเตน สุตํ ฯ มุตฺนฺติ มุตํ ฆาเนน ฆายิตํ
ชีวฺหาย สายิตํ กายเณน ผุฏฺฐิํ ฯ วิญฺญาตฺนฺติ มนฺสา ญาตฺนฺติ ๒
อธิ ทิฏฺฐสฺสตุตฺตํ วิญฺญาเตสฺส ฯ

#๑ ม. ตเรยฺย ... วีตฺวิตฺเตยฺยนฺติ ฯ ๒ ม. วิญฺญาตฺนฺติ ฯ

[๑๓๘] ปิยรูปเปสฺ เหมกาติ กิณฺจ โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ ฯ
จกฺขุ ๑ โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ โสติ ฆานํ ชิวฺหา กาโย มโน โลกํ
ปิยรูปํ สาทรรูปํ รูปํ โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ สทฺททา คนฺธา รสา
โผฏฺฐพฺพา ฆมฺมา โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ จกฺขุวิญฺญาณํ โลกํ
ปิยรูปํ สาทรรูปํ โสติวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ
กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ จกฺขุสมฺผลฺโส
โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ โสติสมฺผลฺโส ฆานสมฺผลฺโส ชิวฺหาสมฺผลฺโส
กายสมฺผลฺโส มโนสมฺผลฺโส โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ จกฺขุสมฺผลฺสชา
เวทนา โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ โสติสมฺผลฺสชา เวทนา ฆานสมฺผลฺสชา
เวทนา ชิวฺหาสมฺผลฺสชา เวทนา กายสมฺผลฺสชา เวทนา
มโนสมฺผลฺสชา เวทนา โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ รูปสณฺญา โลกํ
ปิยรูปํ สาทรรูปํ สทฺทสณฺญา คนฺธสณฺญา รสสณฺญา โผฏฺฐพฺพสณฺญา
ฆมฺมสณฺญา โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ รูปสณฺญาเจตนา โลกํ
ปิยรูปํ สาทรรูปํ สทฺทสณฺญาเจตนา คนฺธสณฺญาเจตนา รสสณฺญาเจตนา
โผฏฺฐพฺพสณฺญาเจตนา ฆมฺมสณฺญาเจตนา โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ รูปตณฺหา
โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา
โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฆมฺมตณฺหา โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ รูปวิตกฺโก
โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ สทฺทวิตกฺโก คนฺธวิตกฺโก รสวิตกฺโก
โผฏฺฐพฺพวิตกฺโก ฆมฺมวิตกฺโก โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ รูปวิจฺจาโร
โลกํ ปิยรูปํ สาทรรูปํ สทฺทวิจฺจาโร คนฺธวิจฺจาโร รสวิจฺจาโร โผฏฺฐพฺพวิจฺจาโร
#๑ ม. จกฺขุ ฯ

ธมฺมวិจารโ โลเก ปิยรูปํ สาคฺครูปนฺติ ปิยรูปสฺส ฯ

เหมกาคฺติ ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามเนน อาลปติ ฯ

[๓๓๙] ฉนฺทราควิโนทนนฺติ ฉนฺทราโคติ โย กามสฺส
กามจฺฉนฺโท กามราโค กามนฺนุติ กามตณฺหา กามสิเนโห
กามปริพาโห กามมุจฺฉา กามชฺโฆสํ กามโฆ โย โยโค
กามุปาทานํ กามจฺฉนฺทนีวรณํ ฯ ฉนฺทราควิโนทนนฺติ ฉนฺทราคฺคปฺปหานํ
ฉนฺทราควุสฺสมํ ฉนฺทราคฺคปฏินิสฺสคฺคํ ฉนฺทราคฺคปฏิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ
นิพฺพานนฺติ ฉนฺทราควิโนทนํ ฯ

[๓๔๐] นิพฺพานปทฺมจฺฉนฺติ นิพฺพานปทํ ตาณปทํ เณปทํ
ปรายนปทํ อภยปทํ ฯ อจฺฉนฺติ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมนฺติ
นิพฺพานปทฺมจฺฉตํ ฯ เตนานฺท ภควา

อิชฺ ทิฏฺฐสฺสคฺคํ (วิญฺญาตสฺส) ปิยรูปสฺส เหมก

ฉนฺทราควิโนทนํ นิพฺพานปทฺมจฺฉนฺติ ฯ

[๓๔๑] เอตทญฺญา ย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา

อุปฺสนฺตา จ เต สทา ตินฺณา โลเก วิสฺตฺติกํ ฯ

[๓๔๒] เอตทญฺญา ย เย สตาติ เอตฺนฺติ อมตํ นิพฺพานํ

โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค

นิโรโธ นิพฺพานํ ฯ อญฺญาตติ อญฺญา ชาตินฺตฺวา ตฺลยิตฺวา

ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ

อญฺญา ชาตินฺตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา

สพเพ สงขารา ทุกชาติ สพเพ ธมมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ
สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ อญฺญา ยานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ ยติ อรหฺนฺโต จีณาสวา ฯ
สตาติ จตฺตฺหิ การณฺหิ สตา กายเย กายานุปสฺสนาสติปฺภูจฺานํ
ภาเวนฺตา ๑ สตา ฯเปฯ เต วุจฺจฺนฺติ สตาติ เอตทญฺญา
เย สตา ฯ

[๓๔๓] ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตฺตาติ ทิฏฺฐธมฺมา ฅาตธมฺมา
ตฺลิตธมฺมา ตีริตธมฺมา วิภาวิตธมฺมา วิภูตธมฺมา สพฺเพ สงขารา
อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ
ทิฏฺฐธมฺมา ฅาตธมฺมา ตฺลิตธมฺมา ตีริตธมฺมา วิภาวิตธมฺมา
วิภูตธมฺมา ฯ อภินิพฺพุตฺตาติ รากสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา ๒ โทสสฺส
นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา
โกธสฺส อุปฺนาหสฺส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ นิพฺพาปิตตฺตา
อภินิพฺพุตฺตาติ ๓ ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา ฯ

[๓๔๔] อุปฺสนฺตา จ เต สทาติ อุปฺสนฺตาติ รากสฺส
สนฺตตฺตา ๔ อุปฺสนฺตา โทสสฺส สนฺตตฺตา อุปฺสนฺตา โมหสฺส
สนฺตตฺตา อุปฺสนฺตา โภธสฺส อุปฺนาหสฺส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
สนฺตตฺตา สมิตตฺตา [๕] วิชฺฌาตตฺตา ๖ นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา
ปฺฏิปฺปสฺสทฺฐตฺตา สนฺตา อุปฺสนฺตา วุพฺสนฺตา นิพฺพุตา ปฺฏิปฺปสฺสทฺฐาติ
อุปฺสนฺตา ฯ เตติ อรหฺนฺโต จีณาสวา ฯ สทาติ

#๑ ม. ภาวิตตฺตา ฯ ๒ ม. นิพฺพุตตฺตา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. สนฺตตฺตา ...

#ปฺฏิปฺปสฺสทฺฐาติ ฯ ๔ ม. อุปฺสมิตตฺตา นิพฺพาปิตตฺตา ฯ ๕ ม. วุพฺสมิตตฺตา ฯ

#๖ ม. วิชฺฌาตตฺตา ฯ

สทา สพุพทา ๑ สพุพกาลิํ นิจฺจกาลิํ ฐวกาลิํ สตติํ สมิตํ
อพุโพทิกณฺณํ โปขานุโปขิํ อุทกุมมิชาตํ อวิจิ สนฺตติ สหิตํ ผุสฺสิตํ ๒
ปุเรทตฺตํ ปจฺจนาทตฺตํ ปุริมาเม ๓ มชฺฌิมยาเม ๓ ปจฺจนิมาเม ๓ กาเพ
ชฺชฺเณห วสฺเส เหมนฺเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺเช มชฺฌิเม
วโยชนฺเช ปจฺจนิเม วโยชนฺเชติ อุปฺสนฺตา จ เต สทา ฯ

[๑๔๕] ตินฺนุณา โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺณา โลโก อกุสลมฺมุตํ ฯ
วิสตุตฺติกาติ เณตฺตฺเถน วิสตุตฺติกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตุตฺตาติ วิสตุตฺติกา ฯ
โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเก ฯ ตินฺนุณา ๔ โลเกติ ยา
สา โลเก วิสตุตฺติกา โลเก ตํ วิสตุตฺติกํ ๕ ตินฺนุณา อุตฺตตินฺนุณา
นิตฺตตินฺนุณา อติกฺกนฺตา สมตฺกนฺตา วีตฺวตฺตาติ ตินฺนุณา โลเก
วิสตุตฺติกํ ฯ เตนานฺท ภควา

เอตทญฺญาย เย สตา ทิฏฺฐชฺมมาภินิพฺพุตา
อุปฺสนฺตา จ เต สทา ตินฺนุณา โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ฯ
สทฺท กาถาปริโยสานานา ฯเปฯ สตุถา เม ฆนฺเต ภควา
สาวโกหฺมสุมีติ ฯ

เหมกมาณวกปญฺหานิทฺเทโส อญฺจโม ฯ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺติ ฯ ๒ ม. ผุสฺสฺสิ ฯ เอมฺมุปรึปี ฯ ๓ ม. -มํ ฯ

#๔-๕ ม. ตินฺนุณา โลเก วิสตุตฺติกนฺติ โลเก เวสา วิสตุตฺติกา โลเก เวตํ วิสตุตฺติกํ ฯ

#เอวมฺมุปรึปี ฯ

โตทยยมาณวภณหานิทุเทโส

[๑๔๖] ยสฺมี กามา น วสนฺติ (อิจฺจา ยสฺมา โตทยโย)

ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ

กถฺกถา จ โย ตินฺโน

วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโส ฯ

[๑๔๗] ยสฺมี กามา น วสนฺตฺติ ยสฺมี กามา น วสนฺติ
น สํวสนฺติ น อาสวสนฺติ [๑] ฯ อิจฺจา ยสฺมา โตทยโยติ อิจฺจาติ
ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปฺพุทกเมตฺติ อิจฺจาติ ฯ आयสฺมาติ ปิยวณฺ
กรวณฺ สการวสฺปตฺติสฺสาชิวณเมตฺติ आयสฺมาติ ฯ โตทยโยติ
ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลาโปติ อิจฺจา ยสฺมา
โตทยโย ฯ

[๑๔๘] ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตฺติ ตณฺหา ยสฺส นตฺถิ [๒] น
สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ปหีนา วุสสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตฺติกา
ธานคฺคินา ททฺธมาติ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ ฯ

[๑๔๙] กถฺกถา จ โย ตินฺโนติ กถฺกถา จ โย ตินฺโน
อฺตุตฺติโน นิตฺตฺติโน อตฺติกนฺโต สมตฺติกนฺโต วิตฺตฺติ
กถฺกถา จ โย ตินฺโน ฯ

[๑๕๐] วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโสติ วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโส
กีสนฺจฺติ กิฺปกาโร กิฺปฏฺิภาโค อิจฺจิตฺตฺติ วิโมกฺโข ปุจฺจตฺติ
#๑ ม. น ปริวสนฺตฺติ ยสฺมี กามา น วสนฺติ ฯ ๒ ม. น สติ ฯ เอวฺมฺปรีปี ฯ

วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโส ฯ เตนาห โส พุราหุมนโ

ยสฺมี กามา น วสนฺติ (อิจฺจา ยสฺมา โตเทโย)

ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ

กถฺกถา จ โย ตินฺโน

วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโสติ ฯ

[๓๕๑] ยสฺมี กามา น วสนฺติ (โตนฺเตยฺยาติ ภควา)

ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ

กถฺกถา จ โย ตินฺโน

วิโมกฺโข ตสฺส นาปโร ฯ

[๓๕๒] ยสฺมี กามา น วสนฺตีติ ยสฺมินฺติ [๑] อรหนฺเต

จีณาสเว ฯ กามาติ อุกฺทานโต เทว กามา วตฺตูกามา จ กิเลสฺกามา

จ ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ

กิเลสฺกามา ฯ น วสนฺตีติ ยสฺมี กามา น วสนฺติ น สํวสนฺติ

น อวสนฺตีติ [๒] ยสฺมี กามา น วสนฺติ ฯ โตนฺเตยฺยาติ ภควาติ

โตนฺเตยฺยาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามน อาลปฺติ ฯ ภควาติ

การวาทิวจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ ยทิตํ ภควาติ

โตนฺเตยฺยาติ ภควา ฯ

[๓๕๓] ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตีติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา

สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสตณฺหา โสภฺจฺจพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ

ยสฺสาติ อรหฺโต จีณาสวสฺส ฯ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตีติ ตณฺหา

#๑ ม. ยสฺมี ปุคฺคเล ฯ ๒ ม. ปวิวสนฺตีติ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

ยสฺส นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภติ ปหีนา วุปฺสนฺตา
ปฏฺฐิปปฺสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา ททฺธมาติ ตณฺหา
ยสฺส น วิชฺชติ ฯ

[๑๕๔] กถฺกถา จ โย ตินฺนโณติ กถฺกถา วุจฺจติ วิจิจฺจนา
ทฺกฺเข กงฺขา ฯเปฯ นมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข ฯ โยติ
โย โส [๑] ชีณาสโว ฯ กถฺกถา จ โย ตินฺนโณติ กถฺกถา
จ โย ตินฺนโณ อุตฺตินฺนโณ นิตฺตินฺนโณ อติกฺกนฺโต สมตฺกนฺโต
วิตฺตฺโตติ กถฺกถา จ โย ตินฺนโณ ฯ

[๑๕๕] วิโมกฺโข ตสฺส นาปโรติ นตฺถิ ตสฺส อปโร วิโมกฺโข
เยน วิโมกฺเขน วิมฺจฺเจยฺย [๒] กถฺ ตสฺส วิโมกฺเขน ฅรณฺยณฺติ
วิโมกฺโข ตสฺส นาปโร ฯ เตนาห ภาว

ยสฺมี ฅามา น วสนฺติ (โตเทยฺยาติ ภาว)

ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ

กถฺกถา จ โย ตินฺนโณ

วิโมกฺโข ตสฺส นาปโรติ ฯ

[๑๕๖] นีราสโส โส อฺท อาสสาโน

ปญฺญาณวา โส อฺท ปญฺญกปฺปี

มฺนี อหฺ สกฺก ขธา วิชฺญณฺ

ตมฺเม ฅิยาจิกฺข สมนฺตจกฺขุ ฯ

[๑๕๗] นีราสโส โส อฺท อาสสาโนติ นิตฺตโณห โส

#๑ ม. อรหฺ ฯ ๒ ม. วิมฺตฺโต โส ฯ

อุทาทุ สตโณห รูป อาสีสติ สทเท คนฺเช รเส โผฏฺฐพฺเพ กุถ
คณฺ อวาสิ ตาภํ ยสิ ปัสสิ สุขํ จีวรปิณฑปาตเสนาสน-
คิลานปัจจยภตฺตชฺชปริกฺขาริ กามธาตุํ รูปธาตุํ อรูปธาตุํ กามภวิ
รูปภวิ อรูปภวิ สญฺญาภวิ อสญฺญาภวิ เนวสญฺญานาสญฺญาภวิ
เอกโวการภวิ จตุโวการภวิ ปญฺจโวการภวิ อตีตํ อนาคตํ
ปัจจุปฺปนํ ติฏฺฐสฺสุมฺตวิญฺญาตพฺเพ ฌมฺเม อาสีสติ อิจฺฉติ ๑
สาทิยติ ปตฺถเถติ ปิเหติ อภิขปฺปตีติ นิราสโส โส อุท
อาสสาโน ๑

[๑๕๘] ปญฺญาณวา โส อุท ปญฺญกปฺปตีติ ปญฺญาณวา
โสติ ปญฺจโธ ปญฺญวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ ๑ อุท
ปญฺญกปฺปตีติ อุทาทุ อฏฺฐสฺมาปตฺติฉาณน วา ปญฺจาภิญฺญาณฉาณน
วา มิจฺฉาณฉาณน วา ตณฺหาภปฺปิตฺติ วา ติฏฺฐจิกปฺปิตฺติ วา
กปฺเปติ ชเนติ สญฺชเนติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตตีติ ปญฺญาณวา
โส อุท ปญฺญกปฺปิตฺติ ๑

[๑๕๙] มุณี อหิ สกฺก ขถา วิชญฺณนฺตติ สกฺกาติ สกฺโก ๑
อถวา ๒ สกฺกยกุลลา ปพฺพชฺชิตฺติปิ สกฺโก ๑ อถวา อทุโร
มหทฺธโน ฌนวาติปิ สกฺโก ๑ ตสฺสึมานิ ฌนานิ เสยฺยถิถิ
สทฺธารณํ สีลธณํ หิริธณํ โอตฺตปฺปธณํ สุตฺธณํ จาครณํ ปญฺญาธณํ
สตีปฺภูจฺจานธณํ สมฺมปฺปธานธณํ อิทฺธิปฺปาธณํ อินฺทฺริยธณํ พลธณํ
โพชฌนฺตฺถธณํ มคฺคธณํ ผลธณํ นิพฺพานธณํ ๑ เตหิ อนนฺทวิเชหิ
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒ ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ๑

ชนรตเนหิ อทุโธ มหทุธโน ธนวาติปิ สกุโก ฯ อถวา ปหุ
วิสวี อถมตุโต สุโร วีโร วิกุกนุโต อภิรุ อจฺจนฺมภิ อนุตุราสี
อปลาฮี ปหีนภยเถรวโ วิคตโลมหํโสติปิ สกุโก ฯ มุนี อหํ สกุก
ยถา วิชณฺณนฺติ ยํ ๑ สกุก มุนี ชาเนยฺยํ วิชานเนยฺยํ ปฏิวิชานเนยฺยํ
ปฏิวิชฺฌเนยฺยนฺติ ๒ มุนี อหํ สกุก ยถา วิชณฺณํ ฯ

[๓๖๐] ตมฺเม วิยาจิกฺข สมฺนตฺตจฺกฺขุติ ตนฺติ ยํ ปุจฺจามิ
ยํ ยาจามิ ยํ อชฺฌณฺณสํมมิมิ ยํ ปสาเทมิ ฯ วิยาจิกฺขาติ อจิกฺข
เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิชานาหิ อุตฺตานิโกโรหิ
ปกาสเสหิ ฯ สมฺนตฺตจฺกฺขุติ สมฺนตฺตจฺกฺขุ วุจฺจติ สพฺพณฺณตฺตวณฺณํ ฯเปฯ
ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจฺกฺขุติ ตมฺเม วิยาจิกฺข สมฺนตฺตจฺกฺขุ ฯ
เตนาห โส พฺราหฺมโณ

นिरาสโส โส อุตฺต อาสสาโน
ปณฺณวณฺณา โส อุตฺต ปณฺณกปฺปิ
มุนี อหํ สกุก ยถา วิชณฺณํ
ตมฺเม วิยาจิกฺข สมฺนตฺตจฺกฺขุติ ฯ

[๓๖๑] นिरาสโส โส น จ อาสสาโน
ปณฺณวณฺณา โส น จ ปณฺณกปฺปิ
เอวมฺปิ โตเทยฺย มุนี วิชาน
อกิณฺจันํ กามภเว อสคฺคํ ฯ

[๓๖๒] นिरาสโส โส น จ อาสสาโนติ นิตฺตโณห โส น [๓]

#๑-๒ ม. สกุก ยถาหํ มุนี ชาเนยฺยํ อาชานเนยฺยํ วิชานเนยฺยํ ... ฯ เอวมิทธิเสสุ
#จฺานนฺสุ ฯ ๓ ม. โส ฯ

สตโณห รูป ๑ นาสีสติ สหุเท กนุเช ฯเปฯ ทิฏฐสูตรมุตวิญญาตพะเพ
ธมเม นาสีสติ น อิจฺฉติ น สาทียติ น ปตฺถเถติ น ปิเหติ
นาภิขปฺปตีติ นิราสโโส โส น จ อาสสาโน ฯ

[๓๖๓] ปญฺญาณวา โส น จ ปญฺญกปฺปตีติ ปญฺญาณวา
โสตติ ปญฺจทิตฺโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวิ ฯ น
จ ปญฺญกปฺปตีติ อฏฺฐสมาปตฺติฌาณน วา ปญฺจาภิญฺญาณวา
วา มิจฺฉาฌาณน วา ตณฺหาภปฺป วา ทิฏฺฐิกภปฺป วา น กปฺเปติ
น ชเนติ น สลฺยชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตีติ
ปญฺญาณวา โส น จ ปญฺญกปฺปตีติ ฯ

[๓๖๔] เอวมฺปิ โตเทยฺย มุนี วิชานาติ มุนินฺตุ โมนํ วุจฺจติ
ฌาณิ ฯเปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มุนิ ฯ เอวมฺปิ โตเทยฺย มุนี
วิชานาติ โตเทยฺย เอวํ มุนี ชาน วิชาน ๒ ปฏฺวิชานาติ [๓] เอวมฺปิ
โตเทยฺย มุนี วิชาน ฯ

[๓๖๕] อภิญฺจนํ กามภเว อสฺตตฺตฺนฺติ อภิญฺจนฺนฺติ
รากภิญฺจนํ โทสภิญฺจนํ โมหภิญฺจนํ มานภิญฺจนํ ทิฏฺฐิกภิญฺจนํ
กิเลสภิญฺจนํ ทฺวจฺจริตภิญฺจนํ ยสฺเสเต ๔ กิณฺจนา ปหีนา สมฺมุจฺจินฺนา
วฺอุปสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมา ๔
โส วุจฺจติ อภิญฺจโน ฯ กามภเวติ ๕ กามาติ อุทฺททานโต เทว
กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ
วตฺตูกามา ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ ภวาติ เทว ภวา
#๑ ม. รูป ฯ ๒ ม. ปฏฺิขาน ฯ ๓ ม. ปฏฺิวิชฺฌาติ ฯ ๔-๔ ม. ยสฺเสตานิ
#กิณฺจนานิ ... ททฺธมานิ ฯ ๕ อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

กมมภโว จ ปฐิสนุธิโก จ ปุณพภโว ฯเปฯ อัย ปฐิสนุธิโก
ปุณพภโว ฯ อภิณจนัน กามภเว อสตุตุนติ อภิณจนัน กามे ज
ภवे ज अस्तुत्तं अलकुत्तं अलकुत्तं अपलिपुत्तं निगुन्नत्तं निस्तुत्तं
विप्रमुत्तं विसुत्तं विरियातिकेन जेतसा विहनत्तुति อภิณจนัน
กามภवे अस्तुत्तं ฯ เตनाห ภควา

นिरาสโส โส न ज आससानो

पल्लवणावा सो न ज पल्लवप्री

एवमपि तोत्थेय मुनी विजान

अभिणजनं कामभवे अस्तुत्तुति ฯ

सह कात्तापरियोसाना ॥पे॥ सुत्ता मे गनुत्ते भक्वा सावोहमसुमिदि ॥

तोत्थेयमाणावल्लवहानिहत्तेसो नवमो ॥

กปฺปมาณวกปฺลหานิทฺตเทโส

[๓๖๖] มชฺฌเณ สรรสฺมี ตินฺนุจฺจตฺ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)

โอมฺเ ชฺชาเต มหฺพฺภเย

ชฺรามาจฺจูปเรตานิ

ทีปํ ปพฺรุหิ มาริส

ตฺวณฺจ เม ทีปมกฺขาทิ

ยถายิํ นํ ปริ สฺยิยา ฯ

[๓๖๗] มชฺฌเณ สรรสฺมี ตินฺนุจฺจตฺนฺติ สโร วุจฺจติ สฺสํสโร
อาคมํ นํ คมํ นํ คมนํ นํ คมนํ นํ กาลํ คติ ภาวํ ไว จฺจติ จ อฺปฺตฺติ
จ นินฺนุพฺตฺติ จ เกโท จ ชฺชาติ จ ชฺรมา จ มรณฺณจ ฯ สฺสํสโร
ปฺริมาปี โกฏฺฐิ น ปฺลฺยณฺยติ ปฺจฺฉิมาปี โกฏฺฐิ น ปฺลฺยณฺยติ ฯ
มชฺฌเณ จ สฺสํสโร สตฺตฺตา จิตฺตา ปตฺติจฺจิตฺตา อลฺลิสฺนา อฺปฺคตฺตา
อชฺโฆสฺสิตฺตา อธิมฺตฺตฺตา ฯ กถํ สฺสํสโร ปฺริมา โกฏฺฐิ น ปฺลฺยณฺยติ ฯ
เอตฺตฺตฺกา ชฺชาติโย วฏฺฐุํ วตฺติ ตโต ปฺริ น วตฺตฺติ ๑ เหวํ นตฺถิ
เอวมฺปิ สฺสํสโร ปฺริมา โกฏฺฐิ น ปฺลฺยณฺยติ ฯ เอตฺตฺตฺกานิ
ชฺชาติสฺตฺตานิ วฏฺฐุํ วตฺติ ตโต ปฺริ น วตฺตฺติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ
สฺสํสโร ปฺริมา โกฏฺฐิ น ปฺลฺยณฺยติ ฯ เอตฺตฺตฺกานิ ชฺชาติสฺสํสฺตฺตานิ
วฏฺฐุํ วตฺติ ตโต ปฺริ น วตฺตฺติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สฺสํสโร
ปฺริมา โกฏฺฐิ น ปฺลฺยณฺยติ ฯ เอตฺตฺตฺกานิ ชฺชาติสฺสํสฺตฺตานิ วฏฺฐุํ
#๑ ม. วตฺตฺตฺติติ ฯ เอวมฺปิ ฯ

วตฺติ ตโต ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส
ปุริมา โภทฺติ น ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกา ชาติโภทฺติโย วฏฺฐํ วตฺติ
ตโต ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภทฺติ
น ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกาณี ชาติโภทฺติสฺตานี วฏฺฐํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภทฺติ น
ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกาณี ชาติโภทฺติสฺสสฺตานี วฏฺฐํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภทฺติ
น ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกาณี ชาติโภทฺติสฺสสฺสสฺตานี วฏฺฐํ วตฺติ
ตโต ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา
โภทฺติ น ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกาณี วสฺสสฺตานี วฏฺฐํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภทฺติ
น ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกาณี วสฺสสฺสสฺตานี วฏฺฐํ วตฺติ ตโต ปรี
น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภทฺติ น
ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกาณี วสฺสสฺสสฺสสฺตานี วฏฺฐํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภทฺติ
น ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกา วสฺสโภทฺติโย วฏฺฐํ วตฺติ ตโต ปรี
น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภทฺติ น
ปญฺญาตติ ฯ เอตฺตกาณี วสฺสโภทฺติสฺตานี วฏฺฐํ วตฺติ ตโต ปรี

น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ น
ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ วสฺสโภญฺจิสหสฺसानิ วญฺญํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ
น ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ วสฺสโภญฺจิสตฺสหสฺसानิ วญฺญํ วตฺติ
ตโต ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ
น ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ กปฺปานิ วญฺญํ วตฺติ ตโต ปรี
น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ น
ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ กปฺปสฺตานิ วญฺญํ วตฺติ ตโต ปรี
น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ น
ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ กปฺปสฺสหสฺसानิ วญฺญํ วตฺติ ตโต ปรี
น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ น
ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ กปฺปสฺตสหสฺसानิ วญฺญํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ น
ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกา กปฺปโภญฺจโย วญฺญํ วตฺติ ตโต ปรี
น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ น
ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ กปฺปโภญฺจิสฺตานิ วญฺญํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ
น ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ กปฺปโภญฺจิสหสฺसानิ วญฺญํ วตฺติ ตโต
ปรี น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภญฺญิ
น ปญฺญาติ ฯ เอตฺตกานิ กปฺปโภญฺจิสตฺสหสฺसानิ วญฺญํ วตฺติ

ตโต ปริ น วตตติ เหว นตติ เอวมปิ สสารสส ปุริมา
โกฏิ น ปณณายติ ฯ

วุดตฺ เหว ภาควตา อนมตคฺโคยฺ ภิกฺขเว สสารสส ๑
ปฺพุพโกฏิ ๒ น ปณณายติ อวิชฺขานํวณฺณํ สตฺตํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ
สนฺทาวตํ สสรตํ เอวํ ทิฆมฺมวุดตํ โข ภิกฺขเว ทุกฺขํ
ปจฺจนุภูตํ ติพฺพํ [๓] พยสนํ [๔] กฏฺฐีวฑฺฒิตํ ๕ ยาวณฺจิตํ ภิกฺขเว
อลเมว สพฺพสงฺขาเรสุ นิพฺพินฺนิตฺตุํ อถํ วิรชฺชิตฺตุํ อถํ มจฺจุจฺฉินฺนิตฺติ ฯ
เอวมปิ สสารสส ปุริมา โกฏิ น ปณณายติ ฯ

กถํ สสารสส ปจฺฉิมา โกฏิ น ปณณายติ ฯ เอตฺตกา
ชาติโย วฏฺฐํ วตฺติสฺสตี ตโต ปริ น วตฺติสฺสตี ๖ เหว นตติ
เอวมปิ สสารสส ปจฺฉิมา โกฏิ น ปณณายติ ฯ เอตฺตกา
ชาติสฺตานิ เอตฺตกา ชาติสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา ชาติสฺตสฺสทฺสฺตานิ
ฯเปฯ เอตฺตกา ชาติโกฏิโย เอตฺตกา ชาติโกฏิสฺตานิ เอตฺตกา
ชาติโกฏิสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา ชาติโกฏิสฺตสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา
วสฺสานิ เอตฺตกา วสฺสสฺตานิ เอตฺตกา วสฺสสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา
วสฺสสฺตสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา วสฺสโกฏิโย เอตฺตกา วสฺสโกฏิสฺตานิ
เอตฺตกา วสฺสโกฏิสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา วสฺสโกฏิสฺตสฺสทฺสฺตานิ
เอตฺตกา กปฺปานิ เอตฺตกา กปฺปสฺตานิ เอตฺตกา กปฺปสฺสทฺสฺตานิ
เอตฺตกา กปฺปสฺตสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา กปฺปโกฏิโย เอตฺตกา
กปฺปโกฏิสฺตานิ เอตฺตกา กปฺปโกฏิสฺสทฺสฺตานิ เอตฺตกา กปฺปโกฏิสฺตสฺสทฺสฺตานิ
#๑ ม. สสารโร ฯ ๒ ม. ปุพฺพา โกฏิ ฯ ๓-๔ ม. ปจฺจนุภูตํ ฯ ๕ ม. กฏฺฐี วฑฺฒิตา ฯ
#๖ ม. วตฺติสฺสตีติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

วณฺเฑวํ วตฺติสฺสตี ตโต ปริ น วตฺติสฺสตี เหว
นตฺถิ เอวมฺปิ สํสาร์สฺส ปจฺฉิมา โภถฺติ น ปญฺญาติ ฯ เอวมฺปิ
สํสาร์สฺส ปริมาปี โภถฺติ น ปญฺญาติ ปจฺฉิมาปี โภถฺติ น
ปญฺญาติ ฯ มชฺเชว สํสारे สตฺตา จิตฺตา ปตฺติจฺจิตฺตา อลฺลึนา
อุปกฺตา อชฺโฌสฺสิตา อธิมุตฺตาคี มชฺเช สรฺสฺมี ติฏฺฐตํ ฯ อิจฺจายสฺมา
กปฺโปติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ อิจฺจาติ ฯ
อายสฺมาติ ปิยวณฺํ ครอบฺณํ สการวสฺสปฺตฺติสฺสาร์สฺสวณฺเมตํ
อายสฺมาติ ฯ กปฺโปติ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นามํ ฯเปฯ
อภิลำโปติ อิจฺจายสฺมา กปฺโป ฯ

[๑๖๘] โไอเม ชาเต มหพฺภเยติ กาโมเม ภโวเม ทิฏฺฐโจเม
อวิชฺโฆเม ชาเต สลฺลชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปำคฺกุเต ฯ
มหพฺภเยติ ชาติภเย ชฺรธาภเย พฺยาธิภเย มรณฺภเยติ โไอเม
ชาเต มหพฺภเย ฯ

[๑๖๙] ชฺรามจฺจุปฺเรตานิ ชฺราย สฺมุจฺจัน ปฺเรตานิ สโมหิตานิ
สมนฺนาคทานิ มจฺจุนา สฺมุจฺจัน ปฺเรตานิ สโมหิตานิ สมนฺนาคทานิ
ชาติยา อนุคทานิ ชฺราย อนุสฺถานิ พฺยาธินา อภิกฺุทานิ
มรณฺน อพฺภาหิตานิ อตฺถานิ อเลณานิ อสรณานิ อสรณฺนิฏฺฐิตานนฺติ
ชฺรามจฺจุปฺเรตานิ ฯ

[๑๗๐] ทีปํ ปพฺรุหิ มาริสฺสตี ทีปํ ตาณํ เลณํ สรณํ คตฺติปฺรายนํ ๑
พฺรุหิ อัจฺจุขาหิ เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราหิ
#๑ ม. คตฺติ ปฺรายนํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

วิภาหิ อุตตานิกรโหิ ปกาเสหิ ฯ มาริสาติ ปยวงนํ ครัวจัน
สการวสปปติสสาธิวจนเมตํ มาริสาติ ทีปํ ปพฺรุหิ มาริส ฯ

[๑๗๑] ตฺวญจ เม ทีปมกฺขาทิตี ตฺวณฺติ ภควนฺตํ ภณฺตี ฯ
ทีปมกฺขาทิตี ทีปํ ตาณํ เลณํ สรณํ คติปรายนํ อกฺขาทิ อาจิกฺขาทิ
เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราหิ วิภาหิ อุตตานิกรโหิ
ปกาเสหิตี ตฺวญจ เม ทีปมกฺขาทิ ฯ

[๑๗๒] ยถายิทํ นาปริ สียาติ ยถา อิทํ ๑ ทุกฺขํ อิเชว
นिरุชฺฌเมยฺย วุสฺสเมยฺย อตฺถํ คจฺเจยฺย ปญฺชิปฺปสฺสสมฺภะยฺย ปุณฺ ปญฺชิสนฺธิกํ
ทุกฺขํ น นิพฺพตฺเตยฺย กามชาตฺยา วา รุปรชาตฺยา วา อรุปรชาตฺยา
วา กามภเว วา รุปรภเว วา อรุปรภเว วา สลฺยณภเว วา
อสลฺยณภเว วา เนวสลฺยณานาสลฺยณภเว วา เอกโวการภเว วา
จตุโวการภเว วา ปญฺจโวการภเว วา ปุณฺ คติยา วา ปุณฺ
อุปฺปตฺติยา วา ปุณฺ ปญฺชิสนฺธิยา วา ภเว วา สัสสาเร วา วฏฺเฏ
วา น ชเนยฺย น สลฺยชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย [๒] อิเชว นินฺรุชฺฌเมยฺย
วุสฺสเมยฺย อตฺถํ คจฺเจยฺย ปญฺชิปฺปสฺสสมฺภะยฺยาติ ยถายิทํ นาปริ
สียา ฯ เตนนาห โส พุราหุมนโณ

มชฺฌเม สรสฺมี ตินฺนุจฺจํ (อิจฺจาวยสฺมา กปฺโป)

โอฆะ ชาเต มหพฺภเย

ชรามจฺจุปเรตานิ

ทีปํ ปพฺรุหิ มาริส

#๑ ม. ยถายิทํ ฯ ๒ ม. นานินิพฺพตฺเตยฺย ฯ

ตฺวณฺจ เม ทีปมกฺขาทิ

ยถายิํ นําปริ สียาติ ฯ

[๓๗๓] มชฺเฌ สรสฺมี ติญฺจตฺตํ (กปฺปาติ ภควา)

โอมฺเฌ ชาเต มหฺพฺภเย

ชรามจฺจุปรเตนํ

ทีปํ ปพฺรุมิ กปฺป เต ฯ

[๓๗๔] มชฺเฌ สรสฺมี ติญฺจตฺนฺติ สโร วุจฺจติ สํสํโร
อากมนํ คมนํ คมนากมนํ กาลํ คติ ภวาทโว จุติ จ อุปฺปตฺติ
จ นิพฺพตฺติ จ เกโท จ ชาติ จ ชรา จ มรณฺณจ ฯ สํสํเรสฺส
ปุริมาปี โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ ปจฺฉิมาปี โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ
ฯเปฯ มชฺเฌ จ สํสํเร สตฺตฺตา จิตฺตา ปตฺติจฺจิตฺตา อลฺลึนา อุปฺคตฺตา
อชฺโฆสฺสิตา อชิมฺมตฺตฺตา ฯ กถํ สํสํเรสฺส ปุริมา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ
ฯเปฯ เอมฺปิ ๑ สํสํเรสฺส ปุริมา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ ฯ กถํ
สํสํเรสฺส ปจฺฉิมา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ ฯเปฯ เอมฺปิ ๑ สํสํเรสฺส
ปุริมา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ ฯ เอมํ สํสํเรสฺส ปุริมาปี โกฏฺฐิ
น ปณฺณายติ ปจฺฉิมาปี โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ ฯ มชฺเฌว สํสํเร
สตฺตฺตา จิตฺตา ปตฺติจฺจิตฺตา อลฺลึนา อุปฺคตฺตา อชฺโฆสฺสิตา อชิมฺมตฺตฺตาติ
มชฺเฌ สรสฺมี ติญฺจตฺตํ ฯ กปฺปาติ ภควาติ กปฺปาติ ภควา ตํ
พฺรํหฺมณํ นําเมน อาลปฺติ ฯ ภควาติ คารวาทิวนเมตํ ฯเปฯ
สจฺฉิภา ปณฺณตฺติ ยทิตํ ภควาติ กปฺปาติ ภควา ฯ

#๑ ม. เอมํ ฯ

[๑๗๕] โอฆะ ชาเต มหพุกะเยติ กาโมฆะ ภโวฆะ ทิฏฺฐโฆฆะ
อวิชฺโชฆะ ชาเต สลฺลชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุฏฺเฐ ๑
มหพุกะเยติ ชาตฺถิกะเย ชฺรารกะเย พุยาธิกะเย มรณกะเยติ โอฆะ
ชาเต มหพุกะเย ๑

[๑๗๖] ชฺรามจุจฺจฺปเรตานิ ชฺราย สฺมุจฺจฺจํ ปเรตานิ
สโมหิตานิ สมนฺนาคตานิ มจฺจฺจนา สฺมุจฺจฺจํ ปเรตานิ สโมหิตานิ
สมนฺนาคตานิ ชาตฺถิยา อญฺจตานิ ชฺราย อญฺจสฺถฺจํ พุยาธินา
อภิกฺขตานิ มรณฺเนน อพฺภาหตานิ อตฺถานํ อเลณํ อสรณํ
อสรณฺนิฏฺฏตานิ ชฺรามจุจฺจฺปเรตานิ ๑

[๑๗๗] ทิปฺปํ ปพฺรุมฺมิ กปฺปํ เตติ ทิปฺปํ ตาณฺมฺ เลณฺมฺ สรณฺมฺ
คตฺติปฺรายนฺมฺ พฺรุมฺมิ อจฺจิกฺขามิ เทเสมฺมิ ปฺลยฺลเปมฺมิ ปฺกฺขเปมฺมิ วิวรามิ
วิกฺขามิ อุตฺตานิโกโรมฺมิตฺติ ทิปฺปํ ปพฺรุมฺมิ ๑ กปฺปํ เตติ กปฺปาติ
ภควา ตํ พฺร่าหฺมณฺมฺ นามเนน อาลปฺตฺติติ ทิปฺปํ ปพฺรุมฺมิ กปฺปํ เต ๑
เตนาห ภควา

มชฺเช สรสฺสมฺมิตฺติจฺจตฺตํ (กปฺปาติ ภควา)

โอฆะ ชาเต มหพุกะเย

ชฺรามจุจฺจฺปเรตานิ

ทิปฺปํ ปพฺรุมฺมิ กปฺปํ เตติ ๑

[๑๗๘] อภิกฺขจฺจํ อนาทานํ เอตํ ทิปฺปํ อนาปฺริ

นิพฺพานํ อิตฺติ นํ พฺรุมฺมิ ชฺรามจุจฺจฺปริกฺขยฺมฺ ๑

[๓๗๕] อภิณจนัน อานาทานนุติ อภิณจนนุติ รากภิณจนัน
โทสภิณจนัน โมหภิณจนัน มานภิณจนัน ทิฏฐิภิณจนัน กิเลสภิณจนัน
ทุจจริตภิณจนัน กิณจนปฺปหานัน กิณจนวูปสโม กิณจนปฏินิสฺสคฺโค
กิณจนปฏิปฺปสฺสทฺธิ ๑ อมตํ นิพฺพานนุติ อภิณจนัน ฯ อานาทานนุติ
อาทานัน วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา
โลโก อกุสลมฺมุตฺตํ อาทานปฺปหานัน อาทานวูปสโม อาทานปฏินิสฺสคฺโค
อาทานปฏิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนุติ อภิณจนัน
อนาทานัน ฯ

[๓๗๖] เอตํ ทิปฺปํ อนาปรนฺตํ เอตํ ทิปฺปํ ตาณฺณํ เลณฺณํ สรณฺณํ
คตฺติปรายณฺณํ ฯ อนาปรนฺตํ ตมฺหา ปโร อญฺโหล ทิปฺโป นตฺถิ
อถฺโข โสเยว ๒ ทิปฺโป อคฺโข จ เสฏฺโฐ จ วิเสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข
จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ เอตํ ทิปฺปํ อนาปรํ ฯ

[๓๗๗] นิพฺพานัน อิติ นัน พุรฺรมิตฺติ วานัน วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกุสลมฺมุตฺตํ วานปฺปหานัน
วานวูปสโม วานปฏินิสฺสคฺโค วานปฏิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานัน ฯ
อิตฺติตฺติ ปทสนฺนุติ ฯเปฯ ปทานุปฺพุทฺทกเมตฺตํ อิตฺติตฺติ ฯ พุรฺรมิตฺติ พุรฺรมิ
อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิภขามิ อุตฺตตานิกโรมิ
ปกาสเมมิตฺติ นิพฺพานัน อิติ นัน พุรฺรมิ ฯ

[๓๗๘] ชรามจฺจุปริกฺขยฺนุติ ชรามรณฺสฺส ปหานัน วูปสโม
ปฏินิสฺสคฺโค ปฏิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนุติ ชรามจฺจุปริกฺขยฺนํ ฯ
#๑ ม. กิณจนวูปสโม กิณจนปฏินิสฺสคฺคํ กิณจนปฏิปฺปสฺสทฺธิ ฯ เอวมิตฺติเสสุ
#จฺานเนสุ ฯ ๒ ม. โส เอวํ ฯ

เตนาค ภาควา

อภิญจนั อนาทานั เอตํ ทีปํ อนาปริ

นิพพานั อิติ นํ พุริมิ ชรามจุปรักขยุนติ ฯ

[๑๘๓] เอตทณฺณาย เย สตา ทิฏฺฐมฺมาภินิพฺพตา

น เต มारวสานุคา น เต มารสฺส ปฏฺฐกุ ๑ ฯ

[๑๘๔] เอตทณฺณาย เย สตาติ เอตนฺติ อมตํ นิพฺพานั

โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพุปฺธิปฏินิสฺสกุโค ตณฺหกุขโย วิราโค

นิโรโร นิพฺพานั ฯ อณฺณายาติ อณฺณาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา

ตีริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ

ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยชฺมมํ สพฺพนตํ นิโรชชฺมมนฺติ อณฺณาย

ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ ยติ

อรหนฺโต ชีณาสวา ฯ สตาติ จคฺคูหิ การณฺเหหิ สตา กาย

กายานุสฺสสนาสติปฏฺฐานันํ ภาเวนฺตา ๒ สตาฯเปฯ เตน วุจฺจนฺติ สตาติ

เอตทณฺณาย เย สตา ฯ

[๑๘๕] ทิฏฺฐมฺมาภินิพฺพตาติ ทิฏฺฐมฺมา ฅาตฺตมฺมา ตฺลิตฺตมฺมา

ตีริตฺตมฺมา วิภาวิตฺตมฺมา วิภูตฺตมฺมา ฯ อภินิพฺพตาติ

รากสฺส นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพตา โทสสฺส นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพตา

โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพตา โกรสฺส อุปฺนาหสฺส ฯเปฯ

สพฺพากุสลาภิสงฺขารานันํ [๓] นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพตา ปฏิปฺปสฺสทฺธาติ

ทิฏฺฐมฺมาภินิพฺพตา ฯ

#๑ ม. ปทฺฐกุ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. ภาเวนฺโต ฯ ๓ ม. สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วุปฺสมิตตฺตา

#นิชฺฌาตตฺตา นิพฺพตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา สนฺตา อุปฺสนฺตา วุปฺสนฺตา ฯ

[๑๘๖] น เต มारวसानุคาคิ มาราคิ โย โส มาโร
กโณห อธิปติ อนุตฏ นมุจิ ปมตตพนฺธุ ๆ น เต มारวसानุคาคิ
น เต มारสฺส วเส วตฺเตนฺติ ๑ นปี มาโร เตสุ วสํ
วตฺเตติ เต มारณฺจ มारปกฺขณฺจ มारปาสณฺจ มारพพิสณฺจ
मारามิสณฺจ มारวิสณฺจ มारนิवासณฺจ มारโคจรณฺจ มारพนฺธฺนณฺจ
อภิกฺขุย อภิกฺวิทฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาทยิตฺวา ๒ มทฺทิตฺวา [๑]
วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺตฺติ น เต
मारวसानุคาคิ

[๑๘๗] น เต มारสฺส ปฏฺจคฺคฺติ น เต มारสฺส ปฏฺจ
ปฏฺจจฺรา ๔ ปริจาริกา เปลียา ๕ เต พุทฺธสฺส ภควโต ปฏฺจ
ปฏฺจจฺรา ๔ ปริจาริกา เปลียาคิ ๕ น เต มारสฺส ปฏฺจคฺคฺติ ๆ
เตนาห ภควา

เอตทณฺณาย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา
น เต มारวसानุคาคิ น เต มारสฺส ปฏฺจคฺคฺติ ๆ
สห คาทาปริโยसानา ๆเปฯ สตุถา เม ภนฺเต ภควา
สาวโกหมสฺสฺมิตฺติ ๆ

กปฺปมาณวกปฺลฺหานิทฺเทโส ทสโม ๆ

#๑ ม. วตฺเตนฺติ ๆ ๒ ม. ปริยาทยิตฺวา ๆ เอวมฺปฺริปี ๆ ๓ ม. จรนฺติ ๆ

#๔ ม. ปทฺธา ปทฺธจฺรา ๆ ๕ ม. ลียา ๆ

ชตฺกณฺณิมาณวกปฺลหฺนินทเทโส

[๓๘๘] สุตฺวานหํ วีร อกามกามิ (อิจฺจาเยสฺมา ชตฺกณฺณิ)

โธมาตึคฺคํ ปุญฺญจุมกามมกมฺ

สนฺติปฺทํ พุริ สหฺชเนตฺต ๑

ยถาตจฺจํ ภควา พุริ เม ตํ ฯ

[๓๘๙] สุตฺวานหํ วีร อกามกามินฺติ สุตฺวา สฺมุติวฺวา
อุคฺคเหตฺวา อุปฺชารตฺวา อุปลกฺขยิตฺวา อิติปิ โส ภควา อรหํ ฯเปฯ
พุทฺโธ ภควาติ สุตฺวานหํ ฯ วีราติ วีโร ฯ ภควา วิริยวาติ
วีโร ฯ ปหฺนฺติ วีโร ฯ วิสฺวีติ วีโร ฯ อลฺมตฺโตติ วีโร ฯ
สุโร วิกฺกนฺโต อภิรุ อจฺจมฺภิ อนุตฺตราสี อปลาเย ปหฺนฺนภยเกรโว
วิกตฺโลมหํ โสติ วีโร ฯ

วิโรติ อึช สพุพาปาปเกหิ

นิริยทฺกขมฺติจฺจ วิริยวาโส

โส วิริยวา ปชานวา

วีโร ตาหิ ปวฺจฺเจเต ตถตฺตาติ ฯ

สุตฺวานหํ วีร ฯ อกามกามินฺติ กามาติ อุทฺทานโต เทว กามา
วตฺตูกามา จ กิลฺลสกาма จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา
ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิลฺลสกาма ฯ พุทฺธสฺส ภควโต วตฺตูกามา
ปฺริยฺญาตา กิลฺลสกาма ปหฺนฺนา วตฺตูกาмаนํ ปฺริยฺญาตฺตา
#๑ ม. สหชเนตฺต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

กิลีสกามานัน ปหีนตฺตา ภควา น กามเม กามเมติ กามา ๑ เสฏฺฐจาทิ
น กามเม ปโมทติ ๒ น กามเม อภิชปฺปติ ตสฺมา พุทฺโธ อกาโม
นิกฺกกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม ปฏฺินิสฺสฏฺฐกาโม
วितฺตราโค วิตฺตราโค จตฺตตราโค วนฺตตราโค มุตฺตตราโค
ปหีนตราโค ปฏฺินิสฺสฏฺฐตราโค นิจฺจนาโต นิพฺพุโต สีตฺติญฺโตะ สุขปฏฺิสฺสเวทึ
พฺรหฺมญฺเฏเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ สุตฺวานหํ วีร อกามกามึ ๑
อิจฺจายสฺมา ชตฺกณฺณตีติ อิจฺจาทิ ปทสนฺธิ ๑เป ๑ ปทานุปฺพุพฺพกเมตฺ
อิจฺจาทิ ๑ อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ สคารวสปฺปติสฺสาธิวจฺนเมตฺ
อายสฺมาติ ๑ ชตฺกณฺณตีติ ตสฺส พฺรหฺมณฺณสฺส โคตฺตํ ๑เป ๑
โวหาโรติ อิจฺจายสฺมา ชตฺกณฺณตี ๑

[๑๕๐] โอฆาติคํ ปุญฺจุมกามมากมนฺติ โอฆาติคฺนฺติ
โอฆาติคํ โอฆํ อติกฺกนฺตํ สมตฺกนฺตํ วิตฺติวตฺตนฺติ โอฆาติคํ ๑
ปุญฺจุนฺติ ปุญฺจจ ปุจฺฉิตฺตุํ ยาจิตฺตุํ อชฺฌเอสิตฺตุํ ปสาเทตฺตุํ ๑ อกามมากมนฺติ
อกามํ ปุญฺจจ นิกฺกามํ จตฺตกามํ วนฺตกามํ มุตฺตกามํ
ปหีนกามํ ปฏฺินิสฺสฏฺฐกามํ วิตฺตรากํ [๑] จตฺตตราคํ วนฺตตราคํ มุตฺตตราคํ
ปหีนตราคํ ปฏฺินิสฺสฏฺฐตราคํ อากมฺหา อากตมฺหา อูปาคตมฺหา
สมปฺตตมฺหา ตยา สทฺธิ สมากตมฺหาติ โอฆาติคํ ปุญฺจุมกามมากมํ ๑

[๑๕๑] สนฺติปทํ พฺรหฺมิ สหาชเนตฺตาติ สนฺตีติ เอเกน
อากาเรน สนฺติปิ สนฺติปทํปิ ตถฺยเวยว อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสขฺขารสมโธ
สพฺพปฺริปฏฺินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ
#๑-๒ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑ เอตฺถนฺนตฺเร น กามเม ปตฺถเอติ น กามเม ปิเหติ น กามเม
#อภิชปฺปติ ๑ ยะ กามเม กามเมนฺติ กามเม ปตฺถเอนฺติ กามเม ปิเหนฺติ กามเม อภิชปฺปนฺติ ๑
#เต กามกามิโน รากฺราติโน สลฺยณาสลฺยณิโน ๑ ภควา น กามเม กามเมติ น กามเม ปตฺถเอติ น
#กามเม ปิเหติ น กามเม อภิชปฺปติ ๑ ๑ ม. วิตฺตรากํ ๑

นิพพานํ ฯ วุตตญฺเหหํ ภควตา สนฺตเมตํ ปทํ ปณฺตีเมตํ ปทํ
ยทิตํ สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺริยญฺนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
นิโรโร นิพฺพานนฺติ ฯ อถาปเรนาการณ เย ธมฺมา สนฺตาทิคมาย
สนฺติหุสฺสนาย สจฺฉิกิริยาย ๑ สํวตฺตนฺติ เสยฺยถิทํ จตฺตารो สติปฺญฺจนา
จตฺตารो สมนฺนปฺปชานา จตฺตารो อิทฺธิปาทา
ปฺลยจฺฉินฺทฺริยานิ ปฺลยจ พฺลานิ สตฺต โภชณฺจกา อริโย อฏฺฐจฺจกฺโก มคฺโค
อิมํ วุจฺจนฺติ สนฺติปาทา ฯ สนฺติปทํ ตาณปทํ เลณปทํ สรณปทํ
อภยปทํ อจฺจตปทํ อมตปทํ นิพฺพานปทํ พุรฺุหิ อากฺขฺหาหิ เทเสหิ
ปฺลยเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิภขาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิ ฯ
สหาชเนตฺตาทิ เนตฺตํ วุจฺจติ สพฺพพฺลยฺตณฺณํ ฯ พุทฺธสฺส ภควโต
เนตฺตตฺตจฺจ ชินภาโว จ โพธิยา มฺูเล อปฺพุทฺธิ อจฺฉริมํ เอกสฺมิ ขณ
อฺุปฺปนฺโน ตสฺมา พุทฺธโร สหาชเนตฺโตติ สนฺติปทํ พุรฺุหิ
สหาชเนตฺต ฯ

[๑๕๒] ยถาตจฺฉํ ภควา พุรฺุหิ เม ตนฺติ ยถาตจฺฉํ วุจฺจติ
อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺริยญฺนิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโร นิพฺพานํ ฯ ภควาติ การวาทิวงนเมตํ
ฯเปฯ สจฺฉิกา ปฺลยตฺตติ ยทิตํ ภควาติ ฯ พุรฺุหิ เม ตนฺติ พุรฺุหิ
อากฺขฺหาหิ ฯเปฯ ปกาเสหิติ ยถาตจฺฉํ ภควา พุรฺุหิ เม ตํ ฯ
เตนาห โส พุราหฺมณฺโณ

สตฺวานหํ วีร อกามกามิ (อิจฺจายสฺมา ชตฺกณฺณํ)

#๑ ม. สนฺติสจฺฉิกิริยาย ฯ

โอมาคัม ปุฏฐุมกามมามัม

สนฺติปํ พุริ สหฺชเนตฺต

ยถาตจฺฉํ ภควา พุริ เม ตนฺติ ฯ

[๓๕๓] ภควา หิ กามะ อภิภูยฺย อิริยติ

อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชี เตชสา

ปริตฺตปฺลฺลสฺส เม ฐฺริปฺลฺโล

อาจิกฺข ฆมฺมํ ยมฺหํ วิชฺณฺณํ

ชาติชฺชราย อิทฺ วิปฺปหานํ ฯ

[๓๕๔] ภควา หิ กามะ อภิภูยฺย อิริยตีติ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ
ฯเปฯ สจฺฉิกา ปฺลฺลตฺติ ยทิตฺ ภควาติ ฯ กามะติ
อุทฺทานโต เทว กามา วตฺตฺกามา จ กิเลสฺกามา จ ฯเปฯ อิม
วฺจฺจฺนฺติ วตฺตฺกามา ฯเปฯ อิม วฺจฺจฺนฺติ กิเลสฺกามา ฯ ภควา
วตฺตฺกามะ ปริชาเนตฺวา กิเลสฺกามะ ปหาย อภิภูยฺย อภิวิทฺวา
อชฺโฆตฺตฺริตฺวา ปฺริยาทฺยิตฺวา มทฺทิตฺวา ๑ จรติ [๒] อิริยติ วตฺเตติ
ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ ภควา หิ กามะ อภิภูยฺย อิริยติ ฯ

[๓๕๕] อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชี เตชสาติ อาทิจฺโจ วฺจฺจฺติ
สุริโย ๓ ฯ ปจฺวี วฺจฺจฺติ ชฺรธา ๔ ฯ ยถา สุริโย เตชี เตชสา ๕ เตเชน
สมนฺนาคโต ปจฺวี อภิภูยฺย อภิวิทฺวา อชฺโฆตฺตฺริตฺวา ปฺริยาทฺยิตฺวา
สนฺตฺยาปฺยิตฺวา สพฺพํ อากาสคตํ [๖] อภิวิทฺวฺจฺจ อฺนฺชการํ วิธมิตฺวา
อาโลกํ ทสฺเสตฺวา ๗ อากาเส อฺนฺตฺลิกฺเข คมนปฺเถ ๘ กจฺจฺติ
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. วิหฺรติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. สพฺพตฺถ สุริโย ฯ
#๔ ม. ชคฺตี ฯ ๕ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๖ ม. ตมคตํ ฯ ๗ ม. ทสฺสยิตฺวา ฯ
#๘ ม. คคนปฺเถ ฯ

เอวเมว ภควา ฌาณเตชี ฌาณเตเชน สมนฺนาคโต สพุพฺ อภิสงฺขารสมุทฺย
๑เป๑ กิเลสตมฺ อวิชฺชนฺธการํ วิธมิตฺวา ฌาณาโลกํ
ทสฺเสตฺวา วตฺตูกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม ปหาย อภิกฺขุย
อภิกฺวิทฺวา อชฺโฆตฺตฺริตฺวา ปริยาทิตฺวา มทฺทิตฺวา จรติ
อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชี
เตชสา ๑

[๑๕๖] ปรีตฺตปฺลฺลสฺส เม ฐฺริปฺลฺโลติ อหฺมสฺมิ ปรีตฺตปฺลฺโล
โอมกปฺลฺโล [๑] ชตฺตกปฺลฺโล ๒ ตฺวํปี มหาปฺลฺโล ปุณฺนปฺลฺโล
หาสปฺลฺโล ชวนปฺลฺโล ติกฺขปฺลฺโล นิพฺเพธิกปฺลฺโล ฐฺริ
วฺจฺจติ ปจฺวี ตาย ปจฺวีสมาย ปฺลฺลนฺย วิปฺลนฺย วิตฺถตฺตายน
สมนฺนาคโตติ ปรีตฺตปฺลฺลสฺส เม ฐฺริปฺลฺโล ๑

[๑๕๗] อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชฺณฺณนฺติ อาจิกฺข ฐมฺมนฺติ
อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ สาคฺถํ สพฺยณฺชนํ
เกวลปรีปฺนฺณํ ปรีสุทฺธํ พุรฺหุมาจฺริยํ จตฺตารโ สติปฺญฺจานเน ๑เป๑
นิพฺพานนฺจ นิพฺพานคามินินฺจ ปฺปฏิปทํ อาจิกฺขาหิ เทเสหิ
ปฺลฺลนเปหิ ปฺญฺจเปหิ วิวราหิ วิภขาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตี
อาจิกฺข ฐมฺมํ ๑ ยมฺหํ วิชฺณฺณนฺติ ยมฺหํ ชานนฺยํ วิชานนฺยํ
ปฺปฏิวิชานนฺยํ ปฺปฏิวิชฺฌนฺยํ อธิคฺจฺเจนฺยํ สฺเสนฺยํ ๓ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ
อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชฺณฺณํ ๑

[๑๕๘] ชาตฺติชฺชราย อิธ วิปฺปหานนฺติ อิธฺเว ชาตฺติยา ชรามรณสฺส
#๑ ม. ตาเมกปฺลฺโล ๑ ๒ ม. จตฺตกปฺลฺโล ๑ ๓ ม. สสฺเสนฺยํ ๑ เอวมิตฺติเสสฺส ปเทสฺส ๑

ปหานํ วุปลโม ปฏินิสฺสโก ปฏิปฺปสฺสทุธิ อมตํ
นิพฺพานนฺติ ชาตฺตชฺชราย อธิ วิปฺปหานํ ฯ เตนาห โส พฺราหฺมโณ

ภควา หิ กามे อภิกฺขย อิริยติ

อาทิจฺโจว ปจวี เตชี เตชสา

ปฺริตฺตปฺลยสฺส เม ฐฺริปฺลโย

อาจิกฺข ฆมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ

ชาตฺตชฺชราย อธิ วิปฺปหานนฺติ ฯ

[๓๕๕] กามะ วินย เคะ (ชตุกณฺณิตี ภควา)

เนกฺขมฺมํ ทญฺสุ เขมโต

อุคฺคหิตํ นีรตฺตํ วา

มา เต วิชฺชิตฺตํ กิณฺจณํ ฯ

[๔๐๐] กามะสุ วินย เคะนฺติ กามะสุติ อุทฺทานโต เทว

กามา วตฺตูกามา จ กิลฺลสฺกามา จ ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา

ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิลฺลสฺกามา ฯ เคะนฺติ เคะโ วุจฺจติ

ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺชมา โลโก อกฺุสลมฺมุตํ ฯ

กามะสุ วินย เคะนฺติ วินย ปฏฺิวินย ปชห วิโนเทหิ พฺยนฺตีกโรหิ

อนภาวํคเมหิตี กามะสุ วินย เคะ ฯ ชตุกณฺณิตี ภควา ตํ

พฺราหฺมณฺณํ โคตฺเตน อาลปติ ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺจนเมตํ ฯเปฯ

สจฺฉิกา ปฺลยตฺติ ยทิทํ ภควาติ ชตุกณฺณิตี ภควา ฯ

[๔๐๑] เนกฺขมฺมํ ทญฺสุ เขมโตติ เนกฺขมฺมนฺติ สมฺมาปฏฺิปปทํ

อนุโลมปฏิบัติ อปจณีกปฏิบัติ อนุวตถปฏิบัติ ฆมมานุฆมมปฏิบัติ
สีเลสุ ปริปุริการิต์ อินุทริเยสุ กุตตทวารต์ โภชเน มตตถณต์
ชาคริยานุโยค์ สติสมปชณณิ จตฺตารโ สติปฏฺฐาเน จตฺตารโ
สมมปฺปชานเน จตฺตารโ อิทธิปาเท ปญฺจินุทริยานิ ปญฺจ พลานิ
สตุต โภชณฺญเ อริยิ อฏฺฐงฺกิกิ มกฺคิ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินิญจ
ปฏิบัติ เขมโต ตามโต เลณโต สรณโต สรณิภูตโต อภยโต
อจฺจตุโต อมตโต นิพฺพานโต ทฏฺฐจ ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
วิภาวียิตฺวา วิภูตฺ กตฺวาติ เนกขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต ฯ

[๔๐๒] อุกฺคหิติ นิริตฺตํ วาติ อุกฺคหิตนฺตฺติ ตณฺหาเวสเน
ทิกฺขิจเวสเน กหิติ ปฺรามภุจํ อภินิวิภูจํ อชฺโฆสิติ อธิมตฺตํ ฯ
นิริตฺตํ วาติ นิริตฺตํ วา มุญฺจิตพฺพิ ๑ ปชหิตพฺพิ วิโนเทตพฺพิ
พฺยนฺตีกาตพฺพิ อนภาวงฺกเมตพฺพนฺตฺติ อุกฺคหิติ นิริตฺตํ วา ฯ

[๔๐๓] มา เต วิชฺชิตฺถ กิณฺจณนฺตฺติ รากกิณฺจณิ โทสกิณฺจณิ
โมหกิณฺจณิ มานกิณฺจณิ ทิกฺขจิกิณฺจณิ กิเลตกิณฺจณิ ทฺวจจริตกิณฺจณิ
อิทํ กิณฺจณิ ตฺยหิ มา วิชฺชิตฺถ มา ปวิชฺชิตฺถ มา สํวิชฺชิตฺถ
ปชห วิโนเทหิ พฺยนฺตีกโรหิ อนภาวงฺกเมหิติ มา เต วิชฺชิตฺถ
กิณฺจณิ ฯ เตนาห ภควา

กาเมสุ วินย เจริ (ชตฺกณฺณณฺตฺติ ภควา)

เนกขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต

อุกฺคหิติ นิริตฺตํ วา

#๑ ม. วิชิตพพิ ฯ

มา เต วิชชิตถ กิณจนนติ ฯ

[๔๐๔] ยัม ปุพฺเพ ตัม วิโสเสหิ ปจฺจมา เต มาหุ กิณจนัน

มชฺฌเณ เจ โน คหะสุสสี อุปสนฺโต จริสุสสี ฯ

[๔๐๕] ยัม ปุพฺเพ ตัม วิโสเสหิติ อตีเต สงฺขาระ อารพฺภ

เย กิเลสา อุปฺปชฺชเยยฺย เต กิเลส โสเสหิ วิโสเสหิ

สุกฺขาเปหิ วิสุกฺขาเปหิ อวิชฺ ๑ กโรหิ ปชห วิโนเทหิ พฺยุนฺตีกโรหิ

อนภาวํกเมหิติ เอวมฺปิ ยัม ปุพฺเพ ตัม วิโสเสหิ ฯ อถวา เย

อตีตา กมฺมาภิสงฺขารา วิปกฺกวิปากา ๒ เต กมฺมาภิสงฺขาระ โสเสหิ

วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ วิสุกฺขาเปหิ อวิชฺ กโรหิ ปชห วิโนเทหิ

พฺยุนฺตีกโรหิ อนภาวํกเมหิติ เอวมฺปิ ยัม ปุพฺเพ ตัม วิโสเสหิ ฯ

[๔๐๖] ปจฺจมา เต มาหุ กิณจนนติ ปจฺจมา วุจฺจติ อนาคตัม

กิณจนัน ๓ อนาคเต สงฺขาระ อารพฺภ รากกิณจนัน โทสกิณจนัน

โมหกิณจนัน มานกิณจนัน ทิฏฺฐิกิณจนัน กิเลสกิณจนัน ทฺวจจริตกิณจนัน

อิทํ กิณจนัน ตฺยหํ มา อหุ มา อโหสิ มา ชเนหิ ๔ มา สลฺยชเนหิ

มา นิพฺพตฺเตหิ ปชห วิโนเทหิ พฺยุนฺตีกโรหิ อนภาวํกเมหิติ ปจฺจมา

เต มาหุ กิณจนัน ฯ

[๔๐๗] มชฺฌเณ เจ โน คหะสุสสีติ มชฺฌเณ วุจฺจติ ปจฺจูปฺปนัน

รูปํ เวทนา สลฺยวา สงฺขารา วิญฺญาณัน ปจฺจูปฺปนเน สงฺขาระ

ตณฺหาเวสเณ ทิฏฺฐิวสเณ โน คหะสุสสี น คณฺหิสฺสสี น ปรามสีสุสสี

น นนฺทิสฺสสี [๕] น อชฺโฆสสีสุสสี อภินนฺทนํ [๖] อชฺโฆसानัน

#๑ ม. อพิชฺ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒ ม. อวิปกฺกวิปากา ๑ ๓ ม. เทว ปาจา นตฺถิ ๑

#๔ ม. ชเนหิ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๕ ม. นาทินนฺทิสฺสสี ๑ ๖ ม. อภิวทนํ ๑

คาน์ ปรามาส์ อภินิเวสั ปชหิสฺสตี วินเทศฺสตี พุยนตีกริสฺสตี
อนภาวณคเมสฺสตีตี มชฺเฒ เจ โน คเหตุสฺสตี ฯ

[๔๐๘] อุปสนฺโต จริสฺสตีตี รากสฺส สนนตฺตฺตา ๑ อุปสนฺโต [๒]
โทสฺส สนนตฺตฺตา อุปสนฺโต โมหสฺส สนนตฺตฺตา อุปสนฺโต โภชฺส
อุปนาหฺสฺส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานั สนนตฺตฺตา สมิติตฺตฺตา [๑]
วูปสมิตฺตฺตา วิชฺฌาตฺตฺตา นิพฺพาปิตฺตฺตา ๔ วิคตฺตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺทฺตฺตา
สนฺโต อุปสนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปฺปสฺสทฺโท จริสฺสตี
วิจริสฺสตี วตฺติสฺสตี ปาเลสฺสตี ยเปสฺสตี ยาเปสฺสตีตี อุปสนฺโต
จริสฺสตี ฯ เตนาห ภควา

ยั ปุพฺเพ ตั วิโสเสหิ ปจฺจมา เต มาหุ กิณฺจัน
มชฺเฒ เจ โน คเหตุสฺสตี อุปสนฺโต จริสฺสตีตี ฯ

[๔๐๙] สพฺพโส นามรูปฺสฺมี วิตเคชฺส พฺราหฺมณ
อาสวสฺส ๕ น วิชฺชนฺติ เยหิ มจฺจวตฺถั วเช ฯ

[๔๑๐] สพฺพโส นามรูปฺสฺมี วิตเคชฺส พฺราหฺมณฺณาติ สพฺพโสติ
สพฺเพน สพฺพิ สพฺพธา สพฺพิ อเสสั นิสฺเสสั ปฺริยาทายวจนเมตฺ
สพฺพโสติ ฯ นามนฺติ จตฺตาโร อรูปฺโน ขนฺธา ฯ รูปนฺติ
จตฺตาโร จ มหาภูตฺตา จตฺนฺนญจ มหาภูตฺตานั อุปาทายรูปฺ ฯ
เคโร วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา
โลโก อกฺุสลมฺลั ฯ สพฺพโส นามรูปฺสฺมี วิตเคชฺส พฺราหฺมณฺณาติ
สพฺพโส นามรูปฺสฺมี วิตเคชฺส วิคเคชฺส จตฺตเคชฺส วนฺตเคชฺส
#๑ ม. สมิติตฺตฺตา ฯ ๒ ม. จริสฺสตี ฯ ๓ ม. อุปสมิตฺตฺตา ฯ ๔ ม. วิชฺฌาตฺตฺตา
#นิพฺพุตฺตฺตา ฯ ๕ ม. อาสวสฺส ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

มุตตเกษตร ปหีนเกษตร ปฏินิสถเกษตร วีตราคส
วิกตราคส จตตราคส วนตราคส มุตตราคส ปหีนราคส
ปฏินิสถเกษตรสาติ สพพโส นามรูปสมิ วีตเกษตร พุราหุมณ ฯ

[๔๑๑] อาสวส น วิชชนุตติ อาสวาติ จตตาริ อาสวา
กามาสิ ภาวาส วิชชาส วิชชาส วิ ฯ อสชาติ อรหโต
ชีณาสวส ฯ น วิชชนุตติ อิม อาสวา ตส นตติ น สนติ
น สวิชชนุตติ นุปลพนุตติ ปหีนา สมุจจินนา วุปสนตา
ปฏิบัติสสทฐา อภพพุปตติกา ฌานคคินา ททฐาติ อาสวส
น วิชชนุตติ ฯ

[๔๑๒] เยหิ มจจวส วเชติ เยหิ อาสเวหิ มจจโน วา วส
คจเจยย มรณสส วา วส คจเจยย มารปกขสส วา วส คจเจยย
เต อาสวา อสส นตติ น สนติ น สวิชชนุตติ นุปลพนุตติ
ปหีนา สมุจจินนา วุปสนตา ปฏิบัติสสทฐา อภพพุปตติกา
ฌานคคินา ททฐาติ เยหิ มจจวส วเช ฯ เตนาท ภควา
สพพโส นามรูปสมิ วีตเกษตร พุราหุมณ
อาสวส น วิชชนุตติ เยหิ มจจวส วเชติ ฯ
สท กาถาปริโยसानา ฯเปฯ สตุถา เม ภาณเต ภควา
สวาโกหสมิติ ฯ

ชตุกณณิมาณวกปญหานิทเทโส เอกาทสโม ฯ

ภทราฐรมาณวกปญหานิทเทโส

[๔๑๓] โอกถุขหิ ตณฺหจฺฉิทฺติ อเนจฺ (อิจฺจายสฺมา ภทฺราฐโร)

นฺนุทิตฺถขหิ โอมตฺติณฺณํ วิมุตฺตํ

กปฺปถุขหิ อภฺยฺยาเจ สฺเมธํ

สุตฺวาน นาคสฺส อปฺนมิสฺสนฺติ อิตฺโต ฯ

[๔๑๔] โอกถุขหิ ตณฺหจฺฉิทฺติ อเนชนฺติ โอกถุขหนฺติ

รูปฺชาตฺถยา โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นฺนุทิตฺถยา ตณฺหา เย

อุปายุปาทานา เจตฺโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสฺยา เต พุทฺธสฺส ภควฺโต

ปหีนา อุจฺฉินฺนํมฺลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวํกฺตา อายตฺตฺธิอนุปฺปาทชฺมฺมา

ตฺสฺมา พุทฺโธ โอกถุขโห ฯ เวทนาธาตฺถยา สลฺลาธาตฺถยา

สงฺขารธาตฺถยา วิญฺญาณธาตฺถยา โย ฉนฺโท โย ราโค ยา

นฺนุทิตฺถยา ตณฺหา เย อุปายุปาทานา เจตฺโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสฺยา

เต พุทฺธสฺส ภควฺโต ปหีนา อุจฺฉินฺนํมฺลา

तालาวตฺถุกฺตา อนภาวํกฺตา อายตฺตฺธิอนุปฺปาทชฺมฺมา ตฺสฺมา พุทฺโธ

โอกถุขโห ฯ ตณฺหจฺฉิทฺติ ตณฺหาติ รูปฺตณฺหา สทฺทตณฺหา

คฺนฺธตณฺหา รสตณฺหา โสภฺจฺจพฺพตณฺหา ชฺมฺมตณฺหา สฺวา ตณฺหา

พุทฺธสฺส ภควฺโต ฉินฺนา อุจฺฉินฺนา สมฺมจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา

ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅานกฺคินา ททฺธมา ตฺสฺมา พุทฺโธ

ตณฺหจฺฉิทฺติ โห ฯ อเนชนฺติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค

สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโก อกุศลมูล์ ฯ สธา เอชา ตณฺหา
พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา
อายตฺตือนุปฺปาทรมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อเนโช ฯ เอชาย ปหีนตฺตา
อเนโช ฯ ภควา ตาภปิ น อิลฺลชติ อตาภปิ น อิลฺลชติ ยเสปี
น อิลฺลชติ อยเสปี น อิลฺลชติ ปลฺลสายปี น อิลฺลชติ นินฺนทายปี
น อิลฺลชติ สฺสุเขปี น อิลฺลชติ ทฺถุเขปี น อิลฺลชติ น จลติ น
เวรติ น ปเวรติ น สมฺปเวรติ ๑ ตสฺมา พุทฺโธ อเนโชติ
โอกฺกชฺหํ ตณฺหจฺฉินฺทํ อเนชฺ ๑ อิจฺจายสฺมา ภทฺทราวูโรติ อิจฺจาทิ
ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปฺพุทฺถกเมตฺตํ อิจฺจาทิ ฯ อายสฺมาติ
ปิยวจฺนํ คุรฺวจฺนํ สคารวสฺสปฺปติสฺสทิวจฺนเมตฺตํ อายสฺมาติ ฯ
ภทฺทราวูโรติ ตสฺส พฺรหฺมณฺณสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลลาโปติ
อิจฺจายสฺมา ภทฺทราวูโร ฯ

[๔๑๕] นนฺทิลฺลชฺหํ โอมตฺติณฺณํ วิมฺตฺตฺตฺตฺติ นนฺทิ วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโก อกุศลมูล์ ฯ
สธา นนฺทิ ตณฺหา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา
तालาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตฺตือนุปฺปาทรมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ
นนฺทิลฺลชฺโห ฯ โอมตฺติณฺณนฺติ ภควา กาโมจฺฉํ ตินฺนุโณ ภโวจฺฉํ
ตินฺนุโณ ทิฏฺฐจฺฉํ ตินฺนุโณ อวิชฺชจฺฉํ ตินฺนุโณ สพุพฺพํ สํสารปถํ
ตินฺนุโณ อุตฺตตินฺนุโณ นิตฺตตินฺนุโณ อติกฺกนฺนุโต สมตฺติกฺกนฺนุโต วีตฺตฺตฺโต
โส วุจฺจวาโส จินฺนจฺจโรณ ฯเปฯ ชาตฺติชฺรามรณสํสทาโร นตฺถิ
#๑ ม. สมฺปเวรตฺตฺติ ฯ

ตสฺส ปุณฺณโกวติ นนฺทิลชหํ โอมตฺถนฺณํ ฯ วิมุตฺตุนฺติ ภควโต
รภา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โทสา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
สุวิมุตฺตํ โมหา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โภธา
อุปนาหา ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขาราเหหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
สุวิมุตฺตุนฺติ นนฺทิลชหํ โอมตฺถนฺณํ วิมุตฺตํ ฯ

[๔๑๖] กปฺปฺลชหํ อภฺยาเจ สุเมธุนฺติ กปฺปาติ เทว กปฺปา
ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ฯเปฯ อัยฺย ตณฺหากปฺโป ฯเปฯ
อัยฺย ทิฏฺฐิกปฺโป ฯ พุทฺธสฺส ภควโต ตณฺหากปฺโป ปหฺนิน
ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏฺฐินิสฺสญฺโ จ ตณฺหากปฺปสฺส ปหฺนิตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส
ปฏฺฐินิสฺสญฺจตฺตา พุทฺโธ กปฺปฺลชโห ฯ อภฺยาเจติ ยาจามิ
อภฺยาจามิ อชฺเชสจามิ สาทิยจามิ ปตฺถยจามิ ปิเหมมิ อภฺชิปฺปจามิ ฯ
สุเมธุนฺติ เมธา วุจฺจติ ปญฺญา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ
อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย ปญฺญา
อุเปโต สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต อุปปนฺโน สมฺปปนฺโน
สมนฺนาคโต ตสฺมา พุทฺโธ สุเมธฺโรติ กปฺปฺลชหํ อภฺยาเจ
สุเมธํ ฯ

[๔๑๗] สุตฺวาน นาคสฺส อปนฺมิตฺตุนฺติ อิตฺติ นาคสฺสาติ
นาโค ฯ ภควา อากฺุ น กโรตฺติติ นาโค ฯ น กจฺจตฺติติ นาโค ฯ
น อากจฺจตฺติติ นาโค ฯเปฯ เอวํ ภควา น อากจฺจตฺติติ นาโค ฯ
สุตฺวาน นาคสฺส อปนฺมิตฺตุนฺติ อิตฺติ ตฺยหํ วจันํ พฺยปถํ เทสนัน

อนุสนธิ์ สุตวา สุนิตวา อุกกเหตุวา อุปธารยิตวา อุปถกขยิตวา
อิโต อปนมิสฺสนฺติ วชิสฺสนฺติ ทิสาวีทิสํ คมิสฺสนฺตฺติ สุตวาน
นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ อิโต ฯ เตนาห โธ พุราหุมนโณ

โอกณฺขหํ ตณฺหจฺฉิทํ อเนชํ (อิจฺจายสฺมา ภาทฺราวุโร)

นนฺทิลฺลขหํ โอมตฺติณฺณํ วิมุตฺตํ

กปฺปณฺขหํ อภฺยฺยาเจ สฺเมธํ

สุตฺวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ อิโตติ ฯ

[๔๑๘] นานาชนา ชนปเทหิ สงฺกตา

ตว วีร วากุญฺ อภิกงฺขมานา

เตสํ ตฺวํ สาธุ วียากโรหิ

ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ธมฺโม ฯ

[๔๑๙] นานาชนา ชนปเทหิ สงฺกตาทิ นานาชนาติ ขตฺติยา
จ พุราหุมนฺนา จ เวสฺสา จ สุทฺธา จ กหฺภูจฺจา จ ปพฺพชิตา
จ เทวา จ มนุสฺสา จ ฯ ชนปเทหิ สงฺกตาทิ องฺกา จ มคฺชา จ
[๑] กาสฺยา จ โโกสฺลา จ วชฺชฺยา จ มลฺลา จ เจตฺติยมฺหา จ
สาครมฺหา ๒ จ [๓] ปญฺจาลา จ [๔] อวณฺตฺติยา จ โยนา จ กมฺโปชา
จ ฯ สงฺกตาทิ สงฺกตา สมากตา สโมหิตา สนนฺิปตฺติตาติ
นานาชนา ชนปเทหิ สงฺกตา ฯ

[๔๒๐] ตว วีร วากุญฺ อภิกงฺขมานาติ วีราติ วีโร ฯ

ภควา วิริยวาติ วีโร ฯ ปหฺุตฺติ วีโร ฯ วิสฺวีติ วีโร ฯ

#๑ กสิงฺกา จ ฯ ๒ ม. วิสา ฯ ๓ ม. กุรุมฺหา จ ฯ ๔ ม. มจฺฉา จ สุรเสนา จ

#อสุสฺกา จ ฯ

อลมตโตติ วีโร ฯเปฯ วิคตโลมหังโสติ วีโร ฯ

วีโรโต อธิ สพฺพปาปเกหิ

นिरยทุกฺขมตฺติจฺจ วิริยวาโส

โส วิริยวา ปธานวา

วีโร ตาที ปวฺจฺเจเต ตถตฺตทาตี ฯ

ตว วีร วากุຍ์ อภิกงฺขมานาติ ตฺยหํ วจนํ พฺยปลํ เทสนํ
อนฺุสนฺุธี ฯ อภิกงฺขมานาติ กงฺขมานา อภิกงฺขมานา อิจฺฉมานา
สาทิยมานา ปตฺถยมานา ปิหยมานา อภิชปฺปมานาติ ตว วีร
วากุຍ์ อภิกงฺขมานา ฯ

[๔๒๑] เตสํ ตฺวํ สาธุ วิยากรโหีติ เตสนฺุติ เตสํ ขตฺตฺติยานํ
พฺรหฺมณฺณํ เวสฺสณํ สุทฺททณํ กหฺภูจฺจณํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ
มนฺุสฺสณํ ฯ ตฺวนฺุติ ภควนฺุติ ภณฺุติ ฯ สาธุ วิยากรโหีติ สาธุ
อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราหิ วิภขาหิ
อฺุตฺตฺตานิกรโหี ปกาเสหีติ สาธุ วิยากรโหี ฯ

[๔๒๒] ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโมติ ตถาหิ เต วิทิตฺโต
ถาโต ตฺลิตฺโต ตีริโต วิภาวิทโต วิภูโต เอส ฐมฺโมติ ตถาหิ
เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโม ฯ เตนาห โส พฺรหฺมณฺโณ

นानาชนา ชนปเทหิ สงฺกตา

ตว วีร วากุຍ์ อภิกงฺขมานา

เตสํ ตฺวํ สาธุ วิยากรโหี

ตถาหิ เต วิทิตฺเตส ธมฺโมติ ฯ

[๔๒๓] อาทานตณฺหํ วินยฺเถ สพฺพํ (ภทฺทราฐาติ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ติริยํ วาปี มชฺเฌ

ยํ ยํ หิ โลกสฺมี อุปาทียนฺติ

เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตุํ ฯ

[๔๒๔] อาทานตณฺหํ วินยฺเถ สพฺพนฺติ อาทานตณฺหา วุจฺจติ
รูปตณฺหา ฯ กิ์การณา อาทานตณฺหา วุจฺจติ รูปตณฺหา ฯ
ตาย รูปํ อาทียนฺติ อุปาทียนฺติ คณฺहनฺติ ปฺรามสนฺติ อภินิวิสฺนฺติ
เวทณํ สลฺลํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ คตฺติ อุปฺปตฺติ ปฏฺิสนฺธิ ภวํ
ตํสํสํ วฏฺฏํ อาทียนฺติ อุปาทียนฺติ คณฺहनฺติ ปฺรามสนฺติ อภินิวิสฺนฺติ
ตํการณา อาทานตณฺหา ๑ วุจฺจติ รูปตณฺหา ฯ อาทานตณฺหํ
วินยฺเถ สพฺพนฺติ สพฺพํ อาทานตณฺหํ วินยฺเถ วินยฺเย ๒ ปชฺเหยเย
วิโนทฺเหยเย พฺยนฺตึกรเยเย อนภาวจฺกเมเยยาติ อาทานตณฺหํ วินยฺเถ
สพฺพํ ฯ ภทฺทราฐาติ ภควาติ ภทฺทราฐาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ
นามเนน อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทิจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉนิกา
ปฺลยฺตฺตติ ยทิตํ ภควาติ ภทฺทราฐาติ ภควา ฯ

[๔๒๕] อุทฺธํ อโธ ติริยํ ๓ วาปี มชฺเฌติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ ๔
อนาคตํ ฯ อโธติ อตฺตํ ฯ ติริยํ วาปี มชฺเฌติ ปจฺจุปฺปนํ ฯ
อุทฺธนฺติ กุสลา ธมฺมา ฯ อโธติ อกุสลา ธมฺมา ฯ ติริยํ วาปี
มชฺเฌติ อพฺยากตา ธมฺมา ฯ อุทฺธนฺติ เทวโลโก ฯ อโธติ
#๑ ม. อัย ปาโโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. วินยฺเยเย ปฏฺิวินยฺเย ฯ ๓ ม. ติริยญฺจาปี ฯ
#เอวมฺปริปี ฯ ๔ ม. อัย ปาโโจ นตฺถิ ฯ

อปลายโลโก ฯ ติริยัม วาปี มชฺเฌติ มนุสฺสโลโก ฯ อุทฺทนต์ติ
สุขา เวทนา ฯ อโชติ ทุกฺขา เวทนา ฯ ติริยัม วาปี มชฺเฌติ
อทุกขมสุขา เวทนา ฯ อุทฺทนต์ติ อรูปธาตฺ ๑ อโชติ กามธาตฺ ๑
ติริยัม วาปี มชฺเฌติ รูปธาตฺ ๑ อุทฺทนต์ติ อุทฺธํ ปาทตลา ฯ
อโชติ อโช เกสมตฺถกา ฯ ติริยัม วาปี มชฺเฌติ เวมชฺเฌติ
อุทฺธํ อโช ติริยัม วาปี มชฺเฌ ๑

[๔๒๖] ยัม ยัม หิ โลกสฺมี อุปาทียนตฺตีติ ยัม ยัม หิ รูปคตํ
เวทนาคตํ สลฺยณาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺเฌณคตํ อาทียนตฺติ อุปาทียนตฺติ
คณฺหนตฺติ ปฺรามสนตฺติ อภินิวิสนตฺติ ฯ โลกสฺมินตฺติ อปลายโลเก ฯเปฯ
อายตฺนโลเกติ ยัม ยัม หิ โลกสฺมี อุปาทียนตฺติ ๑

[๔๒๗] เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตฺนตฺติ เตเนว กมฺมาภิสงฺขารวเสน
ปฏฺฐิสฺนุชฺโก ขนฺธมาโร ธาตฺมาโร อายตฺนมาโร กตฺติมาโร อุปฺตฺตติมาโร
ปฏฺฐิสฺนุชฺติมาโร ภาวมาโร สํสาร์มาโร วฏฺฏมาโร อนฺเวติ อนฺุคจฺจติ
อนฺวายิโก โหติ ฯ ชนฺตฺนตฺติ สตฺตํ นรํ มานวํ ๑ โปสํ ปุคฺคํ ชิว
ชาคํ ๒ ชนฺตํ อินฺทคํ มนุชฺชนตฺติ เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตํ ๑
เตนาห ภควา

อาทานตฺตฺนํ หิ วินยฺเถ สพฺพํ (ภทฺทราวุธาทิ ภควา)

อุทฺธํ อโช ติริยัม วาปี มชฺเฌ

ยัม ยัม หิ โลกสฺมี อุปาทียนตฺติ

เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตฺนตฺติ ๑

#๑ ม. มานวํ ๑ ๒ ม. ชาคํ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

[๔๒๘] ตสฺมา ปชานํ น อุปาทีเยถ

ภิกฺขุ สโต กิณฺจนํ สพฺพโลเก

อาทานสตุเต อิติ เปกฺขมาโน

ปํชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสตุตฺตํ ฯ

[๔๒๙] ตสฺมา ปชานํ น อุปาทีเยถาติ ตสฺมา ตํการณา

ตํเหตุ ตปฺปจฺญา ตํนิทานา เอตํ อาทีนํวํ สมฺปสฺสมาโน

อาทานตณฺหาयाติ ตสฺมา ฯ ปชานนฺติ ชานนฺโต ปชานนฺโต

อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏฺวิชานนฺโต ปฏฺวิชณฺโต สพฺเพ สงฺขารา

อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนตฺตํ นิโรธธมฺมณฺติ

ชานนฺโต ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏฺวิชานนฺโต

ปฏฺวิชณฺโต ฯ น อุปาทีเยถาติ รูปี นาทีเยยฺย น อุปาทีเยยฺย น

คณฺเหยฺย น ปรามเสยฺย นาภินิวิเสยฺย เวทนํ สลฺยลํ สงฺขาร

วิญฺญาณํ คตฺติ อุปฺปตฺติ ปฏฺิสนฺธิ ภวํ สํสารํ วฏฺฏํ นาทีเยยฺย น

อุปาทีเยยฺย น คณฺเหยฺย น ปรามเสยฺย นาภินิวิเสยฺยาติ ตสฺมา

ปชานํ น อุปาทีเยถ ฯ

[๔๓๐] ภิกฺขุ สโต กิณฺจนํ สพฺพโลเกติ ภิกฺขุติ กลฺยาณปฺลุชฺชโน

วา ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุติ ๑ ภิกฺขุ ฯ สโตติ จตฺตฺหิ

การณฺเหสิ สโต กายเ กายานุสฺสนาสตีปฺภูจฺานํ ภาวนฺโต

สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโตติ ภิกฺขุ สโต ฯ กิณฺจนนฺติ

กิลฺลิจิ รูปคตฺตํ เวทนาคตฺตํ สลฺยลาคตฺตํ สงฺขารคตฺตํ วิญฺญาณคตฺตํ ฯ

#๑ ม. เสกฺโข วา ภิกฺขุ ฯ

สพฺพโลเกติ สพฺพอปายโลเก สพฺพเทวโลเก สพฺพมณฺุสฺสโลเก
สพฺพพญฺุชโลเก สพฺพอายตฺนโลเก สพฺพธาตฺตโลเกติ ภิกขุ สโต
กิตฺยจฺนํ สพฺพโลเก ฯ

[๔๓๑] อาทานสตุเต อิติ เปกฺขมาโนติ อาทานสตุตา
วฺจฺจนฺติ เย รุปี อาทิตฺยฺนฺติ อุปาทิตฺยฺนฺติ คณฺุหนฺติ ปฺรามสนฺติ
อภินิวิสนฺติ เวทนํ สลฺยํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ คตฺติ อุปฺตฺตํ
ปฏฺฐิสฺนฺธิ ภาวํ สํสารํ วฏฺฐํ อาทิตฺยฺนฺติ อุปาทิตฺยฺนฺติ คณฺุหนฺติ
ปฺรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ ฯ อิตฺติติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปฺพุทฺทเมตฺตํ
อิตฺติติ ฯ เปกฺขมาโนติ ทกฺขมาโน ทิสฺสมาโน ปสฺสมาโน
โอโลกยมาโน นิชฺฌายมาโน อุปฺปริกฺขมาโนติ อาทานสตุเต อิติ
เปกฺขมาโน ฯ

[๔๓๒] ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสตุตฺตฺนฺติ ปชฺนฺติ สตุตฺตาทิวจฺนํ ฯ
มจฺจุเชยฺเยติ มจฺจุเชยฺยา วฺจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ
อภิสงฺขารํ จ ฯ ปชา มจฺจุเชยฺเย มารเชยฺเย มรณฺเชยฺเย
วิสตุตฺตา อาสตุตฺตา ลกฺคา ลกฺคิตฺตา ปฺลิตฺพุทฺธา ฯ ยถา ภิตฺติขิเล วา
นาคทฺนฺเต วา ภาณํ [๑] วิสตุตฺตํ อาสตุตฺตํ ลกฺคํ ลกฺคิตฺตํ ปฺลิตฺพุทฺธํ
เอวเมว ปชา มจฺจุเชยฺเย มารเชยฺเย มรณฺเชยฺเย [๒] วิสตุตฺตา
อาสตุตฺตา ลกฺคา ลกฺคิตฺตา ปฺลิตฺพุทฺธาติ ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย
วิสตุตฺตํ ฯ เตนนาห ภควา

ตสฺมา ปชานํ น อุปาทิเยถ

#๑ ม. สตุตฺตํ ฯ ๒ ม. สตุตฺตา ฯ

ภิกขุ สโต กิณจนํ สพฺพโลเก

อาทานสตฺเต อิติ เปกฺขมาโน

ปจฺจ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสตุตฺตุนฺติ ฯ

สท คาทาปริโยสานา ฯเปฯ สตฺธา เม ภนฺเต ภควา

สวโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ

ภทฺตราวุธมาณวกปลฺลหฺวานิทฺเทโส ทฺวาทสโม ฯ

อุทยามาณวกปญหานิทุเทโส

[๔๓๓] ฌายี วิรขมาสินัน (อิจุจายสุมา อุทโย)

กตทิจจัน อนาสว

ปารคฺคํ สพพชมฺมานัน

อตุถิ ปญฺเฬน อากมฺ

อญฺญาวิโมกฺขํ สํพฺรุหิ ๑

อวิชฺชาขย ปเภทนํ ฯ

[๔๓๔] ฌายี วิรขมาสินันฺตติ ฌายินฺตติ [๒] ภควา ปจฺจเมนปี
ฌาเนน ฌายี ทฺตติเยนปี ฌาเนน ฌายี ตตฺติเยนปี ฌาเนน ฌายี
จตุตฺตเยนปี ฌาเนน ฌายี สวิตกุกสวิจาเรนปี ฌาเนน ฌายี
อวิตกุกวิจารมตฺเตนปี ฌาเนน ฌายี อวิตกุกวิจาเรนปี ฌาเนน
ฌายี สบปีติเกนปี ฌาเนน ฌายี นปีติเกนปี ฌาเนน ฌายี
สาตสทคเตนปี ฌาเนน ฌายี อุเปกฺขาสทคเตนปี ฌาเนน ฌายี
สุญฺญเตนปี ฌาเนน ฌายี อนิมิตฺเตนปี ฌาเนน ฌายี อปฺปณฺหิตเตนปี
ฌาเนน ฌายี โลกิเยนปี ฌาเนน ฌายี โลกุตฺตเรนปี ฌาเนน ฌายี
ฌานรโต เอกคฺตมฺนุชฺชโต สทตฺถครุโกติ ฌายี ฯ วิรขนฺตติ ราโค
รโช โทโส รโช โมโห รโช โกโร รโช อุปนาโห รโช ฯเปฯ
สพฺพาทุสลาภิสงฺขารา รชา ฯ เต รชา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา
อุจฺฉินฺนฺมฺลตา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตี อนุปฺปาทชฺมมา
#๑ ม. ปพฺรุหิ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒ ม. ฌายี ฯ

ตสฺมา พุทฺโธ อรโห วิโรช ราชอาณาจักร ราวีปพหีนโน ราวีปพมุตฺโต [๑] ฯ

ราโก รโชน จ ปน เรณู วุจฺจติ

รากสฺเสตฺต อธิวณฺโณ รโชนติ

เอตฺต รชํ วิปฺปชหิตฺวา ๒ จกฺขุมา

ตสฺมา ชิโน วิคฺตโรชติ วุจฺจติ

โทโส รโชน จ ปน เรณู วุจฺจติ

โทสฺเสตฺต อธิวณฺโณ รโชนติ

เอตฺต รชํ วิปฺปชหิตฺวา จกฺขุมา

ตสฺมา ชิโน วิคฺตโรชติ วุจฺจติ

โมโห รโชน จ ปน เรณู วุจฺจติ

โมหฺเสตฺต อธิวณฺโณ รโชนติ

เอตฺต รชํ วิปฺปชหิตฺวา จกฺขุมา

ตสฺมา ชิโน วิคฺตโรชติ วุจฺจตีติ ฯ

วิรัชํ ฯ อาสีนฺนติ นิสินฺโน ภควา ปาสาณเก เจตียะติ อาสีโน ฯ

นคฺคสฺส ปสฺเส อาสินํ ๓ มุนี ทฺวักขสฺส ปารคฺคํ

สาวกา ปยิริปาสนฺติ เตวิหฺขมา มจฺจุหายิโนติ ฯ

เอวมฺปิ ภควา อาสีโน ฯ อถวา ภควา สพฺโพสฺสทุกฺกปฺปฏิปฺปสฺสทฺชคฺคา

อาสีโน วุฏฺฐวาโส จินฺณจโรณํ ฯเปฯ ชาตฺชรามรณํสํสาโร

นคฺคิ ตสฺส ปุณฺนพฺกโวติ เอวมฺปิ ภควา อาสีโนติ ฌายี

#๑ ม. สพฺพพรชวตีวตฺโต ฯ ๒ ม. วิปฺปชหิตฺวา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๓ ม. อาสินํ ฯ

วิธมาสันน์ ฯ อิจฺจายสุมา อุทโยติ อิจฺจาทิ ปทสนฺธิ ฯเปฯ
ปทานุปฺพุพกเมตฺ อิจฺจาทิ ฯ อายสุมาติ ปิยวณฺ ฺกรวณฺ
สการวสฺปติสฺสาธวณเมตฺ อายสุมาติ ฯ อุทโยติ ตสฺส พุราหฺมณฺสฺส
นามํ ฯเปฯ อภิลาโปติ อิจฺจายสุมา อุทโย ฯ

[๔๓๕] กตฺกิจฺจํ อนาสวฺนฺติ พุทฺธสฺส ภควโต กิจฺจํ ฺกรณียากรณียํ
ปหีนํ อุจฺฉินฺนฺมฺลํ ตาลาวตฺถกตฺ อนภาวํกตฺ อายตี อนุปฺปาทมฺมํ
ตสฺมา พุทฺโธ กตฺกิจฺจो ฯ

ยสฺส ปริปฺตา ๑ นตฺถิ ฺฉินฺนโสตสฺส ภิกฺขุโน

กิจฺจากิจฺจํ ปหีนสฺส ๒ ปริปฺพาโห น วิชฺชตีติ ฯ

กตฺกิจฺจํ อนาสวฺนฺติ อาสวาทิ จตฺตาโร อาสวา กามาสโว ภวาสโว
ทิวฺจาสโว อวิชฺชาสโว ฯ เต อาสวา พุทฺธสฺส ภควโต
ปหีนา อุจฺฉินฺนฺมฺลา ตาลาวตฺถกตา อนภาวํกตา อายตี
อนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อนาสโวติ กตฺกิจฺจํ
อนาสวํ ฯ

[๔๓๖] ปารคฺคํ สพฺพมฺมานนฺติ ภควา สพฺพมฺมานํ อภิญฺญาปารคฺค
ปริญฺญาปารคฺค ปหานปารคฺค ภาวนาปารคฺค สจฺฉนฺทิกิริยาปารคฺค
สมาปตฺติปารคฺค อภิญฺญาปารคฺค สพฺพมฺมานํ ปริญฺญาปารคฺค
สพฺพทฺถกฺขานํ ปหานปารคฺค สพฺพกิลฺเลสานํ ภาวนาปารคฺค จตฺตุนํ
มคฺคานํ สจฺฉนฺทิกิริยาปารคฺค นโรธสฺส สมาปตฺติปารคฺค
สพฺพสมาปตฺตินํ ฯ โส วสฺสิปฺตฺโต ปารมิปฺตฺโต อริยสฺมี สีสฺมี
#๑ ม. วิสตา ฯ ม. กิจฺจากิจฺจํปหีนสฺส ฯ

วสิปปตโต ปารมิปตโต อริยสุมี สมာธิสุมี วสิปปตโต ปารมิปตโต
อริยาย ปณฺณาย วสิปปตโต ปารมิปตโต อริยาย วิมุตติยา
โส ปารคโต ปารปตโต อนตคโต อนตปตโต โภกคโต
โภกิปตโต ปริยนตคโต ปริยนตปตโต โวसानคโต โวसानปตโต
ตามคโต ตามปตโต เลณคโต เลณปตโต จรณคโต จรณปตโต ๑
อภยคโต อภยปตโต อจฺจุตคโต อจฺจุตปตโต อมตคโต อมตปตโต
นิพฺพานคโต นิพฺพานปตโต โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจโรณ ฯเปฯ
ชาติชรามรณสํสํโร นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณวโถติ ปารคํ สพฺพชมฺมานํ ฯ

[๔๓๗] อตฺถิ ปณฺเฬน อากมนฺติ ปณฺหตฺถิกมฺหา ๒ อากตา
ปณฺหาปฺจฺจกมฺหา อากตา ปณฺหํ โสตุกามา อากตมฺหาติ ๒ เอวมฺปิ
อตฺถิ ปณฺเฬน อากมํ ฯ อถวา ปณฺหตฺถิกานํ ปณฺหาปฺจฺจกานํ ๓
ปณฺหํ โสตุกามานํ อากมํ ๔ อภิกกมฺนํ อฺปสฺงกมฺนํ [๕] อตฺถิตฺติ เอวมฺปิ
อตฺถิ ปณฺเฬน อากมํ ฯ อถวา ปณฺหาคโม คฺยุหํ อตฺถิ
คฺวมฺปิ ปหุ วิสวํ อลมตฺโต มยา สทฺธิ ปุจฺฉิตฺตุ ๖ กเถตฺตุ วิชเสชตฺตุ
สนฺทสฺเสตฺตุ ภาณิตฺตฺนฺติ ๗ เอวมฺปิ อตฺถิ ปณฺเฬน อากมํ ฯ

[๔๓๘] อณฺณาวิโมกฺขํ สํพฺรุหิตฺติ อณฺณาวิโมกฺโข วุจฺจติ
อรหตฺตวิโมกฺโข ฯ อรหตฺตวิโมกฺขํ สํพฺรุหิตฺติ อจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ
ปณฺณเปหิ ปณฺจเปหิ วิวราหิ วิภขาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตฺติ
อณฺณาวิโมกฺขํ สํพฺรุหิตฺติ ฯ

- #๑ ม. สรณคโต สรณปตโต ฯ ๒ ม. ปณฺเฬน อตฺถิโก อากโตมฺหิ ปณฺหํ ปุจฺฉิตฺตุกาโม
- #อากโตมฺหิ ปณฺหํ โสตุกามา อากโตมฺหิตฺติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. ปณฺหํ
- #ปุจฺฉิตฺตุกามานํ ฯ ๔ ม. อากมฺนํ ฯ ๕ ม. ปยฺธิปาสนํ ฯ ๖ ม. มยา ปุจฺฉิตฺตุ ฯ
- #เอวมฺปริปี ฯ ๗ ม. วสฺเสตฺตุ ภาณิตฺติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๔๓๙] อวิชชชย ปเภทนฺนุติ อวิชชชย เกทนํ ปเภทนํ ปหานํ
วูปสโม ปฏินิสฺสกุโก ปฏีปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺนุติ อวิชชชย
ปเภทนํ ฯ เตนนท โส พุรณฺนุณ

ณนยํ วิรชณนสึนํ (อิจฺจยสฺมณ อุตฺโย)

กตฺทกึจฺจ อนนสวํ

ปารคฺคํ สพฺพทฺทมณนํ

อตฺถิ ปณฺเณน อนคมํ

อนฺณณนวิโมกฺขํ สํพุรฺรหิ

อวิชชชย ปเภทนฺนุติ ฯ

[๔๔๐] ปหานํ กณณนุทณนํ (อฺทยณติ ภูควณ)

โทมณนสฺสณน จุกฺขิ

ถึนสฺส ๑ จ ปณฺนุทณนํ

กุกฺกุกฺกจณนํ นึวณนํ ฯ

[๔๔๑] ปหานํ กณณนุทณนนฺนุติ นนฺนุทณนติ โย กณเมสฺส กณณจณนุโท
กณณรณคิ กณณนนฺนุติ กณณตณฺนุทณน กณณสึเนนุโท กณณปึปณสณ
กณณปึรึพณนุโท กณณณุจณน กณณชฺชโณณนณน กณณนุณนุโท กณณนุณนุโท
กณณนุณนุทณนํ กณณณจณนุทณนึวณนํ ฯ ปหานํ กณณนุทณนนฺนุติ กณณณจณนุทณนํ
ปหานํ วูปสโม ปฏินิสฺสกุโก ปฏีปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺนุติ
ปหานํ กณณนุทณนํ ฯ อฺทยณติ ภูควณติ อฺทยณติ ภูควณ
ตํ พุรณฺนุณณนํ นณณณน อนนปติ ฯ ภูควณติ คณณวณนึวณนณณนณน
#๑ ม. ถึนสฺส ฯ อนนปึรึปึ ฯ

๑เป๑ สจจกกา ปณตติ ยทท ภาวติ อุทยาติ ภาว๑

[๔๔๒] โทมนสุสาน จุภยนิติ โทมนสุชาติ ยี่ เจตสิก
อสาท์ เจตสิก ทุกข์ เจโตสมมุสซั อสาท์ ทุกข์ เวทยิต
เจโตสมมุสซา อสาดา ทุกขา เวทนา ๑ โทมนสุสาน จุภยนิติ
กามจจนุทสส จ โทมนสุสสส จ อุภินัน ปหานั วุปลโม
ปฏินิสสคโค ปฏิปัสสทฐิ อมตัง นิพพานนุติ โทมนสุสาน จุภย ๑

[๔๔๓] ถินสส จ ปนุทนนติ [๑] ยา จิตตสส อกตต
อกมมณตตา โอลียนา สลลียนา ถิน ๒ ถียนา ถียิตตต ถิน ถียนา
ถียิตตต ๑ ถินสส จ ปนุทนนติ ถินสส จ ปนุทนั ปหานั
วุปลโม ปฏินิสสคโค ปฏิปัสสทฐิ อมตัง นิพพานนุติ ถินสส
จ ปนุทนั ๑

[๔๔๔] กุกกัจจัน นิวารณนุติ กุกกัจจันนุติ หตถกุกกัจจัมปิ
กุกกัจจัน ปาทกุกกัจจัมปิ กุกกัจจัน หตถปาทกุกกัจจัมปิ กุกกัจจัน
อกปปีเย กปปียสณนิตา กปปีเย ออกปปียสณนิตา วชเช
อวชชสณนิตา อวชเช วชชสณนิตา ยี่ เอวรูป กุกกัจจัน
กุกกัจจายนา กุกกัจจายิตตต เจตโส วิปปฏิสโร มโนวิเลโข
อิท วุจจติ กุกกัจจัน ๑ อปีจ ทวีหิ การณหิ อุปปชชติ กุกกัจจัน
เจตโส วิปปฏิสโร มโนวิเลโข กตตตตา จ ออกตตตตา จ ๑ กถ
กตตตตา จ ออกตตตตา จ อุปปชชติ กุกกัจจัน เจตโส วิปปฏิสโร
มโนวิเลโข ๑ กถ เม กายทจจริต อกถ เม กายสุจจริตุนติ

#๑ ม. ถินนุติ ๑ ๒ ม. ถินา ๑

อุปัชฺชติ กุกฺกัจฉิ เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข ฯ กตํ เม
วชิทฺถจริตํ อกตํ เม วชิสุจฺริตฺตํ กตํ เม มโนทฺถจริตํ อกตํ
เม มโนสุจฺริตฺตํ กโต เม ปาณาติปาโต อกตา เม ปาณาติปาตา
เวรมณฺธิ กตํ เม อทินฺนาทานํ อกตา เม อทินฺนาทานา
เวรมณฺธิ กโต เม กามเมสุ มิจฺฉาจาโร อกตา เม กามเมสุ
มิจฺฉาจารา เวรมณฺธิ กโต เม มุสาวาทอ อกตา เม มุสาวาทา
เวรมณฺธิ กตา เม ปิสฺสุณา วาจา อกตา เม ปิสฺสุณาย วาจา
เวรมณฺธิ กตา เม ผรุสา วาจา อกตา เม ผรุสาย วาจา
เวรมณฺธิ กโต เม สมฺพปฺปลาโป อกตา เม สมฺพปฺปลาปา
เวรมณฺธิ กตา เม อภิขุณา อกตา เม อนภิขุณาติ กโต
เม พฺยาปาโท อกโต เม อพฺยาปาโทติ กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ
อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐิ อปัชฺชติ กุกฺกัจฉิ เจตโส วิปฺปฏิสโร
มโนวิเลโข ฯ เอวํ กตตฺตฺตา จ อกตตฺตฺตา จ อุปัชฺชติ กุกฺกัจฉิ
เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข ฯ อถวา สีเลสุํหิ อปริปุริการิติ
อุปัชฺชติ กุกฺกัจฉิ เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข ฯ
อินฺทฺริเยสุํหิ อคฺคตทฺวารโรติ โภชเน อมตฺตลฺลุมฺหิติ ชาครियมนนฺยุตฺโตมฺหิติ
น สติสมฺปชฺชณฺเณ สมนฺนาคโตมฺหิติ อภาวิตา
เม จตฺตารो สติปฺปฏิจฺานาติ อภาวิตา เม จตฺตารो สมฺมปฺปชฺชานาติ
อภาวิตา เม จตฺตารो อิทฺธิปาทาติ อภาวิตานิ เม
ปญฺจินฺทฺริยานิติ อภาวิตานิ เม ปญฺจ พลานิติ อภาวิตา เม

สตุต โพษณงคาคิ อภาวิโต เม อริโย อฏฐงคิโก มคโคติ
ทุกขิ เม อปริณตาคนุติ สมุทโย เม อปป์หิโนติ มคโค
เม อภาวิโตติ นิโรโธ เม อสจจิกโตติ อุปฺปชชติ กุกกัจจ
เจตโส วิปฺปฐิสาริ มโนวิเลโข ฯ กุกกัจจันนิ นีวารณนุติ
กุกกัจจันนิ อวารณนิ นีวารณนิ ปหานนิ วุปลโม ปฏฺฐินิสฺสคฺโค ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺฐิ
อมตนิ นีพฺพานนุติ กุกกัจจันนิ นีวารณนิ ฯ เตนาค ภาควา

ปหานนิ กามฉนฺทานนิ (อุทฺยาคิ ภาควา)

โทมนสฺสถาน จุกขิ

ถีนสฺส จ ปนฺทนนิ

กุกกัจจันนิ นีวารณนุติ ฯ

[๔๔๕] อุเปกฺขาสติสฺสทฺฐิ ฅมฺมตกุกฺปฺเรชวํ

อณฺณาวิมอกฺขิ สํพฺรูมิ อวิชฺชาย ปฺเภทนนิ ฯ

[๔๔๖] อุเปกฺขาสติสฺสทฺฐนฺติ อุเปกฺขาคิ ยา จตุตฺถชฺฅมานเ
อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฅนฺเปกฺขนา จิตฺตสมฺโถ จิตฺตปฺปสาทตา ๑
มชฺฅตฺตตา จิตฺตสฺส ฯ สตีติ ยา จตุตฺถชฺฅมานเ อุเปกฺขิ อารพฺภ
สตี อนฺนสฺสตี ฯเปฯ สมฺมาสตีติ ๒ อุเปกฺขาสติ ฯ สฺสทฺฐนฺติ
จตุตฺถชฺฅมานเ อุเปกฺขา จ สตี จ สฺสทฺฐา โหณฺติ [๑] สฺสทฺฐา [๔]
ปฺริโยทาคา อนฺงคณฺนา วิคฺคฺกปฺกฺกิลเสสา มุทฺทฺฐตา กมฺมนิยา จิตฺตา
อาเนณฺชปฺปตฺตาคิ อุเปกฺขาสติสฺสทฺฐิ ฯ

[๔๔๗] ฅมฺมตกุกฺปฺเรชวณฺติ ฅมฺมตกฺโก วุจฺจติ สมฺมาสฺงกปฺโป ฯ

#๑ ม. จิตฺตสมฺมา อิตฺตปฺปสฺสทฺฐนฺติ ฯ ๒ ม. อิตฺตทฺโท นตฺถิ ฯ ๓ ม. วิสฺสทฺฐา ฯ

#๔ ม. ปฺริสฺสทฺฐา ฯ

โส อาทิโต โหติ ปุโรโต โหติ ปุพฺพงฺคโม โหติ อณฺเวยวิโมกฺขสฺสชาติ
เอวมฺปิ ฌมฺมตฺตกฺกปุเรชวํ ฯ อถวา ฌมฺมตฺตโก วุจฺจติ
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ สทา อาทิโต โหติ ปุโรโต โหติ ปุพฺพงฺคมา โหติ
อณฺเวยวิโมกฺขสฺสชาติ เอวมฺปิ ฌมฺมตฺตกฺกปุเรชวํ ฯ อถวา
ฌมฺมตฺตโก วุจฺจติ จตฺตุนันํ มกฺคานันํ ปุพฺพภาเค วิปฺสฺสนา ฯ สทา
อาทิโต โหติ ปุโรโต โหติ ปุพฺพงฺคมา โหติ อณฺเวยวิโมกฺขสฺสชาติ
เอวมฺปิ ฌมฺมตฺตกฺกปุเรชวํ ฯ

[๔๔๘] อณฺเวยวิโมกฺขํ สํพฺรุมฺมิตฺติ อณฺเวยวิโมกฺโข วุจฺจติ
อรหตฺตวิโมกฺโข ฯ อรหตฺตวิโมกฺขํ สํพฺรุมฺมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ
ปฺลนฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภขามิ อุตฺตานิโกโรมิตฺติ [๑]
อณฺเวยวิโมกฺขํ สํพฺรุมฺมิ ฯ

[๔๔๙] อวิชฺชาย ปภทฺทนนฺติ อวิชฺชายาติ ทฺกฺเข อถาณํ ฯ เปฯ
อวิชฺชาลงฺกิตฺติ โมโห อกฺุสลมฺมูลํ ฯ อวิชฺชาย ปภทฺทนนฺติ อวิชฺชาย
ภทฺทนํ ปภทฺทนํ ปหานํ วุปฺสโม ปฏฺนิสฺสคฺโค ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ อมตฺตํ
นิพฺพานนฺติ อวิชฺชาย ปภทฺทนํ ฯ เตนนาห ภคฺวา

อุเปกฺขาสติสฺสทฺธิ ฌมฺมตฺตกฺกปุเรชวํ
อณฺเวยวิโมกฺขํ สํพฺรุมฺมิ อวิชฺชาย ปภทฺทนนฺติ ฯ
[๔๕๐] กิฺสฺสสฺส โยชโน โลโก กิฺสฺส ตสฺส วิจารณํ
กิฺสฺสสฺส วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ
[๔๕๑] กิฺสฺสสฺส โยชโน โลโกติ กิฺสฺส โลกสฺส สํโยชนํ

#๑ ม. อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมิตฺติ ฯ

ลคฺคนํ พนฺธนํ อุปกฺกิลเโส เกน โลโก ยุตฺโต ปยุตฺโต आयุตฺโต
สมายุตฺโต ลคฺโค ลคฺคิโต ปลิพฺพุตฺโต กิสุสฺสยโฆชน โลโก ฯ

[๔๕๒] กิสุ ตสฺส วิจารณฺนติ กิ ตสฺส จารณํ วิจารณํ
ปฏฺวิจารณํ เกน โลโก จรติ วิจรติ ปฏฺวิจรตีติ กิสุ ตสฺส
วิจารณํ ฯ

[๔๕๓] กิสุสฺส วิปฺปหานน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจตีติ กิสุสฺส
วิปฺปหานน วุสฺสเมน ปฏฺนิสฺสคฺเคน ปฏฺปิปลฺสทฺธิยา นินฺพฺพานํ อิติ
วุจฺจติ ปวุจฺจติ กถฺยติ ภณฺยติ ทิปฺยติ โวหริยตีติ ๑ กิสุสฺส
วิปฺปหานน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ เตนานฺท โส พฺราหฺมโณ

กิสุสฺสยโฆชน โลโก กิสุ ตสฺส วิจารณํ

กิสุสฺส วิปฺปหานน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจตีติ ฯ

[๔๕๔] นนฺทิสฺสยโฆชน โลโก วิตกฺกสฺส วิจารณา

ตณฺหา วิปฺปหานน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ

[๔๕๕] นนฺทิสฺสยโฆชน โลโกติ นนฺทิ วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฉา โลโก อกฺุสลมฺมูลํ ฯ ยา นนฺทิ
โลกสฺส สยฺโฆชนํ ลคฺคนํ พนฺธนํ อุปกฺกิลเโส อิมาย นนฺทิยา
โลโก ยุตฺโต ปยุตฺโต आयุตฺโต สมายุตฺโต ลคฺโค ลคฺคิโต ปลิพฺพุตฺโต
นนฺทิสฺสยโฆชน โลโก ฯ

[๔๕๖] วิตกฺกสฺส วิจารณาติ วิตกฺกาติ นว วิตกฺกา
กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหีสาวิตกฺโก ฌาติวิตกฺโก

#๑ ม. กถฺยติ ภณฺยติ ทิปฺยติ โวหริยตีติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

ชนปทวิตกโก อมรวิตกโก ปรานุททตยาปฏิสยุตโต วิตกโก
ลาภสกุการสิโลกปฏิสยุตโต วิตกโก อนวณตติปฏิสยุตโต วิตกโก
อิมะ วุจฺจนฺติ นว วิตกกา ฯ อิมะ นว วิตกกา อสฺส
โลกสฺส จารณา วิจาร์ณา ปฏิวิจาร์ณา อิมะหิ นวหิ วิตกเกหิ โส
โลโก จรติ วิจรติ ปฏิวิจรตฺติ วิตกฺกสฺส วิจาร์ณา ฯ

[๔๕๑] ตณฺหาหยา วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตฺติ ตณฺหาหยาติ
รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โสภฺจพฺพตณฺหา
ชฺมมตณฺหา ฯ ตณฺหาหยา วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตฺติ
ตณฺหาหยา วิปฺปหานเนน วุปลเมเนน ปฏินิสฺสกุเคน ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา
นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ปวุจฺจติ กถฺยติ ภาณฺยติ ทิปฺยติ โวหฺริยตฺติ
ตณฺหาหยา วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ เตนาน
ภควา

นนฺทิสฺสโยชโน โลโก วิตกฺกสฺส วิจาร์ณา
ตณฺหาหยา วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตฺติ ฯ

[๔๕๒] กถฺสฺสจฺจ จรโต วิญฺญาณํ อฺปรุชฺชตฺติ
ภควนฺตํ ปุณฺณุมากมฺหา ตํ สฺสโณม วโจ ตว ฯ

[๔๕๓] กถฺสฺสจฺจ จรโตติ กถฺสฺสจฺจ สมนฺปชานสฺส จรโต
วฺจโร อิริยโต วตฺตยโต ปาลยโต ยปยโต ยปยโตติ กถฺสฺสจฺจ
จรโต

[๔๖๐] วิญฺญาณํ อฺปรุชฺชตฺติ วิญฺญาณํ นฺรุชฺชตฺติ วุปลสมฺมตฺติ

อตถิ คจจติ ปฏิปสฺสมภีติ วิญญาณิ อปรุชฺฉติ ฯ

[๔๖๑] ภควนฺตํ ปุญฺญมาคมฺหาติ พุทฺธํ ภควนฺตํ ปุญฺญจ ปุจฺฉิตฺตํ
ยาจิตฺตํ อชฺเชสิตฺตํ ปสาเทตฺตํ อากมฺหา อากตมฺหา อูปากตมฺหา
สมปฺตตมฺหา ตยา สทฺธิ สมากตมฺหาติ ภควนฺตํ ปุญฺญมาคมฺหา ฯ

[๔๖๒] ตํ สุโณม วโจ ตวาติ ตนฺติ ตฺยํหิ วจันํ พุยปถิ
เทสนันํ อนุสนฺธิ สุโณม อุกฺคณฺหาม อฺปฺชาเรม อฺปลกฺเขมาติ
ตํ สุโณม วโจ ตว ฯ เตนาห โส พฺราหฺมโณ

กถิสฺสจฺจโรโต วิญญาณิ อปรุชฺฉติ

ภควนฺตํ ปุญฺญมาคมฺหา ตํ สุโณม วโจ ตวาติ ฯ

[๔๖๓] อชฺฉตฺตจฺจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต

เอวิสฺสจฺจโรโต วิญญาณิ อปรุชฺฉติ ฯ

[๔๖๔] อชฺฉตฺตจฺจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโตติ อชฺฉตฺตํ
เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ นาภิวทติ
น อชฺโฆสาย ๑ ติจฺฉติ อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ คาหํ
ปรามาสิ อภินิเวสิ ปชฺหติ วิโนเทติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวจฺจเมติ ฯ
พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ
นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติจฺฉติ อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ
คาหํ ปรามาสิ อภินิเวสิ ปชฺหติ วิโนเทติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวจฺจเมติ ฯ
อชฺฉตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ
นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติจฺฉติ อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ
#๑ ม. อชฺโฆเสติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

คาคิ ปรามาสั อภินิเวสั ปชหติ วิโนเทติ พุยนตีกโรติ
อนภาวุงคเมติ ฯ อชฺฉตตัม สมุททยธมมานุปลสึสิ เวทนาสุ [๑]
วิหรนุโต อชฺฉตตัม วยธมมานุปลสึสิ เวทนาสุ วิหรนุโต อชฺฉตตัม
สมุททยวยธมมานุปลสึสิ เวทนาสุ วิหรนุโต พหิทุชา สมุททยธมมานุปลสึสิ
เวทนาสุ วิหรนุโต พหิทุชา วยธมมานุปลสึสิ เวทนาสุ วิหรนุโต
พหิทุชา สมุททยวยธมมานุปลสึสิ เวทนาสุ วิหรนุโต อชฺฉตตพหิทุชา
สมุททยธมมานุปลสึสิ เวทนาสุ วิหรนุโต อชฺฉตตพหิทุชา
วยธมมานุปลสึสิ เวทนาสุ วิหรนุโต อชฺฉตตพหิทุชา สมุททยวยธมมานุปลสึสิ
เวทนาสุ วิหรนุโต เวทนั นากินนุทติ นากิวทติ น
อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ อภินนุทนั อภิวทนั อชฺโฆसानัน คาคิ ปรามาสั
อภินิเวสั ปชหติ วิโนเทติ พุยนตีกโรติ อนภาวุงคเมติ ฯ อิมหิ
ทฺวาทสหากาเรหิ เวทนาสุ เวทนานุปลสึสิ วิหรนุโต เวทนั นากินนุทติ
นากิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ อภินนุทนั อภิวทนั
อชฺโฆसानัน ฯเปฯ อนภาวุงคเมติ ฯ อถวา เวทนั อนิจฺจโต
ปลสฺสนุโต เวทนั นากินนุทติ นากิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ
อภินนุทนั อภิวทนั อชฺโฆसानัน คาคิ ปรามาสั อภินิเวสั ปชหติ
วิโนเทติ พุยนตีกโรติ อนภาวุงคเมติ ฯ เวทนั ทุกฺขโต โรคโต
คณฺหาโต สลฺลโต อมโต อาพาธโต ฯเปฯ อนิสฺสรณโต
ปลสฺสนุโต เวทนั นากินนุทติ นากิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ
อภินนุทนั อภิวทนั อชฺโฆसानัน คาคิ ปรามาสั อภินิเวสั ปชหติ
#๑ ม. เวทนานุปลสึสิ ฯ เอวมิตฺติเสสุ ปเทสุ ฯ

วิโนเทติ พุยนตีกโรติ อนภาวุงคเมติ ฯ อิมหิ ทฺวาจตุตาฬีสาย ๑
อากาเรหิ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสึ วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ
นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ
คานํ ปรามาสํ อภินเวสํ ปชหติ วิโนเทติ พุยนตีกโรติ อนภาวุงคเมตีติ
อชฺมตฺตลฺลจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต ฯ

[๔๖๕] เอวํตตฺส จรโตติ เอวํตตฺส สมฺปชานตฺส จรโต
วิจรโต อิริยโต วตฺตยโต ปาลยโต ยปยโต ยาปยโตติ เอวํตตฺส
จรโต ฯ

[๔๖๖] วิญฺญาณํ อฺปรุชฺชตฺตีติ ปุณฺณภิกฺขุสงฺฆารสหคฺติ วิญฺญาณํ
อฺปุณฺณภิกฺขุสงฺฆารสหคฺติ วิญฺญาณํ อานนฺดชาภิกฺขุสงฺฆารสหคฺติ วิญฺญาณํ
นिरุชฺชตฺติ วุปสมฺมตฺติ อตฺถิ คจฺจติ ปฏฺธิปฺปสฺสมฺภตฺตีติ วิญฺญาณํ
อฺปรุชฺชตฺติ ฯ เตนานห ภควา

อชฺมตฺตลฺลจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต
เอวํตตฺส จรโต วิญฺญาณํ อฺปรุชฺชตฺตีติ ฯ
สท คาถาปรีโยसानา ฯเปฯ สตุถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ
อุทฺยมาณวกฺปญฺหานิทฺเทโส เตรสโม ฯ

#๑ ม. จตุตาฬีสาย ฯ

โปกสาถมาถวถกปลถหานิทเทโส

[๔๖๗] โย อตีตํ อาทิสติ (อิจจายสุมา โปกสาโล)

อเนโช ฉินฺนสํสโย

ปารคฺ ๑ สพฺพธมฺมานํ

อตุถิ ปญฺเหน อากมํ ฯ

[๔๖๘] โย อตีตํ อาทิสตีติ โยติ โย โโส ภควา สยมฺภู

อนาจรียโก ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส ธมฺเมสฺส สามี สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฉิ

ตตฺถ จ สพฺพญฺณตฺตํ ปตฺโต พฺลฺลสฺส จ วทีภาวํ ฯ อตีตํ อาทิสตีติ

ภควา อตฺตโน จ ปเรสญฺจ อตีตมฺปิ อาทิสติ อนาคตมฺปิ อาทิสติ

ปจฺจุปฺปนฺนมฺปิ อาทิสติ ฯ

ถถิ ภควา อตฺตโน อตีตํ อาทิสติ ฯ ภควา อตฺตโน อตีตํ

เอกมฺปิ ชาตี อาทิสติ เทวปิ ชาติโย อาทิสติ ติสฺโสปิ ชาติโย

อาทิสติ จตฺสฺโสปิ ชาติโย อาทิสติ ปญฺจปิ ชาติโย อาทิสติ

ทสฺปิ ชาติโย อาทิสติ วิสฺมฺปิ ชาติโย อาทิสติ ตีสมฺปิ ชาติโย

อาทิสติ จตฺตาพีสมฺปิ ชาติโย อาทิสติ ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย

อาทิสติ ชาตีสตมฺปิ ชาตีสหสฺสมฺปิ ชาตีสตสหสฺสมฺปิ อนเนเกปิ สํวณฺณกฺปฺเป

อนเนเกปิ วิวณฺณกฺปฺเป อนเนเกปิ สํวณฺณวิวณฺณกฺปฺเป อาทิสติ

อมุตราสี เอวํนาโม เอวํโกตฺโต เอวํฉฺฉโน เอวํมาหาโร

เอวํสุขทฺถกฺขปฺปฏิสํเวที เอวํมายฺอุปฺริยนฺโต โโส ตโต จโต อมฺุตร อฺุทปาที

#๑ ม. ปารคฺ ฯ

ตตฺราปาสี เอว์นาโม เอว์โคตฺโต เอว์วณฺโณ เอวมหาโร
เอว์สุขทฺกฺขปฺภิสฺสเวทึ เอวมายุปรียนฺโต โส ตโต จูโต อิธฺปนฺโนติ
อิติ สาการึ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อาทิสฺติ เอว์ ภควา
อตุตฺตโน อตีตํ อาทิสฺติ ฯ

กถึ ภควา ปเรสํ อตีตํ อาทิสฺติ ฯ ภควา ปเรสํ อตีตํ เอกมฺปิ
ชาติํ อาทิสฺติ เทวปี ชาตึโย อาทิสฺติ ฯ เปฯ อเนเกปี สํวณฺณวิวิณฺณกฺกปฺเป
อาทิสฺติ อมฺตฺราสี เอว์นาโม เอว์โคตฺโต เอว์วณฺโณ
เอวมหาโร เอว์สุขทฺกฺขปฺภิสฺสเวทึ เอวมายุปรียนฺโต โส ตโต
จูโต อมฺตฺร อุทฺปาที ตตฺราปาสี เอว์นาโม เอว์โคตฺโต
เอว์วณฺโณ เอวมหาโร เอว์สุขทฺกฺขปฺภิสฺสเวทึ เอวมายุปรียนฺโต โส
ตโต จูโต อิธฺปนฺโนติ อิติ สาการึ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ
ปุพฺเพนิวาสํ อาทิสฺติ เอว์ ภควา ปเรสํ อตีตํ อาทิสฺติ ฯ

ภควา ปญฺจ ชาตกสฺตานึ ภาสฺนฺโต อตุตฺตโน จ ปเรสญฺจ
อตีตํ อาทิสฺติ มหาชนียสฺสฺตํ ๑ ภาสฺนฺโต อตุตฺตโน จ ปเรสญฺจ
อตีตํ อาทิสฺติ มหาสุทฺสฺสนสฺสฺตํ ภาสฺนฺโต อตุตฺตโน จ ปเรสญฺจ
อตีตํ อาทิสฺติ มหาโควินฺทสฺสฺตํ ภาสฺนฺโต อตุตฺตโน จ ปเรสญฺจ
อตีตํ อาทิสฺติ มฆเทวสฺสฺตํ ภาสฺนฺโต อตุตฺตโน จ ปเรสญฺจ
อตีตํ อาทิสฺติ ฯ

วฺตุตฺตญฺเหหํ ภควตา อตีตํ โข จุนฺท อทฺธานํ อารพฺภ
ตถาคตฺสฺส สฺตานุสฺสาร์ ฌาณํ ๒ โหติ โส ยาวตํ อากฺขติ
#๑ ม. มหาปฺธานียสฺสฺตฺนฺตํ ฯ เอวมึทึเสสฺส ปเทสฺส ฯ ๒ ม. สฺตานุสฺสาร์ฌาณํ ฯ

ดาวตัก อนุสุตติ อนาคต โข จุนฺท ฯเปฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ โข
จุนฺท อทุธานํ อารพฺภ ตถาคตฺสฺส โโพธิชฺฌ ฌาณํ อุปฺปชฺชติ
อยมฺมุติมา ชาติ นคฺคิทานิ ปุณฺนพฺภโวติ ฯ อินฺทุริยปโรปฺริยตฺตฌาณํ
ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ สตฺตทานํ อาสยานุสยฌาณํ ตถาคตฺสฺส
ตถาคตฺพลํ ยมกปาฎิหิรียฌาณํ ๑ ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ
มหากฺรณาสมาปฺตฺติฌาณํ ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ สพฺพพฺลยฺญตฺตฌาณํ
ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ อนาวรณฌาณํ ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ
สพฺพตฺต อสงฺกมปฺปฎิหตฺมณาวรณฌาณํ ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ ฯ
เอวํ ภควา อตฺตโน จ ปเรตฺตจฺจ อตีตฺมปิ อาทิสฺสติ อนาคตฺมปิ
อาทิสฺสติ ปจฺจุปฺปนฺนมฺปิ อาทิสฺสติ อาจิกฺขติ เทเสติ ปฺลยฺเปติ
ปฏฺฐเปติ วิวฺรติ วิภชฺติ อุตฺตานิโกโรติ ปกาเสตีติ โย อตีตํ
อาทิสฺสติ ฯ อิจฺจายสฺมา โปสาโลติ อิจฺจาติ ปทสนฺนุริ ฯ आयสฺมาติ
ปิยวณฺณํ ฯ โปสาโลติ ตฺสฺส พุราหฺมณฺสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลาโปติ
อิจฺจายสฺมา โปสาโล ฯ

[๔๖๕] อนเนโช ฉินฺนสฺสโยติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโก อกฺุสลมฺมูลํ ฯ สตา เอชา
ตณฺหา พุทฺธสฺส ภควโต ปหิณา อฺุฉินฺนมฺมูลา ตาลาวตฺตูกตา
อนภาวํกตา आयตี อนุปฺปาทฺธมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อนเนโช ฯ
เอชาย ปหิณฺตฺตา อนเนโช ฯ ภควา ลาภปี น อิญฺชติ อลาภปี
น อิญฺชติ ยเสปี น อิญฺชติ อยเสปี น อิญฺชติ ปัสสายปี น
#๑ ม. ยมกปาฎิหิเร ฌาณํ ฯ

อัญชติ นินทายปี น อัญชติ สุเขปี น อัญชติ ทุกเขปี น อัญชติ
น จตติ น เวชติ น ปเวชติ น สมปเวชตีติ อเนโซ ฯ
ฉินฺนสํสโยติ สํสโย วุจฺจติ วิจิจฺจมา ทุกเข กงฺขา ฯเปฯ
ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโซ ฯ โส สํสโย พุทฺธสฺส ภควโต [๑]
ฉินฺโน อุจฺฉินฺโน สมฺจฺฉินฺโน วุปลนฺโต [๒] ปฏิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺปตฺติโก
ฉาณคฺคินา ททฺโธ ตสฺมา พุทฺโธ ฉินฺนสํสโยติ อเนโซ
ฉินฺนสํสโย ฯ

[๔๗๐] ปารฺคุ สพฺพชฺชมฺมานนฺติ ภควา สพฺพชฺชมฺมานํ อภิลฺลวาปารฺคุ
ปรีลฺลวาปารฺคุ ปหฺนปารฺคุ ภาวนาปารฺคุ สจฺฉนฺทิกิริยาปารฺคุ สฺมาปตฺติปารฺคุ
อภิลฺลวาปารฺคุ สพฺพชฺชมฺมานํ ฯเปฯ ชาตฺชชรามรณสํสทาโร
นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ ปารฺคุ สพฺพชฺชมฺมานํ ฯ

[๔๗๑] อตฺถิ ปญฺเฬน อากมฺนฺติ ปญฺหตฺถิกมฺหา อากตา
ฯเปฯ สนฺทสฺเสตฺถุ ภณฺตฺนฺติ เอวมฺปิ อตฺถิ ปญฺเฬน อากมฺ ฯ
เตนาห โส พฺราหฺมโณ

โย อตฺถิ อาทิสฺติ (อิจฺจายสฺมา โปสาโล)
อเนโซ ฉินฺนสํสโย
ปารฺคุ สพฺพชฺชมฺมานํ
อตฺถิ ปญฺเฬน อากมฺนฺติ ฯ

[๔๗๒] วิภูตฺรฺอุปฺสยฺฉิสฺส สพฺพกายปฺปหาโยโน
อชฺฉตฺตญฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิลฺยจฺติ ปสฺสโต

#๑ ม. ปหิโน ฯ ๒ ม. ปฏิปฺปสฺสทฺโธ ฯ

ฌานํ สกุกานุปุจฉามิ กถํ เนยโย ตถาวิโร ฯ

[๔๗๓] วิภูตรูปสณฺณิสฺสาคิ กตมา รูปรสณฺณวา ฯ รูปราวจรสมาปตฺตี
สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐมฺมุสฺสวิหารสฺส
วา สณฺณวา สณฺณชานนา สณฺณชานิตตฺตํ อัยํ รูปรสณฺณวา ฯ
วิภูตรูปสณฺณิสฺสาคิ จตสฺโส อรูปสมาปตฺติโย ตถาสฺส ๑ รูปรสณฺณวา
วิภูตา โหนฺติ วิภาวิตา อตฺถิกนฺตฺตา สมตฺถิกนฺตฺตา วีตฺตวตฺตาคิ
วิภูตรูปสณฺณิสฺส ฯ

[๔๗๔] สพฺพกายปฺปหายนฺติ สพฺโपो ตสฺส สปฏิสนฺธิโก ๒
รูปกาโย ปหีนฺโน ตทฺทกสมตฺถิกม วิภฺขมฺภนปฺปหานเนน ๓ ปหีนฺโน ตสฺส
รูปกาโยติ สพฺพกายปฺปหายนฺ ฯ

[๔๗๕] อชฺฌตฺตณฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิณฺจิติ ปสฺสโตติ
นตฺถิ กิณฺจิติ อากิณฺจณฺณายตนสมาปตฺติ ฯ กิการณา นตฺถิ
กิณฺจิติ อากิณฺจณฺณายตนสมาปตฺติ ฯ [๔] วิณฺณณณฺณายตนสมาปตฺตี
สโต สมาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐหิตฺวา ตณฺเฬว วิณฺณณณฺ อภาเวติ
วิภาเวติ อนฺตรธาเปติ นตฺถิ กิณฺจิติ ปสฺสตี ฯ ตํการณา
นตฺถิ กิณฺจิติ อากิณฺจณฺณายตนสมาปตฺตีติ อชฺฌตฺตณฺจ พหิทฺธา
จ นตฺถิ กิณฺจิติ ปสฺสโต ฯ

[๔๗๖] ฌานํ สกุกานุปุจฉามิตี สกุกาติ สกุกโก ฯ ภควา
สกุยกุลา ปพฺพชิตฺตปิ สกุกโก ฯเปฯ ปหีนภยภเวโร วิคตโลมหํโสติปิ
สกุกโก ฯ ฌานํ สกุกานุปุจฉามิตี ตสฺส ฌานํ ปุจฉามิ
#๑ ม. ปฏิสทฺทสฺส ฯ ๒ ม. ปฏิสนฺธิโก ฯ ๓ ม. ตทฺทกสมตฺถิกมา วิภฺขมฺภนปฺปหานเนน ฯ
#๔ ม. ยํ ฯ

[๑] กীทิส์ กีสณฺจิสฺ ตีปการิ์ กีปฏิกาคิ์ [๒] อิจฺฉิตพฺพนฺติ ฌาณิ์
สกุฏานุปฺจฺฉามิ ฯ

[๔๗๗] กถิ์ เนยฺโย ตถาวิชฺติ กถิ์ โส เนตพฺโพ วิเนตพฺโพ
อภินेतพฺโพ ๓ ปญฺญาเปตพฺโพ อภินิขฺฉมาเปตพฺโพ ๔ เปกฺขิตพฺโพ
ปสาเทตพฺโพ กถมสฺส ๕ อุตฺตริฌาณิ์ อูปฺปาเทตพฺพิ์ ฯ ตถาวิชฺติ
ตถาวิชฺ ตาทิโส ตสฺสณฺจิสฺโต ตปฺปการิ์ ตปฺปฏิกาคิ์ โย โส
อาภิชฺฉณฺญาตนสมฺมาปตฺติลาภีติ กถิ์ เนยฺโย ตถาวิชฺ ๑ เตนาห
โส พฺราหฺมโณ

วิภูตรูปสณฺจิสฺส สพฺพกายปฺปหาโยโน
อชฺฉตฺตณฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิณฺจิสฺสิ ปสฺสโต
ฌาณิ์ สกุฏานุปฺจฺฉามิ กถิ์ เนยฺโย ตถาวิชฺติ ฯ

[๔๗๘] วิญฺญาณภูจฺฉิตฺติโย สพฺพทา (โปสาลาติ ภควา)

อภิชาณิ์ ตถาคโต
ติฏฺฐนฺตเมณิ์ ชานาติ
วิมุตฺตํ ๖ ตปฺปปรายณิ์ ฯ

[๔๗๙] วิญฺญาณภูจฺฉิตฺติโย สพฺพทาติ ภควา อภิสงฺขารวเสน
จตฺสฺโส วิญฺญาณภูจฺฉิตฺติโย ชานาติ ปฏฺฐิสฺนทฺธิวเสน สตฺต
วิญฺญาณภูจฺฉิตฺติโย ชานาติ ฯ กถิ์ ภควา อภิสงฺขารวเสน จตฺสฺโส
วิญฺญาณภูจฺฉิตฺติโย ชานาติ ฯ วุตฺตญฺเอยหตฺติ ภควตา รูปฺปปายิ์ ๗ วา ภิกฺขเว
วิญฺญาณิ์ ติฏฺฐมฺหานิ์ ติฏฺฐจฺฉิตฺติ ๘ รูปารมฺมณิ์ รูปปฺปตฺติฏฺฐิ์ นนฺทุปเสวณิ์
#๑ ม. ปญฺหิ์ ปุจฺฉามิ สมฺพุทฺธิ์ ปุจฺฉามิ ฯ ๒ ม. ฌาณิ์ ฯ ๓ ม. อนฺเนตพฺโพ ฯ
#๔ ม. นิขฺฉมาเปตพฺโพ ฯ ๕ ม. กถิ์ เตน ฯ ๖ ม. ชิมฺมุตฺตํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ
#๗ ม. รูปฺปปายิ์ ฯ ๘ ม. ติฏฺฐเจยฺย ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๙ ม. นนฺทุปเสจฺฉณิ์ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลฺลํ อปชฺชติ ๑ เวทนุปายํ ๒ วา ภิกฺขเว ๗เป๗
 สตฺถุปายํ ๓ วา ภิกฺขเว ๗เป๗ สงฺขารุปายํ ๔ วา ภิกฺขเว วิญฺเฒาณํ
 ติฏฺฐมาณํ ติฏฺฐติ สงฺขารารมฺมณํ สงฺขารปรฺตติฏฺฐํ นนฺทูปเสวนํ วุฑฺฒี
 วิรุฬฺหี เวปุลฺลํ อปชฺชติติ ๗ เอวํ ภควา อภิสงฺขารวเสน จตฺตโส
 วิญฺเฒาณญฺจิติโย ชานาติ ๗ กถํ ภควา ปฏฺฐิสนฺธิวเสน สตฺต
 วิญฺเฒาณญฺจิติโย ชานาติ ๗ วุตฺตญฺเฒหตํ ภควตา สนฺติ ภิกฺขเว
 สตฺตา นานตฺตกาเย นานตฺตสฺสณฺณิโน เสยฺยถาปี มนุสฺสา เอกจฺเจ
 จ เทวา เอกจฺเจ จ วินิปาติกา อัยํ ปจฺจมา วิญฺเฒาณญฺจิติ
 สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา นานตฺตกาเย เอกตฺตสฺสณฺณิโน เสยฺยถาปี
 เทวา พุรฺหมกายิกา ปจฺจมาภินิพฺพตฺตา อัยํ ทุตฺติยา วิญฺเฒาณญฺจิติ
 สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา เอกตฺตกาเย นานตฺตสฺสณฺณิโน
 เสยฺยถาปี [๕] อากสฺสรา อัยํ ตุตฺติยา วิญฺเฒาณญฺจิติ สนฺติ ภิกฺขเว
 สตฺตา เอกตฺตกาเย เอกตฺตสฺสณฺณิโน เสยฺยถาปี เทวา สุภิกฺขุหกา ๖
 อัยํ จตฺตถา ๗ วิญฺเฒาณญฺจิติ สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา สพฺพโส
 รูปสฺสณฺณานํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺฐิสสฺสณฺณานํ อตฺถงฺกมา นานตฺตสฺสณฺณานํ
 อมฺนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญฺจายตฺนุปคา อัยํ
 ปญฺจมา ๘ วิญฺเฒาณญฺจิติ สพฺพโส อากิลฺลจฺญายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม
 อนนฺตํ วิญฺเฒาณนฺติ วิญฺเฒาณญฺจายตฺนุปคา อัยํ ญฺจธา ๙ วิญฺเฒาณญฺจิติ
 สพฺพโส วิญฺเฒาณญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม นตฺถิ กิลฺลจฺติ
 อากิลฺลจฺญายตฺนุปคา อัยํ สตฺตมา ๑๐ วิญฺเฒาณญฺจิติติ ๗ เอวํ
 #๑ ม. อปชฺชเชยฺย ๗ เอวมิตฺติเสสฺส ปเทสฺส ๗ ๒ ม. เวทนุปายํ ๗ ๓ ม. สตฺถุปายํ ๗
 #๔ ม. สงฺขารุปายํ ๗ ๕ ม. เทวา ๗ ๖ ม. สุภิกฺขุหกา ๗ ๗ ม. จตฺตถี ๗ ๘ ม. ปญฺจมี ๗
 #๙ ม. ญฺจธา ๗ ๑๐ ม. สตฺตมี ๗

ภควา ปฏิสนธิวิเสสน สุตต วิญญาณภูติโย ชานาตีติ
วิญญาณภูติโย สพุพา ฯ ไปสาลาติ ภควาติ ไปสาลาติ ภควา ตํ
พฺรหฺมณํ นามเนน อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทิวจนเมตํ ฯเปฯ
สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ ภควาติ ไปสาลาติ ภควา ฯ

[๔๘๐] อภิขานํ ตถาคโตติ อภิขานนฺติ อภิขานนฺโต [๑]
ปฏฺวิขานนฺโต ปฏฺวิขณฺนฺโต ฯ ตถาคโตติ วุคฺตญฺเหตํ ภควตา
อตีตญฺเจปิ จุนฺท โหติ อฏฺถํ อตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ น ตํ
ตถาคโต พุยากรโรติ อตีตญฺเจปิ จุนฺท โหติ ภูตํ ตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ
ตมฺปิ ตถาคโต น พุยากรโรติ อตีตญฺเจปิ จุนฺท โหติ ภูตํ
ตจฺฉํ อตฺถสญฺหิตํ ตตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ ตสฺส ๒ ปณฺหสฺส
เวยฺยากรณาย อนาคตญฺเจปิ จุนฺท โหติ ฯเปฯ ปจฺจุปฺปนฺนญฺเจปิ
จุนฺท โหติ อฏฺถํ อตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ น ตํ ตถาคโต
พุยากรโรติ ปจฺจุปฺปนฺนญฺเจปิ โหติ [๑] ภูตํ ตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ
ตมฺปิ ตถาคโต น พุยากรโรติ ปจฺจุปฺปนฺนญฺเจปิ จุนฺท โหติ
ภูตํ ตจฺฉํ อตฺถสญฺหิตํ ตตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ ตสฺส
ปณฺหสฺส เวยฺยากรณาย อิติ โข จุนฺท อตีตนาคตปจฺจุปฺปนฺนญฺ
ธมฺเมสุ ตถาคโต กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที
ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจติ ฯ ยํ โข จุนฺท สเทวกสฺส โลกสฺส
สมารกสฺส สพุรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺรหฺมณฺณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
ทิฏฺฐิํ สุตํ มุตํ วิญญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจฺริตํ
#๑ ม. วิขานนฺโต ฯ ๒ ม. ตสฺสเสว ฯ ๓ ม. จุนฺท ฯ

มนสา สพฺพนฺตํ ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธํ ตสฺมา ตถาคโถติ
วฺจฺจติ ฯ ยถจ จฺนฺท รตฺตี ตถาคโถ อนฺตฺตรํ สมนฺตสฺมโโพธิ
อภิสมฺพุทฺธติ ยถจ รตฺตี อนฺปาทิสฺสาย นิพฺพานธาคฺญา
ปรินิพฺพายติ ยํ เอตสฺมี อนฺตเร ภาสติ ลปติ นิทฺทิสติ สพฺพนฺตํ
ตถเว โหติ โน อญฺญถา ตสฺมา ตถาคโถติ วฺจฺจติ ฯ
ยถาวาที จฺนฺท ตถาคโถ ตถากาโร ยถากาโร ตถาวาที อิติ
ยถาวาที ตถากาโร ยถากาโร ตถาวาที ตสฺมา ตถาคโถติ วฺจฺจติ ฯ
สเทวเก จฺนฺท โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา
ปชาย สเทวมฺนุสฺสาย ตถาคโถ อภิกฺขุ อนภิกฺขุโถ อญฺญตฺตฺถุทโธ
วสวตฺตี ตสฺมา ตถาคโถติ วฺจฺจตีติ อภิชานํ ตถาคโถ ฯ

[๔๘๑] ทิฏฺฐนฺตเมณํ ชานาตีติ ภควา อិธฺภูจฺญเณว ๑ ชานาติ
กมฺมาภิสงฺขารวเสน อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา
อปาัยํ ทฺกคฺคี วิณีปาตํ นิรบํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ ภควา อិธฺภูจฺญเณว
ชานาติ กมฺมาภิสงฺขารวเสน อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา
ปรมฺมรณฺา ติริจฺฉานโยนี อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ ภควา อิธฺภูจฺญเณว
ชานาติ กมฺมาภิสงฺขารวเสน อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา
ปรมฺมรณฺา ปิตฺติวิสยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ ภควา อิธฺภูจฺญเณว
ชานาติ กมฺมาภิสงฺขารวเสน อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา
มฺนุสฺเสสฺส อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ ภควา อิธฺภูจฺญเณว ชานาติ
กมฺมาภิสงฺขารวเสน อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา
#๑ ม. อิตฺถญเณว ฯ เอวมฺปริปี ฯ

สุคตีสํ สกคํ โลกํ อุปปชชิสฺสตีติ ฯ วุตฺตญฺเหหํ ภาควตา อีช
ปนาหํ สารีปุตฺต อเอกจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ
ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโถ ปฏฺิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ
มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทคฺคตี
วินิปาตํ นิริยํ อุปปชชิสฺสตีติ ฯ อีช ปนาหํ สารีปุตฺต อเอกจํ
ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโถ
ปฏฺิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส
เกทา ปรมฺมรณา ตีรจฺฉานโยนี อุปปชชิสฺสตีติ ฯ อีช ปนาหํ
สารีปุตฺต อเอกจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ
ตถายํ ปุคฺคโถ ปฏฺิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห
ยถา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา ปิตฺติวิสยํ อุปปชชิสฺสตีติ ฯ อีช
ปนาหํ สารีปุตฺต อเอกจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ
ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโถ ปฏฺิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ
มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา มนุสฺเสสฺส
อุปปชชิสฺสตีติ ฯ อีช ปนาหํ สารีปุตฺต อเอกจํ ปุคฺคํ เอวํ
เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโถ ปฏฺิปนฺโน ตถา
จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา
สุคตีสํ สกคํ โลกํ อุปปชชิสฺสตีติ ฯ อีช ปนาหํ สารีปุตฺต
อเอกจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ
ตถายํ ปุคฺคโถ ปฏฺิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห

ยถา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตตี ปณฺณาวิมุตตี ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสตีติ ๑ ติฏฺฐนฺตเมนํ
ชานาติ ฯ

[๔๘๒] วิมุตตํ ตปฺปฺรายนนฺติ วิมุตตฺตฺนฺติ อากิณฺณจฺญายตฺเน
วิมุตตํ ๒ [๑] ตทธิมุตฺตํ ตทาทิปฺเตยฺยํ ฯ อถวา ภควา ชานาติ อัย
ปฺกฺคโล รุปาธิมุตฺโต สทฺทาทธิมุตฺโต กนฺธาธิมุตฺโต รสาธิมุตฺโต
โผฏฺฐพฺพาธิมุตฺโต กฺลาธิมุตฺโต คณาธิมุตฺโต อาวาสาธิมุตฺโต
ลาภาธิมุตฺโต ยสาธิมุตฺโต ปัสสาธิมุตฺโต สุขาธิมุตฺโต จีวรธาธิมุตฺโต
ปิณฺฑปาตาธิมุตฺโต เสนาสนาธิมุตฺโต กิลาณปจฺจยเกสชฺชปริกฺขาราธิมุตฺโต
สฺส
สฺส
สฺส
สฺส
สฺส
สฺส
สฺส
สฺส
สฺส
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺสฺสฺสฺส
สฺส
#๑ ม. วิหริตีติ ฯ ๒ ม. อากิณฺณจฺญายตฺนํ ธิมุตฺตฺตฺนฺติ ฯ ๓ ม. วิโมกฺเขน ธิมุตตํ
#ตตฺตราธิมุตตํ ฯ

ปฏิสนธิกรรฺกั ๗ อถวา ภควา ชานาติ อัย ปุคฺคโล รูปปรายโน

๗เป๗ เนวสญฺญานาสญฺญาตฺนสมาปตฺติปรายโนติ

วิมุตฺตํ ตปฺปรายนํ ๗ เตนาห ภควา

 วิญฺญาณญฺจิติโย สพฺพา (โปสาลาติ ภควา)

 อภิชาณํ ตถาคโธ

 ติฏฺฐนฺตเมณํ ชานาติ

 วิมุตฺตํ ตปฺปรายนฺนฺติ ๗

[๔๘๓] อากิณฺจณฺญาสมภวํ ฌตฺวา นนฺทิสลฺโยชนํ อิติ

 เอวเมตํ อภิณฺญาตฺวา ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตี

 เอตํ ฌาณํ ตถํ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส วุสฺสิมโต ๗

[๔๘๔] อากิณฺจณฺญาสมภวํ ฌตฺวาติ อากิณฺจณฺญาสมภโว

วฺจจติ อากิณฺจณฺญาตฺนสํวตฺตนิโก กมฺมาภิสงฺขาโร ๗ อากิณฺจณฺญาตฺน-

สํวตฺตนิโก กมฺมาภิสงฺขารํ อากิณฺจณฺญาสมภโวติ ฌตฺวา

ลฺลคฺคณฺนฺติ ฌตฺวา พนฺธนฺนฺติ ฌตฺวา ปฺลิวฺโพทฺติ ฌตฺวา ชานิตฺวา

ตฺถลฺลิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อากิณฺจณฺญาสมภวํ

ฌตฺวา ๗

[๔๘๕] นนฺทิสลฺโยชนํ อิติติ นนฺทิสลฺโยชนํ วฺจจติ อรูปฺราโค ๗

 อรูปฺราเคน ตํ กมฺมํ ลฺลคฺคํ ลฺลคฺคิตํ ปฺลิวฺพุทฺธํ อรูปฺรากลํ

 นนฺทิสลฺโยชนนฺติ ฌตฺวา ลฺลคฺคณฺนฺติ ฌตฺวา พนฺธนฺนฺติ ฌตฺวา

 ปฺลิวฺโพทฺติ ฌตฺวา ชานิตฺวา ตฺถลฺลิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา

วิภูตํ กตฺวา ฯ อิตฺติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุப்புพุกเมตฺติ อิตฺติ
นฺนทิสญฺโยชนํ อิตฺติ ฯ

[๔๘๖] เอวเมตํ อภิญญาชาติ เอวํ เอตํ อภิญญา ชานิตฺวา
ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวเมตํ
อภิญญา ฯ

[๔๘๗] ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตีติ อากิญจณฺญาตนํ สฺมาปชฺชิตฺวา
ตโต ฐฏฺฐหิตฺวา ตตฺถ ชาเต จิตฺตเจตฺตสิเก ฌมฺเม อนิจฺจโต
วิปฺสฺสตี ทฺกฺขโต วิปฺสฺสตี โรคโต ฯเปฯ อนิสฺสรณโต
วิปฺสฺสตี ทฺกฺขตี โอลเกติ นิชฺฌายตี อุปฺปริกฺขตีติ ตโต ตตฺถ
วิปฺสฺสตี ฯ

[๔๘๘] เอตํ ฌาณํ ตถิ ตสฺสชาติ เอตํ ฌาณํ ตจฺจํ ภูตํ
ยถาวํ อวิปริตํ ตสฺสชาติ เอตํ ฌาณํ ตถิ ตสฺส ฯ

[๔๘๙] พฺราหฺมณฺสฺส วุสฺสิมโตติ พฺราหฺมณฺสฺสชาติ สตฺตฺตฺนํ
ฌมฺมานํ พาทิตฺตฺตา พฺราหฺมโณ ฯเปฯ อนิสฺสิโต ๑ ตาที ปฺวฺจฺจเต
ส พฺรหฺมาตี พฺราหฺมณฺสฺส ฯ วุสฺสิมโตติ กลฺยาณปฺถุชฺชเน ๒
อุปาทาย สตฺตฺตฺตฺส เสกฺขา อปฺปตฺตฺตฺส ปตฺตฺติยา อนธิคตฺตฺส อธิคฺมาย
อสจฺจิกตฺตฺส สจฺจิกิริยาช วสฺนฺติ สํวสฺนฺติ อาวสฺนฺติ ปฺริวสฺนฺติ ฯ
อรหา วุสฺสิตฺวา กตฺตฺกรณฺนิโย โอลิตฺกาโร อนฺนุปฺปตฺตฺสทฺตฺโต
ปฺริกฺขีณภวสญฺโยชนํ สมฺมทฺถฺญา วิมฺตฺโต โส ฐฏฺฐวาโส
จिณฺณจฺรโณ ฯเปฯ ชาติชฺรามรณสํสฺสโร นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ
#๑ ม. อสิโต ฯ ๒ ม. ปฺถุชฺชนกลฺยาณํ ฯ

พฺรหฺมณฺสฺส วุสฺสิมโต ฯ เตนาห ภควา

อาภิชฺฌณฺวาทสมฺภวํ ฌตฺวา นนฺทิสฺสโยชนํ อิติ

เอวเมตํ อภิชฺฌนํ ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตี

เอตํ ฌานํ ตถํ ตสฺส พฺรหฺมณฺสฺส วุสฺสิมโตติ ฯ

สห คาทาปริโยสานา ฯเปฯ สตุถา เม ภนฺเต ภควา

สวโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ

โปกฺสาลมาณวกปญฺหานิตฺตเทโส จุฑฺทสโม ฯ

โมฆราชมาณวกปถหานิทฺเตโส

[๔๕๐] ทวาทํ สกุก ๑ อปฺจุฉิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา โมฆราชา)

น เม พุยาภาสิ จกฺขุมา

ยาวตติยญฺจ เทวีสึ ๒

พุยากรโธตฺติ เม สฺสํ ๑

[๔๕๑] ทวาทํ สกุก อปฺจุฉิสฺสสนฺติ โส พุราหุมนฺโณ ทฺวิกฺขตฺตํ
พุทฺธํ ภควนฺตํ ปถนํ อปฺจุฉิ ตสฺส ภควา ปถนํ ปุญฺโจ
น พุยาภาสิ จกฺขุสมนฺนฺตรา ๓ อิมสฺส พุราหุมนฺสฺส อินฺทฺริยปริปาโก
ภวิสฺสตีติ ๑ สกุกาติ สกุกโก ๑ ภควา สกุกฺกุลา
ปพฺพชฺชิตฺติปิ สกุกโก ๑ อถวา อทฺโธ มหทฺธโน ชนวาติปิ สกุกโก ๑
ตสฺสิมานิ ชนานิ เสยฺยถิํ สทฺธาชนํ สีลชนํ หิริชนํ โอตฺตปฺปฺชนํ
สุตฺชนํ จาชนํ ปถญฺจาชนํ สติปฺปญฺจานชนํ สมฺมปฺปฺชานชนํ
อิทฺธิปาถชนํ อินฺทฺริยชนํ พลชนํ โพชฺฌนฺจกฺชนํ มกฺกชนํ ผลชนํ
นิพฺพานชนํ ๑ อิมเห อเนกวิเชหิ ชนรตฺเนหิ อทฺโธ มหทฺธโน
ชนวาติปิ สกุกโก ๑ อถวา สกุกโก ปหุ วิสฺวี อลฺมตฺโต สฺสุโร
วีโร วิกฺกนฺโต อภิรฺ อจฺฉมฺภิ อนฺตฺตราสิ อปฺลาถิ ปหีนภยเกรโว
วิกตโลมหนฺโสติปิ สกุกโกติ ทวาทํ สกุก ๑ อปฺจุฉิสฺสสนฺติ ทวาทํ
สกุก อปฺจุฉิสฺสํ อยาจิสฺสํ อชฺฌေสิสฺสํ ปสาทยิสฺสสนฺติ ทวาทํ
สกุก อปฺจุฉิสฺสํ ๑ อิจฺจายสฺมา โมฆราชาติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ๑
#๑ ม. สกุกํ ๑ เอวมฺปฺริปิ ๑ ๒ ม. เทวีสึ ๑ เอวมฺปฺริปิ ๑ ๓ ม. ตทฺนฺตรา ๑

อายุสมาธิ ปิยวงนํ ๑ โมฆราชาติ ตสฺส พุราหฺมณฺสฺส นามํ
๑เป๑ อภิลโปติ อิจฺจายสฺมา โมฆราชา ๑

[๔๕๒] น เม พุยาภาสิ จกฺขุมาติ น เม พุยาภาสิตีเม ๑
น อัจฺจชิ น เทเสสิ น ปญฺณเปสิ น ปญฺจเปสิ น วิวริ น
วิภชิ น อุตฺตานิํกาสิ ๒ น ปกาเสสิ ๑ จกฺขุมาติ ภควา ปญฺจหิ
จกฺขุหิ จกฺขุมา มํสจกฺขุนาปี จกฺขุมา ทิพฺพจกฺขุนาปี จกฺขุมา
ปญฺญาจกฺขุนาปี จกฺขุมา พุทฺธจกฺขุนาปี จกฺขุมา สมฺนตจกฺขุนาปี
จกฺขุมา ๑

กถิ ภควา มํสจกฺขุนาปี จกฺขุมา ๑ มํสจกฺขุมุหิ ภควโต ปญฺจ
วณฺณา สํวิชฺชนฺติ นีโล จ วณฺโณ ปิตโก จ วณฺโณ โลหิตโก
จ วณฺโณ กโณห จ วณฺโณ โอทาโต จ วณฺโณ ๑ ยตถ จ
อกฺขิลอฺมานิ ปติฏฺฐิตานิ ตํ นีลํ โหติ สุนีลํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ
อุมฺมารปฺปฺพสมานํ ๓ ๑ ตสฺส ปรโต ปิตกํ โหติ สุปิตกํ สุวณฺณวณฺณํ
ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ กณฺณการปฺปฺพสมานํ ๔ ๑ อุกฺยโต จ
อกฺขิกฺกุปานิ ๕ ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ สุลอฺหิตกานิ ปาสาทิกานิ
ทสฺสเนยฺยานิ อินฺทโคปกสมานานิ ๑ มชฺเฌ กณฺหํ โหติ สุกณฺหํ
อลฺลขํ สินิทฺธํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อพาริฏฺฐกสมานํ ๖ ๑ ตสฺส ปรโต
โอทาทํ โหติ สฺสูทาทํ เสตํ ปณฺฑรํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ โอสริตารกสมานํ ๑
เตน ภควา ปกฺติมํสจกฺขุนา ๗ อตฺตภาวปริยาปฺนเนน
ปฺุริมฺสจฺจริตกมฺมาภินิพฺพตฺเตน สมฺนตฺตา โยชนํ ปสฺสติ ทิวา เจว
#๑ ม. น เม พุยาภาสิ ๑ ๒ ม. อุตฺตานิํกาสิ ๑ เอวมิทธิเสสฺส ปเทสฺส ๑
#๓ ม. อุมฺมารปฺปฺพสมานํ ๑ ๔ ม. กณฺณการปฺปฺพสมานํ ๑ ๕ ม. อุกฺขิกฺกุณฺณานิ ๑
#๖ ม. อทฺทพาริฏฺฐกสมานํ ๑ ๗ ม. ปากฺติเกน มํสจกฺขุนา ๑

รตุติณจ ๑ ยทาปี ๑ จตุรงคสมนฺนาคโต อนุชกาโร โหติ สุริโย จ
อตถงคมิโต ๒ โหติ กภาพกฺโข จ อุโปสถโต โหติ ติพฺโพ จ
วนสณฺโฑ โหติ มหา จ อกาลเมโฆ ๓ อพฺภุจฺจิตโต โหติ เอวรูปเ
จตุรงคสมนฺนาคเต อนุชกาเร สมฺนตา โยชนํ ปสฺสตี ๑ นตฺถิ โส
กฺกุญฺโฆ วา กวาภู ๔ วา ปากาโร วา ปพฺพโต วา กจฺจโน วา ลตา
วา อวารณํ รูปานํ ทสฺสนาย ๑ เอกญฺเจ ติลผลํ นิमितฺตํ กตฺวา
ติลฺวาเห ปกฺขิเปยฺย ตณฺเฑว ติลผลํ อุทฺทเรยฺย ๑ เอวํ ปริสุทฺธํ
ภควโต ปกฺขิตํสจฺจขุ ๑ เอวํ ภควา มํสจฺจขุนาปี จกฺขุมา ๑

กถํ ภควา ทิพฺพจกฺขุนาปี จกฺขุมา ๑ ภควา ทิพฺพเพน จกฺขุนา
วิสุทฺเธน อตฺถิกนฺตมานุสเกน ๑เปฯ ยถากมฺมุปกเ สดฺเต ปชานาติ ๑
อากงฺขมาโน จ ภควา เอกมฺปิ โลกธาตุํ ปสฺสเสยฺย เทวปี
โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย ติสฺโสปี โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย จตฺสโสปี
โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย ปญฺจปี โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย ทสปี
โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย วิสมฺปิ โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย ตีสมฺปิ โลกธาตุโย
ปสฺสเสยฺย จตฺตาฬีสมฺปิ โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย ปญฺจาสมฺปิ
โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย สตมฺปิ โลกธาตุโย ปสฺสเสยฺย สหสฺสิมฺปิ จุฬนิกํ
โลกธาตุํ ปสฺสเสยฺย ทฺวิสหสฺสิมฺปิ มชฺฉิมิกํ โลกธาตุํ ปสฺสเสยฺย
ตีสหสฺสิมฺปิ โลกธาตุํ ปสฺสเสยฺย มหาสหสฺสิมฺปิ โลกธาตุํ ปสฺสเสยฺย ๑
ยวตฺกํ วา ปน อากงฺขเยยฺย ดาวตฺกํ ปสฺสเสยฺย ๑ เอวํ วิสุทฺธํ
ภควโต ทิพฺพจกฺขุ ๑ เอวํ ภควา ทิพฺพจกฺขุนาปี จกฺขุมา ๑

#๑ ม. ยทา หิ ๑ ๒ ม. อตถงคโต ๑ ๓ ม. กภาพเมโฆ ๑ ๔ ม. กฺกุญฺโฆ วา กวาญฺโฆ วา ๑

กถิ ภควา ปญญาจกขุณาปี จกขุมา ฯ ภควา มหาปญโญ
ปุตฺตปญโญ หาสปญโญ ชวนปญโญ ติกขปญโญ นิพเพธิกปญโญ
ปญฺญปฺปเกทกุสโล ปภินฺนณาโณ อธิคตปฏิสมภิทो ๑ จตุเวสารชชปุตฺโต
ทสพลชาริ ปุริสาสโก ปุริสสีโห ปุริสนาโค ปุริสาชญโญ
ปุริสโรชโยห อนนุตตวาโณ อนนุตเตโซ อนนุตตยโส อทุโธ มหัทธโน
ชนวา เนตา วินेตา अनुनेता สลฺยญาเปตา ๒ นิชฌมาเปตา เปกฺขตา ๓
ปสาเทตา ฯ โส หิ ภควา अनुปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา
อสลฺยชาตสฺส มคฺคสฺส สลฺยญาเปตา ๔ อนกฺขชาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขชาตา
มคฺคณฺณ มคฺควิฑู มคฺคโกวิทฺโต ฯ มคฺคานุกา จ ปนฺ เอตฺรหิ
สาวกา วิหรนฺติ ปจฺจมา สมฺนฺนาคตา ฯ โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ
ปสฺสํ ปสฺสตี จกฺขุญฺโต ฌาณญฺโต ฌมฺมญฺโต พุรหฺมญฺโต วตฺตา
ปวตฺตา อตฺตสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ฌมฺมสามิ ๕ ตถาคโต ฯ
นตฺถิ ตสฺส ภควโต อฌาติ อทิกฺกัจฺจ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ ๖
ปญฺญา ย ฯ อตีตนาคตปจฺจูปฺปนํ อุปาทาย สพฺเพ ฌมฺมา สพฺพากาเรน
พุทฺธสฺส ภควโต ฌาณมุขเ อาปาถมากจฺจนฺติ ฯ ยงฺกิลฺยจิ
เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพิ อตฺตคฺคฺโค วา ปฺรคฺคฺโค วา
อุกฺขคฺคฺโค วา ทิกฺกฺชฌมฺมิโก วา อคฺคฺโค สมฺปฺรายิโก วา อคฺคฺโค
อุตฺตทาโน วา อคฺคฺโค คมฺภีโร วา อคฺคฺโค คุโฬุห วา อคฺคฺโค
ปฏิจฺจนฺโน วา อคฺคฺโค เนยฺโย วา อคฺคฺโค นีโต วา อคฺคฺโค
อนวชฺโซ วา อคฺคฺโค นิกฺกิลฺโส วา อคฺคฺโค โวทาโน วา อคฺคฺโค
#๑ ม. อธิคตปฏิสมภิทปุตฺโต ฯ ๒ ม. ปญฺญาเปตา ฯ ๓ ม. เปกฺขเตตา ฯ
#๔ ม. สลฺยชเนตา ฯ ๕ ม. ฌมฺมสามิ ฯ ๖ ม. อมุสฺสิตํ ฯ เอมฺมปฺริปี ฯ

ปรมตโธ วา สพพนุติ อนโตพุทธธานะ ปวิตตติ ฯ สพพิ
กายกมมัม พุทธสฺส ภควโต ฌานานุปวิตตติ สพพิ วจิกมมัม
ฌานานุปวิตตติ สพพิ มโนกมมัม ฌานานุปวิตตติ ฯ อตีเต
พุทฺธสฺส ภควโต อปฺปฏิหติ ฌานัม อนาคเต พุทฺธสฺส ๑ ภควโต ๑
อปฺปฏิหติ ฌานัม ปจฺจุปฺปนฺเน พุทฺธสฺส ๑ ภควโต ๑ อปฺปฏิหติ
ฌานัม ฯ ยาวตกัม เนยฺยํ ตาวตกัม ฌานัม ยาวตกัม ฌานัม ตาวตกัม
เนยฺยํ เนยฺยปริยฺนติกัม ฌานัม ฌานปริยฺนติกัม เนยฺยํ เนยฺยํ
อติกกมิตฺวา ฌานัม นปฺปวตตติ ฌานัม อติกกมิตฺวา เนยฺยปโธ
นตฺถิ อลฺลวมลฺลํ ปริยฺนตฺถุจายิโน ๒ เต ฐมฺมา ฯ ยถา ทฺวินฺนํ
สมฺกคฺคปฏฺถานํ สฺสิตานํ ๓ เหนฺจิมฺ ๓ สมฺกคฺคปฏฺถํ อฺปริมฺ นาทิวตตติ
อฺปริมฺ สมฺกคฺคปฏฺถํ เหนฺจิมฺ นาทิวตตติ อลฺลวมลฺลํ
ปริยฺนตฺถุจายิโน เอวเมว พุทฺธสฺส ภควโต เนยฺยลฺลจ ฌานลฺลจ
อลฺลวมลฺลํ ปริยฺนตฺถุจายิโน ยาวตกัม เนยฺยํ ตาวตกัม ฌานัม
ยาวตกัม ฌานัม ตาวตกัม เนยฺยํ เนยฺยปริยฺนติกัม ฌานัม ฌานปริยฺนติกัม
เนยฺยํ เนยฺยํ อติกกมิตฺวา ฌานัม นปฺปวตตติ ฌานัม
อติกกมิตฺวา เนยฺยปโธ นตฺถิ อลฺลวมลฺลํ ปริยฺนตฺถุจายิโน เต
ฐมฺมา ฯ สพพฐมฺเมสฺส พุทฺธสฺส ภควโต ฌานัม ปวตตติ ฯ สพเพ
ฐมฺมา พุทฺธสฺส ภควโต อวชฺชนปฺปฏิพฺพธา อากงฺขปฺปฏิพฺพธา
มนสิการปฺปฏิพฺพธา จิตฺตฺตปฺปาทปฺปฏิพฺพธา ฯ สพพสฺสเตสฺส พุทฺธสฺส
ภควโต ฌานัม ปวตตติ ฯ สพเพสฺส สฺสิตานํ ภควา อาสยํ ชานาติ
#๑ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒ ม. อลฺลวมลฺลํ ปริยฺนตฺถุจายิโน ฯ เอวฺมฺปรึปี ฯ
#๓ ม. สมฺมาสฺสิตานํ ฯ

อนุสัย ชานาติ จริตฺ ชานาติ อธิมุตฺตี ชานาติ อปฺปรชฺกฺเข
มหารชฺกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญญาปเย
ทฺวิญญาปเย ภพฺพาภพฺเพ สตุเต ปชานาติ ฯ สเทวโก โลโก
สมารโก [๑] สพุรหฺมโก [๒] สสุสมณพฺราหฺมณฺณี ปชา สเทวมนุสฺสา
อนฺโตพุทฺธฌาณํ ปรีวตฺตติ ฯ ยถา เยเกจิ มจฺจนฺจฺฉปา อนฺตมโส
ติมิติมิงฺคฺลํ อุปาทาย อนฺโตมฺหาสมฺมุเท ปรีวตฺตฺนฺติ เอวเมว
สเทวโก โลโก สมารโก สพุรหฺมโก สสุสมณพฺราหฺมณฺณี ปชา
สเทวมนุสฺสา อนฺโตพุทฺธฌาณํ ปรีวตฺตติ ฯ ยถา เยเกจิ ปกฺขิ
อนฺตมโส กรุฬฺ วนฺเตยฺยํ อุปาทาย อากาสสฺส ปเทเส ปรีวตฺตฺนฺติ
เอวเมว เยปี เต สาริปฺตฺตฺตฺสมา ปญฺญาป [๓] เตปี พุทฺธฌาณสฺส
ปเทเส ปรีวตฺตฺนฺติ ฯ พุทฺธฌาณํ เทวมนุสฺसानํ ปญฺณํ ผริตฺวา
อภิภวิตฺวา ติฏฺฐติ ฯ เยปี เต ขตฺตฺยปญฺชิตฺตา พฺราหฺมณฺปญฺชิตฺตา
กหปติปญฺชิตฺตา สมณฺปญฺชิตฺตา นิปุณา กตฺตฺปรปฺปวาทา วาลเวธิรฺูปา
เต ภินฺทฺนฺตา ๔ มณฺเฒ เจรฺนฺติ ปญฺญาคเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ ฯ
เต ปญฺหํ ๕ อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
ปฺจุจฺจนฺติ [๖] ฯ กถิตา วิสขฺชิตฺตา จ เต ปญฺหา ภควตา โหนฺติ ฯ
นิทฺทฺธิฏฺฐการณา อุปฺกฺขิตฺตกา จ เต ภควโต สมฺปชฺชนฺติ ฯ
อถโข ภควา ตตฺถ อตฺติวิโรจติ ยทิตฺทํ ปญฺญาชาติ เอวํ ภควา
ปญฺญาจฺกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ

ถลั ภควา พุทฺธจกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ ภควา พุทฺธจกฺขุณา
#๑-๒ ม. โลโก ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๓ ม. สมฺนฺนาคตา ฯ ๔ ม. โวภินฺทฺนฺตา ฯ
#๕ ม. ปญฺเฬ ฯ ๖ ม. กุพฺพานิ จ ปฏฺิจฺจนฺนานิ ฯ

โลกั โวลเณโต อททส สดเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข
ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย
อปฺเปกฺจเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ เสยฺยถาปี นาม
อุปฺปลินฺธิ วา ปทฺมินฺธิ วา ปุณฺฑริกีนฺธิ วา อปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานี
วา ปทฺมานี วา ปุณฺฑริกานี วา อุทเท ชาตานิ อุทเท สํวทฺฏมานี
อุททานุคฺตานิ อนุโตนิมฺมุคฺโปสิตานิ ๑ อปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานี
วา ปทฺมานี วา ปุณฺฑริกานี วา อุทเท ชาตานิ อุทเท สํวทฺฏมานี
สโมทกณฺฐิตานี อปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานี วา ปทฺมานี วา
ปุณฺฑริกานี วา อุทเท ชาตานิ อุทเท สํวทฺฏมานี อุทกา อจฺจุคฺคम्म
ติฏฺฐนฺติ อนุปลิตฺตานิ อุทเณน เอวเมว ภควา พุทฺธจกฺขุณา
โลกั โวลเณโต อททส สดเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข
ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย
อปฺเปกฺจเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ ชานาติ ภควา
อัยํ ปุคฺคโล รากฺจริโต อัยํ โทสจริโต อัยํ โมหจริโต อัยํ
วิตกฺกจริโต อัยํ สทฺธาจริโต อัยํ ฉานจริโตติ ฯ รากฺจริตฺตสฺส
ภควา ปุคฺคลสฺส อสุภกถํ กเถติ ฯ โทสจริตฺตสฺส ภควา
ปุคฺคลสฺส เมตฺตภาวนํ อจฺจุขฺติ ฯ โมหจริตํ ภควา ปุคฺคลํ
อุทฺเทสปริปฺจุจฺฉาย ๒ กาลเณ ฌมฺมสฺสวเน กาลเณ ฌมฺมสากฺจฺฉาย
ครุสํวาเส นิเวเสติ ฯ วิตกฺกจริตฺตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อานาปานสฺสตี
อจฺจุขฺติ ฯ สทฺธาจริตฺตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส ปสฺสาทนฺธิ
#๑ ม. อนุโตนิมฺมุคฺโปสีนํ ฯ ๒ ม. โมหจริตฺตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส
#อุทฺเทส ปริปฺจุจฺฉาย ฯ

นิมิตต์ อัจฉิต พุทธสุโพธิ์ ธรรมสุธรรมต์ สงฆสุปฏิปัตตี สีลานิ
จ อตุตโน ๑ ฌาณจริตสุส ภควา ปุคฺคตสุส วิปสุสนานิมิตต์
อัจฉิต อนิจจาการี ทุกฺขการี อนตุตการี ๑

เสเล ยถา ปพพตมฺหุชฺฉินฺนุจฺจโต
ยถาปี ปสุเส ชนตฺ สมนฺตโต
ตถูปมํ ธรรมมยํ สุเมธ
ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ
โสภาวตฺถินฺนํ ๑ ชนตมเปตโสโก
อเวกฺขสุสฺสชาติชฺรธาภิภูตฺตุนฺติ ๑

เอวํ ภควา พุทฺธจกฺขุณาปี จกฺขุมา ๑

กถํ ภควา สมนฺตจกฺขุณาปี จกฺขุมา ๑ สมนฺตจกฺขุ วุจฺจติ
สพฺพญฺญตฺตวณฺณํ ๑ ภควา สพฺพญฺญตฺตวณฺเณน อุเปโต สมฺเปโต
อุปากโต สมฺปากโต อุปฺปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโต ๑

น ตสุส อทฺธิจฺฉมฺมิตฺตํ กิลฺลิจิ
อโธ อวิญฺญาตมชานิตพฺพํ
สพฺพํ อภิญฺญาตี ยทฺตฺติ เนยฺยํ
ตถาคโต เตน สมนฺตจกฺขุติ ๑

เอวํ ภควา สมนฺตจกฺขุณาปี จกฺขุมาติ น เม พุยาภาสิ จกฺขุมา ๑

[๔๕๓] ยาวตฺตียญฺจ เทวีสึ พุยาภโรตฺตีติ เม สุตฺตุนฺติ
ยาวตฺตียํ พุทฺโธ สหธรรมิกํ ปญฺหํ ปุญฺโจ พุยาภโรติ โน สมฺปายตฺตีติ ๒
#๑ ม. โสภาวตฺถินฺนํ ๑ ๒ ม. สํสาเรตฺตีติ ๑

เอวํ มยา อุกคหิตํ เอวํ มยา อุปจาริตํ เอวํ มยา อุปลกขิตํ ฯ
เทวีสิตี ภควา เทโว ๑ เจว อิติ จาติ เทวีสี ฯ ยถา ราชปพพชิตา ๒
วูจจนฺติ ราชิสโย พุราหุณฺสปพพชิตา ๓ วูจจนฺติ พุราหุณฺสโย
เอวเมว ภควา เทโว ๔ เจว อิติ จาติ เทวีสี ฯ อถวา ภควา
ปพพชิตโตติปี อิติ ฯ มหนุตํ สीलกฺขนฺธํ เอสี คเวสี ปริเยสีติปี
อิติ ฯ มหนุตํ สมาริกฺขนฺธํ มหนุตํ ปญฺญาภกฺขนฺธํ มหนุตํ
วิมุตติภกฺขนฺธํ มหนุตํ วิมุตติธวณฺทสฺสนกฺขนฺธํ เอสี คเวสี
ปริเยสีติปี อิติ ฯ มหโต ตโมกายสฺส ปทาลนํ มหโต
วิปฺปลาสสฺส ปภานํ มหโต ตณฺหาสลลสฺส อพฺพุพฺพหนํ มหโต
ทิกฺกุจิสงฺฆาตสฺส วินิพฺเพจนํ ๕ มหโต มานทฺทชฺชสฺส ปาตनํ ๖ มหโต
อภิสงฺฆารสฺส วุสฺสมํ มหโต โอมสฺส นิตฺถรณํ มหโต ภารสฺส
นิกฺเขปนํ มหโต ตํสสารวฏฺฏสฺส อุปฺจฺเจทํ มหโต สนฺดาปสฺส
นิพฺพาปนํ มหโต ปริพาหสฺส ปฏฺิปปสฺสทฺธิ มหโต ฐมฺมทฺทชฺชสฺส
อุสฺสาปนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติปี อิติ ฯ มหนฺเต สติปฺภุจฺจาเน
มหนฺเต สมฺมุปฺปชฺจาเน มหนฺเต อิทฺธิปาเท มหนฺตานี อินฺทฺริยานี
มหนฺตานี พฺลानी มหนฺเต โพชฺฌนฺเจ มหนฺตํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ มหนฺตํ นิพฺพานํ เอสี คเวสี ปริเยสีติปี อิติ ฯ
มเหสฺสเกเหหิ วา สตฺเตหิ เอสีโต คเวสีโต ปริเยสีโต กหํ พุทฺโธ
กหํ ภควา กหํ เทวเทโว กหํ นรฺาสโกติปี อีสิตี ยาวตฺติยญฺจ
เทวีสี พฺยากรโธตฺติเม สุตํ ฯ เตนาห โส พุราหุณฺโณ
#๑-๔ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. ราชา ปพพชิตา ฯ ๓ ม. พุราหุณฺณา
#ปพพชิตา ฯ ๕ ม. วินิเวจนํ ฯ ๖ ม. ปปาตनํ ฯ

ทวาทิ สกุก อปุจนิสฺสํ (อิจฺจายสุมา โมฆราชา)

น เม พุยากาสี จกฺขุมา

ยาวตติยญจ เทวีสึ

พุยากโรตฺติเม สุตฺนฺติ ฯ

[๔๕๔] อัย โลกโก ปโร โลกโก พุรหุมโลกโก สเทวโก

ทิกฺขุจฺฉินฺเต นาภิขานาติ โคตมสฺส ยสฺสฺสึโน ฯ

[๔๕๕] อัย โลกโก ปโร โลกโกติ อัย โลกโกติ มนุสฺสโลกโก ฯ
ปโร โลกโกติ มนุสฺสโลกโก จเปตฺวา สพุโพ ปโร โลกโกติ อัย
โลกโก ปโร โลกโก ฯ

[๔๕๖] พุรหุมโลกโก สเทวโกติ พุรหุมโลกโก สเทวโก สมารโก ๑
สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิ ปชา สเทวมนุสฺสชาติ พุรหุมโลกโก สเทวโก ฯ

[๔๕๗] ทิกฺขุจฺฉินฺเต นาภิขานาตฺติ ตฺยฺหํ ทิกฺขุจฺฉิ ขนฺตี รุจฺฉิ ลทฺธิ
อชฺชมาสย อธิปฺปายํ โลกโก น ชานาติ อัย เอวํทิกฺขุจฺฉิโก
เอวํขนฺติโก เอวํรุจฺฉิโก เอวํลทฺธิโก เอวํอชฺชมาสโย เอวํอธิปฺปายติ
น ชานาติ น ปสฺสฺติ น ทกฺขติ นาธคจฺฉติ น วินฺทติ น
ปฏฺฐิตฺติ ทิกฺขุจฺฉินฺเต นาภิขานาติ ฯ

[๔๕๘] โคตมสฺส ยสฺสฺสึโนติ ภควา ยสฺสปฺตฺโตติ ยสฺสฺสึ ฯ
อถวา ภควา สกุกโต ครุกโต มานีโต ปุชฺชิตโต อปจฺจิตโต ลาภี
จิวรปฺปนฺทปาทเสนาสนคิตานปุจฺจยภสฺสชฺชปริกฺขารานนฺติ โคตมสฺส
ยสฺสฺสึโน ฯ เตนาห โส พุราหฺมโณ

#๑ ม. สเทวโก โลกโก สมารโก สพุรหุมโก ฯ

อัย โลก โปโร โลก พุรหมโลก สเทวโก

ทิกุจินเต นาภิชานาติ โคตมสสุ ยสสุสินติ ฯ

[๔๕๕] เอวั อภิกกนตทสุสาวิ อตุถิ ปญเหน อากมัม

กถั โลกั อเวกขนตัม มจจุราชา น ปสฺสตี ฯ

[๕๐๐] เอวั อภิกกนตทสุสาวิ นุตติ เอวั อภิกกนตทสุสาวิ
อคฺคทสุสาวิ เสฏฺฐทสุสาวิ วิเสฏฺฐทสุสาวิ ปาโมกฺขทสุสาวิ
อตุตฺตมทสุสาวิ ปวรทสุสาวิ นุตติ ๑ เอวั อภิกกนตทสุสาวิ ฯ

[๕๐๑] อตุถิ ปญเหน อากมนตติ ปญหตฺถิกมฺหา อากตา
ฯเปฯ สนทสฺสตีตฺถุ ภณฺตีตฺถุ เอวมปิ อตุถิ ปญเหน อากมัม ฯ

[๕๐๒] กถั โลกั อเวกขนตฺตฺถุ กถั [๒] อเวกขนตัม ปจฺจเวกขนตัม
ตฺถุยนตัม ตีรยนตัม วิภาวยนตัม วิภูตัม กโรนตฺตฺถุ กถั โลกั
อเวกขนตัม ฯ

[๕๐๓] มจจุราชา น ปสฺสตีตติ มจจุราชา น ปสฺสตี น
ทกฺขตี นาธิกจฺจตติ น วินฺทตี น ปฏฺฐิตตติ มจจุราชา น
ปสฺสตี ฯ เตนาห โส พุราหมโณ

เอวั อภิกกนตทสุสาวิ อตุถิ ปญเหน อากมัม

กถั โลกั อเวกขนตัม มจจุราชา น ปสฺสตีตติ ฯ

[๕๐๔] สฺสญฺญโต โลกั อเวกฺขสฺสุ โมฆราช สทา สโต

อตุตฺตานุทิกฺกุจฺจึ อฺหจฺจ เอวั มจฺจตุตโร สียา

เอวั โลกั อเวกขนตัม มจจุราชา น ปสฺสตี ฯ

#๑ ม. ปรมทสุสาวิ นุตติ ฯ ๒ ม. โลกั ฯ

[๕๐๕] สุณฺณโต โลกํ อเวกฺขสฺสูติ โลกนฺติ นิริยโลโก
ติรจฺฉานโลโก ปิตฺติวิสยโลโก มนุสฺสโลโก เทวโลโก
ขนฺธโลโก ธาตุโลโก อายตฺนโลโก อโย โลกโก ปโร โลกโก
พฺรหฺมโลโก สเทวโก ฯ

อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ โลกโก โลโกติ ภนฺเต
ภควตา วุจฺจติ กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต โลโกติ วุจฺจติ ฯ
ลฺลชฺชตีติ โข ภิกฺขุ [๑] โลโกติ วุจฺจติ ฯ กิณฺจ ลฺลชฺชติ ฯ จกฺขุ [๒]
ลฺลชฺชติ รุปา ลฺลชฺชนฺติ จกฺขุวิญฺญาณํ ลฺลชฺชติ จกฺขุสมฺผลสฺโส ลฺลชฺชติ
ยมฺปิํํ จกฺขุสมฺผลสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตฺํ สฺขํ วา ทฺกขํ วา
อทฺกขมฺสฺขํ วา ตมฺปิ ลฺลชฺชติ สฺสตี ลฺลชฺชติ สทฺทา ลฺลชฺชนฺติ
ฆานํ ลฺลชฺชติ กนฺธา ลฺลชฺชนฺติ ชิวฺหา ลฺลชฺชติ รสา ลฺลชฺชนฺติ
กาโย ลฺลชฺชติ โผฏฺฐพฺพา ลฺลชฺชนฺติ มโน ลฺลชฺชติ ฐมฺมา ลฺลชฺชนฺติ
มโนวิญฺญาณํ ลฺลชฺชติ มโนสมฺผลสฺโส ลฺลชฺชติ ยมฺปิํํ มโนสมฺผลสฺสปจฺจยา
อุปฺปชฺชติ เวทยิตฺํ สฺขํ วา ทฺกขํ วา อทฺกขมฺสฺขํ วา
ตมฺปิ ลฺลชฺชติ ลฺลชฺชตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา โลโกติ วุจฺจติ ฯ
สุณฺณโต โลกํ อเวกฺขสฺสูติ ทฺวีหิ การฺเณหิ สุณฺณโต โลกํ
อเวกฺขติ อวสฺสียปวตฺตสฺสทฺลลกฺขณวเสน ๓ วา ตฺวจฺฉนฺตสฺสขารสมฺนุสฺสทฺนาวเสน
วา ฯ

กถํ อวสฺสียปวตฺตสฺสทฺลลกฺขณวเสน สุณฺณโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ
รุเป วโส น ทฺพฺภติ เวทนาย วโส น ทฺพฺภติ สณฺณาย
#๑ ม. ตสฺมา ฯ ๒ ม. โข ฯ ๓ ม. อวสฺสีย ... ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

วโส น ลพฺภติ สงฺขารesu วโส น ลพฺภติ วิญญาณเ วโส
น ลพฺภติ ฯ วุตฺตญฺเหหติ ภควตา รูปี ภิกฺขเว อนตฺตา รูปญจ
หิํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสุส นยิํ รูปี อาพาธาย สํวตฺเตยฺย
ลพฺภถ จ รูปเ เอวํ เม รูปี โหตุ เอวํ เม รูปี มา อโหสิตี
ยสุมา จ โข ภิกฺขเว รูปี อนตฺตา ตสุมา รูปี อาพาธาย
สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ รูปเ เอวํ เม รูปี โหตุ เอวํ เม รูปี
มา อโหสิตี เวทนา อนตฺตา เวทนา จ หิํ ภิกฺขเว อตฺตา
อภวิสุส นยิํ เวทนา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภถ จ เวทนาย
เอวํ เม เวทนา โหตุ เอวํ เม เวทนา มา อโหสิตี ยสุมา
จ โข ภิกฺขเว เวทนา อนตฺตา ตสุมา เวทนา อาพาธาย
สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ เวทนาย เอวํ เม เวทนา โหตุ เอวํ
เม เวทนา มา อโหสิตี สญฺญา อนตฺตา สญฺญา จ หิํ หิํ
ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสุส นยิํ สญฺญา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย
ลพฺภถ จ สญฺญาย เอวํ เม สญฺญา โหตุ เอวํ เม สญฺญา
มา อโหสิตี ยสุมา จ โข ภิกฺขเว สญฺญา อนตฺตา ตสุมา
สญฺญา อาพาธาย สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ สญฺญาย เอวํ เม
สญฺญา โหตุ เอวํ เม สญฺญา มา อโหสิตี สงฺขารา อนตฺตา
สงฺขารา จ หิํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสุสํสุ นยิํ สงฺขารา
อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภถ จ สงฺขารesu เอวํ เม สงฺขารา
โหนตุ เอวํ เม สงฺขารา มา อหฺสนฺติ ยสุมา จ โข ภิกฺขเว

สงขารอ อนตฺตา ตสฺมา สงขารอ อพาธาย สํวตฺตนฺติ น
จ ลพฺภติ สงฺขารสฺส เอวํ เม สงฺขารอ โหนฺตุ เอวํ เม สงฺขารอ
มา อหฺเสนฺติ วิญฺญาณํ อนตฺตา วิญฺญาณญจ หิํ ภิภฺขเว
อตฺตา อภวิสฺส นยิํ วิญฺญาณํ อพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภถ
จ วิญฺญาณํ เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ เอวํ เม วิญฺญาณํ มา
อโหสิํติ ยสฺมา จ โข ภิภฺขเว วิญฺญาณํ อนตฺตา ตสฺมา
วิญฺญาณํ อพาธาย สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ วิญฺญาณํ เอวํ
เม วิญฺญาณํ โหตุ เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสิํติ ฯ วุตฺตญฺเหหํ
ภควตา นายิํ ภิภฺขเว กาโย ตุมฺหากิํ นปี ปเรสิํ ๑ ปฺรามมิํ
ภิภฺขเว กมฺมํ สงฺขตํ ๒ อภิสฺสเจตฺยิตํ เวทนิยํ ทฏฺฐพฺพิ ตตฺร [๑]
ภิภฺขเว สุตฺวา อริยฺสาวโก ปฏฺิจจสมฺปฺปาทญฺเฬว สารุํ โยนิโส
มนสิโรติ อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ อิมสฺสฺปฺปาทา อิทํ
อฺปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิทํ
นโรชฺชติ ยทิตํ อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขารอ สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปฺจฺจยา นามรูปิํ นามรูปปฺจฺจยา สพายตฺนํ สพายตฺนปฺจฺจยา
ผลฺโส ผลฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปฺจฺจยา อฺปาทานิํ อฺปาทานปฺจฺจยา ภโว ภวปฺจฺจยา ชาติ
ชาติปฺจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสฺปฺปายาสา สมฺภวณฺติ
เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขทฺนฺธสฺส สมฺภโย โหติ อวิชฺชาย
เตวว อเสสฺวิราคฺนิโรธา สงฺขารนิโรโร สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโร
#๑ ม. อญฺเฬสิํ ๑ ๒ ม. อภิสฺสงฺขตํ ๑ ๓ ม. โข ฯ

วิญญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ นามรูปนิโรธา สพายตนิโรโธ
สพายตนิโรธา ผสฺสนิโรโธ ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ
เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ
อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ ชาตินิโรธา
ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิร์ชฺฌนฺติ เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทฺวักขณฺนุสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ เอวํ อวสฺสึยปวตฺตสฺสลฺลภฺขณฺนวเสน
สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ

กถํ ตุจฺจสงฺขารสมนุสฺสนาวเสน สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ
รูปํ สारो น ลพฺภติ เวทนาย สारो น ลพฺภติ สญฺญา
सारो น ลพฺภติ สงฺขารेषु สारो น ลพฺภติ วิญญาณ
सारो น ลพฺภติ ฯ รูปํ อสฺสาร์ นิสฺสาร์ สาราปคตํ
นิจฺจสารสาเรน वा सुखसारสาเรน वा अदुःखसारसाเรน वा निज्जेण वा
ฐเวण वा สसฺสเตण वा อวิปริณามชฺชเมण वा ฯ เวทนาอสฺสारा
นิสฺสारा สาราปคตา สญฺญา อสฺสारा นิสฺสारा สาราปคตา
สงฺขारा อสฺสारा นิสฺสारा สาราปคตา วิญญาณํ อสฺสาร์
นิสฺสาร์ สาราปคตํ นิจฺจสารสาเรน वा सुखसारสาเรน वा अदुःखसारसाเรน
वा निज्जेण वा ฐवेण वा สसฺสเตण वा อविปริณามชฺชमेण
वा ฯ ยถा नपो अस्सारो नิสฺसारो สารाปคतो यथा
ज्जेणो अस्सारो नิสฺसारो สารाปคतो यथा ज्जेणो อุมฺพโร
अस्सारो नิสฺसारो สารाปคतो यथा ज्जेणो अस्सारो

นิสสารโ สาราปคโต ยถา จ ปาติภทโก อสสารโ นิสสารโ
สาราปคโต ยถา จ เณปิณโท ๑ อสสารโ นิสสารโ สาราปคโต
ยถา จ ปุพฺพุลกั ๒ อสสารโ นิสสารโ สาราปคโต [๓] ยถา จ กททลิกขนุโร
อสสารโ นิสสารโ สาราปคโต ยถา จ มายา อสสารา
นิสสารา สาราปคตา เอวเมว รูปิ อสสารโ นิสสารโ สาราปคโต
นิจฺจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อตฺตสารสาเรน วา นิจฺเจน
วา ชฺฐเวน วา สสฺสเตน วา อวิปริณามชฺชเมน วา เวทนา
อสสารา นิสสารา สาราปคตา สญฺญา อสสารา นิสสารา
สาราปคตา สงฺขารา อสสารา นิสสารา สาราปคตา วิญฺญาณั
อสสารโ นิสสารโ สาราปคโต นิจฺจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน
วา อตฺตสารสาเรน วา นิจฺเจน วา ชฺฐเวน วา สสฺสเตน วา
อวิปริณามชฺชเมน วา ฯ เอวံ ตฺวจฺจนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สุญฺญโต โลกั อเวกฺขติ ฯ อิมหิ ทฺวิหิ การเณหิ สุญฺญโต
โลกั อเวกฺขติ ฯ

อปีจ นหาคารหิ สุญฺญโต โลกั อเวกฺขติ รูปิ ๔ อนิสฺสรียโต
อกามการียโต อผาสุนียโต อวสวตฺตฺนโต ปฺวตฺตฺติโต วิวิตฺตโต
อเวกฺขติ เวทณั สญฺญั สงฺขารา วิญฺญาณั อนิสฺสรียโต
อกามการียโต อผาสุนียโต อวสวตฺตฺนโต ปฺวตฺตฺติโต วิวิตฺตโต
อเวกฺขติ ๔ ฯ เอวံ นหาคารหิ สุญฺญโต โลกั อเวกฺขติ ฯ อปีจ
ทสหารหิ สุญฺญโต โลกั อเวกฺขติ รูปิ ๕ วิตฺตโต ตฺวจฺจนฺโต
#๑ ม. เณปิณโท ฯ ๒ ม. อุกปฺพุพฺพุ ฯ ๓ ม. ยถา จ มริจฺจ อสสารา
#นิสสารา สาราปคตา ฯ ๔ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ อิมสฺมึ จาเน อญฺญถา ทิสฺสนฺตฺติ ฯ

สุลลโต อนตฺตโต อสารกโต วรฺกโต วิภวโต อมฺมุตโต สาสวโต
 สขฺตโต อเวกฺขติ เวทนี สณฺณํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ [๑]
 วิตฺตโต ตฺวจฺจโต สุลลโต อนตฺตโต อสารกโต วรฺกโต วิภวโต
 อมฺมุตโต สาสวโต สขฺตโต อเวกฺขติ ฯ เอิํ ทสหากาเรหิ
 สุลลโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ อปีจ ทฺวาทสหากาเรหิ สุลลโต
 โลกํ อเวกฺขติ รูปํ น สत्ตโต น ชีโว น โปโส น นโร น
 มานโว น อิตฺถิ น ปุริโส น อตฺตํ น อตฺตนิยํ น อหํ น มม
 น โกจิ อตฺถิ ๒ เวทนา สณฺณํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ น
 สत्ตโต น ชีโว น โปโส น นโร น มานโว น อิตฺถิ น ปุริโส
 น อตฺตํ น อตฺตนิยํ น อหํ น มม น โกจิ อตฺถิ ๒ ฯ เอิํ
 ทฺวาทสหากาเรหิ สุลลโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ

วุตฺตญฺเหดฺดี ภควตา ชฺชํ ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ
 ตํ โว ปหีนํ ทิฆฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ กิณฺจ ภิกฺขเว
 น ตฺมฺหากํ รูปํ ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว
 ปหีนํ ทิฆฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ เวทนา ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ
 ตํ ปชฺหถ สํ โว ปหีนา ทิฆฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ
 สณฺณํ ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ สํ โว ปหีนา ทิฆฺรตฺตํ
 หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ สงฺขารํ ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ เต๕
 ปชฺหถ เต โว ปหีนา ทิฆฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ วิญฺญาณํ
 ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทิฆฺรตฺตํ หิตาย
 #๑ ม. จุติ อุปฺปตฺติ ปฏิสันฺธิ ภาวํ สํสํราวุฏฺฐิ ๑ ๒ ม. น กสฺสจฺจิ ฯ

สุขาย ภวิสฺสตี ๑ ตํ กิ มณฺณถ ๑ ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมี เชตวเน
ดิณฺณกุจฺจสาขาปลาถํ ตํ ชโน หเรยฺย วา ทฺเหยยฺย วา ยถาปจฺจยํ
วา กเรยฺย อปีนุ ตุมฺหากํ เอวมสฺส อเมห ชโน หรตี
วา ทฺหตี วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตีตี ๑ โน เหติ ฆนฺเต ๑ ตํ
กิสฺส เหตุ ๑ น โน เอว ฆนฺเต อตฺตฺตา วา อตฺตนิยฺย วาตี ๑
เอวมเว โข ภิกฺขเว ยํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ
ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี กิลฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ
รูปํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทีฆรตฺตํ
หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี เวทนา สลฺยฺวา สงฺขารฺา วิญฺญาณํ
ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทีฆรตฺตํ หิตาย
สุขาย ภวิสฺสตีตี ๑ เอวมปิ สฺลฺยฺวโต โลกํ อเวกฺขตี ๑

อายุสฺมา อานนฺโท ภกฺวนฺตํ เอตทโวจ [๒] สฺลฺยฺโว โลโกติ
ฆนฺเต วุจฺจตี กิตฺตาวตฺตา นุ โข ฆนฺเต สฺลฺยฺโว โลโกติ วุจฺจตี ๑
ยสฺมา [๓] โข อานนฺท สฺลฺยํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา ตสฺมา
สฺลฺยฺโว โลโกติ วุจฺจตี กิลฺจจานนฺท สฺลฺยํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
วา ๑ จกฺขุ [๔] สฺลฺยํ รุปา สฺลฺยฺวา จกฺขุวิญฺญาณํ สฺลฺยํ
จกฺขุสมฺพสฺโส สฺลฺยฺโว ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชตี
เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา ตมฺปิ สฺลฺยํ
อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา โสตี สฺลฺยํ สทฺทา สฺลฺยฺวา ฆานํ
สฺลฺยํ คนฺธา สฺลฺยฺวา ชิวฺหา สฺลฺยฺวา รสา สฺลฺยฺวา กาโย
#๑ ม. เสยฺยถาปี ๑ ๒ ม. สฺลฺยฺโว โลโก ... ๑ ๓ ม. จ ๑ ๔ ม. โข ๑

สุญโณ โฝฏฐพพา สุญณา มโน สุญโณ ฐมา สุญณา
มโนวิญญาณํ สุญญํ มโนสมุพสุโส สุญโณ ยมปิํ มโนสมุพสุสปลจจา
อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ वा ทุกขํ वा อทุกขมสุขํ
วา ตมฺปิ สุญญํ อตฺเตน वा อตฺตนิเยน वा ยสุมา จ โข
อานนฺท สุญญํ อตฺเตน वा อตฺตนิเยน वा ตสุมา สุญโณ
โลโกติ วุจฺจตีติ ฯ เวมฺปิ สุญฺจโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ

สุทฺธํ ฐมฺมสมุปฺปาทํ สุทฺธํ สงฺขารสนฺตตี
ปสฺสนตฺตสฺส ยถาภูตํ น ตํ ๑ ภัย โหติ कामณิ
ติณฺณกฺกุสฺสมํ โลกํ ยथा ปญฺญา ย ปสฺสตี
น อญฺญํ ปตฺถเย ๒ กิลฺยจิ อญฺญตฺร อปฺปฏิสฺนฺธิยาตี ฯ

เอวมฺปิ สุญฺจโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ

วุตฺตเวหตี ภควตา เอวมฺเว ภิกฺขเว ภิกฺขุ รุปี สมนฺนเนสตี
ยวตา รูปสฺส คติ เวทนํ สมนฺนเนสตี ยวตา เวทนาย คติ
สญฺญํ สมนฺนเนสตี ยวตา สญฺญา ย คติ สงฺขารे สมนฺนเนสตี
ยวตา สงฺขารานํ คติ วิญฺญาณํ สมนฺนเนสตี ยวตา วิญฺญาณสฺส
คติ ตสฺส ภิกฺขุโน ๓ รุปี สมนฺนเนสโต ยวตา รูปสฺส
คติ เวทนํ สมนฺนเนสโต ยวตา เวทนาย คติ สญฺญํ สมนฺนเนสโต
ยวตา สญฺญา ย คติ สงฺขารे สมนฺนเนสโต ยวตา
สงฺขารานํ คติ วิญฺญาณํ สมนฺนเนสโต ยวตา วิญฺญาณสฺส
คติ ยมฺปิ ยสฺส ๔ โหติ อหนฺติ वा มมนฺติ वा อสมิตี वा
#๑ ม. อยํ ปาโง นตฺถิ ฯ ๒ ม. ปตฺถเยเต ฯ ๓ ม. อยํ ปาโง นตฺถิ ฯ
#๔ ม. ยมฺปิยสฺส ตํ ฯ

ตมปิ ตสส น โหตีติ ฯ เอวมปิ สุลลโต โลกํ อเวกขติ ฯr

สุลลโต โลกํ อเวกขสสุติ สุลลโต โลกํ อเวกขสสุ
ปจจเวกขสสุ ตุเลหิ ตีเรหิ วิภาเวหิ วิภูตํ กโรหีติ สุลลโต
โลกํ อเวกขสสุ ฯ

[๕๐๖] โมฆราช สทา สโตติ โมฆราชาติ ภควา ตํ
พุราหุมนํ นามเนน อาลปติ ฯ สทาติ สพุพกาลํ ฯเปฯ ปจจนิเม
วโยชนุเช ฯ สโตติ จตุหิ การณเหหิ สโต กาเย กายานุปัสสนาสติปฏิฐานํ
ภาเวนโต สโต ฯเปฯ โส วุจจติ สโตติ
โมฆราช สทา สโต ฯ

[๕๐๗] อตตานุทิกฺขี อุหจจาติ อตตานุทิกฺขี วุจจติ วิสตีวตถุกา
สทกกายทิกฺขี ฯ อิธ อสสุตวา ปุณฺณชโน อริยานํ อทสฺสาวิ
อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโธ อริยธมฺเม อวินีโต สปฺปริสฺสานํ อทสฺสาวิ
สปฺปริสฺสธมฺมสฺส อโกวิทฺโธ สปฺปริสฺสธมฺเม อวินีโต รูปี อตตโต
สมนุสฺสตี รูปวณฺตํ วา อตตานิ อตตนิ วา รูปี รูปสฺมี วา
อตตานิ เวทนํ สลฺลณํ สงฺขารे วิญฺญาณํ อตตโต
สมนุสฺสตี วิญฺญาณวณฺตํ วา อตตานิ อตตนิ วา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณสฺมี วา อตตานิ ยา เอวรูปา ทิกฺขี ทิกฺขีคตํ ทิกฺขีคหนํ
ทิกฺขีกนฺดาโร ทิกฺขีวิสุทฺถายิกํ ทิกฺขีวิปฺสนฺทิตํ ทิกฺขีสํโยชนํ กาโห
ปฏิกฺคาโห อภินิเวโส ปรามาสฺโส กุมฺมคฺโค มิจฺฉาปโป มิจฺฉตฺตํ
ติตฺถายตฺนํ วิปริยเสศฺคฺคาโห วิปริตฺคฺคาโห วิปฺปลฺลตฺตคฺคาโห

มิจฉาคาโห อยถาวกสฺมี ยถาวกนฺติ คาโห ยาวตา ทฺวาตฺถุจฺ
ทฺถุจฺคตานิ อัย อตฺตานุทฺถุจฺ ฯ อตฺตานุทฺถุจฺ อุหจฺจติ อตฺตานุทฺถุจฺ
อุหจฺจ สฺมุหจฺจ อุทฺทริตฺวา สฺมฺทฺทริตฺวา อุปฺปาณฺยิตฺวา สฺมฺปฺปาณฺยิตฺวา
ปชฺหิตฺวา วิโนทฺตฺวา พฺยนฺตฺกิตฺวา อนภาวงฺกเมตฺวาติ
อตฺตานุทฺถุจฺ อุหจฺจ ฯ

[๕๐๘] เอวํ มจฺจุตฺตโร สฺยติ เอวํ มจฺจุมฺปี ๑ ตเรยฺยาสฺ
ชรมฺปี ๒ ตเรยฺยาสฺ มรณฺมฺปี ตเรยฺยาสฺ อุตฺตเรยฺยาสฺ [๓]
สฺมตฺกุกเมยฺยาสฺ วิตฺตเวตฺยฺยาสฺติ เอวํ มจฺจุตฺตโร สฺยติ ฯ

[๕๐๙] เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตฺนฺติ เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ
ปจฺจเวกฺขนฺตํ ตฺลยฺนฺตํ ตฺริยฺนฺตํ วิภาวยฺนฺตํ วิภฺตํ กโรนฺตฺนฺติ
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ ฯ

[๕๑๐] มจฺจฺราราชา น ปสฺสตีติ [๔] มาโรปี มจฺจฺราราชา มรณฺมฺปี
มจฺจฺราราชา ฯ น ปสฺสตีติ มจฺจฺราราชา น ปสฺสตี น ทกฺขตี
นาชฺคจฺฉตี น วินฺทตี น ปฏฺฐิภตี ฯ วุตฺตญฺเฬหตี ภควตา เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว อารญฺญโก ๕ มิโค อรญฺญเว ปวเน จรมาโน วิสฺสตุโถ
คจฺฉตี วิสฺสตุโถ ตฺถุจฺตี วิสฺสตุโถ นิสฺสีทตี วิสฺสตุโถ เสยฺยํ
กปฺเปตี ตํ กิสฺส เหตุ อนาปาถคโต ภิกฺขเว ลุทฺทสฺส เอวเมว
โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเห วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฐมฺเมหิ
สฺวิตกฺกํ สฺวิจาร์ วิเวกฺขํ ปิตฺตฺสฺขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี
อัย วุจฺจตี ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมกาตี มาริ อปทํ วชิตฺวา
#๑ ม. มจฺจุมฺปี ฯ ๒ ม. ชราปี ฯ ๓ ม. ปตเรยฺยาสฺ ฯ ๔ ม. มจฺจุมฺปี มจฺจฺราราชา ฯ
#๕ ม. อรญฺญโก ฯ

มารจกขุอทสุสนั ๑ คโต ปาปีมโต ปุณ จปริ ภิกขเว ภิกขุ
วิตกุกิจารานั รูปสมา อชฺฆตตัม สมนฺปสาทนั เจตโส เอโกทิภาว
อวิตกุกั อวิจาร์ สมาริขั ปิติสุขั ทุติยิ ฌานั ตติยิ ฌานั จตฺตถัม
ฌานั อุปสมฺปชฺช วิหริติ อัย ภิกขเว ภิกขุ อนฺธมกาสิ มาริ อปท
วริตฺวา มารจกขุอทสุสนั คโต ปาปีมโต ปุณ จปริ ภิกขเว
สพฺพโส รูปสณฺณานั สมติกุกมา ปฏิกฺขสณฺณานั อตฺตงฺคมา
นानตฺตสณฺณานั อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญายตฺน
อุปสมฺปชฺช วิหริติ อัย วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อนฺธมกาสิ มาริ
อปท วริตฺวา มารจกขุอทสุสนั คโต ปาปีมโต ปุณ จปริ ภิกขเว
ภิกขุ สพฺพโส อากาसानญายตฺน สมติกุกมฺม อนนฺต วิญฺญาณนฺติ
วิญฺญาณญายตฺน อุปสมฺปชฺช วิหริติ สพฺพโส วิญฺญาณญายตฺน
สมติกุกมฺม นตฺถิ กิลฺลิจิติ อากิลฺลญฺญาตฺน อุปสมฺปชฺช วิหริติ
สพฺพโส อากิลฺลญฺญาตฺน สมติกุกมฺม เนวสณฺณานาสณฺญาตฺน
อุปสมฺปชฺช วิหริติ สพฺพโส เนวสณฺณานาสณฺญาตฺน สมติกุกมฺม
สณฺญาเวทยิตฺนโรธั อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปญฺญา ยจฺสุส ทิสฺวา
อาสวา ปริกฺขิณา โหหนฺติ อัย วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อนฺธมกาสิ
มาริ อปท วริตฺวา มารจกขุอทสุสนั คโต ปาปีมโต ตินฺนุโณ
โลเก วิสตฺติกั โส วิสฺสตฺโต คจฺจติ วิสฺสตฺโต ตินฺนุติ วิสฺสตฺโต
นินฺสีหติ วิสฺสตฺโต เสยฺยั กปฺเปติ ตั กิสฺส เหตุ อนาปาถคโต
ภิกขเว ปาปีมโตติ มจฺจุราชา น ปสฺสตี ฯ เตนาห ภควา

#๑ ม. มารจกขุ อทสุสนั ฯ เอวมุปริปิ ฯ

สุณฺณโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆราช สทา สโต
อตุตฺตานุกฺคิณฺโณ อหจฺจ เอวํ มจฺจุตฺตโร สียาธ
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตุ มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ ฯ
สทฺ คาทาปริโยสานา ฯเปฯ สตุถา เม ภนฺเต ภควา
สวาทโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ
โมฆราชมาณวกปญฺหานิตฺตเทโส ปณฺณรสมิ ฯ

ปิงคิยมาณวกปณหานิทเทโส

[๕๑๑] ชินฺโนหสมฺมิมิ อพฺโล วิวณฺโณ ๑ (อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย)

เนตฺตา น สฺทฺธา สวณฺ น ผาสฺ

มาหฺมฺปนฺสฺสํ โมมุโห อนฺตราย ๒

อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ

ชาติชฺรย อธิ วิปฺปหานํ ฯ

[๕๑๒] ชินฺโนหสมฺมิมิ อพฺโล วิวณฺโณติ [๓] ชินฺโน วุฑฺโฒ
มหฺลลโก อทฺทคฺโค วิโยอนฺุปฺตฺโค วิสวสฺสสฺติโก ชาตียา ฯ
อพฺโลติ ทฺพฺพโล อปฺปพโล อปฺปถาโม ฯ วิวณฺโณติ วิตวณฺโณ
วิกตวณฺโณ [๔] ยา สฺวา ปฺริมา สฺภา วณฺณนิภา สฺวา อนฺตรหิตา
อาทินโว ปาตฺกฺวโถติ ชินฺโนหสมฺมิมิ อพฺโล วิวณฺโณ ฯ อิจฺจายสฺมา
ปิงฺคิโยติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯ อายสฺมาติ ปิยวณฺํ ฯ
ปิงฺคิโยติ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นามํ ฯเปฯ อภิตาไปติ
อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย ฯ

[๕๑๓] เนตฺตา น สฺทฺธา สวณฺ น ผาสฺติ เนตฺตา อสฺทฺธา
อวิสฺทฺธา อปฺริสฺทฺธา อโวทาตา โน ตถา จกฺขุณา รูปํ ๕ ปสฺสามิติ
เนตฺตา น สฺทฺธา ฯ สวณฺ น ผาสฺติ โสติ อสฺทฺธํ อวิสฺทฺธํ
อปฺริสฺทฺธํ อโวทาคํ โน ตถา โสเตน สทฺทํ สฺโณมิตฺติ เนตฺตา
น สฺทฺธา สวณฺ น ผาสฺ ฯ

#๑ ม. วิตวณฺโณ ฯ เอวมฺฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อนฺตราว ฯ เอวมฺฺปฺริปี ฯ
#๓ ม. ชินฺโนหสมฺมิมิติ ฯ ๔ ม. วิกจฺฉิตวณฺโณ ฯ ๕ ม. รูปे ฯ

[๕๑๔] มหามุปนสลั โมมุโห อนุตตรายาติ มาหิ นสลั ปนสลั
วินสลั ฯ โมมุโหติ อวิทฺวา ๑ อวิชฺชาคโต อถาณิ อวิทฺวา
ทูปฺปญฺโล ฯ อนุตตรายาติ ตฺยหิ ฌมฺมํ ทิฏฺฐิ ปฏฺฐิพํ มคฺคํ
อนนฺถาย อนาวิกตฺวา อวิทิตํ ๒ กตฺวา อปฏฺฐิตกิตฺวา อผลฺลยิตฺวา ๓
อสจฺฉิกตฺวา อนุตตราเยว กาลิ กเรยฺยนฺติ มหามุปนสลั โมมุโห
อนุตฺตราเย ฯ

[๕๑๕] อจฺฉิข ฌมฺมํ ยมฺหิ วิชฺชณฺณติ อจฺฉิข ฌมฺมนฺติ
อาทิกถฺยาณิ มชฺเชกถฺยาณิ ปรีโยสานกถฺยาณิ สาคฺคํ สพฺพยฺชน
เกวลปรีปนฺณิ ปรีสุทฺธิ พุรหฺมจฺริยิ จตฺตาริ สติปฏฺฐาเน
จตฺตาริ สมฺมปฺปชานเ จตฺตาริ อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ
พลานิ สุตฺต โปชฺฌนฺเก อริยิ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินิญฺจ
ปฏฺฐิพํ อจฺฉิข เทเสหิ ปณฺถเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ
วิทฺวาหิ อุตฺตานิกรฺหิ ปกาเสหิติ อจฺฉิข ฌมฺมํ ฯ ยมฺหิ
วิชฺชณฺณติ ยมฺหิ ชานเยยฺย วิชานเยยฺย ปฏฺฐิวิชานเยยฺย ปฏฺฐิวิชฺเชยฺย
อธฺคจฺเจยฺย ผลฺลเยยฺย ๔ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ อจฺฉิข ฌมฺมํ ยมฺหิ วิชฺชณฺณิ ฯ

[๕๑๖] ชาตฺติชฺชราย อธิ วิปฺปหานฺนติ อธิเชว ชาตฺติชฺชารณฺนสฺส
ปหานิ วุสสโม ปฏฺฐินิสฺสสฺสโค ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
ชาตฺติชฺชราย อธิ วิปฺปหานิ ฯ เตนานฺท โส พุราหฺมโณ

ชฺฉินฺโณหฺมสมฺมิ อพฺโล วิวณฺโณ (อิจฺจาเยสฺมา ปิงฺคิโย)

เนตฺตานฺ สฺสทฺธา สวณฺ น ผาสฺ

#๑ ม. โมมุโห ฯ ๒ ม. อนนฺทิตฺวา อวิทิตฺวา ฯ ๓ ม. อผลฺลยิตฺวา ฯ ๔ ม.

#ผลฺลเยยฺย ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

มาหฺมปฺนสฺสํ โมมฺโห อนฺตราย

อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชฺฌณฺถิ

ชาติชฺรย อธิ วิปฺปหานนฺติ ฯ

[๕๑๗] ทิสฺวาน รุเปสฺสุ วิหฺลณฺมาเน (ปิงฺกียาติ ภควา)

รูปฺปนฺติ รุเปสฺสุ ชนา ปมตฺตา

ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺกีย อปฺปมตฺโต

ชหสฺส รุปี อปฺนพฺภวาย ฯ

[๕๑๘] ทิสฺวาน รุเปสฺสุ วิหฺลณฺมาเนติ รุเปสฺสุติ จตฺตารโ

จ มหาภูตา จตฺนฺนญจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ ฯ สตฺตา รูปเหตุ

รูปฺปจฺจยา รูปการณา หฺลณฺนฺติ วิหฺลณฺนฺติ อุปฺหฺลณฺนฺติ อุปฺฆาตยฺนฺติ ๑

รูปे สติ วิวิธกมฺมการณา การณฺติ กสาหิปี ตาเพนฺติ

เวตฺเตหิปี ตาเพนฺติ อพฺตฺตทณฺฑเกหิปี ตาเพนฺติ หตฺถมฺปี ฉินฺทนฺติ

ปาทมฺปี ฉินฺทนฺติ หตฺถปาทมฺปี ฉินฺทนฺติ กณฺณมฺปี ฉินฺทนฺติ

นาสมฺปี ฉินฺทนฺติ กณฺณนาสมฺปี ฉินฺทนฺติ พิลฺงฺกถาติกมฺปี กโรนฺติ

สงฺขมฺมฺกมฺปี ๒ กโรนฺติ ราหุขมฺปี กโรนฺติ โชติมาติกมฺปี กโรนฺติ

หตฺถปชฺโชติกมฺปี กโรนฺติ เอรกฺวตฺติกมฺปี กโรนฺติ จิรฺวาสิกมฺปี ๓

กโรนฺติ เอณฺชยฺกมฺปี กโรนฺติ พลิสฺมฺตีกมฺปี กโรนฺติ กหาปณฺติกมฺปี

กโรนฺติ ขารापตฺตจฺจิกมฺปี กโรนฺติ ปลิขมฺปฺริวตฺติกมฺปี กโรนฺติ

ปลาลปีจกมฺปี กโรนฺติ ตตฺเตนฺปี เตเลน โอสฺสิญฺจนฺติ สฺนฺเขหิปี

ขาทาเพนฺติ ชีวฺนตฺมฺปี สฺวเล อุตฺตาเสนฺติ อสินา สีสํ ฉินฺทนฺติ ฯ

#๑ ม. อุปฺฆาตยฺนฺติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. สงฺขมฺมฺกมฺปี ฯ ๓ ม. จิรฺกฺวาสิกมฺปี ฯ

เอว สดตา รูปเหตุ รูปปัจจัยา รูปการณา หลณนติ วิหลณนติ
อุปหลณนติ อุปฆาตยนติ ฯ เอว หลณมาน วิหลณมาน ทิสฺวา
ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ [๑] ทิสฺวาน
รูปสฺส วิหลณมาน ฯ ปิงฺคียาติ ภควาติ ปิงฺคียาติ ภควา ตํ
พฺรหฺมณํ นามเน อาลปฺติ ฯ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ฯเปฯ
ยทิตํ ภควาติ ปิงฺคียาติ ภควา ฯ

[๕๑๕] รูปฺปนฺติ รูปสฺส ชนา ปมตฺตาติ รูปฺปนฺตฺติติ รูปฺปนฺติ
กฺุปรฺปนฺติ ปิพฺยนฺติ ๒ ฆณฺณยฺนฺติ พฺยตฺถิตฺตา ๓ โทมนสฺสิตฺตา โหนฺติ จกฺขุโรเคน
รูปฺปนฺติ กฺุปรฺปนฺติ ปิพฺยนฺติ ฆณฺณยฺนฺติ พฺยตฺถิตฺตา โทมนสฺสิตฺตา
โหนฺติ โสตโรเคน ฯเปฯ ทํสมกสฺวาตาทปสฺสียสฺสสมฺผลเสหิ
รูปฺปนฺติ กฺุปรฺปนฺติ ปิพฺยนฺติ ฆณฺณยฺนฺติ พฺยตฺถิตฺตา โทมนสฺสิตฺตา
โหนฺตฺติติ รูปฺปนฺติ รูปสฺส ฯ อถฺวา จกฺขุสฺมี หียมาน
หายมาน ปฺริหายมาน เวมาน วิจฺจฺจฺมาน อนฺตรชಾಯมาน
รูปฺปนฺติ ฯเปฯ โทมนสฺสิตฺตา โหนฺติ โสตสฺมี ฆานสฺมี
ชิวฺหาย กายสฺมี รูปสฺมี สทฺทสฺมี คณฺฐสฺมี รสสฺมี โฝฏฺจพฺพสฺมี
กฺุลสฺมี คณฺสฺมี อวาสสฺมี ลากสฺมี ยสฺสฺมี ปสฺสํสย สฺขสฺมี
จิวฺรสฺมี ปิณฺฑปาทสฺมี เสนาสฺนสฺมี คิลานปจฺจยเกสฺชชปฺริกฺขารสฺมี
หียมาน หายมาน ปฺริหายมาน เวมาน วิจฺจฺจฺมาน อนฺตรชಾಯมาน
รูปฺปนฺติ กฺุปรฺปนฺติ ปิพฺยนฺติ ฆณฺณยฺนฺติ พฺยตฺถิตฺตา โทมนสฺสิตฺตา
โหนฺตฺติติ เอวมฺปิ รูปฺปนฺติ รูปสฺส ฯ ชนาติ ชตฺติยา จ พฺรหฺมณา
#๑ ม. อุปฺหลณมาน อุปฺฆาตฺยมาน ฯ ๒ ม. ปิพฺยนฺติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. พฺยตฺถิตฺตา ฯ
#เอวมฺปฺริปี ฯ

จ เวสสา จ สุททา จ กหฏฐา จ ปพพชิตา จ เทวา จ
มนุสฺสา จ ฯ ปมตฺตาติ ปมาโท วตฺตพฺโพ กายทฺวจฺริเต ๑ วา
วจฺิทฺวจฺริเต วา มโนทฺวจฺริเต วา ปณฺจสฺสุ วา กามคฺเณสฺสุ จิตฺตสฺส
โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสฺถานํ วา ชมฺมานํ ภาวนา ย [๒]
อสาตจฺจกิริยา อนภฺจิตฺกิริยา โอสฺนวุตฺติตา นิกฺขิตฺตจฺจนฺทตา
นิกฺขิตฺตชฺรุตฺตา อนาเสวนา อภาวนา อพฺหุสฺสิกมฺมํ อนชฺชิฏฺจานํ
อนนฺุโยโค ปมาโท โย เอวฺรุโป ปมาโท ปมชฺชนา ปมชฺชิตฺตํ
อโย วุจฺจติ ปมาโท ฯ อิมินา ปมาเทน สมฺนฺนาคตา ชนา ปมตฺตาติ
รฺูปปฺนฺติ รฺูปสฺสุ ชนา ปมตฺตา ฯ

[๕๒๐] ตสฺมา ตฺวํ ปิํจฺคิย อปฺปมตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา
ตฺกการณา ตฺมฺเหตฺตฺ ตปฺปจฺจา ตฺนินฺทานา เอวํ อาทินํวํ สมฺปสฺสฺมาโน
รฺูปสฺสุติ ตสฺมา ตฺวํ ปิํจฺคิย ฯ อปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี
สาตจฺจการี ฯเปฯ อปฺปมตฺโต กุสฺเลสฺสุ ชมฺเมสฺสุติ ตสฺมา ตฺวํ
ปิํจฺคิย อปฺปมตฺโต ฯ

[๕๒๑] ชหฺสฺสุ รฺูปํ อปฺนฺพฺกฺวายาติ รฺูปปฺนฺติ จตฺตาโร จ
มหาภฺจตา จตฺนฺนญฺจ มหาภฺจตานํ อฺุปาทายรฺูปํ ฯ ชหฺสฺสุ รฺูปปฺนฺติ
รฺูปํ ชหฺสฺสุ รฺูปํ ปชหฺสฺสุ รฺูปํ วินฺเทหิ รฺูปํ พฺยฺนฺตฺกโรหิ รฺูปํ
อนภาวจฺจกเมหิตี ชหฺสฺสุ รฺูปํ ฯ อปฺนฺพฺกฺวายาติ ยถา เต รฺูปํ
อิเชว นฺิรฺุชฺฌเยยฺย ปฺนฺ ปฺกฺุสฺนฺชฺริโกวํ น นฺิพฺพตฺเตยฺย กามชฺาตฺยา
วา รฺูปชฺาตฺยา วา อรฺูปชฺาตฺยา วา กามภเว วา รฺูปภเว วา
#๑ ม. ... ทฺวจฺริเตน .. มโนทฺวจฺริเตน ฯ ๒ ม. อสฺกจฺจกิริยา ฯ

อรุปรภเว วา สลฺลภเว วา อสลฺลภเว วา เนวสลฺลภานาสลฺลภเว
วา เอกโวการภเว วา จตุโวการภเว วา ปญฺจโวการภเว
วา ปฺน คตฺติยา วา อฺปฺปคตฺติยา วา ปฺภิสฺสนฺธิยา วา [๑]
สํสาเร วา วฏฺเฐ วา น ชนฺนํ น สลฺลชฺนํ น นีพฺพตฺเตยฺย
นาภินีพฺพตฺเตยฺย อิเชว นีรฺุชฺฌเมยฺย วุปรสเมยฺย อตุํ กจฺจเมยฺย
ปฺภิปฺปสฺสมฺภเยยฺยชฺติ ชหสฺสุ รุปี อปฺนพฺภวาย ๑ เตนนาห ภควา

ทิสฺวาน รุเปสุ วิหณฺณมานเ (ปิงฺกียาติ ภควา)

รุปรฺปนฺติ รุเปสุ ชนา ปมตฺตา

ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺกีย อปฺปมตฺโต

ชหสฺสุ รุปี อปฺนพฺภวายาติ ๑

[๕๒๒] ทิสฺวา จตฺสุโส วิทิสฺวา จตฺสุโส

อฺทฺธํ อโห ทส ทิสฺวา อิมายो

น ตฺยํ อทฺธิจฺจํ อสุตฺตามุตฺติ วา

อโธ อวิญฺญาตํ กิณฺจิมมตฺติ โลเก

อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ

ชาติชฺราย อิท วิปฺปหานํ ๑

[๕๒๓] ทิสฺวา จตฺสุโส วิทิสฺวา จตฺสุโส อฺทฺธํ อโห ทส ทิสฺวา
อิมายติ ทส ทิสฺวา น ตฺยํ [๒] อทฺธิจฺจํ อสุตฺ อมุตฺติ อวิญฺญาตํ
กิณฺจิ อตฺตคฺคโธ วา ปฺรคฺคโธ วา อฺกฺขยคฺคโธ วา ทฺธิจฺจฐมฺมิโก
วา อคฺคโธ สมฺปรายิกโธ วา อคฺคโธ ๑เปฯ ปฺรมคฺคโธ วา นตฺติ
#๑ ม. ภเว วา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๒ ม. น ตฺยํ ๑เปฯ นมตฺติ โลเกติ ๑

น สนฺติ น สัมวิชชนฺติ นุปฺลพฺภนฺตํ น ตฺยํ อธิฏฺฐํ อสุตามุตฺตํ
วา อโถ อวิญญาตํ กิณฺจि นมตฺถิ โลกเก ฯ

[๕๒๔] อาจิกฺข ฌมฺมํ ยมฺหํ วิชฺฌณฺนฺติ อาจิกฺข ฌมฺมณฺติ
อาทิกฺลฺยาณํ ฯเปฯ นิพฺพานคามินิณฺจ ปรฺฏิปํทํ อาจิกฺข เทเสหิ
ปฺลฺลฺลเปหิ ปฺภุจฺเปหิ วิวราหิ วิภชาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิ
อาจิกฺข ฌมฺมํ ฯ ยมฺหํ วิชฺฌณฺนฺติ ยมฺหํ ชาเนยฺยํ วิชานะยฺยํ
ปรฺฏิวิชานะยฺยํ ปฺฏิวิชฌะยฺยํ อธิจฺจเณยฺยํ สฺเสยฺยํ สจฺฉนิกเรยฺยณฺติ
อาจิกฺข ฌมฺมํ ยมฺหํ วิชฺฌณฺติ ฯ

[๕๒๕] ชาตฺติชราย อธิ วิปฺปหานนฺติ อธิเชว ชาตฺติชรามรณฺสฺส
ปฺหานํ วุสฺสโม ปฺภฺนิสฺสสฺสโก ปฺภฺปิปฺสฺสทฺธิ อมตฺตํ นิพฺพานนฺติ
ชาตฺติชราย อธิ วิปฺปหานํ ฯ เตนาห โส พุราหุมนโณ

ทิสฺสา จตฺสฺโส วิทิสฺสา จตฺสฺโส
อฺทฺธํ อโธ ทส ทิสฺสา อิมาย
น ตฺยํ อธิฏฺฐํ อสุตามุตฺตํ วา
อโถ อวิญญาตํ กิณฺจิ นมตฺถิ โลกเก
อาจิกฺข ฌมฺมํ ยมฺหํ วิชฺฌณฺติ
ชาตฺติชราย อธิ วิปฺปหานนฺติ ฯ

[๕๒๖] ตณฺหาธิปฺนฺเน มนฺุเช ปฺเภกฺขมาโน (ปิงฺกียาติ ภควา)

สนฺตฺตาปฺชาเต ชรฺสา ปเรเต
ตฺสฺมา ตฺวํ ปิงฺกีย อปฺปมตฺโต

ชหสฺส ตณฺหํ อปฺนพฺภวาย ฯ

[๕๒๓] ตณฺหาธิปฺนฺเน มนฺุเช เปกฺขมาโนติ ตณฺหาติ
รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺฐตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺฐพฺพตณฺหา
ชมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหาธิปฺนฺเนติ ตณฺหาธิปฺนฺเน [๑] ตณฺหานุคเต
ตณฺหานุสญฺเ ตณฺหาธาปฺนฺเน อภิภูเต ปรียาทินฺนจิตฺเต ฯ มนฺุเชติ
สตุตฺตาธิวจฺนํ ฯ เปกฺขมาโนติ เปกฺขมาโน ทกฺขมาโน โอลอกฺยมาโน
นิชฺฌายมาโน อุปฺปริกฺขมาโนติ ตณฺหาธิปฺนฺเน มนฺุเช
เปกฺขมาโน ฯ ปิงฺกียาติ ภควา พุราหฺมณฺ์ นามเน อาลปติ ฯ

[๕๒๔] สนฺตฺปาชฺาเต ชรสา ปเรเตติ สนฺตฺปาชฺาเตติ ชาติยา
สนฺตฺปาชฺาเต ชราย สนฺตฺปาชฺาเต พฺยาธินา สนฺตฺปาชฺาเต มรณฺเน
สนฺตฺปาชฺาเต โสภปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปฺยาเสหิ สนฺตฺปาชฺาเต
เนรยิกเน ทฺกฺขเน สนฺตฺปาชฺาเต ฯเปฯ ทิฏฺฐิจฺพิยสเนน ทฺกฺขเน
สนฺตฺปาชฺาเต อิติชฺาเต อุปฺททวชฺาเต อุปฺสกฺคชฺาเตติ สนฺตฺปาชฺาเต ฯ
ชรสา ปเรเตติ ชราย ฉฺุญฺเจ ปเรเต สโมหิต [๒] ชาติยานุคเต ชราย
อนุสญฺเ พฺยาธินา อภิภูเต มรณฺเน อพฺภาหเต อตาณฺเ อเลณฺเ
อสรณฺเ อสรณฺ์ญฺเเตติ สนฺตฺปาชฺาเต ชรสา ปเรเต ฯ

[๕๒๕] ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺกีย อปฺปมตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา
ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺยา ตํนิทานา เอวํ อาทินํ สมฺปสฺสมาโน
ตณฺหาธาติ ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺกีย ฯ อปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี
สาตจฺจการี ฯเปฯ อปฺปมตฺโต กุสเลสุ ชมฺเมสุติ ตสฺมา ตฺวํ
#๑ ม. ตณฺหานุคเต ฯ ๒ ม. สมนฺนาคเต ฯ

ปัจฉิม อปฺปมตฺโต ฯ

[๕๓๐] ชหสฺสุ ตณฺหิ อปฺนพฺภวายาติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คณฺฐตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ
 ชหสฺสุ ตณฺหนฺติ ตณฺหิ ชหสฺสุ ตณฺหิ ปชหสฺสุ ตณฺหิ วิโนเทหิ
 ตณฺหิ พฺยุนฺตีกโรหิ ตณฺหิ อนภาวํกเมหิตี ชหสฺสุ ตณฺหิ ฯ
 อปฺนพฺภวายาติ ยถา เต รูปิ อีเชว นิรุชฺฌเมยฺย ปฺน ปฏฺฐิสฺสณฺธิโก
 น นิพฺพตฺเตยฺย กามชาตฺยา วา รูปชาตฺยา วา อรูปชาตฺยา
 วา กามภเว วา รูปภเว วา อรูปภเว วา สลฺยณภเว วา
 อสลฺยณภเว วา เนวสลฺยณานาสลฺยณภเว วา เอกโวการภเว วา
 จตุโวการภเว วา ปญฺจโวการภเว วา ปฺน คตฺติยา วา อฺปฺปตฺติยา
 วา ปฏฺฐิสฺสณฺธิยา วา สํสาเร วา วฏฺฏเฐ วา น ชเนยฺย น สลฺยชเนยฺย
 น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺย อีเชว นิรุชฺฌเมยฺย วุสฺสเมยฺย
 อตฺถิ คจฺเจยฺย ปฏฺฐิปฺปสฺสสมฺภะยฺยาติ ชหสฺสุ ตณฺหิ อปฺนพฺภวาย ฯ
 เตนานห ภคฺวา

ตณฺหาธิปฺนเน มนุเช ปกฺขมาโน (ปัจฉิมายาติ ภคฺวา)
 สนฺตปาชาเต ชรสา ปเรเต
 ตสฺมา ตฺวํ ปัจฉิม อปฺปมตฺโต
 ชหสฺสุ ตณฺหิ อปฺนพฺภวายาติ ฯ

[๕๓๑] สห คาทาปริโยसानา เตน พฺราหฺมณฺเนน สทฺธิ
 เอกจฺจนฺทา เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา เตสํ

อนเนกปาณสหสุสานํ วิรัชํ วีตมลํ ฌมฺมจกฺขุ อุตฺปาติ ยงฺกิลฺลิจิ
สมฺมทชฺชมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺชมฺมฺนฺติ ตสฺส จ พุราหฺมณฺสฺส วิรัชํ วีตมลํ
ฌมฺมจกฺขุ อุตฺปาติ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทชฺชมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺชมฺมฺนฺติ ฯ
สทฺ จกฺขุปฺปฏิลาภา ๑ อชินฺชฎฺฐาวากจึรทฺททกมณฺฑลฺลเกสสา จ มสฺสุ
จ อนฺตรหิตา ฯ ภาณฺทกาสายวตฺถวสโน สงฺฆมาภูิปตฺตจิวรโร
ภิกฺขุ อนฺวตฺถปฺปฏิปตฺติยา ปญฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสมาโน นิสินฺโน
โหติ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสฺสมีติ ฯ

ปิจฺจิกฺขิมาณวกปฺปญฺหานิตฺตเทโส โสฬสโม ฯ

#๑ ม. จกฺขุสฺส ปฺปฏิลาภา ฯ

โสฬสมานวกปญหานิคมนิทเทศ ๑

[๕๓๒] อิทมโวจ ภควา มคเชสุ วิหรนุโต ปาสาณเก เจติเย
ปริจาริกโสฬสนนํ ๒ พุราหุมนานํ อชฌนิฏฺโฐ ปุณฺโฐ ปุณฺโฐ ปญฺหํ
พฺยกาสิ ฯ

[๕๓๓] อิทมโวจ ภควาติ อิมํ ๓ ปารายนํ อโวจ ฯ ภควาติ
การวาทิจจนเมตํ ฯ เป ฯ สจฺจิกา ปญฺญตฺติ ยทิทํ ภควาติ \$
อิทมโวจ ภควา ฯ

[๕๓๔] มคเชสุ วิหรนุโตติ มคชนามเก ชนปเท ฯ วิหรนุโตติ
วิหรนุโต อิริยนุโต วตฺเตนุโต ปาเลนุโต ยเปนุโต ยาเปนุโต ฯ
ปาสาณเก เจติเยติ ปาสาณกเจติยํ วุจฺจติ พุทฺธาสนนฺติ มคเชสุ
วิหรนุโต ปาสาณเก เจติเย ฯ

[๕๓๕] ปริจาริกโสฬสนนํ พุราหุมนานนฺติ ปิงฺกิโย พุราหุมนโ
พาวริสฺส พุราหุมนสฺส เสฏฺโฐ เสฏฺฐจวโร ปริจาริกโก ๔ ปิงฺกิเยน
เต โสฬสชาติ เอวมฺปิ ปริจาริกโสฬสนนํ พุราหุมนานํ ฯ อถวา
เต โสฬส พุราหุมนา พุทฺธสฺส ภควโต เสฏฺฐา เสฏฺฐจวรา
ปริจาริกา สियฺนฺติ ๕ เอวมฺปิ ปริจาริกโสฬสนนํ พุราหุมนานํ ฯ

[๕๓๖] อชฌนิฏฺโฐ ปุณฺโฐ ปุณฺโฐ ปญฺหํ พฺยกาสิติ
อชฌนิฏฺโฐ อชฌเนสิโต ฯ ปุณฺโฐ ปุณฺโฐติ ปุณฺโฐ ปุณฺโฐติ ยาจิโต

#๑ ม. ปารายนตฺตฤติคากานิทเทศ ฯ ๒ ม. ปริจาริกโสฬสนนํ ฯ ย. ปริวารกโสฬสนนํ ฯ

#๓ ม. อิทํ ฯ ๔ ม. ปทฺโธ ปทฺธจโร ปริจาริกโก สิสฺโส ฯ ๕ ม. ปทฺธา ปทฺธจรา

#ปริจาริกา สิสฺสาติ ฯ

อชฌลิตโต ปสชาติโต ๑ ฯ ปณห์ พุยกาสีติ ปณห์ พุยกาสี
อจิกุขิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภชิต อุตตานิคมกาสี
ปกาสีติ อชฌนฺนุโจ ปญฺจโจ ปญฺจโจ ปณห์ พุยกาสี ฯ

[๕๓๗] เอกเมกสฺส เจปิ ปณฺหสฺส อคฺคณฺณาย ฌมฺมณฺณาย
ฌมฺมานุฌมฺมํ ปฏฺฐิพฺชเชยฺย คจฺเจยฺยเยว ฌรณฺณสฺส ปาริ
ปารคณฺณียา อิม ฌมฺมาติ ตสฺมา อิมสฺส ฌมฺมปริยายสฺส
ปารายนฺนฺเตว อธิวณฺณํ ฯ

[๕๓๘] เอกเมกสฺส เจปิ ปณฺหสฺสชาติ เอกเมกสฺส เจปิ
อชิตปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ติสฺสเมตฺเตยฺยปณฺหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ ปุณฺณกปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ เมตฺตคฺคปณฺหสฺส
เอกเมกสฺส เจปิ โธตกปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ อุปลิวปณฺหสฺส
เอกเมกสฺส เจปิ นนฺทปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ เหมกปณฺหสฺส
เอกเมกสฺส เจปิ โดเทยฺยปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ
กปฺปปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ฌคฺคณฺณิปณฺหสฺส เอกเมกสฺสO
เจปิ ภาทรารุชปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ อุทฺยปณฺหสฺส
เอกเมกสฺส เจปิ โปสาลปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ โมฆราชปณฺหสฺส
เอกเมกสฺส เจปิ ปิงคฺคิยปณฺหสฺสชาติ เอกเมกสฺส เจปิ
ปณฺหสฺส ฯ

[๕๓๙] อคฺคณฺณาย ฌมฺมณฺณายาติ เสว ปโลห
ฌมฺโม วิสชชณฺณํ อคฺคโถติ อคฺคํ อณฺณาย ฌานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
#๑ ม. ปญฺจโจ ปญฺจโจ ปุจฺฉิตโต ปุจฺฉิตโต ยาจิตโต ยาจิตโต อชฌลิตโต อชฌลิตโต ปสชาติโต
#ปสชาติโต ฯ

ศีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อตฺถมณฺเฑน ๑

ธมฺมมณฺเฑนยาคี ธมฺมํ อณฺเฑน ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ศีรยิตฺวา

วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ ธมฺมมณฺเฑน ๑

[๕๔๐] ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺยาคี สมนฺวาปฏิปทํ
อนฺุโลมปฏิปทํ อปฺจจนิกปฏิปทํ อนฺุวตฺถปฏิปทํ ธมฺมานุธมฺมปฏิปทํ
ปฏิปชฺเชยฺยาคี ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺย ๑

[๕๔๑] คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปารนฺติ ชรามรณปารี วุจฺจติ
อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพูปธิปฺปฏินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ ๑ คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส
ปารนฺติ ปารี คจฺเจยฺเยว ปารี อธิคจฺเจยฺเยว ปารี สฺเสยฺเยว ปารี
สจฺฉิกเรยฺยาคี คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปารี ๑

[๕๔๒] ปารคมฺนียา อิเม ธมฺมาติ อิเม ธมฺมา ปารคมฺนียา
ปารี ปาเปนฺติ ปารี สมฺปาเปนฺติ ปารี สมฺนฺปาเปนฺติ ชรามรณสฺส
ตารณาย ๑ สํวตฺตฺนตฺตีติ ปารคมฺนียา อิเม ธมฺมา ๑

[๕๔๓] ตสฺมา อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺสาติ [๒] ตสฺมา ตํการณา
ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานาติ ตสฺมา ๑ อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺสาติ
อิมสฺส ปารายนฺสฺสาติ ตสฺมา อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺส ๑

[๕๔๔] ปารายนฺนฺเตว อธิวจนฺนฺติ ปารี วุจฺจติ อมตํ
นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพูปธิปฺปฏินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ ๑ อายนํ วุจฺจติ มคฺโค
#๑ ม. ตารณาย ๑ ๒ ม. ตสฺมาติ ๑

เสยยถิทำ สมมาทิกฺขิ ๗เป๗ สมมาสมาธิ ๗ อธิวจนฺนติ นามํ สงฺขา
สมณฺญา ปณฺณตฺติ ๗เป๗ อภิตาโปติ ปารายนฺนเตว
อธิวจนํ ๑ ๗

[๕๔๕] อธิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคฺค
โรตโก อุปสีโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
โตเทยฺยกปฺปา ทฺภโย ชตฺกณฺณี จ ปณฺทิตฺโต
ภทฺราวุโร อฺทโย จ โปสาโล จาปี พฺราหฺมโณ
โมจฺมราชา จ เมธาวิ ปิงฺกโย จ มหาอิสิ
เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺณจ สมปฺนฺนจฺรณฺณํ อีสึ
ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเน ปณฺเฑห พุทฺธเสฏฺฐํ อุปาคมฺม ๗

[๕๔๖] เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺณฺนฺติ เอเตติ [๒] พฺราหฺมณา ๗
พุทฺธนฺติ โย โส ภควา สยมฺภู อนาจรียโก ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺ
ธมฺเมสฺ สามี สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฉิ ตตฺถ จ สพฺพณฺณตฺตํ ปตฺโต
พลฺลสฺ จ วสีภาวํ ๗ พุทฺธโรติ เกนตฺเถน พุทฺธโร ๗ พุชฺฉิตา
สจฺจานีติ พุทฺธโร ๗ โพเชตา ปชายาติ พุทฺธโร ๗ สพฺพณฺณตฺตาย
พุทฺธโร ๗ สพฺพทสฺสาวิตาย พุทฺธโร ๗ อภินฺนฺนฺนตฺตาย พุทฺธโร ๗
วิกสิตาย พุทฺธโร ๗ จินฺนํ สวสงฺขาเตน พุทฺธโร ๗ นิรุปกฺกิลฺลสสงฺขาเตน
พุทฺธโร ๗ เอกนฺตฺวิตฺราโคติ พุทฺธโร ๗ เอกนฺตฺวิตฺโทโสติ
พุทฺธโร ๗ เอกนฺตฺวิตฺโมโหติ พุทฺธโร ๗ เอกนฺตฺนิกฺกิลฺลโสติ พุทฺธโร ๗
เอกายนฺนคฺคํ คโตติ พุทฺธโร ๗ เอโก อนฺตฺตรํ สมมาสมฺโพธิ
#๑ ม. อธิวจนฺนติ ๗ ๒ ม. โสพส ปารายนฺนิยา ๗

อภิสมพุทฺโธติ พุทฺโธ ๑ อพุทฺธิวิหตตตฺตา พุทฺธิปฏิลาภา พุทฺโธ ๑
พุทฺโธติ เนตฺติ นามํ มาตรา กตฺติ น ปิตฺรา กตฺติ น ภาตรา กตฺติ
น ภคินิยา กตฺติ น มิตฺตามจฺเจหิ กตฺติ น ฉาติสาโลหิตฺเทหิ กตฺติ
น สมณพฺรหฺมาหฺมณฺเหหิ กตฺติ น เทวตาหิ กตฺติ วิโมกฺขนฺตฺติกเมตฺติ
พุทฺธานํ ภควนฺตฺตานํ โปชฺชียา มฺูเล สห สพฺพพฺลยฺยตฺตวณฺณสฺส
ปฏิลาภา สจฺฉนิกา ปฺลยฺยตฺตติ ยทิตฺถํ พุทฺโธติ พุทฺธํ ๑ เอเต พุทฺธํ
อุปาถคณฺณนฺตติ เอเต พุทฺธํ อุปาถคมีสฺส อุปสงฺกมีสฺส ปยิริปาถีสฺส
ปฺริปฺจฺฉนีสฺส ปฺริปฺลยฺหีสฺส เอเต พุทฺธํ อุปาถคณฺณ ๑

[๕๔๑] สมฺปนฺนจฺรณํ อิตฺตินฺตติ จฺรณํ วุจฺจติ สีลาจฺรณนิปฺผลตฺติ ๑
สีลสฺวโรปปี จฺรณํ อินฺทฺริยสฺวโรปปี จฺรณํ โภชเน มตฺตตฺตยฺยตฺตาปี
จฺรณํ ชาคริยานุโยโคปปี จฺรณํ สตฺตปปี สทฺธมฺมา จฺรณํ จตฺตาริปี
ฉานานิ จฺรณํ ๑ สมฺปนฺนจฺรณนฺตติ สมฺปนฺนจฺรณํ เสฏฺฐจฺรณํ
[๑] ปาโมกฺขจฺรณํ อุตฺตมจฺรณํ ปวฺรจฺรณนฺตติ สมฺปนฺนจฺรณํ ๑
อิตฺตินฺตติ อิตฺติ ๑ ภควา มหนฺตํ สีลกฺขนฺธํ เอตฺติ คเวตฺติ ปฺริเยตฺติ
อิตฺติ ๑เป๑ มหฺสทฺกฺเขหิ วา สตฺเตหิ เอตฺติโต คเวตฺติโต ปฺริเยตฺติโต
กทฺถํ พุทฺโธ กทฺถํ ภควา กทฺถํ เทวเทโว กทฺถํ นรฺาสโภตฺติ อิตฺติ
สมฺปนฺนจฺรณํ อิตฺติ ๑

[๕๔๒] ปุจฺฉนฺตฺตา นิปฺุณฺเน ปฺลยฺยตฺติ ปุจฺฉนฺตฺตาติ ปุจฺฉนฺตฺตา
ยาจฺฉนฺตฺตา อชฺฉนฺตฺตา ปสาเทนฺตฺตา ๑ นิปฺุณฺเน ปฺลยฺยตฺติ คมฺภีเร
ทฺุทฺทเส ทฺุรฺนุโพเช สนฺเต ปณฺิเต อตฺกฺกาวจเร นิปฺุณฺเน ปณฺุทิตเวทนีเย
#๑ ม. วิเสฏฺฐจฺรณํ ๑

ปเลหติ ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเณ ปเลห ๑

[๕๔๙] พุทฺธเสฏฺฐิ อูปาคมนฺติ พุทฺธาติ โย โส ภควา ๑เป๑
สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิตฺ พุทฺโธติ ๑ เสฏฺฐนฺติ อคฺคํ เสฏฺฐิ
วิเสฏฺฐิ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ พุทฺธเสฏฺฐิ ๑ อูปาคมนฺติ
อูปาคมิตฺ อุตฺตมิตฺ ปยิรฺปาสิตฺ ปริปุจฺฉิตฺ ปริปฺลฺหิตฺติ พุทฺธเสฏฺฐิ
อูปาคมม ๑ เตนฺตํ วุจฺจติ

เอเต พุทฺธ อูปาคณฺณ สมปนฺนจรณฺ อิติ

ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเณ ปเลห พุทฺธเสฏฺฐิ อูปาคมนฺติ ๑

[๕๕๐] เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสิ ปณฺหํ ปุณฺโง ยถาคถํ

ปณฺหานํ เวยยากรณฺน โทเสสิ พุราหุมนฺ มุนิ ๑

[๕๕๑] เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสิติ เตสนฺติ โสพสนฺนํ
ปารายณิยานํ พุราหุมนฺ ๑ พุทฺโธติ โย โส ภควา ๑เป๑
สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิตฺ พุทฺโธติ ๑ พุยาภาสิติ เตสํ พุทฺโธ
พุยาภาสิ อัจฺฉิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปุณฺจเปสิ วิวริ วิภชิ
อุตฺตานิมาภาสิ ปกาเสสิติ เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสิ ๑

[๕๕๒] ปณฺหํ ปุณฺโง ยถาคถนฺติ ปณฺหํ ปุณฺจติ ปณฺหํ
ปุจฺฉิตฺ ยจฺฉิตฺ อชฺฉเสสิโต ปสาทิตฺ ๑ ยถาคถนฺติ ยถา
อัจฺฉิตฺตพฺพิ ตถา อัจฺฉิ ยถา เทสิตฺตพฺพิ ตถา เทเสสิ ยถา
ปณฺณเปตพฺพิ ตถา ปณฺณเปสิ ยถา ปุณฺจเปตพฺพิ ตถา ปุณฺจเปสิ
ยถา วิวริตพฺพิ ตถา วิวริ ยถา วิภชิตพฺพิ ตถา วิภชิ ยถา

อุตฺตานิगतพฺพํ ตถา อุตฺตานิํกาสี ยถา ปกาเสตพฺพํ ตถา
ปกาเสสีติ ปฺลหํ ปุญฺโโจ ยถาคถํ ฯ

[๕๕๓] ปฺลหํ เวຍากรณนาติ ปฺลหํ เวຍากรณ
อจิกฺขณน เทสเนน ปฺลยฺปนเนน ปฺญฺปนเนน วิวเรณ วิภชเนน
อุตฺตานิํกมฺเมน ปกาสนเนนาติ ปฺลหํ เวຍากรณน ฯ

[๕๕๔] โตเสติ พุราหุมนฺ มุนีติ โตเสสีติ โตเสติ วิโตเสติ
ปฺสาทฺเทสิ อาราเชสิ อุตฺตมเนน อกาสิ ฯ พุราหุมนฺติ โสฬส
ปารายนิเย พุราหุมนฺ ฯ มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา
ปฺลยฺวา ปชานนา ฯเปฯ สงฺกษาลมตฺติจฺจ โส มุนีติ โตเสติ
พุราหุมนฺ มุนิ ฯ เตเนตํ วุจฺจติ

เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสิ ปฺลหํ ปุญฺโโจ ยถาคถํ

ปฺลหํ เวຍากรณน โตเสติ พุราหุมนฺ มุนีติ ฯ

[๕๕๕] เต โตสิตา จกฺขุมตา พุทฺธเณนาทิจฺจนฺตฺตนา

พุทฺธมฺจริยมจรีสุ วรปฺลยฺสฺส สนนฺติเก ฯ

[๕๕๖] เต โตสิตา จกฺขุมตาคิ เตติ โสฬส ปารายนียา
พุราหุมนฺ ฯ โตสิตาคิ โตสิตา วิโตสิตา ปฺสาทิตา อาราธิตา
อุตฺตมฺนา กตาคิ เต โตสิตา ฯ จกฺขุมตาคิ ภควา ปฺลยฺจฺหิ
จกฺขุหิ จกฺขุมา มํสจกฺขุนาปี จกฺขุมา ทิพฺพจกฺขุนาปี จกฺขุมา
ปฺลยฺวาจกฺขุนาปี จกฺขุมา พุทฺธจกฺขุนาปี จกฺขุมา สมนฺตจกฺขุนาปี
จกฺขุมา ฯ กถํ ภควา มํสจกฺขุนาปี จกฺขุมา ฯเปฯ เอวํ

ภควา สมนตจกขุนาปี จกขุนาติ เต โตสิตา จกขุนตา ฯ

[๕๕๑] พุทฺธเนนาทิจฺจนุชฺฌนาติ พุทฺธเนนาติ โย โส ภควา ฯ เปฯ
สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิตฺ พุทฺธโรติ ฯ อาทิจฺจนุชฺฌนาติ อาทิจฺโจ
วฺจฺจติ สุริโย ฯ โส โคตโม โคตฺเตน ภควาปี โคตโม
โคตฺเตน ภควา สุริยสฺส โคตฺตฉาตโก โคตฺตพฺนฺธุ ตสฺมา
พุทฺธโร อาทิจฺจนุชฺฌติ พุทฺธเนนาทิจฺจนุชฺฌนา ฯ

[๕๕๒] พุทฺหมจฺริยมจฺริสฺสูติ พุทฺหมจฺริยํ วฺจฺจติ อสทฺทฺหมมฺสมาปตฺติยา
อารติ วิรติ ปฏฺวิรติ เวมณฺณี วิรมณฺ อภิรียา อกรณฺ
อนชฺฌมาปตฺติ เวลาอนตฺกโกโม เสตฺตฺมาโต ฯ อปีจ นิปฺปริยายวเสน
พุทฺหมจฺริยํ วฺจฺจติ อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโค เสยฺยถิตฺ สมนฺมาทิจฺฉิ
สมนฺมาสงฺกปโป สมนฺมาวาจา สมนฺมากมฺมนฺโต สมนฺมาอาชีโว
สมนฺมาวาโย สมนฺมาสติ สมนฺมาสมาธิ ฯ พุทฺหมจฺริยมจฺริสฺสูติ
พุทฺหมจฺริยํ [๑] อจฺริสฺสู สมนฺมทาย วตฺตฺติสฺสูติ พุทฺหมจฺริยมจฺริสฺสู ฯ

[๕๕๓] วรปณฺณสฺส สนนฺติเกติ วรปณฺณสฺส อคฺคปณฺณสฺส
เสฏฺฐปณฺณสฺส [๒] ปาโมกฺขปณฺณสฺส อุตฺตมปณฺณสฺส ปวรปณฺณสฺส ฯ
สนนฺติเกติ สนนฺติเก สมนฺนตา อาสนฺเน อวิทุเร อฺปกฏฺฐเจติ วรปณฺณสฺส
สนนฺติเก ฯ เตเนตฺตํ วฺจฺจติ

เต โตสิตา จกขุนตา พุทฺธเนนาทิจฺจนุชฺฌนา
พุทฺหมจฺริยมจฺริสฺสู วรปณฺณสฺส สนนฺติเกติ ฯ

[๕๖๐] เอกเมกสฺส ปณฺหสฺส ยถา พุทฺธเนน เทสิตฺ

#๑ ม. จฺริสฺสู ฯ ๒ ม. วิเสฏฺฐปณฺณสฺส ฯ เอวมฺทิสฺเสสฺสุ จาเนสฺสุ ฯ

ตถา โย ปฏิปชเชยฺย คจฺเณ ปารี อปารโต ฯ

[๕๖๑] เอกเมกสฺส ปญฺหสฺสาติ เอกเมกสฺส อชิตปญฺหสฺส
เอกเมกสฺส ติสฺสเมตฺเตยฺยปญฺหสฺส ฯเปฯ เอกเมกสฺส ปิงฺคิยปญฺหสฺสาติ
เอกเมกสฺส ปญฺหสฺส ฯ

[๕๖๒] ยถา พุทฺเธน เทสิตนฺติ พุทฺเธนาติ โย โส ภควา ฯเปฯ
สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ ยทิตฺ พุทฺโธติ ฯ ยถา พุทฺเธน เทสิตนฺติ
ยถา พุทฺเธน อจฺฉิตฺ เทสิตํ ปญฺญปิตํ ปญฺญปิตํ วิวริตํ
วิกตฺตํ ๑ อุตฺตานิกตํ ปกาสิตนฺติ ยถา พุทฺเธน เทสิตํ ฯ

[๕๖๓] ตถา โย ปฏิปชเชยฺยาติ สมฺมาปฏิปทํ อนุโลมปฏิปทํ
อปจฺฉนิกปฏิปทํ อนุวตฺตปฏิปทํ ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปทํ ปฏิปชเชยฺยาติ
ตถา โย ปฏิปชเชยฺย ฯ

[๕๖๔] คจฺเณ ปารี อปารโตติ ปารี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺริยปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
นิโรโธ นิพฺพานํ ฯ อปารี วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ
อภิสงฺขารา จ ฯ คจฺเณ ปารี อปารโตติ อปารโต ปารี คจฺเณยฺย
ปารี อธิคจฺเณยฺย ปารี ศุเสยฺย ๒ ปารี สจฺฉนิกเรยฺยาติ คจฺเณ
ปารี อปารโต ฯ เตเนตํ วุจฺจติ

เอกเมกสฺส ปญฺหสฺส ยถา พุทฺเธน เทสิตํ

ตถา โย ปฏิปชเชยฺย คจฺเณ ปารี อปารโตติ ฯ

[๕๖๕] อปารา ปารี คจฺเณยฺย ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ

#๑ ม. วิกขิตฺ ฯ ๒ ม. ศุเสยฺย ฯ เอวมฺปริปี ฯ

มกุโค โส ปารคมนาเย ๑ ตสฺมา ปารายนํ อิติ ฯ

[๕๖๖] อปารรา ปารี คจฺเจยฺยาติ อปารี วุจฺจติ กิเลสา
จ ขนฺธา จ อภิสฺขารรา จ ฯ ปารี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
โย โส สพฺพสฺขารสมโธ สพฺพปฺริยฺญินิสฺสกุโค ตณฺหกุขโย วิราโค
นิโรโร นิพฺพานํ ฯ อปารรา ปารี คจฺเจยฺยาติ อปารรา ปารี
คจฺเจยฺย ปารี อธิคจฺเจยฺย ปารี ฝุเสยฺย ปารี สจฺฉนิกเรยฺยาติ
อปารรา ปารี คจฺเจยฺย ฯ

[๕๖๗] ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมฺนติ มคฺคนฺติ ๒ มกุโค วุจฺจติ
อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มกุโค เสยฺยถิํ สมนฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
สมฺมาสมาธิ ฯ อุตฺตมฺนติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ
ปวฺรณฺติ มคฺคมุตฺตมํ ฯ ภาเวนฺโตติ ภาเวนฺโต อาเสวนฺโต
พหุสฺสโรนฺโตติ ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ ฯ

[๕๖๘] มกุโค โส ปารคมนาเยติ มกุโค ปนฺโธ ปโธ ปชฺโช
อณฺชสํ วฏฺฐมายนํ นาวา อุตฺตรเสตุ [๑] ปกฺกฺโธ [๑] สงฺกโม ๔ ฯ
ปารคมนาเยติ ปารคมนาเย ปารสมฺปาปนาย ปารสมฺนุปาปนาย
ชฺรามรณฺสฺส ตฺรณฺยาติ มกุโค โส ปารคมนาเย ฯ

[๕๖๙] ตสฺมา ปารายนํ อิติติ [๕] ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ
ตปฺปจฺจา ตํนิทานา ฯ ปารี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
สพฺพสฺขารสมโธ สพฺพปฺริยฺญินิสฺสกุโค ตณฺหกุขโย วิราโค นิโรโร
นิพฺพานํ ฯ อายนํ วุจฺจติ มกุโค ฯ อิติติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ
#๑ ม. ปารี คมนาเย ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. มคฺคมุตฺตมํ วุจฺจติ อริโย อฏฺฐงฺกิกโก
#มกุโค ฯ ๓ ม. จ ฯ ๔ ม. ภิสฺสงฺกโม ฯ ๕ ม. ตสฺมาติ ฯ

ปทานุப்புพุกเมตฺ อิติติ ตสุมา ปารายนํ อิติ ฯ เตนตํ วุจฺจติ

อปารา ปารี คจฺเจยฺย ภาเวนุโต มคฺคมุตฺตมํ

มคฺโค โส ปารคฺมนาย ตสุมา ปารายนํ อิติติ ฯ

[๕๙๐] ปารายนมนุคฺคยิสฺสํ (อิจฺจายสุมา ปิงฺคโย)

(ยถา อทุทกฺขิ ตถา อกฺขาสี)

วิมฺโล ภูริเมธฺโส

นิกฺกามो นิพฺพโน นาคो

กิสฺส เหตุ มุสา ภาณํ ฯ

[๕๙๑] ปารายนมนุคฺคยิสฺสฺสนฺติ กิตฺตมนุคฺคยิสฺสํ กถิตฺตมนุคฺคยิสฺสํ ๑
ลปีตฺตมนุคฺคยิสฺสํ ภาสิตฺตมนุคฺคยิสฺสฺสนฺติ ปารายนมนุคฺคยิสฺสํ ฯ
อิจฺจายสุมา ปิงฺคโยติ อิจฺจาทิ ปทสฺนฺธิ ฯเปฯ ปทานุப்புพุกเมตฺ
อิจฺจาทิ ฯ อายสุมาติ ปิยวณฺํ ครัววณฺํ สคารวสฺปฺตีสฺสวณฺเมตฺ
อายสุมาติ ฯ ปิงฺคโยติ ตสฺส เถรสฺส นามํ สงฺขา สมณฺณา
ปฺลยฺตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิสฺสฺตฺติ พฺยณฺชนํ
อภิลาโปติ อิจฺจายสุมา ปิงฺคโย ฯ

[๕๙๒] ยถา อทุทกฺขิ ตถา อกฺขาสีติ ยถา อทุทกฺขิ ตถา
อกฺขาสี อัจฺจิกฺขิ เทเสสิ ปฺลยฺเปสิ ปฺญฺจเปสิ วิวริ วิภฺชิ
อฺตุตฺตานีมกาสี ปกาเสสิ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาทิ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ
สมฺมทฺชฺชมฺมํ สพฺพนฺตํ นิสฺสฺสฺสมฺมฺนฺติ ยถา อทุทกฺขิ ตถา อกฺขาสี
อัจฺจิกฺขิ เทเสสิ ปฺลยฺเปสิ ปฺญฺจเปสิ วิวริ วิภฺชิ อฺตุตฺตานีมกาสี

#๑ ม. กถิตฺตมนุคฺคยิสฺสํ ภาสิตฺตมนุคฺคยิสฺสํ ลปีตฺตมนุคฺคยิสฺสํ ภาสิตฺตมนุคฺคยิสฺสฺสนฺติ ฯ

ปกาสเสตีติยถา อทุกขิ ตถา อกฺขาสี ฯ

[๕๗๓] วิมโล ฐริเมธโสติ วิมโลติ ราโค มลฺ โทโส
มลฺ โมโห มลฺ โกอโธ มลฺ อุปนาโห มลฺ ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา
มลา ฯ เต มลา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา
ตลาตวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตี อนฺุปฺปาทธมฺมา ตสฺมา ๑
พุทฺโธ อมโล วิมโล นิมฺมโล มลาปกโต มลวิปฺปหีโน มลวิปฺปมุตฺโต
สพฺพมลวีตฺวตฺโต ฯ ฐริ วุจฺจติ ปจฺวี ฯ ภควา อิมาย ๒
ปจฺวีสมาย วิปฺลายน วิตฺถตายน ปญฺญาย สมฺนฺนาคโต ฯ เมธา
วุจฺจติ ปญฺญา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย ปญฺญาย อุเปโต สมฺเปโตะ
อุปาคโต สมฺอุปาคโต อุปปฺนโน สมฺปปฺนโน สมฺนฺนาคโต ตสฺมา
พุทฺโธ ฐริเมธโสติ วิมโล ฐริเมธโส ฯ

[๕๗๔] นิกฺกาโม นิพฺพนโน นาโคติ กามาติ อุทฺทานโต
เทว กามา วตฺถุกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ
วตฺถุกามา ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ พุทฺธสฺส ภควโต
วตฺถุกามา ปริยฺญาตา กิเลสกามา ปหีนา ฯ วตฺถุกามานํ ปริยฺญาตตฺตา
กิเลสกามานํ ปหีนตฺตา ภควา น กามเม กามเมติ [๓] น กาม
ปตฺถเอติ น กามเอ ปิเหติ น กามเอ อภิชปฺปติ ฯ เอ กามเอ กามเอติ [๔]
กามเอ ปตฺถเอนฺติ กามเอ ปิหยนฺติ กามเอ อภิชปฺปนฺติ เต
กามกามิโน รากฺราคิโน สญฺญสญฺญิโน ฯ ภควา น กามเอ กามเอติ
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. ตาย ฯ ๓ ม. น กามเอ อิจฺฉติ ฯ ๔ ม. กาม
#อิจฺฉนฺติ ฯ เอวมิทิเสสุ จานเสสุ ฯ

น กามะ ปตฺเถติ น กามะ ปิเหติ น กามะ อภิขปฺปติ ตสฺมา
พุทฺโธ อกาโม นิกฺกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม
ปฏินิสฺสญฺจกาโม วิตฺราโค วิกตฺราโค จตฺตฺราโค วนฺตฺราโค
มุตฺตฺราโค ปหีนฺราโค ปฏินิสฺสญฺจฺราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สิตฺถุโต
สุขปฏิสฺสเวทึ พุรหฺมญฺเฒน อตฺตนา วิหฺรตีติ นิกฺกาโม ฯ
นิพฺพโนติ ราโค วนฺ โทโส วนฺ โมะโห วนฺ โกะโร วนฺ อุปฺนาโหห
วนฺ ฯเปฯ สพุพากุสลาภิสงฺขารา วนา ฯ เต วนา พุทฺธสฺส
ภควโต ปหีนฺนา อุจฺฉินฺนฺมฺลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา
อายุตี อนุปฺปาททฺมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อวโน นิพฺพโน วนาปกโต
วนวิปฺปหีนโน วนวิปฺปมุตฺโต สพุพวนวิตฺตวฺโตติ นิพฺพโน ฯ นาโคติ
ภควา อากุ น กโรตีติ นาโค ฯ น กจฺฉตีติ นาโค ฯ น
อากจฺฉตีติ นาโค ฯเปฯ เอวํ ภควา น อากจฺฉตีติ นาโคติ
นิกฺกาโม นิพฺพโน นาโค ฯ

[๕๗๕] กิฺสฺส เหตุ มุสา ภณฺเตติ กิฺสฺส เหตุติ กิฺสฺส เหตุ [๑]
กัการณา [๒] กัปฺจฺยาติ กิฺสฺส เหตุ ฯ [๓] มุสา ภณฺเตติ โมสวชฺช
ภณฺเยยฺ มุสาวาทํ ภณฺเยยฺ อนริยวาทํ ภณฺเยยฺ ฯ อิเชกจฺโจ
สภกฺคโต วา ปฺริสภกฺคโต วา ฅาติมชฺฉคฺคโต วา ปุคฺคมชฺฉคฺคโต วา
ราชกฺคฺคฺคฺคโต วา อภินิโต สภฺขิปฺภูโจ เอหิ โภ ๔ ปฺริสขํ ชานาสี
ตํ วเทหิตี อชานํ อาท ชานามิตี ชานํ วา อาท น ชานามิตี
อปฺสฺสํ วา อาท ปฺสฺสามิตี ปฺสฺสํ วา อาท น ปฺสฺสามิตี
#๑ ม. กัเหตุ ฯ ๒ ม. กันิทานา ฯ ๓ ม. มุสา ภณฺเตติ มุสา ภณฺเยยฺ กเถยฺ
#ทีเปยฺ โวหเรยฺ ฯ ๔ ม. เอหฺมฺโภ ฯ

อติ อุตตเหตุ วา ประเหตุ วา อามิสกัญจิกขเหตุ วา สมปชานมุตสา
ภณติ ๑ อิทํ วุจฺจติ โมสวชฺช ๑ อปีจ ตีหากาเรหิ มุตสาวาโท
โหติ ปุพฺพเวสฺส โหติ มุตสา ภณิสฺสนฺติ ภณฺนตฺสฺส โหติ
มุตสา ภณามิตฺติ ภณิตฺสฺส โหติ มุตสา มยา ภณิตฺนฺติ อิมเห
ตีหากาเรหิ มุตสาวาโท โหติ ๑ อปีจ จตฺตุหากาเรหิ มุตสาวาโท
โหติ ปุพฺพเวสฺส โหติ มุตสา ภณิสฺสนฺติ ๑เป๑ ปญฺจหากาเรหิ
จหากาเรหิ สตฺตฺหากาเรหิ อฏฺฐหากาเรหิ มุตสาวาโท โหติ
ปุพฺพเวสฺส โหติ มุตสา ภณิสฺสนฺติ ภณฺนตฺสฺส โหติ มุตสา
ภณามิตฺติ ภณิตฺสฺส โหติ มุตสา มยา ภณิตฺนฺติ วินิชาย ทิฏฺฐี
วินิชาย ขนฺตี วินิชาย รุจี วินิชาย สลฺยณฺมฺ วิณิชาย ภาว
อิมเห อฏฺฐหากาเรหิ มุตสาวาโท โหติ ๑ กิฺสฺส เหตุ มุตสา ภณฺเย
ภณฺเย ทิเปยฺย โวหเรยฺยติ กิฺสฺส เหตุ มุตสา ภณฺ ๑
เตนาห ปิงฺกฺยคฺคฺเโร

ปารายนมนุคฺคยิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา ปิงฺกฺโย)k

(ยถา อทุกฺกขิ ตถา อทุกฺขาสี)

วิมโล ฐุริเมธโส

นิกฺกามาโม นินฺพฺพนโน นาโค

กิฺสฺส เหตุ มุตสา ภณฺติ ๑

[๕๗๖] ปหีนมฺลโมหสฺส มานมกฺขปฺปหาโยโน

หนฺนทาหํ กิตฺตฺยิสฺสํ คิริ วนฺณฺนปฺสณฺหิตํ ๑

#๑ ม. ภาสตี ๑

[๕๗๗] ปหีนมลโมหสุตติ มลาคิ ราโค มลั โทโส มลั
โมโห มลั มาโน มลั ทิฏฐิ มลั กิเลโส มลั สัพพทุจจริตัง
มลั [๑] ฯ โมหาคิ ทุกฺเข อณานิ ฯเปฯ อวิชชาลงคิ โมโห
อกุสลมฺลั อัย วุจฺจติ โมโห ฯ มลญจ โมโห จ พุทฺธสฺส ภควโต
ปหีนา อุจฺฉินฺนฺมฺลา ตาตาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตี
อนุปฺปาททฺมมาตสฺมา พุทฺโธ ปหีนมลโมโหติ ปหีนมลโมหสฺส ฯ

[๕๗๘] มานมกฺขปฺปหายนฺติ มานาคิ เอกวิเชน มาโน
โย ๒ จิตฺตสฺส อุณฺณติ ๓ ฯ ทฺวิเชน มาโน อตฺตูกกัสนฺมาโน
ปรวมฺภนฺมาโน ฯ ติวิเชน มาโน เสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ มาโน
สทฺธิสฺสอหฺมสฺมิตฺติ มาโน หีนอหฺมสฺมิตฺติ มาโน ฯ จตุพฺพิเชน มาโน
ลาเภณ มานัง ชเนติ ยเสน มานัง ชเนติ ปลัสนาย มานัง ชเนติ สุเชน
มานัง ชเนติ ฯ ปญฺจวิเชน มาโน ลาภิมฺหิ มนาปิกานัง ฐปานนฺติ
มานัง ชเนติ ลาภิมฺหิ มนาปิกานัง สทฺทฺทานัง คนฺธานัง รसानัง
โผฏฺฐพฺพานนฺติ มานัง ชเนติ ฯ ฉพฺพิเชน มาโน จกฺขุสฺมปฺทาย
มานัง ชเนติ โสตฺสพฺทาย ฆานสฺมปฺทาย ชิวฺหาสฺมปฺทาย
กายสฺมปฺทาย มโนสฺมปฺทาย มานัง ชเนติ ฯ สตฺตฺตฺวิเชน มาโน
มาโน อติมาโน มานาคิมาโน โอมานโน อวมาโน อสฺมิมาโน
มิจฺจมาโน ฯ อฏฺฐวิเชน มาโน ลาเภณ มานัง ชเนติ อลาเภณ
โอมานัง ชเนติ ยเสน มานัง ชเนติ อยเสน โอมานัง ชเนติ
ปลัสนาย มานัง ชเนติ นินฺนุทาย โอมานัง ชเนติ สุเชน มานัง
#๑ ม. สัพพทฺวคามิกมฺมํ มลั ฯ ๒ ม. ยา ฯ ๓ ม. อุณฺณติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

ชเนติ ทุกุเชน โอมานํ ชเนติ ฯ นววิเชน มาโน เสยยสฺส
เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ มาโน เสยยสฺส สทิสฺสอหฺมสมฺมิตฺติ มาโน เสยยสฺส
หีนอหฺมสมฺมิตฺติ มาโน สทิสฺสเสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ มาโน สทิสฺส
สทิสฺสอหฺมสมฺมิตฺติ มาโน สทิสฺส หีนอหฺมสมฺมิตฺติ มาโน หีนสฺส
เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ มาโน หีนสฺส สทิสฺสอหฺมสมฺมิตฺติ มาโน หีนสฺส
หีนอหฺมสมฺมิตฺติ มาโน ฯ ทสฺวิเชน มาโน อีเชกฺกจฺโจ มานํ ชเนติ
ชาตียา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณปฺกฺขรตาย
วา ชเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา
วิชฺชาภูจฺจานเนน ๑ วา สฺวเตน วา ปฏฺฐิกายเนน วา อณฺตรรณฺตเรน
วา วตฺตุนา โย เอวฺรุโป มาโน มณฺธนา มณฺธิตตฺตํ อณฺธติ
อุนฺนโ ๒ ฐโ ช สมฺปคฺคาโ เกตฺตุมฺยตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ
มาโน ฯ มกฺขาคิ [๑] มกฺโข มกฺขายนา มกฺขายิตตฺตํ [๔] นิฏฺฐุริยกมฺมํ
อัย วุจฺจติ มกฺโข ฯ พุทฺธสฺส ภควโต มาโน จ มกฺโข จ ปหีนา
อฺจุฉินฺนฺมฺลตา ตาลาวตฺตูกฺตา อนภาวจฺกตา आयตี อนุปฺปาทชฺมมา
ตสฺมา พุทฺโธ มานมกฺขปฺปหฺยิตฺติ มานมกฺขปฺปหฺยิโน ฯ

[๕๗๕] หนฺทาทิ กิตฺตยิสฺสํ คิริ วณฺณปฺสยฺหิตนฺติ
หนฺทาทนฺติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปฺพุทฺกเมตฺติ หนฺทาทิ ฯ
กิตฺตยิสฺสํ วณฺณเนน อฺเปตฺติ สมฺเปตฺติ อฺปาคตฺติ สมฺปาคตฺติ อฺปฺปนฺนํ
สมฺปฺปนฺนํ สมฺนฺนาคตฺติ คิริ วาจํ พฺยปถํ โอิทฺริณํ ๕ กิตฺตยิสฺสํ
เทสิสฺสํ ปณฺธเปสฺสํ ปฏฺฐเปสฺสํ วิวริสฺสํ วิชฺชิสฺสํ
#๑ ม. วิชฺชาภูจฺจานเนน ฯ ๒ ม. อุนฺนโม ฯ ๓ ม. โย ฯ ๔ ม. นิฏฺฐุริยํ ฯ
#๕ ม. อฺอิทฺริณํ ฯ

อุตตานิกริสสามิ ปกาสิสสามิตี หนุทาหิ กิตตยิสสามิ คิริ
วณฺณปสฺสยหิตํ ฯ เตนาห ปิงฺกียตฺเถโร ๑

ปหีนมฺลโมหสฺส มานมกฺขปฺปหาโยโน
หนุทาหิ กิตตยิสสามิ คิริ วณฺณปสฺสยหิตนฺติ ฯ

[๕๘๐] ตโมนฺุโท พุทฺุโร สมนฺตจกฺขุ

โลกนฺตคฺคฺ สพฺพภวาทิวตฺโต
อนาสโว สพฺพทกฺขปฺปหิโน
สจฺจวหโย พุรหฺมุปาสิโต เม ฯ

[๕๘๑] ตโมนฺุโท พุทฺุโร สมนฺตจกฺขุติ ตโมนฺุโทติ ภกฺวา ๒
ราคตมํ โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ ทิฏฺฐิตมํ กิเลสตมํ ทุจฺจริตตมํ
อนุชฺกรณํ อจกฺขุชฺกรณํ อฅาณชฺกรณํ ปญฺญานํโรธิกํ วิฆาตปฺกขิกํ
อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ นฺุทิ ปนฺุทิ ชฺหิ ๓ วิโนทยิ พุยนฺติมกาสิ
อนภวํภเมสฺสีติ ตโมนฺุโท ๒ ฯ พุทฺุโรติ โย โส ภกฺวา ฯเปฯ
สจฺจิกิ ปญฺญตฺติ ยทฺิทำ พุทฺุโรติ ฯ สมนฺตจกฺขุติ สมนฺตจกฺขุ
วุจฺจติ สพฺพญฺญตฺตวณฺํ ฯเปฯ ตถาคโต เตน สมนฺตจกฺขุติ
ตโมนฺุโท พุทฺุโร สมนฺตจกฺขุ ฯ

[๕๘๒] โลกนฺตคฺคฺ สพฺพภวาทิวตฺติ โลกาติ เอโก โลโก
ภวโลโก ฯ เทว โลกา สมฺปตฺติ ๔ จ ภวโลโก วิปตฺติ จ
ภวโลโก ฯ ตโย โลกา ติสฺโส เวทนา ฯ จตฺตาริ โลกา
จตฺตาริ อหฺาริ ฯ ปญฺจ โลกา ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ฯ

#๑ ม. เถโร ปิงฺกียโย ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. ปชฺหิ ฯ
#๔ ม. ภวโลโก จ สมฺภวโลโก จ สมฺปตฺติภวโลโก จ สมฺปตฺติสมฺภวโลโก จ
#วิปตฺติภวโลโก จ วิปตฺติสมฺภวโลโก จ ฯ

ณ โลกานิ อชฺชตฺติกานิ อายตฺตนาณิ ฯ สตฺต โลกานิ สตฺต
วิญฺญานญฺจิตฺตโย ฯ อญฺจ โลกานิ อญฺจ โลกธมฺมา ฯ นว
โลกานิ นว สตฺตาวาสา ฯ ทส โลกานิ ทส อุปฺกุกฺกิลเสสา ๑ ฯ เอกาทส
โลกานิ เอกาทส กามภวา ๒ ฯ ทฺวาทส โลกานิ ทฺวาทสอายตฺตนาณิ ฯ
อญฺจารส โลกานิ อญฺจารส ธาตุโย ฯ โลกนฺตคฺคฺติ ภควา
โลกสฺส อนฺตคฺคฺโต อนฺตปฺปตฺโต โกฏฺคฺคฺโต โกฏฺปฺปตฺโต ฯเปฯ
นิพฺพานคฺคฺโต นิพฺพานปฺปตฺโต โส วุฏฺจวาโส จินฺนจฺรโณ ฯเปฯ
ชาติชฺรามรณสฺสํสาโร นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ โลกนฺตคฺคฺติ ฯ
สพฺพภวาทิวตฺตติ ภวาทิ เทว ภวา กมฺมภโว จ ปฏฺิสนฺธิโก จ
ปฺนพฺภโว ฯ กตฺโม กมฺมภโว ฯ ปุณฺณภิกฺสงฺขารो อปุณฺณภิกฺสงฺขารो
อานนฺตชฺรภิกฺสงฺขารो อํ ยํ กมฺมภโว ฯ กตฺโม ปฏฺิสนฺธิโก
ปฺนพฺภโว ฯ ปฏฺิสนฺธิกา รุปา เวทนา สลฺลยา สงฺขารานิ
วิญฺญาณํ อํ ยํ ปฏฺิสนฺธิโก ปฺนพฺภโว ฯ ภควา กมฺมภวญฺจ
ปฏฺิสนฺธิกญฺจ ปฺนพฺภवं อตฺติวตฺตติ อตฺติกกนฺตติ วิตฺติวตฺตติ โลกนฺตคฺคฺติ
สพฺพภวาทิวตฺตติ ฯ

[๕๘๑] อนาสโว สพฺพทฺกฺขปฺปหีนฺตติ อนาสโวติ จตฺตารो
อาสวา กามาสโว ภวาสโว ทิฏฺฐจาสโว อวิชฺชจาสโว ฯ เต อาสวา
พฺพทฺธสฺส ภควตฺต ปหีนานิ อุกฺกนฺนํมฺลตา ตาลาวตฺตคฺคฺตา อนภาวงฺคฺตา
อายตฺตํ อานุปฺปาทธมฺมา ตสฺมา พฺพทฺธโร อนาสโว ฯ สพฺพทฺกฺขปฺปหีนฺตติ
สพฺพํ ตสฺส ปฏฺิสนฺธิกํ ชาติทฺกฺกํ ชฺราทฺกฺกํ พฺยชาติทฺกฺกํ มรณทฺกฺกํ
#๑ ม. อายตฺตนาณิ ฯ ๒ ม. อิม ปาฐานตฺถิ ฯ

โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสทุกขํ ๗เป๗ ทิฏฐิพฺยสนทุกขํ ปหีนํ
สมฺมุจฺฉินนํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺติกํ ฅาณคฺคินา ททฺธํ ตสฺมา
พฺพุโธ สพฺพทุกฺขปฺปหีนฺติ อนาสโว สพฺพทุกฺขปฺปหีนฺ ๗

[๕๘๔] สจฺจวฺหโย พฺรหฺมปาสิโต เมติ สจฺจวฺหโยติ [๑]
สจฺจสทิสวฺหโย ๗ วิปฺสฺสี ภควา ลีชี ภควา เวสฺสณฺ ภควา
กกุสนฺโธ ภควา โกนาคมโน ภควา กสฺสโป ภควา [๒] พุทฺธา ภควนฺโต
สทิสนา มา สจฺจสทิสวฺหยา ๓ ๗ ภควา ๔ สกฺยมฺนิ เตสํ พุทฺธานํ
ภควนฺตานํ สทิสนาโม สจฺจสทิสวฺหโยติ ๕ ตสฺมา พฺพุโธ สจฺจวฺหโย ๗
พฺรหฺมปาสิโต เมติ โส ภควา มยา อาสิโต อุปาสิโต ปยิริปาสิโต
ปฺริปฺจุฉฺฉิตฺติ ปฺริปฺฉฺฉิตฺติ สจฺจวฺหโย พฺรหฺมปาสิโต เม ๗
เตนาห ปิงฺคิยคฺเคโร

ตโมนฺโท พฺพุโธ สมฺนตจฺจขุ
โลกนฺตคฺคฺ สพฺพภวาทิวตฺโต
อนาสโว สพฺพทุกฺขปฺปหีนฺ
สจฺจวฺหโย พฺรหฺมปาสิโต เมติ ๗

[๕๘๕] ทิโฆ ยถา กุพฺพนกํ ปหาย
พหุผลํ กานนํ อวเสยฺย
เอวม่าหิ ๖ อปฺปทสฺเส ปหาย
มโหทธิ หัสนฺริวชฺฉปฺตฺโต ๗ ๗

[๕๘๖] ทิโฆ ยถา กุพฺพนกํ ปหาย พหุผลํ กานนํ
#๑ ม. สจฺจวฺหโย สทิสนาโม สทิสวฺหโย ๗ ๒ ม. เต ๗ ๓ ม. สทิสวฺหยา ๗
#๔ ม. ภควาปี ๗ ๕ ม. สทิสวฺหโยติ ๗ ๖ ม. เอวม่าหิ ๗ ๗ ม. หัสนฺริว
#๑ชฺฉปฺตฺโต ๗ เอวมฺปฺริปี ๗

อวเสยยาติ ทิโฆ วุจฺจติ ปกฺขี ฯ กิการณา ทิโฆ วุจฺจติ ปกฺขี ฯ
ทฺวิกฺขตฺตํ ชายติ ๑ ทิโฆ มาตฺถกฺกนิมฺหา จ อณฺทโกสมฺหา จ
ตํการณา ทิโฆ วุจฺจติ ปกฺขีติ ทิโฆ ฯ ยถา กุพฺพนกํ ปหายาติ
ยถา ทิโฆ กุพฺพนกํ ริตฺตวนกํ ๒ อปฺปภกฺขํ อปฺโปทกํ ปหายชฺหิตฺวา
อติกกมิตฺวา [๓] วิตฺตวตฺเตตฺวา อณฺณํ พหุปลํ พหุภกฺขํ พหุรฺกฺขํ ๔
มหนฺตํ กานนํ วนสณฺฑํ อธิคฺจฺเจยฺย วินฺทฺเยยฺย ปฏฺธิลฺเภยฺย ตสฺมี [๕]
วนสณฺฑเต วาสํ กปฺเปยฺยาติ ทิโฆ ยถา กุพฺพนกํ ปหาย
พหุปลํ กานนํ อวเสยฺย ฯ

[๕๘๙] เอวมานํ อปฺปทสฺเส ปหาย มโหทธิ หํสริวชฺฌปตฺโตติ
เอวนฺติ โอปมฺมสมฺปฏฺธิปาหนํ ฯ อปฺปทสฺเส ปหายาติ โย จ
พาวรี พฺราหฺมโณ เย จณฺเณ ตสฺส อจฺริยา พุทฺธํ ภควนฺตํ
อุปาทย อปฺปทสฺสา ปฺริตฺตทสฺสา โถกทสฺสา โอมกทสฺสา
ลามกทสฺสา ชตฺถกทสฺสา ฯ เต พฺราหฺมเณ อปฺปทสฺเส ปฺริตฺตทสฺเส
โถกทสฺเส โอมกทสฺเส ลามกทสฺเส ชตฺถกทสฺเส ปหาย ปชฺหิตฺวา
อติกกมิตฺวา สมตฺติกกมิตฺวา [๖] พุทฺธํ ภควนฺตํ [๗] อคฺคทสฺสํ เสฏฺฐทสฺสํ
วิเสฏฺฐทสฺสํ [๘] อุตฺตมทสฺสํ ปวรี ๕ อสมํ อสมสมํ [๑๐] อปฺปฏฺธิภาคํ
อปฺปฏฺธิปฺกคฺคํ เทวาติเทวํ นรทสฺสํ ปฺริสสีหํ ปฺริสนาคํ ปฺริสชาชนฺณํ
ปฺริสนิสกํ ปฺริสโรรยฺหํ ทสพลํ ตาที ๑๑ อธิคฺจฺณี วินฺที ปฏฺธิลฺลํ ฯ ยถาว ๑๒
หํโส มหนฺตํ มานุสฺสคํ ๑๓ วา สรี อโนตฺตคํ วา ทหํ มหาสมฺมุทํ
วา อุกฺโขพฺภํ ๑๔ อมิโตทกํ [๑๕] อธิคฺจฺเจยฺย วินฺทฺเยยฺย ปฏฺธิลฺเภยฺย
#๑ ม. ชายตีติ ฯ ๒ ม. ปฺริตฺตวนกํ อปฺปปลํ ฯ ๓ ม. สมตฺติกกมิตฺวา ฯ เอวมิตฺติเสสุ
#จฺานนฺสุ ฯ ๔ ม. พหุทกํ ฯ ๕ ม. จ ฯ ๖ ม. วิตฺตวตฺเตตฺวา ฯ ๗ ม. อปฺปมาณทสฺสํ ฯ
#๘ ม. ปาโมกฺขทสฺสํ ฯ ๙ ม. ปวรทสฺสํ ฯ ๑๐ ม. อปฺปฏฺธิสมํ ฯ
#๑๑ ม. ทสพลธารี ฯ ๑๒ ม. ยถา จ ฯ ๑๓ ม. มานสํ ฯ ๑๔ ม. อุกฺโขภํ ฯ
#๑๕ ม. ชลราสี ฯ

เอวมเว ปิงคิโย พุราหุมนโณ ๑ พุทธิ ภควนุตฺตํ อกุโขพุทฺถิ อमितเตชฺฐิ
ปภินฺนถาณํ วิภูจกฺขุ ปณฺณปาเกทกฺขสฺสํ อธิคตปฏฺธิสมภฺทิตฺถิ
จตุเวสสารชฺชปฺปตฺตํ สุตฺตธาธิมุตฺตํ เสตปจฺจตฺตํ อทฺวยภาณิ ตาเท
ตถาปฏฺธิณฺณํ อปฺริตฺตํ มหนฺตํ คมภฺทริ อปฺปเมยฺยํ ทฺวปฺปรีโยคาพุทฺธิ
พหุรตฺนํ สาคฺรสมฺมํ ฉพฺงฺกุเปกฺขาย สมฺนุณาคตฺตํ อตฺถลํ วิปฺปลํ อปฺปเมยฺย
ตฺตํ ตาเทสิ ปวทตฺตมคฺคควาเทนิ สีนฺรุมิว ๒ นคานํ คฺรุมิว ทิชาณํ
สีหมิว มิคานํ อุทฺธิมิว อณฺณวานํ ชินปวริ ๓ อธิคจฺฉิ วิณฺทิตฺถิ
ปฏฺธิลภินฺตฺติ เอวมอาทํ อปฺปทสฺเส ปหาย มโหทฺธิ หํสฺริวชฺฉมปฺตฺโต ๑
เตนาห ปิงคิยคฺคเถโร

ทีโช ยถา กุพฺพนกํ ปหาย
พหุผลํ กานนํ อวเสยฺย
เอวมอาทํ อปฺปทสฺเส ปหาย
มโหทฺธิ หํสฺริวชฺฉมปฺตฺโตติ ๑

[๕๘๘] เย เม ปุพฺเพ วิทยาํสุ (หุริ โคตมศาสนา)

อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ
สพฺพนุตฺตํ อิติหิตฺติ
สพฺพนุตฺตํ ตกฺกวทฺฒนํ ๑

[๕๘๙] เย เม ปุพฺเพ วิทยาํสูติ เขตฺติ โย จ พาวริ พุราหุมนโณ

เย จณฺเณ ตสฺส อาจฺริยา เต สกํ ทิฏฺฐิ สกํ ขนฺตี สกํ
รฺุจฺฉิ สกํ ลทฺธิ สกํ อชฺฉมาสยฺ สกํ อธิปฺปายํ พฺยาํสุ อาจฺฉิสุ
#๑ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ๑ ๒ ม. ปวทตฺตํ มคฺคควาเทนิ เมรุมิว ๑ ๓ ม. อธิคจฺฉิ
#ตํ สตฺถาริ ชินปวริ มहेสิณฺตฺติ ๑

เทศยีสฺ ปณณปีสฺ ปฏฐปีสฺ วิวรีสฺ วิภชีสฺ อุตตานิมกิสฺ
ปกาสเสสนุนฺติ เย เม ปุพฺเพ วียากิสฺ ฯ

[๕๕๐] หุรี โคตมศาสนาติ หุรี โคตมศาสนา ปรี โคตมศาสนา
ปุเร โคตมศาสนา ปจมตรี โคตมศาสนา พุทธศาสนา
ชินศาสนา ตถาคตศาสนา เทวศาสนา ๑ อรหนุตศาสนาติ หุรี
โคตมศาสนา ฯ

[๕๕๑] อิจจาติ อิติ ภวิสฺสตีติ เอวํ กิร อสิ ๒ เอวํ กิร
ภวิสฺสตีติ อิจจาติ อิติ ภวิสฺสตีติ ฯ

[๕๕๒] สพฺพนฺตํ อิติหีตฺติหนฺติ สพฺพํ ตํ อิติหีตฺติ อิติกราย
ปรมฺปฺราย ปิฏกสมฺปฺทาย ตกฺกเหตุ นยเหตุ อาการปริวิตกฺเกน
ทิกฺกุจฺฉินฺชฺฆมานกฺขนฺติยา น สามํ สยมภิญญาตํ น อตฺตปจฺจกฺขํ
ธมฺมํ [๑] กถยีสฺสูติ สพฺพนฺตํ อิติหีตฺติหํ ฯ

[๕๕๓] สพฺพนฺตํ ตกฺกวทฺฒนฺนฺติ สพฺพนฺตํ ตกฺกวทฺฒนํ วิตกฺกวทฺฒนํ
สจฺกปฺปวทฺฒนํ กามวิตกฺกวทฺฒนํ พฺยาปาทวิหีสาวิตกฺกวทฺฒนํ
ฉาตฺติวิตกฺกวทฺฒนํ ชนปทวิตกฺกวทฺฒนํ อมรวิตกฺกวทฺฒนํ
ปฺรานุทฺทฺยตาปฏฺฐิสฺสฺยตฺตวิตกฺกวทฺฒนํ ลากสฺกการสิโลกปฏฺฐิสฺสฺยตฺตวิตกฺกวทฺฒนํ
อนวณฺตตฺติปฏฺฐิสฺสฺยตฺตวิตกฺกวทฺฒนฺนฺติ สพฺพนฺตํ
ตกฺกวทฺฒนํ ฯ เตนนาห ปิจฺฉิตฺตเถโร

เย เม ปุพฺเพ วียากิสฺ (หุรี โคตมศาสนา)

อิจจาติ อิติ ภวิสฺสตี

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. อาสิ ฯ ๓ ม. ยํ ฯ

สพฺพนฺตํ อิติหิตํ

สพฺพนฺตํ ตกฺกวทฺตมนฺตํ ฯ

[๕๕๔] เอโก ตมนฺทาสีโน ๑ ชฺฐิตฺมา โส ปภงฺกโร

โคตโม ภูริปฺลฺลาโณ โคตโม ภูริเมธโส ฯ

[๕๕๕] เอโก ตมนฺทาสีโนติ เอโกติ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน ๒

เอโก อหฺตฺติยญฺเจเน เอโก ตณฺหาปหานญฺเจเน เอโก เอกนฺตวิตฺตราโคติ

เอโก เอกนฺตวิตฺโทโสติ เอโก เอกนฺตวิตฺโมโหติ

เอโก เอกนฺตนิกฺกิลฺโสติ เอโก เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก

เอโก อนฺตฺตฺรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

ถถิ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน ๒ เอโก ฯ ภควา ททโรว สมานो

สุตฺตกาพฺเกโส ๓ ภทฺเทรณ โยพฺพญฺเณน สมฺนฺนาคโต ปจฺเมเนน วยฺสา

อกามกานํ มาตาปิตฺตุนํ อสุสฺมุขานํ โรทนฺตฺตานํ วิลปนฺตฺตานํ ฌาติสงฺฆํ

ปหาย ๔ สพฺพํ ฆรฺวาวสฺปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธิํ

ฉินฺทิตฺวา ฌาติปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา

เกสมฺสฺสํ โอบาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทฺเตตฺวา อการสฺมา

อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อภิญฺจนภาวํ อูปคฺนฺตฺวา เอโก จรติ วิจรติ

อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน

เอโก ฯ

ถถิ ภควา อหฺตฺติยญฺเจเน เอโก ฯ โส ๔ เอวํ ปพฺพชิตฺโต สมานो

[๕] อรณฺยวนปตฺถานิ ปนฺตฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺิเสวติ อปฺปสทฺทฺทานิ

#๑ ม. ตโมนฺทาสีโน ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. ปพฺพชฺชสงฺขาเตน ฯ ๓ ม. สุตฺตกาพฺเกโส ฯ

#๔ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๕ ม. เอโก ฯ

อปฺปนิกุโฆสานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารูปฺพานิ
โส เอโก คจฺจติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสีทติ เอโก
เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ เอโก อภิกฺกมฺติ เอโก
ปฏิกฺกมฺติ เอโก รโห นิสีทติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก จรติ
วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ ภควา
อหุตฺติยญฺเณ เอโก ฯ

กถํ ภควา ตณฺหาปหานญฺเณ เอโก ฯ โส เอวํ เอโก
อหุตฺติโย อปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นชฺชา เนรณฺชราย
ตีเร โฟธิรฺกขมฺมูเล มหาปฺธานํ ปทหนฺโต มาริ สเสนํ [๑] นมฺจึ
ปมตฺตพนฺชช วิธมิตฺวา ตณฺหํ ชาลีนี สริตํ ๒ วิสตุตฺกํ ปชหิ
วินฺนเทสิ พุยนฺตีมกาสิ อนภาวฺงกเมสิ ฯ

ตณฺหาหุตฺติโย ปฺริโส ทิฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภาวณฺณถาภาวํ สํสารํ นาตีวตฺตติ
เอตมาทินวํ ฌตฺวา ตณฺหา ๓ ทฺกฺขสฺส สมฺภวํ
วิตตฺโณห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ ฯ

เอวํ ภควา ตณฺหาปหานญฺเณ เอโก ฯ

กถํ ภควา เอกนฺตวิตฺราโคติ เอโก ฯ รากสฺส ปหีนตฺตา
เอกนฺตวิตฺราโคติ เอโก ฯ โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวิตฺโทโสติ
เอโก ฯ โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวิตฺโมโหติ เอโก ฯ กิเลसानํ
ปหีนตฺตา เอกนฺตนิกฺกิเลโสติ เอโก ฯ

#๑ ม. กณฺหํ ฯ ๒ ม. วิสฺกึ ฯ ๓ ม. ตณฺหํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

กถั ภควา เอกายนมคฺคั คโตติ เอโก ฯ เอกายนมคฺโค
วฺจฺจนฺติ จตฺตารโ สติปฏฺจํชานา ฯเปฯ อริโย อญฺจํจโก มคฺโค ฯ

เอกายนํ ชาติขยฺนุตทสฺสี
มคฺคั ปชานาติ หิตานุกมฺปิ
เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ ปฺพเพ
ตริสฺสนฺติ เจว ๑ ตรนฺติ โอฆนฺติ ฯ

เอวํ ภควา เอกายนมคฺคั คโตติ เอโก ฯ

กถั ภควา เอโก อนฺตฺตริ สฺมมาสมฺโพธิ อภิสฺมพฺพุตฺติ
เอโก ฯ โพธิ วฺจฺจติ จตฺตฺ มคฺเคสุ ฉานํ ปญฺญา ปญฺณินฺทริยํ
ปญฺญาพลํ ฯเปฯ ฐมฺมวិยสฺมโพชฺฌงฺโก วิมฺสา วิปฺสฺสนา
สฺมมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา เตน โพธิฉาณน สพฺเพ สงฺขารา
อนิจฺจาติ พุชฺฌิ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สฺมฺทยฐมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธฐมฺมนฺติ
พุชฺฌิ ฯ อถว ยํ พุชฺฌิตพฺพํ อนฺพุชฺฌิตพฺพํ ปฏฺิพุชฺฌิตพฺพํ
สฺมพุชฺฌิตพฺพํ อธิคฺนตพฺพํ สฺสิตพฺพํ สจฺฉิกาทพฺพํ สพฺพนฺตํ เตน
โพธิฉาณน พุชฺฌิ อนฺพุชฺฌิ ปฏฺิพุชฺฌิ สฺมพุชฺฌิ อธิคฺจฺฉิ สฺเสสฺสิ
สจฺฉากาสิ ฯ เอวํ ภควา เอโก อนฺตฺตริ สฺมมาสมฺโพธิ อภิสฺมพฺพุตฺติ
เอโก ฯ

ตมฺนุโทติ ภควา ราคตมํ โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ ทิฏฺฐิตมํ
กิเลสตมํ พุจฺจริตตมํ อนฺธกรณํ อจฺกฺขกรณํ อฉาณกรณํ
ปญฺญานิโรธิกํ วิฆาตปฺกฺขิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ นฺทิ ปนฺทิ ปชฺหิ
#๑ ม. เย จ ฯ เอวฺมฺปรึปี ฯ

วินเทสิ พุยนตีเมกาลี อนภาวญกเมสิ ฯ อาสีโนติ นิสินโน ภควา
ปาสาณเก เจติเยติ อาสีโน ฯ

นคสฺส ปสฺเส อาสีนํ มุนี ทุกฺขสฺส ปารคฺคํ
สาวกา ปยิริปาสนฺติ เตวิชฺชา มจฺจุหายิโนติ ฯ

เอวํ ภควา อาสีโน ฯ อถวา ภควา สพุโพสฺสกุฏกปฏิปฺปสฺสทฺทตฺตา
อาสีโน โส วุฏฺฐวาโส จินฺนจฺรโณ ฯเปฯ ชาติชฺรามรณลํสฺสโร
นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพุกโวติ เอวมฺปิ ภควา อาสีโนติ เอโก
ตมฺนุทาสีโน ฯ

[๕๕๖] ชฺติมา โส ปภงฺกโรติ ชฺติมาติ ชฺติมา [๑] ปณฺฑิโต
ปญฺณวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวิ ฯ ปภงฺกโรติ [๒] อาโลกกโร
โอภาสกโร ทีปงฺกโร [๓] อุชฺโขตฺกโร ปชฺโขตฺกโรติ ชฺติมา โส
ปภงฺกโร ฯ

[๕๕๗] โคตโม ภูริปญฺญาโณติ โคตโม ภูริปญฺญาโณ
ฌาณปญฺญาโณ ปญฺญาธโช ปญฺญาเกตุ ปญฺญาธิปเตยฺโย
วิจยพฺหุโล ปวิจยพฺหุโล โอกฺขาณนพฺหุโล สโมกฺขาณนรมฺโม วิภูตฺติวาริ
ตจฺจโรติ ตพฺพพฺหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปฺโปโณ ตปฺปพฺภาโร
ตทธิมฺตฺโต ตททธิปเตยฺโย ๔ ฯ

ธโช รตฺสฺส ปญฺญาณํ ฐโม ๕ ปญฺญาณมคฺคิโน
ราชา รฏฺฐสฺส ปญฺญาณํ ภตฺตา ปญฺญาณมิตฺติยาติ ฯ

เอวเมว โคตโม ภูริปญฺญาโณ ฌาณปญฺญาโณ ปญฺญาธโช
#๑ ม. มติมา ฯ ๒ ม. ปภงฺกโร ฯ ๓ ม. ปทีปกโร ฯ ๔ ม. ตททธิปเตยฺโย ฯ
#เอวมฺปริปี ฯ ๕ ม. ฐโม ฯ

ปลุณาเกตุ ปลุณาธิปไตยโย วิจัยพหุโล ปวิจัยพหุโล โอภุขายนพหุโล
สโมภุขายนธมโม วิภูตวิหารี ตจจรีโต ตพพหุโล ตคฺครโก
ตณฺนิโน ตปโปโณ ตปฺพภาโร ตทธีมฺตโต ตทาธิปไตยโยติ
โคตโม ฐริปลุณาโณ ฯ

[๕๕๘] โคตโม ฐริเมธโสติ ฐริ วุจฺจติ ปจฺวี ฯ [๑] ปจฺวีสมาย
วิปฺลย วิตฺถตย ปลุณาย สมนฺนาคโต ฯ เมธา วุจฺจติ
ปลุณา ยา ปลุณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย ปลุณาย อุเปโต สมฺเปโต
อุปาคโต สมฺปาคโต อุปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโต ตสฺมา
พฺุโห ฐริเมธโสติ ๒ โคตโม ฐริเมธโส ฯ เตนาห ปิงฺกียตฺเถโร

เอโก ตมนฺนทาสีโน ชฺติมา โส ปภงฺกโร

โคตโม ฐริปลุณาโณ โคตโม ฐริเมธโสติ ฯ

[๕๕๙] โย เม ธมฺมเทเสตี สนฺทิฏฺฐิจกฺกกาลิกํ

ตณฺหกฺขมณฺีตํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กฺวจิ ฯ

[๖๐๐] โย เม ธมฺมเทเสตีติ โยติ โย โส ภควา สยมฺภู
อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนฺุสฺสฺเตสฺ ธมฺเมสฺ สามํ สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฉิ
ตตฺถ จ สพฺพณฺุตฺติ ปตฺโต พเลสฺ จ วสีภาวํ ฯ
ธมฺมเทเสตีติ ธมฺมนฺุติ อาทิกฺลฺยณฺ์ มชฺเฌกฺลฺยณฺ์ ปรีโยสานกฺลฺยณฺ์
สาตฺถิ สพฺพณฺุชนํ เกวลปรีปฺณณฺ์ ปรีสุทฺธิ พฺุหฺมจริย
สตีปฺภูจฺานเน ฯเปฯ อริยํ อฏฺุจฺจกํ มคฺคํ นิพฺพานณฺุจ นิพฺพานคามินิณฺุจ
#๑ ม. ภควา ตาย ฯ เอวมฺีทิสฺสฺ จานฺุสฺ ๒ ม. สฺเมธโสติ ฯ

ปฏิปทํ อัจจชิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ

วิจชิ อุตฺตานิํกาลี ปกาเสสีติ โย เม ชมฺมมเทเสสิ ฯ

[๖๐๑] สนนฺทิจฺจิมกาลีกนฺติ สนนฺทิจฺจํ อกาลิกํ เอหิปสฺสํ
โอปนยิกํ ๑ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหีติ เอวํ สนนฺทิจฺจิมกาลีกํ ฯ
อถวา โย ทิฏฺฐเจว ชมฺเม อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส
มคฺคสฺส อนนฺตรา สมนฺตรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิตฺตีติ
เอวมปิ สนนฺทิจฺจิมกาลีกํ ฯ ยถา มนุสฺสา กาลีกํ ฐนํ ทตฺวา
อนนฺตรา น ลภนฺติ กาลํ อากเมนฺติ เนวํ ชมฺโม ฯ โย
ทิฏฺฐเจว ชมฺเม อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส มคฺคสฺส
อนนฺตรา สมนฺตรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิตฺติ น ปรตฺถ
น ปรโลเก เอวํ อกาลิกนฺติ สนนฺทิจฺจิมกาลีกํ ฯ

[๖๐๒] ตณฺหกฺขยมนีติกนฺติ ตณฺหาติ รุปตณฺหา สทฺทตณฺหา
กนฺธตณฺหา รสตณฺหา โสภฺจพฺพตณฺหา ชมฺมตณฺหา ฯ
ตณฺหกฺขยฺนฺติ ตณฺหกฺขยํ รากกฺขยํ โทสกฺขยํ โมหกฺขยํ คตฺติกฺขยํ
อุปฺปตฺตติกฺขยํ ปฏฺฐิสนฺธิกฺขยํ ภวกฺขยํ สํสาร์กฺขยํ วฏฺฐกฺขยํ ฯ
อนีติกนฺติ อีติ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ ฯ
อิตฺติปฺปหานํ อิตฺติวูปสโม อิตฺติปฏฺฐินิสฺสคฺโค อิตฺติปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ
นิพฺพานนฺติ ตณฺหกฺขยมนีติกํ ฯ

[๖๐๓] ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจีติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส ฯ
นตฺถิ อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺถิ อุปฺนิธา นตฺถิ สทิสํ นตฺถิ ปฏฺฐิกาค
#๑ ม. โอปนเนยิกํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

นตฺถิ [๑] น สัมวิชชติ นุปฺลพฺภติ ฯ กุวจีติ กุวจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วาติ ยสฺส นตฺถิ
อุปฺมา กุวจิ ฯ เตนาห ปิงฺกียตฺถโร

โย เม ชมฺมมเทเสตี สนนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ

ตณฺหกุขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจีติ ฯ

[๖๐๔] กิณฺนุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสี ๒ มุหุตฺตมปี ปิงฺกีย

โคตฺมา ฐุริปฺลยฺณาณํ โคตฺมา ฐุริเมธสา ฯ

[๖๐๕] กิณฺนุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสีติ กิณฺนุ ตมฺหา ๓ พุทฺทมฺหา
วิปฺปวสฺสี อเปตี อปฺกจฺจฺสี ๔ วินา โหสีติ กิณฺนุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสี ฯ

[๖๐๖] มุหุตฺตมปี ปิงฺกียาติ มุหุตฺตมปี ขณฺมปี ลยฺมปี วสฺสมปี ๕
อตุตฺตมปีติ มุหุตฺตมปี ฯ ปิงฺกียาติ พาวรี ตํ นตฺตาริ นามน
อาลปฺตี ฯ

[๖๐๗] โคตฺมา ฐุริปฺลยฺณาณํติ โคตฺมา ฐุริปฺลยฺณาณํ ฅาณปฺลยฺณาณํ
ปฺลยฺณาชฺชา ปฺลยฺณาเกตฺตมฺหา ปฺลยฺณาธิปฺเตยฺยมฺหา วิจยพฺหุลา
ปวิจยพฺหุลา โอกุขายนพฺหุลา สโมกุขายนชฺมฺมา วิภูตฺตวiharimฺหา
ตจฺจฺริตา ตพฺพฺหุลา ตคฺคฺรูกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณํ ตปฺปพฺภารา
ตทฺธิมฺตฺตา ตทฺธาธิปฺเตยฺยมฺหาติ โคตฺมา ฐุริปฺลยฺณาณํ ฯ

[๖๐๘] โคตฺมา ฐุริเมธสาติ ฐุริ วุจฺจฺติ ปจฺวี ฯ ภควา

#๑ ม. น สติ ฯ เอมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. วิปฺปวสฺสี ฯ เอมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. อัย ปาโธ

#นตฺถิ ฯ ๔ ม. อปฺกจฺจฺสี ฯ ๕ ม. วยฺมปี อทฺตมปีติ ฯ เอมฺปฺริปี ฯ

อิมาย ๑ ปจวีสมาย วิปฺลายน วิตฺถตายน ปญฺญาย สมฺนฺนาคโต ฯ
เมธา วุจฺจติ ปญฺญา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห
ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย ปญฺญาย อุเปโต
สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต อุปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต
ตสฺมา พุทฺโธ ภูริเมธโสติ โคตมา ภูริเมธสา ฯ เตนาห โส
พาวรี ๒ พุราหฺมโณ

กิณฺนุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสิ มฺหุตฺตมปิ ปิงฺกีย

โคตมา ภูริปญฺญาณา โคตมา ภูริเมธสาติ ฯ

[๖๐๕] โย เต ธมฺมมเทเสติ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ

ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจิ ฯ

[๖๐๖] โย เต ธมฺมมเทเสตีติ โยติ โย โส ภควา ฯเปฯ

ตตฺถ จ สพฺพพฺลนฺตุํ ปตฺโต พเลสุ จ วลีภาวํ ฯ ธมฺมมเทเสตีติ
ธมฺมนฺติ อาทิกฺลฺยาณํ ฯเปฯ นิพฺพานคามินิณฺจ
ปฏฺธิปทํ อัจฺจิกฺขิ เทเสติ ปญฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิกฺขิ อุตฺตานิคมกาลี
ปกาสเสตีติ โย เต ธมฺมมเทเสติ ฯ

[๖๐๗] สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกนฺติ สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลีกํ เอหิปสฺสุสิกํ
โอปนยิกํ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหีติ เอวํ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ ฯ
อถวา โย ทิฏฺฐเจว ธมฺเม อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส
มคฺคสฺส อนนฺตฺรา สมฺนนฺตฺรา อธิจฺจนฺเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺธิภตฺตีติ
เอวมฺปิ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ ฯ [๗] ยถา มนุสฺสา กาลีกํ ธนํ
#๑ ม. ตาย ฯ ๒ ม. อัย ปาโธ นตฺถิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. อกาลีกนฺติ ฯ

ทตฺวา อนนฺตฺรา น ลกฺขณฺติ กาลํ อากฺเขนฺติ เนวํยํ ชมฺโม ๑
โย ทิฏฺฐเจว ชมฺเม อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวติ ตสฺส มคฺคสฺส
อนนฺตฺรา สมฺนนฺตฺรา อธิคฺจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิตฺถิ น ปรตฺถ
น ปรโลเก เอวํ อกาลิกนฺติ สนฺทิฏฺฐิจกฺกกาลิกํ ๑

[๖๑๒] ตณฺหุขยมนีติกนฺติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
คณฺธตณฺหา รสตณฺหา โสภณฺตณฺหา ชมฺมตณฺหา ๑ ตณฺหุขยนฺติ
ตณฺหุขยํ รากขยํ โทสขยํ โมหขยํ คตฺติขยํ อุปตฺตติขยํ
ปฏฺฐิสนฺธิขยํ ภวขยํ สํสาร์ขยํ วฏฺฏขยํ ๑ อนีติกนฺติ
อีติ วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารํ จ ๑ อีติปฺปหานํ
อีติวุปสโม อีติปฏฺฐินิสฺสคฺโค อีติปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
ตณฺหุขยมนีติกํ ๑

[๖๑๓] ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจฺจิติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส ๑
นตฺถิ อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺถิ อุปฺนิชา นตฺถิ สทิสํ นตฺถิ ปฏฺฐิภาโค
นตฺถิ น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภตฺตีติ นตฺถิ อุปฺมา ๑ กุวจฺจิติ กุวจิ
กิมฺหิจิ กตฺถจิจิ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺฐา วา อชฺฉตฺตพหิทฺฐา วาติ
ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจิ ๑ เตนานฺท โส พาวรี พุราหุมนฺ

โย เต ชมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิจกฺกกาลิกํ
ตณฺหุขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจฺจิติ ๑

[๖๑๔] นานํ ตมฺหา วิปฺปวสํมิ มุหุตฺตมปี พุราหุมน
โคตมา ภูริปฺถยาณา โคตมา ภูริเมธสา ๑

[๖๑๕] นาคี ตมฺหา วิปฺปวสामीติ อหิ ๑ ตมฺหา พุทฺธมฺหา
น ๒ วิปฺปวสามิ น ๒ อเปมิ น ๒ อปกจฺฉามิ น ๒ วินา โหมีติ นาคี
ตมฺหา วิปฺปวสामी ฯ

[๖๑๖] มุหุตฺตมปี พุราหุมนฺนาติ มุหุตฺตมปี ขณฺมปี ลยมปี
วสุสมปี อตฺถมปีติ มุหุตฺตมปี ฯ พุราหุมนฺนาติ คารเวณ มาตุลํ
อาลปติ ฯ

[๖๑๗] โคตฺมา ฐิริปฺลยฺฉานาติ โคตฺมา ฐิริปฺลยฺฉานา ฉานปฺลยฺฉานา
ปฺลยฺฉาธชา ปฺลยฺฉาเกตฺตมฺหา ปฺลยฺฉาธิปฺเตยฺยมฺหา วิจยพฺหุลา
ปวิจยพฺหุลา โอกฺขายนพฺหุลา สโมกฺขายนธมฺมา วิภูตฺตวหาริมฺหา
ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารา
ตทริมฺตฺตา ตทาธิปฺเตยฺยมฺหาติ โคตฺมา ฐิริปฺลยฺฉานา ฯ

[๖๑๘] โคตฺมา ฐิริเมธฺสาติ ฐิริ วุจฺจติ ปจฺวี ฯ ภควา
อิมาย ปจฺวีสมาย วิปฺลย วิตฺถตฺตาย ปฺลยฺฉาย สมนฺนาคโต ฯ
เมธา วุจฺจติ ปฺลยฺฉา ยา ปฺลยฺฉา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห
ธมฺมวิจโย สมนฺนาทิกฺกุจิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย ปฺลยฺฉาย อุเปโต
สมุเปโต อุปากโต สมนฺนาคโต อุปฺปนฺโน สมนฺนาคโต
ตสฺมา พุทฺโธ ฐิริเมธฺโสติ โคตฺมา ฐิริเมธฺสา ฯ เตนาห ปิงฺกียตฺเถโร

นาคี ตมฺหา วิปฺปวสामी มุหุตฺตมปี พุราหุมน

โคตฺมา ฐิริปฺลยฺฉานา โคตฺมา ฐิริเมธฺสาติ ฯ

[๖๑๙] โย เม ธมฺมเทเสสิ สนนฺทิกฺกุจิกมกาลิกํ

#๑ ม. นาคี ฯ ๒ ม. นสฺสทโท นตฺถิ ฯ

คณหฤขมณีนีติกัม ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจิ ฯ

[๖๒๐] โย เม ชมฺมมเทเสตีติ โยติ โย โส ภควา
สยมฺภู อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อภิสมฺพุชฺฉิ ตตฺถ จ สพฺพลญฺจํ ปตฺโต พลลฺล จ วสีภาวํ ฯ
ชมฺมมเทเสตีติ ชมฺมนฺติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ
สาตฺถิ สพฺพลชฺนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธิ พุรหฺมจิริย
จตฺตารโ สติปฺภฺจ
ปฺลจฺจ
มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินิญฺจ ปฏฺฐิปฺถํ อจฺจฺจฺจ
ปฺลลฺลเปตี ปฏฺฐเปตี วิวริ วิภจิ อุตฺตานิมฺกาสี ปกาเสตีติ โย
เม ชมฺมมเทเสตีติ ฯ

[๖๒๑] สนฺทิกฺกมกาติกนฺติ สนฺทิกฺกํ อกาติกํ เอหิปสฺสํ
โอปนยิกํ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิลฺลญฺหิตี เอวํ สนฺทิกฺกมกาติกํ ฯ
อถวา โย ทิกฺกฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ตสฺส มคฺคสฺส อนนฺตฺรา สมนนฺตฺรา อธิจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
เอวมฺปิ สนฺทิกฺกมกาติกํ ฯ ยถา มนุสฺสา กาลิกํ ฐนํ
ทตฺวา อนนฺตฺรา น ลภนฺติ กาลํ อากเมนฺติ เนวํ ชมฺโม ฯ
โย ทิกฺกฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
อนนฺตฺรา สมนนฺตฺรา อธิจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
น ปฺรโลเก เอวํ อกาติกนฺติ สนฺทิกฺกมกาติกํ ฯ

[๖๒๒] ตณฺหกุขยมนีติกนฺติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
คณฺรตณฺหา รตตณฺหา โฝฏฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหกุขยนฺติ
ตณฺหกุขยํ รากกุขยํ โทสกุขยํ โมหกุขยํ กตฺติกุขยํ อุปฺตฺตฺติกุขยํ
ปฏฺิสนฺธิกุขยํ ภาวกุขยํ สํสาร์กุขยํ วฏฺฏกุขยํ ฯ อนีติกนฺติ
อีติ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ ฯ อีติปฺปหานํ
อีติวูปสโม อีติปฏฺินิสฺสคฺโค อีติปฏฺิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
ตณฺหกุขยมนีติกํ ฯ

[๖๒๓] ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวฺจฺจิติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส ฯ
นตฺถิ อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺถิ อุปฺนิชา นตฺถิ สทฺธิสํ นตฺถิ ปฏฺิภาโค
นตฺถิ น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภตฺตีติ นตฺถิ อุปฺมา ฯ กุวฺจฺจิติ กุวฺจิ
กิมฺหิจิ กตฺถจิจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ
ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวฺจิ ฯ เตนาห ปิงฺคิยตฺเถโร

โย เม ฌมฺมมเทเสสิ สนฺธิฏฺฐิจิมกกาลิกํ
ตณฺหกุขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวฺจฺจิติ ฯ

[๖๒๔] ปสฺสามิ นํ มนฺสา จกฺขุนาว
รตฺตฺตินุทิวํ พุราหุมนฺ อปฺปมตฺโต
นฺมสฺสมาโน วิวสํมิ ๑ รตฺตี
เตเนว มณฺณามิ อวิปฺปวาสํ ฯ

[๖๒๕] ปสฺสามิ นํ มนฺสา จกฺขุนาวาติ ยถา จกฺขุมา
ปฺริโส อาโลเกยฺย ๒ รูปคตานิ ปสฺเสยฺย ทกฺขเยยฺย โอโลเกยฺย
#๑ สี. นฺมสฺสมาโนว วเสมิ ฯ ม. วิวเสมิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อาโลเก ฯ

นิชฌาเปยฺย อุปปริกฺขเยยฺย เอวเมวาทิ พุทฺธิ ภควนฺตํ มนสา
ปสฺสामी ทกฺขामी โอลิเกมิ นิชฌาปยामी อุปปริกฺขามิตี ปสฺสामी
นํ มนสา จกฺขุนาว ฯ

[๖๒๖] รตฺตินฺทิวํ พุราหุมนฺ อปฺปมตฺโตติ รตฺติลฺลจ ทิวา
จ [๑] มนสา ภเวนฺโต อปฺปมตฺโตติ รตฺตินฺทิวํ พุราหุมนฺ
อปฺปมตฺโต ฯ

[๖๒๗] นมสฺสมานโน วิวสामी รตฺตินฺตึ นมสฺสมานนฺติ กาเยน
วา นมสฺสมานโน วาจาเย วา นมสฺสมานโน จิตฺเตน วา นมสฺสมานโน
อนฺหวตฺตลปฺปฏิปตฺติยา วา นมสฺสมานโน ชมฺมานุชฺชมฺมปฺปฏิปตฺติยา
วา นมสฺสมานโน สกฺการมานโน ครุการมานโน มานยมานโน ปุชฺชยมานโน
รตฺตินฺทิวํ วสामी ๒ วิตฺตินาเมมิตี นมสฺสมานโน วิวสामी รตฺตี ฯ

[๖๒๘] เตเนว มลฺลณामी อวิปฺปวาสนฺติ ตาย พุทฺธานุสฺสตียา
ภเวนฺโต อวิปฺปวาโสติ ตํ มลฺลณामी อวิปฺปวฺภูจฺโสติ ตํ มลฺลณामी
ชานामी เอวํ ชานामी เอวํ อาชานामी เอวํ วิชานामी เอวํ
ปฺปฏิวิชานามิตี [๑] เตเนว มลฺลณामी อวิปฺปวาสิ ฯ เตนาห ปิํกฺคิยตฺเถโร

ปสฺสामी นํ มนสา จกฺขุนาว
รตฺตินฺทิวํ พุราหุมนฺ อปฺปมตฺโต
นมสฺสมานโน วิวสामी รตฺตี
เตเนว มลฺลณामी อวิปฺปวาสนฺติ ฯ

[๖๒๙] สทฺธา จ ปิตี จ มโน สติ จ

#๑ ม. พุทฺธานุสฺสตี ฯ ๒ ม. วิวเสมิ อตฺตินาเมมิ อตฺติกฺกเมมิตี ฯ ๓ ม. เอวํ
#ปฺปฏิวิชานามิตี ฯ เอวมิทธิเสสุ จานเนสุ ฯ

นามนุติเม ๑ โคตมสาสนมหา

ยั ยั ทิสั วชชติ ๒ ฐริปลโย

ส เตน เตเนว นโตหสมิ ๑

[๖๓๐] สทฐา จ ปิติ จ มโน สติ จาติ สทฐาติ ยา

จ ภควนุติ อารพุก สทฐา สทฐหนา โอกปปนา อภิปปสาโท

สทฐา สทฐินุทริยั สทฐาพลั ๑ ปิติติ ยา จ ภควนุติ อารพุก

ปิติ ปามุชั ๓ โมทนา ปโมทนา วิตุติ โอทคัยั อตุตมندا อติปปสาทندا

จิตตสสุ ๑ มโนติ ยลจ ภควนุติ อารพุก จิตติ มโน

มานสิ หทยั ปณุทริ มโน มนายคนั มนินุทริยั วิลุลานั วิลุลานกขนุโ

ตชชา มโนวิลุลานธาตุ ๑ สตีติ ยา จ ภควนุติ

อารพุก สติ อนุสสุติ ๑เป๑ สมมาสตีติ สทฐา จ ปิติ จ มโน

สติ จ ๑

[๖๓๑] นามนุติเม โคตมสาสนมหาติ อิเม จตุตาโร ฐมมา

โคตมสาสนา พุทธสาสนา ชินสาสนา ตถาคตสาสนา อรหนุตสาสนา

นามนุติ นาคจจนุติ ๔ น วิชหนุติ น วินาเสนุติติ

นามนุติเม โคตมสาสนมหา ๑

[๖๓๒] ยั ยั ทิสั วชชติ ฐริปลโยติ ยั ยั ทิสนุติ

ปุรตุถิมั วา ทิสั ปจจิมั วา ทิสั ทกขินั วา ทิสั อตุตริ วา

ทิสั วชติ คจจติ กมติ อติกกมติ ๑ ฐริปลโยติ ฐริปลโย

มหาปลโย ติกขปลโย ปุถุปลโย หาสปลโย ชวนปลโย

#๑ ม. นาเปนุติเม ๑ เอวมุปริปี ๑ ๒ ม. วชติ ๑ เอวมุปริปี ๑ ๓ ม. สพุพตุถ

#ปาโมชชั ๑ ๔ ม. น คจจนุติ ๑

นิพเพธิกปญฺโถติ [๑] ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ญฺริปญฺโถ ๑

[๖๓๓] ส เตเนว เตเนว นโตหฺมสมฺมิตฺติ โส เยน พุทฺโธ
เตเนว เตเนว นโต ตนนินฺโน ตปฺโปโณ ตปฺปพฺภารโ ตทฺธิมุตฺโต
ตทาทิปเตยฺโยติ ส เตเนว เตเนว นโตหฺมสมฺมิ ๑ เตนาห
ปิงฺกียตุเถโร

สทฺธา จ ปิตฺติ จ มโน สติ จ
นามนฺตุเม โคตมสาสนมฺหา
ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ญฺริปญฺโถ
ส เตเนว เตเนว นโตหฺมสมฺมิตฺติ ๑

[๖๓๔] ชินฺณสฺส เม ทฺพพฺลถามกสฺส
เตเนว กาโย น ปเลติ ตตฺถ
สงฺกปฺปยฺนตฺยา วชามิ นิจฺจํ
มโน หิ เม พฺราหฺมณฺ เตเนยฺยุตฺโต ๑

[๖๓๕] ชินฺณสฺส เม ทฺพพฺลถามกสฺสชาติ ชินฺณสฺสชาติ ๒
ชินฺณสฺส วุทฺถสฺส มหฺลลกสฺส อทฺทคตฺสส วโยอนฺุปรตฺตสฺสชาติ
ชินฺณสฺส ๒ ๑ ทฺพพฺลถามกสฺสชาติ ทฺพพฺลถามกสฺส อปฺปถามกสฺส
ปริตฺตถามกสฺสชาติ ชินฺณสฺส เม ทฺพพฺลถามกสฺส ๑

[๖๓๖] เตเนว กาโย น ปเลติ ตตฺถาติ กาโย เยน พุทฺโธ
เตเนว น ปเลติ น วชฺติ น กจฺจติ นาทิกฺกมตฺติติ ๓ เตเนว กาโย
น ปเลติ ตตฺถ ๑

#๑ ม. ญฺริ วุจฺจติ ปถวี ๑ ภควา ตาย ปถวิสมาย ปญฺญา ย วิปฺลยา ย วิตุลตฺยา
#สมนฺนาคโถติ ๑ ๒ ม. อิทํ ปาจทฺวยํ นตฺถิ ๑ ๓ ม. นาทิกฺกมตฺติติ ๑ เอวมฺุปริปิ ๑

[๖๓๗] สกปรปยุตตาย วชามิ นิจุนติ สกปรปคมเนน
วิตกุกมเนน ฌาณคมเนน ปญญาคมเนน พุทธิคมเนน วชามิ
คจฺจามิ อภิกุกมามีติ สกปรปยุตตาย วชามิ นิจฺจํ ฯ

[๖๓๘] มโน หิ เม พุราหุณ เตน ยุตุโตติ มโนติ ยํ
จิตฺตํ มโน มานสิ หทยํ ปญฺจํ มโน มนายตํ มนินฺทริยํ
วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนุโร ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ ฯ พุราหุณ
เตน ยุตุโตติ มโน มม ๑ เยน พุทฺโธ เตน ยุตุโต [๒] สํยุตุโตติ
มโน หิ เม พุราหุณ เตน ยุตุโต ฯ เตนาห ปิงฺกียตุเถโร

ชินฺณสฺส เม ทุพฺพลถามกสฺส

เตเนว กายิ น ปเลติ ตตุถ

สกปรปยุตตาย วชามิ นิจฺจํ

มโน หิ เม พุราหุณ เตน ยุตุโตติ ฯ

[๖๓๙] ปงฺเก สยาโน ปริพนฺทมาโน

ทีปา ทีปํ อุปลลวี

อถทฺทสาสี สมฺพุทฺธิ

โอมตฺติณฺณมนาสวํ ฯ

[๖๔๐] ปงฺเก สยาโน ปริพนฺทมาโนติ ปงฺเก สยาโนติ
กามปงฺเก กามกทฺทเม กามกิลเส กามพลีเส กามปริพาเห
กามปลีโพเช เสมาโน อวเสมาโน ๓ ปริเสมาโนติ ปงฺเก สยาโน ฯ
ปริพนฺทมาโนติ ตณฺหาพนฺทนาย พนฺทมาโน ทิฏฺฐิพนฺทนาย
#๑ อัย ปาโฐ นตุถิ ฯ ๒ ม. ปยุตุโต ฯ ๓ ม. สยามาโน วสมาโน อวสมาโน
#ปริวสมาโนติ ฯ

ผนุทมาโน กิเลสผนุทนาย ผนุทมาโน ปโยคผนุทนาย ผนุทมาโน
วิปากผนุทนาย ผนุทมาโน ทุจจจริตผนุทนาย ๑ ผนุทมาโน รตุโต ราเคน
ผนุทมาโน ทุฏโจ โทเสน ผนุทมาโน มูโพห โมเหน ผนุทมาโน
วินิพนุโธ มาเนน ผนุทมาโน ปรามญุโจ ทิฏฐิยา ผนุทมาโน
วิกุเขปคโต อุทุจเจน ผนุทมาโน อนิฏฐจคโต วิจิกิฉาย ผนุทมาโน
ถามคโต อนุสเยหิ ผนุทมาโน ลาเภน ผนุทมาโน อลาเภน
ผนุทมาโน ยเสน ผนุทมาโน อยเสน ผนุทมาโน นินุทาย
ผนุทมาโน ปลัสาย ผนุทมาโน สุเขน ผนุทมาโน ทุกุเขน ผนุทมาโน
ชาติยา ผนุทมาโน ชราย ผนุทมาโน พุยาธินา ผนุทมาโน มรณเณ
ผนุทมาโน โสภปริเทวทุกุขโทมนสสุปายาเสหิ ผนุทมาโน เนรยิเกน
ทุกุเขน ผนุทมาโน ตีรจฉานโยนิเกน ทุกุเขน ผนุทมาโน ปิตติวิสยิเกน
ทุกุเขน ผนุทมาโน มานุสเกน ๒ ทุกุเขน คพโภกณติมุลเกน
ทุกุเขน คพภุจติติมุลเกน ทุกุเขน คพภุจจันมุลเกน ทุกุเขน
ชาติสุสพนิพนุชเกน ทุกุเขน ชาติสุส ปราเชยเยเกน ทุกุเขน
อตุตูปกเมน ทุกุเขน ปรุปกเมน ทุกุเขน ทุกุขทุกุเขน สงขารทุกุเขน
วิปริณามทุกุเขน จกขุโรเคน ทุกุเขน โสตรโรเคน ทุกุเขน ฆานโรเคน
ทุกุเขน ชิวหาโรเคน ทุกุเขน กายโรเคน ทุกุเขน สีสรโรเคน
ทุกุเขน กณณโรเคน ทุกุเขน มุขโรเคน ทุกุเขน ทนุตโรเคน ทุกุเขน
กาเสน สาเสน ปินาเสน ทาเหน ชเรน กุจฉิโรเคน มุจฉาย
ปกุขนุทิกาย สุลาย วิสุจิกาย กุญเจน คณเฑน กิลาเสน โสเสน
#๑ ม. มโนทุจจจริตผนุทนาย ๑ ๒ ม. มานุสิเกน ๑

อปมาเรน ทททญา กณทญา กจจญา รขสาย วิตจิกาย โลหิตน
ปีตุเตน มฐเมเหน อंसาย ปีพกาย ภคนทลาย ๑ ปีตุตสมญฺจานเห
อาพาเชหิ เสมหสมญฺจานเห อาพาเชหิ วาตสมญฺจานเห อาพาเชหิ
สนฺนิปาตีกเห อาพาเชหิ อุตฺตปริณามเชหิ อาพาเชหิ วิสมปรีหารเชหิ
อาพาเชหิ โอปกุกมิเกหิ อาพาเชหิ กมฺมวิปากเชหิ อาพาเชหิ
สีเตน อุณฺเहन ชิมจฉาย ปีปาสาย อจฺจาเรน ปสฺสาเวน
ทํสมกสวาตตปสีรีสปสมฺผลเสหิ มาตุมรณน ทุกฺเขน ปีตุมรณน
ทุกฺเขน ภาตุมรณน ๒ ทุกฺเขน ภคินีมรณน ทุกฺเขน ๒ ปุตุตมรณน
ทุกฺเขน ชีตุมรณน ทุกฺเขน ฌาติพฺยสเนน ทุกฺเขน โภคพฺยสเนน
ทุกฺเขน โรคพฺยสเนน ทุกฺเขน สीलพฺยสเนน ทุกฺเขน ทิฏฺฐิจพฺยสเนน
ทุกฺเขน ฌนฺทมาโน ปรีฌนฺทมาโน ปเวธมาโน สมฺปเวธมาโนติ
ปฺจเก สยาโน ปรีฌนฺทมาโน ฯ

[๖๔๑] ทิปา ทิปี อุปฺลลวินฺติ สตุถารโต สตุถารํ ฐมฺมกฺขานโต
ฐมฺมกฺขานํ คณโต คณํ ทิฏฺฐิจยา ทิฏฺฐิจี ปฏฺฐิปทาโต ๓ ปฏฺฐิปทํ มกฺคโต
มกฺคํ [๔] อุปฺลลวี สมฺปฺลลวินฺติ ทิปา ทิปี อุปฺลลวี ฯ

[๖๔๒] อถททสาสี สมฺพุทฺทชนฺติ อถาติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ
ปทานุปฺพุทฺทเมตฺติ อถาติ ฯ อททสาสินฺติ อททสํ อทททกฺขี อปฺสฺสี
ปฏฺฐิวิชฺฌี ฯ สมฺพุทฺทชนฺติ โย โส ภควา ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ
ยทิทํ พุทฺโธติ อถททสาสี สมฺพุทฺธํ ฯ

[๖๔๓] โอมตฺติณฺณนฺติ ภควา กาโมจฺมํ ติณฺโณ ภโวจฺมํ ติณฺโณ
#๑ ม. ภคนทเลน ฯ ๒ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๓ ม. ปฏฺฐิปทาย ฯ ๔ ม. ปฺลลวี ฯ

ทัญโจฆัง คินฺโน อวิชฺโชฆัง คินฺโน [๑] อุตฺตคินฺโน นิตฺตคินฺโน
อติกกนฺโต สมตติกกนฺโต วิตฺตวฺโต โส วุฏฺฐวาโส จินฺนจโร ๗เป๗
ชาติชรามรณสํสโร นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณพฺภโวติ โอมคินฺนํ ๗
อนาสวนฺติ จตฺตาโร อาสวา กามาสโว ภวาสโว ทัญจาวโส
อวิชฺชาสโว ๗ เต อาสวา พุทฺธสฺส ภควฺโต ปหีนา อัจฺฉินฺนํมูลา
ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา आयตี อนุปฺปาทชฺมมา ตสฺมา พุทฺโธ
อนาสโวติ โอมคินฺนมนาสวํ ๗ เตนาห ปิงฺกียตฺถโร

ปงฺเก สยาโน ปริพนฺทมาโน
ทีปา ทีปํ อุลลวี
อถทฺทสาสี สมฺพุทฺธํ
โอมคินฺนมนาสวนฺติ ๗

[๖๔๔] ยถา อหุ วกฺกถิ มุตฺตสทฺโธ
ภทฺทราวฺโธ อาพฺวิโคตโม จ
เอวเมว ตวมฺปิ ปมฺญจสฺส สทฺธํ
กมฺิสฺสตี (ตฺว) ปิงฺกีย มจฺจุเชยฺยสฺส ปารี ๗

[๖๔๕] ยถา อหุ วกฺกถิ มุตฺตสทฺโธ ภทฺทราวฺโธ อาพฺวิโคตโม
จาติ ยถา วกฺกถิ มุตฺตสทฺโธ ๒ สทฺธาครุโก สทฺธาปฺพุพฺงคโม
สทฺธาธิมุตฺโต สทฺธาธิปเตยฺโย อรหตฺตปฺปตฺโต ยถา ภทฺทราวฺโธ [๓]
มุตฺตสทฺโธ ๔ สทฺธาครุโก สทฺธาปฺพุพฺงคโม สทฺธาธิมุตฺโต
สทฺธาธิปเตยฺโย อรหตฺตปฺปตฺโต ยถา อาพฺวิโคตโม [๓] มุตฺตสทฺโธ ๔
#๑ ม. สพุพฺสํสสารปถิ คินฺโน ๗ ๒ ม. วกฺกถิตฺถโร สทฺโธ ๗ ๓ ม. เถโร ๗
#๔ ม. สทฺโธ ๗

สทฺธาครุโก สทฺธาปฺพุทฺทโม สทฺธาธิมุตฺโต สทฺธาธิปเตยฺโย
อรหตฺตปฺปตฺโตติ ยถา อหฺน วกฺกถิ มุตฺตสทฺโธ ภาทฺราวุโธ
อาพฺวิโคตฺโม จ ฯ

[๖๔๖] เอวเมว ตวมฺปิ ปมฺลจฺสฺสฺ สทฺชนฺติ เอวเมว ตฺวํ
สทฺธํ มฺลจฺสฺสฺ ปมฺลจฺสฺสฺ สมฺปมฺลจฺสฺสฺ อธิมฺลจฺสฺสฺ โอกปฺเปหิ
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺชมฺมํ สพฺพนฺตํ
นิโรธชมฺมฺนฺติ สทฺธํ มฺลจฺสฺสฺ ปมฺลจฺสฺสฺ สมฺปมฺลจฺสฺสฺ อธิมฺลจฺสฺสฺ
โอกปฺเปหิตี เอวเมว ตวมฺปิ ปมฺลจฺสฺสฺ สทฺธํ ฯ

[๖๔๗] คมิสฺสฺสฺติ (ตฺวํ) ปิงฺกีย มจฺจุเชยฺยสฺสฺ ปารนฺติ
มจฺจุเชยฺยา ๑ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ ฯ
มจฺจุเชยฺยสฺสฺ ปารี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺริปฺภินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ
นิพฺพานํ ฯ คมิสฺสฺสฺติ (ตฺวํ) ปิงฺกีย มจฺจุเชยฺยสฺสฺ ปารนฺติ ตฺวํ ปารี
คมิสฺสฺสฺติ [๒] อธิคมิสฺสฺสฺติ [๒] สุสิสฺสฺสฺติ [๒] สจฺฉิกิริสฺสฺสฺตีติ คมิสฺสฺสฺติ
(ตฺวํ) ปิงฺกีย มจฺจุเชยฺยสฺสฺ ปารี ฯ เตนาห ภควา

ยถา อหฺน วกฺกถิ มุตฺตสทฺโธ

ภาทฺราวุโธ อาพฺวิโคตฺโม จ

เอวเมว ตวมฺปิ ปมฺลจฺสฺสฺ สทฺธํ

คมิสฺสฺสฺติ (ตฺวํ) ปิงฺกีย มจฺจุเชยฺยสฺสฺ ปารนฺติ ฯ

[๖๔๘] เอส ภิกฺขุโย ปตีทามิ สุตฺวาน มฺนิโน วโจ

#๑ ม. มจฺจุเชยฺยํ ฯ ๒ ม. ปารี ฯ

วิภูจฺจโท สมพุทฺโธ อชิลो ปฏิภาณวา ๑ ฯ

[๖๔๙] เอส ภฺยโย ปสฺสิทามิตฺติ เอส ภฺยโย ปสฺสิทามิ [๒]
สทฺทหามิ [๒] อธิมุจฺจามิ [๒] โอกปฺเปมิ สพุเพ สงฺขารานนิจฺจาทิ
ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺทสมฺมํ สพุพนฺตํ นิโรธมฺมุนฺตํ ภฺยโย ปสฺสิทามิ
สทฺทหามิ อธิมุจฺจามิ โอกปฺเปมิตฺติ เอส ภฺยโย ปสฺสิทามิ ฯ

[๖๕๐] สุตฺวาน มฺุณินฺโน วโจติ มฺุณิตฺติ โมนํ วุจฺจติ ฌานํ
ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มฺุณิ ฯ สุตฺวาน
มฺุณินฺโน วโจติ คุยฺหิ วจฺนํ พุยปถํ เทสนํ อนฺุสนฺุธิ์ สุตฺวา สุณฺิตฺวา
อุคฺคเหตฺวา อุปรารยิตฺวา อุปลกฺขยิตฺวาติ สุตฺวาน มฺุณินฺโน วโจ ฯ

[๖๕๑] วิภูจฺจโท สมพุทฺโธติ ฉทนนฺติ ปญฺจ ฉทนนานิ
ตณฺุหาลทนํ ทิฏฺฐิจฉทนํ กิเลสฉทนํ ทฺุจฺจริตฉทนํ อวิชฺชาฉทนํ ฯ
ตานิ ฉทนนานิ พุทฺธสฺส ภควโต วิภูจฺจทานิ วิทฺธฺสิตานิ สมุคฺฆาติตานิ
ปหฺินานิ สมุจฺฉินฺนทานิ วุปฺสนฺุทานิ ปฏิปฺปสฺสทฺุชานิ อภพุพฺุปฺคฺติกานิ
ฌาณคฺคินา ททฺุฒานิ ตสฺมา พุทฺโธ วิภูจฺจโท ฯ พุทฺโธติ
โย โส ภควา ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺจตฺติ ยทฺิทำ พุทฺโธติ
วิภูจฺจโท สมพุทฺโธ ฯ

[๖๕๒] อชิลो ปฏิภาณวาติ อชิลอติ ราโค จิลอ โทโส
จิลอ โมโห จิลอ โกอโร จิลอ อุปนาโห จิลอ ฯเปฯ
สพุพากุสลาภิสฺงฺขาราน จิลา ฯ เต จิลา พุทฺธสฺส ภควโต ปหฺินา
อุจฺฉินฺนมฺุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคฺตา อายตฺตี อนุปฺปาทมฺุมา
#๑ ม. ปฏิภาณวา ฯ เอวมฺุปริปี ฯ ๒ ม. ภฺยโย ภฺยโย ฯ เอวมฺุทิสฺเสสุ จาเนสุ ฯ

ตสฺมา พุทฺโธ อจิโธ ฯ ปฏฺิภาณวาทิ ตโย ปฏฺิภาณวนฺโธ
ปริยตฺติปฏฺิภาณวา จ ปริปุจฺญาปฏฺิภาณวา จ อธิคมปฏฺิภาณวา จ ฯ

กตโม ปริยตฺติปฏฺิภาณวา ฯ อิเชกจฺจสฺส พุทฺธวณฺเณ
ปริยาปฺปฺนํ ๑ โหติ สฺสตุตฺติ เคยฺยิ เวยฺยากรณฺเณ คาถา อุทานํ อิติวตฺตกํ
ชาตกํ อพฺพภูตธมฺมํ เวทลฺลํ ตสฺส ปริยตฺติ นิสฺสาย ปฏฺิภาติ
อํ ปริยตฺติปฏฺิภาณวา ฯ

กตโม ปริปุจฺญาปฏฺิภาณวา ฯ อิเชกจฺจโจ ปริปุจฺจिता โหติ
อตฺเต จ ฉายา จ ลกฺขณฺเณ จ การณฺเณ จ จานาจาเน จ ตสฺส
ปริปุจฺจํ นิสฺสาย ปฏฺิภาติ อํ ปริปุจฺญาปฏฺิภาณวา ฯ

กตโม อธิคมปฏฺิภาณวา ฯ อิเชกจฺจสฺส อธิคตา โหนฺติ จตฺตารโ
สตีปฺภูจฺจนา จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทธิปาธา
ปญฺจอินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺกา อริโย อญฺจจฺจโก
มคฺโค จตฺตารโ อริยมคฺคา จตฺตาริ สามญฺณผลานิ จตฺตสฺโส
ปฏฺิสมฺภิทาโย ฉ อภิญฺญาโย ตสฺส อตฺโถ ฉาโต ธมฺโม ฉาโต
นิรุตฺติ ฉาตา อตฺเต ฉาเต อตฺโถ ปฏฺิภาติ ธมฺเม ฉาเต
ธมฺโม ปฏฺิภาติ นิรุตฺติยา ฉาตาย นิรุตฺติ ปฏฺิภาติ อิมฺสฺ
ตีสฺส ฉาณฺ ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทา ฯ ภควา อิมาย ปฏฺิสมฺภิทาย
อุเปโต สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต อุปปฺนฺโน สมฺปปฺนฺโน
สมฺนฺนาคโต ตสฺมา พุทฺโธ ปฏฺิภาณวา ฯ ยสฺส ปริยตฺติ นตฺถิ
ปริปุจฺญา นตฺถิ อธิคม นตฺถิ ก็ ตสฺส ปฏฺิภายิสฺสตีติ อจิโธ
#๑ ม. ปริยาปฺปฺนํ ฯ เอมฺมปริปิ ฯ

ปฏิกษณวา ฯ เตนหา ปิงคิยตุเถโร

เอส ภियโย ปสีทามิ สุตวาน มุณีโน วโจ

วิวจฺจนโท สมพุทฺโธ อจิโต ปฏิกษณวาติ ฯ

[๖๕๓] อธิเทเว อภิญญา ย สพุพฺ เวทึ ปโรวริ ๑

ปญฺหานนฺตโกโร สตุถา กงฺขินํ ปฏฺษณานตํ ฯ

[๖๕๔] อธิเทเว อภิญญา ยติ เทวาติ ตโย เทวา

สมฺมตฺติเทวา จ อุปฺปตฺติเทวา จ วิสุทฺธิเทวา จ ฯ

กตเม สมฺมตฺติเทวา ฯ [๒] ราชาโน จ ราชกุมารา จ เทวियो

จ อิมเ สมฺมตฺติเทวา วุจฺจนฺติ ฯ

กตเม อุปฺปตฺติเทวา ฯ [๓] จาตุมฺมหาราชิกา เทวา ตาวตีสฺสา

เทวา ฯเปฯ พุรหฺมกายิกา เทวา เย จ เทวา ตตฺรฺปริ ๔ อิมเ

อุปฺปตฺติเทวา วุจฺจนฺติ ฯ

กตเม วิสุทฺธิเทวา ฯ [๕] ตถาคตฺสวกา อรหฺนฺโต จินฺนสวา

เย จ ปจฺเจกสมฺพุทฺธา อิมเ วิสุทฺธิเทวา วุจฺจนฺติ ฯ

ภควา สมฺมตฺติเทเว อธิเทวาติ อภิญญา ย อุปฺปตฺติเทเว

อธิเทวาติ อภิญญา ย วิสุทฺธิเทเว อธิเทวาติ อภิญญา ย ชานิตฺวา

ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อธิเทเว

อภิญญา ย ฯ

[๖๕๕] สพุพฺ เวทึ ปโรวรนฺติ ภควา อตฺตโน จ ปเรสญจ

อธิเทวเกเร ฐมเม เวทึ อญฺญาสิ อสุสิ ปฏฺวิษฺณมิ ฯ กตเม

#๑ ม. ปโรปริ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. สมฺมตฺติเทวา วุจฺจนฺติ ฯ ๓ ม. อุปฺปตฺติเทวา

#วุจฺจนฺติ ฯ ๔ ม. ตตฺตฺตริ ฯ ๕ ม. วิสุทฺธิเทวา วุจฺจนฺติ ตถาคตา ฯ

อตุตโน อธิเทวกรา ฐมา ๑ สมมาปฏิปทา อนุโลมปฏิปทา
อปจุนิกปฏิปทา ฐมานุฐมปฏิปทา สีเสตุ ปริปุริการิตา
อินุทริเยสุ กุตุตทวารตา โภชเน มตุตตณตุตา ชาครियานุโยโค
สตุสมปชณัณ จตุตาโร สตุปฏฐานา ๑เป๑ อริโย อฏฐงคิโก
มคโค อิเม วุจจุนติ อตุตโน อธิเทวกรา ฐมา ๑ กตเม ปเรตี
อธิเทวกรา ฐมา ๑ สมมาปฏิปทา ๑เป๑ อริโย อฏฐงคิโก
มคโค อิเม วุจจุนติ ปเรตี อธิเทวกรา ฐมา ๑ เอว ภาควา
อตุตโน จ ปเรสจจ อธิเทวเกร ฐमे เวที อณณาสี อสุตี
ปฏิวิษัณตี สพพิ เวที ปโรวาริ ๑

[๖๕๖] ปณณานนตุกโร สตุถาติ ภาควา ปารายนิกปณณานัน
อนตุกโร ปริญนตุกโร ปริญเลทกโร ปริญฏฐมกโร ปริญสปณณานัน ๑
อนตุกโร ปริญนตุกโร ปริญเลทกโร ปริญฏฐมกโร ปริญคิยปณณานัน ๒
อนตุกโร ปริญนตุกโร ปริญเลทกโร ปริญฏฐมกโร ๒ สกุกปณณานัน
อมนุสสปณณานัน ๓ กิกขุปณณานัน กิกขุณีปณณานัน อูปาสกปณณานัน
อูปาสิกปณณานัน ราชปณณานัน ขตุตติยปณณานัน พุราหุณณปณณานัน
เวสสปณณานัน สุกทปณณานัน [๔] พุรหุณณปณณานัน อนตุกโร ปริญนตุกโร
ปริญเลทกโร ปริญฏฐมกโรติ ปณณานนตุกโร ๑ สตุถาติ ภาควา
สตุถวาโห ๑ ยถา สตุถวาโห สตุเถ กนตุตาริ ตาเรติ
โจรกนตุตาริ ตาเรติ วาพกนตุตาริ ตาเรติ ทุพุกิกขกนตุตาริ
ตาเรติ นิรุทกนตุตาริ ตาเรติ อตุตตาเรติ นิตตุตาเรติ ๕ [๖]
#๑ ม. สกิกขุปณณานัน ๑ ๒ ม. อิเม ปาจา นตุติ ๑ ๓ ม. สุธยามปณณานัน ๑
#๔ ม. เทวปณณานัน ๑ ๕ ม. สพพิตุถ นิตตุตาเรติ ๑ ๖ ม. ปตาเรติ ๑ เอวมิทีเสตุ
#จானสุ ๑

เขมณฺฑณฺเฑมึ สมฺปาเปติ เอวเมว ภควา สตฺถวาโห สตฺเต
กนฺตารึ ตาเรติ ชาตฺติชราพฺยาธิมรณโสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปาयाสกนฺตารึ
ตาเรติ รากกนฺตารึ ตาเรติ โทสโมหมานทิกฺกุจิกิเลสทฺถจฺริตกนฺตารึ
ตาเรติ รากคหฺนํ ตาเรติ โทสกหฺนํ ตาเรติ โมหคหฺนํ
ตาเรติ ทิกฺกุจิกิเลสทฺถจฺริตคหฺนํ ตาเรติ อุตฺตารเตติ นิตฺตารเตติ
เขมณฺฑณฺเฑมึ อมตํ นิพฺพานํ สมฺปาเปตีติ เอวํ ภควา สตฺถวาโห ฯ
อถวา ภควา เนตา วิเนตา อนฺนเนตา สลฺยญาเปตา ๑ นิชฺฌาเปตา
เปกฺขตา ปสาเทตาทิ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโห ฯ อถวา
ภควา อนฺนปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อฺปฺปาเทตา อสลฺยชาตฺสส มคฺคสฺส
สลฺยชเนตา อนกฺขาตฺสส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคณฺณ มคฺควิฑู
มคฺคโกวิโท มคฺคานุกา จ ปน เอตฺรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺจมา
สมนฺนาคตาทิ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโหติ ปญฺหานนตฺกโร
สตฺถวา ฯ

[๖๕๗] กงฺขินํ ปฏฺิชาเนตฺตติ สกฺงฺขา อากนฺตฺวา นิกฺกงฺขา
สมฺปชฺชนฺติ สเลขา ๒ อากนฺตฺวา นิลฺเลขา สมฺปชฺชนฺติ สเทวพฺุหกา
อากนฺตฺวา นิตฺเทวพฺุหกา สมฺปชฺชนฺติ สเวจิกิจฺจมา อากนฺตฺวา
นิพฺเพจิกิจฺจมา ๓ สมฺปชฺชนฺติ สราคา อากนฺตฺวา วิตฺราคา สมฺปชฺชนฺติ
สโทสา อากนฺตฺวา วิตฺโทสา สมฺปชฺชนฺติ สโมหา อากนฺตฺวา
วิตฺโมหา สมฺปชฺชนฺติ สกิลฺเลสา อากนฺตฺวา นิกฺกิลฺเลสา สมฺปชฺชนฺตีติ
กงฺขินํ ปฏฺิชาเนตฺติ ฯ เตนาห ปิงฺกียตฺเตโร

#๑ ม. ปญฺญาเปตา ฯ ๒ ม. สลฺยเลขา ฯ ๓ ม. นิพฺพิจิกิจฺจมา ฯ

อริเทเว อภิญญา สัพพ เวที ปโรวริ

ปญหานนตกรโ สตุถา กงฺขินฺ ปฏฺชานตฺนติ ฯ

[๖๕๘] อสฺหิรี ๑ อสงฺกุปฺปี ยสฺส นตฺติ อุปฺมา กฺวจิ

อทุธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขา

เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตํ ฯ

[๖๕๙] อสฺหิรี อสงฺกุปฺปฺนติ อสฺหิรี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพุปฺธิปฏฺธินิสฺสํโก โตตฺตํ หกฺขโย วิราโค
นิโรโร นิพฺพานํ ฯ อสฺหิรีนตฺติ ราเคน โทเสน โมเหน โโกเชน
อุปฺนาเหน มกฺขเณ ปฟาเสน อิสฺสาย มจฺจริเยน มายาย
สาเจยฺเยน ฌมฺเภน สารมฺเภน มาเนน อติมานेน มเทน ปมาเทน
สพฺพกิเลเสหิ สพฺพทฺวจฺจเรหิ สพฺพปริพาเหหิ [๒] สพฺพสนฺตฺตาเปหิ
สพฺพากุสลาภิสงฺขารेหิ อสฺหิรียํ [๓] นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมฺมฺนตฺติ
อสฺหิรี ฯ อสงฺกุปฺปฺนติ อสงฺกุปฺปี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพุปฺธิปฏฺธินิสฺสํโก โตตฺตํ หกฺขโย วิราโค
นิโรโร นิพฺพานํ ฯ ยสฺส ๔ อุปฺปาโท ปญฺญาตติ วโย นตฺติ [๕]
ตสฺส อญฺญตฺตฺถ ๖ ปญฺญาตติ นิพฺพานํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ
อวิปริณามชฺมฺมฺนตฺติ อสฺหิรี อสงฺกุปฺปี ฯ

[๖๖๐] ยสฺส นตฺติ อุปฺมา กฺวจฺจติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส ฯ
นตฺติ อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺติ อุปฺนิชา นตฺติ สทิสํ นตฺติ ปฏฺฐาโก
นตฺติ น สํวิชฺชติ นฺปลพฺกตฺตีติ นตฺติ อุปฺมา ๗ ฯ กฺวจฺจติ กฺวจิ
#๑ ม. อสฺหิรี ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. สพฺพาสเวหิ สพฺพทฺเรหิ ฯ ๓ ม. นิพฺพานํ ฯ
#๔ ม. นิพฺพานสฺส ... ฯ ๕ ม. น ฯ ๖ ม. อญฺญตฺตํ ฯ ๗ ม. อิม เทว
#ปาจา นตฺติ ฯ

กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วาติ
ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวฺจि ฯ

[๖๖๑] อทฺธา คมิตฺตสํมิ น เมตฺถ กงฺขาติ [๑] อทฺธา ๒
คมิตฺตสํมิติ อทฺธา ๒ คมิตฺตสํมิ อธิคมิตฺตสํมิ ผุสยิตฺตสํมิ สจฺจนิกริตฺตสํมิติ
อทฺธา คมิตฺตสํมิ ฯ น เมตฺถ กงฺขาติ เอตฺถ ๓ นิพฺพานํ กงฺขา
นตฺถิ วิจิจฺจณา นตฺถิ เทวพฺพหํ นตฺถิ สํสโย นตฺถิ น สํวิชฺชติ
นุปลพฺภติ ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ รูปสฺสนฺโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโธ
อกพฺพปฺปตฺติโก ฌาณคฺคินา ททฺโธติ อทฺธา คมิตฺตสํมิ น
เมตฺถ กงฺขา ฯ

[๖๖๒] เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตฺนฺติ เอวํ มํ ชาเรหิตี
เอวํ มํ อุปลกฺเขหิ ฯ อธิมุตฺตจิตฺตฺนฺติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปถํ
นิพฺพานปพฺภาริ นิพฺพานาธิมุตฺตฺนฺติ เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตํ ๔ ฯ
เตนาห ปิงฺคิยคฺคเโร

อัสสิริ อสงฺกุปฺปี ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวฺจิ
อทฺธา คมิตฺตสํมิ น เมตฺถ กงฺขา
เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตฺนฺติ ฯ

[๕]

ปารายนวกฺโก นิฏฺฐิตฺโต ๖ ฯ

-
- #๑ ม. อทฺธาติ เอกํสวณํ นิสฺสํสยวณํ นิกฺกงฺขวณํ อเทวชฺชวณํ อเทวพฺพหวณํ
 - #นิโยควณํ อวิปฺลณฺณวณํ อวิรทฺทวณํ อวตฺถาปนวณเมตํ อทฺธาติ ฯ ๒ ม. อัย
 - #ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. เอตฺถาติ ฯ ๔ ม. อธิมุตฺตจิตฺตฺนฺติ ฯ ๕ ม.
 - #ปารายนานุคฺคิตฺตคานิทฺตเทโส อฏฺฐารสโม ฯ ๖ ม. สมตฺโต ฯ

ขุคฺควิสาณสุตฺตนิทฺเทโส

[๖๖๓] สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย ทณฺฑํ

อหฺเจยฺย อณฺณตฺรมปี เตถฺ

น ปุคฺคตฺมิจฺเจยฺย กุโธ สหํยํ

เอโก จเร ขุคฺควิสาณกปฺโป ๑

[๖๖๔] สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย ทณฺฑนฺตฺติ สพฺเพสุตฺติ สพฺเพน
 สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสถํ นิสฺเสถํ ปฺริยาทายวจนเมตฺถํ สพฺเพสุตฺติ ๑
 ภูเตสุตฺติ ภูตา วุจฺจนฺตฺติ ตสา จ ถาวฺรา จ ๑ ตสาตฺติ เยถํ
 ตณฺหา ๑ อปฺปหีนา เยสญฺจ ภยเกฺรฺวา อปฺปหีนา ๑ กิการณา
 วุจฺจนฺตฺติ ตสา ๑ เต ตสนฺตฺติ อุตฺตสนฺตฺติ ปฺริตสนฺตฺติ [๒] สนฺตํ
 อปฺชฺชนฺตฺติ ตํการณา วุจฺจนฺตฺติ ตสา ๑ ถาวฺราตฺติ เยถํ ตณฺหา ๓
 ปหีนา เยสญฺจ ภยเกฺรฺวา ปหีนา ๑ กิการณา วุจฺจนฺตฺติ ถาวฺรา ๑
 เต น ตสนฺตฺติ น อุตฺตสนฺตฺติ น ปฺริตสนฺตฺติ [๔] น สนฺตํ อปฺชฺชนฺตฺติ
 ตํการณา วุจฺจนฺตฺติ ถาวฺรา ๑ ทณฺฑาตฺติ ตโย ทณฺฑา กายทณฺฑโ
 จ ๕ วชิทณฺฑโ จ ๕ มโนทณฺฑโ จ ๕ ๑ ติวริํ กายทุจฺจริตํ กายทณฺฑโ
 จตุพฺพิริํ วชิทุจฺจริตํ วชิทณฺฑโ ติวริํ มโนทุจฺจริตํ มโนทณฺฑโ ๑
 สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย ทณฺฑนฺตฺติ สพฺเพสุ ภูเตสุ ทณฺฑํ นิชาย
 นิตฺทิตฺวา โวโรปยิตฺวา ๖ [๓] นิกฺขิปปิตฺวา ปฏฺธิปฺปสฺสมภิตฺวาตฺติ สพฺเพสุ
 ภูเตสุ นิชาย ทณฺฑํ ๑

#๑-๓ ม. ตลิตตณฺหา ๑ ๒ ม. ภายนฺตฺติ ๑ ๔ น ภายนฺตฺติ ๑ ๕ ม. จสทฺโ

#นตฺถิ ๑ ๖ ม. โออโรปยิตฺวา ๑ ๗ ม. สโมโรปยิตฺวา ๑

[๖๖๕] อหะยัง อญฺญตรมปี เตสนฺติ เอกมตฺตมปี ๑ สตฺติ
ปานิชา วา เลทฺทฺทฺนา วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา อรฺยา ๒ วา
รชฺชยา วา อวิหะยณฺโตะ สพฺเพปี สตฺเต ปานิชา วา เลทฺทฺทฺนา
วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา อรฺยา ๒ วา รชฺชยา วา อวิหะยณฺโตะติ
อหะยัง อญฺญตรมปี เตสํ ฯ

[๖๖๖] น ปุตฺตมิจฺเจยฺย กุโตะ สหายนฺติ นาติ ปฏิกฺกเขโป ฯ
ปุตฺตาทิ จตฺตาริ ปุตฺตา อตฺตโร ๓ ปุตฺโต เขตฺตโร ปุตฺโต ทินฺนโก
ปุตฺโต อนฺเตวาสิโก ปุตฺโต ฯ สหายนฺติ สหaya วุจฺจณฺติ เยหิ
สท กมนํ ๔ ผาสฺ อากมนํ ๕ ผาสฺ กมนากมนํ ผาสฺ [๖] นิสชฺชนํ ผาสฺ
นิปชฺชนํ ๗ ผาสฺ อาลปนํ ผาสฺ สลฺลปนํ ผาสฺ [๘] สมฺลฺลปนํ ผาสฺ ฯ
น ปุตฺตมิจฺเจยฺย กุโตะ สหายนฺติ ปุตฺตมปี น อิจฺเจยฺย น
สาทิเยยฺย [๙] น ปิหะเยยฺย นาภิขปฺเปยฺย กุโตะ มิตฺตํ วา สนฺทิกฺกจฺ
วา สมภตฺตํ วา สหายํ วา อิจฺฉิสฺสติ สาทิยิสฺสติ ปิหิสฺสติ
อภิขปฺปิสฺสตีติ ๑๐ น ปุตฺตมิจฺเจยฺย กุโตะ สหายํ ฯ

[๖๖๗] เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ เอโกติ โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก อทฺตियญฺเฐน เอโก
ตณฺหาปหานญฺเฐน เอโก เอกนฺตวิตรโรคฺติ เอโก เอกนฺตวิทโทโสติ
เอโก เอกนฺตวิทโมโหติ เอโก เอกนฺตนิกฺกิลโสติ เอโก
เอกายนมนคฺคํ กโตะติ เอโก เอโก อนฺตฺตรํ ปจฺเจกสมฺโพธิ
อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

- #๑ ม. เอกเมกมปี ฯ ๒ ม. อนฺทฺยา ฯ ๓ ม. อตฺรโร ฯ ๔ ม. อากมนํ ฯ
- #๕ ม. กมนํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๖ ม. จานํ ผาสฺ ฯ ๗ ม. สยณํ ฯ ๘ ม. อลฺลปนํ
- #ผาสฺ ฯ ๙ ม. น ปตฺถะเยยฺย ฯ ๑๐ ม. อิจฺเจยฺย สาทิเยยฺย ปตฺถะเยยฺย ปิหะเยยฺย
- #อภิขปฺเปยฺยติ ฯ เอวมฺทิสฺส ปเทสฺ ฯ

กถั โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ๆ โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ [๑] ฆราวาสปฺลิโพธิ์ ฉินฺนิตฺตฺวา ปุคฺคตทารปฺลิโพธิ์
ฉินฺนิตฺตฺวา ฌาตฺติปฺลิโพธิ์ ฉินฺนิตฺตฺวา สนนฺธิปฺลิโพธิ์ ฉินฺนิตฺตฺวา
เกสมสฺสุ อโหหารตฺตฺวา กาสายานี วตฺถานี อจฺฉาทตฺตฺวา อคารสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชิตฺตฺวา อภิกฺขณภาวํ อุปกฺคนฺตฺวา เอโก จรติ วิจรติ
อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ๆ

กถั โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อหฺมุติยญฺเณน เอโก ๆ โส เอวํ
ปพฺพชฺชิตฺโต สฺमान เอโก อรณฺณวณปคฺคตฺวานี ปนฺตฺวานี เสนาสฺนानी
ปฏฺฐิสฺเสวติ อปฺปสทฺทฺทานี อปฺปนิคฺคฺโขมฺसानี วิชนฺวาทานี มนฺนุสฺสรราชเสยฺยกาณิ
ปฏฺฐิสลฺลานสารูปฺปานี โส เอโก กจฺจติ เอโก ติฏฺฐติ
เอโก นิสฺสีทติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ
เอโก อภิกฺกมฺติ เอโก ปฏฺฐิกฺกมฺติ เอโก รโห นิสฺสีทติ เอโก จงฺกมํ
อริฏฺฐาติ เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ
ยาเปตีติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อหฺมุติยญฺเณน เอโก ๆ □

กถั โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตณฺหาปหานญฺเณน เอโก ๆ โส
เอวํ เอโก อหฺมุติโย อปฺปมคฺคฺโต อาตปิ ปหิตคฺคฺโต วิหรนฺโต
มหาปฺธานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนํ ๒ นมุจฺจิ [๓] ปมคฺคตพฺนฺธธ วิธมิตฺตฺวา ๔
ตณฺหํ ชาลีนี สฺริตํ ๕ วิสคฺคฺติกํ ปชฺหิ วิโนเทสิ พุยนฺตีมกาสิ
อนภาวจฺกเมสิ ๆ

#๑ ม. สพุทฺธิ์ ๆ ๒ ม. สเสนํ กิ ๆ ๓ ม. กณฺหํ ๆ ๔ ม. วิธเมตฺตฺวา จ ๆ
#๕ ม. วิสริตํ ๆ

ตณฺหาหุติโย ปุริโส ทิมมทฺธาน สัสรํ
อิตฺถภาวณฺณถาภาวํ สัสรํ นาตีวตฺตติ
เอวมมาทีนํ ฌตฺวา ตณฺหา ทุกฺขสฺส สมภวํ
วิตฺตโณห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ ฯ

เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตณฺหาปหานญฺเฐน เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอกนฺตวितฺตราโคติ เอโก ฯ รากสฺส
ปหีนตฺตา เอกนฺตวितฺตราโคติ เอโก ฯ โทสสฺส ปหีนตฺตา
เอกนฺตวิตฺโทโสติ เอโก ฯ โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวิตฺโมโหติ
เอโก ฯ กิเลสํ ปหีนตฺตา เอกนฺตนิกฺกิเลสฺติ เอโก ฯ เอวํ
โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอกนฺตวितฺตราโคติ เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ
เอกายนฺมคฺโค วุจฺจนฺติ จตฺตาโร สติปญฺ्ञานา จตฺตาโร สมฺมปฺปชานา
จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ปณฺจอินฺทฺริยานิ ปณฺจ พลานิ สตฺต
โพชฌงฺคา อริโย อญฺ्ञงฺกิโก มคฺโค ฯ

เอกายนํ ชาติขยฺนตฺตสฺสี
มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปิ
เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ ปุพฺเพ
ตริสฺสนฺติ เจว ตรนฺติ โอมฺนฺติ ฯ

เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอโก อนฺตฺตรํ ปจฺเจกสมฺโพธิ

อภิสมพุทฺโธติ เอโก ฯ โโพธิ วุจฺจติ จตฺตสุ มกุคฺคสุ ฌาณํ ปญฺญา
ปญฺณินุทฺริยํ ปญฺญาพลํ ฌมฺมวិทยสมโพชฺฌนฺจโก วิมฺสา วิปสฺสนา
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ โส ปจฺเจกสมพุทฺโธ ปจฺเจกพุทฺธฌาเณน สจฺจานิ
พุชฺฌิ สพุเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ พุชฺฌิ สพุเพ สงฺขารา
ทุกฺขาติ พุชฺฌิ สพุเพ ฌมฺมา อนตฺตาติ พุชฺฌิ อวิชฺชาปจฺจยา
สงฺขาราติ พุชฺฌิ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ พุชฺฌิ วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปนฺติ พุชฺฌิ นามรูปปจฺจยา สพายตฺนนฺติ พุชฺฌิ
สพายตฺนปจฺจยา ผสฺโสติ พุชฺฌิ ผสฺสปจฺจยา เวทนาติ พุชฺฌิ
เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ พุชฺฌิ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ พุชฺฌิ
อุปาทานปจฺจยา ภโวติ พุชฺฌิ ภวปจฺจยา ชาตฺติติ พุชฺฌิ ชาติปจฺจยา
ชรามรณนฺติ พุชฺฌิ อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธติ พุชฺฌิ
สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธติ พุชฺฌิ วิญฺญาณนิโรธา
นามรูปนิโรโธติ พุชฺฌิ นามรูปนิโรธา สพายตฺนนิโรโธ พุชฺฌิ
สพายตฺนนิโรธา ผสฺสนิโรโธติ พุชฺฌิ ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธติ
พุชฺฌิ เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธติ พุชฺฌิ ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรโธติ พุชฺฌิ อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธติ พุชฺฌิ
ภวนิโรธา ชาตินิโรโธติ พุชฺฌิ ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ
พุชฺฌิ อิทํ ทุกฺขนฺติ พุชฺฌิ อัยํ ทุกฺขสมฺมทโยติ พุชฺฌิ อัยํ
ทุกฺขนิโรโธติ พุชฺฌิ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปทาติ พุชฺฌิ
อิเม อาสวาติ พุชฺฌิ อัยํ อาสวสมฺมทโยติ พุชฺฌิ อัยํ

อาสวานิโรชติ พุชฺฌิ อัย อาสวานิโรชคามินี ปฏิปทาติ พุชฺฌิ อิเม
ธมฺมา อภิญญาตพฺพาติ พุชฺฌิ อิเม ธมฺมา ปหาตพฺพาติ พุชฺฌิ
อิเม ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ พุชฺฌิ ฉนฺนํ ผสฺสสายตนาณํ สมฺมุตฺถจ
อตุตฺถกมฺมจ [๒] อาทีนวลฺจ นิสฺสรณฺมจ พุชฺฌิ ฉนฺนํ อุปาทานกฺขนฺฐานํ
สมฺมุตฺถจ อตุตฺถกมฺมจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณฺมจ พุชฺฌิ
จตุณฺนํ มหาภูตानํ สมฺมุตฺถจ อตุตฺถกมฺมจ อาทีนวลฺจ
นิสฺสรณฺมจ พุชฺฌิ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุตฺถธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรชธมฺมนฺติ
พุชฺฌิ ยํ พุชฺฌิตพฺพํ อนุพุชฺฌิตพฺพํ สมฺพุชฺฌิตพฺพํ ผุสฺสิตพฺพํ
สจฺฉิกถตพฺพํ สพฺพนฺตํ เตน ปจฺเจกโพธิฌาณฺน พุชฺฌิ อนุพุชฺฌิ
สมฺพุชฺฌิ [๒] ผุสฺเสติ สจฺฉนากาสีติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอโก
อนุตฺตรํ ปจฺเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

จเรติ อฏฺฐ จริยาโย อิริยาปถจริยา อายตฺนจริยา สติจริยา
สมาธิจริยา ฌาณจริยา มกฺกจริยา ปฏิปตฺติจริยา โลกตฺถจริยา ฯ
อิริยาปถจริยาติ จตฺตฺสุ อิริยาปถฺสุ ฯ อายตฺนจริยาติ ฉตฺตฺ อชฺฌตฺติกพาหิเรตฺตฺ
อายตฺเนตฺตฺ ฯ สติจริยาติ จตฺตฺ สติปฏฺฐาเนตฺตฺ ฯ
สมาธิจริยาติ จตฺตฺ ฌาเนตฺตฺ ฯ ฌาณจริยาติ จตฺตฺ อริยสจฺเจตฺตฺ ฯ
มกฺกจริยาติ จตฺตฺ มกฺเกตฺตฺ ๓ ฯ ปฏิปตฺติจริยาติ จตฺตฺ สามณฺณผลฺเลตฺตฺ ฯ
โลกตฺถจริยาติ ตถาคเตตฺตฺ อรหฺนฺเตตฺตฺ สมฺมาสมฺพุทฺเธตฺตฺ ปเทสโต
ปจฺเจกสมฺพุทฺเธตฺตฺ ปเทสโต สวาทฺเตตฺตฺ ฯ อิริยาปถจริยา จ
ปณฺธิสมฺปนฺนानํ อายตฺนจริยา จ อินฺทฺริเยตฺตฺ กุตฺตทวารานํ
#๑ ม. อสฺสาทถจ ฯ เอวมีทิสฺเสตฺตฺ ปเทตฺตฺ ฯ ๒ ม. อธิกฺกฺจฺฉิ ฯ ๓ ม. อริยมกฺเกตฺตฺ ฯ

สติจริยา จ อปฺปมาทวิหารีนํ สมาธิจริยา จ อธิจิตตมณฺยุตฺตानํ
ฌานจริยา จ พุทฺธิสมปन्नानํ มคฺคจริยา จ สมฺมาปฏฺิปปन्नानํ
ปฏฺิปปตฺติจริยา จ อธิคตผลานํ โลกตฺถจริยา จ ตถาคตानํ
อรหนตฺตानํ สมฺมาสมพฺพุทฺธานํ ปเทสโต ปจฺเจกสมพฺพุทฺธานํ
ปเทสโต สวากานํ ฯ อีมา อญฺฺจ จริยาโย ฯ อปฺราปฺปี อญฺฺจ จริยาโย
อธิมฺจฺจนฺโต สทฺธชาย จรติ ปคฺคณฺหนฺโต วิริเยน จรติ
อุปญฺฺจเปนฺโต สติยา จรติ อวิกฺเขปฺปี กโรนฺโต สมฺมาธินา จรติ
ปชานนฺโต ปญฺฺญาจ จรติ วิชานนฺโต วิญฺฺญาเณน ๑ จรติ เอวํ
ปฏฺิปปนฺนสฺส กุสลา ฌมฺมา อายาเปนฺตีติ อายตฺนจริยาย จรติ
เอวํ ปฏฺิปปนฺโน วิเสสมชฺิคจฺจตีติ วิเสสจริยาย จรติ อีมา อญฺฺจ
จริยาโย ฯ อปฺราปฺปี อญฺฺจ จริยาโย ทสฺสฺนจริยา จ
สมฺมาทิกฺุจริยา อภิโรปนฺนจริยา จ สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ปรีคฺคหฺจริยา จ
สมฺมาวาจาจฺย สมฺมฺจฺจานฺนจริยา จ สมฺมากมฺมฺนตฺสฺส โวทานฺนจริยา
จ สมฺมาอาชีวสฺส ปคฺคหฺจริยา จ สมฺมาวាយามสฺส
อุปญฺฺจานฺนจริยา จ สมฺมาสตียา อวิกฺเขปฺปจริยา จ สมฺมาสมาธิสฺส
อีมา อญฺฺจ จริยาโย ฯ

ขคฺควิสาณกปฺโปติ ยถา ขคฺคสฺส นาม วิสาณํ เอกํ โหติ
อหฺตฺติยํ เอวเมว โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ ตกฺกปฺโป ตสฺสทฺโธ
ตปฺปฏฺิภาโก ฯ ยถา อตีโลณํ วุจฺจติ โลณกปฺโป อตีตฺตฺติกํ วุจฺจติ
ตฺติตฺติกปฺโป อติมฺฐุรํ วุจฺจติ มฐฺกปฺโป อตีอฺณฺหํ วุจฺจติ
#๑ ม. วิญฺฺญาณฺนจริยาย ฯ

อศุคิกโปโป อติสตีตลั วุจจติ หิมกโปโป มหาอุทกฤษุโข วุจจติ
สมุททุกโปโป มหาภิกขุณาพลปโตโต สาวโก วุจจติ สตุถกโปโป
เอว โส ปจเจกสมพุทโท ตกทุกโปโป ตสสุทิส โส ตปปฏิภาโค เอโก
อหุติโย มุตตพนุรโน สมมา โลก จรติ วิจรติ อิริยติ วตุเตติ
ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอโก จเร ขคฺควิสาณกโปโป ฯ เตนนาห
โส ปจเจกสมพุทโท

สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
อหะยํ อณฺณตรมปี เตลํ
น ปตุตฺตมิจฺเจยย กุโธ สหายํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกโปโปติ ฯ

[๖๖๘] สํสคฺคชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหา
เสฺนหนวํ ทุกฺขมิทํ ปโหติ
อาทินวํ เสฺนหํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกโปโป ฯ

[๖๖๙] สํสคฺคชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหาติ สํสคฺคาติ เทว
สํสคฺคา ทสฺสนสํสคฺโค จ สวณสํสคฺโค จ ฯ

กตโม ทสฺสนสํสคฺโค ฯ อิธกฺโข ปสฺสตี อิตฺถิ วา กุมาริ
วา อภิรूपิ ทสฺสนิยํ ปาสาทิกํ ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย
สมนฺนาคตํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา อณฺุพฺยณฺชนโส นิमितฺตํ คณฺหาติ เกสา
วา โสภณา ๑ มุขํ วา โสภณํ อกฺขิ วา โสภณํ กณฺณา วา
#๑ ม. โสภณา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

โสภณา นาสา วา โสภณา โอฏฐัง วา โสภณั ทนฺตา วา
โสภณา มุขัง วา โสภณั คีวา วา โสภณา ณา วา โสภณา
อุร์ วา โสภณั อุทฺธัง วา โสภณั กภู วา โสภณา อุรุ ๑ วา
โสภณา ชงฺขมา วา โสภณา หตฺถา วา โสภณา องฺคฺลฺโย วา
โสภณา นขา วา โสภณาติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา อภินฺนุทฺติ
อภิวทฺติ อภิปตฺถเอติ อนุปฺปาเทติ อนุพฺนุชฺติ รากพฺนุชฺณั อัย
ทสฺสนสฺสคฺโค ฯ

กตโม สวณสฺสคฺโค ฯ อิเชกจฺโจ สฺฐนาติ อมฺกสฺมึ นาม
คามเม วา นิกเม วา อิตฺถิ วา กุมาริ วา อภिरูปา ทสฺสนิยา
ปาสาทิกา ปรมาย วนฺณโปกฺขรตฺยา สมนฺนาคตฺตาติ สุตฺวา
สฺฐิตฺวา อภินฺนุทฺติ อภิวทฺติ อภิปตฺถเอติ อนุปฺปาเทติ อนุพฺนุชฺติ
รากพฺนุชฺณั อัย สวณสฺสคฺโค ฯ

เสฺนหาติ เทฺวเสฺนหา ตณฺหาเสฺนโ ห จ ทิฏฺฐิจฺเสฺนโ ห จ ฯ

กตโม ตณฺหาเสฺนโ ฯ ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตฺ
มริยาทิกตฺ ๒ โอรฺกิตฺ ปฺริยฺนุติกตฺ ปฺริคฺคหิตฺ มมายิตฺ อิทฺ มม
เอตฺ มมฺ เอตฺตกฺ มมฺ เอตฺตาวตา มมฺ มม รุปา สทฺทา คนฺธา
รสา โผฏฺฐพฺพา อตฺถรณา ปาปฺรณา ทาสีทาสา อเชพฺภา กุกฺกุฏฺสูกรา
หตฺถิกฺวาสุสวพฺวา เขตฺตํ วจฺจ หิรณฺณํ สุวณฺณํ คามนิกมราชธานีโย
รฏฺฐณฺจ ชนปฺโท จ โกโส จ โกฏฺฐจาการณฺจ
เกวลมฺปิ มหาปจฺวี ตณฺหาเวเสน มมายติ ยาวตา อฏฺฐสฺตตณฺหาวิปฺริตา
#๑ ม. อุรุ ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

อัยย ตณฺหาเสฺนโห ฯ

กตโม ทิฏฺฐิเสฺนโห ฯ วิสตีวตฺตถุกา สกฺกายทิฏฺฐิ ทสวตฺตถุกา
มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทสวตฺตถุกา อนตฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิฉตฺตํ ทิฏฺฐิฉหนฺนํ ทิฏฺฐิฉนฺดาโร ทิฏฺฐิวิสุทฺถายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนฺนํ
ทิฏฺฐิสลฺยโลชนํ คาโห ปฏฺิกคาโห อภินิเวโส ปฺรามาสฺโส กุมฺมคฺโค
มิจฺฉาปฺโต มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ วิปริเยสคฺคาโห ๑ วิปริตคฺคาโห
วิปฺปลตฺตาสคฺคาโห มิจฺฉาคาโห อยถาวกสฺมี ยถาวกนฺติ คาโห
ยวตฺตา ทฺวาสภฺฐิ ทิฏฺฐิฉตฺตานิ อัยย ทิฏฺฐิเสฺนโห ฯ

สํสคฺกชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหาติ วิปฺปลตฺตาสปฺจยยา จ
ทสฺสนสฺวนสํสคฺกปฺจยยา จ ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ภวนฺติ
ชายนฺติ สลฺยชายนฺติ นิพฺพตฺตนฺติ อภินิพฺพตฺตนฺติ ปาตฺถภวนฺตีติ
สํสคฺกชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหา ฯ

[๖๗๐] เสฺนหนฺวํยํ ทฺกขมิตฺถํ ปโหตีติ เสฺนโหติ เทว เสฺนาห
ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ฯเปฯ อัยย ตณฺหาเสฺนโห ฯเปฯ
อัยย ทิฏฺฐิเสฺนโห ฯ ทฺกขมิตฺถํ ปโหตีติ อีเชกจฺโจ กายน ทฺกขจฺริตฺตํ
จฺรติ วาจา ย ทฺกขจฺริตฺตํ จฺรติ มนฺสา ทฺกขจฺริตฺตํ จฺรติ ปาณมฺปิ
หนฺติ อทินฺนมฺปิ อาทียติ สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ วิโลปมฺปิ ๒ หฺรติ
เอกาคาริกมฺปิ กโรติ ปฺริปฺนเถปี ติฏฺฐติ ปฺรทารมฺปิ คจฺฉติ
มฺสาปี ภณฺติ ฯ ตเมนนํ คเหตุวา รณฺโณ ทสฺเสนฺติ อัยย เทว
โจโร อากุจฺจารี อิมสฺส ยํ อิจฺฉสิ ตํ ทณฺฑํ ปณฺเหีติ ฯ

#๑ ม. วิปริยาสคฺคาโห ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. นิลฺโลปมฺปิ ฯ

ตเมนนํ ราชชา [๑] ปริภาสตี ฯ โส ปริภาสปัจจยาปี ทุกุขโทมนสฺสํ
ปฏิสัเวเทตี ฯ เอตํ ภยํ ทุกุขโทมนสฺสํ กุโธ ชาตํ ฯ ตสฺส
เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิจจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นนฺทிரากปจฺจยา
จ ชาตํ ฯ เอตฺตเคนปี ราชชา น ตสฺสตี ฯ ตเมนนํ ราชชา พนฺธาเปตี
อนุทฺทพนฺธเนน วา ราชฺชพนฺธเนน วา สงฺขลิกพนฺธเนน วา [๒]
ลตาพนฺธเนน วา [๓] ปริกฺเขปพนฺธเนน วา คามพนฺธเนน วา
นิกมพนฺธเนน วา นครพนฺธเนน ๔ วา ฐฏฺฐพนฺธเนน วา ชนปทพนฺธเนน
วา อนฺตมโธ สวณฺนิยมฺปี กโรตี น เต ลพฺภา อโธ
นิกฺขมิตฺตุนฺตี ๕ ฯ โส พนฺธนปจฺจยาปี ทุกุขโทมนสฺสํ ปฏิสัเวเทตี ฯ
เอตํ ภยํ ทุกุขโทมนสฺสํ กุโธ ชาตํ ฯ ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ
นนฺทิจจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นนฺทிரากปจฺจยา จ ชาตํ ฯ
เอตฺตเคนปี ราชชา น ตสฺสตี ฯ ตเมนนํ ราชชา ตสฺส ๖ ฐนํ อหฺราเปตี
สตี วา สหสฺสํ วา ฯ โส ฐนฺชานิจจฺจยาปี ทุกุขโทมนสฺสํ
ปฏิสัเวเทตี ฯ เอตํ ภยํ ทุกุขโทมนสฺสํ กุโธ ชาตํ ฯ ตสฺส
เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิจจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นนฺทிரากปจฺจยา
จ ชาตํ ฯ เอตฺตเคนปี ราชชา น ตสฺสตี ฯ [๗] ราชชา ตสฺส ๘ วิวิธา
กมฺมการณฺา การาเปตี กสาหิปี ตาเพตี เวตฺเตนปี ๙ ตาเพตี
อจฺจตฺตทณฺฺเทนปี ๑๐ ตาเพตี หตฺถมฺปี ฉินฺนฺทตี ปาทมฺปี ฉินฺนฺทตี
หตฺถปาทมฺปี ฉินฺนฺทตี กณฺณมฺปี ฉินฺนฺทตี นาสมฺปี ฉินฺนฺทตี
กณฺณนาสมฺปี ฉินฺนฺทตี พิลงฺกถาลิกมฺปี กโรตี สงฺขมฺมจฺจกมฺปี ๑๑
#๑ ม. ตํ ฯ ๒ ม. เวตฺตพนฺธเนน วา ฯ ๓ ม. ปกฺเขปพนฺธเนน วา ฯ ๔ ม. นิกมพนฺธเนน ฯ
#๕ ม. ปกฺกมิตฺตุนฺตี ฯ ๖ ม. ตสฺสเสว ฯ ๗ ม. ตเมนนํ ฯ ๘ อญฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ
#๙ ม. เวตฺเตหิปี ฯ ๑๐ ม. อจฺจตฺตทณฺฺเทหิปี ฯ ๑๑ ม. สงฺขมฺมจฺจกมฺปี ฯ

กโรติ ราหุขมปิ กโรติ โชติมาลิกมปิ กโรติ หตุถปชโชติกมปิ
 กโรติ เอรกาวฏิกมปิ ๑ กโรติ จีรวาสิกมปิ ๒ กโรติ เอณเวยกมปิ
 กโรติ พลิตมัสสิกมปิ กโรติ กหาปณิกมปิ กโรติ ขารापตจจิกมปิ
 กโรติ ปลิมปรีวตติกมปิ กโรติ ปลาลปีจกมปิ กโรติ
 ตตุเตนปี เตเลน โอสัญจติ สุนเขนปี ๓ ขาทาเปติ ชีวนุตมปิ
 สุตเต อุตตาสติ อสินา ๔ สีสั ฉินฺหติ ฯ โส กมฺมการณปจฺจยาปิ
 ทุกฺขโทมนสฺสั ปฏิสัเวเทติ ฯ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสั
 กุโธ ชาตํ ฯ ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา
 จ นนฺทिरากปจฺจยา จ ชาตํ ฯ ราชา อิมํสั จตฺตุนฺนํ ทณฺฑานํ
 อิสฺสโร ฯ โส สเกน กมฺเมน กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา อปายั
 ทุกฺคตี วินิปาตํ นีรยํ อุปปชฺชติ ฯ ตเมนนํ นีรยปาลา ปณฺจวิทพนฺธนํ
 นาม กมฺมการณํ การเณติ ๕ ตตฺตํ อโยจิลํ หตุเถ คเมนฺติ
 ตตฺตํ อโยจิลํ ทฺติเย หตุเถ คเมนฺติ ตตฺตํ อโยจิลํ ปาทะ
 คเมนฺติ ตตฺตํ อโยจิลํ ทฺติเย ปาทะ คเมนฺติ ตตฺตํ อโยจิลํ
 มชฺเฌ อฺรสมิ คเมนฺติ ฯ โส ตตฺถ ทุกฺขา ติปปา ๖ [๗] กฏฺกาเวทนา
 ปฏิสัเวเทติ น จ ดาว กาลํ กโรติ ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ
 พฺยนฺตีโหติ ฯ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสั กุโธ ชาตํ ฯ ตสฺส
 เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นนฺทिरากปจฺจยา
 จ ชาตํ ฯ ตเมนนํ นีรยปาลา สัเวเสตฺวา ๘ กุจาริหิ ๙ ตจฺจนฺติ ฯ
 ตเมนนํ นีรยปาลา อฺทฺธปาทํ อโรสิริ คเหตุวา วาสิหิ ตจฺจนฺติ ฯ
 #๑ ม. เอรกาวตติกมปิ ฯ ๒ ม. จีรวาสิกมปิ ฯ ๓ ม. สุนเขนปี ฯ ๔ ม. อสินาปี ฯ
 #๕ ม. กโรนฺติ ฯ ๖ ม. ติปุพา ฯ เอมฺปรีปี ฯ ๗ ม. ขรา ฯ เอมมิทิสฺสุ จาเนสฺสุ ฯ
 #๘ ม. สัเวเสตฺวา ฯ ๙ ม. กุจาริหิ ฯ

ตเมณํ นირยปาลา รเถ โยเชตฺวา อาทิตฺตาย ปจฺวียา สมฺปชฺชติตฺตายน
สฺสชฺชติฏฺฐตฺตายน ๑ สาเรณฺติปิ ปจฺจาสาเรณฺติปิ ๑ ตเมณํ นირยปาลา
มหนฺตํ อํการปพฺพตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชติตํ สฺสชฺชติฏฺฐตํ
อาโรเปณฺติปิ โอรโรเปณฺติปิ ๑ ตเมณํ นირยปาลา อุทฺธึปาํ อโรสิริ
คเหตฺวา ตตฺตายน โลหกฺกมฺภียา ปกฺขิปนฺติ อาทิตฺตายน สมฺปชฺชติตฺตายน
สฺสชฺชติฏฺฐตฺตายน ๑ โส ตตฺถ เผณฺทเทหํ ปจฺจติ ๑ โส
ตตฺถ เผณฺทเทหํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธึ คจฺจติ สกิมฺปิ
อโร คจฺจติ สกิมฺปิ ติริยํ คจฺจติ ๑ โส ตตฺถ ทุกฺขา ติปฺปา
กฏฺกา เวทนา ปฏฺฐิสฺสเวเทติ น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว
น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยณฺตีโหติ ๑ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ
ชาตํ ๑ ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ
นนฺทิรากปจฺจยา จ ชาตํ ๑ ตเมณํ นირยปาลา นირเย ๒ ปกฺขิปนฺติ ๑
โส โข ปน มหानิรโย

จตุกฺกณฺโณ จตุทฺวาโร วิภตฺโต ภาคโส มิโต
อโยปการปริยฺนโต อยสา ปฏฺฐิกฺขชฺชิตโต ๑
ตสฺส อโยมยา ภูมิ ชลิตา เตชสา ยุตตา
สมนฺตยา โยชนสฺตํ ผริตฺวา ติฏฺฐติ สพฺพทา ๑
กทริยา ตปนา โฆรา อจฺจิมนฺโต ทฺราสทา
โลมหนฺสนฺรฺปา จ ภิสฺมา ๓ ปฏฺฐิกฺขา ทุกฺขา ๑
ปฺรตฺถติมาย จ ภิตฺติยา อจฺจิกฺขนฺโธ สมฺภูจฺจิตโต

#๑ ม. สชฺชติฏฺฐตฺตายน ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒ ม. มหानิรเย ๑ ๓ ม. เกสนา ๑

ทหนุโต ปาปกมฺมนเต ปจฺฉิมา ย ปฏฺิหฺลฺลติ ๑
ปจฺฉิมา ย กิตฺติยา อจฺฉิขฺนุ โธ สมฺภูจฺโติ
ทหนุโต ปาปกมฺมนเต ปฺรตฺติมา ย ๑ ปฏฺิหฺลฺลติ ๑
ทกฺขิณาย ย กิตฺติยา อจฺฉิขฺนุ โธ สมฺภูจฺโติ
ทหนุโต ปาปกมฺมนเต อุตฺตราย ปฏฺิหฺลฺลติ ๑
อุตฺตราย ย กิตฺติยา อจฺฉิขฺนุ โธ สมฺภูจฺโติ
ทหนุโต ปาปกมฺมนเต ทกฺขิณาย ปฏฺิหฺลฺลติ ๑
เหฏฺุจฺโติ ๒ ย สมฺภูจฺโติ ๓ อจฺฉิขฺนุ โธ ภายานโก
ทหนุโต ปาปกมฺมนเต ฉทฺนมหิ ปฏฺิหฺลฺลติ ๑
ฉทฺนมหา สมฺภูจฺโติ ๓ อจฺฉิขฺนุ โธ ภายานโก
ทหนุโต ปาปกมฺมนเต ภูมฺิยฺ ปฏฺิหฺลฺลติ ๑
อโยกปาลํ อาทิตฺตํ สนฺตตฺตํ ชลิตฺติ ยถา
เอวํ อวิจฺฉิโร ย เหฏฺุจา อูปริ ปสฺสโต ๑
ตตฺถ สตฺตา มหาลฺลทา มหาภิพฺพิสการิโน
อจฺฉนฺตปาปกมฺมนตา ปจฺฉนฺติ น ย มฺิยฺเร ๑
ชาตเวทสโม กาโย เตสํ นิรยวาสิณํ
ปสฺส กมฺมานํ ทพฺพตฺตํ น ภสฺมา โหนฺติ ๔ นปี มลฺลติ ๑
ปฺรตฺติเมนปี ชาวนฺติ ตโต ชาวนฺติ ปจฺฉโต ๕
อุตฺตเรนปี ชาวนฺติ ตโต ชาวนฺติ ทกฺขิณํ ๑
ยํ ยํ ทิสฺมปี ชาวนฺติ ๖ ตํ ตํ ทวารํ ปิถิยฺติ ๗

#๑ ม. ปุริมา ย ๒ ม. เหฏฺุจฺโติ ๑ ๓ ม. สมฺภูจฺโย ๑ ๔ ม. โหติ ๑ ๕ ม. ปจฺฉิมํ ๑

#๖ ม. ทิสํ ปชาวนฺติ ๑ ๗ ม. ปิธิยฺติ ๑

อภินิขุมิตาสา เต สตุตา โมกข์ คเวสินโน ฯ

น เต ตโต นิขุมิตุ ลภนฺติ กมฺมปจฺจยา

เตสฺสจ ปาปกํ กมฺมํ ๑ อวิปกํ กตฺมํ พหฺนฺติ ฯ

เอตํ ภยํ ทุกฺขโหมนสฺสํ กุโธ ชาตํ ฯ ตสฺส เสฺนหฺปจฺจยา จ
นฺนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นฺนฺทிரากปจฺจยา จ ชาตํ ฯ ยานี
จ เนรียกานี ทุกฺขานี ยานี จ ตีรจฺจนฺนโยนิกานี ทุกฺขานี ยานี
จ ปิตฺติวิสัยกานี ทุกฺขานี ยานี จ มานุสฺสกานี ทุกฺขานี ตานี
กุโธ ชาตานี กุโธ สลฺยชาตานี กุโธ นิพฺพตฺตานี กุโธ อภินิพฺพตฺตานี
กุโธ ปาตุภูตฺตานี ฯ [๒] เสฺนหฺปจฺจยา จ นฺนฺทิปจฺจยา จ
รากปจฺจยา จ นฺนฺทிரากปจฺจยา จ ภวนฺติ สมฺภวนฺติ ชายนฺติ
สลฺยชายนฺติ นิพฺพตฺตฺนฺติ อภินิพฺพตฺตฺนฺติ ปาตุภวนฺตฺติ เสฺนหนฺวํ
ทุกฺขมิตํ ปโหติ ฯ

[๖๗๑] อาทินวํ เสฺนหฺมํ เปกฺขมาโนติ เสฺนโหติ เทว เสฺนหา
ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ฯเปฯ อํยํ ตณฺหาเสฺนโห ฯเปฯ
อํยํ ทิฏฺฐิเสฺนโห ฯ อาทินวํ เสฺนหฺมํ เปกฺขมาโนติ ตณฺหาเสฺนเห
จ ทิฏฺฐิเสฺนเห ๓ จ อาทินวํ เปกฺขมาโน [๔] โอลอกฺยมาโน
นิชฺฌายมาโน อุปฺปริกฺขมาโนติ อาทินวํ เสฺนหฺมํ เปกฺขมาโน ฯ เอโก
จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สํสคฺคชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหา

เสฺนหนฺวํ ทุกฺขมิตํ ปโหติ

#๑ ม. ปาปกมฺมนฺตํ ฯ ๒ ม. ตสฺส ฯ ๓ ม. ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ฯ
#๔ ม. ทกฺขมาโน ฯ เอวมิตฺติเสสุ ปเทสุ ฯ

อาทินว เสนหัง เปกขมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๖๗๒] มิตฺเตเต สุหฺหฺเช อนุกมฺปมาโน

หาเปติ อตฺถํ ปฏิพทฺชจิตฺโต

เอตํ ภยํ สนฺถเว เปกขมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๖๗๓] มิตฺเตเต สุหฺหฺเช อนุกมฺปมาโน หาเปติ อตฺถํ ปฏิพทฺชจิตฺโตติ
มิตฺโต ๑ เทว มิตฺตา อาคาริกมิตฺโต จ อนาคาริกมิตฺโต จ ฯ

กตโม อาคาริกมิตฺโต ฯ อิเชกจฺโจ ทุทฺททำ ททาติ ทุจจฺจ
จชติ ทุกฺกโร กโรติ ทุกฺกมํ ขมฺติ กุຍฺหฺมสฺส อาจิกฺขติ
กุຍฺหฺมสฺส ปริกุຍฺหติ ๒ อาปทาสุ น วิชฺหติ ชีวิตํ จสฺส ๓ อตฺถาย
ปริจฺจตฺตํ โหติ ชีเณ นาทิมณฺณติ อัย อาคาริกมิตฺโต ฯ

กตโม อนาคาริกมิตฺโต ฯ อิธ ภิกฺขุ ปโย จ โหติ มนาโป
จ โหติ ๔ ครุ จ ภาวนโย จ [๕] วจนกฺขโม จ คมฺภีรณฺจ กถํ กตฺตา
อฏฺฐาเน จ น นโยเชติ อธิสีเล สมหาเปติ จตฺตุนํ สติปฏฺฐานานํ
ภาวนानุโยเค สมหาเปติ จตฺตุนํ สมนฺนปฺปชานานํ ฯเปฯ
จตฺตุนํ อิทธิปฺปาทานํ ปณฺจจฺจุนํ อินฺทฺริยานํ ปณฺจจฺจุนํ พลาณํ
สจฺจตฺตุนํ โพชฺฌณฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐจฺจกิกสฺส มกฺคสฺส ภาวนानุโยเค
สมหาเปติ อัย อนาคาริกมิตฺโต ฯ

#๑ ม. มิตฺตาติ ฯ ๒ ม. ปริกุຍฺหติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. ชีวิตมฺปิสฺส ฯ

#๔ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๕ ม. วตฺตา จ ฯ

สุหขชา วุจจนฺติ เยหิ สห กมนํ ภาสุ อากมนํ ภาสุ
คมนาคมนํ ภาสุ จานํ ภาสุ นิสฺสชฺชนํ ภาสุ สยนํ ภาสุ
อาลปนํ ภาสุ สลฺลปนํ ภาสุ อุลฺลปนํ ภาสุ สมฺลฺลปนํ
ภาสุ ฯ

มิตฺเต สุหขฺเช อนุกมฺปมาโน หาเปติ อตุถนฺติ มิตฺเต จ
สุหขฺเช จ สนฺทิฏฺเฐ จ สมฺภตฺเต จ สหายे จ อนุกมฺปมาโน
อนุกมฺปมาโน อนุกคฺยหมาโน อตฺตตฺตมฺปิ ปรตฺตมฺปิ หาเปติ
อุกคฺยตฺตมฺปิ หาเปติ ทิฏฺฐจรมฺมิกมฺปิ อตฺถํ หาเปติ สมฺปฺรายิกมฺปิ
อตฺถํ หาเปติ ปรมตฺตมฺปิ หาเปติ [๑] ปริธฺเสติ ปริสชฺเชติ ๒
อนฺตรธาเปตีติ มิตฺเต สุหขฺเช อนุกมฺปมาโน หาเปติ อตฺถํ ฯ

ปฏฺิพทฺชจิตฺโตติ ทฺวิหิ การณฺเหติ ปฏฺิพทฺชจิตฺโต โหติ อตฺตานํ
วา นิจํ จเปนฺโต ปริ อฺจจํ จเปนฺโต ปฏฺิพทฺชจิตฺโต โหติ
อตฺตานํ วา อฺจจํ จเปนฺโต ปริ นิจํ จเปนฺโต ปฏฺิพทฺชจิตฺโต
โหติ ฯ

ถถ อตฺตานํ นิจํ จเปนฺโต ปริ อฺจจํ จเปนฺโต ปฏฺิพทฺชจิตฺโต
โหติ ฯ ตฺเมห เม พหุปรการกา ๑ อหํ ตฺเมห นิสฺสาย ลภามิ
จิวรปฺณฺทปาตเสนาสนคิถานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารํ ยมฺปิ เม
อณฺเณ ทาตุํ วา กาทุํ วา มณฺณนฺติ ตฺเมห นิสฺสาย ตฺเมห
สมฺปสฺสนฺดา ยมฺปิ เม โปราณํ มาตาเปตฺติกํ นามโคตฺตํ ตมฺปิ [๔]
อนฺตรหิตํ ตฺเมหหิ อหํ ฌายามิ อสุกสฺส กุลฺปโก อสุกาย
#๑ ม. ปหาเปติ ปริหาเปติ ฯ ๒ ม. ปริวชฺเชติ ฯ ๑ ม. พหุปรการา ฯ ๔ ม. เม ฯ

กตุปโกติ เอว อุตตานิ นิจิ จเปนโต ปริ อุจฺจํ จเปนโต
ปฏิพทฺชิตฺโต โหติ ฯ

กถิ อุตตานิ อุจฺจํ จเปนโต ปริ นิจิ จเปนโต ปฏิพทฺชิตฺโต
โหติ ฯ อหิ ตุมหากิ พหุปกาวโร ตุมฺเห มํ อากมฺม พุทฺธิ สรณิ
คตา ฆมฺมิ สรณิ คตา สงฺฆํ สรณิ คตา ปาณาติปาตา ปฏิวิริตา
อทินฺนาทานา ปฏิวิริตา กามเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิริตา มุสาวาทา
ปฏิวิริตา สุราเมรยมชฺชปมาทฺฏจानา ปฏิวิริตา อหิ ตุมหากิ
อุทฺเทสมปี ปริปุจฺจณปี สีลมปี อุโปสถมปี ๑ อัจจิกขามิ นวกมฺมิ
อธิฏฺฐามิ อถ จ ๒ ปน ตุมฺเห มํ ปริจฺจชิตฺวา ๓ อณฺเณ สกฺกโรธ
ครุโรธ มาเนถ ปุเชถาติ เอว อุตตานิ อุจฺจํ จเปนโต ปริ
นิจิ จเปนโต ปฏิพทฺชิตฺโต โหติติ มิตฺเต สฺหชฺเช อนุกมฺปมาโน
หาเปติ อตฺถํ ปฏิพทฺชิตฺโต ฯ

[๖๗๔] เอตํ ภยิ สฺนถเว เปกฺขมาโนติ ภยฺนติ ชาติภยิ
ชฺรารภยิ พุยาธิภยิ มรณภยิ ราชภยิ โจรภยิ อคฺคิภยิ อุทกภยิ
อุตตานุวาทภยิ ปรานูวาทภยิ ทณฺฑภยิ ทคฺคิตภยิ อุมิภยิ กุมฺภิลภยิ
อาวฏฺฐภยิ สสสุมารภยิ ๔ อาชีวิกภยิ ๕ อสิโลกภยิ ปริสสารชฺชภยิ [๖]
ภยานกํ ฆมฺมิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุพฺเพกฺโค ๗ อุตฺตราโส ฯ

สฺนถเวติ เทว สฺนถวา ตณฺหาสฺนถโว จ ทิฏฺฐิสฺนถโว จ ฯเปฯ ๘
อຍိ ตณฺหาสฺนถโว ฯเปฯ อຍိ ทิฏฺฐิสฺนถโว ฯ เอตํ ภยิ สฺนถเว
เปกฺขมาโนติ เอตํ ภยิ สฺนถเว เปกฺขมาโน โอลอกยมาโน

- #๑ ม. อุทฺเทสิ เทมิ ปริปุจฺจํ เทมิ อุโปสถํ ... ฯ ๒ ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓ ม.
- #อุชฺฉิตฺวา ฯ ๔ ม. สฺสุมารภยิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๕ ม. อาชีวกภยิ ฯ ๖ ม. มทฺนภยิ ฯ
- #๗ ม. อุพฺเพกฺโค ฯ

นิชฌายมานโน อุปปริกขมาโนติ เอตัง ภยั สนฺถเว เปกฺขมาโน ๑ เอโก

จเร ขคฺควิสาณกปโป ๑ เตนาห โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ

มิตฺเต สฺหชฺเช อนุกมฺปมาโน

หาเปติ อตฺถัง ปฏฺิพฺพุทฺจิตฺโต

เอตัง ภยั สนฺถเว เปกฺขมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ ๑

[๖๗๕] วิโส วิสาโลว ยถา วิสตุโต

ปฺตุเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา

วิสทพีโรว ๑ อสชฺชมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ๑

[๖๗๖] วิโส วิสาโลว ยถา วิสตุโตติ วิโส วุจฺจติ เวพฺพุมฺโพ ๑

ยถา เวพฺพุมฺพสฺมี กณฺฎกา ชฎฺิตา สํสิพฺพิตา ๒ วิสตุตา [๗]

ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพุธา เอวเมว วิสตุติกา วุจฺจติ ตณฺหา

โย ราโค สาราโค อนฺนโย อนฺนโรโร นนฺทิ นนฺทิราโค จิตฺตสฺส

สาราโค อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺโณसानันฺ เคะโร ปลิเคโร สงฺโก ปงฺโก

เอชา มายา ชนิกา สยฺชนนี สิพฺพินี ชาลินี สรिता วิสตุติกา

โสตุตฺตํ วิสตา ๔ आयูหนี ทฺุติยา ปณฺธิ ภาวเนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว

สิเนโห อเปกฺขา ปฏฺิพฺพุธา ๕ อาสา อาสีสนา อาสีสิตตฺตํ ฐปาสา

สทฺททาสา คนฺธาสา รสาสา โฝฏฺฐพฺพสา ลาภาสา ธนาสา ปฺตุตาสา

ชีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปายนา ๖ ชปฺปิตตฺตํ

#๑ ม. วิสทกพีโรว ๑ เอวมุปริปิ ๑ ๒ ม. โปราณกา วิสา สตุตา ๑ ๓ ม. อาสตุตา ๑

#๔ ม. สุตตํ วิสฎา ๑ ๕ ม. ปฏฺิพฺพนฺธุ ๑ ๖ ม. ชปฺปนา ๑

โลลุปปา ๑ โลลุปายนา โลลุปปัตตติ ๒ ปุจฺจนญจิกตา อสารุกมฺยตา ๓
อชมฺมาราโค วิสมฺมาราโค วิสมโลโก นิกนฺติ นิกามนา ปตฺถนา ปีหนา
สมฺปตฺถนา กามตฺถนา ภาวตฺถนา วิภวตฺถนา รูปตฺถนา
อรูปตฺถนา นิโรธตฺถนา รูปตฺถนา สทฺทตฺถนา กนฺธตฺถนา
รสตฺถนา โฝฏฺฐพฺพตฺถนา ฌมฺมตฺถนา โอโฆ โยโค กนฺโถ
อุปาทานํ อวารณํ นีวรณํ ฉนฺนํ พนฺธนํ อุปกฺกิลเโส อนุสโย
ปริยฺยฺญานํ ลตา เววิจฺจํ ทุกฺขมฺลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขปฺปภโว
मारปาโส มารพลิตํ มารวิสโย มารนิวาโส มारพนฺธนํ ตณฺหานที
ตณฺหาชาลํ ตณฺหากทฺทลํ ๔ ตณฺหาสมฺพุโท อภิขฺเฆมา โลโก
อกุสลมฺลํ ๕ วิสตุตฺติกาติ เกนตฺถเนน วิสตุตฺติกา ๕ วิสตาติ วิสตุตฺติกา ๕
วิสาลาติ วิสตุตฺติกา ๕ วิสฎฺฐาติ วิสตุตฺติกา ๕ [๕] วิสกุกฺกิตฺติ
วิสตุตฺติกา ๕ วิสฺหฺรตฺติติ วิสตุตฺติกา ๕ วิสฺวาทิกาคิ วิสตุตฺติกา ๕
วิสมูลาติ วิสตุตฺติกา ๕ วิสผลาติ วิสตุตฺติกา ๕ วิสปริโกคาติ
วิสตุตฺติกา ๕ วิสาลา วา ปน ตณฺหา รูปे สทฺทเต กนฺธเ รเส
โฝฏฺฐพฺเพ กุเล กณฺเ อาวาเส ลาเภ ยเส ปสฺสาย สุขเ
จิเวเร ปิณฺฑพฺปาเต เสนาสเน คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเ
กามชาตฺถยา รูปชาตฺถยา อรูปชาตฺถยา กามภเว รูปภเว อรูปภเว
สญฺญาภเว อสญฺญาภเว เนวสญฺญานาสญฺญาภเว เอกโวการภเว
จตุโวการภเว ปญฺจโวการภเว อตีตานาคตฺตปจฺจูปฺปนเน
ทิกฺกุสฺสุมุตฺตวิญฺญาตพฺเพสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ วิสฎฺฐา ๖ วิตฺถตาติ วิสตุตฺติกาติ วัโส
#๑ ม. โลลุปปี ๕ ๒ ม. โลลุปปายิตตฺตติ ๕ ๓ ม. อสารุกมฺยตา ๕ ๔ ม. ตณฺหากทฺทลํ ๕ ๔
#๕ ม. วิสมาติ วิสตุตฺติกา ๕ ๖ ม. วิสตา ๕

วิสาโลว ยถา วิสตุโต ฯ

[๖๗๗] ปุตเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกขาทิ ปุตตาทิ
จตุตทาโร ปุตตทา อตุโรโซ ปุตโต เขตตโซโซ ปุตโต ทินนโก ปุตโต
อนุตวาสิโก ปุตโต ฯ ทารา วุจติ ภริยา ๑ ฯ อเปกขา วุจติ ๒
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขณา โลโก อกุสลมุนฺติ
ปุตเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกขา ฯ

[๖๗๘] วิสทพีโรว อสชชมาโนติ วิโส วุจติ เวพฺพคมุโป ฯ
ยถา เวพฺพคมุพฺพหิ ตฺรณกพีรา ๓ อสตุตา อลลกา อปฺลิเวญฺจिता ๔-#
อปฺลิพฺพทฺธา นิภนฺตนา นิสฺสฏฺฐา ๕ วิปฺปมุตฺตา เอวเมว [๖] เทว สชชนา
ตณฺหาสชชนา จ ทิฏฺฐิสชชนา จ ฯเปฯ อัย ตณฺหาสชชนา
ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐิสชชนา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพทฺทสฺส ตณฺหาสชชนา
ปหีนฺนา ทิฏฺฐิสชชนา ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐา ตณฺหาสชชนาย ปหีนฺตฺตา
ทิฏฺฐิสชชนาย ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐตฺตา โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท รุเป น สชชติ
สทฺเท น สชชติ กนฺเช น สชชติ รเส น สชชติ โฝญฺจพฺเพ
น สชชติ กุเล กณฺเ อาวาเส ลาภे ยเส ปัสฺสาย สุเข
จิเวเร ปิณฺนทฺปาเต เสนาสนเณ คิลานปจฺจยเกสชชปฺริกฺขาร
กามชาตฺถยา รูปรฺชาตฺถยา อรูปฺชาตฺถยา กามภเว รูปรภเว อรูปภเว
สญฺญาภเว อสญฺญาภเว เนวสญฺญานาสญฺญาภเว เอกโวการภเว
จตุโวการภเว ปญฺจโวการภเว อตีตนาคตปจฺจบุปฺนเน
ทิฏฺฐิสฺสุมฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ฐมฺเมสุ น สชชติ น คยฺหติ ๗ น พชฺฌติ
#๑ ม. วุจฺจนฺติ ภริยาโย ฯ ๒ ม. วุจฺจนฺติ ฯ ๓ ม. ตฺรณกา กพีรกา ฯ
#๔ ม. อคฺริตา ฯ ๕ ม. นิสฺสฏฺฐา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๖ ม. สชชติ ฯ ๗ น คณฺหาติ ฯ

น ปลิวชฌติ [๑] นิกขนุโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสฺสยฺตฺโต
วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรตฺติ วิสทพฺโรว อสชฺชมาโน ฯ เอโก
จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมพฺพุโธ

วโธ วิสาโลว ยถา วิสตุโต

ปฺตุเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา

วิสทพฺโรว อสชฺชมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๖๗๕] มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโธ ๒

เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจฺราย

วิญฺญ นโร เสริต ๓ เปกฺขมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

[๖๘๐] มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโธ เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ
โคจฺรายาติ มิโคติ เทว มิคา เณมิมิโค จ สรภมิโค ๔ จ ฯ
ยถา อารณฺณโก ๕ มิโค อรณฺณเว [๖] วสมาโน ๗ วิสฺสตุโธ คจฺฉติ
วิสฺสตุโธ ติฏฺฐติ วิสฺสตุโธ นิสฺสิตติ วิสฺสตุโธ เสยฺยํ กปฺเปติ ฯ

วุตฺตํ เหน้ ภาควตา เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อารณฺณโก มิโค
อรณฺณเว ปวเน จรมาโน วิสฺสตุโธ คจฺฉติ วิสฺสตุโธ ติฏฺฐติ
วิสฺสตุโธ นิสฺสิตติ วิสฺสตุโธ เสยฺยํ กปฺเปติ ตํ กิสฺส เหน้
อนาปาถคโต ภิกฺขเว ลุทฺทสฺส เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ

#๑ ม. น มุจฺฉติ ฯ ๒ ม. อพฺพุโธ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๓ ม. เสริตฺ ฯ เอวมุปริปี ฯ
#๔ ม. ปสทมิโค ฯ ๕ ม. อรณฺณโก ฯ เอวมุปริปี ฯ ๖ ม. ปวเน ฯ ๗ ม. จรมาโน ฯ
#เอวมุปริปี ฯ

วิวิจเฆว กามเมหิ วิวิจจ อกุสเลหิ ฌมเมหิ สวิตกุกัม สวิจาร์ วิเวกขัม
ปีติสุขัม ปจัม ฌานัม อุปสมปชช วิหริติ อัย วุจจติ ภิกขเว
ภิกขุ อนุชฌมาสิ มาริ อปทัม วชิตฺวา มารจกขุอทสุสนัม ๑ คโต
ปาปิมโต ปุณ จปรี ภิกขเว ภิกขุ วิตกุกิจจารานัม วุปสมา อชฺชตฺตัม
สมปสทาหนัม เจตโส เอโกทิกาวัม อวิตกุกัม อวิจาร์ สมาริขัม ปีติสุขัม
ทุตติยัม ฌานัม อุปสมปชช วิหริติ อัย วุจจติ ภิกขเว ภิกขุ
อนุชฌมาสิ มาริ อปทัม วชิตฺวา มารจกขุอทสุสนัม คโต ปาปิมโต
ปุณ จปรี ภิกขเว ภิกขุ ปีติยา จ วิราคา อุเปกขโก จ วิหริติ
สโต จ สมปชาโน สุขณฺจ กายเณ ปฏิสัเวเทติ ยนตัม อริยา
อาจิกขนฺติ อุเปกขโก สติมา สุขวิหาริตี ตติยัม ฌานัม อุปสมปชช
วิหริติ อัย วุจจติ ภิกขเว ภิกขุ อนุชฌมาสิ มาริ อปทัม วชิตฺวา
मारจกขุอทสุสนัม คโต ปาปิมโต ปุณ จปรี ภิกขเว ภิกขุ สุขสฺส
จ ปหานา ทุกขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानัม
อตุลฺงคมา อทุกขมสุขัม อุเปกขาสติปาริสุทฺธี จตุตฺถัม ฌานัม
อุปสมปชช วิหริติ อัย วุจจติ ภิกขเว ภิกขุ อนุชฌมาสิ มาริ
อปทัม วชิตฺวา มारจกขุอทสุสนัม คโต ปาปิมโต ปุณ จปรี ภิกขเว
ภิกขุ สพฺพโส รูปสณฺณานัม สมติกุกมา ปฏิมสณฺณานัม อตุลฺงคมา
นानตฺตสณฺณานัม อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญฺจายตฺนัม
อุปสมปชช วิหริติ อัย วุจจติ ภิกขเว ภิกขุ อนุชฌมาสิ
มาริ อปทัม วชิตฺวา มारจกขุอทสุสนัม คโต ปาปิมโต ปุณ จปรี
#๑ ม. มารจกขุ อทสุสนัม ฯ เอวมุปริปิ ฯ

ภิกขเว ภิกขุ สพุพโส อากาसानญายตนํ สมตีกุมมม อนนุตฺ
วิญญานนฺติ วิญญานญายตนํ อุปสมุปฺชช วิหริติ [๑] สพุพโส
วิญญานญายตนํ สมตีกุมมม นตฺถิ กิณฺจิติ อากิณฺจญายตนํ
อุปสมุปฺชช วิหริติ สพุพโส อากิณฺจญายตนํ สมตีกุมมม สนฺตเมตฺ
ปณฺธิตเมตฺนฺติ เนวสญฺยานาสญฺญายตนํ อุปสมุปฺชช วิหริติ สพุพโส
เนวสญฺยานาสญฺญายตนํ สมตีกุมมม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมุปฺชช
วิหริติ ปญฺญา ยจฺสุส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติ อัย
วฺจจฺติ ภิกขเว ภิกขุ อนฺธมกาสิ มาริ อปทํ วชิตฺวา มารจฺขุออกฺสุสนํ
คโต ปาปิมโต ตินฺนโณ โลกเก วิสฺตฺตํโก โส วิสฺสฺสโต กจฺจติ
วิสฺสฺสโต ตินฺนจฺติ วิสฺสฺสโต นิสิตฺติ วิสฺสฺสโต เสยฺยํ กปฺเปติ
ตํ กิสฺส เหตุ อนาปาถคโต ภิกขเว ปาปิมโตติ ฯ มิโค อรณฺณมฺหิ
ยถา อพฺนุโร เยนิจฺจํกํ กจฺจติ โคจฺราย ฯ

[๖๘๑] วิญฺญู นโร เสริตฺ เปกฺขมาโนติ วิญฺญูติ วิญฺญู ๒
ปญฺจทิตฺ ปญฺจวา พุทฺธมา ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ ฯ นโรติ
สฺสโต มานโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทญฺ มนุโช ฯ
เสริติ เทว เสริ ฌมฺโมปิ เสริ ปุคฺคโลปิ เสริ ฯ

กตโม ฌมฺโม เสริ ฯ จตฺตารो สติปฺญฺจานา จตฺตารो
สมฺมปฺปชานา จตฺตารอ อิทฺธิปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ
สฺสตฺต โพชฺฆงฺกคา อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค ฯ อัย ฌมฺโม เสริ ฯ

กตโม ปุคฺคโล เสริ ฯ โย อิมินา เสรินา ฌมฺเมน สมฺนฺนาคโต
#๑ ม. ปุณ จปริ ภิกขเว ฯ เอวมฺหิเสสุ จานฺเสสุ ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

โส วุจฺจติ ปุคฺคโล เสรี ฯ

วิญญู นโร เสริต เปกฺขมาโนติ วิญญู นโร เสริตฺ ฌมมํ
เปกฺขมาโน โอลอกยมาโน นิชฺฌายมาโน อุปปริกฺขมาโนติ วิญญู
นโร เสริต เปกฺขมาโน ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโธ

เยนิจฺจกํ คจฺจติ โคจราย

วิญญู นโร เสริต เปกฺขมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๖๘๒] อามนฺตนา โหติ สหายมฺชฺฌ

วาเส จานเน คมเน จาริกาย

อนภิขฺฌิตฺ เสริตฺ เปกฺขมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๖๘๓] อามนฺตนา โหติ สหายมฺชฺฌ วาเส จานเน คมเน
จาริกายาติ สหายา วุจฺจติ เยหิ สห คมณํ ฆาสุ อากมณํ ฆาสุ
คมนา कमณํ ฆาสุ จานํ ฆาสุ นิสฺซชฺชนํ ฆาสุ สยณํ ฆาสุ อาลปนํ
ฆาสุ สลฺลปนํ ฆาสุ อุลฺลปนํ ฆาสุ สมฺมูลปนํ ฆาสุ ฯ อามนฺตนา
โหติ สหายมฺชฺฌ วาเส จานเน คมเน จาริกายาติ สหายมฺชฺฌ
วาเสปี จานเนปี คมเนปี จาริกายปี อตฺตตฺถมฺนฺตนา ปฺรตฺถมฺนฺตนา
อุภยตฺถมฺนฺตนา ทิฏฺฐจฺจมฺมิกตฺถมฺนฺตนา สมฺปฺรายิกตฺถมฺนฺตนา

ปรหมตถมนนตนาติ อามนตนา โหติ สหายมชฺเฌ วาเส จานเน คมนเน
จาริกาย ฯ

[๖๘๔] อนภิชฺฉิตฺตํ เสริตฺตํ เปกฺขมาโนติ อนภิชฺฉิตฺตํ เอตํ
วตฺถุ พาลานํ อสปรุริสฺสานํ ติตฺถียานํ ติตฺถียสาวกานํ ยทิตฺถํ
ภณฺฑกาสาวยตฺถวสนตา อภิชฺฉิตฺตํ เอตํ วตฺถุ ปณฺฑิตานํ สปรุริสฺสานํ
พุทฺธสาวกานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ ยทิตฺถํ ภณฺฑกาสาวยตฺถวสนตา ฯ
เสริตฺติ เทว เสริ ฌมฺโมปิ เสริ ปุคฺคโลปิ เสริ ฯ กตโม ฌมฺโม
เสริ ฯ จตฺตาริ สติปฏฺจานา ฯเปฯ อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค
อโย ฌมฺโม เสริ ฯ กตโม ปุคฺคโล เสริ ฯ โย อิมินา เสรินา
ฌมฺเมน สมนฺนาคโต โส วุจฺจติ ปุคฺคโล เสริ ฯ อนภิชฺฉิตฺตํ
เสริตฺตํ เปกฺขมาโนติ เสริตฺตํ เปกฺขมาโน โอลอกยมาโน นิชฺฌายมาโน
อุปปริกฺขมาโนติ อนภิชฺฉิตฺตํ เสริตฺตํ เปกฺขมาโน ฯ เอโก จเร
ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

อามนตนา โหติ สหายมชฺเฌ

วาเส จานเน คมนเน จาริกาย

อนภิชฺฉิตฺตํ เสริตฺตํ เปกฺขมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๖๘๕] จิตฺตาทา รติ โหติ สหายมชฺเฌ

ปฺตุเตสฺส จ วิปฺลํ โหติ เปมํ

ปฺยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจฺจมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสานกปโป ฯ

[๖๘๖] จิฑุฑา รติ โหติ สหายมชฺเฌติ จิฑุฑาติ เทว จิฑุฑา
กายิกา จ จิฑุฑา วาจสีกา จ จิฑุฑา ฯ

กตมา กายิกา จิฑุฑา ฯ หตุถิหิปี กิพนฺติ อสฺเสหิปี กิพนฺติ
รเถหิปี กิพนฺติ ฐนุหิปี กิพนฺติ [๑] อฏฺฐปเทหิปี กิพนฺติ ทสฺปเทหิปี
กิพนฺติ อากาเสหิปี ๒ กิพนฺติ ปรีหารปเถหิปี ๓ กิพนฺติ สนฺตีกายปี
กิพนฺติ ขลิกายปี กิพนฺติ ฆฏฺฏีกายปี กิพนฺติ สลากหตุเถนปี กิพนฺติ
อกุเขนปี กิพนฺติ ปงฺกจีเรนปี กิพนฺติ วงฺกเคนปี กิพนฺติ โมกฺขจิกายปี
กิพนฺติ จิงฺกุลเคนปี กิพนฺติ ปตฺตาทพฺหเคนปี กิพนฺติ รธเคนปี
กิพนฺติ ฐนุเคนปี กิพนฺติ อกฺขริกายปี กิพนฺติ มเนสิกายปี กิพนฺติ
ยถาวชฺเชนปี กิพนฺติ อัย กายิกา จิฑุฑา ฯ

กตมา วาจสีกา จิฑุฑา ฯ มุขเกริยํ มุขามุพฺพํ มุขเทณฺฑิมกํ
มุขวลิมกํ มุขเกรฺพกํ ๔ มุขททฺทริกํ นาฏฺฏิกํ ๕ ลาสํ คีตํ ทวกมฺมํ
อัย วาจสีกา จิฑุฑา ฯ

รติติ อนุกฺกณฺจิตาวจฺจนเมตฺ ๖ รติติ ฯ สหายมชฺเฌติ สหายา
วฺจฺจนฺติ เยหิ สห คมนํ ฆาสฺ อาคมนํ ฆาสฺ คมนาคมนํ ฆาสฺ
จันนํ ฆาสฺ นิสชฺชนํ ฆาสฺ สยนํ ฆาสฺ อาลปนํ ฆาสฺ สลฺลปนํ
ฆาสฺ อุลฺลปนํ ฆาสฺ สมุลฺลปนํ ฆาสฺ ฯ จิฑุฑา รติ โหติ สหายมชฺเฌติ
จิฑุฑา จ รติ จ สหายมชฺเฌ โหตีติ จิฑุฑา รติ
โหติ สหายมชฺเฌ ฯ

- #๑ ม. ทรุหิปี กิพนฺติ ฯ ๒ ม. อากาเสปี ฯ ๓ ม. ปรีหารปเถปี ฯ ๔ ม. มุขเกริกํ
- #มุขามุพฺพํ มุขชฺเฌติมกํ มุขจลิมกํ มุขเกรฺกํ ฯ ๕ ม. นาฏฺฏิกํ ฯ ๖ ม.
- #อนุกฺกณฺจิตาวิจฺจนเมตฺ ฯ

[๖๘๗] ปุตุเตสุ จ วิปลั โหติ เปมฺนติ ปุตุตติ จตุตาโร
ปุตุตา อตุโรช ปุตุโต เขตฺตช ปุตุโต ทินฺนโก ปุตุโต อนฺตฺวาสิโก
ปุตุโต ฯ ปุตุเตสุ จ วิปลั โหติ เปมฺนติ ปุตุเตสุ จ อธิมตฺตํ
โหติ เปมฺนติ ปุตุเตสุ จ วิปลั โหติ เปมฺ ฯ

[๖๘๘] ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจ
ปิยา ๑ สงฺขาราว ปิยา ๑ ฯ

กตเม สตฺตา ปิยา ฯ อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อตฺถกามา
หิตกามา ฆาสูกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา
วา ภคินี วา ปุตุโต วา ฐิตา วา มิตุโต วา อมฺจฺโจ วา
ฌาติ วา สาลโหิตา วา อิเม สตฺตา ปิยา ฯ

กตเม สงฺขาราว ปิยา ฯ มนาปีกา รูปา มนาปีกา สทฺทา
มนาปีกา กนฺธา มนาปีกา รสา มนาปีกา โผฏฺจพฺพา อิเม
สงฺขาราว ปิยา ฯ

ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจ
อภฺยฺยมาโน หรายมาโนติ ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปฺจฺเจกสมฺพฺพุโร

จิทฺทาท รัตติ โหติ สหાયมชฺฌ

ปุตุเตสุ จ วิปลั โหติ เปมฺ

ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. ปิยานํ วิปฺปโยคํ ฯ

[๖๘๕] จาคุฑุทธิโส อปฺปฎิโฆ จ โหติ

สนฺตุสฺสมาโน อิตฺริตเรน

ปริสฺสยานํ สหิตา อณฺมภิ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ๑

[๖๘๐] จาคุฑุทธิโส อปฺปฎิโฆ จ โหตีติ จาคุฑุทธิโสติ โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ
ตถา ทฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ
สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา
วิปฺุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปฺชฺเณน ๑ ฝริตฺวา
วิหฺรติ กรฺุณาสหคเตน เจตฺสา มุทิตาสหคเตน เจตฺสา อูเปกฺขาสหคเตน
เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา
ตตฺติยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย
สพฺพาวนฺตํ โลกํ อูเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา วิปฺุเลน มหคฺคเตน
อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปฺชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ ๑ จาคุฑุทธิโส
อปฺปฎิโฆ จ โหตีติ เมตฺตตาย ภาวิตตฺตา เย ปฺุรตฺถิมาย ทิสาย
สฺตฺตา เต อปฺปฎิฏฺฐลา โหนฺติ เย ปจฺฉิมาย ทิสาย สฺตฺตา
เต อปฺปฎิฏฺฐลา โหนฺติ เย ทกฺขิมาย ทิสาย สฺตฺตา เต อปฺปฎิฏฺฐลา
โหนฺติ เย อุตฺตราย ทิสาย สฺตฺตา เต อปฺปฎิฏฺฐลา โหนฺติ
เย ปฺุรตฺถิมาย อนฺุทิสาย สฺตฺตา เต อปฺปฎิฏฺฐลา โหนฺติ เย
ปจฺฉิมาย อนฺุทิสาย สฺตฺตา เต อปฺปฎิฏฺฐลา โหนฺติ เย ทกฺขิมาย
#๑ ม. อพฺยาปฺชฺเณน ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

อนุทิสาย สตุตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ เย อุตฺตราย อนุทิสาย
สตุตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ เย เหญจิมาย ทิสาย สตุตา
เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ เย อูปริมาย ทิสาย สตุตา เต อปฺปฏิกฺกุลา
โหนฺติ เย ทิสาสฺ วิทิสาสฺ สตุตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ
กรฺณาย ภาวิตตฺตา มุทิตาย ภาวิตตฺตา อฺเปกฺขาย ภาวิตตฺตา
เย ปฺรตฺถิมาย ทิสาย สตุตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ ฯเปฯ
เย ทิสาสฺ วิทิสาสฺ สตุตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺตฺติ จาคฺคฺทฺติโส
อปฺปฏฺธิโฆ จ โหติ ฯ

[๖๕๑] สนฺตุสฺสฺมาโน อิตฺริตฺเรนาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
สนฺตุญฺโจ โหติ อิตฺริตฺเรณ จิวฺเรณ อิตฺริตฺรจิวฺรสนฺตุญฺจฺยา จ
วณฺณวาที น จ จิวฺรเหตุ อนฺสนํ อปฺปฏฺฐูปํ อापชฺชติ อลทฺธา
จ จิวฺรํ น ปฺริตสฺสฺติ ลทฺธา จ จิวฺรํ อคฺธิโต อมฺจฺฉิโต
อนชฺโฆปนฺโน อาทินวทฺสฺสาวี นิสฺสรณปฺลโย ปฺริภฺยชฺติ ตาย
จ ปน อิตฺริตฺรจิวฺรสนฺตุญฺจฺยา เนวตฺตานุกํเสติ น ปฺริ วมฺภติ
โย ทิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต อยํ วุจฺจติ
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ โปฺราณ อคฺคณฺเณ อริยวํเส จิโต ฯ สนฺตุญฺโจ
โหติ อิตฺริตฺเรณ ปิณฺฑปาเตน อิตฺริตฺรปิณฺฑปาตสนฺตุญฺจฺยา จ
วณฺณวาที น จ ปิณฺฑปาตเหตุ อนฺสนํ อปฺปฏฺฐูปํ อापชฺชติ
อลทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ น ปฺริตสฺสฺติ ลทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ
อคฺธิโต อมฺจฺฉิโต อนชฺโฆปนฺโน อาทินวทฺสฺสาวี นิสฺสรณปฺลโย

ปริกฤษติ ตาย จ ปน อิตริตรปีณฑปาตสนตุฎฐิยา เนวตตานุกกัเสติ
น ปริ วมุเกติ โย หิ ตตถ ทกโข อนลโส สมปชาโน
ปฎิสสโต อัย วุจติ ปจเจกสมพุทโธ โปราณ อคคณเณ
อริยวเส จิโต ฯ สนตุฎฐโ จ โหติ อิตริตเรน เสนาสเนน
อิตริตรเสนาสนสนตุฎฐิยา จ วณณวาที น จ เสนาสนเหตุ อนเนสนั
อปปฎิรูปี อาปชชติ อลทฐา จ เสนาสนั น ปริตสสติ ลทฐา
จ เสนาสนั อคธิโต อมุจฉิโต อนชโฆปนโน อาทีนวทสสาวิ
นิสสรณปณโณ ปริกฤษติ ตาย จ ปน อิตริตรเสนาสนสนตุฎฐิยา
เนวตตานุกกัเสติ น ปริ วมุเกติ โย หิ ตตถ ทกโข อนลโส
สมปชาโน ปฎิสสโต อัย วุจติ ปจเจกสมพุทโธ โปราณ
อคคณเณ อริยวเส จิโต ฯ สนตุฎฐโ จ โหติ อิตริตเรน
กิลานปจจยเกสชชปริกขารเนน อิตริตรกิลานปจจยเกสชชปริกขารสนตุฎฐิยา
จ วณณวาที น จ กิลานปจจยเกสชชปริกขารเหตุ
อนเนสนั อปปฎิรูปี อาปชชติ อลทฐา จ กิลานปจจยเกสชชปริกขาร
น ปริตสสติ ลทฐา จ กิลานปจจยเกสชชปริกขาร อคธิโต
อมุจฉิโต อนชโฆปนโน อาทีนวทสสาวิ นิสสรณปณโณ ปริกฤษติ
ตาย จ ปน อิตริตรกิลานปจจยเกสชชปริกขารสนตุฎฐิยา เนวตตานุกกัเสติ
น ปริ วมุเกติ โย หิ ตตถ ทกโข อนลโส สมปชาโน
ปฎิสสโต อัย วุจติ ปจเจกสมพุทโธ โปราณ อคคณเณ
อริยวเส จิโตติ สนตุสสมาโน อิตริตเรน ฯ

[๖๕๒] ปรีสุตยานัน สหิตา อณุมกิตติ ปรีสุตยาติ เทว ปรีสุตยา
ปากฎปรีสุตยา จ ปฎิจจนนปรีสุตยา จ ฯ

กตเม ปากฎปรีสุตยา ฯ สี่หา พุยกุมา ทีปี อจจนตรจณา ๑
โกกา โคมหิสา ๒ หตถิ อหิ วิจจิกกา สตปที โจรา วา อสุสุ
มาณวา กตกมมา วา ออกตกมมา วา จกขุโรโค โสตโรโค
ฆานโรโค ชิวหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณณโรโค มุขโรโค
ทนต์โรโค กาโส สาสโส ปินาสโส ทโห ชโร กุจจโรโค มจจนา
ปกขณทิกกา สุลลา วิสุจิกกา กุจจ กณโฑ กิลาสโส โสโส อปมาโร
ทททุ กณทุ กจจ รขสา วิจจิกกา โลหิต์ ปิตตัม มฐเมโห อัสสา
ปีพกา ภคนทลา ปิตตสมญจนา อาพาธา เสมหสมญจนา
อาพาธา วาตสมญจนา อาพาธา สนนีปาติกา อาพาธา อุตฺปริณามชา
อาพาธา วิสมปรีหารชา อาพาธา โอปกมิกกา อาพาธา
กมมวิปากชา อาพาธา สีส อจจหิ ชิมจจนา ปิปาสา อจจจาโร
ปสุสวาโว ทำสมกสวาตตปสิริสปสมผสสา อิติ วา อิเม วุจจนติ
ปากฎปรีสุตยา ฯ

กตเม ปฎิจจนนปรีสุตยา ฯ กายทฺจจริตัม วิจจิทฺจจริตัม มโนทฺจจริตัม
กามจจนทนีวรณัม พุยาปาทนีวรณัม ถินมิทฺชนีวรณัม
อฺทฺชจจกุกจจนีวรณัม วิจจิกจจจนา นีวรณัม ราโค โทโส โมโห
โกโร อฺปนาโห มกฺโข ปฟาโส อิสฺสา มจจริยิ์ มายา สาสเจยฺย
ถมฺโถ สารมฺโถ มาโน อติมาโน มโห ปมาโท สพุเพ กิเลส
#๑ ม. อจจนา ตรจจนา ฯ ๒ ม. มหีส ฯ เอมฺปรีปี ฯ

สพฺเพ ทูจฺจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺดาปา
สพฺพากุสลาภิสงฺขารา อิมเ วุจฺจุนฺติ ปฏฺิจฺจนฺนปฺริสฺสยา ฯ

ปฺริสฺสยาติ เณตฺถเณน ปฺริสฺสยา ฯ ปฺริสฺสหนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ
ปฺริหานาย ลํวตฺตุนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ ตตฺตราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ปฺริสฺสหนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ เต ปฺริสฺสยา ตํ ปุคฺคํ สหนฺติ
ปฺริสฺสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฆตฺถรณฺติ ปฺริยาทียนฺติ ปิเพนฺติ ๑ เอวํ
ปฺริสฺสหนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ปฺริหานาย ลํวตฺตุนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ เต ปฺริสฺสยา กุสลานํ
ชฺมมานํ อนฺตรายาย ปฺริหานาย ลํวตฺตุนฺติ ฯ กตเมถํ กุสลานํ
ชฺมมานํ ฯ สมฺมาปฏฺิปปาย อนฺุโลมปฏฺิปปาย อปฺจฺจนิกปฏฺิปปาย
อนฺวตฺถปฏฺิปปาย ชฺมมานชฺมมปฏฺิปปาย สีเลสุ ปฺริปฺริการิตาย
อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทวารตาย โภชเน มตฺตถฺญตฺตายน ชาครียานฺุโยคฺสฺส
สตีสมฺปชฺญถฺญตฺต จตฺตุนํ สตีปฏฺุจฺจานานํ ภาวานานฺุโยคฺสฺส จตฺตุนํ
สมฺมปฺปชานานํ จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจจฺจุนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจจฺจุนํ
พลานํ สตฺตจฺจุนํ โพชฺฌจฺจกานํ อริยฺสฺส อฏฺุจฺจกิกฺสฺส มกฺคฺสฺส
ภาวานานฺุโยคฺสฺส อิมํ กุสลานํ ชฺมมานํ อนฺตรายาย ปฺริหานาย
ลํวตฺตุนฺติ ฯ เอวํ ปฺริหานาย ลํวตฺตุนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ตตฺตราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ ตตฺถเต ปาปกา อกุสลา ชฺมมา
อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา ฯ ยถา พิเล พิลาสยา ปาณา
สยฺนฺติ อุทฺเท อุทกาสยา ๒ ปาณา สยฺนฺติ วน วนาสยา ปาณา
#๑ ม. มทฺทนฺติ ฯ ๒ ม. ทเก ทกาสยา ฯ

สยนฺติ รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยนฺติ เอวมเว ตตฺเถเต
ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา เอว
ตตฺตราสยาตี ปริสฺสยา ฯ

วฺุตฺตํ เหนฺติ ภควตา สานฺตเววาลีโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจฺริยโก
ทฺกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรติ กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺตเววาลีโก [๑] ทฺกฺขํ
น ผาสฺสุ วิหฺรติ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุณา รุปี ทิสฺวา
อุปฺปชฺชนฺติ เย ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา สลฺยโลชนียา
ตฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวณฺติ ปาปกา อกุสลา ฌมฺมาตี
ตฺสฺมา สานฺตเววาลีโกตี ๒ วฺุจฺจตี เต นํ สมฺมาจฺรณฺติ ๓ ปาปกา
อกุสลา ฌมฺมาตี ตฺสฺมา สาจฺริยโกตี วฺุจฺจตี ปฺน จปฺริ ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน โสเตน สทฺทํ สฺตฺวา ฆาเนน กนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวฺหาย
รลฺลํ สายิตฺวา กาเยน โฝฏฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญา
อุปฺปชฺชนฺติ เย ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา สลฺยโลชนียา
ตฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวณฺติ ปาปกา อกุสลา ฌมฺมาตี
ตฺสฺมา สานฺตเววาลีโกตี วฺุจฺจตี เต นํ สมฺมาจฺรณฺติ ๔ ปาปกา
อกุสลา ฌมฺมาตี ตฺสฺมา สาจฺริยโกตี วฺุจฺจตี เอว โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สานฺตเววาลีโก สาจฺริยโก ทฺกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรตีตี ฯ เอวมฺปิ
ตตฺตราสยาตี ปริสฺสยา ฯ

วฺุตฺตํ เหนฺติ ภควตา ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลาอนฺตราอมิตฺตา
อนฺตราสปฺตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปฺจฺจตฺติกา กตฺเม
#๑ ม. สาจฺริยโก ฯ ๒ ม. สานฺตเววาลีโก ฯ ๓-๔ ม. เตน สมฺมาจฺเรณ สมฺมาจฺรณฺตินํ ฯ

ตโย โลโก ภิกขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสप्तฺโต
อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺติโก โทโส ภิกขเว ฯเปฯ โมโห
ภิกขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสप्तฺโต อนฺตราวธโก
อนฺตราปจฺจตฺติโก อิม โข ภิกขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตรามิตฺตา
อนฺตราสप्तฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺติกาติ ฯ

อนตฺถชนโน โลโก โลโก จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺุชฺฉติ
ลฺุทฺุโธ อตฺถํ น ชานาติ ลฺุทฺฺุโธ รมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมฺมํ ตทา โหติ ยํ โลโก สหเต นรํ
อนตฺถชนโน โทโส โทโส จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺุชฺฉติ
ทฺุฎฺุโธ อตฺถํ น ชานาติ ทฺุฎฺุโธ รมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมฺมํ ตทา โหติ ยํ โทโส สหเต นรํ
อนตฺถชนโน โมโห โมโห จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺุชฺฉติ
มฺุโฬห อตฺถํ น ชานาติ มฺุโฬห รมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมฺมํ ตทา โหติ ยํ โมโห สหเต นรฺนฺติ ฯ

เอวมฺปิ ตตฺตราสยาติ ปรีสุสยา ฯ

วฺุตฺตํ เหน้ ภาควตา ตโย โข มหาราช ปรีสุสยธมฺมา ๑
อชฺฉตฺตํ อฺุปฺปชฺชมานา อฺุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺุภฺุขาย อผาสฺวิหาราย
#๑ ม. ปรีสุสธ รมฺมา ฯ เอวมิทิเสสฺส ปเทสฺส ฯ

กตเม ตโย โลโก โข มหาราช ปริสุสยธมฺโม
อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสูหาราย
โทโส โข มหาราช ๆเปฯ โมโห โข มหาราช ปริสุสยธมฺโม
อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสูหาราย
อิเม โข มหาราช ตโย ปริสุสยธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน
อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสูหารายาติ ฯ

โลโก โทโส จ โมโห จ ปริสฺสึ ปาปเจตฺสึ
หีสฺสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจฺจสารีรํ สมฺผลนฺติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสุสยา ฯ

วฺคฺตํ เหน็ด ภาวตา

ราโค โทโส จ โมโห จ อโตนิทานา
อรตี รติ ๑ โลมหํโส อโตะชา
อโตะ สมฺภูจาย มโนวิตกฺกา
กุมารกา ฐงฺกมิโวสุสฺชชฺชนฺตีติ ๒ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสุสยา ฯ

ปริสุสยานํ สหิตาติ ปริสุสเย สหิตา อคฺชิตา ๓ อชฺโฆตฺตฤติตา
ปีพฺวา ฆาตฺวาติ ๔ ปริสุสยานํ สหิตา ฯ อณฺมกฺกิตฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
อภฺริ อจฺณมฺภี อณฺตฺราสี อปลาหิ ปหิณฺภยเถรโว
วิกตโลมหํโส วิหฺรตีติ ปริสุสยานํ สหิตา อณฺมกฺกิ ฯ เอโก จเร
ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

#๑ ม. รติ ฯ ๒ ม. ฐงฺกมิโวสุสฺชชฺชนฺตีติ ฯ ๓ ม. อารชิตา ฯ ๔ ม. ปรียาทิตา
#ปฏฺฐินิสฺสตาติ ฯ

จาทุทโทโส อปปฏิโฆ จ โหติ}

สนตุสสมาโน อิตริตเรน(

ปรัสสยานัน สหิตา อณมภิ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๖๕๑] ทุสฺสงฺกหา ปพฺพชิตาปี เอเก

อโถ คหฺภูจฺจา ฆรมาวสนฺดา

อปโปสฺสกุโก ปฺรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๖๕๔] ทุสฺสงฺกหา ปพฺพชิตาปี เอเกติ อีเชกฺจเจ ปพฺพชิตาปี
นิสฺสเยปี ทิยฺยมาเน อุตฺเทเสปี ทิยฺยมาเน ปฺริปฺจุฉายปี ทิยฺยมานาย
จีวเรปี ทิยฺยมาเน ปตฺเตปี ทิยฺยมาเน โลหตาลเกปี ทิยฺยมาเน
ธมฺมกรเกปี ๑ ทิยฺยมาเน ปฺริสฺสวานปี ทิยฺยมาเน กุญฺจิกายปี ๒
ทิยฺยมานาย อฺปาหเนปี ทิยฺยมาเน กายพนฺธเนปี ทิยฺยมาเน น
สุณฺนฺติ น โสตฺตํ โอทหนฺติ น อณฺญาจิตฺตํ อฺปฺภุจฺเปณฺติ อนสฺสวา
อวจนฺตรา ปฺภฺยฺโยโลมวฺตฺติโน อณฺเณเนว มฺขํ กโรนฺตีติ ทุสฺสงฺกหา
ปพฺพชิตาปีเอเก ฯ

[๖๕๕] อโถ คหฺภูจฺจา ฆรมาวสนฺดาติ อีเชกฺจเจ คหฺภูจฺจาปี
หตฺถิมฺหิปี ทิยฺยมาเน รเถปี เขตฺเตปี วตฺถุมฺหิปี หิรณฺเณปี สุวณฺเณปี
ทิยฺยมาเน คาเมปี [๓] นคเรปี [๔] ชนปฺเทปี ทิยฺยมาเน น สุณฺนฺติ
น โสตฺตํ โอทหนฺติ น อณฺญาจิตฺตํ อฺปฺภุจฺเปณฺติ อนสฺสวา
#๑ ม. ฐมฺมการเณปี ฯ ๒ ม. ถวิเกปี ฯ ๓ ม. นิกเมปี ๔ ม. รกฺขเจปี ฯ

อวจนกรา ปฏิโลมวตติโน อณเณเนว มุขํ กโรนตตีติ อโถ กหฏฐา
ฆรมาวสนุตตา ฯ

[๖๕๖] อปโปสสุกโก ปรปุตเตสุ หุตวาติ อตตานํ จเปตวา
สพเพ อิมสฺมี อตเถ วุตตา ๑ ฯ อปโปสสุกโก ปรปุตเตสุ หุตวาติ ๒
อปโปสสุกโก หุตวา อพฺยาวโฏ หุตวา อนเปกฺโข หุตวาติ อปโปสสุกโก
ปรปุตเตสุ หุตวา ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
เดนาห โส ปจเจกสมฺพุทฺโธ

ทฺสสงฺกหา ปพฺพชิตาปี เอเก
อโถ กหฏฐา ฆรมาวสนุตตา
อปโปสสุกโก ปรปุตเตสุ หุตวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๖๕๗] โวโรปยิตฺวา ๓ คิหิพฺยณฺชนานิ
สณฺณินฺนปตฺโต ๔ ยถา โกวิพาโร
เจตฺวาน วิโร คิหิพฺยณฺชนานิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๖๕๘] โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ คิหิพฺยณฺชนานิ วุจฺจนฺติ
เกสา จ มสฺสุ จ มาลา จ คนฺธํ จ วิเลปนํ จ อากรณํ จ
ปีลนฺทนํ จ วตฺถนฺจ ปารุปนฺนฺจ เวฏฺจนฺนฺจ ๕ อฺจุฉาทนฺนฺจ
ปริมฺททนฺนฺจ นหาปนํ สมฺพาหนํ อาทาสํ อณฺชนํ มาลาวิเลปนํ ๖
#๑ ม. ปรปุตฺตาเตสุ ปรปุตฺเตสุ ... ฯ ๒ ม. อิม ปาจา นตฺติ ฯ
#๓ ม. โอโรปยิตฺวา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๔ สී. ย. สํสีนปตฺโต ฯ ๕ ม. เวจนฺนฺจ ฯ
#๖ ม. มาลาคนฺธวิเลปนํ ฯ

มุขจฺจุณฺณํ มุขเลปํ หตฺถพทฺชนํ ๑ สีขาพนฺธํ ทณฺฑํ นาฬิกํ ขกฺกํ ฉตฺตํ
อุปาหนา อุณฺหิสฺสํ มณฺนิ วาลวิชนี ๒ โวหาตานิ ๓ วตฺถานิ ทิมฺรสฺถานิ ๔
อิตฺติ วา ฯ โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยุชฺชนานีติ [๕] โวโรเปตฺวา [๖]
นิกฺขิปิตฺวา ปฏฺฐิสฺสมุภยิตฺวาติ ๗ โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยุชฺชนานิ ฯ

[๖๕๕] สลฺยณฺนินฺนปฺตฺโต ยถา โกวิพาโรติ ยถา โกวิพารสฺส
ปฺตฺตานิ สีนานิ ฉินฺนนานิ [๖] ปตฺตตานิ [๕] เอวมฺว ตสฺส
ปจฺเจกสมฺพุทฺทสฺส คิหิพฺยุชฺชนานิ ฉินฺนนานิ [๑๐] ปตฺตตานีติ สลฺยณฺนินฺนปฺตฺโต
ยถา โกวิพาโร ฯ

[๗๐๐] เจตฺวาน วิโร คิหิพฺยุชฺชนานีติ [๑๑] วิริยวาติ วิโร ฯ
ปฺหฺวติ วิโร ฯ วิตฺวีติ วิโร ฯ อลฺมตฺโตติ วิโร ฯ สฺวโรติ วิโร ฯ
วิกฺกนฺโต อภิรุ อจฺฉมฺภิ อนฺตฺราสี อปฺลาयी ปหฺนินฺนภฺยเกรโว ๑๒
วิกฺกตฺโลมฺหํโสติ วิโร ฯ

อารโต ๑๑ อีเชว สพฺพปาปเกหิ
นिरยทฺทุกฺขมฺติจฺจ วิริยวาโส
โส วิริยวา ปฺชานวา
วิโร ตาที วุจฺจเต ตถตฺตา ฯ

คิหิพฺยุชฺชนานิ วุจฺจนฺติ ปฺตฺตา จ [๑๔] ทาสีทาสา จ อเชพฺกา จ
กุกฺกฏฺสุกรฺวา จ หตฺถิกฺวาสุสฺวา จ เขตฺตณฺจ วตฺถุ จ หิรฺณฺณณฺจ
สฺวณฺณณฺจ คามนิกฺมราชฺชานีโย จ รณฺญณฺจ ชนปฺโท จ โกโส
จ โกณฺฐาการณฺจ ยงฺกิลฺยจิ รชฺนียวตฺถุ ฯ เจตฺวาน วิโร

- #๑ ม. มุขจฺจุณฺณํ มุขเลปํ หตฺถพทฺชนํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. วิจิตฺรฺูปาหนํ อุณฺหิสฺสํ
- #มณี วาลพิชนี ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. โอหาตานิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๔ ทิมฺรสฺถานิ ฯ
- #เอวมฺปริปี ฯ ๕ ม. คิหิพฺยุชฺชนานิ ฯ ๖ ม. สโมโรปยิตฺวา ฯ ๗ ม.
- #ปฏฺฐิสฺสมุภยิตฺวาติ ฯ ๘-๑๐ ม. สลฺยณฺนินฺนานิ ฯ ๙ ม. ปรีปตฺตตานิ ฯ ๑๑ ม. วิโรติ ฯ
- #๑๒ ม. ปหฺนินฺนภฺยเกรโวติ วิโร ฯ ๑๓ ม. วิโรติ ฯ ๑๔ ม. ภริยา จ ฯ

คิหิพนฺธนาณิตี โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ วีโร คิหิพนฺธนาณิ ฉินฺทิตฺวา
สมฺมุจฺฉินฺทิตฺวา ชหิตฺวา วิโนเทตฺวา พุยนฺตฺกิริตฺวา อนภาวํกเมตฺวาติ
เฉตฺวาน วีโร คิหิพนฺธนาณิ ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนาณิ
สณฺฉินฺนปฺตฺโต ยถา โกวิพาโร
เฉตฺวาน วีโร คิหิพนฺธนาณิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๗๐๑] สเจ ลเภถ นิปกั สหายั

สทฺฐีจรั สาธฺววิหาริ ชีริ
อภิภุชฺช สพฺพานิ ปริสุตฺथานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา ฯ

[๗๐๒] สเจ ลเภถ นิปกั สหายนฺตฺติ สเจ นิปกั ปณฺชิตฺติ
ปญฺญวนฺตฺติ พุทฺธิมฺนฺตฺติ ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ สหายั ลเภชฺช
ปฏฺฐิลเภชฺช อธิคฺจฺเจชฺช วินฺทฺเยชฺช สเจ ลเภถ นิปกั สหายั ฯ

[๗๐๓] สทฺฐีจรั สาธฺววิหาริ ชีรนฺตฺติ สทฺฐีจรนฺตฺติ เอกโต จรั ฯ
สาธฺววิหารินฺตฺติ ปจฺเมเนปี ฌาเนน สาธฺววิหาริ ทุติเยเนปี ฌาเนน
ตฺติเยเนปี ฌาเนน จตฺตฺเถเนปี ฌาเนน สาธฺววิหาริ เมตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เจโตวิมฺต
เจโตวิมฺต

สาธุวิหารี วิญญาณญายตนสมาปตติยาปี อากิญจญายตนสมาปตติยาปี
เนวสญยานาสญญาตนสมาปตติยาปี สาธุวิหารี
นิโรธสมาปตติยาปี สาธุวิหารี ผลสมาปตติยาปี สาธุวิหารี ฯ
ธีรนุติ ธีร ปณฺหิติ ปณฺหวนุติ พุทฺธิมนฺติ ฌาณิ วิกาวิ
เมธาวิญฺติ สทฺธิจฺริ สาธุวิหารี ธีร ฯ

[๗๐๔] อภิภุชฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานีติ ปริสฺสยาติ เทว
ปริสฺสยา ปากฺกปริสฺสยา จ ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา จ ฯเปฯ อิม
วุจฺจนฺติ ปากฺกปริสฺสยา ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ [๑]
อภิภุชฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานีติ สพฺพานิ ปริสฺสยานิ ๒ อภิภุชฺย
อภิภฺวิตฺวา อชฺโฆตฺตริตฺวา ปริยาทิตฺวาติ ๓ อภิภุชฺย สพฺพานิ
ปริสฺสยานิ ฯ

[๗๐๕] จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
เตน นิปกฺน ปณฺหิตฺเตน ปณฺหวนฺเตน พุทฺธิมนฺเตน ฌาณินา
วิกาวินา เมธาวินา สหาเยน สทฺธิ อคฺตมโน ตฺถุจฺมโน
หฺนุจฺมโน ปหฺนุจฺมโน อุกฺกมโน ปมฺหิตมโน ๔ จเรยฺย วิจเรยฺย
อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ จเรยฺย
เตนตฺตมโน ฯ สติมาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สติมา โหติ ปรมฺเณ
สติเนปกฺน สมนฺนาคโต จิรคตฺปิ จิรภาสิตฺปิ สริตา อนฺุสฺสริตาติ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา ฯ เตนาหฺ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ

#๑ ม. เอวมฺปิ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ ๒ ม. สพฺเพ ปริสฺสเย ฯ ๓ ม. ปริยาทิตฺวา
#มทฺทิตฺวาติ ฯ ๔ ม. มุทิตมาโน ฯ

สทฺธิจฺริ สาทฺฐวិหาริ ธีริ

อภิภุยฺย สพฺพานิ ปริสุตฺยานิ

จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมาติ ฯ

[๗๐๖] โน เจ ลเถถ นิปกํ สหายํ

สทฺธิจฺริ สาทฺฐวิหาริ ธีริ

ราชาว รฎฺฐํ วิชิตํ ปหาย

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๗๐๗] โน เจ ลเถถ นิปกํ สหายนฺติ โน เจ นิปกํ ปณฺฑิตํ
ปญฺณวณฺตํ พุทฺธิมณฺตํ ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ สหายํ ลภฺย
ปฏฺฐิลภฺย อธิคฺคฺเจยฺย วินฺตฺเตยฺยติ โน เจ ลเถถ นิปกํ สหายํ ฯ

[๗๐๘] สทฺธิจฺริ สาทฺฐวิหาริ ธีรนฺติ สทฺธิจฺรนฺติ เอกโต จริ ฯ
สาทฺฐวิหารินฺติ ปจฺเมนปี ฌาเนน สาทฺฐวิหาริ ฯเปฯ นิโรธสมาปฺตฺติยาปี
สาทฺฐวิหาริ ผลสมาปฺตฺติยาปี สาทฺฐวิหาริ ฯ ธีรนฺติ
ธีริ ปณฺฑิตํ ปญฺณวณฺตํ พุทฺธิมณฺตํ ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ
สทฺธิจฺริ สาทฺฐวิหาริ ธีริ ฯ

[๗๐๙] ราชาว รฎฺฐํ วิชิตํ ปหายติ ราชา ขตฺติโย มุทฺธาภิสิตฺโต
วิชิตสงฺคาโม นิหตฺปจฺจามิตฺโต ลทฺธาธิปฺปาโย ปริปฺมุณฺโกฏฺฐาคาโร
รฎฺฐจฺจ ชนปฺทจฺจ [๑] โโกฏฺฐการณฺจ ปหฺตฺทิรณฺณสุวณฺณํ
นกรณฺจ ปริจฺจชิตฺวา เกสมสฺสุํ โอหารตฺวา กาสายานิ
วตฺถานิ อจฺญาเทตฺวา อการสมฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ
#๑ ม. โโกฏฺฐํ ฯ

อุปคณฺตุวา เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปติ เอวํ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ สพุทฺ ฌรราวาสปฺลิโพธํ
ฉินฺหิตฺตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺตฺวา ฉาติปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺตฺวา
มิตฺตามจฺจปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺตฺวา เกสมสฺสุํ โธหารเตตฺวา กาสายานํ
วตฺถานํ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺตฺวา อภิณฺจนภาวํ
อุปคณฺตุวา เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปตีติ ราชาว รมฺภุจํ วิชิตํ ปหาย ๑ เอโก จเร
ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ๑ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

โน เจ ลเถถ นิปกํ สหายํ

สทฺธิจฺริ สาทฺธิวาทิ ธีริ

ราชาว รมฺภุจํ วิชิตํ ปหาย

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ๑

[๗๑๐] อทฺธา ปสฺสาม สหายสมฺปทํ

เสฏฺฐา สมา เสวิตพุพา สหายา

เอเต อลทฺธา อนวชฺชโกชี

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ๑

[๗๑๑] อทฺธา ปสฺสาม สหายสมฺปทนต์ติ อทฺธาติ เอกํสวจฺนํ
นิสฺสํสวจฺนํ นิกฺกขจฺวจฺนํ อเทวชฺฉวจฺนํ อเทวพุทฺทวจฺนํ
นินฺโถวจฺนํ อปณฺณกวจฺนํ [๑] อวตฺถานวจฺนเมตฺติ อทฺธาติ ๑
สหายสมฺปทนต์ติ สหายสมฺปทา วุจฺจติ โย โส สหาโย อเสกฺเขน
#๑ ม. อวิรทฺทวจฺนํ ๑

สีลกฺขณฺชนฺ สมฺนฺนาคโตะ โหติ อเสกฺเขน สมฺมาธิกฺขณฺชนฺ อเสกฺเขน
ปฺลฺยณฺกฺขณฺชนฺ อเสกฺเขน วิมฺุตฺติกฺขณฺชนฺ อเสกฺเขน วิมฺุตฺติฉานฺทสฺสนกฺขณฺชนฺ
สมฺนฺนาคโตะ โหติ ฯ อทฺฐา ปัสฺสาม สหฺยสมฺปทฺนฺติ
สหฺยสมฺปทํ ปัสฺสาม โถเมมฺ กิตฺเตมฺ วณฺณเมมาติ อทฺฐา
ปัสฺสาม สหฺยสมฺปทํ ฯ

[๗๑๒] เสฏฺฐา สมฺมา เสวิตฺพุพา สหฺยาคิ เสฏฺฐา โหนฺติ
สหฺยาคิ สีเลนฺ สมฺมาธินา ปฺลฺยณฺย วิมฺุตฺติยา วิมฺุตฺติฉานฺทสฺสเนน
สมฺมา [๑] โหนฺติ สหฺยาคิ สีเลนฺ สมฺมาธินา ปฺลฺยณฺย วิมฺุตฺติยา
วิมฺุตฺติฉานฺทสฺสเนน เสฏฺฐา วา สหฺยาคิ สมฺมา ๒ วา สหฺยาคิ
เสวิตฺพุพา ภาตฺพุพา ปิยฺรุปาสิตฺพุพา ปรีปฺจฺฉิตฺพุพา ปรีปฺลฺยหิตฺพุพาติ
เสฏฺฐา สมฺมา เสวิตฺพุพา สหฺยาคิ ฯ

[๗๑๓] เอเต อตฺฐา อนวชฺชโกชิตฺติ อตฺถิ ปุคฺคโล
สวชฺชโกชิตฺติ อตฺถิ ปุคฺคโล อนวชฺชโกชิตฺติ ฯ

กตโม จ ปุคฺคโล สวชฺชโกชิตฺติ ฯ อิเชกฺจฺโจ ปุคฺคโล กุหนฺย
ลปฺนํ เนมิคฺคตฺตาย นิปฺเปสิคฺตํ ลาภนํ ลาภํ นิชิคฺคิตฺตํ ๓
ทารุทานนํ เวพุทานนํ ปตฺตทานนํ ปุปฺผทานนํ [๔] สีนานทานนํ
จฺฉณฺทานนํ มตฺตคิกทานนํ ทนฺตคกฺกทานนํ มุโขทกทานนํ ปาตฺกมฺยตาย
มุคฺคสุปฺตาย ๕ ปารีภฺยตาย ปรีภฺยจิมฺลิตฺตํ ๖ วตฺถุวิชฺชย
ตฺริจฺฉานวิชฺชย องฺควิชฺชย นกฺขตฺตวิชฺชย ทุตคฺมเนน ปหีนคฺมเนน
ชงฺฆเปสนีเยน เวชฺชกมฺเมน ทุตคฺมเมน ๗ ปิณฺฑปฺปฏิปิณฺฑเกน
#๑-๒ ม. สทิสฺสา ฯ ๓ ม. นิชิคฺคิตฺตํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๔ ม. ผลทานนํ ฯ
#เอวมฺปรีปี ฯ ๕ ม. จาภฺกมฺยตาย มุคฺคสุปฺตาย ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๖ ม. ปรีภฺยจิมฺลิตฺตํ ฯ
#เอวมฺปรีปี ฯ ๗ ม. นวคฺมเมน ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

ทานานุปฺปทานน อธมฺเมน วิสเมน ลทฺธา ลภิตฺวา ปฏฺฐิตภิตฺวา
อริคนฺตฺวา วินฺทิตฺวา ชีวีกํ กปฺเปติ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล
สวชฺชโกชี ฯ

กตโม จ ปุคฺคโล อนวชฺชโกชี ฯ อิเชกฺโขจ ปุคฺคโล น
กุหนาย น ลปฺนาย น เนมิคฺคตตาย น นิปฺเปตฺกตาย น ลาเภน
ลาภํ นิชิคฺชีสตาย น ทารุทานน น เวพฺพทานน น ปตฺตทานน
น ปุพฺพทานน น สีนานทานน น จุณฺณทานน น มตฺติกทานน
น ทนฺตกฏฺฐทานน น มุโขทกทานน น ปาตุกมฺยตาย น
มุกฺคสุปฺตตาย น ปาริภฺภูตตาย น ปรปฺปิจฺจิมฺสติกตาย น วตฺตฺวิชฺชาย น
ตฺริจฺฉานวิชฺชาย น อํกฺวิชฺชาย น นกฺขตฺตวิชฺชาย น ทุตคฺมเนน
น ปหีนคฺมเนน น ชงฺฆเปสฺนียน น เวชฺชกมฺเมน น ทุตคฺมเมน
น ปิณฺฑปฏฺฐิปีณฺฑทเกน น ทานานุปฺปทานน ธมฺเมน สเมน ลทฺธา
ลภิตฺวา ปฏฺฐิตภิตฺวา อริคนฺตฺวา วินฺทิตฺวา ชีวีกํ กปฺเปติ อัย
วุจฺจติ ปุคฺคโล อนวชฺชโกชี ฯ

เอเต อลทฺธา อนวชฺชโกชีติ เอเต อลทฺธา อลภิตฺวา
อปฏฺฐิตภิตฺวา อนริคนฺตฺวา อวินฺทิตฺวาติ เอเต อลทฺธา อนวชฺชโกชี ฯ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนหา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

อทฺธา ปัสสาม สหายสมฺปทํ

เสฏฺฐา สมาสเวิตฺพุพา สหายา

เอเต อลทฺธา อนวชฺชโกชี

เอโก จเร ขคฺควิสานกปโปติ ฯ

[๗๑๔] ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ

กมฺมารปฺตฺเตน สฺนิกฺขิตานิ

สงฺฆมฺภุญฺชนฺตานิ ทฺเว ภูชสฺมี

เอโก จเร ขคฺควิสานกปโปติ ฯ

[๗๑๕] ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานีติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา
ตฺถยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภายิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ สุวณฺณสฺสชาติ
ชาตฺรปฺสฺส ฯ ปภสฺสรานีติ ปฺริสฺสุทฺธานิ ปฺริโยทาทานีติ ทิสฺวา
สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ ฯ

[๗๑๖] กมฺมารปฺตฺเตน สฺนิกฺขิตานีติ กมฺมารปฺตฺโต วุจฺจติ
สุวณฺณกาโร ฯ กมฺมารปฺตฺเตน สฺนิกฺขิตานีติ กมฺมารปฺตฺเตน
สฺนิกฺขิตานิ สฺกตานิ สฺปริกมฺมานีติ ๑ กมฺมารปฺตฺเตน สฺนิกฺขิตานิ ฯ

[๗๑๗] สงฺฆมฺภุญฺชนฺตานิ ทฺเว ภูชสฺมีนฺติ ภูชฺ วุจฺจติ หตฺโถ ๑
ยถา เอกสฺมี หตฺเถ เทว ชฺวฺรานิ ฆมฺเณติ ๒ เอวเมว สตฺตา
ตณฺหาวเสน [๓] ฆมฺเณติ ๔ ตฺริจฺฉานโยนินฺย ฆมฺเณติ ปิตฺติวิสเย ฆมฺเณติ
มนุสฺสโลเก ฆมฺเณติ เทวโลเก ฆมฺเณติ คตฺติยา คตฺตี อฺปปตฺติยา
อฺปปตฺตี ปฺภิสฺนฺธิยา ปฺภิสฺนฺธิ ภาเวน ภาวํ สํสาเรณ สํสาร์ วฏฺเณ
วฏฺเณ ฆมฺเณติ [๕] จรฺนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ
ยาเปนฺตีติ สงฺฆมฺภุญฺชนฺตานิ ทฺเว ภูชสฺมี ฯ เอโก จเร
ขคฺควิสานกปโปติ ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

#๑ ม. สฺปริกมฺมกตานิติ ๑ ๒ ม. รุปรานิ ฆมฺเณติ ๑ ๓ ม. ทิกฺขิวเสน นฺริเย ๑

#๔ ม. ฆมฺเณติ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๕ ม. สงฺฆมฺภุญฺชนฺตานิ สงฺฆมฺภุญฺชนฺตา ๑

ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสราณี

กมฺมารปฺตฺเตน สุนิฏฺฐิตานี

สงฺฆมฺภูญฺญนฺตานี ทฺเว ภุชสฺมี

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๑๘] เอวํ ทฺฐีเยน สหา ๑ มมสฺส

วาจาภิตาโป อภิสชฺชนา วา

เอตํ ภยํ อายตี เปกฺขมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๑๙] เอวํ ทฺฐีเยน สหา มมสฺสชาติ ตณฺหาทฺฐีเยน ๒ ฯ

ตณฺหาทฺฐีโย วา โหติ ปุคฺคฺลทฺฐีโย วา ฯ ถถํ ตณฺหาทฺฐีโย

โหติ ฯ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา กนฺธตณฺหา รสตณฺหา

โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ ยสฺเสสา ตณฺหา อปฺปหีนา โส

วฺจฺจติ ตณฺหาทฺฐีโย ฯ

ตณฺหาทฺฐีโย ปฺริโส ทิฆมทฺธาน สํสรํ

อิตฺถภาวณฺณถาภาวํ สํสาร์ นาทิวตฺตติ ฯ

เอวํ ตณฺหาทฺฐีโย โหติ ฯ ถถํ ปุคฺคฺลทฺฐีโย โหติ ฯ อิเชกฺโข

น อตฺถเหตุ ๓ น การณเหตุ อุทฺธโต อวฺปสฺนตฺจิตฺโต เอกสฺส วา

ทฺฐีโย โหติ ทฺวินฺนํ วา ตติโย โหติ ตินฺนํ วา จตฺตฺโต โหติ

ตตฺถ พหุํ สมฺพปฺปลาปี ลปฺติ เสยฺยถิํ ราชกถํ โจรกถํ

มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ

#๑ ม. สห ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. อตฺถเหตุ ฯ

[๑] มาลากถัม [๒] ฉาดิกถัม ยานถัม คามถัม นิคมถัม นครถัม ชนปทถัม
อิตถิกถัม ปุริสถัม ๓ สุรถัม วิสิขุขถัม กุมภฏจถัม [๔] โลกขุขยิกถัม
สมุททุกขยิกถัม อิตถิวากถัม อิติ วา ๕ กเถติ เอวํ ปุคฺคฺลทฺติโย
โหตีติ เอวํ ทฺติเยน สหามมฺสฺส ฯ

[๗๒๐] วาจกิลโป อภิสชชนา วาติ วาจกิลโป วุจติ
พตฺตีส ๖ ติริจฺจนถถา เสยฺยถิํ ราชถถา โจรถถา ฯเปฯ
อิตถิวากถถา อิติ วา ฯ อภิสชชนาติ เทว สชชนา ตณฺหาสชชนา
จ ทิกฺกุจิสชชนา จ ฯเปฯ อัย ตณฺหาสชชนา ฯเปฯ
อัย ทิกฺกุจิสชชนาติ วาจกิลโป อภิสชชนา วา ฯ

[๗๒๑] เอตํ ภยํ อายตี เปกฺขมาโนติ ภยฺนฺติ ชาติภยํ
ชราภยํ พฺยาธิภยํ มรณภยํ ราชภยํ โจรภยํ อคฺคิภยํ อุทกภยํ
อตุตฺตานุวาทภยํ ปฺรานูวาทภยํ ทณฺฑภยํ ทคฺคิภยํ อุมิภยํ กุมฺภิลภยํ
อาวฏฺฐภยํ สสสุกภยํ อาชีวิกภยํ อสิโลภยํ ปฺริสสารชชภยํ [๗]
ภยานกํ นมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุกฺกุเพกฺโค อุตฺตราโส ฯ
เอตํ ภยํ อายตี เปกฺขมาโนติ เอตํ ภยํ อายตี เปกฺขมาโน
ทกฺขมาโน โอลอกฺขมาโน นิชฺฌายมาโน อุปฺปrikฺขมาโนติ เอตํ
ภยํ อายตี เปกฺขมาโน ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห
โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

เอวํ ทฺติเยน สหามมฺสฺส

วาจกิลโป อภิสชชนา วา

#๑ ม. สยนถัม ฯ ๒ ม. คนฺธถัม ฯ ๓ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔ ม. ปุพฺพเปตถัม
#นานตฺตถัม ฯ ๕ ม. อิติ วาติ สทฺโท นตฺถิ ฯ ๖ ม. พตฺตีส ฯ ๗ ม. มทนภยํ ฯ

เอตํ ภยํ อายตี เปกขมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๗๒๒] กามา หิ จิตฺรา มธฺรา มโนรมา

วิรูปรูปน มถนฺติ จิตฺตํ

อาทีนํวํ กามคฺเชสุ ทิสฺวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๗๒๓] กามา หิ จิตฺรา มธฺรา มโนรมาติ กามาติ อุทฺทานโต
 เทว กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ
 วตฺตูกามา ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ จิตฺราติ
 นานาวณฺณรูปา ๑ นานาวณฺณสทฺทา นานาวณฺณคฺนฺธา นานาวณฺณรสา
 นานาวณฺณโผฏฺฐพฺพา ฯ มธฺราติ วุตฺตตฺถเหตํ ภควตา ปฺลยฺจิม
 ภิกฺขเว กามคฺฌา กตฺเม ปฺลยฺจ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิกฺกฺชา
 กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา โสตฺวิญฺเญยฺยา
 สทฺทา ฆานวิญฺเญยฺยา คฺนฺธา ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา
 กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิกฺกฺชา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
 กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา อิมํ โข ภิกฺขเว ปฺลยฺจ กามคฺฌา ยํ โข
 ภิกฺขเว อิมํ ปฺลยฺจ กามคฺเช ปฏฺิจฺจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนฺสฺสํ
 อิทํ วุจฺจติ กามสฺขํ มิพฺหสฺขํ ปฺลฺลชฺชนสฺขํ อนริยสฺขํ น เสวิตพฺพิ
 น ภชิตพฺพิ น ภาเวตพฺพิ น พหฺลฺลิกาทพฺพิ ภายิตพฺพิ เอตฺสฺส
 สฺขสฺสชาติ วทามิตี กามา หิ จิตฺรา มธฺรา ฯ มโนรมาติ
 #๑ ม. นานาวณฺณา รูปา ฯ เอวมิทิเสสุ ปเทสุ ฯ

มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ หทยํ ปณฺฑริ มโน มนายตฺนํ
มณินฺทริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ ฯ [๑]

[๑๒๔] วิรูปฺฐเปณ มถฺนติ จิตฺตฺนติ นานาวณฺเณหิ
ฐเปหิ ฯเปฯ นานาวณฺเณหิ โฝฏฐพฺเพหิ จิตฺตํ มถฺนติ ตาเสนฺติ ๒
หาเปณฺติ ๑ ปหาเปณฺตีติ ๔ วิรูปฺฐเปณ มถฺนติ จิตฺตํ ฯ

[๑๒๕] อาทินฺวํ กามคฺเชสุ ทิสฺวาติ วุตฺตํ เหนฺ ภาควตา
โก จ ภิกฺขเว กามานํ อาทินฺโว อธิ ภิกฺขเว กุลปฺตฺโต เยน
สิปฺปฏฺจาเนน ชีวิกํ กปฺเปติ ยถิ มุทฺธาย ๕ ยถิ คณฺนาย ยถิ
สงฺขาย ๖ ยถิ กสิยา ยถิ วนฺชฺชาย ยถิ โครกฺเขน ยถิ อิตฺตฺถฺเณน ๗
ยถิ ราชปฺริเสน ยถิ สิปปายตฺเนน สิตฺตฺส ปฺรกฺขโต อณฺหฺสฺส
ปฺรกฺขโต ๙ สมฺกสฺวาตตปฺสิริสฺสพฺสมฺสฺเสหิ วิสฺสฺมาโน ๘ ขุปฺปิปาสา
มียฺยมาโน อยํ ภิกฺขเว กามานํ อาทินฺโว สนฺทิกฺโขโก ทฺกฺขกฺขนฺโธ
กามเหตุ กามนิตฺถานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ตฺสฺส
เจ ภิกฺขเว กุลปฺตฺตฺสฺส เอวํ อฏฺฐหฺโต ฃฏฺโต วายมฺโต เต
โกคา นานินฺปฺพชฺชนฺติ โส โสจติ กิลมฺติ ปฺริเทวติ อฺรตฺตาฬิ
กนฺทติ สมฺโมหํ อปฺชฺชติ โมหํ วัต เม อฏฺฐานํ อฬโล วัต
เม วายาโมติ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ อาทินฺโว สนฺทิกฺโขโก
ทฺกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิตฺถานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ
ตฺสฺส เจ ภิกฺขเว กุลปฺตฺตฺสฺส เอวํ อฏฺฐหฺโต ฃฏฺโต วายมฺโต
เต โภคา อณินฺปฺพชฺชนฺติ โส เตสิ โภคานํ อารกฺษาธิกรณํ
#๑ ม. มโน รเมณฺติ โถเมณฺติ โถเสณฺติ ปหาเสณฺตีติ กามา หิ จิตฺรา มฐฺรา มโนรมา ฯ
#๒ ม. โถเสณฺติ ฯ ๓ ม. อยํ ปาโธ นตฺถิ ฯ ๔ ม. ปหาเสณฺตีติ ฯ
#๕ ม. มุทฺธาย ฯ ๖ ม. สงฺขารเณ ฯ ๗ ม. อิตฺตฺถฺเณน ฯ ๘ ม. สมฺสฺสฺมาโน ฯ

ทุกขโหมนสลั ปฏิสเวเทติ กินติ เม โภเค เนว ราชาโน หเรยฺย
น โจรา หเรยฺย น อคฺคิ ทฺเหยย น อุทกั วเหยย น อปฺปียา
ทายาทา หเรยฺยุนฺติ ตสฺส เอว อารกฺขโต โคปยโต เต โภเค
ราชาโน วา หรฺนติ โจรา วา หรฺนติ อคฺคิ วา ทฺหติ อุทกั
วา วหติ อปฺปียา ทายาทา วา หรฺนติ โส โสจติ ฯเปฯ
สมฺโมหํ อปชฺชติ ยมฺปิ เม อโหสิ ตมฺปิ โน นตฺถิติ อยมฺปิ
ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโว สนฺทิกฺขจฺโโก ทุกฺขกฺขนฺโร กามเหตุ
กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ฯ ปุณ จปริ ภิกฺขเว
กามเหตุ กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ราชาโนปิ ราชฺหิ
วिवฺหนฺติ ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวฺหนฺติ พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมณฺเหหิ
วिवฺหนฺติ คหปฺตีปิ คหปฺตีหิ วิวฺหนฺติ มาตาปิ ปุตฺเตน วิวฺทติ
ปุตฺโตปิ มาตรา วิวฺทติ ปีตาปิ ปุตฺเตน วิวฺทติ ปุตฺโตปิ ปีตรา
วिवฺทติ ภาตาปิ ภคินียา วิวฺทติ ภคินีปิ ภาตรา วิวฺทติ สหาโยปิ
สหาเยน วิวฺทติ เต ตตฺถ กลหวิวาทาปฺนฺนา ๑ อณฺณมณฺณํ
ปาณิหิปี อุปกฺกมฺนฺติ เลขฺฑุหิปี อุปกฺกมฺนฺติ ทณฺฑเขหิปี อุปกฺกมฺนฺติ
สตุเถหิปี อุปกฺกมฺนฺติ เต ตตฺถ มรณฺมฺปิ นิกฺจฺจนฺติ มรณฺมตฺตมฺปิ
ทุกฺขํ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโว สนฺทิกฺขจฺโโก ทุกฺขกฺขนฺโร
กามเหตุ กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ฯ ปุณ จปริ
ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ อสีจมฺมํ
คเหตุวา ธนฺนฺกลาปี สนนฺยฺหิตฺวา อุภโตวิยฺยพฺหํ ๒ สงฺคามํ ปกฺขนฺทฺนฺติ
#๑ ม. กลหวิคฺคหวิวาทาปฺนฺนา ฯ ๒ ม. อุภโตพฺยพฺหํ ฯ

อสูสุปี จิปปมานนุส สตุตีสูปี จิปปมานนุส อสีสุปี วิชโชตลนเตสุ
เต ตตุถ อสูหิปี วิชฌนติ สตุตีสหิปี วิชฌนติ อสีนابی
สีลั ฉินฺทนฺติ เต ตตุถ มรณฺมปี นิกจฺจนฺติ มรณฺมตฺตมปี
ทุกฺขํ อยมฺปี ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโว สนนฺทิฏฺฐิโก ทุกฺขกฺขนฺโร
กามเหตุ กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ๑ ปฺน จปริ
ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ
อสีจมฺมํ คเหตุวา ธนุกลาปํ สนนฺยหิตฺวา อทฺทาวเลปนา ๑ อูปการิโย
ปกฺขนฺทนต์ อสูสุปี จิปปมานนุส สตุตีสูปี จิปปมานนุส อสีสุปี
วิชโชตลนเตสุ เต ตตุถ อสูหิปี วิชฌนติ สตุตีสหิปี วิชฌนติ
นคณฺฎิยาปี ๒ โอสิตฺถจฺจนฺติ อภิวคฺเคน โอมทฺทนฺติ อสีนابی สีลั
ฉินฺทนฺติ เต ตตุถ มรณฺมปี นิกจฺจนฺติ มรณฺมตฺตมปี ทุกฺขํ
อยมฺปี ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโว สนนฺทิฏฺฐิโก ทุกฺขกฺขนฺโร กามเหตุ
กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ๑ ปฺน จปริ ภิกฺขเว
กามเหตุ กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ สนนฺธิมฺปี
ฉินฺทนฺติ นิลฺโลปมฺปี นินฺทรนฺติ เอกาการิกมฺปี กโรนฺติ ปริปฺนฺเถปี
ติฏฺฐนฺติ ปรทารมฺปี คจฺจนฺติ ตเมนํ ราชาโน คเหตุวา วิวิธา
กมฺมกรณา การนฺติ กสาหิปี ตาเพนฺติ เวตฺเตหิปี ตาเพนฺติ
อทฺตมทณฺฑเกหิปี ตาเพนฺติ หตฺถมฺปี ฉินฺทนฺติ ปาทมฺปี ฉินฺทนฺติ ๑เป๑
อสีนابی สีลั ฉินฺทนฺติ เต ตตุถ มรณฺมปี นิกจฺจนฺติ
มรณฺมตฺตมปี ทุกฺขํ อยมฺปี ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโว สนนฺทิฏฺฐิโก
#๑ ม. อทฺทาวเลปนา ๑ ๒ ม. นคณฺกายปี ๑

ทุกขกฺขนุโธ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ฯ
ปฺน จปฺริ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว
เหตุ กาเยน ทฺวจฺจริตํ จรฺนฺติ วาจาเย ทฺวจฺจริตํ จรฺนฺติ มนฺสา
ทฺวจฺจริตํ จรฺนฺติ เต กาเยน ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา วาจาเย ทฺวจฺจริตํ
จริตฺวา มนฺสา ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ
ทฺคฺคฺตี วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชนฺติ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ
อาทีนโว สมฺปรายโก ทฺคฺคฺกฺขนุโธ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
กามานเมว เหตุติ ฯ อาทีนโว กามกฺุณฺฺสฺ ทิสฺวาติ กามกฺุณฺฺสฺ
อาทีนโว ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺถยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
วิภฺวํ กตฺวาติ อาทีนโว กามกฺุณฺฺสฺ ทิสฺวา ฯ เอโก จเร
ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

กามา หิ จิตฺรา มชฺฐรา มโนรมา

วิฐฺปรฐฺเปน มถฺนฺติ จิตฺตํ

อาทีนโว กามกฺุณฺฺสฺ ทิสฺวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๒๖] อีตี จ คณฺโฑ จ อุปฺพุทฺโว จ

โรโค จ สลฺลยฺจ ภยฺยจ เมตฺติ

เอตํ ภยํ กามกฺุณฺฺสฺ ทิสฺวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๗๒๗] อีตี จ คณฺโฑ จ อุปฺพุทฺโว จ โรโค จ สลฺลยฺจ

ภยณฺจ เมตฺตุนฺติ วุตฺตญฺเฬหํ ภาควตา ภยฺนฺติ ภิกฺขเว
 กามานเมตํ อธิวณฺํ ทฺกฺขณฺติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺํ
 โรโคติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺํ คณฺโฑติ ภิกฺขเว กามานเมตํ
 อธิวณฺํ ลกฺคณฺติ ๑ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺํ สฺตฺโตติ ๒ ภิกฺขเว
 กามานเมตํ อธิวณฺํ ปฺงฺโกติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺํ
 คพฺโภติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺํ ยสฺมา ๓ จ ภิกฺขเว ภยฺนฺติ
 กามานเมตํ อธิวณฺํ [๔] กามราครตฺตํ ภิกฺขเว ฉนฺทราควินฺพนฺโห ๕
 ทิฏฺฐมฺมิกาปี ภยา น ปริมฺจฺจติ สมฺปฺราปี ภยา น ปริมฺจฺจติ
 ตสฺมา ภยฺนฺติ กามานเมตํ อธิวณฺํ ยสฺมา ๓ จ ภิกฺขเว ทฺกฺขณฺติ
 โรโคติ คณฺโฑติ ลกฺคณฺติ ๑ สฺตฺโตติ ๒ ปฺงฺโกติ คพฺโภติ
 กามานเมตํ อธิวณฺํ [๔] กามราครตฺตํ ภิกฺขเว ฉนฺทราควินฺพนฺโห ๕
 ทิฏฺฐมฺมิกาปี คพฺภา น ปริมฺจฺจติ สมฺปฺราปี คพฺภา น
 ปริมฺจฺจติ ตสฺมา คพฺโภติ กามานเมตํ อธิวณฺฺนฺติ ฯ

ภยณฺจ ทฺกฺขณฺจ โรโค จ สฺตฺโต ปฺงฺโก จ ทฺกฺกยํ ๖
 เอเต กามา ปฺวฺจฺจณฺติ ๗ ยตฺถ สฺตฺโต ปฺวฺจฺจชฺโน
 โอติณฺโณ สาทฺรฺูปน คพฺภาย จ นิกฺจฺจติ ๘ ฯ
 ยโต จ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ๕ ฉานณฺจ ๑๐ น ริณฺจติ
 โสมํ ปลิปลํ ทฺกฺคํ อติกฺกมฺม ตถาวีโร ๑
 ปชฺ ชาติชฺรฺูปตํ ฝนฺทมานํ อเวกฺขตีติ ฯ

อิตฺถิ จ คณฺโฑ จ อฺปฺทฺทวโ จ โรโค จ สฺลลณฺจ ภยณฺจ เมตํ ฯ

#๑ ม. สฺลลณฺติ ฯ ๒ ม. สฺงฺโคติ ฯ ๓ ม. กสฺมา ฯ ๔ ม. ยสฺมา จ ฯ

#๕ ม. -พฺทฺโห ฯ ๖ ม. คณฺโฑ สฺลลณฺจ สฺงฺโค จ ฯ ๗ ม. ปฺงฺโก คพฺโภ จ อฺกยํ ฯ

#๘ ม. ปฺน คพฺภาย จจฺจติ ฯ ๙ ม. อาตฺตํ ฯ ๑๐ ม. สมฺปฺชณฺณํ น ริณฺจติ ฯ

#๑๑ ม. ตถาวีโร ฯ

[๗๒๘] เอตํ ภยํ กามคุณฺเสสฺส ทิสฺวาติ เอตํ ภยํ กามคุณฺเสสฺส
ทิสฺวา ปสฺสตีตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวาติ
เอตํ ภยํ กามคุณฺเสสฺส ทิสฺวา ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ
เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

อีตี จ คณฺโฑ จ อุปฺพุทฺโธ จ
โรโค จ สลฺลยฺจ ภยฺยจ เมตฺติ
เอตํ ภยํ กามคุณฺเสสฺส ทิสฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๒๙] สีตลฺยจ อุณฺ्हลฺยจ ขุทํ ปิปาถํ
วาทาตเป ทํสฺสิริสเป ๑ จ
สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภิตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๗๓๐] สีตลฺยจ อุณฺ्हลฺยจ ขุทํ ปิปาสนฺนฺติ [๒] ทฺวิหิ
การณฺเหสิ สีตํ โหติ อพฺภนฺตรธาตฺโปปวเสน วา สีตํ โหติ
พหิทฺธาอุตฺตวเสน วา สีตํ โหติ ฯ อุณฺ्हนฺติ ทฺวิหิ การณฺเหสิ อุณฺ्हํ
โหติ อพฺภนฺตรธาตฺโปปวเสน วา อุณฺ्हํ โหติ พหิทฺธาอุตฺตวเสน
วา อุณฺ्हํ โหติ ฯ ขุทฺทา ๓ วุจฺจติ ฉาตโก ฯ ปิปาสา วุจฺจติ
อุทกมฺปีติ ๔ สีตลฺยจ อุณฺ्हลฺยจ ขุทํ ปิปาถํ ฯ

[๗๓๑] วาทาตเป ทํสฺสิริสเป จาติ วาทาติ ปุรฺตฺถิมา วาตา
ปจฺจฺฉิมา วาตา อุตฺตรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรชา วาตา [๕]
#๑ ม. ทํสฺสิริสเป ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. สีตฺนฺติ ฯ ๓ ม. ขุทา ฯ ๔ ม. อุทกปิปาสาติ ฯ
#๕ อรชา วาตา ฯ เอวมฺหิเสสฺส จาเนสฺส ฯ

สีตา วาตา อุณฺหา วาตา ปรีตฺตา วาตา อธิมตฺตา วาตา
เวรมฺภวตา [๑] สุปณฺณวตา ตาลปณฺณวตา วิฐฺปนวตา ฯ
อาตโป วุจฺจติ สฺตริยสนฺดาโป ฯ ทํสา วุจฺจนฺติ ปิงฺกลมกฺขิกา ฯ
สีรีสฺปา วุจฺจนฺติ อหีติ วาตาทเป ทํสสีรีสเป จ ฯ

[๗๓๒] สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวาติ อภิวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา
ปรียาทียิตฺวา มหฺทิตฺวาติ สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวา ฯ
เอโก จเร ขคฺควิสานฺกปโป ฯ เตนหา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สีตลฺลจ อุณฺหฬจ ขุทฺ ปิปาสํ
วาตาทเป ทํสสีรีสเป จ
สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสานฺกปโปติ ฯ

[๗๓๓] นาโคว ยฺถานิ วิวชฺชยิตฺวา
สณฺชาตขนฺโธ ปทฺมิ อฺพาโร
ยถาภิรนฺตํ วิหเร อรณฺเณ
เอโก จเร ขคฺควิสานฺกปโป ฯ

[๗๓๔] นาโคว ยฺถานิ วิวชฺชยิตฺวาติ นาโคว วุจฺจติ
หตฺถินาโคว ฯ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปี นาโคว ฯ กิการณา ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
นาโคว ฯ อาคฺุ น กโรตฺติติ นาโคว ฯ น กจฺจตฺติติ นาโคว ฯ น
อาคจฺจตฺติติ นาโคว ฯ กถิ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อาคฺุ น กโรตฺติติ
นาโคว ฯ อาคฺุ วุจฺจนฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา สงฺกิลลสิกา
#๑ ม. ปกฺขวตา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

โปโนพุกวิกา สทรา ทุกขวิปากา आयत्ती चातिश्रामरण्या च

आकुं न कर्त्तव्यं १ गिण्णि लोके
सपुप्फलोके विससु पणुन्नानि
सपुप्फुत्त न ससुत्ति विप्पमुत्तुत्तो
नाโค ताहि पुज्जते तत्तत्ता च

เอว โส ปจเจกสมพุทฺโธ อากุं น กโรตฺตี นาคो ๑ กถํ โส
ปจเจกสมพุทฺโธ น กจฺจตฺตี นาคो ๑ โส ปจเจกสมพุทฺโธ น
ฉนฺทาคตฺตี กจฺจติ น โทสาคตฺตี กจฺจติ น โมหาคตฺตี กจฺจติ น
ภยาคตฺตี กจฺจติ น รากวเสน กจฺจติ น โทสวเสน กจฺจติ น
โหมวเสน กจฺจติ น มานวเสน กจฺจติ น ทิฏฺฐิจิวเสน กจฺจติ น
อุทฺทจฺจวเสน กจฺจติ น วิจิกิจฺจวเสน กจฺจติ น อนุสยวเสน
กจฺจติ น วกฺกเกหิ ฐมฺเมหิ ยายติ นิชฺชยติ วุญฺหติ สํหริยติ ๒ เอว
โส ปจเจกสมพุทฺโธ น กจฺจตฺตี นาคो ๑ กถํ ปจเจกสมพุทฺโธ
น อากจฺจตฺตี นาคो ๑ โสตาปตฺติมกฺเคน เย กิเลสสา ปหีนา
เต กิเลส น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจាកจฺจติ สกทากามิมกฺเคน
อนากามิมกฺเคน อรหตฺตมกฺเคน เย กิเลสสา ปหีนา
เต กิเลส น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจាកจฺจติ เอว โส
ปจเจกสมพุทฺโธ น อากจฺจตฺตี นาคो ๑ นาคิว ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวาติ
ยถา โส หตฺถินาคอ ยฺยูถานิ วิวชฺชเชตฺวา ปรีวชฺชเชตฺวา
อภินิวชฺชเชตฺวา เอโกว อรณฺญเณ วณฺณมชฺชสฺส อชฺโฆคาเหตุวา ๓ จรติ
#๑ ม. กโรตฺตี ๑ ๒ ม. สํหริยติ ๑ ๓ ม. อรณฺญวณฺณมชฺชโฆคาเหตุวา ๑

วิจรติ อิริยติ วตเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ ปจเจกสมพุทโทปี
คณั วชเชตวา ๑ ปริวชเชตวา อภิวชเชตวา เอโก จเร
ขคฺคฺวิสาณกปโป ๒ อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺิเสวติ
อปฺปสทฺททานิ อปฺปนิกฺโขมฺภานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ
ปฏฺิสถฺลานสารูปฺพานิ โส เอโก คจฺจติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก
นีสิตฺติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสฺติ [๑]เอโก
ปฏฺิกกมฺติ เอโก รโห นีสิตฺติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก
จรติ วิจรติ อิริยติ วตเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ นาโคว
ยฺถานิ วิวชฺชยิตฺวา ฯ

[๑๓๕] สลฺยชาตขนฺโธ ปทฺฐมี อุพาโรติ ยถา โส
หตฺถินาโค สลฺยชาตขนฺโธ สดฺตรตโน วา โหติ อฏฺฐจฺรตโน วา
ปจเจกสมพุทโทปี สลฺยชาตขนฺโธ อเสกฺเขน สีสกฺขนฺเรน อเสกฺเขน
สมาธิกฺขนฺเรน อเสกฺเขน ปญฺญาภกฺขนฺเรน อเสกฺเขน วิมุตฺติกฺขนฺเรน
อเสกฺเขน วิมุตฺติธฺมาทสฺสนกฺขนฺเรน ฯ ยถา โส หตฺถินาโค
ปทฺฐมี ปจเจกสมพุทโทปี สดฺคฺคฺหิ โพชฺฌงฺคปฺปฺเพหิ ปทฺฐมี สติสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน
ธมฺมวិยสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน วิริยสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน
ปีติสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน
อุเปกฺขสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน ฯ ยถา โส
หตฺถินาโค อุพาโร ถาเมน พเลน ชเวน สุเรน ปจเจกสมพุทโทปี
อุพาโร สีสฺเลน สมาธินา ปญฺญาภ วิมุตฺติยา วิมุตฺติธฺมาทสฺสเนนาติ
#๑ ม. วิวชเชตวา ฯ ๒ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ฯ ๓ สพุพฺพถ ไปตฺถเก
#เอโก อภิกกมตีติ ปเทน ภวิตพฺพ ฯ

สยชาติขนุโร ปทุมิ อุพาโร ฯ

[๗๓๖] ยถาภีรนต์ วิหเร อรณฺเณติ ยถา โส หตฺถินาโค
ยถาภีรนต์ อรณฺเณ วิหริติ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปี ยถาภีรนต์ อรณฺเณ
วิหริติ ปจฺเมนปี ฌานเนน ยถาภีรนต์ อรณฺเณ วิหริติ ทฺติเยนปี
ตฺติเยนปี จตฺตุเถนปี ฌานเนน ยถาภีรนต์ อรณฺเณ วิหริติ
เมตฺตยาปี เจโตวิมุตฺติยา ยถาภีรนต์ อรณฺเณ วิหริติ กรุณฺยาปี
มฺหิตยาปี อุเปกฺขยาปี เจโตวิมุตฺติยา ยถาภีรนต์ อรณฺเณ วิหริติ
อากาसानญายตนสมาปตฺติยาปี ยถาภีรนต์ อรณฺเณ วิหริติ
วิญฺญาณญายตนสมาปตฺติยาปี อากิณฺณญายตนสมาปตฺติยาปี
เนวสยฺยานาสยฺยาตนสมาปตฺติยาปี ผลสมาปตฺติยาปี ยถาภีรนต์
อรณฺเณ วิหริตีติ ยถาภีรนต์ วิหเร อรณฺเณ ฯ เอโก จเร
ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

นาโคว ยฺฐานิ วิวชฺชยิตฺวา
สยชาติขนุโร ปทุมิ อุพาโร
ยถาภีรนต์ วิหเร อรณฺเณ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๓๗] อญฺฺจานํ ตํ สงฺกณฺณการตฺส
ยํ ผุสฺสเย ๑ สามยิกํ วิมุตฺตี
อาทิจฺจนฺธฺสฺส วโจ นิสम्म
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

#๑ ม. ผุสฺสเย ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

[๗๓๘] อฏฺฐจฺาน ตํ สงฺคณิการตฺสฺส ยํ สฺสฺสเย สามยิกํ
วิมฺตฺตินฺนฺติ วฺตฺตํ เหนฺตํ ภควตฺตา ยาวตฺตานนฺท ภิกฺขุ สงฺคณิการาโม
สงฺคณิกโรตฺตํ สงฺคณิการามตํ อนุยฺตฺโต คณราราโม คณโรตฺตํ
คณสมฺมุทิตฺโต คณรารามตํ อนุยฺตฺโต ยนฺตํ เนกฺขมฺมสฺสํ
ปวิเวกฺสฺสํ อฺปสมฺสฺสํ สมฺโพธิสฺสํ ตฺสฺส สฺสฺสฺส นิกามลาภี
ภวิสฺสฺสตี อภิจฺฉลาภี อภิสฺสฺสลาภีตี เนตํ จานํ วิชฺชตี ฯ โย จ
โฆ โส อานนฺท ภิกฺขุ เอโก คณสฺมา วฺูปกฺกฺโจ วิหฺรตี ตฺสฺสเสตํ
ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ยนฺตํ เนกฺขมฺมสฺสํ ปวิเวกฺสฺสํ อฺปสมฺสฺสํ
สมฺโพธิสฺสํ ตฺสฺส สฺสฺสฺส นิกามลาภี ภวิสฺสฺสตี อภิจฺฉลาภี
อภิสฺสฺสลาภีตี จานเมตํ วิชฺชตี ฯ ยาวตฺตานนฺท ภิกฺขุ สงฺคณิการาโม
สงฺคณิกโรตฺตํ สงฺคณิการามตํ อนุยฺตฺโต คณราราโม คณโรตฺตํ
คณสมฺมุทิตฺโต คณรารามตํ อนุยฺตฺโต สามยิกํ ๑ วา เจโตวิมฺตฺตํ
อฺปสมฺปชฺช วิหฺริสฺสฺสตี อสามยิกํ วา อฺกฺุปฺปนฺตี เนตํ จานํ วิชฺชตี ฯ
โย จ โฆ โส อานนฺท ภิกฺขุ เอโก คณสฺมา วฺูปกฺกฺโจ วิหฺรตี
ตฺสฺสเสตํ ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ สามยิกํ วา เจโตวิมฺตฺตํ อฺปสมฺปชฺช
วิหฺริสฺสฺสตี อสามยิกํ วา อฺกฺุปฺปนฺตี จานเมตํ วิชฺชตีตี ฯ อฏฺฐจฺาน
ตํ สงฺคณิการตฺสฺส ยํ สฺสฺสเย สามยิกํ วิมฺตฺตํ ฯ

[๗๓๙] อาทิจฺฉพฺนฺนฺตฺสฺส วโจ นิสฺมมาตี อาทิจฺโจ วุจฺจตี
สุริโย ฯ โส โคตโม โคตฺเตน ปจฺเจกสมฺพฺพุทฺโธปี โคตโม
โคตฺเตน โส ปจฺเจกสมฺพฺพุทฺโธปี สุริยสฺส โคตฺตฉาตโก โคตฺตพฺนฺนฺ
#๑ ม. สามยิกํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

ตสฺมา ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อาทิจฺจนฺธฺ ๑ อาทิจฺจนฺธฺสฺส วโจ
นิสฺมฺมาติ อาทิจฺจนฺธฺสฺส วจันํ พุยฺปลํ เทสํ อนุสนฺธิํ สฺตฺวา
สฺตฺติตฺวา อุคฺคเหตฺวา อุปฺชารยิตฺวา อุปลกฺขยิตฺวาติ อาทิจฺจนฺธฺสฺส
วโจ นิสฺมม ๑ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๑ เตนาห โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

อภฺจฺจํ ตํ สงฺกณฺนิการตฺสฺส
ยํ พุสฺสเย สามยิกํ วิมุตฺตี
อาทิจฺจนฺธฺสฺส วโจ นิสฺมม
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ๑

[๗๔๐] ทิฏฺฐิจิวิสุกานิ อุปาติวตฺโต
ปตฺโต นิชามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโค
อุปฺปนฺนนาโณมฺหิ อนนฺนเนยฺโย
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๑

[๗๔๑] ทิฏฺฐิจิวิสุกานิ อุปาติวตฺโตติ ทิฏฺฐิจิวิสุกานิ วุจฺจนฺติ
วิสตีวตฺตฺตฺกา สกฺกายทิฏฺฐิจิ ๑ อิธ อสฺสฺตฺวา ปุณฺนชฺชโน อริยานํ
อทฺสฺสาวิ อริยธฺมฺมสฺส อโกวิทฺโ อริยธฺมฺเม อวิณีโต สปฺปฺริสฺสานํ
อทฺสฺสาวิ สปฺปฺริสฺสธฺมฺมสฺส อโกวิทฺโ สปฺปฺริสฺสธฺมฺเม อวิณีโต รุปี
อตฺตโต สมนฺนฺปฺสฺสตี รูปวณฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมี
วา อตฺตานํ เวทณํ สณฺณํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ อตฺตโต
สมนฺนฺปฺสฺสตี วิญฺญาณวณฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ

วิญญานสุมิ วา อตตานิ ยา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคคัม
ทิฏฐิคคัม ทิฏฐิกนตาโร ทิฏฐิวิสูกายิกัม ทิฏฐิวิปฺสนฺทิตฺ ทิฏฐิสํโยชนํ
คาโห ปฏิกุคาโห อภินิเวโส ปรามาสโห กุมฺมคฺโค มิจฺฉาปโถ
มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ วิปริยเสศฺคคาโห วิปริตฺคคาโห วิปฺปลุตาเสศฺคคาโห
มิจฺฉาคาโห อยาดาวกสุมิ ยาดาวกนฺติ คาโห ยาวตา ทฺวาเสฏฺฐิ
ทิฏฐิคคานิ อิมานิ ทิฏฐิวิสูกานิ ฯ [๑] อุปาติวตฺโตติ ทิฏฐิวิสูกานิ
อุปาติวตฺโต อติกกนฺโต สมตฺติกกนฺโต วิตฺวตฺโตติ ทิฏฐิวิสูกานิ
อุปาติวตฺโต ฯ

[๑๔๒] ปตฺโต นิยามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโคติ นิยามา วุจฺจนฺติ
จตฺตารो มคฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถิํ สมนฺมาทิฏฺฐิอ
สมฺมาสงฺกปโป สมนฺมาวาจา สมนฺมากมฺมนฺโต สมนฺมาอาชีโว
สมฺมาวายาโม สมนฺมาสติ สมนฺมาสมาธิ ฯ จตฺตฺติ อริยมคฺเคหิ
สมนฺนาคโต [๒] สมนฺปตฺโต อธิคโต สฺส
นิยามํ ฯ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโคติ ลทฺธมคฺโค ปฏฺฐิตทฺธมคฺโค อธิคตมคฺโค
สฺส
#๑ ม. ทิฏฐิวิสูกานิ ฯ [๑] ปตฺโต นิยามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโคติ ฯ

[๑๔๓] อุปฺปนฺนนาโณมฺหิ อนนฺถนฺนโยติ ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส
ถาณํ อุปฺปนฺนํ สมนฺปฺปนฺนํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ
ปาตฺตฺตํ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ถาณํ อุปฺปนฺนํ สมนฺปฺปนฺนํ
นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺตฺตํ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมนฺทชฺชมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺชมฺมนฺติ ถาณํ อุปฺปนฺนํ
#๑ ม. ทิฏฐิวิสูกานิ ฯ [๒] ม. นิยามํ ปตฺโต ฯ [๓] ม. สจฺฉนฺนิตมคฺโคติ ฯ

สมุปนฺนํ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภูตฺตํ อุปนฺนณฺวณฺโณมฺหิ ฯ
อนนฺตฺตฺตํ โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท น ปรนฺนโย น ปรตฺตฺตโย
น ปรปฺจโย น ปรปฺภิตฺตํ ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสตี
อสมฺมุโฬห สมนฺชาโน ปฏิสฺสโต สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมนฺตมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมมฺตํ น ปรนฺนโย น
ปรตฺตฺตโย น ปรปฺจโย น ปรปฺภิตฺตํ ยถาภูตํ ชานาติ
ปสฺสตี อสมฺมุโฬห สมนฺชาโน ปฏิสฺสโตติ อุปนฺนณฺวณฺโณมฺหิ
อนนฺตฺตฺตํ ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส
ปจฺเจกสมฺพทฺโท

ทิจฺฉิวิสฺสุกานิ อุปาติวตฺโต
ปตฺโต นียามํ ปฏิลทฺตมคฺโค
อุปนฺนณฺวณฺโณมฺหิ อนนฺตฺตํ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๔๔] นิลฺโลลฺโป นิกฺกุโห นิปฺปิปาโส
นิมฺมกฺโข นิตฺตฺตคฺคสวโมโห
นिरาสโส ๑ สพฺพโลเก ภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๗๔๕] นิลฺโลลฺโป นิกฺกุโห นิปฺปิปาโสติ โลลฺลฺปา ๒ วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกฺุสลมฺมํ ฯ
สา โลลฺลฺปา ตณฺหา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพทฺทฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนฺมฺลา
#๑ สี. นีราสโย ฯ ๒ ม. โลลฺลฺปํ ฯ

ตาลาวตฤกตา อนภาวงคตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ นิลฺโลลฺโป ฯ นิกฺกุโหติ ตีณิ กุหนวตฺถุนิ
ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาทํ กุหนวตฺถ อิริยาปถสงฺขาทํ กุหนวตฺถ
สามนฺตชปฺปนสงฺขาทํ กุหนวตฺถ ฯ

กตมํ ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาทํ กุหนวตฺถ ฯ อิธ คหปตฺติกา
ภิกฺขุํ นิมนฺเตนฺติ จีวรปิตฺตปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารเหหิ ฯ
โส ปาปิจุโธ อิจฺฉापโกโต อตฺถิโก จีวรปิตฺตปาตเสนาสนคิลาณปจฺจย-
ภเสชฺชปริกฺขารานํ ภิกฺขุโยกมฺยตํ อุปาทาย จีวรํ
ปจฺจกฺขชาติ ปิตฺตปาตํ ปจฺจกฺขชาติ เสนาสนํ ปจฺจกฺขชาติ
คิลาณปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารํ ปจฺจกฺขชาติ ฯ โส เอวมายหิ กิํ สมณฺสฺส
มหคฺคฺเขน จีวเรน เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ สฺสุสานา วา
สงฺการกฺุฎฺฐา วา ปาปณฺนิกา วา นนฺตกาณิ อฺุจฺฉินฺตฺวา สงฺฆาณฺนิ
กตฺวา ฐาเรยฺย กิํ สมณฺสฺส มหคฺคฺเขน ปิตฺตปาเตน เอตํ
สารูปํ ยํ สมโณ อฺุณฺฉาจริยาย ปิตฺตฺทียาโลเปน ชีวิกํ กปฺเปยฺย
กิํ สมณฺสฺส มหคฺคฺเขน เสนาสนเนน เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ
รฺุกฺขมฺมูลิโก วา อสฺส อพฺุโภกาสิโก วา กิํ สมณฺสฺส มหคฺคฺเขน
คิลาณปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารเณน เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ
ปฺุติมฺตฺเตน วา หริณฺนิกิขณฺเณน วา โอสถํ ๑ กเรยฺยชาติ ตฺตฺตฺปาทาย
ลฺุขํ จีวรํ ฐาเรติ ลฺุขํ ปิตฺตปาตํ ภฺุณฺชติ ลฺุขํ เสนาสนํ
ปฺุทฺธิเสวติ ลฺุขํ คิลาณปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารํ ปฺุทฺธิเสวติ ฯ ตมณํ
#๑ ม. โอสถํ ฯ

คหปติกา เอว ชาบนุติ อัย สมโน อปฺปิจฺโณ สนตฺตฺจฺโ
 ปวิวิตฺโต อสฺสฺจฺโ อารทฺทวิริโย ฐตฺวาโทติ ภิโย นิมนฺเตนฺติ
 จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภสฺสชฺชปริกฺขารเหที ฯ โส เอวมหา
 ตินฺณํ สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 สทฺธาย สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 เทยฺยธมฺมสฺส สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 ทกฺขิณฺเอยานํ สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 ตุมฺหากณฺเจวายํ สทฺธา อตฺถิ เทยฺยธมฺโม จ สํวิชฺชติ อหฺลจ
 ปฏิกฺคทาโก สจําหํ ๑ น ปฏิกฺคทฺเสสฺสามิ เอวํ ตุมฺเห พุณฺณเณ
 ปริพาหิรา ภวิสฺสถ น มยฺหํ อิมินา อตฺถิ อปฺิจ ตุมฺหากณฺเจว
 อนุกมฺปาย ปฏิกฺคณฺหามิติ ตทฺปาทาย พหุํปิ จีวรํ ปฏิกฺคณฺหาติ
 พหุํปิ ปิตฺทปาตํ ปฏิกฺคณฺหาติ พหุํปิ เสนาสนํ ปฏิกฺคณฺหาติ
 พหุํปิ คิลานปจฺจยภสฺสชฺชปริกฺขารํ ปฏิกฺคณฺหาติ ฯ ยา เอวรูปา
 ภาควุฑฺฒิกา ภาควุฑฺฒิยํ กุหนา กุหายนา กุหิตฺตตํ อิทํ วุจฺจติ
 ปจฺจยปฏฺิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ฯ

กตมํ อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ฯ อีเชกฺจฺโ ปาปิจฺโ
 อิจฺฉापโกโต สมภวานาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมภวาเวสฺสตีติ
 คมนํ สณฺจเปติ จานํ สณฺจเปติ นิสฺสชฺชํ สณฺจเปติ เสยฺยํ ๒-๔
 สณฺจเปติ ปณฺิธาย คจฺจติ ปณฺิธาย ติฏฺจติ ปณฺิธาย นิสฺสีทติ
 ปณฺิธาย เสยฺยํ กปฺเปติ สมหิโต วิย คจฺจติ สมหิโต

#๑ ม. สเจหํ ฯ ๒ ม. สยนํ ฯ

วีย ตัญจติ สมหิโต วีย นีสิตติ สมหิโต วีย เสยฺย กปฺเปติ
อาปาถกขฺมายิว โหติ ฯ ยา เอวรูปา อิริยาปถสฺส อจฺปนา
จฺปนา สณฺจปนา ภาวุกฺกิกา ภาวุกฺกियิ กุหนา กุหายนา กุหายิตตฺตํ
อิทํ อิริยาปถสฺสขาตํ กุหนวตฺตํ ฯ

กตมํ สามนฺตชปฺปนสฺสขาตํ กุหนวตฺตํ ฯ อิเชกฺจโจ ปาปิจฺโจ
อิจฺฉापโกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาวเสสฺสตีติ
อริยชฺมมสนฺนิตฺตํ วาจํ ภาสติ โย เอวรูปิ จีวรํ ชาเรติ โส
สมโณ มหเสกฺโขติ ภาณติ ฯ โย เอวรูปิ ปคฺคตํ ชาเรติ
โลหถาลกํ ชาเรติ ชฺมมกรกํ ชาเรติ ปริสฺสวานํ ชาเรติ กุณฺจิกํ
ชาเรติ อุปาหนํ ชาเรติ กายพนฺธนํ ชาเรติ อาโยคพนฺธนํ ๑
ชาเรติ โส สมโณ มหเสกฺโขติ ภาณติ ฯ ยสฺส เอวรูปิ
อุชฺฌมาโย โส สมโณ มหเสกฺโขติ ภาณติ ฯ ยสฺส เอวรูปิ
อาจริโย [๒] สมานุปชฺฌายกา สมานาจริยกา มิตฺตา สนฺทิฏฺฐา
สมฺภกฺคตา สหายา โส สมโณ มหเสกฺโขติ ภาณติ ฯ โย
เอวรูปิ วิหารเ วสติ โส สมโณ มหเสกฺโขติ ภาณติ ฯ โย
เอวรูปิ อฑฺฒโยเค ๓ วสติ หนฺมิเย วสติ [๔] กุหายิ วสติ [๕] กุญฺชียา
วสติ กุญฺชาคารเ วสติ อญฺเญ วสติ มาเพ วสติ อุทฺทณฺเฑ
วสติ อุปฺปญฺจานสาลาโย วสติ มณฺฑปเ วสติ รุกฺขมฺมุเล วสติ
โส สมโณ มหเสกฺโขติ ภาณติ ฯ อถวา โกรชิกโกโรชิกโก
ภาวุกฺกิกาภาวุกฺกิกโก กุหฺกุโห ลปฺลโป มุขสมฺภาวิตโต ๖ อโย สมโณ
#๑ ม. อาโยคํ ฯ ๒ ม. เอวรูปา ฯ ๓ ม. วิหารเ อฑฺฒโยเค ฯ ๔ ม. ปาสาเท
#วสติ หนฺมิเย วสติ ฯ ๕ ม. เถเน วสติ ฯ ๖ ม. กุหฺกุหฺโก ลปฺลปโก
#มุขสมฺภาวิกโก ฯ

อิมาสึ เอวรูปานัน สนุตทานัน วิหารสมาปตฺตินัน ลากิถิ ตาทิสึ
คมภีริ กุพฺหิ นิปฺปนํ ปฏิจฺจนฺนํ โลกุตฺตรสุยฺยตาปฏิสยฺยตฺตํ กถึ
กเถติ ฯ ยา เอวรูปา ภากุฏิกกา ภากุฏियิ กุหนา กุหายนา
กุหายิตตตฺตํ ๑ อิทํ สามนฺตชปฺปนสงฺฆาตํ กุหนวตฺถุ ฯ

ตสฺส ปฺจเจกสมฺพุทฺทสฺส อิมานิ ตีณิ กุหนวตฺถุณิ ปหีนานิ
สมฺมุจฺจินฺนานิ วุปฺสนฺตานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ
ถาณคฺคินา ททฺธมานิ ตสฺมา โส ปฺจเจกสมฺพุทฺโธ นิกฺกุโห ฯ
นิปฺปิปาโสติ ปิปาสา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
อภิชฺฌา โลโก อกุสลมฺมถึ ฯ สทา ปิปาสา ตณฺหา ตสฺส
ปฺจเจกสมฺพุทฺทสฺส ปหีนา อฺจุจฺจินฺนมฺมลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวํกฺตา
อายตฺติ อนุปฺปาทรมฺมา ตสฺมา โส ปฺจเจกสมฺพุทฺโธ นิปฺปิปาโสติ
นิลุโลสุโป นิกฺกุโห นิปฺปิปาโส ฯ

[๗๔๖] นิมฺมกฺโข นิตฺถนฺตกฺสาวโมโหติ มกฺขาติ โย มกฺโข
มกฺขายนา มกฺขายิตตตฺตํ นิฏฺฐุริยิ นิฏฺฐุริยกมฺมํ ฯ กสฺวาติ ราโค
กสาโว โทโส กสาโว โมโห กสาโว โกโธ อฺปนาโห มกฺโข
ปฺพาโส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา กสฺวา ฯ โมโหติ ทฺถุเข
อถาณํ ทฺถุขสมฺมทฺথে อถาณํ ทฺถุขนิโรเช อถาณํ ทฺถุขนิโรชคามินิยา
ปฏฺธิปฺทาย อถาณํ ปุพฺพนฺเต อถาณํ อปรนฺเต อถาณํ
ปุพฺพนฺตาปรนฺเต อถาณํ อิทปฺปจฺจยตาปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ
อถาณํ ยิ เอวรูปิ อถาณํ อทสฺสนํ อนภิสมฺโย อนนฺุโรโธ

#๑ ม. กุหิตตตฺตํ ฯ

อสมฺโพโธ ๑ อปฺปฏิเวโธ อสงฺคาหนา อปรโยคาหนา อสมเปกฺขนา
อปฺจเวกฺขนา อปฺจกฺขกมฺมํ ทุมฺเมชฺฌํ พาลุຍํ อสมปฺชณฺณํ
โมโห [๒] สมฺโมโห [๓] อวิชฺโชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย
อวิชฺชาปริยฺญจํ อวิชฺชาชาลํ ๔ อวิชฺชาลฺงฺคิ โมโห อกฺุสลมฺมุตฺตํ ๕
ตสฺส ปฺจเจกสมฺพุทฺทสฺส มกฺโข จ กสฺสาวโ จ โมโห จ วนฺตา [๕]
นิตฺทฺชนฺตา ปหีนา สมฺจฺฉินฺนา วุสฺสนฺตา ปฺฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตติกา
ถาณคฺคิณา ททฺธมา ตสฺมา โส ปฺจเจกสมฺพุทฺโธ นิมฺมกฺโข
นิตฺทฺชนฺตกสฺวโมโห ๕

[๗๔๗] นีราสฺโส สพฺพโลเก ภวิตฺวาติ อาสา วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๕เป๕ อภิชฺฌมา โลโก อกฺุสลมฺมุตฺตํ ๕
สพฺพโลเกติ สพฺพอปาโยโลกे สพฺพมฺนุสฺสโลกे สพฺพเทวโลกे
สพฺพขณฺฐโลกे สพฺพธาตुโลกे สพฺพอายตฺนโลกे ๕ นีราสฺโส
สพฺพโลเก ภวิตฺวาติ สพฺพโลเก นีราสฺโส ภวิตฺวา นิตฺตโณห
ภวิตฺวา นิปฺปิปาโส ภวิตฺวาติ นีราสฺโส สพฺพโลเก ภวิตฺวา ๕
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ๕ เตนหา โส ปฺจเจกสมฺพุทฺโธ

นิตฺตโลคฺโป นิกฺกุโห นิปฺปิปาโสท

นิมฺมกฺโข นิตฺทฺชนฺตกสฺวโมโห

นีราสฺโส สพฺพโลเก ภวิตฺวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ๕

[๗๔๘] ปาปํ สหายํ ปรีวชฺชเยถ

#๑-๔ ม. อัย ปาโโจ นตฺถิ ๕ ๒ ม. ปโมโห ๕ ๓ ม. อวิชฺชา ๕ ๕ ม. สฺวานฺตา ๕

อนตถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐํ

สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมคฺคํ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ฯ

[๗๔๙] ปาปํ สหายํ ปรีวชฺชเยถาติ ปาปสหาโย วุจฺจติ โย
โส สหาโย ทสวตฺตถุกาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมฺนุํนาคโต นตฺถิ ทินฺนํ
นตฺถิ ยิฏฺฐํ [๑] นตฺถิ สุกตฺตถุกฺกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก นตฺถิ
อํ โลโก นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปีตา นตฺถิ
สตฺตา โอปปาทิกา นตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมมคฺคตา
สมฺมาปฏฺิปปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปฺรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตฺติติ อํ ปาปสหาโย ฯ ปาปํ สหายํ ปรีวชฺชเยถาติ
ปาปํ สหายํ ปรีวชฺชเยถ ๒ วิวชฺชเยย ๓ ปรีวชฺชเยยธาติ
ปาปํ สหายํ ปรีวชฺชเยถ ฯ

[๗๕๐] อนตถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐนฺติ อนตถทสฺสี วุจฺจติ
โย โส สหาโย ทสวตฺตถุกาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมฺนุํนาคโต นตฺถิ
ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐํ ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปฺรญฺจ โลกํ สยํ
อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตฺติติ อํ อนตถทสฺสี ๔ ฯ วิสเม
นิวิฏฺฐนฺติ วิสเม กายกมฺเม นิวิฏฺฐํ วิสเม วจฺจิกมฺเม นิวิฏฺฐํ วิสเม
มโนกมฺเม นิวิฏฺฐํ วิสเม ปาณาติปาเต นิวิฏฺฐํ วิสเม อทินฺนาทาน
นิวิฏฺฐํ วิสเม กามเมสุ มิจฺฉาจาเร นิวิฏฺฐํ วิสเม มุสาวาเท
นิวิฏฺฐํ วิสเม ยสฺสํ วาจา นิวิฏฺฐํ วิสเม ผรุสฺสาย วาจา
นิวิฏฺฐํ วิสเม สมฺมปฺปลาเป นิวิฏฺฐํ วิสเม อภิชฺฌาย นิวิฏฺฐํ
วิสเม พฺยาปาเท นิวิฏฺฐํ วิสเม มิจฺฉาทิฏฺฐิยา นิวิฏฺฐํ วิสเมสุ
#๑ ม. นตฺถิ หุตํ ฯ ๒ ม. วชฺชเยย ฯ ๓ ม. อํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔ ม. อิม
#เทว ปาจา นตฺถิ ฯ

สงขารเสถ นิวิฏฐัง วิสเมสฺส ปณฺจสฺส กามกฺเขสฺส นิวิฏฐัง [๑] สคฺคํ
อลฺลสินํ อูปคํ อชฺโฆสิตํ อธิมุตฺตฺตํ อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฐัง ฯ

[๑๕๑] สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตฺตํ ปสฺสํ โยปี กาม
เอสติ กเวสติ ปฺริยเอสติ ตจฺจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตฺนฺนินฺโน
ตปฺโปโณ ตปฺปภาโร ตทฺธิมุโต ตทฺธิปเตยฺโย โสปี กามปฺปสฺสโต ฯ [๒]

โยปี ตณฺหาวเสน รุเป ปฺริยเอสติ โยปี ตณฺหาวเสน
รุเป ปฏฺลิภตติ โยปี ตณฺหาวเสน รุเป ปฺริยเอสติ สทฺเท คฺนฺเช
รเส โฝฏฺจพฺเพ ปฺริยเอสติ ตจฺจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตฺนฺนินฺโน
ตปฺโปโณ ตปฺปภาโร ตทฺธิมุโต ตทฺธิปเตยฺโย โสปี กามปฺปสฺสโต ฯ

ปมตฺตฺตํ ปมาโท วตฺตพฺโพ ฯ กายทฺวจฺจเรเต วา
วจฺิทฺจฺจเรเต วา มโนทฺวจฺจเรเต วา ปณฺจสฺส วา กามกฺเขสฺส จิตฺตสฺส
โวสฺสคฺโก โวสฺสคฺกานุปฺปทานํ กุสฺลนํ วา ฆมฺมานํ ภาวนาย
อสฺสกจฺจกิริยตา อสฺสทจฺจกิริยตา อนญฺจิตฺกิริยตา โอลฺลีนวตฺติตา
นิกฺขิตฺตจฺจจฺจเรเต นิกฺขิตฺตจฺจเรเต อนาเสวนา อภาวนา อพฺหุสิกมฺมํ
อนธิฏฺฐานํ อนนฺนุโยโก โย เอวฺรูปโป ปมาโท ปมชฺชานา
ปมชฺชิตคฺคํ อยํ วุจฺจติ ปมาโท ฯ สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตฺตํ
ปสฺสํตฺตจฺจ น เสเวยฺย ปมตฺตตฺตจฺจ [๑] น เสเวยฺย [๔] น นิสฺเสเวยฺย น
สํเสเวยฺย น ปฏฺลิเสเวยฺย ๕ น อจฺจเรยฺย น สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย

#๑ ม. วิสเมสฺส ปณฺจสฺส นีวเรสฺส นิวิฏฐัง วินิวิฏฐัง ฯ ๒ ม. โยปี ตณฺหาวเสน รุเป

#ปฺริยเอสติ ฯ สทฺเท ฯ คฺนฺเช ฯ รเส ฯ โฝฏฺจพฺเพ ปฺริยเอสติ ตจฺจริโต ... ตทฺธิปเตยฺโย ฯ

#โสปี กามปฺปสฺสโต ฯ โยปี ตณฺหาวเสน รุเป ปฏฺลิภตติ สทฺเท ฯ คฺนฺเช ฯ รเส ฯ

#โฝฏฺจพฺเพ ปฏฺลิภตติ ตจฺจริโต ... ตทฺธิปเตยฺโย ฯ โสปี กามปฺปสฺสโต ฯ โยปี ตณฺหาวเสน

#รุเป ปฺริยเอสติ ฯ สทฺเท ฯ คฺนฺเช ฯ รเส ฯ โฝฏฺจพฺเพ ปฺริยเอสติ ตจฺจริโต ...

#ตทฺธิปเตยฺโย ฯ โสปี กามปฺปสฺสโต ฯ ยถา กลหการโก กลหปฺปสฺสโต กมฺมการโก

#กมฺมปฺปสฺสโต โคจเร จรฺนโต โคจรปฺปสฺสโต ฌายี ฌานปฺปสฺสโต ฯ เอวฺเมว โย กาม

#เอสดี อวเสตี ปรีเยสตี ตจจรีโต ... ตทชปเตยโย ๑ โสปี กามปฺปสุโต ๑ ๓ ม. สยั ๑
#๔ ม. สำนั น เสเวยย ๑ ๕ ม. ปรีสิเสเวยย ๑

วตเตยยาติ สย น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตํ ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

เดนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ

อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐิ

สย น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตํ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๗๕๒] พหุสฺสฺสํ ฅมฺมธฺริ ภาเชถ

มิตฺตํ อุพาริ ปฏฺิภาณวนฺตํ

อณฺญาช อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๗๕๓] พหุสฺสฺสํ ฅมฺมธฺริ ภาเชถาติ พหุสฺสฺสฺสนฺติ พหุสฺสฺสฺสโต [๑]
สฺสฺสโร สฺสฺสฺสนฺนิจโย เย เต ฅมฺมา อาทิกฺลฺยาณา มชฺฅณฺณกฺลฺยาณา
ปฺริโยसानกฺลฺยาณา สาคฺถา สพฺยณฺชนา ๒ เกวลปฺริปฺณณฺ
ปฺริสฺสฺสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ อภิวทฺนติ ตถารูปาสฺส ฅมฺมา พหุสฺสฺสฺสา
โหนติ ฐตา ๓ วจฺสา ปฺริจิตฺตา มนฺसानุเปกฺขิตฺตา ทิฏฺฐิจฺยา สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ฅมฺมธฺรฺนฺติ ฅมฺมิ ฐาเรณฺตํ สฺสฺสฺสํ เคยฺยํ เวยฺยากรณฺณํ คาคํ อุทานํ
อิตฺติวฺคฺตํ ชาติกํ อพฺภูตฅมฺมิ ๔ เวทลฺลํ ฯ พหุสฺสฺสฺสํ ฅมฺมธฺริ
ภาเชถาติ พหุสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ฅมฺมธฺรฺนฺจ มิตฺตํ ภาเชยฺย [๕] เสเวยฺย นิเสเวยฺย
สํเสเวยฺย ปฏฺิเสเวยฺยาติ พหุสฺสฺสฺสํ ฅมฺมธฺริ ภาเชถ ฯ

[๗๕๔] มิตฺตํ อุพาริ ปฏฺิภาณวนฺตฺนฺติ อุพาริ โหติ มิตฺโต

#๑ ม. โหติ มิตฺโต ฯ ๒ ม. สาคฺถํ สพฺยณฺชนํ ฯ ๓ ม. ฐาตา ๔ ม. อพฺภูตฅมฺมิ ฯ

#เอวมฺปฺริปี ฯ ๕ ม. สํเสเวยฺย ฯ

สีเลน สมานา ปณฺณาย วิมุตติยา วิมุตติญาณทสฺสเนน ฯ
ปฏิภาณวนฺตฺตติ ตโย ปฏิภาณวนฺโต ปริยตฺติปฏิภาณวา
ปริปุจฺจนาปฏิภาณวา อธิคมปฏิภาณวา ฯ

กตโม ปริยตฺติปฏิภาณวา ฯ อิเชกฺจจฺสฺส พุทฺทวงฺนํ ปริยาปฺปฺกั
โหติ สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ
อพฺภุตฺตมมํ เวทลฺลํ ตสฺส ปริยตฺตี นิสฺสาย ปฏิภาติ อัย
ปริยตฺติปฏิภาณวา ฯ

กตโม ปริปุจฺจนาปฏิภาณวา ฯ อิเชกฺจโจ ปริปุจฺจนิตา ๑ โหติ
อตุเถ จ ฌายเย จ ลกฺขณเณ จ การเณ จ จานาจาเนน จ ตสฺส
ปริปุจฺจํ นิสฺสาย ปฏิภาติ อัย ปริปุจฺจนาปฏิภาณวา ฯ

กตโม อธิคมปฏิภาณวา ฯ อิเชกฺจจฺสฺส อธิคตา โหนฺติ
จตุตาโร สติปฏิจฺจนา จตุตาโร สมมฺปฺปชานา จตุตาโร อิทธิปาทา
ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺคา อริโย
อฏฺฐจฺงฺคิโก มคฺโค จตุตาโร อริยมคฺคา จตุตาริ สามณฺณผลานิ
จตฺสฺโส ปฏฺฐสมฺภิทาโย นพฺภินฺณวาโย ฯ ตสฺส อตุโถ ฌาโต
ธมฺโม ฌาโต นินฺตฺติ ฌาตา ฯ อตุเถ ฌาเต อตุโถ ปฏิภาติ
ธมฺเม ฌาเต ธมฺโม ปฏิภาติ นินฺตฺติยา ฌาตายน นินฺตฺติ
ปฏิภาติ ฯ อิมสฺส ตีสุ ฌาณํ ปฏิภาณปฏฺฐสมฺภิทา ฯ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
อิมาย ปฏิภาณปฏฺฐสมฺภิทาย อุเปโต สมฺเปโต อุปากโต
สมฺปากโต อุปปฺนโน สมฺปปฺนโน สมฺนฺนาคโต ตสฺมา ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
#๑ ม. ปริปุจฺจนิตาปี ฯ

ปฏิภาณวา ๑ ยสฺส ปริยตฺติ นตฺถิ ปรีปฺจฺญา นตฺถิ
อริคโม นตฺถิ ก็ ตสฺส ปฏิภายิสฺสตีติ มิตฺตํ อุพาริ
ปฏิภาณวณฺตํ ๑

[๗๕๕] อณฺญา อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขณฺติ อตฺตตฺถํ อณฺญา
ปรตฺถํ อณฺญา อุกฺขตฺถํ อณฺญา ทิฏฺฐธมฺมิกตฺถํ อณฺญา
สมฺปรายิกตฺถํ อณฺญา ปรมตฺถํ อณฺญา อภิณฺญา ชานิตฺวา
ตฺถยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิทวยิตฺวา วิทฺถํ กตฺวา กงฺขํ วิเนยฺย
ปฏฺวิเนยฺย ปชฺเหยย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวฺจกเมยฺยติ
อณฺญา อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ ๑ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ๑
เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

พหุสฺสุตฺติ ธมฺมธรรี ภเชถ
มิตฺตํ อุพาริ ปฏิภาณวณฺตํ
อณฺญา อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ๑

[๗๕๖] จิฑฺฐา รตี ๑ กามสุขณฺจ โลก
อนลฺงกริตฺวา อนเปกฺขมาโน
วิฏฺฐนฺฏฺจานา ๒ วิรโต สจฺจวาที
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ๑

[๗๕๗] จิฑฺฐา รตี กามสุขณฺจ โลกเถติ จิฑฺฐาติ เทว
จิฑฺฐา กายิกา จ จิฑฺฐา วาจสิกา จ จิฑฺฐา ๑เป๑ อัย
#๑ ม. จิฑฺฐํ รตี ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๒ ม. วิฏฺฐนฺฏฺจานา ๑ เอวมฺปรีปี ๑

กายิกา จิตฺตาทา ฯเปฯ อัย วาจสีกา จิตฺตาทา ฯ รตฺตี อนุกถณฺจิตาธิวจนเมตฺ
รตฺตี ฯ กามสุขนฺติ วุตฺตเยหตี ภควตา
ปณฺจิเม ภิกฺขเว กามคฺฉนา กตเม ปณฺจ จกฺขุวิญญฺเยยยา
รฐปา อธิจฺฉา กนฺตา มนาปา ปิยรฐปา กามุปสฺสยหิตา รชฺนียา
โสตฺตวิญญฺเยยยา สทฺททา ฆานวิญญฺเยยยา คนฺธา ชิวฺหาวิญญฺเยยยา
รสตา กายวิญญฺเยยยา โฝฏฺฐพฺพา อธิจฺฉา กนฺตา มนาปา ปิยรฐปา
กามุปสฺสยหิตา รชฺนียา อิเม โข ภิกฺขเว ปณฺจ กามคฺฉนา ยํ
โย ภิกฺขเว อิเม ปณฺจ กามคฺฉเน ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ
อิทํ วุจฺจติ กามสุขนฺติ กามสุขณฺจ ๑ ฯ โลกเถติ มนุสฺสโลเกติ
จิตฺตาทา รตฺตี กามสุขณฺจ โลกเถ ฯ

[๗๕๘] อนลงกริตฺวา อนเปกฺขมาโนติ จิตฺตทณฺจ รตฺติณฺจ
กามสุขณฺจ โลกเถ อนลงกริตฺวา อนเปกฺขา ๒ หุตฺวา ปชฺหิตฺวา
วิโนเทตฺวา พฺยนฺตฺติกริตฺวา อนภาวํกเมตฺวาติ อนลงกริตฺวา
อนเปกฺขมาโน ฯ

[๗๕๙] วิญฺสณฺญจนา วิโรตฺ สจฺจวาทีติ วิญฺสาคี เทว
วิญฺสา อตฺถิ อคาริกวิญฺสา ๓ อตฺถิ อนาคาริกวิญฺสา ฯ

กตมา อคาริกวิญฺสา ฯ เกสา จ มสฺสุ จ มาลาจ คนฺธา ๔
จ วิเลปนณฺจ อภรณณฺจ ปิลนฺทรณณฺจ วตฺถณฺจ ปสาทรณณฺจ
เวญฺจนณฺจ ๕ อจฺฉาหนํ ปริมทฺทหนํ นหาปนํ สมฺพาหนํ อาทาสํ
อณฺชนํ มาลาวิเลปนํ มุขจฺฉณฺณกํ มุขเลปนํ หตฺถพนฺธิ์ วิสิกฺขาพนฺธิ์ ๖

- #๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. อนเปกฺโข ฯ ๓ ม. อคาริกวิญฺสา ฯ เอวมฺปรีปี ฯ
- #๔ ม. มสฺสุ จ มาลาคนฺธณฺจ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๕ ม. ปารุปนณฺจ เวจนณฺจ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ
- #๖ ม. สิขาพนฺธิ์ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

ทณฺห์ นาฬิกํ ขคฺคํ ฉตฺตํ อุปาหนา อุณฺ्हิสฺสึ วาลวิษฺชนิ

โอทาตานิ วตฺถานิ ทีฆรสฺसानิ อิติ วา อัย อาการิกวิภูสา ฯ

กตมา อนาการิกวิภูสา ฯ จีวรมณฺฑนา ปตฺตมณฺฑนา เสนาสนมณฺฑนา

อิมสฺส วา ปุตฺติกายสฺส พาหิรานํ วา ปริกฺขารานํ

มณฺฑนา วิภูสฺนา เกพฺพา ปริกฺเขพฺพา เคชิกตา เคชิกตฺตํ จปลนา ๑

จาปลยฺ อัย อนาการิกวิภูสา ฯ

สจฺจวาทีติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต

ปจฺจยฺโก [๒] โลกสฺส วิภูสฺนญฺจานา อารโต [๓] ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต

นิสฺสฏฺโธ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ

วิภูสฺนญฺจานา วิโรโต สจฺจวาที ฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

เตนาหฺ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

จิทฺทาทฺรตี กามสฺสขณฺจ โลก

อนลฺงกริตฺวา อนเปกฺขมาโน

วิภูสฺนญฺจานา วิโรโต สจฺจวาที

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๓๖๐] ปุตฺตตฺถจ ทาริ ปิตฺรตฺถจ มาตฺริ

ชนานิ ธณฺณานิ จ พนฺธวานิ

หิตฺวาน กามานิ ยโธธิกานิ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

[๓๖๑] ปุตฺตตฺถจ ทาริ ปิตฺรตฺถจ มาตฺรณฺติ ปุตฺตณฺติ จตฺตาโร

#๑ ม. กทฺธิกตา คทฺธิกตฺตํ จปลตา ฯ ๒ ม. อวิสฺวาทโก ฯ ๓ ม. วิโรโต ฯ

ปุตตา อตรโฆ ปุตโต เขตตโฆ ปุตโต ทินฺนโก ปุตโต อนฺเตวาลีโก
ปุตโต ฯ ทารา วุจฺจนฺติ ภริยาโย ฯ ปีตาคี โย โส
ชนโก ฯ มาตาคี ยา ตา ชนิกาคี ปุตตณฺจ ทาริ ปีตรณฺจ
มาตริ ฯ

[๗๖๒] ฌนานิ ฌณฺณานิ จ พนฺชวานีติ ฌนานิ วุจฺจนฺติ [๑]
มุตตา มณิ เวฬุริโย สงฺโฆ สีลา ปวาฬิ รชติ ชาตฺรูปิ
โลหิตงฺโก มสารคฺคฺโล ๒ ฯ ฌณฺณานิ วุจฺจนฺติ ปุพฺพณฺณํ อปรณฺณํ ฯ
ปุพฺพณฺณํ นาม สาลี วิหิ ยโว โคฐโม กงฺคฺ วรโก กุฑฺรฺสโก ๓ ฯ
อปรณฺณํ นาม สฺสเปยฺยํ ฯ พนฺชวานีติ จตฺตาริ พนฺชโว ฌาติพนฺชวาปี
พนฺชฺ โคตฺตพนฺชวาปี พนฺชฺ มิตฺตพนฺชวาปี พนฺชฺ
สิปฺปพนฺชวาปี พนฺชฺติ ฌนานิ ฌณฺณานิ จ พนฺชวานิ ฯ

[๗๖๓] หิตฺวาน กามานิ ยโธธิกานีติ กามาติ อุทฺทานโต
เทว กามา วตฺตฺกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ
วตฺตฺกามา ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ หิตฺวาน กามานีติ
วตฺตฺกามา ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ หิตฺวาน กามานิ ฯ ยโธธิกานีติ
โสตาปฺตติมฺคฺเคนฺ เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลสํ น ปฺเนติ น
ปฺเจติ น ปฺจจากจฺจติ สกทาคามิมฺคฺเคนฺ เย กิเลสา ปหีนา
อนาคามิมฺคฺเคนฺ เย กิเลสา ปหีนา อรหตฺตมฺคฺเคนฺ เย กิเลสา
ปหีนา เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปฺเจติ น ปฺจจากจฺจตีติ
#๑ ม. หิรัณฺณํ สุวณฺณํ ฯ ๒ ม. มสารคฺคฺลํ ฯ ๓ ม. กุฑฺรฺสโก ฯ

หิตฺวาน กามานิ ยโถธิกานิ ฯ เอโก จเร ขคฺควิสานกปโป ฯ

เดนาห โส ปจฺจเจกสมฺพุทฺโธ

ปฺตุตฺตยจ ทาริ ปิตฺรณฺจ มาตฺริ

ชนานิ ธณฺณานิ จ พนฺธวานิ

หิตฺวาน กามานิ ยโถธิกานิ

เอโก จเร ขคฺควิสานกปโปติ ฯ

[๗๖๔] สงฺโค เอโส ปฺริตฺตเมตฺถ โสขฺยํ

อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภิกฺขุโย

คณฺโฑ เอโส อิติ ลตฺวา มติมา

เอโก จเร ขคฺควิสานกปโป ฯ

[๗๖๕] สงฺโค เอโส ปฺริตฺตเมตฺถ โสขฺยณฺติ สงฺโคติ วา

พพิสนฺติ วา อามิสฺนฺติ วา ลกฺคนนฺติ วา ปลิโพฺชฺติ วา ปฺลยฺจนฺเนตฺ

กามคฺุณานํ อธิวณฺํ ฯ ปฺริตฺตเมตฺถ โสขฺยณฺติ วุตฺตญฺเหตฺไ

ภควตา ปฺลยฺจิเม ภิกฺขเว กามคฺุณา กตฺเม ปฺลยจ

จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิกฺุณา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสฺสฺหิตา

รชฺนียา โสตฺวิญฺเญยฺยา สทฺททา ฆมานวิญฺเญยฺยา คนฺธา

ชีวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา กายวิญฺเญยฺยา โฝฏฺฐพฺพา อิกฺุณา กนฺตา

มนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสฺสฺหิตา รชฺนียา อิเม โข ภิกฺขเว

ปฺลยจ กามคฺุณา ยํ โข ภิกฺขเว อิเม ปฺลยจ กามคฺุณฺ ปฺปฏิจจ

อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ กามสฺขํ อปฺปกํ เอตํ

สุขัม [๑] โอมกัม เอตัม สุขัม ตามกัม เอตัม สุขัม ทุกขัม ๒ เอตัม สุขนฺติ สงฺโก
เอโส ปริตฺตเมตฺถ โสขุยฺ ๑

[๗๖๖] อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภฺยโยติ อปฺปสฺสาทา
กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา ๓ อาทินโว เอตฺถ
ภฺยโย ๑ อฏฺฐกฺกฏฺปมา กามา วุตฺตา ภควตา ๑ มํสเปสฺฐปมา
กามา วุตฺตา ภควตา ๑ ติณฺฏกฺกฏฺปมา กามา วุตฺตา ภควตา ๑
องฺคารกาสฺฐปมา กามา วุตฺตา ภควตา ๑ สฺสปีนฺฏปมา กามา
วุตฺตา ภควตา ๑ ยาจิตฺฏปมา กามา วุตฺตา ภควตา ๑
รฺกฺขผลฺฐปมา กามา วุตฺตา ภควตา ๑ อสิสฺฐปมา กามา วุตฺตา
ภควตา ๑ สตฺตสิสฺฐปมา กามา วุตฺตา ภควตา ๑ สปฺปสิสฺฐปมา
กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา อาทินโว เอตฺถ
ภฺยโยติ อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภฺยโย ๑

[๗๖๗] คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมาติ คณฺโฑติ วา
พพิสนฺติ วา อามิสฺสนฺติ วา ลกฺคนฺนฺติ วา [๔] ปฺลิโพโรติ วา
ปฺลฺยจฺนฺเนตฺติ กามคฺคณฺนํ อธิวจฺนํ ๑ อิติติ ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค
ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนฺสิสิฏฺฐตา ปทานุปฺพุพฺกเมตฺติ
อิติติ ๑ มติมาติ ปณฺฑิโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี
เมธาวิ ๑ คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมาติ คณฺโฑติ มติมา ฌตฺวา
พพิสนฺติ ฌตฺวา อามิสฺสนฺติ ฌตฺวา ลกฺคนฺนฺติ ฌตฺวา [๕] ปฺลิโพโรติ
ฌตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตฺติ กตฺวาติ
#๑ ม. ปริตฺตกัม เอตัม สุขัม โถกกัม เอตัม สุขัม ๑ ๒ ม. ฌตฺกัม ๑ ๓ ม. พหุปายาสา ๑
#เอวมฺปริปี ๑ ๔ ม. พนฺชนฺนฺติ วา ๑ เอวมฺทิสฺส ปเทสฺ ๑ ๕ ม. พนฺชนฺนฺติ ฌตฺวา ๑

คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมา ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สงฺโก เอโส ปรีตฺตเมตฺถ โสขฺย

อปฺปสฺสาโท ทฺกฺขเมตฺถ ภฺยโย

คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๗๖๘] สนฺทาลยิตฺวาน สลฺโยชนานิ

ชาลํ ฆตฺวา สลิลมฺพุจฺริ

อคฺคฺวิ ทพฺพํ อนิวตฺตมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๗๖๙] สนฺทาลยิตฺวาน สลฺโยชนานิติ ทส สลฺโยชนานิ

กามราคสลฺโยชนํ ปฏฺิฆสลฺโยชนํ มานสลฺโยชนํ ทิฏฺฐิสลฺโยชนํ

วิจิกิฉฺฉาสลฺโยชนํ สิลฺพพตฺปรามาสสลฺโยชนํ ภวราคสลฺโยชนํ

อิสฺสาสลฺโยชนํ มจฺจฺริยสลฺโยชนํ อวิชฺชาสลฺโยชนํ ฯ สนฺทาลยิตฺวาน

สลฺโยชนานิติ ทส สลฺโยชนานิ ทาลยิตฺวา สนฺทาลยิตฺวา

ปชฺหิตฺวา วิโนทตฺวา พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวงฺกเมตฺวาติ สนฺทาลยิตฺวาน

สลฺโยชนานิ ฯ

[๗๗๐] ชาลํ ฆตฺวา สลิลมฺพุจฺริติ ชาลํ วุจฺจติ สุตฺตชาลํ ฯ

สลิลํ วุจฺจติ อุกกํ ฯ อมฺพุจฺริ วุจฺจติ มจฺจฺโร ฯ [๑] ชาลํ

ภินฺนิตฺวา สํภินฺนิตฺวา ๒ ฆตฺยิตฺวา ปทาลยิตฺวา สมฺปทาลยิตฺวา จรติ

#๑ ม. ยถา มจฺจฺโร ฯ ๒ ม. ปภินฺนิตฺวา ทาลยิตฺวา ฯ

วิจระติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ ฯ เอวเมว เทว
ชาลา ตณฺหาชาลณฺจ ทิฏฺฐิชาลณฺจ ฯเปฯ อิํ ตณฺหาชาลํ ฯเปฯ
อิํ ทิฏฺฐิชาลํ ฯ ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส ตณฺหาชาลํ ปหีนํ
ทิฏฺฐิชาลํ ปฏฺินิสฺสณฺจํ ฯ ตณฺหาชาลสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิชาลสฺส
ปฏฺินิสฺสณฺจตฺตา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ รุเป น สชฺชติ สทฺเท
น สชฺชติ คนฺเธ น สชฺชติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิสฺสตมฺตวิญฺญาตพฺเพสุ
ธมฺเมสุ น สชฺชติ น คยฺหติ ๑ น พชฺฉติ [๒] นิกฺขนฺโต
นิสฺสณฺโ จ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรตีติ
ชาลํว เกตฺวา สลิลมฺพฺจารี ฯ

[๗๗๑] อคฺคิวิ ททฺฒํ อนิวตฺตมาโนติ ยถา อคฺคิ ตินฺนณฺจฺจุปาทานํ
ทหนฺโต กจฺฉติ อนิวตฺตนฺโต เอวเมว ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส
โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลส
น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ สกทาคามิมคฺเคน เย
กิเลสา ปหีนา อนาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา อรหตฺตมคฺเคน
เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลส น ปฺเนติ น ปจฺเจติ
น ปจฺจาคจฺฉีติ อคฺคิวิ ททฺฒํ อนิวตฺตมาโน ฯ เอโก จเร
ขคฺควิสาณกปโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สนฺทาลยิตฺวาน สยฺโยชนานิ
ชาลํว เกตฺวา สลิลมฺพฺจารี
อคฺคิวิ ททฺฒํ อนิวตฺตมาโน

#๑ ม. คณฺหาติ ฯ ๒ ม. น ปลิพชฺฉติ ฯ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ ฯ

[๗๗๒] โอกุขิตตจกฺขุ น จ ปาทโลโล๕

คฺคฺคฺคินฺนุทฺริโย รกฺขิตมานสาโนท

อนวสุสุโต อปฺริทฺยหฺมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ ฯ

[๗๗๓] โอกุขิตตจกฺขุ น จ ปาทโลโลติ กถิํ ขิตตจกฺขุ
 โหติ ฯ อิธกฺขุจ [๑] จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน สมฺนฺนาคโต โหติ
 อทิกฺขุจ ทกฺขิตพฺพิ ทิกฺขุจ สมตฺติกฺกมิตพฺพนฺติ อารามเณ อารามิ
 อฺยฺยานเณ อฺยฺยานํ กามเณ คามิํ นิกมเณ นิกมิํ นกเรณ นกฺริ
 รกฺขเณ รกฺขิํ ชนปฺเทณ ชนปฺทํ ทิฆจาริกิํ อนฺวตฺถจาริกิํ ๒ อนฺยฺยฺยโต
 โหติ รุปรทฺสฺสนาย เหวํ ขิตตจกฺขุ โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ
 อนฺตรฆริํ ปวิฏฺโฐ วิถิํ ปฏฺธิปฺนโน อสฺสุโต คจฺจติ หตฺถิํ โอลเณฺโต
 อสฺสํ โอลเณฺโต รถิํ โอลเณฺโต ปตฺตีํ โอลเณฺโต กุมารเก
 โอลเณฺโต กุมาริกาโย โอลเณฺโต อิตฺถิโย โอลเณฺโต
 ปุริเส โอลเณฺโต อนฺตรปณฺนิํ โอลเณฺโต ฆรมฺขานิ
 โอลเณฺโต อุกฺกํ โอลเณฺโต อโช โอลเณฺโต ทิสาวิทิสํ
 เปกฺขมาโน ๓ คจฺจติ เหวมฺปิ ขิตตจกฺขุ โหติ ฯ อถวา [๔] จกฺขุนา
 รูปํ ทิสฺวา นิमितฺตคฺคฺคาหิํ โหติ อนฺนุพฺยฺยชฺชนคฺคฺคาหิํ ยตฺวาธิกฺกรณเมณํ
 จกฺขุณฺนุทฺริยิํ อสฺสุตํ วิหรนฺตํ อภิกฺขมาโทมนสฺสา ปาปกา
 อกฺุสฺสา ฆมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย น ปฏฺธิปฺชฺชติ
 #๑ ม. ภิกฺขุ ฯ ๒ ม. อนฺวภูจิตจาริกิํ ฯ ๓ ม. วิเปกฺขมาโน ฯ เหวมฺปฺริปี ฯ
 #๔ ม. ภิกฺขุ ฯ

น รกขติ จกขุนทุริย น จกขุนทุริเย สัวร อปชชติ เอวมปิ
จิตตจกขุ โหติ ฯ ยถา วา ปเนเก โภนุโต สมณพราหมณา
สทฐาเทยยานิ โภชนานิ ภูยชิตฺวา เต เอวรูป วิสูกทสสนํ
อนฺยุตฺตา วิหรนฺติ เสยฺยถิํ นจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ อกฺขานํ
ปาณิสฺสรํ เวตัพ ภูมฺภณฺณํ โสภนกรกํ ๑ จณฺฑาลํ วัสํ โชรณํ
หตฺถิยฺทํ อสฺสยฺทํ มหิสฺสยฺทํ ๒ อฺสภยฺทํ [๓] เมณฺฑยฺทํ กุกฺกยฺทํ
[๔] ทณฺฑยฺทํ มฺภยฺทํ นิพฺพยฺทํ อฺยโยชิกํ พลคฺคํ เสนาพฺยฺทํ
อณฺเฑทสสนํ อิติ วา เอวรูป วิสูกทสสนํ อนฺยุตฺโต โหติ เอวมปิ
จิตตจกขุ โหติ ฯ

กถํ โอกฺจิตตจกขุ โหติ ฯ อิท ๕ ภิกฺขุ น จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน
สมนฺนาคโต โหติ อทิฏฺจํ ทกฺขิตพฺพํ ทิฏฺจํ สมตฺติกมิตพฺพนฺติ
น อารามน อารามํ น อฺยฺยานน อฺยฺยานํ น คามน
คามํ น นิคเมน นิคมํ น นกเรน นครํ น รกฺขเจน รกฺขจํ น
ชนปแทน ชนปทํ น ทิฆจาริกํ อนฺวตฺตจาริกํ อนฺยุตฺโต โหติ
รูปทสสนาย เอวํ โอกฺจิตตจกขุ โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ อนฺตรมฺรํ
ปวิฏฺโจะ วิถี ปฏฺิปนฺโน สํวฺโต คจฺฉติ น หตฺถิ โอลฺเลนฺโต
น อสฺสํ โอลฺเลนฺโต น รถํ โอลฺเลนฺโต น ปตฺตี
โอลฺเลนฺโต น กุมารเก โอลฺเลนฺโต น กุมาริกาย โอลฺเลนฺโต
น อิตฺถิโย โอลฺเลนฺโต น ปุริเส โอลฺเลนฺโต น อนฺตราปณฺ
โอลฺเลนฺโต น มฺรฺมฺขานิ โอลฺเลนฺโต น อฺทฺธํ โอลฺเลนฺโต
#๑ ม. โสภนํ ๑ ๒ ม. มหิสฺสยฺทํ ๑ ๓ ม. อชฺชยฺทํ ๑ ๔ ม. วกฺกยฺทํ ๑
#๕ ม. อเชกฺจฺโจ ๑

น อโร โอโลเกนโต น ทิสาวิติส์ เปกขมาโน คจจติ เอวมปี
โอกุขิตตจกขุ โหติ ฯ อถวา จกขุนา รูปึ ทิสวา น
นิमितตคคาหี โหติ นานุพยุชชนคคาหี ยตวาธกรณเมณึ จกขุนุทริยึ
อัสสูตึ วิหรนุตึ อภิขุฉาโทมนสุสา ปาปกา อกุสตาธมาอนุวาสุสเวยฺยุ
ตสส สัวราย ปฎิปชชติ รกขติ จกขุนุทริยึ จกขุนุทริเย
สัวารึ อาปชชติ เอวมปี โอกุขิตตจกขุ โหติ ฯ ยถา
วา ปเนเก โภนุโต สมณพราหมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ
ภุชชิตฺวา เต เอวรूपึ วิสูกทสฺสนึ อนนุยุตฺตา วิหรนติ เสยฺยถึทำ
นจจึ คีตึ วาทิตึ ฯเปฯ อณึกทสฺสนึ อิติ วา เอวรูปา
วิสูกทสฺสนานุโยคา ปฎิวิริโต โหติ เอวมปี โอกุขิตตจกขุ โหติ ฯ

น จ ปาทโลโลติ กถึ ปาทโลโล โหติ ฯ อิเชกจฺโจ [๑] ปาทโลโล
ปาทโลลิเยน สมณฺนาคโต โหติ อารามเณ อารามึ อูยฺยานเณ
อูยฺยานึ คามเณ คามึ นิกเมณ นิคมึ นคเรณ นคริ รกฺขเจณ
รกฺขจึ ชนปเทณ ชนปทึ ทิมจาริกึ อนฺวคฺคิตฺจาริกึ อนนุยุตฺโต โหติ
เอวมปี ปาทโลโล โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ อนฺโตสงฺฆาราม
ปาทโลลิเยน สมณฺนาคโต โหติ น อตฺถเหตุ น การณเหตุ
อุทฺธโต อวฺุปสนฺตจิตฺโต ปริเวณโต ปริเวณึ คจจติ วิหารโต
วิหารึ คจจติ อทฺธมโยคโต อทฺธมโยคึ คจจติ ปาสาทโต ปาสาทึ
คจจติ หมมียโต หมมียึ คจจติ คุหโต คุหึ คจจติ เลณโต
เลณึ คจจติ กุฎฺฐิยา กุฎฺฐึ คจจติ กุฎฺฐาคารโต กุฎฺฐาคารึ คจจติ
#๑ ม. ภิกฺขุ ฯ

อฏฺฐโต อฏฺฐํ คจฺจติ มาพโต มาฬิ คจฺจติ อุทฺทณฺฑโต อุทฺทณฺฑํ
คจฺจติ อุทฺโทสิตโต อุทฺโทสิตํ คจฺจติ ๑ อุปฺภูจฺจานสาลโต อุปฺภูจฺจานสาลํ
คจฺจติ มณฺฑปโต มณฺฑปํ คจฺจติ รุกฺขมฺมูลโต รุกฺขมฺมูลํ
คจฺจติ ยตฺถ วา ปน ภิกฺขุ นิสิตฺนฺติ วา คจฺจนฺติ วา ตตฺถ
เอกสฺส วา ทฺติโย โหติ ทฺวินฺนํ วา ตติโย โหติ ตินฺนํ วา
จตฺตุโถ โหติ ตตฺถ พหุ สมฺมปฺปลาปี สลฺลปติ ๒ เสยฺยถิํ
ราชกัถิ จอรกัถิ ฯเปฯ อิติภวาภวกัถิ อิติ วา กเถสิ เอวมฺปิ
ปาทโลโล โหติ ฯ น จ ปาทโลโลติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ปาทโลลียา อารโต วิรโต ปฏฺวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโจ วิปฺปมฺตโต
วิสัฏฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรติ ปฏฺิสลฺลานาราม
โหติ ปฏฺิสลฺลานรโต อชฺชตฺตํ เจโตสมถมนฺยุตฺโต อนิรอกฺตชฺชมาโน
วิปฺสฺสนาย สมฺนฺนาคโต พฺรุเหตา สฺลฺลนาคารานํ ๓ ฉายี ฉานรโต
เอกตฺตมนฺยุตฺโต สทตฺถกรฺโกติ โอกฺขิตตจกฺขุ น จ ปาทโลโล ฯ

[๗๗๔] [๔] กุตฺตินุทฺริโยติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ จกฺขุณา รูปี
ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคากัถิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคากัถิ ยตฺวาชฺชิกรณฺเมนํ
จกฺขุณฺนุทฺริยํ อสัฏฺถํ วิหฺรนฺตํ อภิชฺชมาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา
ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สัวราย ปฏฺิปชฺชติ รกฺขติ จกฺขุณฺนุทฺริยํ
จกฺขุณฺนุทฺริเย สัวรํ อปชฺชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา
มานเนน คนฺธํ ฉายิตฺวา ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา กาเยน โฝฏฺจพฺพํ
มุสฺสิตฺวา มนฺสา ธมฺมํ วิญฺญาเยน น นิมิตฺตคฺคากัถิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคากัถิ
#๑ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒ ม. ปลปติ ฯ ๓ ม. สฺลฺลนาคารํ ฯ ๔ ม. กุตฺตินุทฺริโย
#รกฺขิตมานสาโนติ ฯ

ยควาธกรณเมณํ มนินฺทริยํ อสฺสูตํ วิหรนฺตํ
อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺขลา ฌมฺมา อนฺวาสุตเวยฺยํ ตสฺส
สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ มนินฺทริยํ มนินฺทริเย สํวรํ อาปชฺชตีติ
คฺคตฺตินฺทริโย ฯ รกฺขิตฺมานสาโนติ โคปิตฺมานสาโน รกฺขิตจิตฺโตติ
คฺคตฺตินฺทริโย รกฺขิตฺมานสาโน ฯ

[๗๗๕] อนฺวาสุตฺโต อปริทฺยหฺมาโนติ อนฺวาสุตฺตติ วุตฺตญฺเฬหฺตํ
อายุสุมฺตา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาเนน อวสฺสูตฺตปริยายญฺจ โว อวฺวโส
เทสฺสึสฺสามิ ๑ อนฺวาสุตฺตปริยายญฺจ ตํ สฺสณฺณํ สาธุกํ มนสิโกโร
ภาสฺสึสฺสามิตฺติ ฯ อเวมฺวาวฺโสติ โข เต ภิกฺขุ อายุสุมฺโต
มหาโมคฺคฺคฺลฺลานสฺส ปจฺจสฺสูตฺตํ ฯ อายุสุมฺตา มหาโมคฺคฺคฺลฺลาโน
เอตทโวจ กถญฺจาวฺโส อวสฺสูตฺโต โหติ อิทาวฺโส ภิกฺขุ จกฺขุณา
รูปํ ทิสฺวา ปิยฺรูเป รูปํ อธิมฺุจฺจติ อปฺปิยฺรูเป รูปํ พฺยาปชฺชติ
อนฺุปฏิจิตฺตกายสฺติ จ วิหรติ ปริตฺตเจตฺโต ตถฺยจฺ เจโตวิมฺุตฺตี
ปญฺญาวิมฺุตฺตี ยถาญฺตํ นปฺปชานาติ ยตฺถสฺส เต อฺุปฺปนฺนา
ปาปกา อกฺขลา ฌมฺมา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ โสเคน สทฺทํ
สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิฺวฺหาย รสํ สายิตฺวา กาเยน
โผฏฺฐพฺพํ สฺสูติวฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาเย ปิยฺรูเป ฌมฺเม อธิมฺุจฺจติ
อปฺปิยฺรูเป ฌมฺเม พฺยาปชฺชติ อนฺุปฏิจิตฺตกายสฺติ จ วิหรติ
ปริตฺตเจตฺโต ตถฺยจฺ เจโตวิมฺุตฺตี ปญฺญาวิมฺุตฺตี ยถาญฺตํ
นปฺปชานาติ ยตฺถสฺส เต อฺุปฺปนฺนา ปาปกา อกฺขลา ฌมฺมา
#๑ ม. เทเสสฺสามิ ฯ

อปริเสสา นิรุชฌนติ อัย วุจจตาวุโส ภิกขุ อวสุโต จกขุวิญญะเยสุ
 รูปสุ อวสุโต โสตวิญญะเยสุ สทเทสุ ฯเปฯ
 อวสุโต มโนวิญญะเยสุ ฌมเมสุ เอวัวิหารี อาวุโส ภิกขุ ๑
 จกขุโต เจปี นั มาโร อุปสงกมติ ลกเตว ๒ มาโร โอตาร์ ลกติ ๓
 มาโร อารมมณั โสตโต เจปี นั ฯเปฯ มนโต เจปี นั มาโร
 อุปสงกมติ ลกเตว มาโร โอตาร์ ลกติ มาโร อารมมณั
 เสยฺยถาปี อาวุโส นพาคาร์ วา ตินาคาร์ วา สุกขั โกลาปี
 โจรวาสุสิกั ๔ ปุรตถิมาย เจปี นั ทิสาย ปุริโส อาทิตตตาย
 ตินุกกาย อุปสงกเมยฺย ลกเตว อคฺคิ โอตาร์ ลกติ อคฺคิ
 อารมมณั ปจฺฉิมาย เจปี นั ทิสาย อุตฺตราย เจปี นั ทิสาย
 ทกฺขิมาย เจปี นั ทิสาย ปจฺฉโต ๕ เจปี นั [๖] อุปริโต ๗ เจปี
 นั [๘] ยโต กุโตจิ เจปี นั ปุริโส อาทิตตตาย ตินุกกาย อุปสงกเมยฺย
 ลกเตว อคฺคิ โอตาร์ ลกติ อคฺคิ อารมมณั เอวมว โข
 อาวุโส เอวัวิหารี ภิกขุ ๕ จกขุโต เจปี นั มาโร อุปสงกมติ
 ลกเตว มาโร โอตาร์ ลกติ มาโร อารมมณั โสตโต เจปี
 นั ฯเปฯ มนโต เจปี นั มาโร อุปสงกมติ ลกเตว มาโร
 โอตาร์ ลกติ มาโร อารมมณั เอวัวิหาริญจาวุโส ภิกขุ รูปา
 อภิกวีสุ ๑๐ น ภิกขุ รูปะ อภิกวี สทฺทา ภิกขุ อภิกวีสุ น
 ภิกขุ สทฺเท อภิกวี ๑๑ คนฺธา ภิกขุ อภิกวีสุ น ภิกขุ คนฺเช
 อภิกวี รสา ภิกขุ อภิกวีสุ น ภิกขุ รเส อภิกวี โฝฏฐพฺพา
 #๑ เอวัวิหารี จาวุโส ภิกขุ ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๒ ม. ลกเตว ฯ เอวมิตฺเสสุ ปเทสุ ฯ
 #๓ ม. ลกเถ ฯ เอวมิตฺเสสุ ปเทสุ ฯ ๔ ม. เตโจรวาสุสิกั ฯ ๕ ม. เหฏฺฐิมโต ฯ
 #๖-๘ ม. ทิสาย ฯ ๗ ม. อุปริมโต ฯ ๘ ม. เอวัวิหารี ภิกขุ ฯ เอวมุปรีปี ฯ
 #๑๐ ม. อธิภุสฺส ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๑๑ ม. อธิโกสิ ฯ เอวมิตฺเสสุ ปเทสุ ฯ

ภิกขุ อภิภวีสุ น ภิกขุ โฝฏฐพเพ อภิภวิ ชมมา ภิกขุ
 อภิภวีสุ น ภิกขุ ชมเม อภิภวิ อัย วุจจตาวุโส ภิกขุ
 รูปาภิกุโต ๑ สททาภิกุโต คนธาภิกุโต รธาภิกุโต โฝฏฐพพาภิกุโต
 อภิกุโต ๒ เตหิ กิเลเสหิ น อภิกุ หิ โส ปาปเก อกุสเล ชมเม
 สงกิลลสิเก โปโนพุกวิเก สทเร ทุกขวิปาเก อายตีชาติชรามรณียะ ๒
 เอว โข อวุโส อวสุสุโต โหติ ฯ กถญจาวุโส อนวสุสุโต
 โหติ อิทาวุโส ภิกขุ จกขุณา รูปิ ทิสวา ปิยรูปे รูปे นาธิมจจติ
 อปปีयरूपे रूपे न पुयापञ्चत्ति उप्पुจितกयस्सत्ति ज विहरत्ति
 อปป์มาณเจตโส ตลจ เจโตวิมุตตี ปญญาวิมุตตี ยถากุติ
 ปชานาติ ยตถสส เต อุปปนุณา ปาปกา อกุสลา ชมมา
 อปริเสสา นิรุชฌนติ โสเตน สททำ สุตวา ฯเปฯ มนสา ชมม
 วิญญาय ปิยรูปे ชมเม นาธิมจจติ อปปีयरूपे ชมเม न
 पुयापञ्चत्ति उप्पुजितकयस्सत्ति ज विहरत्ति อปป์มาณเจตโส ตลจ
 เจโตวิมุตตี ปญญาวิมุตตี ยถากุติ ปชานาติ ยตถสส เต
 อุปปนุณา ปาปกา อกุสลา ชมมา อปริเสสา นิรุชฌนติ อัย
 วุจจตาวุโส ภิกขุ อนวสุสุโต จกขุวิญญेयเยสุ รูปेสุ อนวสุสุโต
 โสตวิญญेयเยสุ สทเทสุ ฯเปฯ อนวสุสุโต มโนวิญญेयเยสุ
 ชมเมสุ เอววิหารี อวุโส ภิกขุ จกขุโต เจปิ น มาโร
 อุปสงกมตติ เนว ลภติ มาโร โอตาริ न लभति माโร आरममन्
 โสตโต เจปิ न ฯเปฯ मनโต เจปิ न माโร उपसंगमत्ति नेव
 #๑ ม. รูปาภิกุโต ฯ เอวมิทธิเสสุ ปเทสุ ฯ ๒ ม. ชมมาภิกุโต อภิกุ อนภิกุโต
 #อธิภิสุ น ปาปกา อกุสลา ชมมา ... ชาติชรามรณียา ฯ

ลภติ มาโร โอตาร์ น ลภติ มาโร อารมมณฺ์ เสยฺยถาปี
 อาวุโส ฎฎาการศาลา วา สนนุการศาลา ๑ วา พหลมตฺติกา
 อลฺลาเวลปนา ๒ ปฺรตฺติมาย เจปี นํ ทิสาย ปฺริโส อาทิตฺตตาย
 ตินฺนุกาย อุปสงฺกเมยฺย เนว ลภติ อคฺคิ โอตาร์ น ลภติ
 อคฺคิ อารมมณฺ์ ปจฺฉิมาย เจปี นํ ทิสาย อุตฺตราย เจปี
 นํ ทิสาย ทกฺขินาย เจปี นํ ทิสาย ปจฺจโต เจปี นํ อุปฺริโต
 เจปี นํ ยโต กฺุโตจิ เจปี นํ ปฺริโส อาทิตฺตตาย ตินฺนุกาย
 อุปสงฺกเมยฺย เนว ลภติ อคฺคิ โอตาร์ น ลภติ อคฺคิ อารมมณฺ์
 เอวเมว โข อาวุโส เอววิหารี ภิภฺขุ จภฺขุโต เจปี นํ มาโร
 อุปสงฺกมตี เนว ลภติ มาโร โอตาร์ น ลภติ มาโร อารมมณฺ์
 โสตโต เจปี นํ ๑เปฯ มนโต เจปี นํ มาโร อุปสงฺกมตี เนว
 ลภติ มาโร โอตาร์ น ลภติ มาโร อารมมณฺ์ เอววิหาริณฺจาวุโส
 ภิภฺขุ น รูปา อภิภฺวีสุ ภิภฺขุ รูเป อภิภฺวี น สทฺทา ภิภฺขุ
 อภิภฺวีสุ ภิภฺขุ สทฺเท อภิภฺวี ๑เปฯ น ฌมฺมา ภิภฺขุ อภิภฺวีสุ
 ภิภฺขุ ฌมฺเม อภิภฺวี อຍ် วุจฺจตาวุโส ภิภฺขุ รูปาภิภู สทฺทาภิภู
 คณฺฐาภิภู รสาภิภู โฝฏฺจพฺพาภิภู ฌมฺมาภิภู อนภิภูโต ๓ เตหิ กิเลเสหิ
 อภิภู หิ โส ปาปเก ๓ อกฺุสเล ฌมฺเม สงฺกิเลสิเก โปโนพฺภวิเก
 สทฺเร ทฺกฺขวิปาเก อายตีชาตฺชรามรณฺีเย เอว โข อาวุโส
 อนวสฺสุโต โหตีตี อนวสฺสุโต ๑ อปรฺิทยฺหมานตี รากคฺคินา ๔
 อปรฺิทยฺหมาน โทสคฺคินา ๕ อปรฺิทยฺหมาน โมหคฺคินา ๖
 #๑ ม. ฎฎาการา วา ฎฎาการศาลา วา ๑ ๒ ม. อทฺทาวเลปนา ๑
 #๓ ม. อธิฏฺฐ อนธิฏฺฐโต อธิโกสิ เต ปาปเก ... ๑ ๔ ม. รากเซน ปรีพาเหน ๑
 #๕ ม. โทสเซน ปรีพาเหน ๑ ๖ ม. โมหเซน ปรีพาเหน ๑

อปริททยุหมานโณติ อนวสุสุโต อปริททยุหมานโน ๑ เอโก จเร
ขคฺคฺวิสาณกปโป ๑ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

โอกุชิตตจกฺขุ น จ ปาทโลโล

คฺคฺคฺตฺนุทฺริโย รกฺขิตมานสาโน

อนวสุสุโต อปริททยุหมานโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ๑

[๗๗๖] โอิหารยิตฺวา คิหิพฺยุชฺชนานิ

สฺลนฺนินฺนปฺตฺโต ยถา ปาริฉฺตฺโต ๑

กาสาชวตฺโต อภินิภฺขมิตฺวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๑

[๗๗๗] โอิหารยิตฺวา คิหิพฺยุชฺชนานีติ คิหิพฺยุชฺชนานิ วุจฺจนฺติ

เกสา จ มสฺสุ จ ๑เปฯ ทีฆรฺสฺसानิ อิติ วา ๑ โอิหารยิตฺวา

คิหิพฺยุชฺชนานีติ คิหิพฺยุชฺชนานิ โอิโรปยิตฺวา สโมโรปยิตฺวา [๒]

ปฏฺฐิปปฺสฺสมฺภิตฺวาติ โอิหารยิตฺวา คิหิพฺยุชฺชนานิ ๑

[๗๗๘] สฺลนฺนินฺนปฺตฺโต ยถา ปาริฉฺตฺโตติ ยถา [๗] ปาริฉฺตฺโตโก

โกวิพาโร พหฺลปฺตฺตปฺลาโส สฺนฺทจฺจฺญาโย ๔ เอวมฺว โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ปรีปฺนฺณปฺตฺตจิวฺรโรติ สฺลนฺนินฺนปฺตฺโต ยถา ปาริฉฺตฺโต ๑

[๗๗๙] กาสาชวตฺโต อภินิภฺขมิตฺวาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สพฺพิ ฆรฺวาสาปฺลิโพธิ์ ฉินฺนิตฺวา ปฺตฺตทารปฺลิโพธิ์ ฉินฺนิตฺวา ฌาติปฺลิโพธิ์

#๑ ม. ปาริฉฺตฺโตโก ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒ ม. นิภฺขิปิตฺวา ๑ ๓ ม. โส ๑ ๔ ม. สฺนฺทจฺจฺญาโย ๑

ฉินฺทิตฺวา [๑] สนนฺธิปฺลิโพธฺ ฉินฺทิตฺวา เกสมสฺสุํ โธหารยิตฺวา ๒
กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา
อกิณฺจนภาวํ อุปลนฺตฺวา เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปตีติ กาสายวตฺโต อภินิกฺขมิตฺวา ฯ เอโก จเร
ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

โธหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ
สณฺณินฺนปฺตฺโต ยถา ปาริณฺตฺโต
กาสาวยวตฺโต อภินิกฺขมิตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๑๘๐] รเสสฺสฺ เคะธฺ อกริ อโลโล
อนณฺณปฺปสิ สปทานจาริ
กุเล กุเล อปฺปฎฺฐิพฺพทฺฐิจิตฺโต
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๑๘๑] รเสสฺสฺ เคะธฺ อกริ อโลโลติ รเสสฺสุติ มฺลฺรโส
ขนฺธฺรโส ตจฺรโส ปตฺตฺรโส ปุปฺพรโส ผลฺรโส อมฺพิลฺลํ มฐฺรํ ติตฺตฺกํ
กฏฺกํ โลณฺกํ ขาริ กํ ลมฺพิลฺลํ ๓ กสาโว สาทุํ อสาทุํ ๔ สีตํ อุนฺหํ ฯ
สนฺติ โลเก ๕ สมณฺพฺราหฺมณฺนา รสฺคิทฺฐา เต ชิวฺหคฺเคน รเส ๖
ปริเยสนฺตา อาหิณฺทานฺติ ฯ อมฺพิลฺลํ ลภิตฺวา อนมฺพิลฺลํ ปริเยสนฺติ
อนมฺพิลฺลํ ลภิตฺวา อมฺพิลฺลํ ปริเยสนฺติ ฯ มฐฺรํ ลภิตฺวา อมฐฺรํ
ปริเยสนฺติ อมฐฺรํ ลภิตฺวา มฐฺรํ ปริเยสนฺติ ฯ ติตฺตฺกํ ลภิตฺวา

#๑ ม. มิตฺตามจฺจปฺลิโพธฺ ฉินฺทิตฺวา ฯ ๒ ม. โธหารยิตฺวา ฯ ๓ ม. ลมฺพิลฺลํ ฯ
#๔ ม. สาทุํ อสาทุํ ฯ ๕ ม. สนนฺเตเก ฯ ๖ ม. รสคฺคฺคานิ ฯ

อดิตติกัม ปริเยสนนฺติ อดิตติกัม ลภิตฺวา ติตฺติกัม ปริเยสนนฺติ ฯ
 กญฺจํ ลภิตฺวา อกญฺจํ ปริเยสนนฺติ อกญฺจํ ลภิตฺวา กญฺจํ ปริเยสนนฺติ ฯ
 โลณิกัม ลภิตฺวา อโลณิกัม ปริเยสนนฺติ อโลณิกัม ลภิตฺวา
 โลณิกัม ปริเยสนนฺติ ฯ ขาริกัม ลภิตฺวา อขาริกัม ปริเยสนนฺติ อขาริกัม
 ลภิตฺวา ขาริกัม ปริเยสนนฺติ ฯ ลมฺพิลํ ๑ ลภิตฺวา กสํวํ ๒ ปริเยสนนฺติ
 กสํวํ ๒ ลภิตฺวา ลมฺพิลํ ๓ ปริเยสนนฺติ ฯ [๔] สาทํ ลภิตฺวา อสาทํ
 ปริเยสนนฺติ อสาทํ ลภิตฺวา สาทํ ปริเยสนนฺติ ฯ สีสํ ลภิตฺวา อุนฺหํ
 ปริเยสนนฺติ อุนฺหํ ลภิตฺวา สีสํ ปริเยสนนฺติ ฯ เต ยํ ยํ ลภนฺติ
 เตน เตน น ตฺสฺสนนฺติ อปฺราปรํ ปริเยสนนฺติ [๕] รเสสุ รตาคิทฺธา
 คธิตฺตา มุจฺฉิตฺตา ปชฺฌายนฺตา ๖ ลคฺคา ลคฺคิตฺตา ปถิทฺพุทฺธา ฯ ส
 รตคณฺหา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺทสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนํมฺลา ตาลาวตฺตคฺคา
 อนภาวํคฺคา อายตฺตํอนุปฺปาทคฺคา ตสฺมา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโ
 ปฏฺิสงฺขา โยนิโส อหํ อหํเรติ เนว ทวายน น
 มทายน น มนุทนาย น วิภูสนาย ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส
 จิตฺติยา ยาปนายน วิหีสฺสฺสปรตฺติยา ๗ พุรฺหมจฺริยานุคฺคหายน อิติ ปฺราณญจ
 เวทนํ ปฏฺิหงฺขามิ นวญจ เวทนํ น อฺปฺปาเทสฺสามิ ยาคฺธา
 จ เม ภวิสฺสตี อนวชฺชตา จ ผาสฺสูวิหาโร จาติ ฯ ยถา วณฺ
 อาลิมฺเปยฺย ยาวเทว โรปนตฺถาย ๘ ยถา วา สตฺโถ ๙ อกฺขํ
 อพฺกณฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺถรณตฺถาย ยถา วา ๑๐ ปฺตฺตมํสํ
 [๑๑] อหเรยฺย ยาวเทว กนฺตารสฺส นิตฺถโณตฺถาย เอวเมว โส
 #๑ ม. กสํวํ ฯ ๒ ม. อกสํวํ ฯ ๓ ม. กสํวํ ฯ ๔ ม. ลมฺพิกํ ลภิตฺวา
 #อลมฺพิกํ ปริเยสนนฺติ ออลมฺพิกํ ลภิตฺวา ลมฺพิกํ ปริเยสนนฺติ ฯ ๕ ม. มนาปฺเกสุ ฯ
 #๖ ม. อชฺโณสนฺนา ฯ ๗ ม. วิหีสฺสฺสปรตฺติยา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๘ ม. อารุหณตฺถาย ฯ
 #๙ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๑๐ ม. วาสทฺโท นตฺถิ ฯ ๑๑ ม. อหํ ฯ

ปัจเจกสมพุทฺโธ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหาริ อหฺาเรติ เนว ทวายน
น มทายน น มณฺฑนายน น วิภูสณายน ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส
จิตฺติยา ยานนายน วิหีสฺสปรตฺติยา พุรหฺมจฺริยานุคฺคหายน อิตฺติ ปุรณณญจ
เวทณิ ปฏฺิหฺงขามิ นวณฺจ เวทณิ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาคฺรา
จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสฺสูวิหาโร จาติ ๗ รสตณฺหายน
อารโต วิรโต ปฏฺิวิรโต นิกฺขณฺโต นิสฺสณฺุโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสฺยตฺโต
วิมฺริยาทิกฺเคน เจตฺสา วิหฺรตฺติติ รเสสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
โกลลาติ วา โกลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล ๑ วา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สาราโค ๗เป๗ อภิขฺมฺมา โลโก อกฺุสฺสมฺมฺล ๗ สฺสา โลลา ๒ โกลฺลฺลฺล
ตณฺหา ตสฺส ปฺจเจกสมฺพุทฺธสฺส ปหิณา อฺุจฺฉินฺนฺมฺมฺลา ตาลาวตฺถกฺตา
อนภาวฺจกฺตา อายตฺธิออนฺุปฺปาทรมฺมา ตสฺมา ปฺจเจกสมฺพุทฺโธ
อโโลลิตฺติ รเสสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อโโลล ๗

[๗๘๒] อนณฺณโปสฺสี สฺสปทานจาริตฺติ อนณฺณโปสฺสีติ โส ปฺจเจกสมฺพุทฺโธ
อตฺถตฺตานณฺณเวว โปเสตฺติ น ปฺรณฺติ ๗

อนณฺณโปสฺสีมณฺณาคํ สฺสเรสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ๓

ชฺฉินฺนํสํ วณฺตฺโทสํ ตมฺหํ พุรฺรมิ พุรฺราหฺมณฺณนฺติ ๗

อนณฺณโปสฺสี สฺสปทานจาริตฺติ โส ปฺจเจกสมฺพุทฺโธ ปุพฺพณฺนสฺสมยํ
นิวาเสตฺถวา ปตฺตจฺฉีวรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑทาย ปวิสฺติ
รกฺขิตฺเตเนว กายเณ รกฺขิตฺตาย วาจา ย รกฺขิตฺเตน จิตฺเตน อุปฺภูจิตฺตาย
สฺตติยา สํวเตหิ อินฺทฺริเยหิ โอกฺขิตฺตจกฺขุ อิริยาปถสมฺปนฺโน
#๑ ม. โกลฺลฺลฺล ๗ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๗ ๓ ม. ทนฺตํ สฺสเร ปตฺติภูจิตฺ ๗

กุลา กุลั อภิกกมฺนโต ๑ ปิณฑาย จรตีติ อนนฺตฺวโปสี
สปรทานจารี ฯ

[๗๘๑] กุเล กุเล อปฺปฏิพทฺชจิตฺโตติ ทวีหิ การณฺเห
ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ อตฺตานํ วา นิจํ จเปนฺโต ปริ อฺจฺจํ จเปนฺโต
ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ อตฺตานํ วา อฺจฺจํ จเปนฺโต ปริ นิจํ
จเปนฺโต ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ ฯ๕

กถํ อตฺตานํ นิจํ จเปนฺโต ปริ อฺจฺจํ จเปนฺโต ปฏิพทฺชจิตฺโต
โหติ ฯ ตุมฺเห เม พหุปรการา อหํ ตุมฺเห นิสฺสาย ลภามิ
จีวรปิณฑปาตเสนาสนกิลานปัจจยเภสชฺชปริกฺขาริ ยมฺปิ เม อณฺเณ
ทาตุํ วา กาคุํ วา มณฺณนฺติ ตุมฺเห นิสฺสาย ตุมฺเห สมฺปสฺสนฺตา
ยมฺปิ เม โปราณํ มาตาเปตฺติกํ นามโคตฺตํ ตมฺปิ เม อนฺตรหิตํ
ตุมฺเหหิ อหํ ฉายามิ อสุกสฺส กุลฺลโก อสุกาย กุลฺลโกติ เอวํ
อตฺตานํ นิจํ จเปนฺโต ปริ อฺจฺจํ จเปนฺโต ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ ฯ

กถํ อตฺตานํ อฺจฺจํ จเปนฺโต ปริ นิจํ จเปนฺโต ปฏิพทฺชจิตฺโต
โหติ ฯ อหํ ตุมฺหากํ พหุปรกาโร ตุมฺเห มํ อากมฺม พุทฺธ
สรณํ คตา ชมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตา ปาณาติปาทา
ปฏิวิริตา อทินฺนาทานา ปฏิวิริตา กามฺเส มิจฺฉาจารา ปฏิวิริตา
มุสาวาทา ปฏิวิริตา สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา ปฏิวิริตา ตุมฺหากํ [๒]
อุทฺเทสํ เทมิ ปริปุจฺจํ เทมิ อุโปสถํ อกฺขามิ ๓ นวกมฺมํ อธิญฺจามิ
อถ จ ปน ตุมฺเห มํ ปริจฺจชิตฺวา ๔ อณฺณํ ๕ สกฺกโรถ ครุกโรถ
#๑ ม. อนตฺกมฺนโต ฯ ๒ ม. อหํ ฯ ๓ ม. อาจิกฺขามิ ฯ ๔ ม. อชฺฉมิตฺวา ฯ
#๕ ม. อณฺเณ ฯ

มานถ ปุชชาติ เอว อุตทานํ อจฺจํ จเปนฺโต ปริ นิจํ จเปนฺโต
ปฏิบัติทฺธิโต โหติ ฯ

กุเล กุเล อปฺปฏิทฺธิโตติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ กุลปฺลิโพเชน
อปฺปฏิทฺธิโต โหติ คณปฺลิโพเชน อปฺปฏิทฺธิโต
โหติ อวาสปฺลิโพเชน อปฺปฏิทฺธิโต โหติ จีวรปฺลิโพเชน
อปฺปฏิทฺธิโต โหติ ปิณฺฑปาตปฺลิโพเชน อปฺปฏิทฺธิโต โหติ
เสนาสนปฺลิโพเชน อปฺปฏิทฺธิโต โหติ คิลานปจฺจยภสซช-
ปริกฺขารปฺลิโพเชน อปฺปฏิทฺธิโต โหตีติ กุเล กุเล
อปฺปฏิทฺธิโต ฯ เอโก จเร ขกฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

รเสสุ เกรํ อกรํ อโลโล
อนณฺณโปสี สปทานจารี
กุเล กุเล อปฺปฏิทฺธิโต
เอโก จเร ขกฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๘๕] ปหาย ปญฺจาวรรณานิ เจตโส

อุปกฺกิลเส พฺยปฺนุชฺช สพฺเพ
อนิสฺสีโต เจตฺวา สเนหโทสํ ๑
เอโก จเร ขกฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๗๘๕] ปหาย ปญฺจาวรรณานิ เจตโสติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
กามจฺจนฺทนีวณฺณํ ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยนฺตีกฺริตฺวา
#๑ ม. - เจตฺว สเนหโทสํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

อนภวํคเมตฺวา พฺยาปาทนีวรนํ ถีนมิทฺชนีวรนํ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรนํ
วิจิกฺจฺจนีวรนํ ปหาย ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา
พฺยฺนฺตฺกิริตฺวา อนภวํคเมตฺวา วิวิจฺเจว กามเหหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ
ชฺมเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปิตฺตฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรตีติ ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตฺโส ฯ

[๗๘๖] อุปฺกฺกิลเส พฺยปฺนฺชฺช สพฺเพติ ราโค จิตฺตฺสฺส
อุปฺกฺกิลโส โทโส จิตฺตฺสฺส อุปฺกฺกิลโส โมโห จิตฺตฺสฺส อุปฺกฺกิลโส
โกโร อุปฺนาโห ฯเปฯ สพฺพากฺุสลาภิสงฺขารา จิตฺตฺสฺส อุปฺกฺกิลเสฯ ฯ
อุปฺกฺกิลเส พฺยปฺนฺชฺช สพฺเพติ จิตฺตฺสฺส สพฺเพ อุปฺกฺกิลเส
พฺยปฺนฺชฺช ปฺนฺทิตฺวา ๑ ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยฺนฺตฺกิริตฺวา
อนภวํคเมตฺวาติ อุปฺกฺกิลเส พฺยปฺนฺชฺช สพฺเพ ฯ

[๗๘๗] อนิสฺสฺโต เณตฺวา เสนฺหโทสนฺติ อนิสฺสฺโตติ เทว
นิสฺสฺยา คณฺหานิสฺสฺโย จ ทิฏฺฐินิสฺสฺโย จ ฯเปฯ อัย คณฺหานิสฺสฺโย
ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐินิสฺสฺโย ฯ เสนฺโหติ เทว เสนฺหา
คณฺหาเสนฺโห จ ทิฏฺฐิเสนฺโห จ ฯเปฯ อัย คณฺหาเสนฺโห
ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐิเสนฺโห ฯ โทโสติ โย จิตฺตฺสฺส อาฆาโต ปฏฺิฆาโต
ปฏฺิฆ ๒ ปฏฺิวิโรโร โโกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส
สมฺปโทโส จิตฺตฺสฺส พฺยาปฺตฺติ มโนปโทโส โโกโร กุชฺฌนา
กุชฺฌิตฺตฺติ โทโส ทฺุสฺสนา ทฺุสฺสิตฺตฺติ พฺยาปฺตฺติ พฺยาปชฺชนา
พฺยาปชฺชิตฺตฺติ วิโรโร ปฏฺิวิโรโร ๓ จณฺทิกฺกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา
#๑ ม. ปฺนฺทิตฺวาฯ ๒ ม. ปฏฺิฆํฯ ๓ ม. อิม เทว ปาจา นตฺติ ฯ

จิตตสส ฯ อนิสสิโต เฉตวา เสนหโทสนติ โส ปจเจกสมพุทโธ
ตณฺหาเสนฺหญจ ธิฏฺฐิเสนฺหญจ โทสณฺจ เฉตวา อุจฺเจตฺวา ๑
สมฺมจฺเจตฺวา ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยณฺตึกริตฺวา อนภาวํกเมตฺวา
จกฺขํ อนิสสิโต โสคํ อนิสสิโต ฯเปฯ ธิฏฺฐสฺสุมฺตวิญฺญาตพฺเพ
ธมฺเม อนิสสิโต อนลฺลีนํ อนุปคฺโต อนชฺโฆสิโต อนธฺมุตฺโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณุตฺโต วมิริยาทิกเคน เจตฺสา
วิหฺรตีติ อนิสสิโต เฉตวา เสนหโทสํ ฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
เตนาห โส ปจเจกสมพุทโธ

ปหาย ปณฺจาวรณานิ เจตฺโส
อุปกฺกิลเส พฺยปฺนุชฺช สพฺเพ
อนิสสิโต เฉตวา เสนหโทสํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๘๘] วิปฏิจิกตฺวาน สฺขํ ทฺขณฺจ
ปฺพุเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ
ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

[๗๘๙] วิปฏิจิกตฺวาน สฺขํ ทฺขณฺจ ปฺพุเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสนฺติ
โส ปจเจกสมพุทโธ สฺขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส
จ ปหานา ปฺพุเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมา อทฺกฺขมฺสฺขํ
อุเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธี จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติ วิปฏิจิกตฺวาน
#๑ ม. อุจฺฉินฺนิตฺวา ฯ

สุขัม ทุขณจ ปุพเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ ฯ

[๗๕๐] ลทฺธานุเปกฺขัม สมถํ วิสุทฺทนต์ิ อุเปกฺขาติ ยา
จตุตฺถชฺฌานเณ อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌเปกฺขนา จิตฺตสฺส ปสฺสทฺฐตา ๑-บ
มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส ฯ สมโถติ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺนจิตฺติ อวฺภูจฺจิติ
อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺภูมานสตา สมโถ สมารินฺนทฺริยํ
สมาริพลํ สมาราสมาริ ฯ จตุตฺถชฺฌานเณ อุเปกฺขา จ สมโถ จ
สฺทฺฐา โหนฺติ วิสุทฺฐา ปรีโยทาตา อนงฺคณา วิคฺคฺชปฺกฺกิลเสา
มฺหุทฺฐตา กมฺมณียา จิตฺตา อาเนลฺลชปฺปตฺตา ฯ ลทฺธานุเปกฺขัม สมถํ
วิสุทฺทนต์ิ จตุตฺถชฺฌานเณ ๒ อุเปกฺขณจ สมถณจ ลทฺธาน ๓ ลภิตฺวาติ [๔]
ลทฺธานุเปกฺขัม สมถํ วิสุทฺธํ ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ
เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพทฺโธ

วิปฺปฏิจิกตฺวาน สุขัม ทุขณจ
ปุพเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ
ลทฺธานุเปกฺขัม สมถํ วิสุทฺธํ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๕๑] อารทฺฐวิริโย ปรมตฺถปตฺติยา
อลินฺนจิตฺโต อกฺขีตฺตวตฺติ
ทพฺพหนิกฺกโม ฅามพลฺลปฺปโน
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๗๕๒] อารทฺฐวิริโย ปรมตฺถปตฺติยาติ ปรมตฺถํ วุจฺจติ

#๑ ม. จิตฺตสมตา จิตฺตปฺปสฺสทฺฐตา ฯ ๒ ม. จตุตฺถชฺฌานํ ฯ ๓ ม. ลทฺฐา ฯ

#๔ ม. วินฺนิตฺวา ปภฺฐิตฺวาติ ฯ

อมตํ นิพพานํ โย โส สัพพสงขารสมโธ สัพพปฏิบัติสสุคโค
ตณฺหกุขโย วิราโค นิโรธो นิพพานํ ฯ ปรมตฺตสฺส ปตฺติยา
ลาภาย ปฏิลาภาย อธิคฺมาย ฝุสฺนํ สจฺจนิกิริยา ย อารทฺธวิริโย
วิหฺรติ อกุสลํ ฌมฺมานํ ปหานาย กุสลํ ฌมฺมานํ สมฺปทาย
ถามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฺฐโร กุสเลสุ ฌมฺเมสุติ
อารทฺธวิริโย ปรมตฺตปตฺติยา ฯ

[๗๕๑] อลีนจิตฺโต อกุสฺสิตฺตฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อนุปฺปนฺนํ
ปาปกํ อกุสลํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทย ฌนฺทํ ชเนติ
วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปกฺกณฺหาติ ปทฺหติ อุปฺปนฺนํ
ปาปกํ อกุสลํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมฺติ
วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปกฺกณฺหาติ ปทฺหติ อนุปฺปนฺนํ กุสลํ
ฌมฺมานํ อุปฺปาทย ฌนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ
ปกฺกณฺหาติ ปทฺหติ อุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมานํ จิตฺติยา
อสมฺโมสาย ภิชฺโยภวาย เวปฺลฺลา ย ภาวนาปาริปุริยา ๑ ฌนฺทํ ชเนติ
วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปกฺกณฺหาติ ปทฺหิตฺติ เหว
อลีนจิตฺโต อกุสฺสิตฺตฺติ ฯ อถวา กามํ ตโจ จ นฺหารู จ
อฏฺฐิ จ อวสุสฺสตุ ๒ [๓] มํสโลหิตํ ฆนฺตํ ปุริสธามนฺ ปุริสพเลน
ปุริสวิริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ ปาปฺณิตฺวา ๔ วิริยสฺส
จํ ๕ ภวิสฺสิตฺติ จิตฺตํ ปกฺกณฺหาติ ปทฺหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต
อกุสฺสิตฺตฺติ ฯ น ตาวาหํ อิมํ ปลฺลงฺกํ ภินฺทิสฺสามิ ยาว เม
#๑ ม. ภาวนาย ปาริปุริยา ฯ ๒ ม. อวสิสฺสตุ ฯ ๓ ม. สรีเร อุปสุสฺสตุ ฯ
#๔ ม. อปาปฺณิตฺวา ฯ ๕ ม. สณฺจํ ฯ

น อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
ปทหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต อกุสีตฺวตฺติ ฯ

นาสิสฺสํ ๑ น ปีวิสุตฺตํ วิหารโต น นิกฺขมึ ๒

นปี ปสฺสํ นิปาเตสฺสํ ตณฺหาสฺสเล อนฺนุหเตติ

จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต อกุสีตฺวตฺติ ฯ

น ตาวาหํ อิมฺมฺหา อาสนา อฏฺฐหิสฺสํ ยาว เม น

อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ

เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต อกุสีตฺวตฺติ ฯ น ตาวาหํ อิมฺมฺหา จงฺกมา

โอโรหิสฺสํ วิหารา นิกฺขมิสฺสํ อทฺฒโยคา นิกฺขมิสฺสํ

ปาสาทา นิกฺขมิสฺสํ หมฺมียา นิกฺขมิสฺสํ กุหาย

นิกฺขมิสฺสํ เลณา นิกฺขมิสฺสํ กุฎฺฐียา นิกฺขมิสฺสํ กุฎฺฐาคารา

นิกฺขมิสฺสํ อฏฺฐา นิกฺขมิสฺสํ มาพา นิกฺขมิสฺสํ อทฺทณฺฑา

นิกฺขมิสฺสํ อฏฺฐจฺจานสาลา ย นิกฺขมิสฺสํ มณฺฑปา นิกฺขมิสฺสํ

รฺกขมฺมูลา นิกฺขมิสฺสํ ยาว เม น อนุปาทาย อาสเวหิ

จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต

อกุสีตฺวตฺติ ฯ อิมฺสฺมึเยว ปุพฺพณฺนสฺมเย อริยธมฺมํ อหริสฺสํ

สมาหริสฺสํ อธิจฺจิสฺสํ สฺสยิสฺสํ สจฺจิกริสฺสํติ จิตฺตํ

ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต อกุสีตฺวตฺติ ฯ อิมฺสฺมึเยว

มชฺฌนฺตฺกสมเย สายณฺนสฺมเย ปุเรกตฺตํ ปจฺจกตฺตํ ปุริมยาเม

มชฺฌิมยาเม ปจฺจิมยาเม กาเพ ชฺฌนฺนห วสฺเส

#๑ ม. นาสิสฺสํ ฯ ๒ ม. นิกฺขเม ฯ

เหมนุเต กิเมห ปุริเม วโยขนุเช มชฺฉิเม วโยขนุเช ปจฺฉิเม
วโยขนุเช อริยชมฺมํ อหริสฺสามิ สมหาหริสฺสามิ อธิกจฺฉิสฺสามิ
มุสยิสฺสามิ สจฺฉนิกริสฺสามิตี จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทหติ เอวมฺปิ
อลีนจิตฺโต อกฺุสฺตีตฺวตฺติ ฯ

[๗๕๔] ทพฺพฺหนิกฺกโม ฅามพลฺลุปฺปนฺโนติ ทพฺพฺหนิกฺกโมติ โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ทพฺพฺสมาทาโน อโหสิ กุสฺเสสุ ฅมฺเมสุ อวฺภูจิตฺตสมาทาโน
กายสุจฺริเต วจฺิสุจฺริเต มโนสุจฺริเต ทานสํวิภาเค สีลสมาทาน
อุโปสฺถุปฺวาเส เมตฺเตยฺยตฺตาย ๑ เปตฺเตยฺยตฺตาย สามณฺณตฺตาย
พฺรหฺมณฺณตฺตาย กุเลเชฏฺฐาปจายิกาย อณฺณตฺตรณฺณตฺเรสุ อธิกุสฺเสสุ
ฅมฺเมสุตี ทพฺพฺหนิกฺกโม ฯ ฅามพลฺลุปฺปนฺโนติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ฅาเมน จ พเลน จ วิริเณน จ ปฺรกกฺกเมน จ [๒] อุเปโต
โหติ สมฺมุเปโต อุปากโต สมฺมุปากโต อุปฺปนฺโน สมฺมุปนฺโน สมฺนฺนาคโตติ
ทพฺพฺหนิกฺกโม ฅามพลฺลุปฺปนฺโน ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ
เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

อารทฺธวิริโย ปฺรมตฺตปตฺติยา

อลีนจิตฺโต อกฺุสฺตีตฺวตฺติ

ทพฺพฺหนิกฺกโม ฅามพลฺลุปฺปนฺโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๕๕] ปฏฺิสฺสฺถลัน ฅานมฺริณฺจมาโน

ฅมฺเมสุ นิจฺจํ อณฺุฅมฺมจาริ

#๑ ม. มตฺเตยฺยตฺตาย ฯ ๒ ม. ปณฺณาย จ ฯ

อาทินว สมมุติตา ภาเวสุ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกโปโป ฯ

[๗๕๖] ปฏิสฺถลนํ ฌานมริยจมาโนติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ปฏิสฺถลนารามो โหติ ปฏิสฺถลนารโต อชฺฉตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺโต
อนิรอกตชฺชมาโน [๑] ฌานมริยจติ ๒ อนุปฺปนฺนสฺส วา ปจฺมสฺส
ฌานสฺส อุปฺปาทาย ยุตฺโต ปยุตฺโต สํยุตฺโต आयุตฺโต สมายุตฺโต
อนุปฺปนฺนสฺส วา ทุตฺติยสฺส ฌานสฺส อนุปฺปนฺนสฺส วา ตตฺติยสฺส
ฌานสฺส อนุปฺปนฺนสฺส วา จตฺตตฺตสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย
ยุตฺโต ปยุตฺโต สํยุตฺโต आयุตฺโต สมายุตฺโตติ เอวํ ฌานมริยจติ ฯ
อถวา อุปฺปนฺนํ วา ปจฺมํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ
พหุสิกโรติ อุปฺปนฺนํ วา ทุตฺติยํ ฌานํ อุปฺปนฺนํ วา ตตฺติยํ
ฌานํ อุปฺปนฺนํ วา จตฺตตฺตํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสิกโรติติ
เอวมปิ ฌานมริยจติติ ปฏิสฺถลนํ ฌานมริยจมาโน ฯ

[๗๕๗] ฌมฺเมสุ นิจฺจํ อนุฌมฺมจารีติ ฌมฺมา วุจฺจนฺติ จตฺตารโ
สตีปฺญฺจานา ฯเปฯ อริโย อฏฺฐจฺงฺคิโก มคฺโค ฯ กตฺเม
อนุฌมฺมา ฯ สมฺมาปฺปฏิปทา อนุโลมปฺปฏิปทา ๓ อปฺจฺจนิกปฺปฏิปทา
อนวตฺถปฺปฏิปทา ฌมฺมานุฌมฺมปฺปฏิปทา สีเลสุ ปรีปฺริการิตา อินฺทฺริเยสุ
คฺคฺตทวารตา โภชนเ มตฺตตฺตญฺญตา ชาคริยานุโยโค สตีสมฺปชฺฌณฺ
อิมเ วุจฺจนฺติ อนุฌมฺมา ฯ ฌมฺเมสุ นิจฺจํ อนุฌมฺมจารีติ ฌมฺเมสุ
นิจฺจกาลี [๔] สตฺตํ สมิตํ อพฺโพกิณฺณํ ๕ โปขานุโปขํ อุทกฺกมฺมิชาตํ
#๑-๒ ม. วิปฺสฺสนาย สมฺนฺนาคโต พุรุเหตา สฺสญฺญาคาริ ฌายิ ฌานรโต
#เอกตฺตมนุยุตฺโต สทตฺถกรุโกติ ปฏิสฺถลนํ ฯ ฌานมริยจมาโนติ โส
#ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ทฺวิหิ การเณหิ ฌานํ น ริยจติ ฯ ๓ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ
#๔ ม. ฐวกาลิ ฯ ๕ ม. อโวกิณฺณํ ฯ

อวิจิ สนฺตติ ๑ สหิตฺติ ผุสฺสิตํ ปุเรภคฺคํ ปจฺจภคฺคํ ปุริมยามเม มชฺฉิมยามเม
ปจฺฉิมยามเม กาเพ ชฺเชนฺห วสุเส เหมนฺเต กิเมห ปุริเม
วโยขนฺเช มชฺฉิเม วโยขนฺเช ปจฺฉิเม วโยขนฺเช จรติ วิจรติ
อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ ฌมฺเมสุ นิจฺฉิ
อนุชฺชมฺจารี ฯ

[๗๕๘] อาทีนํ สมฺมสฺสิตา ภเวสุติ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
อาทีนํ สมฺมสฺสิตา ภเวสุ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สพฺเพ ฌมฺมา
อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยฌมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธฌมฺมนฺติ
อาทีนํ สมฺมสฺสิตา ภเวสุติ อาทีนํ สมฺมสฺสิตา ภเวสุ ฯ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ปฏฺฐิสลฺลาณํ ฌานมริยฺจมาโน

ฌมฺเมสุ นิจฺฉิ อนุชฺชมฺจารี

อาทีนํ สมฺมสฺสิตา ภเวสุ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๕๙] ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมคฺคฺโต

อนลฺมฺโกล ๒ สุตฺวา สตีมา ๓

สงฺขาตฌมฺโม นียโต ปธานวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๘๐๐] ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมคฺคฺโตติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา
สทฺทตณฺหา คณฺฐตณฺหา รสตณฺหา โสภฺจฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ฯ
#๑ ม. อิเม เทว ปาจา นตฺถิ ฯ ๒ ม. อนลฺมฺโกล ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. สตีมา ฯ
#เอวมฺปริปี ฯ

ตณฺหุขยํ ปตฺถยณฺติ รากุขยํ โทสกุขยํ โมหกุขยํ คตฺติกุขยํ
อุปฺปตฺติกุขยํ ปฏฺิสนฺธิกุขยํ ภาวกุขยํ สํสารถุขยํ วฏฺฏกุขยํ อิจฺฉนฺโต
ปตฺถยณฺโต [๑] อภิชปฺปนฺโตติ ตณฺหุขยํ ปตฺถยํ ฯ อุปฺปมตฺโตติ
โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สกฺกจฺจการี สาทจฺจการี ฯเปฯ อุปฺปมตฺโต
กุสเลสุ รมฺเมสุติ ตณฺหุขยํ ปตฺถยํ อุปฺปมตฺโต ฯ

[๘๐๑] อนนฺลมฺโกลํ สุตฺวา สติมาติ อนนฺลมฺโกลํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ปณฺฑิตํ ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณํ วิภาวี เมธาวิตติ
อนนฺลมฺโกลํ ฯ สุตฺวาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ พหุสฺสุโต โหติ สุตฺธโร
สุตฺสนฺนิจโย เย เต รมฺมา อาทิกฺลยาณา มชฺฌกฺลยาณา
ปริโยสานกฺลยาณา สาทฺถา สพฺยณฺชนา เกวลปฺริปฺณณฺณํ ปฺริสุทฺธํ
พฺรหฺมจฺริยํ อภิวทฺถติ ตถารูปาสฺส รมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ
ธตา วจฺสา ปฺริจิตา มนฺसानุเปกฺจिता ทิฏฺฐิจฺยา สุปฺปฏิวิทฺธาติ
สุตฺวา ฯ สติมาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สติมา โหติ ปฺรเมน
สตีเนปฺกฺเคน สมฺนฺนาทโต จิรคตฺมฺปิ จิรภาสิตฺมฺปิ สริตฺวาติ
อนนฺลมฺโกลํ สุตฺวา สติมา ฯ

[๘๐๒] สงฺฆาตฺตมฺโม นียโต ปชานฺวาติ สงฺฆาตฺตมฺโม
วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปณฺณวา ปชานฺนา ฯเปฯ อโมโห รมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ สงฺฆาตฺตมฺโมติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สงฺฆาตฺตมฺโม
ฌาตฺตมฺโม ตฺถลิตฺตมฺโม ตีริตฺตมฺโม วิภูตฺตมฺโม วิภาวิตฺตมฺโม
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยตฺตมฺมํ

#๑ ม. สาทินฺโต ปิหฺยณฺโต ฯ

ตสฺมา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปธานวาทิ สงฺฆาตธมฺโม นียโต
ปธานวา ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ตณฺหกุขฺยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต

อนนฺตมฺโกลํ สุตฺวา สติมา

สงฺฆาตธมฺโม นียโต ปธานวา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๘๐๓] สี่โหว สทฺเทศฺ อสนฺตสนฺโต

วาโตว ชาลมฺหิ อสชฺชมาโน

ปทุมํว โตเยน อลิมฺปมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๘๐๔] สี่โหว สทฺเทศฺ อสนฺตสนฺโตติ ยถา สี่โหว มิกฺรราชา
สทฺเทศฺ อสนฺตาสี อปริสนฺตาสี อนฺตฺราสี อนฺพุพิคฺโค อนฺตฺสฺสฺกึ ๑
อนฺตฺราสี อภิรุ อจฺฉมฺภิ อนฺตฺราสี อปลาหิ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ
สทฺเทศฺ อสนฺตาสี อปริสนฺตาสี อนฺตฺราสี อนฺพุพิคฺโค อนฺตฺสฺสฺกึ
อนฺตฺราสี อภิรุ อจฺฉมฺภิ อนฺตฺราสี อปลาหิ ปหิณฺภยเกรโว
วิกตฺโลมํหฺโส วิหฺรตีติ สี่โหว สทฺเทศฺ อสนฺตสนฺโต ฯ

[๘๐๕] วาโตว ชาลมฺหิ อสชฺชมาโนติ วาโตติ ปฺรตฺถิมา
วาทา ปจฺฉิมา วาทา อุตฺตรา วาทา ทกฺขิณา วาทา สรชา
วาทา [๒] สี่ตา วาทา อุนฺหา วาทา ปรีตฺตา วาทา อธิมฺตฺตา วาทา
#๑ ม. อนฺตฺสฺสฺกึ ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ ๒ ม. อรชา วาทา ฯ

กาลวาทา ๑ เวรมภวาทา ปกขิวาทา สุปณณวาทา ตาลปณณวาทา
วิฐุปนวาทา ฯ ชาลํ วุจฺจติ สุตฺตชาลํ ฯ ยถา วาโต ชาลมฺหิ
น สขฺชติ น คยฺหติ ๒ น พชฺชติ น ปลิพชฺชติ เอวเมว เทว
ชาลา ตณฺหาชาลณฺจ ทิฏฺฐิชาลณฺจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหาชาลํ
ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิชาลํ ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส ตณฺหาชาลํ
ปหีนํ ทิฏฺฐิชาลํ ปฏฺินิสฺสฏฺุจํ ตณฺหาชาลสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิชาลสฺส
ปฏฺินิสฺสฏฺุจตฺตา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ รุเป น สขฺชติ
สทฺเท น สขฺชติ ฯเปฯ ทิฏฺฐสฺตมฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ฐมฺเมสุ น
สขฺชติ น คยฺหติ น พชฺชติ น ปลิพชฺชติ นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺุจो
วิปฺปมฺตฺโต วิสฺสยฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ วาโตว
ชาลมฺหิ อสขฺชมาโน ฯ

[๘๐๖] ปทุมํว โดเยน อลิมฺปมาโนติ ปทุมํ วุจฺจติ
ปทุมปฺปฬิ ฯ โดยํ วุจฺจติ อุกกํ ฯ ยถา ปทุมปฺปฬิ โดเยน น
ลิมฺปิยติ ๓ [๔] อลิตฺตํ [๕] อนฺุปลิตฺตํ เอวเมว เทว เลปํ ตณฺหาเลโป
จ ทิฏฺฐิเลโป จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเลโป ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป
ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส ตณฺหาเลโป ปหีนํ ทิฏฺฐิเลโป
ปฏฺินิสฺสฏฺุจํ ตณฺหาเลปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิเลปสฺส ปฏฺินิสฺสฏฺุจตฺตา
โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ รุเป น ลิมฺปติ สทฺเท น ลิมฺปติ ฯเปฯ
ทิฏฺฐสฺตมฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ฐมฺเมสุ น ลิมฺปติ [๖] นฺุปลิมฺปติ อลิตฺโต [๗]
อนฺุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺุจो วิปฺปมฺตฺโต วิสฺสยฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
#๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. ตณฺหาติ ฯ เอวมฺิทิสฺเสสุ จานฺเสสุ ฯ ๓ ม. ลิมฺปติ ฯ
#๔ ม. น ปลิมฺปติ น อฺุปลิมฺปติ ฯ ๕ ม. อปลิตฺตํ ฯ ๖ ม. น ปลิมฺปติ ฯ
#๗ ม. อปลิตฺโต ฯ

เจตสา วิหระตีติ ปทุมंव โดเยน อลิมปมาโน ๑ เอโก

จเร ขคฺควิสาณกปโป ๑ เตนาห โส ปจฺเจกสมพุทฺโธ

สีโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต

วาโถว ชาลมหิ อสชฺชมาโน

ปทุมंव โดเยน อลิมปมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ ๑

[๘๐๑] สีโห ยถา ทาจพลี ปสยฺห

ราชา มิคานํ อภิภูยฺจารี

เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ๑

[๘๐๒] สีโห ยถา ทาจพลี ปสยฺห ราชา มิคานํ อภิภูยฺจารีติ

ยถา สีโห มิคราชา ทาจพลี ทาจวฺโธ สพฺเพ ตีรจฺฉานกเต

ปาณฺเ อภิภูยฺย อภิภวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปรียาทียิตฺวา

มทฺทิตฺวา จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ

เอวเมว ๑ ปจฺเจกสมพุทฺโธปี ปญฺญาพลี ปญฺญาวฺโธ สพฺพปาณฺญเต [๒]

ปญฺญา ย อภิภูยฺย อภิภวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปรียาทียิตฺวา

มทฺทิตฺวา จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ

ยาเปตีติ สีโห ยถา ทาจพลี ปสยฺห ราชา มิคานํ อภิภูยฺจารี ๑

[๘๐๓] เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานีติ ยถา สีโห มิคราชา

อรณฺณวนปตฺถานิ อชฺโฆคาเหตฺวา ๓ จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒ ม. ปุคฺคเล ๑ ๓ ม. อรณฺณวนมชฺโฆคาเหตฺวา ๑

#เอวมุปรีปี ๑

ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวเมว ๑ ปจเจกสมพุทฺโธปิ อรณฺณวนปตฺถานิ
ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺิเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิกฺโขสานิ
วิชนฺวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏฺิสถฺลฺลานสารูปฺปานิ ฯ โส เอโก
คจฺฉติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสฺสีทติ เอโก เสยฺย กปฺเปติ เอโก
คามํ ปิณฺฑทฺาย ปวิสติ เอโก อภิกฺกมฺติ เอโก ปฏฺิกฺกมฺติ เอโก
รโห นิสฺสีทติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ
วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ฯ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนฺนาห โส ปจเจกสมพุทฺโธ

สีโห ยถา ทาจพลี ปสฺยห

ราชา มิกานํ อภิกฺกฺยจาริ

เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๘๑๐] เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺณํ วิมฺตฺตํ

อาเสวมาโน มุทิตฺตจฺจ กาล

สพฺเพน โลกเณ อวิรุชฺฌมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๘๑๑] เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺณํ วิมฺตฺตํ อาเสวมาโน มุทิตฺตจฺจ

กาลติ โส ปจเจกสมพุทฺโธ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสฺสํ

ผริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตฺตํ อิติ

อุทฺธมฺโธ ติริยํ สพฺพชฺชิ สพฺพตฺตตฺตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

เจตสา วิบุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
อพฺยาปชฺฌเณน ๑ ฝริตฺวา วิหฺรติ กรุณาสหคเตน เจตสา มุทิตาสหคเตน
เจตสา อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ
ตถา ทฺตยํ ตถา ตตฺยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ
สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา
วิบุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฝริตฺวา
วิหฺรตีติ เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณํ วิมุตฺตี อาเสวมาโน มุทิตณฺจ
กาเล ฯ

[๘๑๒] สพฺเพน โลกเณ อวิรุชฺฌมาโนติ เมตฺตาทิํ ๒
ภาวิตตฺตา เย ปฺรตฺตติมาย ทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏิกฺุลา โหนฺติ
เย ปจฺฉิมาย ทิสาย สตฺตา เย อุตฺตราย ทิสาย สตฺตา เย
ทกฺขิมาย ทิสาย สตฺตา เย ปฺรตฺตติมาย อนฺุทิสาย สตฺตา เย
ปจฺฉิมาย อนฺุทิสาย สตฺตา เย อุตฺตราย อนฺุทิสาย สตฺตา เย
ทกฺขิมาย อนฺุทิสาย สตฺตา เย อโธคมาย ๓ ทิสาย สตฺตา เย
อุปฺริมาย ทิสาย สตฺตา เย ทสฺสุ ทิสาสฺ วิทิสาสฺ ๔ สตฺตา เต
อปฺปฏิกฺุลา โหนฺติ [๕] ฯ สพฺเพน โลกเณ อวิรุชฺฌมาโนติ สพฺเพน
สตฺตโลเกณ ๖ อวิรุชฺฌมาโน อปฺปฏิวิรุชฺฌมาโน อมฺภุชฺฌิมมาโน ๗
อปฺปฏិหฺลณฺมาโนติ สพฺเพน โลกเณ อวิรุชฺฌมาโน ฯ เอโก จเร
ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณํ วิมุตฺตี

- #๑ ม. อพฺยาปชฺเชน ฯ เอวมิตฺเตสฺส ปเทสฺส ฯ ๒ ม. เมตฺตตฺตย ฯ ๓ ม. เหนฺจิมาย ฯ
- #๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๕ ม. กรุณาย ภาวิตตฺตา ฯเปฯ มุทิตาย ภาวิตตฺตา
- #๖ เปฯ อุเปกฺขาย ภาวิตตฺตา เย ปฺรตฺตติมาย ทิสาย สตฺตา ฯเปฯ เย ทสฺสุ ทิสาสฺ
- #๗ สตฺตา เต อปฺปฏิกฺุลา โหนฺติ ฯ ๖ ม. โลกเณ ฯ ๗ ม. อนาฆามตฺติยาโน ฯ

อาเสวมาโน มุทิตถจ กาล

สพฺเพน โลเกน อวิรุชฌมาโน

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๘๑๓] รากถจ โทสถจ ปหาย โมหํ

สนุทาลยิตฺวาน สลฺโยชนานิ

อสนฺตํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๘๑๔] รากถจ โทสถจ ปหาย โมหนฺติ รากนฺติ โย

ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกุสลมฺลํ ฯ โทสนฺติ

โย จิตฺตสฺส อาฆาโต ฯเปฯ จณฺทิกุกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา

จิตฺตสฺส ฯ โมหิติ ทุกฺเข อถาณํ ฯเปฯ อวิชฺชาลงฺคิ โมหิ

อกุสลมฺลํ ฯ รากถจ โทสถจ ปหาย โมหนฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

รากถจ โทสถจ โมหถจ ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา

พฺยนฺตีกิริตฺวา อนถาวงฺคเมตฺวาติ รากถจ โทสถจ ปหาย

โหมํ ฯ

[๘๑๕] สนุทาลยิตฺวาน สลฺโยชนานิติ ทส สลฺโยชนานิ

กามรากสลฺโยชนํ ปฏฺิณสลฺโยชนํ ฯเปฯ อวิชฺชาสลฺโยชนํ ฯ

สนุทาลยิตฺวาน สลฺโยชนานิติ [๑] สลฺโยชนานิ สนุทาลยิตฺวาน

ปทาลยิตฺวาน สมฺปทาลยิตฺวาน ปชฺหิตฺวาน วิโนเทตฺวาน พฺยนฺตีกิริตฺวาน

อนถาวงฺคเมตฺวานาติ สนุทาลยิตฺวาน สลฺโยชนานิ ฯ

#๑ ม. ทส ฯ

[๘๑๖] อสนุตถ์ ชีวิตสงขมหีติ โส ปจเจกสมพุทโธ
ชีวิตปริโยसानเน อสนุตถ์ อปริสนุตถ์ ๑ อนุตตราสี อนุพุพิโค อนุสุสุก
อนุตตราโส อภิรุ อจจมภี อนุตตราสี อปลาयी ปหีนภยเกรว
วิคตโลมห์โสติ [๒] อสนุตถ์ ชีวิตสงขมหี ฯ เอโก จเร
ขคฺควิสาณกปโป ฯ เตเนาห โส ปจเจกสมพุทโธ

ราคณจ โทสณจ ปหาย โมห
สนุทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานิ
อสนุตถ์ ชีวิตสงขมหี
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ ฯ

[๘๑๗] ภษนฺติ เสวนฺติ จ การณตฺถา
นิกฺการณา ทุลลภา อชฺช มิตฺตา
อตุตฺตถปณฺณา อสุจี มนุสฺสา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ฯ

[๘๑๘] ภษนฺติ เสวนฺติ จ การณตฺถาติ อตุตฺตถการณา
ปรตฺถการณา อุกฺขตฺถการณา ทิฏฺฐชฺรมมิกตฺถการณา สมฺปราชิกตฺถการณา
ปรมตฺถการณา ภษนฺติ สมภษนฺติ เสวนฺติ [๓]
ปฏฺฐิเสวนฺตีติ ภษนฺติ เสวนฺติ จ การณตฺถา ฯ

[๘๑๙] นิกฺการณา ทุลลภา อชฺช มิตฺตาติ เทว มิตฺตา
อาคาริกมิตฺโต ๔ จ อนาคาริกมิตฺโต จ ฯเปฯ อัย อาคาริกมิตฺโต
ฯเปฯ อัย อนาคาริกมิตฺโต ฯ นิกฺการณา ทุลลภา อชฺช มิตฺตาติ
#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. วิหฺรตีติ ฯ ๓ ม. นิเสวนฺติ สเสวนฺติ ฯ
#๔ ม. อคาริกมิตฺโต ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

อิเม เทว มิตฺตา อการณา [๑] อเหตุ อุปฺปจฺจยา ทฺลลภาติ [๒]

นิกฺการณา ทฺลลภา อชฺช มิตฺตา ฯ

[๘๒๐] อตฺตตฺถปฺปณฺยา อสุจฺิ มนฺุสฺสาติ อตฺตตฺถปฺปณฺยาติ
อตฺตโน อตฺถาย อตฺตโน เหตุ อตฺตโน ปจฺจยา อตฺตโน การณา
ภขฺนฺติ สมภขฺนฺติ เสวณฺติ นิสฺเววณฺติ สํเสวณฺติ [๑] อาจรณฺติ สมاجرณฺติ
ปยฺริปาสนฺติ ปุจฺจนฺติ ๔ ปริปฺปฬนฺติติ อตฺตตฺถปฺปณฺยา ฯ อสุจฺิ
มนฺุสฺสาติ อสุจฺินา กายกมฺเมณ สมนฺุนาคตาติ อสุจฺิ มนฺุสฺสา ฯ
อสุจฺินา วจฺิกมฺเมณ สมนฺุนาคตาติ อสุจฺิ มนฺุสฺสา ฯ อสุจฺินา
มโนกมฺเมณ สมนฺุนาคตาติ อสุจฺิ มนฺุสฺสา ฯ อสุจฺินา ปาณาติปาเตน
อสุจฺินา อทินฺุนาทานนฺ อสุจฺินา กามสฺุมิจฺฉาจาเรน
อสุจฺินา มุสาวาเทน อสุจฺิยา ปิสฺุณฺยา วาจา อสุจฺิยา ผรุสฺยา
วาจา อสุจฺินา สมฺุสฺปฺปลาเปน อสุจฺิยา อภิขฺุณฺยา อสุจฺินา
พฺุยาปาเทน อสุจฺิยา มิจฺฉาทิฏฺุจฺิยา สมนฺุนาคตาติ อสุจฺิ มนฺุสฺสา ฯ
อสุจฺิยา เจตนา ย สมนฺุนาคตาติ อสุจฺิ มนฺุสฺสา ฯ อสุจฺิยา
ปฺุถนฺยา สมนฺุนาคตาติ อสุจฺิ มนฺุสฺสา ฯ อสุจฺินา ปณฺิชนา
สมนฺุนาคตาติ อสุจฺิ มนฺุสฺสา หีนา นีหีนา ปริหีนา ๕ โอมกา ลามกา
ชฺุฏฺุกา ปรีตฺตาติ อตฺตตฺถปฺปณฺยา อสุจฺิ มนฺุสฺสา ฯ

[๘๒๑] เอโก จเร ขคฺุควิสานกปฺุโปติ เอโกติ ฯเปฯ

จเรติ อฏฺุจฺิ จริยาโย ฯเปฯ เอโก จเร ขคฺุควิสานกปฺุโป ฯ

เตนาหฺ โส ปจฺุเจกสมฺุพฺุทฺุโธ

#๑ ม. นิกฺการณา ฯ ๒ ม. ทฺลลทฺุชา สฺุทฺลลทฺุชาติ ฯ ๓ ม. ปฏฺิเสวณฺติ ฯ

#๔ ม. ปริปฺุจฺจนฺติ ฯ ๕ ม. อยฺ ปาโธ นตฺุถิ ฯ

ภษนฺติ เสวนฺติ จ การณฺตถา

นิกฺการณา ทลฺลภา อชฺช มิตฺตา

อตุตฺตถปณฺณา อสุจฺิ มนุสฺสา

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

ขคฺคฺวิสาณสุตฺตนิทฺเทโส นิฎฺฐิตโ ๑ ฯ

อชฺิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคฺค

โรตโก อุปฺปสีโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก

โตเทยฺยกปฺปา ทุภโย ชตฺกณฺณิ จ ปณฺทิตฺ

ภทฺราวูโ อฺทโย จ โปสาโล จาปี พฺราหฺมโ

โมจฺมราชา จ เมธาวิ ปิงฺคฺโย จ มหาอิสิ

โสฬสํ ๒ ปเนตลํ พฺราหฺมณานํว สาสนํ

ปารายณานํ นิทฺเทโส ตตฺตกา จ ภวนฺติ หิ

ขคฺคฺวิสาณสุตฺตานิ นิทฺเทสาปี ตตฺเถว ๓ จ

นิทฺเทสา ทฺวิธา เณฺยยา ปริปุณฺณา สฺลิกฺขิตา ๔ ฯ

สุตฺตนิทฺเทโส สมตฺโต ฯ

#๑ ม. เอกุณวิสติโม ฯ ๒ ม. โสฬสานํ ฯ ๓ ม. ตเถว ฯ ๔ ม. สฺลิกฺขิตาติ ฯ